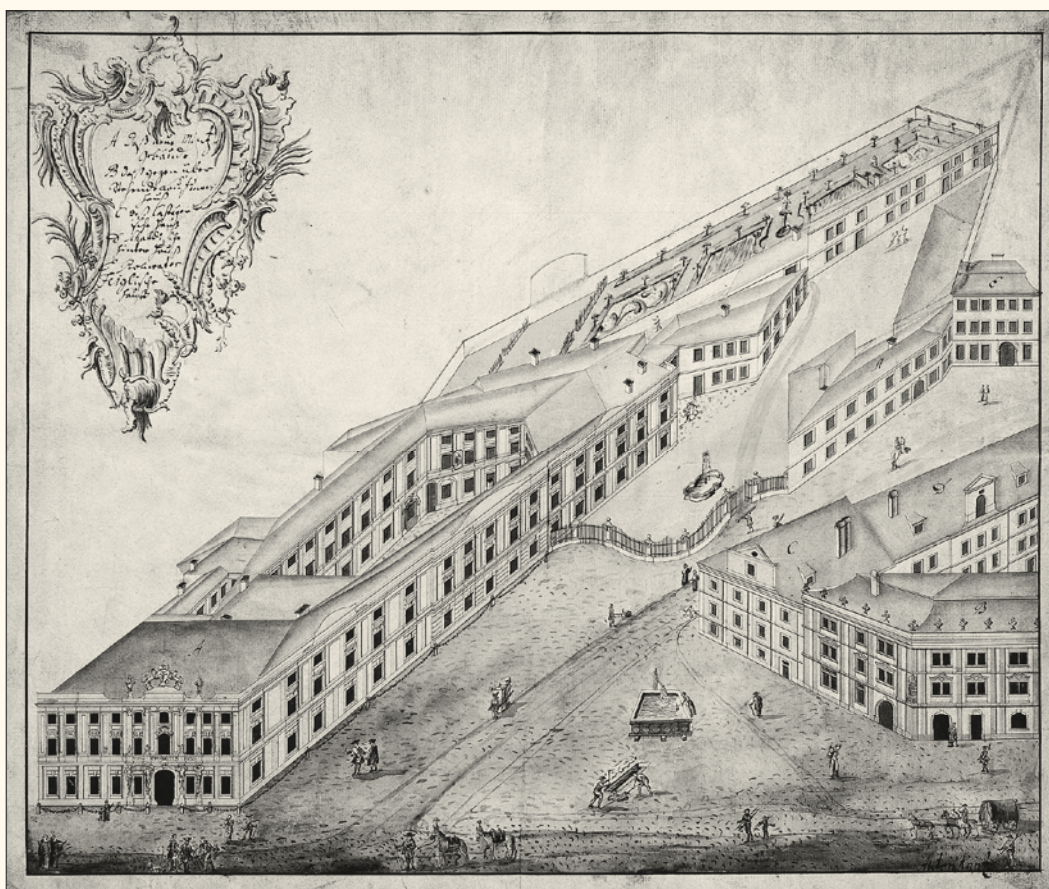

PRŮZKUMY PAMÁTEK

II/2023

PRŮZKUMY PAMÁTEK

RECENZOVANÉ PERIODIKUM

DENKMALFORSCHUNG

HISTORICAL MONUMENTS'

RESEARCH & DOCUMENTATION

Ročník XXX., číslo 2

www.pruzkumypamatek.cz

Časopis Průzkumy památek vydává Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště středních Čech v Praze.

Vydávání periodika je podpořeno úkolem DKRVO Prezentace výsledků výzkumu a vývoje NPÚ a podpůrná vědecká činnost pro výzkumné a vývojové pracovníky NPÚ – podpora recenzovaného periodika Průzkumy památek.

Studie a materiále procházejí nezávislým lektorským posouzením.

Časopis je indexován v databázi EBSCO (od roku 2021).

Vedoucí redaktor: Mgr. Jan Kypta, Ph.D.

Výkonný redaktor: PhDr. Olga Klapetková

Redakční rada: Mgr. et Mgr. Jan Dienstbier, Ph.D. et Ph.D.; PhDr. Zdeněk Dragoun; JUDr. PhDr. Pavel Kroupa; PhDr. Martin Krummholz, Ph.D.; Dr. Thomas Kühtreiber; Mgr. Jan Kypta, Ph.D.; Ing. Petr Macek, Ph.D.; PhDr. Vladislav Razím; doc. Ing. Michael Rykl, Ph.D.; Ing. Jan Sommer; prof. Ing. arch. Jiří Škabrada, CSc.; JUDr. Jiří Varhaník; Mgr. Helena Zápalková, Ph.D.; doc. PhDr. Jana Zapletalová, Ph.D.

Adresa redakce:

Sabinova 373/5 130 11 Praha 3

tel.: 274 008 283

e-mail: klapetkova.olga@npu.cz

Distribuce a předplatné:

Hana Nesměráková

tel.: 274 008 285

e-mail: nesmerakova.hana@npu.cz

Tisková příprava: Vojtěch Hytha, DiS.

Překlady anglických anotací: Mgr. Lucie Kasíková

Překlady německých resumé: PhDr. Jindřich Noll

Tisk: Tiskárny Havlíčkův Brod, a. s.

© Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště středních Čech v Praze, 2023

Layout: © Lepton studio, 1994–2023

Registrace povolena pod číslem MK ČR E 6836

Vychází 2× ročně

ISSN: 1212-1487

Za původnost a věcnou správnost

uverejňených příspěvků odpovídají autoři.

Vyšlo: 31. 12. 2023

Titulní strana: Anton Kuntz (signováno vpravo dole), návrh přestavby paláce Nové Mincovny v Praze z roku 1757 nebo 1758 (Archiv Pražského hradu, Stará plánová sbírka, sg. 18, inv. č. 13; snímek O. Příbyl, 2011).

Zadní strana: Rožmberk nad Vltavou, lešení s portálovým jeřábem na věži Jakobínce (foto J. Veselý, 2018).

Nekrolog

In memoriam Petr Růžička (1954–2023)

In memoriam Petr Růžička (1954–2023)

Jan Veselý 1–2

Studie

Erb ve středověku jako dekorativní prvek

Das Wappen als Dekorativelement im Mittelalter

Robert Šimůnek 3–20

Harrachovské hospodářské dvory

Die Wirtschaftshöfe vom Geschlecht Harrach

Jan Žižka 21–42

Materiále

Renesanční sýpka samoty Harazim u Rájova na Českokrumlovsku

Der renaissancezeitliche Kornspeicher im Weiler Harazim bei Rájov nahe von Český Krumlov

Filip Facincani 43–53

Krov nad presbytářem kostela Narození Panny Marie v Miličíně

Die Dachstuhl über dem Chor der Maria Geburtskirche in Miličín

Die Stärke der Tradition und die nicht einfache Aufnahme der

Konstruktionsinnovationen

Jan Veselý – Jan Kypta 53–62

Okruží a manžety připisované Vilému Slavatovi

z mobiliáře zámku v Jindřichově Hradci

Die Halskrause und Manschetten aus dem Mobiliar des Schlosses Jindřichův

Hradec, Vilém Slavata Zugeschrieben

Veronika Pilná 63–72

Pražský sochař Petr Prachner (1744–1807) – jeho studijní zahraniční

cesty a podíl na výzdobě Nové Mincovny v Praze

Der Prager Bildhauer Peter Prachner (1744–1807), seine Studienreisen ins

Ausland und sein Anteil an der Ausschmückung der Neuen Münzstätte in Prag

Kryštof Loub 72–85

Dvě poznámky k životu a dílu Giovanniho Battisty Alliprandiho

Zwei anmerkungen zum Leben und Werk von Giovanni Battista Alliprandi

Pavel Zahradník 86–92

Recenze

Günther Buchinger (Hrsg.), Die Gozzoburg. Das Haus des Stadtrichters in Krems

Günther Buchinger (Hrsg.), Die Gozzoburg. Das Haus des Stadtrichters in Krems

Rudolf Procházka 93–95

Z odborného tisku 96–128

NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV

ÚZEMNÍ ODBORNÉ PRACOVIŠTĚ
STŘEDNÍCH ČECH V PRAZE

IN MEMORIAM

PETR RŮŽIČKA
(1954–2023)

Průzkumy stavebních památek jsou založeny na spolupráci mnoha oborů. Své místo zde mají také tradiční řemesla, a zejména experimenty ověřující řemeslné a technologické postupy, které jsou dnes zapomenuty, ale na stavbách se s jejich stopami běžně setkáváme. Tento přístup je tím důležitější, čím více běžná řemeslná praxe tradiční postupy opouští a zapomíná.

Vůdčí osobností znovuoobjevování tradičního tesařství se v Čechách stal v 90. letech Petr Růžička. Absolvoval truhlářský obor na Střední uměleckoprůmyslové škole v Praze na Žižkově a chtěl se stát architektem. Z kádrových důvodů však nebyl přijat na vysokou školu. Pracoval tedy nějakou dobu v projekci, odkud však brzy odešel a věnoval se práci s mládeží, vodním sportům a horolezectví.

Díky kvalifikaci pro výškové práce a truhlářskému vzdělání se v roce 1990 dostal k práci na opravě věže kostela ve Volenicích u Strakonice, kde strávil půl roku ve výšce nad krajinou. Později říkal, že tato zakázka byla pro něj iniciační. Intenzivní zážitek jej vedl k rozhodnutí věnovat se nadále tesařině. Následující zakázka na věži farního kostela ve Slavonicích byla pro jeho další dráhu ještě důležitější. Poprvé se zde setkal se středověkou krovovou konstrukcí a při opravě krovu na věži narazil na limity moderních nástrojů, když stanul před problémem výroby kónické osmiboké hrotnice. Dospěl k závěru, že nejsnazší bude zopakovat původní technologický postup a začal pátrat po tesaři, který by s tradičním tesáním měl ještě zkušenosti. Seznámil se také s Jiřím Škabradou a Jiřím Bláhou, s nimiž začal rozvíjet systematické poznávání a dokumentaci historických krovů. Třetím stupněm na cestě k projektům, díky kterým se stal v dalších letech všeobecně známým, bylo setkání s archeologem Bohumírem Dragounem. Společně začali při stavbě roubené polozemnice v archeoskanzenu Villa Nova v Uhřínově experimentovat s replikami středověkých tesařských seker, což Petra přivedlo ke sledování stop po sekerách na povrchu dřevěných prvků, které postupně rozvedl do komplexní metodiky traseologie tesařských nástrojů. Záhy pak došlo ještě k dalšímu osudovému setkání, když se při opravě dřevěných konstrukcí hradu Karlštejna poznal se statikem Vitem Mlázovským. V krátké době se z nich stal nerozlučný tvůrčí tandem. Společně byli apoštoly celodřevěných spojů pro opravy historických tesařských prvků, rozvíjeli ale i netradiční konstrukční řešení, u kterých navíc nebyla opomíjena ani estetická hodnota. Stavebních akcí, které spolu realizovali, byl bezpočet, hlavní linií společného konání se ale stal užitý experiment. Jestliže práce historickými nástroji a výroba materiálu tesáním či ručním řezáním se staly samozřejmými, začaly se do středu jejich zájmu dostávat další aspekty historického stavitelství jako jsou projekční metody nebo

staveništní provoz a manipulace s materiálem. První akcí, kde se tato témata protnula, byla stavba dřevěného mostu na hradě Krakovci. Již návrh byl veden snahou aplikovat středověký způsob konstrukčního uvažování. Vlastní výroba probíhala veřejně na nádvoří hradu Křivoklátu a byla prováděna důsledně středověkou technikou tzv. nízké práce. Při montáži konstrukce na Krakovci pak byl poprvé využit jednoduchý dřevěný jeřáb, neboť využití moderních zdvihacích prostředků by bylo komplikované a neúměrně nákladné.

Téma historických stavebních strojů se následně stalo ústředním. V dalších letech vyrobil Petr se svými tovaryši velký klecový jeřáb z doby Václava IV., jenž byl užit při opravách hradů Točnicka a Kostí. Vzápětí vznikla jeho variace pro experimentální stavbu hradu Guédelon v Burgundsku. Menší portálový jeřáb vyrobili pro osazení soch na Staroměstskou mosteckou věž. Následoval další experiment, výroba dřevěného beranidla pro pilotáž při opravě náhonu Dolského mlýna v Českosaském Švýcarsku. Přeprava nadměrných břemen pomocí dřevěných vrátků byla logickým pokračováním na vytčené cestě. Využity byly při opravě zvonové stolice na Bílé věži v Hradci Králové nebo při zvedání zvonů na Sázavě a v Kutné Hoře. Symbolickým zlatým hřebem se pak stala Petrova poslední velká akce, jíž byla výstavba spirálového lešení a velkého portálového jeřábu podle Filippa Brunelleschiho na věži Jakobínce v Rožmberku nad Vltavou. Komorní charakter měla oproti tomu dostavba věže na tvrzi v Tiché u Dolního Dvořiště, kde si Petr v praxi ověřil způsob vztyčování krovu ve výšce bez lešení. Svými experimenty Petr znovu a znovu dokazoval praktickou využitelnost historických technik při obnově staveb. Jak sám rád zdůrazňoval, byly zvolené postupy většinou i finančně výhodnější než využití těžké a drahé moderní techniky.

Kromě vzkříšení vlastního řemesla se Petr od počátku snažil také o oživení tradičního způsobu výchovy následovníků. Zastával názor, že řemeslo, vyžadující rozvíjení praktického rozumu, se nelze naučit v dnešním školském systému, ale pouze v rámci reálných stavebních akcí, tradičním tovaryšským způsobem. Při výchově následníků zužitkoval své dřívější zkušenosti z práce s mládeží. Za posledních 20 let se mu podařilo vyučit dvě generace mladých tesařů.

Řadu let se Petr věnoval problematice ideálních poměrů a jejich promítání do struktury historických staveb. Tak jako u řemeslných postupů snažil se o pochopení a oživení ideového a prostorového uvažování středověkých stavitelů. Opíral se při tom o hluboké znalosti eukleidovské geometrie a starověké filosofie. Své kružnicové konstrukce, vycházející z vyššího geometrického řádu, užíval též při navrhování replik středověkých strojů. Vyrýsování kružnicové sítě na tesařské podlaže prezentoval na počátku stavby prvního klecového jeřábu na Pražském hradě, ale i při dalších příležitostech. V průběhu doby se nořil do této problematiky stále hlouběji a stala se i předmětem připravovaného grantového projektu ve spolupráci s ÚTAM AV ČR, NPÚ a Fakulty stavební ČVUT.

V posledních letech přesunul své aktivity do západních Čech, zejména do Chebu, kam se přestěhoval. Podílel se na prezentaci tamního souboru středověkých krovů a na přípravě tesařské huti. Pro Centrum stavitelského dědictví NTM v Plasích vytvořil expozici středověkých stavebních strojů.

Petrova energie, erudice a v jistém smyslu umanutost umožňovaly při prosazování vizí překonávat překážky, o které ve zbyrokratizovaném systému památkové péče nikdy nebyla nouze. Měl dar nadchnout pro své experimenty i původně skeptické lidi na rozhodujících místech. Za prošlapání této cesty a zvýšení požadovaných řemeslných standardů při obnově památek mu nemůžeme být nikdy dost vděční.

Na konci května tohoto roku nás pan Mistr opustil. Udělal ale všechno pro to, abychom mohli v jeho šlépějích pokračovat a tradiční tesařinu dále rozvíjet.

Jan Veselý

ERB VE STŘEDOVĚKU JAKO DEKORATIVNÍ PRVEK

ROBERT ŠIMŮNEK

The Coat of Arms as a Decorative Element in the Middle Ages

The article deals with the specific segment of heraldic representations – where coats of arms/emblems, both real and imaginary, did not have a meaning (a reflection of social or other bond), but rather fulfilled only a decorative function. In this respect, the 'heraldic décor' is on the borderline between the heraldic representations that inspired them and the range of decorative elements (vegetal, geometric, figural, and others – letters or signs resembling letters could also be used for decoration, showing the closest analogies with the heraldic décor).

Key words: tiles – baptismal font – armorial gallery – heraldic décor – coats of arms – emblems

Příspěvek je zaměřen na specifický segment heraldických reprezentací – na případy, kdy erby/znaky, ať už reálné anebo i imaginární, nebyly nositeli významu (odraz sociální či jiné vazby), ale plnily jen funkci dekorativní; v tomto smyslu stojí „heraldický dekor“ na pomezí mezi heraldickými reprezentacemi, jimiž byl inspirován, a škálou dekorativních prvků (rostlinné, geometrické, figurální ad.; v roli dekoru se mohla uplatnit i jednotlivá písmena či znaky písmu podobné – tyto představují nejbližší analogii heraldickému dekoru).

Klíčová slova: kachle – křtitelnice – erbovní galerie – heraldický dekor – erby – znaky

<https://doi.org/10.56112/pp.2023.2.01>

Když roku 1821 psal Wilhelm Grimm v článku *Über deutsche Runen* o merovejském runovém kameni, jeho přístup byl zcela poplatný nejen „romantickému“ pohledu počátku 19. století, ale chápání moderního člověka obecně: každé písm(en)o, každý znak musí něco znamenat – jde o to (odhalit), co. Teprve o století později badatelé začali opouštět dříve nepřekročitelnou mez, že i písmo, či znaky písmu podobné, nemusejí být nositeli významu, ale pouhým dekorem – písmo evokujícím, ovšem na rozdíl od běžného textu nemajícím žádný konkrétní význam.¹⁾ Přitom ve středověku byly nápisy (i „nápis“) na celé řadě předmětů zcela běžné – ve většině případů šlo o texty mající smysl, který dnes buď chápeme, nebo aspoň hypoteticky se k němu snažíme přiblížit (např. zkratky, k jejichž užívání nutila omezená psací plocha, a které ne vždy dešifrujeme s jistotou). Leckdy je ovšem naproti tomu zřejmé, že jde o písmena či o znaky písmenům podobné, jež nejsou nositeli konkrétního sdělení; do hry navíc mohly vstupovat magické funkce připisované psanému slovu, a i prosté seskupení písmen může být chápáno také v tomto smyslu.²⁾

Případ runového i ostatních písem, čitelných, ale nerosozumitelných, ale dokonce i zcela domnělých (vzpomeň-

me jen, co všechno kde „četl“ – a zpravidla také „přečetl“ – romantický archeolog Václav Krolmus), ilustruje jedno z interpretačních úskalí obecné povahy. Hledání, a v dalším stupni také nalézání významů tam, kde vlastně nikdy nebyly. Příkrá formulace může být východiskem následujícího zamyšlení, vyžaduje ovšem na samém počátku několikrát zpřesnění. Za prvé v tom smyslu, že v centru pozornosti budou památky heraldické povahy, resp. jeden jejich specifický a dosud přehlížený segment.³⁾ Za druhé potud, že tento segment souvisí jak s heraldikou jakožto naukou o erbech, jejich tvorbě, způsobech využití a s tím spojených významech, stejně jako se spektrem námětů,

3) Šíří významů, které mohly být s heraldickou výzdobou (a zvláště pak v profánních interiérech) spjaty, odráží dnes již poměrně rozsáhlá literatura, převážně zahraniční. Z hlediska celistvého přístupu k interpretaci heraldické výzdoby a s přihlédnutím ke kontextu, v němž figurovala (ostatní typy malířské, případně jiné výzdoby, a stejně tak i využití daného prostoru v minulosti), můžeme ze starší doby evinovat např. průkopnické studie *H.-R. Meier*, *Dekorationssysteme profaner Raumausstattungen im ausgehenden Mittelalter*, in: E. C. Lutz – J. Thali – R. Wetzel edd., *Literatur und Wandmalerei II. Konventionallität und Konversation. Burgdorfer Colloquium 2001*. Tübingen 2005, s. 393–418; *H.-R. Meier* – S. Sommerer, *Von der kollektiven Identität zur individuellen Ahnenprobe: Heraldik in der spätmittelalterlichen Profanraumdekoration*, in: E. C. Lutz – D. Rigaux – S. Matter edd., *Paroles de murs. Peinture murale, Littérature et Histoire au Moyen Âge / Sprechende Wände. Wandmalerei, Literatur und Geschichte im Mittelalter*. Grenoble 2007, s. 167–182; výběrově z posledních zhruba dvou desetiletí stěžejní tituly uvádí *M. Meer*, *Wappen, Rituale und Konflikte. Heraldische Kommunikation und die visuelle Kultur der spätmittelalterlichen Stadt in Deutschland und England*, in: *Mitteilungen der Residenzen-Kommission der Akademie der Wissenschaften zu Göttingen. Neue Folge: Stadt und Hof* 7, 2018, s. 41–55, zde s. 41–44; ke kontextům, v nichž se erb mohl uplatnit jako nositel sdělení a v tomto smyslu je dnes interpretován, je v obecné rovině (samotné poměry v Brabantsku jsou do českého prostředí sotva přenositelné) poučná studie *M. Damen* – *M. Meer*, *Heraldry and Territory: Coats of Arms and the Representation and Construction of Authority in Space*, in: *M. Damen* – K. Overlaet edd., *Constructing and Representing Territory in Late Medieval and Early Modern Europe*. Amsterdam 2022, s. 245–276. Některé další práce z poslední doby jsou citovány níže; tamtéž i literatura k otázkám sociálních funkcí erbů (znaků) a aktuálním metodickým přístupům k jejich studiu (v rozsahu nezbytném z hlediska širšího rámce přítomného zamyšlení).

1) *L. Velte*, *Sepulkralsemiotik. Grabmal und Grabinschrift in der europäischen Literatur des Mittelalters*. Tübingen 2021, s. 20–22 (tamtéž i foto kamene); již středověk měl sofistikované systémy interpretací znaků a znamení, jejichž tradice sahala až ke sv. Augustinovi (bliže tamtéž, s. 23–31).

2) *J. Klápště*, *The archaeology of Prague and the medieval Czech lands, 1100–1600*. Sheffield – Bristol 2016, s. 191–196 (s českými příklady užití písmen ve smyslu dekoru na keramice); písmena, jednotlivě dobře čitelná, ale jako celek nedávající smysl, se mohla objevit například i na zvonech (příklady ze středoevropské oblasti *A. Podlaha*, *Posvátná místa Království českého. [...] Řada první: Arcidiecese Pražská. Díl I. Vikariáty: Českobrodský, Černokostelecký, Mnichovický a Prosecký*. Praha 1907, s. 175, 192). Spíše znaky inspirovanými písmem než „zatím nerozluštěnými latinskými nápisy“ bude sled liter na šablonové malbě stropu presbytáře v kostele Panny Marie v Broumově (*J. Slavík*, *Středověké šablonové malby na dřevě na příkladech z východních Čech*, *Svorník* 17, 2019, s. 105–118, zde s. 109–110, obr. 7). Znaky inspirované písmem na kamenných kachlích srov. níže.

jimž ve středověku připadla role výtvarného dekoru. Z toho plyne – za třetí – zamyšlení nad možnostmi a limity interpretace erbovní výzdoby, potažmo nad slepými uličkami, jimž se bádání nikdy zcela nevyhne, stejně jako nad vnímáním erbu jakožto komponentu vizuální kultury natolik běžného, až se jeho uplatnění v rámci výzdoby mohlo stát v jistém smyslu stereotypem. Erb/erbovní štítek se tak může stávat dekorem, pozbývajícím specifický význam či významy, jež příslušely erbům a znakům; jinak řečeno: z oblasti heraldických médií přechází do okruhu dekorativních námětů.

Třebaže heraldika náleží k nejstarším pomocným vědám historickým, celistvému pochopení role erbu (znaku) v minulosti stále zůstáváme mnohé dlužni. Jakkoli překvapivě to snad může znít, kulturněhistorický pohled na společenskou role erbu ve středověku a jeho dobové uplatnění a také vnímání je záležitostí teprve poslední doby. Zohlednění širokého sociálního rámce má svou analogii v uměleckohistorickém výzkumu, kde již před desítkami let dochází k posunu od (pouhých) stylových analýz k pochopení sociální role díla. Množství podnětů k co možná plastickému uchopení sociálních vztahů nad rámec „faktografického“ čtení pramenů přinesly výzkumy soustředěné k tématu „komunikace“ (jakkoli se jednalo o vlnu tak široce vymezenou a dlouhodobou, že nevyhnutelně dospěla až k hranicím inflace).⁴⁾

Stranou nezůstala v tomto kontextu ani heraldika – třebaže výpověď erbů jakožto odrazu (výrazu) příbuzenských, sociálních ad. vazeb a hierarchií striktně vzato odpovídá společenským požadavkům (v reakci na něž nejpozději v 16. století vznikaly rozličné relace o náhrobnících s erby a dalších heraldických památkách), samotné téma vnímání erbu jakožto prostředku sociální komunikace tak – s lehkou nadsázkou řečeno – bylo zasazením dávno známých mechanismů do nové terminologie a rámců studia sociálních vazeb. Identifikace (nositelů) erbů přirozeně ani napříště neztrácí na významu, ovšem daleko spíše než cíl studia představuje nezbytnou součást interpretačního rámce.⁵⁾

4) Přitom namnoze stačí málo, a sice specifikovat význam(y) slova „komunikace“, v nichž je v příslušném textu či kontextu chápáno a užíváno. Přehledně k tomu v programové stati B. Stollberg-Rilinger, *Symbolische Kommunikation in der Vormoderne. Begriffe – Thesen – Forschungsperspektiven*, Zeitschrift für historische Forschung 31, 2004, s. 489–527; o deset let později se pochybnosti nad uchopitelností a tedy přínosem studia symbolického jednání odrazilo přímo v názvu sborníku (B. Stollberg-Rilinger – T. Neu edd., *Alles nur symbolisch? Bilanz und Perspektiven der Erforschung symbolischer Kommunikation*, Köln 2013).

5) Tradiční zaměření studia, jež vnímá erb především jako prostředek identifikace, je poplatné dobovým právním textům, z nichž za autoritu dlouhodobě platil *Tractatus de insigniis et armis* Bartola de Saxoferrato z poloviny 14. století, zakotvující nedílnou vazbu mezi erbem a jeho nositelem (B. de Saxoferrato, *Tractatus de insigniis et armis*. Traktát o znameních a erboch. Podle benátskéj prvotlače z r. 1472 uložený v Archivě Košického arcibiskupstva, ed. L. Vrtel, překlad: M. Munková, Bratislava 2009). Ani dnes není tento směr výzkumu bez významu, spíše však než jako cíl jej chápeme jako prostředek návazných interpretací. – Společenskému kontextu raně novověkých relací o heraldických památkách se věnuje M. Hrdinová, *Stalo se toto zhlédnutí a spatření erbuov... Heraldické památky a jejich využití při majetkoprávních sporech na přelomu 16. a 17. století*, in: Sborník archivních prací 68, 2018, s. 28–43; též, *Rukopisné a/nebo tištěné erbovníky? Možnosti a limity zobrazování erbů prostřednictvím nového média v 15. a 16. století*, in: M. Hradilová – A. Jelínková – L. Veselá edd., *Paralelní existence. Rukopisy a tisky v českých zemích raného novověku*, Praha 2020, s. 248–264.

Erby primárně byly zástupnými symboly svých nositelů – jednotlivců (na prvním místě na pečetích), ale v závislosti na kontextu také celých rodů. Stavebníků profánní architektury i dobrodinců církevních institucí (v mnoha případech současně s funkcí rodových nekropolí), měly úlohu memoriální, fixovaly paměť jednotlivce i rodu, byly deklarací příbuzenských vazeb i starobylosti rodu, ale také vazeb sociálních; rozšířené byly erby šlechtických vrchností v prostředí poddanských měst – na městských branách, v kostelích i na radnicích, poukazovaly na „ovládnutý prostor“ i majetkové nároky (typicky erby na hraničních meznících, stejně jako šlechtické erby uplatňující se v městských znacích) a byly vizitkou „dobrého hospodáře“ (erby na hospodářských objektech a areálech). Erby se objevovaly jednotlivě, ve dvojicích (alianční erby), ve čtverících (čtyřkoutní vývody, často na náhrobnících), ale i v rozsáhlejších sestavách v řádu desítek, ojediněle i stovek položek. Byly tesány do kamene, malovány na stěny, donátorské erby najdeme na votivních obrazech i malbách, částech kostelního vybavení, ale i na kamnových kachlích stejně jako v liturgických rukopisech anebo na mincích a medailích.⁶⁾ A ovšem zmínit je třeba i erby spadající do kategorie *hic fui* – memoriální funkci měly korouhve zavěšené v kostelích stejně jako štíty s erby jen hrubě vyryté do stěn.

Heraldickými výrazovými prostředky bylo možné postihnout nejen příbuzenské a společenské vazby (v rovině světské i církevní), ale také nadosobní sociální okruh. Ať již jím byla stavovská hierarchie jakožto mocenská opora panovníka (nejznámější případ tohoto druhu představuje heraldická galerie na hradě v Lauflu, kolem 1360), hierarchie zemských a dvorských úřadů (v horní části neméně známého Klaudyánova jednolistu s mapou Čech, 1517/1518, ale již více než o století dříve v tzv. Erbovníku Václava IV.), příslušnost k dvorskému okruhu (např. heraldické galerie v kostele sv. Jakuba Většího ve Slavětíně anebo na tvrzi v Divicích z doby kolem roku 1400), či jiné vazby, postižitelné již jen s větší či menší měrou hypotetičnosti (interpretačně problematická je např. i velmi známá, vlastně nejstarší svého druhu, erbovní galerie na zámku

6) Na tomto místě postačí připomenout souborná pojednání k problematice symboliky šlechtických erbů – základní významy, ale také spektrum médií, na nichž (jejichž prostřednictvím) přicházely ke slovu, se po staletí měnilo jen velmi málo. Pro středověk souborně např. W. Paravicini, *Gruppe und Person. Repräsentation durch Wappen im späteren Mittelalter*, in: O. G. Oexle a kol. edd., *Die Repräsentation der Gruppen. Texte – Bilder – Objekte*, Göttingen 1998, s. 327–389; ve vztahu k českému prostředí je možno zmínit ve své době průkopnickou stať H. Mannlová, *Výtvarný vývoj a funkce středověkého znaku spjatého s architekturou*, in: Sborník příspěvků. III. setkání genealogů a heraldiků. Ostrava 1986, s. 102–113 (heraldické reprezentace 14. století v sakrálních prostorech), z novější literatury souborně R. Šimůnek, *Reprezentace české středověké šlechty*, Praha 2013, zvl. s. 143–197; pro postmedievalní období M. Hrdinová, *Stalo se..., o. c. v pozn. 5; též, Rukopisné..., o. c. v pozn. 5, (s bibliografií); erby na kamnových kachlích v reprezentativním přehledu Č. Pavlík – M. Vitanovský, *Encyklopedie kachlů v Čechách*, na Moravě a ve Slezsku. Ikonografický atlas reliéfů na kachlích gotiky a renesance. Praha 2004, s. 125–156, 265–287, č. 804–1048; erby na mincích a medailích M. Vitanovský, *Heraldika na mincích a medailích*, Praha 2017, starší období s. 17–124. Materiálově, a namnoze i interpretačně (z hlediska faktografického) zůstávají nepřekonatelná díla A. Sedláčka, v daném případě především A. Sedláček, *Pýcha urozenosti a vývody u starých Čechův a Moravanův*, Praha 1914 a též, *Atlasy erbů a pečeti české a moravské středověké šlechty*, ed. Vladimír Růžek, I–V. Praha 2001–2003.*

v Jindřichově Hradci, patrně ze 30. let 14. století, hypoteticky vykládáme i malířskou a erbovní výzdobu ve velkém sále na hradě v Písku, s datací 1479 (1478?), a uvést by bylo možno řadu dalších případů.⁷⁾ Tyto i další erbovní galerie současně mohly být i odrazem společenské hierarchie v makropohledu, „uspořádání světa“, byť podobné kategorie jsou nemalou měrou spekulativní – explicitní dobová svědectví o ideovém pozadí heraldických galerií k dispozici nemáme.⁸⁾

7) O galerii na Lauflu nejobsažněji V. Růžek, Česká znaková galerie na hradě Lauflu u Norimberka z roku 1361 (Příspěvek ke skladbě královského dvora Karla IV.), in: Sborník archivních prací 38, 1988, s. 37–311; v dalším bádání se ustoupilo o představy, že jde o odraz konkrétní sestavy rodů, a to směřem k interpretaci galerie jakožto obecného heraldického vyjádření mocenských opor panovníka. Nejnovější shrnutí V. Růžek, Dvě (propedeutické) studie ze starší české a evropské heraldiky. I. Česká panovnická a šlechtická reprezentace v knihách erbů, armorialů a rolích do konce vlády Václava IV. II. Úřad krále erbů Ruwieren, Václav Lucemburský a Brabantský, heroldi, jejich postavení a funkce. Praha 2021 (= Sborník archivních prací 71, 2021, Supplementum), s. 37–38.

Klaudýánův jednolist s mapou Čech viz <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/20/1518bohemiap.jpg>; tzv. Erbovník Václava IV. V. Růžek, Dvě..., o. c. v předchozím odstavci, s. 125–134; základní tituly k erbovní galeriím 16. století, odrážejícím sestavu v úřadech, eviduje M. Jeránková, Erbovní galerie jako prostředek reprezentace raně novověké šlechty (Rekonstrukce zaniklé erbovní galerie na hradě Roupov na základě rukopisů z fondů Národní knihovny České republiky.), Studie o rukopisech 36, 2005–2006, s. 141–203, zde s. 143; M. Hrdinová, Rukopisné..., o. c. v pozn. 5, s. 260–261.

K Slavětínu J. Záruha-Pfeffermann, Die Kirche St. Jakobus Maior in Slavětín. Eine Wappengalerie des römischen Königs Wenzel und des böhmischen Adels, in: E. Schlottheuber – H. Seibert edd., Böhmen und das Deutsche Reich. Ideen- und Kulturtransfer im Vergleich (13.–16. Jahrhundert), München 2009, s. 301–320, k erbovní galerii zvl. s. 308–310. Zde předloženou interpretaci ne zcela převzal J. Dienstbier, Znovu nalezené objednavatel? Heraldické památky a malby v Krušnohoří, in: A. Mudra – M. Ottová edd., Trans montes. Podoby středověkého umění v severozápadních Čechách. Praha 2014, s. 205–221, zde s. 205–211.

Dívce nejnověji Tůž, Zelené světlice a výtvarná kultura doby Václava IV., in: J. Chlábek – K. Benešová edd., Více krásy. Praha 2019, s. 204–224, zde s. 219.

Problematičnost interpretace galerie ve vstupním prostoru jindřichohradeckého hradu spočívá nejen v tom, že nemalý podíl erbů neidentifikujeme (což je samo o sobě poměrně překvapivé), ale ani v případě těch, které můžeme připisat konkrétním rodům, s jistotou nevíme, co jejich nositele spojovalo (v popředí stojí hypotéza o pruské cestě roku 1337), resp. proč se erby právě v této sestavě objevily na hradních stěnách; interpretace této galerie, zvláště pak ve vazbě na obrazovou legendu o rytířském patronu – sv. Jiří – jsou přehlídka kombinací důvtipu (základní práci je dosud R. Nový, Jindřichohradecká znaková galerie z r. 1338, Acta Universitatis Carolinae 1971, Philosophica et Historica č. 3–4 (= Studia historica 6–7), s. 179–197; V. Růžek, Středověká graffiti v malbách svatojiřské legendy na hradě v Jindřichově Hradci, in: H. Jordánková ed., Alis volat proprii. Sborník příspěvků k životnímu jubileu Ludmily Sulíkové. Brno 2016, s. 84–98, s přehledem starší literatury a diskusí některých aspektů výzdoby); je však otázka, nešlo-li tu prostě jen o „galerii šlechtických erbů“. – I v případě malířské výzdoby velkého sálu na hradě v Písku je identifikace jednotlivých erbů nepochybná (podobně jako na Lauflu jsou doprovázeny nápisy), ovšem interpretace již nikoli – zda odrážejí sestavu účastníků piseckého sněmu (nápadná by v takovém případě byla absence erbů rytířského stavu) nebo mají obecnější význam (např. poukaz na garanty zemského míru), který je navíc nutno posuzovat v kontextu veškeré ostatní malířské výzdoby, s určitostí nerozhodneme. Nejnověji souborně V. Růžek, Dvě (propedeutické)…, o. c. v prvním odstavci této pozn., s. 222–232; tamtéž (s. 222–223) evidence literatury věnované popisům galerie před a po „renovaci“ roku 1902, a jejím interpretacím.

8) Inspirativní je interpretace heraldické výzdoby zhruba z druhé čtvrtiny 14. století v sále chebské radnice; V. Růžek, Chebská radnice a její středověké fresky. Cheb 1994, souborně s. 87–99.

Erby a znaky na štítech/štítcích zdaleka nebyly exkluzivní záležitostí šlechtickou, ale poměrně širokého okruhu osob neurozených, měšťanů a ovšem velmi výrazně erbovních měšťanů. Široký sociální rozptyl mělo samotné užití štítu – vedle šlechtických erbů to byly znaky zemí, církevních hodnostářů i institucí, a ovšem měst (příznačně jsou často označovány jako erby), na štíty se kreslila cechovní znamení, osobní merky či kamenické značky, v některých případech dokonce i pracovní nástroje. Postupem doby se však došlo ještě dále: své erby/znaky mívaly i historické (antické) postavy, stejně tak i biblické, na erbovních štítcích se objevovala metaforická zobrazení ctností a hříchů, atributy světců anebo náboženské symboly; vedle toho najdeme i solitéry, jejichž interpretace bývá hypotetická, ovšem i ony dokumentují šíři škály, na niž erbovní štítky přicházely ke slovu.⁹⁾ Existovaly dokonce i erby a znaky fiktivní (imaginární, v německé literatuře často figuruje pojem *Fabelwappen*), a není důvod popírat, že i ony mohly mít v určitých kontextech svůj smysl a být součástí významu celku; setkáváme se s nimi i v českém prostředí.¹⁰⁾

Heraldická výzdoba byla z hlediska středověkého člověka všudypřítomná – erby bylo možné ztvárnit prakticky na jakémkoli materiálu a umístit téměř kamkoli.¹¹⁾ I z tohoto

9) Konkrétní příklady všech uvedených typů T. Hiltmann, Arms and Art in the Middle Ages. Approaching the Social and Cultural Impact of Heraldry by its Artisans and Artists, in: T. Hiltmann – L. Hablot edd., Heraldic Artists and Painters. In the Middle Ages and Early Modern Times. Ostfildern 2018, s. 11–23, zde s. 11–15.

10) J. Aaron, Imaginäre Wappen im deutsch- und französischsprachigen Raum (13.–16. Jahrhundert). Les thèses du CRH, mis en ligne le 31 décembre 2021, consulté le 27 août 2023 (online: <http://journals.openedition.org/acrh/24623>); prolegomena k tématu projektu: <https://heraldica.hypotheses.org/5058>. Modelovým příkladem může být známá heraldická galerie na hradě ve Wiener Neustadtu, zhotovená na objednávku římského krále Friedricha III.; zahrnuje erby a znaky reálné i fiktivní a můžeme ji interpretovat jako součást široce založeného konceptu vizuální kultury římského krále (speciální práce J. Schwarz, Die Wiener Neustädter Wappenwand, in: J. Keupp – R. Schmitz-Esser edd., Neue alte Sachlichkeit. Studienbuch Materialität des Mittelalters. Ostfildern 2015, s. 141–162; o konceptu vizuální kultury Friedricha III. R. Schmitz-Esser, Friedrich III. und die Präsenhaltung des abwesenden Herrschers, Zeitschrift für historische Forschung 46, 2019, s. 575–614). – V zahraničí, stejně jako u nás se setkáme s výzdobou zahrnující i znaky sousedních a vzdálených a nejednou i fiktivních zemí, a to i v prostředí měšťanském, přejímajícím vzory z prostředí šlechtického – příklady převahou ze švýcarských měst rozebírají H.-R. Meier – S. Sommerer, o. c. v pozn. 3, s. 171–178; v českém prostředí najdeme ukázkový příklad nejen na chebské radnici, shora zmíněné, ale i v pražském domě U Zlaté lilie, kde jsou zastoupeny i postavy králů s erbovními štíty, identifikované popisy (J. Dienstbier, Neidhart's Pranks and Mural Paintings in Medieval Bohemia, Umění 65, 2017, s. 438–459, zde s. 446–448, s evidencí vybraných zahraničních analogií).

11) Reprezentativní výčty např. B. de Saxoferrato, o. c. v pozn. 5, s. 17–18; T. Hiltmann, o. c. v pozn. 9, s. 15–16. Roli heraldických reprezentací v životě středověkého člověka explicitně, a současně inspirativním způsobem odrážejí texty panovnických privilegií pro poddanská města. Součástí dispozice bývá mimo jiné povolení k užívání městského znaku, a to včetně specifikace: „tak aby již psaní purgmistr, konšel i všecka obec již psaného města Hradce toho erbu a štítu se všemi věcmi v něm vymalovanými požívali na městské pečeti, na korúhvech, na praporcích i na jiných všech městských potřebách, veselím nebo přisností učiněných“, říká se v privilegiu Vladislava Jagellonského pro Jindřichův Hradec z roku 1483 (A. Haas ed., Codex iuris municipalis IV/2. Pragae 1960, s. 245–247, č. 507; významově analogickou formulaci najdeme i v dalších privilegiích, jež se týkala městského znaku, např. v privilegiu téhož panovníka pro Krupku z roku 1478 – tamtéž, s. 184–186, č. 451). Závěrečná část by nás mohla poněkud překvapit, že přímo v panovnickém privilegiu se hovoří o „nevážném“ užití městského znaku. Zjevně i takový způsob byl ovšem legitimní a obvyklý, i když s politováním dodáváme, že

úhlu je zřetelné, že erb byl artefaktem vícevýznamovým; cesty k jeho celistvému uchopení tak současně skýtají značný potenciál pro budoucí výzkum. A jde přitom o otázky poměrně zásadní: kdo a proč erby objednával, kdo a na základě jakých podkladů je zhotovoval, v jakém vztahu byl záměr objednavatele k podobě a také umístění díla a jakým způsobem bylo reálně vnímáno – v době svého vzniku i později; jaká byla vazba mezi prostředím, v němž se heraldické reprezentace objevily a koncepty malířské výzdoby, jejichž součástí byly, atd.¹²⁾

Otázka tvůrců erbovní výzdoby všech typů představuje aspekt, který nás přivádí k meritu přítomného zamýšlení – již jen z rozsahu heraldické výzdoby všech typů (a to stále mluvíme jen o tom, co je dochováno, aniž blíže tušíme, o jakou část někdejšího stavu vlastně jde) je zřejmé, že její tvorba nemohla být vyhrazena jen specialistům (heroldům), ale pestré sociální škále tvůrců. Malířů a kameníků, ale patrně i dostatečně zručných příslušníků dalších řemesel a jejich dílen; z jakých podkladů tito lidé vycházeli, můžeme jen velmi rámcově odhadovat – na jedné straně máme před sebou rozsáhlé erbovní galerie, jejichž (primární) smysl je snadno identifikovatelný, jinde dokážeme identifikovat jednotlivé erby, ale smysl celku nám není zřejmý, a leckde ani to.

HERALDICKÝ DEKOR

V pozdním středověku představovaly erby běžný prvek vizuální kultury, přičemž erbovní štít dávno nesloužil výlučně erbům a znakům, ale jeho využití se rozšiřuje i do oblastí mimo heraldiku. To samo o sobě svědčí nejen o rozšíření, ale i o oblibě erbovního štítu jakožto „rámce vyobrazení“; svou výpověď tu nakonec má i známý fakt, že výtvarná podoba erbovních štítů podléhala dobové módě (a díky těmto proměnám bývají erbovní štítky často vítanou datační pomůckou). Erby (erbovní štítky) byly součástí škály oblíbených, možná snad až prestižních, a proto průběžně užívaných výzdobných prvků; podobně se – návazně na dobový vkus – proměňovaly i ostatní dekorativní prvky. A proto nás jen sotva může překvapit představa, že předmětem objednávky malířské či kamenické výzdoby mohlo být i jen pouhé „zhotovení heraldické výzdoby“ – iluze poplatné masovému rozšíření heraldických reprezentací a tedy jejich zakotvení v mentalitě lidí.

Právě na případy tohoto typu se zaměřujeme blíže – s vědomím hypotetičnosti či diskutabilnosti dílčích postřehů, ale současně s přesvědčením, že samotná kategorie, kterou můžeme pracovníčně označit jako „heraldický dekor“, své místo při interpretacích erbovní výzdoby má. Co touto kategorií, zdůrazňují pracovní kategorií, označují? Případy, kdy erbu – a to erbu reálného i fiktivního – je užito v kontextu, v němž nejen nemá postižitelný význam, a kdy současně je velmi pravděpodobné, že jej nikdy neměl. Exaktní kriteria pro klasifikaci přirozeně ani v tomto případě

neexistují (a nikdy existovat nebudou), jistá míra hypotetičnosti a individuální intuice jsou průběžně ve hře. Jde nakonec především o to, zda za adekvátnější považujeme hledání skrytých významů (a jak známo, čím déle hledáme, tím snáze nalézáme) anebo se přikloníme ke zdánlivě prostému závěru, že erb či sestava erbů skrytý význam či významy nemá; s dodatkem, že v některých případech můžeme k takovému závěru dospět téměř s jistotou.

Dekor – ve zcela obecném smyslu téměř libovolně uplatnitelného a multiplikovatelného výzdobného prvku – mohl mít celou řadu podob. Ať již máme na mysli geometrické, rostlinné či zoomorfní motivy (nakonec i zde bychom bez velké námahy mohli začít hledat rozličné významy), anebo interpretačně daleko zrádnější motivy figurální (krásnou ukázkou téměř nekonečného množství minimálně tušených významů mohou být diví lidé), počítaje v to i maskarony a monstra.¹³⁾ Dekorativní funkci mohla mít také iluzivní malba, často finančně přijatelná možnost, jak vyvolat zdání něčeho reálně neexistujícího (ukázkově v případě kamenických prvků), v podobném smyslu – jednoduché, rychlé a levné, a přitom působivé výzdoby – můžeme vnímat i šablonovou malbu (jež zahrnuje celou škálu dekorativních prvků – rostlinných, figurálních, geometrických apod.); obvyklou součástí výzdoby profánních i sakrálních exteriérů i interiérů od středověku byly i trojrozměrné artefakty (vedle zmíněných maskaronů např. militární prvky). Do tohoto širšího rámce spadá i heraldický dekor.

V určité pasti se tu ocitáme z hlediska terminologického – sousloví „erbovní (heraldická) výzdoba“ se užívá ve smyslu zcela obecném, tedy k označení čehokoliv, co odpovídá heraldickým výrazovým prostředkům (erby, znaky, erbovní / znakové galerie; rozšířený něm. pojem „Wappenfries“ nemá ustálený český ekvivalent); „heraldický dekor“ (event. „heraldický ornament“) jsou na rozdíl od toho pojmy, které se jeví jako vhodné označení všude tam, kde erb (erbovní štít) plnil skutečně pouze roli prvku dekorativního, aniž by byl nositelem specifického významu. Jisté úskalí tu pocítujeme z čistě jazykového hlediska – „heraldický dekor / ornament“ je ve vztahu k pojmu „heraldická výzdoba“ synonymní (což nakonec podtrhuje i angl. „heraldic decor“, franc. „décor héraldique“, ale i méně užívané něm. „heraldisches Dekor / heraldische Dekoration“); přesto se domnívám, že minimálně ve smyslu pracovní kategorie s jasně definovaným významem pojmu „heraldický dekor“ užívat lze. A to jednak s odkazem na analogie (rostlinný / zoomorfní / figurální / geometrický atd. dekor) a jednak s ohledem na málo časté užívání pojmu „heraldický dekor“ ve smyslu „heraldická výzdoba“.

KAMNOVÉ KACHLE

Ilustrativním příkladem jsou kachlová kamna, přesněji: výzdobné motivy kachlů.¹⁴⁾ Kachlová kamna nebyla v pozdním středověku záležitostí luxusu, jak dokládá celá

nevíme přesně, co konkrétně si pod tím představit.

12) Souborně T. Hiltmann, o. c. v pozn. 9; M. Metelo de Seixas – T. Hiltmann, Heraldic Decor as a Research Problem. The “Sala dos Brasões” of the Sintra Palace and Heraldry in Medieval and Early Modern State Rooms, in: T. Hiltmann – M. Metelo de Seixas edd., Heraldry in Medieval and Early Modern State Rooms. Ostfildern 2020, s. 11–25.

13) F. Šmahel, Diví lidé (v imaginaci) pozdního středověku. Praha 2012.

14) Souborně Č. Pavlík – M. Vitanovský, o. c. v pozn. 6, kachle s heraldickou výzdobou s. 125–156, 265–287, č. 804–1048 (rozšířené byly zemské znaky lva a orlice, erby panských rodů, méně pak již rytířských, anebo znaky měst).

řada sond. Vcelku běžně bychom se s nimi setkali i v interiérech měšťanských domů. Z našeho úhlu pohledu je podstatné především to, že škála výzdobných motivů na kachlích ve své většině nevykazuje specifické sepětí se sociálním, event. konfesním profilem objednavatele. Sonda do prostředí Jindřichova Hradce to ozřejmuje zřetelně: mezi kachli z areálu hradu (zámku) a města není v uvedeném směru prakticky žádný rozdíl.¹⁵⁾ Jedním z běžných a rozšířených prvků na kamnových kachlích byl heraldický dekor – zemské znaky, šlechtické erby, ale i městské znaky; spolu s řadou dalších motivů se uplatňovaly v prostředí šlechtickém i měšťanském, a – podobně jako ony – zjevně tvořily součást pomyslných „nabídkových katalogů“ lokálních dílen.

Jako běžný a současně z hlediska interpretačních dilemat typický příklad tu mohou posloužit kachlová kamna z doby kolem roku 1520, jež se podařilo rekonstruovat z nálezů v táborském domě čp. 308 (Svatošova ulice), zničeném při požáru města roku 1525; jeho vlastníkem (a velmi pravděpodobně i objednavatelem kamen) byl Mikuláš Vlaský ze Sionu.

Přesto není pochyb o tom, že i kamnové kachle s heraldickou výzdobou bývaly i věcí zcela konkrétní objednávky a tím také odrazem příbuzenských i sociálních vazeb, případně politických aliancí; jindy se mohlo jednat o výzdobu výrazně individuální (erb doprovázený jménem a predikátem).¹⁶⁾ Můžeme-li na straně jedné s určitostí konstatovat, že kachle s erbovní výzdobou sociální vazby mohly odrážet a v řadě případů i odrážely, je nutné připojit i druhou část věty: v tom smyslu, že v části případů je naopak prokazatelně neodrážely, resp. ani odrážet nemohly. Snad vůbec nejprůkaznějším dokladem právě řečeného je značné, až překvapivé rozšíření kamnových kachlů se znakem saského zeměpanského rodu Wettinů.¹⁷⁾ Uspokojivé vysvětlení pro rozšíření právě tohoto

Obr. 1: Pozdně gotický kachel s erbem Wettinů, Pacov (okres Pelhřimov) (Městské muzeum Antonína Sovy v Pacově; foto Š. Kolářová, 2016).

15) J. Havlíček – J. Kypta a kol., *Gotické kachle z Jindřichova Hradce*. České Budějovice 2017.

16) Příkladem naposled uvedeního typu je kachel s leskocvokským erbem a jménem objednavatele z tohoto rodu z hradu Orlíku u Humpolce, Č. Pavlík – M. Vítanovský, o. c. v pozn. 6, s. 139, 275, č. 920. Specifickou objednávku můžeme zřejmě tušit i za málo obvyklými kachli s více erby (tamtéž, s. 145–146, 280, č. 965–966).

17) Přesvědčivě tu nevyznívají „vysvětlení“ poukazující na dynastický sňatek mezi Jiřím z Poděbrad a Wettiny, stejně jako na aspekty konfesní – v tomto případě jsou navíc až do počátku 16. století ahistorické. Dosavadní interpretační pokusy sumarizují Č. Pavlík – M. Vítanovský, o. c. v pozn. 6, s. 133–134, 271–272, č. 880–883.

Počet nálezových lokalit s kachli zdobenými wettinským znakem je poměrně vysoký, postačí proto ilustrativní výběr: doloženy jsou např. z Rabštejna nad Střelou (Z. Hazlbauer, *Historické kamnové kachle z Rabštejna nad Střelou*. Praha 1995, s. 17–19), z Lipnice (F. Kocman – Z. Hazlbauer, *Stavební rekonstrukce gotických kachlových kamen na hradě Lipnici n. Sázavou, okr. Havlíčkův Brod*, *Archaeologia historica* 27, 2002, s. 499–519, zde s. 506–507), z tvrže v Chanovicích (M. Tetour, *Pozdně gotická a goticko-renesanční kachlová kamna ze zámku Chanovice*, *Archeologické výzkumy v jižních Čechách* 18, 2005, s. 211–283, zde s. 233–234, 251, 262, 275); varianty kachlů s wettinským znakem z Táborska eviduje R. Krajč, *Středověké kamnářství. Výzdobné motivy na gotických kachlích z Táborska*. Tábor 2005, s. 127–130.

Ke zmíněným výjimkám by mohly náležet kachle s wettinským znakem z Jindřichova Hradce, hypoteticky odrážející manželský svazek Jindřicha IV. z Hradce († 1507) s Annou Minsterberskou, dcerou Kateřiny Saské z rodu Wettinů. Ovšem i v tomto případě je užití wettinského znaku jakožto odraz konkrétní sociální vazby málo pravděpodobné. Blíže J. Havlíček – J. Kypta a kol., o. c. v pozn. 15, s. 96–98.

znaku v českém prostředí neznáme, ale s ohledem na sociální status Wettinů je evidentní, že jeho zastoupení v interiérech šlechtických, o měšťanských nemluvě, odrazem sociální ani jiné vazby být nemohlo (až na naprosto ojedinělé výjimky, a i to jen teoreticky). Je proto více než pravděpodobné, že wettinský znak v těchto případech nositelem významu nebyl, a v prostorách šlechtických i měšťanských interiérů, v nichž se vizuálně uplatňoval, představoval pouhý heraldický dekor. Analogický mechanismus platil i v případě ostatních (reálných) erbů, jež za určitých okolností byly pouhým heraldickým dekorem – rozdíl oproti Wettinům je pouze v tom, že v jiných případech hůře odoláváme pokušení hledat skryté sociální vazby (zde je možno – za všechny ostatní – odkázat na shora uvedený modelový případ kamen z táborského domu čp. 308).¹⁸⁾

18) I v obecné rovině je v této souvislosti zcela legitimní otázka, vztahující se konkrétně k erbů pětilisté růže, „zda – podobně jako v případě celé řady dalších heraldických motivů – nebyla vítkovská růže aplikována na stěnách kamen jako čistě výzdobný prvek bez hlubšího politicko-sociálního významu“; J. Havlíček – J. Kypta a kol., o. c. v pozn. 15, s. 162.

Ilustrativní je konečně i pohled na jediné erbovní znamení, souvislosti a způsoby jeho prezentace v delším časovém horizontu, a to konkrétně na kamnových kachlích s erbem pánů z Pernštejna. Hlava zubra s houžví v nozdřích u nás patří – spolu s pětistlou růží – k vůbec nejrozšířenějším středověkým šlechtickým erbům. Na kachlích zachytíme pernstejnský erb ve více variantách: jednoduchý i zdvojený, se štítonošem, v kvadrilobu atd. V některých případech jde prokazatelně o odraz příbuzenských vazeb (erby Pernštejnů a jejich manželék), jindy je výklad méně jasný (z hradu v Českém Krumlově cca z druhé poloviny 15. století pochází kachel se šesti erby, vprostřed je rožmberská růže, okolo erbovní znamení rodů z Pernštejna, z Boskovic, z Cimburka, z Lomnice a ze Šternberka) anebo prakticky nemožný: např. na kachli z Potštejna (kolem 1500) je v poli kachle rozkřídlená orlice – z nápisu lze přečíst *worlic* – a v rozích čtyři erby: pernstejnský, šternberský, ronovský – ostrve a okřídlená ryba – páni z Bergova (?). Nelze popřít, že erby jsou to reálné, ovšem s vysvětlením, proč se objevily právě na tomto místě a v této sestavě je to daleko problematičtější; výklad na heraldický dekor, složený z reálných erbů, jež ale nebyly v daném případě nositeli významu, je jednou z možností. Ještě pravděpodobnější je taková interpretace v případě kachle z hradu Rýzmburka (východní Čechy), kde je zubr s houžví v nozdřích těsně obklopen celou řadou dalších výzdobných prvků (lilie, růže, šestihrotá hvězda, půlměsíc apod.) – teoreticky tu lze operovat symbolikou těchto figur, je však otázka, zda to není hledání neexistujícího; analogického typu je i kachel s kolčím štítkem s naprosto imaginární výzdobou – hlava zubra s houžví v nozdřích, mezi rohy šestihrotá hvězda a po straně heraldicky vpravo slunce, vlevo půlměsíc (kolem 1500, v daném případě není ani jisté, odkud kachel pochází – snad z Vamberka?). Erb pánů z Pernštejna – tedy odraz zaujetí pro heraldické reprezentace – najdeme i na kachli, kde jsou zachyceni muž a žena z profilu a jejich těla se mění v dlouhý zakroucený ocas, a erbovní štítek je umístěn mezi nimi (Jičín, 2. polovina 16. století). I k takovým případům najdeme analogie; pokoušet se hledat „skryté významy“ tu jistě lze, a snad i „nalézat“; neméně hypotetická, ba snad pravděpodobnější je jejich interpretace ve smyslu heraldického dekoru; nakořik tu případně můžeme mluvit o *nevážném* využití erbu, o němž se hovoří ve shora citovaných Vladislavových městských privilegiích, je taktéž otázka.¹⁹⁾

Na kamnových kachlích bychom se běžně setkali s celou řadou dekorativních prvků, za nimiž nemáme potřebu hledat skryté významy, ale vnímáme je prostě jako výzdobný prvek. Erbovní štítky s figurami ve stínkách cimbuří (a nešlo jen o šlechtické erby, ale zřejmě i o fiktivní městské znaky), jež samo o sobě bylo jedním z oblíbených dekorativních motivů, jsou rovnocenné ostatním typům

19) Č. Pavlík, Pernštejnský zubr na kamnových reliéfech – katalog dosud známých zobrazení, Časopis Společnosti přátel starožitností 121, 2013, s. 22–44, kachel z Českého Krumlova s. 33, č. 26 + s. 34, obr. 11.2, obecná interpretace ve smyslu politické aliance s. 40; kachel z Potštejna s. 32, č. 21 + s. 32, obr. 9.2; kachel z Rýzmburka s. 32–33, č. 24 + s. 33, obr. 10.3; kachel z Vamberka (?) s. 32, č. 22 + s. 33, obr. 10. 1. Snad poněkud nadsazený je závěr: „Shrňme-li jednotlivé významy, získáme obraz rodové glorifikace, za kterou lze rovněž tušit touhu po odvrácení zlých událostí“ (s. 40), kdy pouze v posledním zmíněném případě autor připouští, že jde o dekor, odrážející úpadek heraldiky (s. 40).

Obr. 2: Goticko-renesanční římsový kachel, bez lokalizace. Kamnové kachle nabízejí z hlediska spektra dekorativních prvků snad vůbec nejkomplexnější svědectví. Ojedinelé nejsou případy, kdy se na ploše jediného kachle objevilo takových prvků hned několik. V daném případě je oblíbený motiv cimbuří kombinován s erby ve stínkách; pod nimi nápodoba písma, geometrický a rostlinný dekor (Polabské muzeum Poděbrady; foto Š. Kolářová, 2019).

dekoru, který se v těchto specifických ploškách objevuje: ať již jde o písmena, resp. znaky písmena imitující nebo minimálně jimi inspirované, rostlinný dekor, rozličné ornamenty, ba dokonce i kružbový dekor. Heraldickým dekorem jsou také erby, jež vnímáme jako heraldické zvláštnosti, erby neurčené – a přitom vlastně neurčitelné. Jejich posuzování z pozic heraldiky se tak vlastně míjí s podstatou věci: šlo o heraldický dekor, a nezáleželo tedy na tom, že erb v dané podobě reálně neexistuje. Svědectvím o stále též – tedy erbech užitých ve smyslu dekoru – je konečně i kachel s hladkým (prázdným) erbovním štítkem, nad nímž je helm a fafrnochy: i zde šlo o pouhou iluzi „erbu“ (analogické případy budeme moci připomenout i v souvislosti s výzdobou křtitelnic).²⁰⁾

HERALDICKÝ DEKOR V KOSTELNÍCH INTERIÉRECH: TESANÝ I MALOVANÝ

V sakrálních prostorách zachytíme erby a znaky v širokém sociálním rozptylu – od zemských znaků přes šlechtické erby až po znaky měst, cechů i jednotlivých měšťá-

20) Ilustrativní průřez motivů výzdoby na stínkách Č. Pavlík – M. Vítanovský, o. c. v pozn. 6, s. 294–296, č. 1101–1124; kachle s nápodobou písma s. 184–185, 314–315, č. 1321, 1325–1333, erby na stínkách č. 1326, 1328, 1329, ale též např. s. 263, č. 788–791; s. 271, č. 873, 874; městské znaky J. Havlice – J. Kypta a kol., o. c. v pozn. 15, s. 164, 171 (ze znaků existujících by šlo nejspíše o znak žatecký, patrně jde však o obecný typus); erby – domněle heraldické zvláštnosti Č. Pavlík – M. Vítanovský, o. c. v pozn. 6, s. 148–150, 281–282, č. 982–998 (podoba některých erbů je tak překombinovaná a vzdálená základním pravidlům jejich tvoření, že fiktivnost takovýchto štítků je zjevná na první pohled); erb s prázdným štítkem *tamtéž*, s. 281, č. 986.

nů. Nacházíme je také na křtitelnicích.²¹⁾ Podobně jako kamenné kachle nabízejí i křtitelnice celou škálou specifických výpovědí k otázce heraldického dekoru. Vývojově starší jsou křtitelnice kamenné – v českém prostředí jsou doloženy od počátku 13. století, prošly vývojem od jednoduchých širokých mís na masivní noze až k subtilnějším polygonálním kalichům; v té souvislosti se na jejich vnějších stěnách začíná objevovat dekor. Jsou problematičtěji datovatelné: výzdoba je datační oporou jen v malém procentu případů, často prostý tvar křtitelnic neumožňuje využít ani stylovou analýzu (a datace přímo na křtitelnicích je naprostá výjimka). Navíc vykazují diametrálně odlišné kvality uměleckořemeslného provedení, jsou různých tvarů (kruhového/oválného i polygonálního) i výzdoby – od prostých nezdobených kalichů až po díla vysoce hodnotné kamenické práce, mající svůj pendant v případě sanktuářů či okenních a dveřních ostění. Podobně jako ostatní kamenická díla bývají i křtitelnice anonymní, ba ani kamenické značky (opět až na výjimky) na nich nenajdeme. (Cínovým křtitelnicím, které se objevují od 15. století, se věnovat nebudeme.)²²⁾

Stejně jako samotné provedení, velmi variabilní je i výzdoba kamenných křtitelnic.²³⁾ Křtitelnice s heraldickou výzdobou nejsou v souboru českých gotických kamenných křtitelnic zastoupeny výraznými počty, ale současně nejsou nijak ojedinělé, a zvláště v některých regionech se vyskytují nápadně častěji než jinde (zjevně poplatně zaměřením lokálních dílen, případně obvyklému mechanismu napodobování vzorů v lokálních mikrosvětích).²⁴⁾ Pozornost poutají jak samy o sobě, tak i jako součást spektra heraldických médií, která se v sakrálních prostorech uplatňovala – nejen na křtitelnicích, ale i na votivních malbách a obrazech, na náhrobnicích a ostat-

ních funerálních památkách, ale také v klenbě (svorníky) i na dalších kamenických prvcích (např. sanktuáře, ostění), a ovšem i na vitrážích, dochovaných jen zcela ojediněle. Tak jako kdekoli jinde měly i zde erby roli identifikčních a současně zástupných symbolů svých nositelů, byly formou jejich „zpřítomnění“ v daném prostoru. Jako stěžejní se proto jeví identifikace (nositelů) erbů a jejich zakomponování do kontextu historického vývoje dané stavby či instituce – ve smyslu rekonstrukce sociální sítě, liturgického provozu (zádušní mše apod.), stejně jako funkce kostela jakožto nekropole.²⁵⁾ Ve srovnání s jinými heraldickými médii (především nástěnnou malbou) mají křtitelnice výhodu úplného dochování někdejšího stavu – prakticky ve všech případech víme, kolik bylo na obvodu kalicha štítků a pokud se nejednalo o štítky hladké, jsme schopni identifikovat (minimálně popsat) i figury; pokud erbovní galerie na křtitelnici byla odrazem sociální sítě kostela (potažmo donátorů křtitelnice), jeví se jako oprávněné předpokládat vysokou míru komplexnosti z hlediska výpovědi o skladbě tohoto okruhu.

V případě erbovní výzdoby v sakrálních prostorech se možnosti interpretace komplikují – více než kde jinde tu do hry vstupují interpretace figur v erbovních štítcích jakožto náboženských symbolů. Potíž je v tom, že jejich identifikace bývá z naší strany do značné míry arbitrární – poté, co selhaly možnosti heraldiky (a to namnoze založené na pouhém mechanickém přiřazování erbovních figur jejich nositelům, bez hledání odpovědi na otázku, proč jsou na konkrétním místě zastoupeny), vypomůžeme si náboženskými symboly. Tyto – ať už reálné či domnělé – se na štítech nejednou objevují v podobě, kdy ani nemáme jistotu, (ne)jde-li o heraldickou figuru, resp. její nápodobu. Ovšem zalistujeme-li příslušnými kompendii, chce se téměř říci, že s trochou dobré vůle můžeme jako náboženský symbol vyložit téměř cokoli; výklad řady znamení navíc bývá natolik bezbřehý, že nečiní obtíže jednotlivé symboly zakotvit do obecného náboženského rámce a tím „vysvětlit“ jejich smysl.²⁶⁾ Přijmeme-li, že část figur v erbovních štítcích představuje náboženské / liturgické symboly, musíme současně konstatovat, že se na křtitelnicích objevují v kolísajících počtech i proměnlivých sestavách, nezřídka pak nejsou zastoupeny vůbec. Jednotný princip, ba ani rámcové zákonitosti ani v tomto směru neexistovaly.

Jak uvedené interpretační přístupy vypadají v praxi, může ilustrovat několik následujících modelových případů – vztahují se k heraldické („heraldické“) výzdobě gotických kamenných křtitelnic. Těžiště zájmu leží na pomezí jižních a jihozápadních Čech (v oblasti rámcově vymezené Horažďovicemi a Milevskem na severu a Vimperkem a Prachaticemi na jihu), byť poplatně aspektu do značné míry druhořadému, totiž stavu dochování: jak souboru křtitel-

21) K účelu křtitelnic např. A. Mudra, Drobná architektura v kostelním interiéru: místa liturgie, jejich typy a funkce, in: K. Kubínová – K. Benešová edd., *Imago, imagines. Výtvarné dílo a proměny jeho funkcí v českých zemích od 10. do první třetiny 16. století I.* Praha 2019, s. 92–103, zde s. 101.

22) Křtitelnice samy o sobě nejsou námětem přítomného textu – postačí tu odkázat na aktuální, dosti obsáhlou studii R. Lavička, *Středověké kamenné křtitelnice ze 14. až 16. století na jihu a jihozápadě Čech. Typologie, tvarosloví, výzdoba, Průzkumy památek XXX*, č. 1, 2023, s. 3–74 (studie je opatřena bohatou fotografickou dokumentací všech pojednávaných křtitelnic; součástí je i příslušná bibliografie, včetně základních titulů srovnávací literatury zahraniční – s. 4); ani otázky heraldické výzdoby křtitelnic autor (resp. autor společně s V. Červenkou – viz s. 34, pozn. 132) neponechávají stranou, a zvláště pak takové případy, kdy erby interpretují jako odraz sociálních vazeb; interpretace heraldické výzdoby křtitelnic dílem vychází z dosavadní literatury, částečně rozpracovává již dříve vznesené hypotézy týkající se identifikace erbů, v některých případech se pak autoři přiklání k výkladům erbů / znaků v kontextu náboženském / liturgickém; evidovány jsou i křtitelnice s prázdnými erbovními štítky. Z pohledu „heraldického dekoru“, ať už označovaného jakkoli, výzdobě křtitelnic pozornost věnována není.

23) Základní typy výzdoby křtitelnic z oblasti jižních a jihozápadních Čech R. Lavička, o. c. v pozn. 22, zvl. s. 26–64 (heraldická výzdoba s. 26–58).

24) Ani ve středoevropském měřítku nebyla heraldická výzdoba křtitelnic příliš rozšířena – reprezentativní vzhled nabízí evidence typů výzdoby křtitelnic v katalogu, jež zpracovala S. Schlegel, *Mittelalterliche Taufgefäße. Funktion und Ausstattung*. Köln – Weimar – Wien 2012 – z více než 1700 křtitelnic jsou erby zastoupeny na 36 (cca 2 %), počítaje v to i případy (poměrně nečetné) prázdných erbovních štítků; s ohledem na povahu evidence zůstává stranou interpretace erbů, šlo-li o zástupné symboly konkrétních osob / rodů, případně znaky měst, klášterů apod., anebo o heraldický dekor.

25) Oprávněná je tak např. následující formulace (citovaná za všechny ostatní analogického vyznění): „*Erbovní štítky mohly patřit nejen donátorům či příslušníkům farnosti a symbolizovat tak lokální církev, ale také vrchnosti, která garantovala obci farní a jiná práva*“; A. Mudra, o. c. v pozn. 21, s. 101.

26) L. Vrtel, *Heraldické symboly čiže prebohato ilustrovaná príručka na rozpoznávanie skrytých významov erbových znamení, a tiež poučujúca o spôsoboch heraldického vyjadrovania rozličných cností v erboch*. Bratislava 2014; *týž*, *Heraldica Sanctorum čiže slovné, ale tiež obrazové poučenie o heraldickom vyjadrení Najsvätejšej Trojice, Panny Márie, ako aj o zobrazovaní a rozpoznávaní jednotlivých svätcov v erboch*. Bratislava 2016.

nic, tak v tomto rámci i zastoupení křtitelnic s heraldickou výzdobou, které je v uvedené oblasti výrazně vyšší, než jak vyplývá z letmých sond pro ostatní části země.

Na úvod bližší pohled na dvojici křtitelnic z lokalit ležících severozápadně, resp. severně od Strakonice, vzdušnou čarou navzájem vzdálených zhruba 16 kilometrů – z kostela sv. Petra a Pavla v Horažďovicích a kostela sv. Martina v Radomyšli. Křtitelnice, jejichž datace spadá nejspíše do pozdního 14. století či raného 15. století, spojuje právě jejich heraldická výzdoba v pásu lemujícím obvod kalicha v jeho horní části; tato souvislost byla zřejmá již staršímu bádání. V pásu při horním okraji kalicha křtitelnice v Horažďovicích je umístěno 12 štítů. Na třech štítech je šestihrotá hvězda, a to ve dvojím typu provedení, na dvou pětistá růže, na dalších dvou tlapatý kříž. Figury na zbývajících pěti štítech jsou zastoupeny již jen jednou: polcený štít, štít se znamením připomínajícím měšťanský merk (eventuelně kamenickou značku), štít se střelou hrotem dolů, štít se stoupajícím půlměsícem a konečně štít se zvýšeným břevnem. Jaká je interpretace? Snad nejméně násilná je v případě křížů – výklad na johanity má v Horažďovicích svou logiku (zdejší fara byla řádu po staletí inkorporována); střelu v nezvyklé poloze hrotem směřujícím dolů lze spojit s („nepominutelnými“) Bavy ze Strakonice jen za podmínky, že si pomůžeme (málo pravděpodobným) nepochopením kameníka, který erb vytesal naprosto chybně, případně jinými sotva podložitelnými konstrukcemi. Potíž poněkud jiného druhu přichází u dalších štítků: spojit pětistá růže s Vítkovci (pány Rožmberky a pány z Hradce) a tzv. šestihroté hvězdy s pány ze Šternberka se sice nabízí na první pohled, ovšem současně tento postup jen dokumentuje pracovní metodu. V rámci (domněle) identifikovaného erbovního znamení hledáme osoby, jež by snad mohlo zastupovat, a dosazujeme do výsledku. Proč je tzv. šestihrotá hvězda zastoupena hned třikrát (navíc ve dvou různých provedeních – třebaže odchylka ve tvaru není příliš velká, navíc došlo později k natření barvou, která různou měrou stírá detaily), proč jsou tlapaté kříže dva a „bavorovská“ střela jen jediná? – je jen výběr ze škály otázek, na které přijatelnou odpověď už lze sotva zkonstruovat; a to zcela stranou ponecháváme další čtyři štíty (vyjma polceného štítu svým provedením přinejmenším neobvyklé).²⁷⁾

Podívejme se nyní na křtitelnic radomyšlskou – šestnáctibokou, částečně zapuštěnou do zdi kostelní před síně.²⁸⁾ Viditelných je proto jen devět štítků – s figurami

²⁷⁾ F. Skřivánek, Rytíři svatého Jana Jerusalemského u nás. Praha

²⁸⁾ 1998, s. 43 (ukázkou dosazování do výsledku jsou např. úvahy nad vazbou dvou erbů pětistá růže k Joštovi z Rožmberka a Jindřichovi z Hradce – přitom erby ostatních strakonických velmistřů chybějí); Skřivánkuv výklad (na základě prvního vydání téže publikace z roku 1995) přejímá B. Nechvátal, Středověká křtitelnice v Radomyšli u Strakonice, Výběr. Časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech 34, 1997, s. 253–257, zde s. 254. Erb střely bývá i nadále spojován s Bavy ze Strakonice; např. J. Havlice, Středověké dlaždice z kostela sv. Mikuláše v Boleticích, Památky jižních Čech 3, 2010, s. 71–86, zde s. 83. Nejnověji R. Lavička, o. c. v pozn. 22, s. 29, 44–45; s opatrnou datací do doby johanitského generálního převora Jindřicha z Hradce, v úřadu od 1401; interpretace „bavorovské“ střely: „Střela obrácená dolů snad poukazovala na zakladatele, vymřelý rod Bavorů ze Strakonice, neboť ti užívali wedenou heraldickou figuru položenou diagonálně, ale špičkou nahoru“.

²⁸⁾ F. Skřivánek, o. c. v pozn. 27, s. 45; B. Nechvátal, o. c. v pozn. 27, totéž též, Heraldika středověké křtitelnice v Radomyšli u Strakonice, Heraldika a genealogie 30, 1997, č. 3–4, s. 181–188; S. Kotlířová,

latinského kříže, kotvy (?), střely hrotem svisle vzhůru, helmu s rohy s latinským křížem na čele, pětihroté hvězdy, dále pak tři břevna pokosem, čtvrcený štít, kosmo šachovaný štít a štít se čtyřlístou rozetou. Dalších sedm štítů je běžnému pohledu skrytých – rohy, tlapatý kříž, oslí hlava (?), kružba, zkřížené ostrve, tlapatý kříž, pětistá růže. Latinský kříž a kotvu bychom mohli vykládat jako křesťanské symboly, dvojí tlapatý kříž ve vztahu k řádu johanitů, a pokud jde o figury, jež jsou považovány za erby, pak zdánlivě jednoznačná je střela (Bavorové ze Strakonice), erb s helmem s rohy vyložil O. Fibich na Štěpána z Březnice, erb s rohy na vladky z Kladrubec, osla na Konráda ze Lnář a ostrve na Anežku z Březnice. Hvězda – a to pětihrotá – je ve Fibichově pojetí hvězdou Panny Marie, ve starší literatuře našla svou nositelku v Markétě ze Šternberka, vdově Viléma ze Strakonice († 1359), jež měla v Radomyšli své vdovské sídlo (šternberská hvězda mívala osm, méně často i jen šest hrotů; pět nikoli); analogickými hypotézami bychom mohli operovat i v případě hvězdy na svorníku v klenbě jižní boční lodi (tato je sice šestihrotá, ovšem ani tentokrát výklad na erbovní znamení nepřesvědčuje – například podobné je provedení této šestihroté hvězdy, anebo také šestilisté květiny tomu, co vidíme na křtitelnici horažďovické). S dalšími figurami si nevíme rady vůbec (několik erbů má geometrický dekor, pětistá růže může být buď erb, nebo liturgický symbol – mariánský, kvítky růže se spojují někdy i s Kristem a jeho ranami apod.); paušální východisko, že erby jako celek se vztahují ke šlechtickým rodům z oblasti, resp. manům Bavorů ze Strakonice, je sotva udržitelné i jen jako hypotéza.

Datace křtitelnice je – jako ve většině ostatních případů – problematická, třebaže v literatuře kolísá jen v rozpětí několika desítek let; nejnověji ji R. Lavička klade – s odkazem na výtvarnou podobu heraldické výzdoby – nejspíše k počátku 15. století, ve starší literatuře bývá vznik křtitelnice zasazován do kontextu obnovy kostela za faráře Beneše. V Radomyšli je doložen v letech 1372–1388 a v odpustkové listině z roku 1388 (nepochybně dle Benešova vlastního podkladu v žádosti o odpustky) se výslovně uvádí, že „pro magna parte sumptibus eandem ecclesiam de novo construxit ac multis ornamentis decoravit ad gloriam et honorem omnipotentis dei et sanctorum eius multipliciter decoravit“, načež následuje výčet svátků, o nichž mají být návštěvníci kostela účastni 40-denních odpustků.²⁹⁾ Ve smyslu hypotézy považují vznik křtitelnice právě v tomto rámci za logický a pravděpodobný, ovšem je zjevné, že opora pro bezpečnou dataci – tuto či jinou – neexistuje; hypotetické jsou nakonec i datační úvahy odvozené z podoby pečeti již zmíněného převora Jindřicha z Hradce – „růže, heraldsky kříž a kotva“. Podobně hypotetické jsou i iden-

Bavorové erbu střely. České Budějovice 2004, s. 134–135 (autorka klade uvedenou stavební etapu do let 1372–1378); nejnověji M. Svoboda, Páni ze Strakonice. Vládcí Prácheňska a dobrodinci johanitů. Praha 2010, s. 252–254 (tamtéž i o křtitelnici horažďovické). Jako jediný publikoval výzdobu všech šestnácti polí O. Fibich, Rytíři svatého Jana aneb duše jihočeské krajiny kolem Radomyšle. Písek 2005, obr. s. 204; překresba R. Lavička, o. c. v pozn. 22, s. 43, č. 8, doprovodný výklad s. 200–208. Fibichův text je však populární, v řadě ohledů nepodložený, ba nepravděpodobný; nejnověji R. Lavička, o. c. v pozn. 22, s. 29, 53–55 (tamtéž blíže i o možné souvislosti výzdoby křtitelnice s podobou pečeti Jindřicha z Hradce).

²⁹⁾ Národní archiv (dále jen NA) Praha, ŘM – L, i. č. 2161; digitalizát listiny http://images.monasterium.net/img/CZ-NA-I/RM/NA-RM_13800216_2161_r.jpg.

tifikace části erbů – ani v případech, kdy jsme schopni dané figury v regionu zachytit, nevíme nic o důvodech a souvislostech, v nichž se na křtitelnici objevily; a i kdybychom připustili, že jde o příslušníky sociální sítě kostela, unikál by nám klíč výběru (a stále pak i smysl a „logika“ většiny ostatních erbů). K tomu dodejme, že k sociální síti kostela prokazatelně náleželi např. vladykové z Nebřehovic (a jejich příbuzní z Miloňovic a Budkova), jak svědčí donace učiněná roku 1373; z jejího znění mimo jiné plyne, že někteří příslušníci rodu Nebřehovických dokonce byli v kostele i pohřbeni a sloužilo se za ně záduší.³⁰⁾ Jejich erb ovšem na křtitelnici hledáme marně.³¹⁾

Z bližšího pohledu na heraldickou výzdobu dvojice křtitelnic – horažďovické a radomyšlské – lze vyvodit dílčí shrnutí. Je nepravděpodobné, že by erbovní štítky na křtitelnicích byly odrazem sociální sítě kostela ani jakékoli jiné sestavy osob či rodů; někdy s jistotou ani nevíme, zda jde o erbovní znamení či liturgický symbol – i v tomto bodě si vypomáháme ryzími hypotézami. Připustíme-li, alespoň jako další z hypotéz, že mohlo jít o heraldický dekor, není tím v nejmenším popřeno, že mohl být inspirován reálnými erbovními znameními (ba naopak je to pravděpodobné), a k některým figurám skutečně není složité nalézt rody, v jejichž erbu se nacházely. Mnohem obtížnější, ba nemožné, je ovšem vyložit smysl zastoupení erbů těchto rodů v konkrétních souvislostech; výklady bývají nejen krkolomné, ale (snad především) nedůsledné, poplatné metodě dosazování do výsledku. Řada figur je ovšem problematická i v této základní rovině – a tak některé z nouze „upravíme“ do podoby, která již je interpretovatelná (především „bavorovská“ střela, i když ani na jedné z křtitelnic neodpovídá její sklon; podobně jako i „šternberská“ hvězda – o pěti i šesti hrotech, navíc na horažďovické křtitelnici zastoupená dokonce třikrát).³²⁾ A ostatek, kde si ani tak nevíme rady (a zvláště na křtitelnici radomyšlské je takových figur poměrně mnoho), přeneseme do roviny všeobjímající hypotézy (manové Bavorů ze Strakonice), event. náboženských symbolů. Uniknout by nám konečně neměla ani preference jednoduchých figur, zjevná nejen v případě dvojice blíže probíraných křtitelnic, ale představující jeden z charakteristických rysů výzdoby kamenných křtitelnic obecně – bude o tom řeč ještě v následujícím.

Poněkud ve stínu zmíněné dvojice křtitelnic zůstávají další, analogické typem výzdoby a do značné míry také základními směry výpovědi; povšimneme si jich již jen stručněji – i proto, že v literatuře nedošly bližší pozornosti, není tedy důvod (vlastně ani možnost) se vyrovnávat s dosavadními interpretacemi. Je zřejmé, že samotná identifikace erbovního znamení ve smyslu určení rodu či rodů, jež byly jeho nositeli, bývá do značné míry mechanická a tím i relativně jednoduchá (samozřejmě mluvím o tom procentu případů, kde takové ztotožnění je vůbec možné), naproti tomu vyložení erbu ve smyslu odrazu sociální vaz-

by daleko problematičtější, resp. často nemožné.

Obecně přitom platí, že čím méně erbů na křtitelnici je, tím je šance na alespoň hypoteticky přijatelnou interpretaci vyšší. Příkladem může být křtitelnice z kostela sv. Mikuláše v Lažišti, kde v polích vedle sebe figurují jak erby, tak i další symboly: pelikán krmící mláďata, lipové listy, vedle je štít s břevnem (vykládaný na erb Zikmunda Hulera, † 1405, ale podobný erb by snad bylo z okruhu lokálních rodů možné přiřadit i Budkovským), další pak je rozeta.³³⁾ V nedalekém kostele sv. Maří Magdalény ve Svaté Maří se také setkáváme s heraldickou výzdobou, která může odrážet lokální sociální sítě, stejně jako jen vykazovat inspiraci erby z regionu. Křtitelnice je desetiboká a nese čtyři štíty s erby – vodorovné břevno (Budkovští z Budkova), dva klíče (Nebřehovičtí), kapr (z Čestic) a vedle toho kolo (Kocové z Dobrše?), či spíše jen geometrický tvar ve štítu (?). Věnujeme-li pozornost dekorativním prvkům, zaujme nás v tomto případě i značnou měrou neobvyklé uplatnění kružbového dekoru ve všech polích – a to i v polích se štíty.³⁴⁾

Jen ojediněle je erbovní výzdoba křtitelnic z hlediska interpretačního nepochybná (příkladem ze 14. století může být křtitelnice z kostela sv. Dominika ve Strunkovicích nad Blanici, kde čtyři erby – manželský pár Jan z Rožmberka a Eliška z Halsu a jejich matky – křtitelnici současně datují do 70.–80. let), hypotetických případů je daleko vyšší procento.³⁵⁾ K těm pravděpodobnějším mezi nimi náleží dvojice shora zmíněných (Lažiště a Sv. Maří), příkladem daleko méně pravděpodobné interpretace je dvojí erb střely (odlišného provedení, navíc nikoli v erbovním štítku) na křtitelnici v kostele Nanebevzetí Panny Marie ve Štěpánovicích na Třeboňsku (1515); i kdybychom oba erby z nouze vyložili na erbovní znamení Bavorů ze Strakonice i dalších rodů, jež byly nositeli tohoto erbu, jejich vazba ke Štěpánovicím stále zůstává nejasná. Štěpánovická křtitelnice ovšem nabízí pozoruhodná svědectví o obecných mechanismech zhotovení výzdoby křtitelnic: dokládá jednak, že střela – rozšířená heraldická figura – byla součástí škály výzdobných prvků (což v daném případě podtrhuje absence štítu), dále na bocích křtitelnice figuruje latinský kříž, dvojice geometrických symbolů nápadně připomínajících kamenické značky či měšťanské merky a vedle toho geometrický symbol ve tvaru písmena H (zda tu mělo jít o nápodobu litery či jen jednoduchou cestu k vyplnění pole, těžko soudit). Velmi nezvyklá je konečně datace (1515) – jednak proto, že datace se na kamenných křtitelnicích objevují jen ojediněle, a neméně i tím, že je vzhůru nohama. Lákavá je hypotéza, že kameník měl předlohu, které ovšem nerozuměl, a tudíž nepostřehl, že ji reprodukoval obráceně.³⁶⁾

30) NA Praha, RM – L, i. č. 2159; digitalizát listiny: http://images.monasterium.net/img/CZ-NA-I/RM/NA-RM_13730206_2159_r.jpg.

31) M. Svoboda, o. c. v pozn. 28, s. 252–254 se v případě obou křtitelnic opatrně přiklání k výkladu, že jde o erby klientelských okruhů, případně sociálních sítí v oblasti, ovšem s tím, že věc je třeba dále zkoumat (pokud vůbec prameny studium v tomto směru dovolí).

32) Z pětihruté „šternberské“ hvězdy se snadno může stát pětilistá „rožmberská“ růže (srov. https://www.muzeum-st.cz/resources/files/clanky/rozemberkove_2011_verze2.pdf, v komentáři k fotografii radomyšlské křtitelnice).

33) F. Mareš – J. Sedláček, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Prachatickém*. Praha 1913, s. 100–102; A. Sedláček, *Atlasy III*, o. c. v pozn. 6, s. 88–89, tab. 41 b; komentář tamtéž, s. 473, pozn. 486, ovšem jindy je Huler uváděn s erbem zkřížených seker (tamtéž, s. 261); R. Lavička, o. c. v pozn. 22, s. 43, č. 6; s. 49.

34) V. Fährnich, *Jihočeské křtitelnice*, Památky archaeologické 28, 1916, s. 122–123, 158–159, zde s. 158; F. Mareš – J. Sedláček, o. c. v pozn. 33, s. 135–136; R. Lavička, o. c. v pozn. 22, s. 29, 51–52. Hypotetickou atribuci erbu kola Kocům z Dobrše doplnil R. Š.

35) J. Soukup, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Píseckém*. Praha 1910, s. 319; s. 321, obr. 348; A. Sedláček, *Pýcha...*, o. c. v pozn. 6, s. 55; *týž*, *Atlasy...* III, o. c. v pozn. 6, s. 211; R. Lavička, o. c. v pozn. 22, s. 37, č. 3; s. 39.

Obr. 3: Křtitelnice v kostele sv. Maří Magdalény ve Čikyni (okres Prachatic). Po obvodu je vytesáno devět erbovních štítků, z nichž čtyři jsou hladké a na pěti se objevuje heraldický dekor, a to koncipovaný geometricky; břevno pošikem, pilořez, klín, polcený štít, břevno (foto R. Lavička, 2016).

Řadu analogických případů, jež jen s dílčími odstíny rámcově ilustrují stále totéž, by bylo možné dále rozšiřovat. Připojím jen několik z nich. Šestnáctibokou křtitelnici, jejíž obvod lemuji štítky se znameními částečně vycházejícími z reálných erbů, najdeme v kostele sv. Bartoloměje v Chrásanech. V pásu s erbovní výzdobou se střídají růže s dalšími běžnými náměty (hvězda, kříž, břevno, koruna). Že by šlo o sestavu erbů, jejichž nositelé náleželi k sociální síti kostela, můžeme prakticky vyloučit; i na tomto místě jistě lze k jednotlivým motivům přiřadit jejich náboženské významy, ovšem podobný výklad není o nic přesvědčivější než „přímočará“ interpretace na heraldický dekor.³⁷⁾ Anebo výzdoba křtitelnice v kostele Nanebevzetí Panny Marie v Jiníně. Některá z erbovních znamení (růže, hvězda) v pásu erbů bychom sice (teoreticky) byli schopni atribuovat některým rodům z oblasti, stále by ale zbývalo vysvětlit pozadí těchto vazeb. V jiných případech je ovšem i tak zjevné, že o erby nejde: ukázkově květ o pěti, resp. spíše deseti okvětních plátcích (v pěti srostlých dvojicích, jež snad měly být míněny jako vždy jediný list). Nápadné je navíc i vícenásobné uplatnění téhož prvku – šestihrotá hvězda a heraldická lilie. Je zřejmé, že i zde jde o heraldiku obecnou, resp. erbovními znameními inspirovaný (lokální) dekor, k jehož stereotypním charakteristikám náleží jak preference jednoduchých tvarů, tak i multiplikace těchto figur do více štítků.³⁸⁾

Některé křtitelnice nabízejí doslova směs různých motivů, často méně obvyklých či téměř unikátních. Příkla-

dem může být křtitelnice z kostela sv. Petra a Pavla ve Zdikovci s kombinací figurálního, resp. převahou zoomorfního, a geometrického dekoru. Zachytíme zde pětistou růži (jejíž výklad se může rozbíhat několika směry), ve čtyřech polích analogicky, nikoli však identicky provedené figury neidentifikovatelných zvířat (koním ne zcela podobných, na jednom ze zvířat nicméně sedí jezdec; provedení téměř upomíná na zoomorfní výjevy v šablonové malbě), a vedle toho dekor inspirovaný motivem kružeb.³⁹⁾ Prolínání škály motivů heraldických i ostatních zachytíme na křtitelnici z kostela sv. Jakuba Většího v Boršově nad Vltavou: „1. vodorovné břevno, 2. M, 3. ležící půlměsíc, 4. dva listy révvové, 5. hvězda, 6. štít svisle rozpoltěný, 7. vodorovné břevno, 8. pětistá růže“. Ná-

mětová disparátnost sama o sobě ilustruje volnost, s níž kameníci zjevně k výzdobě přistupovali v případech, kdy neměli přesné zadání od objednavatele – přidržovali se spektra zavedených motivů, a to včetně heraldických (jak je zřetelně vidět na sestavě „erbů“), a v tomto rámci pak již záleželo na jejich volbě, kterou mohla určovat i jen technická (ne)náročnost (mohli bychom poukázat na trojici „erbovních“ štítků s prostým geometrickým dekorem – 2x břevno a 1x polcený štít, ale i ostatní prvky výzdoby jsou poměrně prosté).⁴⁰⁾ „Heraldické figury“ (nezasazené do erbovních štítků a tedy jako erby nikdy neinterpretované, ale z hlediska dekorativní výzdoby stěn křtitelnic ilustrativní) nacházíme např. na křtitelnici v severní boční kapli v kostele sv. Maří Magdalény v Černici. Pospolu tu figurují motivy inspirované kamenickými díly (kružbové motivy ve tvaru jeptišky, oslího a kruhového obloučku ve vrcholu) i heraldickými motivy (figura střely), ale nechybí ani kopí či korouhev s křížkem na vrcholu.⁴¹⁾

Při souborném pohledu na skupinu křtitelnic s heraldickým dekorem nám neunikne, že se tu nemalou měrou opakují stále tytéž prvky (motivы), heraldické, náboženské, rostlinné i ostatní – geometrické tvary inspirované kamenickou výzdobou (kružby, rozety, jeptišky apod.), méně často pak motivy zoomorfní, ojediněle i další (příkladem může být záclonkový motiv, známý možná spíše ze světského prostředí, na křtitelnici v kostele sv. Jiljí v Blanicích).⁴²⁾ Preferovány očividně byly prvky méně náročné na provedení, jednoduché, geometrické, byť i zde existují vý-

36) J. Braniš, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Česko-Budějovickém*. Praha 1900, s. 131; R. Lavička, o. c. v pozn. 22, s. 5, obr. 5; s. 20, obr. 38; s. 58–59.

37) R. Lavička, o. c. v pozn. 22, s. 29; s. 43, č. 3; s. 46–47, obr. 99–100.

38) Z. Hadravová, *Kostel Nanebevzetí Panny Marie v Jiníně*. Bakalářská práce FF UK Praha 2010. Rkp., s. 39; s. 85, obr. IX; s. 108, obr. 128 b; táž, *Kostel Nanebevzetí Panny Marie v Jiníně – představení méně známé venkovské sakrální architektury z okolí Strakonice*, *Sborník* 10, 2012, s. 96–102, zde s. 100; R. Lavička, o. c. v pozn. 22, s. 46–48,

obr. 101–102.

39) F. Mareš – J. Sedláček, o. c. v pozn. 33, s. 383; R. Lavička, o. c. v pozn. 22, s. 61–62.

40) J. Braniš, o. c. v pozn. 36, s. 16 (tamtéž cit. popis výzdoby); R. Lavička, o. c. v pozn. 22, s. 28; s. 35–36, obr. 75–78; s. 37, č. 4; s. 39–41.

41) R. Lavička – R. Šimůnek, *Venkovský kostel v pozdním středověku II*. Černice 1480–1520, in: *Jihočeský sborník historický* 81, 2012, s. 47–91, zde s. 73–74; s. 90, obr. 23; R. Lavička, o. c. v pozn. 22, s. 25, obr. 51.

jimky, jak svědčí např. shora připomenutá zoomorfní výzdoba křtitelnice ve Zdíkovci. Nezanedbatelným segmentem škály výzdobných motivů byly takové, jež prozrazují inspiraci heraldickými figurami. Časté jsou snadno zhotovitelné geometrické motivy (břevna, polcené a dělené štíty apod.) – modelovým příkladem užití dekoru tohoto typu je křtitelnice v kostele sv. Maří Magdalény ve Čkyni, z dalších růže a hvězdy.⁴³⁾ Ne vždy dokonce s jistotou určíme, jde-li o erbovní figuru nebo o náboženský symbol – i tyto se mohly v sakrálních prostorách uplatnit v podobných dvou rolích jako erby: tedy ve smyslu symbolu-nositele významu, ale i pouhého dekorativního prvku (např. růže, hvězda, měsíc, ale i lilie, vinný list ad.).

Ojediněle nejsou ani křtitelnice s hladkými (prázdnými) erbovními štítky.⁴⁴⁾ Křtitelnice byla vyzdobena prvkem, který byl v mysli lidí pevně zakotven jako běžná součást výzdoby exteriérů i interiérů, současně vytvořit hladký štít nebylo příliš pracné a nákladné. Což nepochybně alespoň v některých případech také hrálo svou roli. Zda se jednalo o „nejlevnější variantu“ heraldického dekoru, případně o polotovary, u nichž se počítalo s tím, že erby se na příslušná místa doplní dle aktuální potřeby, můžeme sice jen spekulovat (průzkum zaměřený na pozůstatky polychromie v hladkých štítech by sotva napověděl něco o podobě výmalby, ale samotnou její existenci by indikovat snad mohl), v každém případě jde o další z dílčích dokladů obliby heraldiky ve škále výzdobných prvků uplatňujících se na bocích křtitelnic. Hned dvě gotické křtitelnice různého stáří (starší je datovatelná do (13.)–14. století, mladší do 15. století), zdobené hladkými erbovními štítky, najdeme v kostele sv. Bartoloměje ve Slavkově na Českokrumlovsku.⁴⁵⁾ S hladkými erbovními štítky se ovšem setkáme i na křtitelních ve městech – např. v kostele sv. Jakuba Většího v Prachaticích (tvar štítků – v daném případě kolčích – může být vítanou pomůckou pro dataci křtitelnice samotné do doby kolem roku 1500), křtitelnice s osmi hladkými erbovními štítky je také v kostele Zvěstování Panny Marie ve Vlachově Březí, atd.⁴⁶⁾

I hladké erbovní štítky mohly přicházet v kombinaci s reliéfními, a i zde zachytíme více variant. Příkladem může být křtitelnice v kostele sv. Víta ve Zbytinách, po jejímž obvodu je rozloženo 12 erbovních štítků, z nichž v jediném je „symbol složený ze dvou vzájemně převrácených velkých písmen A“, zatímco všechny ostatní jsou hladké.⁴⁷⁾ Z hlediska problematiky heraldického dekoru však zvláštní pozornost upoutají případy, kdy na jediné křtitelnici přicházejí hladké štítky v kombinaci s těmi, jejichž výzdoba je inspirována heraldickými figurami – shora byl zmíněn případ několika takových štítků s geometricky koncipovaným heraldickým dekorem na křtitelnici ve Čkyni, jako další příklad kombinace hladkých a reliéfních štítků se nabízí křtitelnice v kostele sv. Vavřince ve Zdouni (pozůstatek zaniklé vsi Vzduň). Její kalich je zdoben dvěma hladkými erbovními štítky a dvěma samostatnými (nemístěnými ve štítcích) šestihrotými hvězdami.⁴⁸⁾ Domnívám se, že podobné případy kombinace prázdných erbovních štítků s reliéfními (a zvláště pak s heraldickým dekorem), případně kombinace hladkých štítků s dalšími výzdobnými prvky podtrhují dekorativní roli samotného (hladkého) štítku, oslabují naopak představu, že hladké štítky mohly být určeny k sekundárnímu doplnění erbů či znaků v podobě malby.

ROZŠÍŘENÍ HERALDICKÉHO DEKORU

Blížíší pozornost, kterou jsme věnovali křtitelním, je do určité míry poplatná i stavu dochování – kamenické prvky měly vždy větší šanci na dochování než malířská výzdoba, o skle či textilu (korouhve) nemluvě. Pro modelový příklad malované heraldické galerie (jak se pokusím ukázat, jde vlastně jen o iluzivní heraldický dekor) se obrátíme do kostela Stětí sv. Jana Křtitele v jihočeském Žumberku. Ve venkovském prostředí představuje poměrně jedinečný – pravděpodobně pouze z hlediska stavu dochování – případ svého druhu: v klenbě kostela najdeme 26 erbů, vymalovaných zřejmě v souvislosti s pozdně gotickou stavební úpravou kostela, dokončenou roku 1513 (nasvědčovaly by tomu kolčí štítky). Čtyřikrát je tu zastoupen erb se znamením pětিলisté červené růže a jako pátý potom čtvrcený erb s dvojím znamením růže a dvojím znamením tlapatého (tj. johanitského) kříže: v těchto případech lze připustit, že jde o erbovní znamení pánů z Rožmberka (ve smyslu: jejich zástupný symbol, nikoli jen rožmberská růže jako heraldický dekor), resp. čtvrcený štít odkazuje na strakonického generálního převora Jana III. z Rožmberka (v úřadu 1511–1532); s dodatkem, že majetkové vazby pánů z Rožmberka k Žumberku v této době nejsou známy a tedy by pravděpodobně muselo jít pouze o odraz sociální vazby (vůči majiteli panství). Podobně lze připustit reálné pozadí kamenické značky, event. řemeslnického merku ve vztahu k někomu, kdo se podílel na stavbě či výzdobě kostela (značka není identická s tou, jež je na západní straně vítězného oblouku, taktéž v kolčím štítku, připojena k hrdé sebezprezentaci stavitele – „*maister hans zu Schweincz*“ – s datací 1513); problematický je naproti tomu erb střely – jak bylo zmíněno již v souvislosti se střelou na křtitelnici štěpánovické, šlo o erbovní znamení Bavorů ze Strakonice i dalších rodů v jihočeské oblasti (o jejichž vazbách do Žumberka nic nevíme), ale zjevně také o jednu z obvyklých figur ze škály heraldického dekoru.

Hledat nositele ostatních dvou desítek erbů je podle mého soudu zbytečné i jen hypoteticky – dospět k tomuto závěru usnadnil sám autor výzdoby svou malou invencí: plných 14 erbů, tedy více než polovina (všech), je geomet-

42) Blанице R. Lavička, o. c. v pozn. 22, s. 64, obr. 138, 139.

43) Čkyně F. Mareš – J. Sedláček, o. c. v pozn. 33, s. 31; R. Lavička, o. c. v pozn. 22, s. 37, č. 7; s. 42.

44) Křtitelnice s hladkými štítky z oblasti jižních a jihozápadních Čech eviduje R. Lavička, o. c. v pozn. 22, s. 22, obr. 43; s. 28, obr. 61–63; s. 34 – s odkazem na logiku věci se přiklání k hypotéze, že štítky byly určeny k doplnění erbů či znaků; o zbytečích polychromie, nadto problematicky interpretovatelných, se ale nezmiňuje.

45) R. Lavička, Pozdně gotické kostely na rožmberském panství. České Budějovice 2013, s. 281; *týž*, o. c. v pozn. 22, s. 6.

46) Prachatic R. Lavička, o. c. v pozn. 45, s. 100, 254, 259; *týž*, o. c. v pozn. 23, s. 21, obr. 42. – Vlachovo Březí tamtéž, s. 28, obr. 63.

47) F. Mareš – J. Sedláček, o. c. v pozn. 33, s. 379; R. Lavička, o. c. v pozn. 22, s. 43, č. 7; s. 55–56 (citát pochází z této práce; tamtéž přesvědčivé možnosti interpretace dvojího „A“).

48) K. Hostaš – F. Vaněk, Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu Sušickém. Praha 1900, s. 172, 175; část křtitelnice je zazděna (a uvedené počty tedy nejsou úplné), na interpretaci povahy její výzdoby to nicméně vliv nemá.

Obr. 4: Znaký (heraldický dekor) na klenbě kostela Stětí sv. Jana Křtitele v Žumberku (okres České Budějovice) (foto R. Lavička, 2012).

Obr. 5: Příklady znaků namalovaných na klenbě kostela Stětí sv. Jana Křtitele v Žumberku (foto R. Lavička, 2012).

rických (čtvrcené štíty, břevna, vč. břeven pokosem a pošikem), a i jen teoreticky je zcela vyloučeno, aby sociální síť žumberského kostela či jeho patronátních pánů tvořila z výrazné většiny sestava osob a rodů s několika opakujícími se variantami geometrických erbů, odlišovaných navzájem jen tinkturami, zatímco erby se všemi ostatními figurami jsou zastoupeny v minimálních počtech. Lví podíl snadno zhotovitelných geometrických tvarů v rámci galerie vynikne ještě více, pokud uvážíme, že některá znamení tu jsou vícekrát – nejen onen 4 + 1 rožmberský erb, ale tlapatý kříž je zastoupen ještě (samostatně) ve dvou dalších štítech (v odlišných tinkturách), a vedle toho tu dvakrát figuruje i motiv zkrřížených svatopetrských klíčů (tentokrát jde v obou případech o černé klíče na zlatém poli). Zbývá poslední erb – s jakousi nádobou (?), který svou solitérností sice vzbuzuje otázku po možném významu, v našem kontextu jde ovšem o věc nepodstatnou; otevřená zůstává i otázka, kde je vlastně erb majitele panství (a patrona kostela) – majetková situace v období mezi držbou vladýků ze Žumberka (jejich erb na klenbě

prokazatelně zastoupen není) a Pouzarů z Michnic je značně nejasná.

Je zjevné, že erbovní galerie v žumberském kostele je v převažující míře heraldickým dekorem. Snad z menší části může odrážet reálné sociální vazby, ale ani to nikoli nezbytně: samotné užití znaků takovým vztahem nebylo podmíněno. Naprostá většina ze zde vymalovaných erbů je pozoruhodným svědectvím co možná snadného řešení k vytvoření „erbovní galerie“ – obliba geometrických tvarů jakožto vůbec nejjednodušších je v tomto případě enormní, o snaze rozbít přílišnou stereotypnost vizuální podoby galerie při respektování limitovaných malířských schopností svědčí multiplikace dalších poměrně jednoduchých figur (růže, tlapatý kříž, klíče). Především pak je žumberská galerie cenným vzhledem do dobové mentality. Je dalším zřejmým svědectvím, že (i) erby na jednom z vizuálně stěžejních míst kostelního interiéru byly vnímány jako typ dekoru, a objednatel výmalby – ať už jím byl kdokoli – se nad jeho provedením nepozastavil; vlastně nejspíš neměl důvod, pokud objednávka zněla na „erbovní galerii“. Nutno podotknout, že v předchozí literatuře byla podána poněkud odlišná interpretace výzdoby klenby žumber-

ského kostela.⁴⁹⁾

Návazně na žumberskou erbovní galerii, jejíž autor očividně zvolil technicky nejjednodušší cestu k vytvoření iluze erbovní výzdoby, což je moment, který bylo možno opakovaně zachytit i v případě výzdoby křtitelnic, obrácíme pozornost k dalším materiálům (médiím) a kontextům, v nichž se heraldický dekor mohl uplatnit. Jejich svědectví mají svůj význam především v rovině „horizontální“, tedy jakožto odraz rozšíření heraldického dekoru běžného stejně jako samotná heraldická výzdoba, spíše než v rovině

49) P. Pavelec, Nástěnné malby v kostele Stětí sv. Jana Křtitele v Žumberku jako médium paměti a „Institutio Christianae religionis“, *Průzkumy památek XX*, č. 1, 2013, s. 81–92, zde s. 85–86. Tento autor podává popis erbů a domnívá se, že nejde o heraldický dekor, ale spíše o odraz sociální sítě, ať už kostela či majitelů panství Žumberk; celkový přehled galerie s. 89, obr. 9.

Kamenická značka nad vítězným obloukem a tatáž na pilíři v jižní lodi R. Lavička, o. c. v pozn. 45, s. 351, č. 28; malovaná značka v nadpraží portálu ze schodiště na kruchtě s. 354, č. 90. K majetkové držbě žumberského panství v pozdním středověku A. Sedláček, *Hrady, zámky a tvrze království Českého III. Budějovsko*, Praha 1884, s. 245.

Obr. 6: Gotické dveře z Mělníka, snad původem z městského farního kostela sv. Petra a Pavla (Regionální muzeum Mělník; foto R. Šimůnek, 2008).

Obr. 7: Detail výzdoby gotických dveří z Mělníka (foto R. Šimůnek, 2008).

„vertikální“, ve smyslu prohloubení znalosti mechanismů vzniku a fungování heraldického dekoru. Trojice příkladů tak především podtrhuje předkládanou hypotézu, že smyslem a cílem – v případech, jež označujeme jako heraldický dekor – byla iluze oblíbeného a rozšířeného typu výzdoby, představujícího zcela integrální součást šiklé výzdobných prvků. Podíváme se na dvojce gotické dveře, vitráže z kostela a nakonec na tištěný kalendář.

Na železem pobitých dveřích původně nejspíše z městského farního kostela sv. Petra a Pavla v Mělníku figuruje více štítků se znamením poloviny koně, tedy erbovním znamením pánů z Pardubic. Jejich vazba k Mělníku není známa, a ani kdyby byla, jen zcela hypoteticky bychom

Obr. 8: Gotické dveře ve vstupu do přízemí zvonice u kostela sv. Šimona a Judy ve Viticích (okres Kolín) (foto L. Veselý, 2019).

mohli erbovní znamení multiplikované na dveřích považovat za formu jejich osobní či rodové sebeprezentace. Daleko spíše jde o dekor jejich erbem inspirovaný (tuto možnost nevylučuje ani negativní závěr ve věci vazeb příslušníků uvedeného rodu do města). Analogickým případem může být erbovní štítek se znamením překřížených mečů a trojice štítků se znamením radličky na středověkých dveřích, dnes druhotně umístěných ve vstupu do přízemí zvonice u kostela sv. Šimona a Judy ve Viticích. I zde – podobně jako na kamnových kachlích – se vedle erbů jako výzdobný prvek uplatnily litery.⁵⁰⁾

Z hlediska studia heraldického dekoru jsou poučné i (nedochované) vitráže z kostela sv. Anny na Starém Městě pražském (patrně 16. století), kresebně dokumentované roku 1822. Podobně jako výše připomenuté kachle s perštejskými erby mimo jiné ilustrují kontinuální vývoj mezi pozdním středověkem a dobou pozdější. Podíváme-li se na

50) Mělník R. Šimůnek, Mělník jako rezidenční město a jeviště sakrální reprezentace, in: Confluens. Vlastivědný sborník Mělnicka 7, 2010, s. 12–43, zde s. 23. – Vitice J. Veselý – J. Kypta – R. Šimůnek, Zvonice u kostela sv. Šimona a Judy ve Viticích u Kouřimí, Památky středních Čech 37, č. 2, 2023, v tisku.

Obr. 9: Fragment kalendáře na rok 1519, vydaný norimberským tiskařem Hieronymem Hölzleem. Po stranách jsou erby českých pánů přejaté z Klaudyánova jednolistu s mapou Čech (1517/1518), a to včetně popisků. Jedná se o pozoruhodný doklad přístupu k heraldickým reprezentacím, kdy erby, dokonce identifikované jmény konkrétních nositelů, byly sekundárně využity v kontextu docela jiném, než pro který byly primárně určeny. V důsledku toho pozbyly svůj význam a staly se heraldickým dekorem (Strahovská knihovna, inv. č. 568/zl.).

vitráže, vidíme, že část polí vyplňovaly renesanční erby, eventuelně i mladší erbovní štítky; vymalované erby častěji odpovídaly skutečně existujícím (ovšem zda odrážely konkrétní vazbu jejich nositelů ke klášteru dominikánek či nikoli, je otázka jiná), a částečně ani to, štítky tu navíc byly zastoupeny v pestré směsici s málo invenčními geometrickými tvary i obrazy až obskurními, snad kontaminovanými templářskou tradicí tohoto místa (byť zvláště v tomto případě mohl sehrát své i způsob překresby, který mívá k fotografické věrnosti zhusta poměrně daleko).⁵¹⁾

Specifickou ilustrací souvislostí, v nichž se z erbů „s významem“ stával heraldický dekor, je (tištěný) kalendář na rok 1519 z produkce norimberské officíny Hieronyma Hölzela. Heraldická výzdoba bordur je nám totiž na první pohled povědomá. Jde o erby českých šlechticů-držitelů zemských a dvorských úřadů, které známe z horní části výše připomenutého Klaudyánova jednolistu s mapou Čech (1517/1518). Najdeme je v páté a čtvrté řadě erbů odspodu, často je zachováno i pořadí, v němž se na tomto listu objevují; poněkud překvapivě však nejspíše nebylo využito týchž štočků.⁵²⁾ V jednom případě byla sestava er-

bů odrazem zemské hierarchie a ve druhém pak tytéž erby byly pouhým dekorem vyplňujícím okraje kalendáře. Zřetelněji než jinde v tomto případě vidíme, jak se s erby – skoro bychom chtěli říci: bez respektu – zacházelo, a jak dalece se smysl erbu odvíjel od kontextu. Což je aspekt, který bychom měli brát v potaz i ve svých interpretacích.

PERSPEKTIVY STUDIA

Heraldické reprezentace všech typů odedávna lákaly k co možná konkrétním interpretacím ve smyslu (konkrétních) nositelů (konkrétních) erbů. V novější době jsou chápány v širších významových rámcích, akcentujících jejich roli média sociální komunikace a přesahujících těsnou vazbu erbu a jeho nositele (někdy imaginárního) smě-

rem k odrazu nadosobních hierarchií, řádu světa apod. Operujeme rámcovými významy, jež erbovní výzdoba měla či mohla mít v době svého vzniku. Snažíme se do nich důmyslně vtěsnat konkrétní případy, resp. zpravidla jejich fragmenty. Nevynutelně se tak dostáváme k hranici mezi hypotézou a fikcí, k přechodu podobně neostrému, jako byla hranice (pokud vůbec lze tohoto slova alespoň jako pracovní kategorie užít) mezi „erbem s významem“ (ať už byl jakýkoli) a „erbem-dekorem“.

Druhá z kategorií může snad na první pohled znít téměř kacířsky, pokud vycházíme z apriorního předpokladu, že každý erb či sestava erbů musela mít a měla svůj význam. Je-li pro nás dnes smysl těchto erbů – samotný význam, a ještě častěji pak interpretace v kontextu, v němž figurují – nezřetelný, samo o sobě to přirozeně neznamená, že nikdy neexistoval a že není třeba se snažit se k němu přiblížit. A to přes všechna úskalí; jedním z limitů je stav dochování – jednak z hlediska úplnosti, resp. větší či menší míry fragmentárnosti někdejšího kontextu, v němž se často taktéž pouhá torza heraldických reprezentací dochovala, a jednak ve smyslu pozdějších úprav. Mohlo jít o případy záměrných adaptací novým podmínkám (zajímavý příklad tohoto druhu představuje např. heraldická výzdoba v zelené světnici na hradě Houska), ale také situace, kdy se starým erbům / znakům jednoduše již „nerozumělo“ a pokusy o „zvýraznění“ chabě viditelného či dokonce o „emendaci“ porušeného mohly znamenat jen další znejasnění. Specifickou kapitolu představují „restaurátorské“ zásahy 19. a raného 20. století, jež často neměly daleko ke svévolnému dotváření (patrně extrémní případ tu představuje „obnova“ výmalby ve velkém sále na hradě v Písku).⁵³⁾

Přítomné zamyšlení je koncipováno jako upozorně-

51) Vitráže jsou obrazovou přílohou díla M. Millauer, Böhmens Denkmale der Tempelherren; sammt einer treuen Darstellung der Glasmahlerey bei Sankt Anna in Prag. Prag 1822; problematičtější je i datace, překreslená jako Anno Domini XXXVII; J. Oulík, Sepulkrální a heraldické památky v bývalém klášterním kostele sv. Anny na Starém Městě pražském, Epigraphica & Sepulcralia 10, 2021, s. 189–204, zde s. 204, pokládá za pravděpodobný výklad na letopočet 1527, s tím, že „znaky náležejí pánům a rytířům, pravděpodobně donátorům, snad z okruhu zemských úředníků“; lze-li se na základě kreseb vůbec pokoušet o dataci, přikláněl bych se k mladšímu datu (např. 1577), event. i pozdějšímu (např. v rámci stavebních úprav areálu kláštera na počátku 17. století); na tomto místě zmiňujeme výzdobu především jako ukázkou toho, v jakých kontextech se mohly erby uplatňovat, aniž s jistotou rozhodneme, byly-li nositeli významu anebo jen jedním z dekorativních prvků.

52) M. Hrdinová, Rukopisné..., o. c. v pozn. 5, s. 261 (tamtéž foto).

53) Houska A. Mudra, Nástěnné malby na hradě Houska, in: Středověké

ní, že ne každý erb musel mít svého nositele a / nebo svůj konkrétní význam (přinejmenším „nějaký“ význam, odvíjející se např. od kontextu), třebaže nám dnes z různých důvodů nejasný. Cesta hledání neexistujícího (v daném případě nositele erbu, jeho symboliky, souvislosti umístění erbu právě na tom místě, kde jej nacházíme, a tudíž i jeho významu) často vede přes krkolomné konstrukce a nejnemožnější kombinace, ba někdy i „kompromisy“, jejichž prostřednictvím uzpůsobujeme svědectví pramenů požadovanému vyznění. A přitom vysvětlení může být zcela prosté: snažil jsem se poukázat na takové případy, kdy erby (znaky) nositeli specifického významu nebyly a plnily toliko roli dekorativní.

Souběžně s tím šlo o naznačení širšího rámce, v němž se erb – ve smyslu dekorativního prvku očividně odrážející dobovou oblibu heraldických motivů – uplatňoval, a to společně s dalšími výzdobnými prvky. Jeví se jako velmi pravděpodobné, že role erbů zde může být analogická roli písmen (a „písmen“), opakovaně zmíněných a představujících pouhé prvky „literárního“ dekoru. Třebaže nejednou jde o písmena jednotlivě čitelná (nejen jejich nápodoby), jako celek nedávají smysl. Totéž platí pro erby a znaky, ať už reálné nebo fiktivní. Jejich smysl byl poplatný kontextu výskytu, přičemž jsme mohli vidět, že role heraldického dekoru, kdy erby byly prvkem pouze dekorativním, a nikoli nositeli specifického významu, do tohoto spektra zapadá.⁵⁴⁾ S oběma typy dekoru se častěji setkáváme na gotických kachlích, vedle toho porůznu i jinde (shora jsme připomněli dekor na dveřích z Vitic). V některých případech na (římsových) kachlích nechybí ani další motiv – cimbuří, tedy prvek inspirovaný militární architekturou. Ostatně právě ze sféry architektury známe bezpočet příkladů obranných prvků ryze dekorativní povahy: nefunkční střílny, věže s cimbuřím mající jen vizuální efekt, ale také otvory pro kladky, běžné v případě portálů renesančních i barokních, k nimž nikdy padací most nevedl. Také s dělovými koulemi jakožto dekorativním prvkem se setkáme již v pozdním středověku. Projektilům můžeme, minimálně pro starší dobu, připisovat funkci memoriální (ve vztahu k reálným i ireálným událostem), dle někte-

umění na Českolipsku. Česká Lípa 2012, s. 63–70, zde s. 67–70; o způsobu „obnovy“ výmalby na píseckém hradě V. Růžek, Dvě..., o. c. v pozn. 7, s. 222, v dalším textu i příklady odchylek od starší podoby v důsledku neporozumění (např. s. 224–225).

54) Jistý potenciál by v budoucnu mohlo mít i studium šablonové malby. I zde se setkáme s užitím rozšířených heraldických figur, třebaže nikoli na štítech. Jde především o korunovaného lva a orlice; srov. E. Csémyová, Středověká šablonová malba ve střední Evropě. Diplomová práce FF UK Praha 2014. Rkp., s. 48–49; tamtéž i negativní závěr ve věci erbovního štítu jakožto dekorativního prvku multiplikovaného pomocí šablon; zmiňované prázdné erbovní štítky na

Obr. 10: Detail malované výzdoby tzv. zelené světnice na hradě v Žirovnici (okres Pelhřimov), kolem roku 1490. Erby v nadpraží portálu ve východní stěně jsou výmluvným příkladem časté situace, kdy je jednak problematicky interpretujeme (i jen ve smyslu jejich nositelů, natož pak kontextu, v němž se ocitly právě tam, kde se ocitly) a jednak máme pochybnosti, zda jejich dnešní podoba odpovídá původnímu stavu (v průběhu doby mohlo dojít k přemalbám). Zda erby odrážely sociální vazby či měly jiný význam nebo zda šlo o prostý heraldický dekor, v podobných případech s jistotou sotva rozhodneme (foto Š. Kolářová, 2015).

Obr. 11: Vila v Mariánských Lázních (okres Cheb), Ruská 44. Život dekorativním prvkům středověkého původu prodloužily historismy 19. století; inspirace se projevila nejen v areálech hradů a zámků, ale i měst. Výzdoba této fasády je příkladem pestré směsi „gotických“ věží, arkýřů a cimbuří, nescházejí ani kružby, erbovní štítky či náznakově i dělové koule (foto R. Šimůnek, 2023).

stropě kostela v Čeríně zjevně nevznikly s využitím šablon – srov. i s. 66–67.

rych badatelů i apotropaickou (zvláště v případech dělových koulí na městských branách), ovšem i zde vidíme, že jde o motiv v první řadě výzdobný, poplatný dobové módě. Což nakonec platilo i o erbech (erbovních štítcích) – ostatně i ony zůstaly součástí škály degenerujícího „rytířského“ dekoru velmi dlouho.

Zakotvení do širšího rámce obou tematických linií, jichž se problematika „heraldického dekoru“ dotýká, tedy jak heraldických reprezentací a jejich významů, tak škály dekorativních námětů, nebylo samoúčelné. Smyslem bylo rovněž ukázat, že „heraldický dekor“ nepředstavoval jakousi obskurní odnož, ale integrální součást vizuální kultury, plynule navazující jak na heraldické reprezentace, jež zde byly inspiračním východiskem, tak i na škálu dekorativních prvků, jež součástí se erbovní štítky (a to jak s erby a znaky reálnými, tak imaginárními) stávaly ve chvíli, kdy poplatně kontextu nebyly nositeli významu.

Při diskusích nad povahou heraldické výzdoby se často ocitáme v argumentační nouzi. Ovšem i sama rezignace na hledání konkrétních významů je svého druhu interpretací. Takový postoj samozřejmě může být v mnohých případech v budoucnu revidován. Posun přinese nejen výzkum domácí, mající „heraldický dekor“ na zřeteli (ať už ve smyslu potvrzení oprávněnosti této kategorie nebo naopak relativizování jejího smyslu), ale i srovnávací pohled zahraniční.⁵⁵⁾ Ve (středoevropském) prostoru na analogie narážíme v celém spektru problematiky heraldických reprezentací; některé dílčí spojnice byly letmo zmíněny i v předcházejícím textu (heraldická výzdoba měšťanských domů, zahrnující i „Fabelwappen“, popř. erby české šlechty sloužící jako výzdoba německého kalendáře).

Za inspirativní konzultace bych rád poděkoval Janu Dienstbierovi a Martině Hrdinové.

PHDR. ROBERT ŠIMŮNEK, PH.D., DSC. – HISTORICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČR, PROSECKÁ 809/76, 190 00 PRAHA 9
SIMUNEK@HIU.CAS.CZ

ORCID: 0000-0003-2954-8582.

PRAMENY A LITERATURA

- Aaron, J. 2023: Imaginäre Wappen im deutsch- und französischsprachigen Raum (13.–16. Jahrhundert). Les thèses du CRH, mis en ligne le 31 décembre 2021, consulté le 27 août 2023 (<http://journals.openedition.org/acrh/24623>; DOI: <https://doi.org/10.4000/acrh.24623>).
- Braníš, J. 1900: Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Česko-Budějovickém. Praha (= Soupis památek... VIII).
- Csémyová, E. 2014: Středověká šablonová malba ve střední Evropě. Diplomová práce FF UK Praha, rkp.
- Damen, M. – Meer, M. 2022: Heraldry and Territory: Coats of Arms and the Representation and Construction of Authority in Space, in: M. Damen – K. Overlaet edd., *Constructing and Representing Territory in Late Medieval and Early Modern Europe*. Amsterdam, s. 245–276.
- Dienstbier, J. 2014: Znovu nalezení objednavatelů? Heraldické památky a malby v Krušnohoří, in: A. Mudra – M. Ottová edd., *Trans montes. Podoby středověkého umění v severozápadních Čechách*. Praha, s. 205–221.
- Dienstbier, J. 2017: Neidhart's Pranks and Mural Paintings in Medieval Bohemia, *Umění* 65, s. 438–459.
- Dienstbier, J. 2019: Zelené světlice a výtvarná kultura doby Václava IV., in: J. Chlábek – K. Benešová edd., *Více krásy*. Praha, s. 204–224.
- Fährnrich, V. 1916: Jihočeské křtitelnice, *Památky archaeologické* 28, s. 122–123, 158–159.
- Fibich, O. 2005: Rytíři svatého Jana aneb duše jihočeské krajiny kolem Radomyšle. Písek.
- Haas, A. ed. 1960: *Codex iuris municipalis IV/2*. Pragae.
- Hadravová, Z. 2010: Kostel Nanebevzetí Panny Marie v Jiníně. Bakalářská práce FF UK Praha, rkp.
- Hadravová, Z. 2012: Kostel Nanebevzetí Panny Marie v Jiníně – představení méně známé venkovské sakrální architektury z okolí Strakonice, *Sborník* 10, s. 96–102.
- Havlice, J. – Kypta, J. a kol. 2017: *Gotické kachle z Jindřichova Hradce*. České Budějovice.
- Havlice, J. 2010: Středověké dlaždice z kostela sv. Mikuláše v Boleticích, *Památky jižních Čech* 3, s. 71–86.
- Hazlbauer, Z. 1995: *Historické kamenné kachle z Rabštejna nad Střelou*. Praha 1995.
- Hiltmann, T. 2018: Arms and Art in the Middle Ages. Approaching the Social and Cultural Impact of Heraldry by its Artisans and Artists, in: T. Hiltmann – L. Hablot edd., *Heraldic Artists and Painters. In the Middle Ages and Early Modern Times*. Ostfildern, s. 11–23.
- Hostaš, K. – Vaněk, F. 1900: Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Sušickém. Praha (= Soupis památek... XII).
- Hrdinová, M. 2018: Stalo se toto zhlédnutí a spatření erbu... Heraldické památky a jejich využití při majetkoprávních sporech na přelomu 16. a 17. století, in: *Sborník archivních prací* 68, s. 28–43.
- Hrdinová, M. 2020: Rukopisné a/nebo tištěné erbovníky? Možnosti a limity zobrazování erbů prostřednictvím nového média v 15. a 16. století, in: M. Hradilová – A. Jelínková – L. Veselá edd., *Paralelní existence. Rukopisy a tisky v českých zemích raného novověku*. Praha, s. 248–264.
- Jeránková, M. 2005–2006: Erbovní galerie jako prostředek reprezentace raněnovověké šlechty (Rekonstrukce zaniklé erbovní galerie na hradě Roupov na základě rukopisů z fondů Národní knihovny České republiky), in: *Studie o rukopisech* 36, s. 141–203.
- Klápsť, J. 2016: *The archaeology of Prague and the medieval Czech lands, 1100–1600*. Sheffield – Bristol.
- Kocman, F. – Hazlbauer, Z. 2002: Stavební rekonstrukce gotických kachlových kamen na hradě Lipnici n. Sázavou, okr. Havlíčkův Brod, *Archaeologia historica* 27, s. 499–519.
- Kotlářová, S. 2004: Bavorové erbu střely. České Budějovice.
- Krajíc, R. 2002: Nový typ gotického kachle z Tábora, in: *Husitský Tábor* 13, Tábor, s. 255–318.
- Krajíc, R. 2005: Středověké kamnářství. Výzdobné motivy na gotických kachlích z Táborska. Tábor.
- Lavička, R. – Šimůnek, R. 2012: Venkovský kostel v pozdním středověku II. Černice 1480–1520, in: *Jihočeský sborník historický* 81, s. 47–91.
- Lavička, R. 2013: Pozdně gotické kostely na rožmberském panství. České Budějovice.
- Lavička, R. 2023: Středověké kamenné křtitelnice ze 14. až 16. století na jihu a jihozápadě Čech. Typologie, tvarosloví, výzdoba, Průzkumy památek XXX, č. 1, s. 3–74.
- Lukomiak, K. 2017: Charakteristika „herbarzy kaflowych“, in: Banaś-Korniak, T. – Stuchlik-Surowiak, B. – Komenda, M. edd., *Ethos ry-*

55) Leccos – třebaže nezáměrné – naznačuje např. K. Lukomiak, Charakteristika „herbarzy kaflowych“, in: Banaś-Korniak, T. – Stuchlik-Surowiak, B. – Komenda, M. edd., *Ethos rycerski w kulturze. Tradycje i kontynuacje I. W kręgu średniowiecza*. Katowice 2017, s. 327–343: heraldické motivy ve výzdobě kachlů rozdělil do sedmi základních skupin – jako kritéria tu figurují typy dekoru / výtvarného rámce, v němž se erby na kachlích objevují, promiskue s nositeli erbů / znaků – šlechta, zemské znaky, erby a znaky církevních představitelů a institucí. S tím by se jistě dalo polemizovat, o to tu však nejde; studie totiž v pozoruhodné zkratce odráží, v kolika různých souvislostech a výtvarných podobách se erby a erbovní znamení (někdy nepřicházejí ani ve štítcích, ale v medailonech) mohly na kachlích vyskytovat a nakolik tedy tvořily běžnou součást palety jejich výzdobných prvků (ať už v konkrétních kontextech nositelů významu byly či nikoli).

- cerski w kulturze. Tradycje i kontynuacje I. W kręgu średniowiecza. Katowice, s. 327–343.
- Mannlová, H. 1986: Výtvarný vývoj a funkce středověkého znaku spjatého s architekturou, in: Sborník příspěvků. III. setkání genealogů a heraldiků. Ostrava, s. 102–113.
- Mareš, F. – Sedláček, J. 1913: Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Prachatickém. Praha (= Soupis památek... XXXVIII).
- Meer, M. 2018: Wappen, Rituale und Konflikte. Heraldische Kommunikation und die visuelle Kultur der spätmittelalterlichen Stadt in Deutschland und England, in: Mitteilungen der Residenzen-Kommission der Akademie der Wissenschaften zu Göttingen. Neue Folge: Stadt und Hof 7, s. 41–55.
- Meier, H.-R. – Sommerer, S. 2007: Von der kollektiven Identität zur individuellen Ahnenprobe: Heraldik in der spätmittelalterlichen Profanraumdekoration, in: E. C. Lutz – D. Rigaux – S. Matter edd., Paroles de murs. Peinture murale, Littérature et Histoire au Moyen Âge / Sprechende Wände. Wandmalerei, Literatur und Geschichte im Mittelalter. Grenoble, s. 167–182.
- Meier, H.-R. 2005: Dekorationssysteme profaner Raumausstattungen im ausgehenden Mittelalter, in: E. C. Lutz – J. Thali – R. Wetzel edd., Literatur und Wandmalerei II. Konventionalität und Konversation. Burgdorfer Colloquium 2001. Tübingen, s. 393–418.
- Metelo de Seixas, M. – Hiltmann, T. 2020: Heraldic Decor as a Research Problem. The “Sala dos Brasões” of the Sintra Palace and Heraldry in Medieval and Early Modern State Rooms, in: T. Hiltmann – M. Metelo de Seixas edd., Heraldry in Medieval and Early Modern State Rooms. Ostfildern, s. 11–25.
- Millauer, M. 1822: Böhmens Denkmahle der Tempelherren; sammt einer treuen Darstellung der Glasmahlerey bei Sankt Anna in Prag. Prag.
- Mudra, A. 2012: Nástěnné malby na hradě Houska, in: Středověké umění na Českolipsku. Česká Lípa, s. 63–70.
- Mudra, A. 2019: Drobná architektura v kostelním interiéru: místa liturgie, jejich typy a funkce, in: K. Kubínová – K. Benešová edd., Imago, imagines. Výtvarné dílo a proměny jeho funkcí v českých zemích od 10. do první třetiny 16. století I. Praha, s. 92–103.
- Nechvátal, B. 1997: Středověká křtitelnice v Radomyšli u Strakonice. Výběr. Časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech 34, s. 253–257.
- Nechvátal, B. 1997a: Heraldika středověké křtitelnice v Radomyšli u Strakonice, Heraldika a genealogie 30, č. 3–4, s. 181–188.
- Nový, R. 1971: Jindřichohradecká znaková galerie z r. 1338, Acta Universitatis Carolinae 1971, Philosophica et Historica č. 3–4 (= Studia historica 6–7), s. 179–197.
- Oulík, J. 2021: Sepulkrální a heraldické památky v bývalém klášterním kostele sv. Anny na Starém Městě pražském, Epigraphica & Sepulcralia 10, s. 189–204.
- Paravicini, W. 1998: Gruppe und Person. Repräsentation durch Wappen im späteren Mittelalter, in: O. G. Oexle et al. edd., Die Repräsentation der Gruppen. Texte – Bilder – Objekte. Göttingen, s. 327–389.
- Pavelec, P. 2013: Nástěnné malby v kostele Stětí sv. Jana Křtitele v Žumberku jako médium paměti a „Institutio Christianae religionis“, Průzkumy památek XX, č. 1, s. 81–92.
- Pavlík, Č. – Vitanovský, M. 2004: Encyklopedie kachlů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Ikonografický atlas reliéfů na kachlích gotiky a renesance. Praha.
- Pavlík, Č. 2013: Pernštejnský zubr na kamnových reliéfech – katalog dosud známých zobrazení, Časopis Společnosti přátel starožitností 121, s. 22–44.
- Podlaha, A. 1907: Posvátná místa Království českého. [...] Řada první: Arcidiecese Pražská. Díl I. Vikariáty: Českobrodský, Černokostelecký, Mnichovický a Prosecký. Praha.
- Růžek, V. 1988: Česká znaková galerie na hradě Laufu u Norimberka z roku 1361 (Příspěvek ke skladbě královského dvora Karla IV.), in: Sborník archivních prací 38, s. 37–311.
- Růžek, V. 1994: Chebská radnice a její středověké fresky. Cheb.
- Růžek, V. 2016: Středověká graffiti v malbách svatojiřské legendy na hradě v Jindřichově Hradci, in: H. Jordánková ed., Alis volat propriis. Sborník příspěvků k životnímu jubileu Ludmily Sulítkové. Brno, s. 84–98.
- Růžek, V. 2021: Dvě (propedeutické) studie ze starší české a evropské heraldiky. I. Česká panovnická a šlechtická reprezentace v knihách erbů, armorialů a rolích do konce vlády Václava IV. II. Úřad krále erbů Ruwieren, Václav Lucemburský a Brabantský, heroldi, jejich postavení a funkce. Praha (= Sborník archivních prací 71, 2021, Supplementum).
- de Saxoferrato, B. 2009: Tractatus de insigniis et armis. Traktát o znameních a erboch. Podľa benátskej prvotlače z r. 1472 uloženej v Archíve Košického arcibiskupstva, ed. Ladislav Vrtel, preklad Mária Munková. Bratislava.
- Sedláček, A. 1884: Hradý, zámky a tvrze království Českého III. Budějovsko. Praha.
- Sedláček, A. 1914: Pýcha urozenosti a vývody u starých Čechův a Moravanův. Praha.
- Sedláček, A. 2001–2003: Atlasy erbů a pečeti české a moravské středověké šlechty, vyd. Vladimír Růžek. I–V. Praha.
- Slavík, J. 2019: Středověké šablonové malby na dřevě na příkladech z východních Čech, Sborník 17, s. 105–118.
- Schlegel, S. 2012: Mittelalterliche Taufgefäße. Funktion und Ausstattung. Köln – Weimar – Wien.
- Schmitz-Esser, R. 2019: Friedrich III. und die Präsenthaltung des abwesenden Herrschers, Zeitschrift für historische Forschung 46, s. 575–614.
- Schwarz, J. 2015: Die Wiener Neustädter Wappenwand, in: J. Keupp – R. Schmitz-Esser edd., Neue alte Sachlichkeit. Studienbuch Materialität des Mittelalters. Ostfildern, s. 141–162.
- Skřivánek, F. 1998: Rytíři svatého Jana Jerusalemského u nás. Praha (2. vyd.).
- Soukup, J. 1910: Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Píseckém. Praha (= Soupis památek... XXXIII).
- Stollberg-Rilinger, B. – Neu, T. edd. 2013: Alles nur symbolisch? Bilanz und Perspektiven der Erforschung symbolischer Kommunikation. Köln.
- Stollberg-Rilinger, B. 2004: Symbolische Kommunikation in der Vormoderne. Begriffe – Thesen – Forschungsperspektiven, Zeitschrift für historische Forschung 31, s. 489–527.
- Svoboda, M. 2010: Páni ze Strakonice. Vládci Prácheňska a dobrodinci johanitů. Praha.
- Šimůnek, R. 2010: Mělník jako rezidenční město a jeviště sakrální reprezentace. Confluens. Vlastivědný sborník Mělnicka 7, s. 12–43.
- Šimůnek, R. 2013: Reprezentace české středověké šlechty. Praha.
- Šmahel, F. 2012: Diví lidé (v imaginaci) pozdního středověku. Praha.
- Tetour, M. 2005: Pozdně gotická a goticko-renesanční kachlová kamna ze zámku Chanovice, Archeologické výzkumy v jižních Čechách 18, s. 211–283.
- Velte, L. 2021: Sepulkralsemiotik. Grabmal und Grabinschrift in der europäischen Literatur des Mittelalters. Tübingen.
- Veselý, J. – Kypta, J. – Šimůnek, R. 2023: Zvonice u kostela sv. Šimona a Judy ve Viticích u Kouřimi, Památky středních Čech 37, č. 2, v tisku.
- Vitanovský, M. 2017: Heraldika na mincích a medailích. Praha.
- Vrtel, L. 2014: Heraldické symboly čiže prebohato ilustrovaná príručka na rozpoznávanie skrytých významov erbových znamení, a tiež poučujúca o spôsoboch heraldického vyjadrovania rozličných cností v erboch, Bratislava.
- Vrtel, L. 2016: Heraldica Sanctorum čiže slovné, ale tiež obrazové poučenie o heraldickom vyjadrení Najsvätejšej Trojice, Panny Márie, ako aj o zobrazovaní a rozpoznávaní jednotlivých svätcov v erboch, Bratislava.
- Záruba-Pfeffermann, J. 2009: Die Kirche St. Jakobus Maior in Slavětín. Eine Wappengalerie des römischen Königs Wenzel und des böhmischen Adels, in: E. Schlotheuber – H. Seibert edd., Böhmen und das Deutsche Reich. Ideen- und Kulturtransfer im Vergleich (13.–16. Jahrhundert). München, s. 301–320.

DAS WAPPEN ALS DEKORATIVELEMENT IM MITTELALTER

Die heraldische Repräsentierung aller Typen verführte seit jeher zu den möglichst konkreten Deutungen im Sinne der (konkreten) Träger der (konkreten) Wappen; in der neueren Zeit sind sie in weiteren Deutungsrahmen verstanden, die ihre Rolle eines Mediums der sozialen Kommunikation und eine enge Verknüpfung des Wappens und seines (manchmal imaginären) Trägers in der Richtung zum Widerspiegeln der überpersönlichen Hierarchien, der Weltordnung u. ä. akzentuieren. Die Autoren operieren mit rahmenhaften Bedeutungen, die die heraldische Ausschmückung hatte oder haben konnte (wenigstens in ihrer Entstehungszeit – auf welche Weise der spätere Betrachter sie verstand oder nicht, das ist eine andere Frage), sie bemühen sich in solche Rahmen scharfsinnig die konkreten Beispiele, bzw. in der Regel ihre Fragmente zu stopfen. Man erreicht unvermeidlich die Grenze zwischen einer Hypothese und Fiktion, ähnlich unscharfe Trennlinie (lässt sich überhaupt dieses Wort mindestens als eine Arbeitskategorie verwenden) zwischen dem „Wappen mit Bedeutung“ (wäre sie jedweder Gattung) und dem „Wappen bloß als Dekor“.

Es ist offenbar, dass Suche und Finden von Bedeutungen einzelner Wappen sowie ihrer Ensembles oft zu überkombinierten und unglaublichen Deutungskonstruktionen verführt, wobei die glaubwürdige Deutung viel schlichter sein kann. Und bereits die Dekorativfunktion des Wappens stellt den Gegenstand des Beitrags dar – also eine solche Verwendung des Wappens (des Wappenschildes) in dem Zusammenhang, dass es keinen Bedeutungsträger bildete, sondern einen Teil der Skala von Dekorativelementen, es kam zusammen mit anderen Dekortypen wie z. B. dem geometrischen, Tier- oder Pflanzendekor zur Geltung, in vielen Fällen ist es schwierig zu identifizieren, ob es sich gegebenenfalls um ein wappenartiges Schild mit Wappen, religiösem Symbol oder bloßem Dekor handelt.

Der heraldische Dekor erschien auf manchen Orten – ähnlich wie die Wappen „mit Bedeutung“ an den Ofenkacheln sowie den Taufsteinen, ebenfalls in der Wandmalerei, aber z. B. auch am Blechbeschlag der Türblätter oder als Dekorativelement der alten Drucke. Der Autor deutet einen breiteren Rahmen auf Grund der ausgewählten Modellbeispiele mit heraldischem Dekor (Ofenkacheln, Taufsteine, gemalte Wappengalerie, verkürzt auch weitere Fälle) an, in dem das Wappen – im Sinne eines Dekorativelements, das die zeitgemäße Vorliebe der heraldischen Motive widerspiegelt – und zwar zusammen mit weiteren Schmucktypen (-mustern) zur Geltung kam. Die nächstliegende Analogie dieser Wappenfunktion stellt die Schrift dar, die als Inspiration zum weiteren der Dekortypen diente – die Buchstaben oder die Buchstabengruppe ohne Sinn sowie die buchstabenähnliche Zeichen waren keinesfalls als Dekorativelement ungewöhnlich; auch sie dienten der gemeinen Verbreitung des geschriebenen Wortes, auch wenn das mehrheitlich als „Abbild der Schrift“ begriffen wurde. Der „heraldische Dekor“ stellte in diesem Rahmen einen integralen Bestandteil der visuellen Kultur dar, fließend sowohl an heraldische Repräsentationen, die hier Inspirationsausgangspunkt bildeten, als auch an die Skala der Dekorativelemente anknüpfend, deren Teil die Wappenschilder (sowohl mit realen, als auch imaginären Wappen) in dem Moment wurden, wenn sie im Bezug zum Kontext keine Bedeutungsträger waren.

Abb. 1: Spätgotische Ofenkachel mit dem Wappen der Wettiner (Městské muzeum Antonína Sovy v Pacově/Stadtmuseum Pacov/Patzau; Foto Š. Kolářová, 2016).

Abb. 2: Gotisch-renaissancezeitliche Gesimskachel. Die Ofenkacheln bieten aus dem Blickpunkt des Spektrums von Dekorativelementen wohl das höchst komplexe Zeugnis. Auch die Beispiele sind nicht vereinzelt, wo an der Fläche einer Kachel mehrere solche Elemente erscheinen; das beliebte Zinnenmotiv ist in diesem Fall mit Wappen an den Zinnen kombiniert, darunter eine Schriftnachahmung, das geometrische und Pflanzendekor (Polabské muzeum/Elbelandmuseum Poděbrady).

Abb. 3: Čkyně (Bez. Prachatic, Foto Š. Kolářová, 2019), Kirche d. hl. Maria Magdalena, Taufstein, wohl Ende des 14. Jahrhunderts. Am Umriss der Kupa sind 9 ausgemeißelte Schilder, vier von ihnen sind glatt, fünf tragen das geometrisch konzipierte heraldische Dekor, und zwar Schräglinksbalken, Sägenschnitt, Keil, gespaltenes Schild, Balken (Foto R. Lavička, 2016).

Abb. 4: Žumberk (Sonnberg, Bez. České Budějovice/Böhm. Budweis), Kirche der Enthauptung Johannes d. T., Wappen (heraldisches Dekor) am Gewölbe (Foto R. Lavička, 2012).

Abb. 5: Žumberk, Kirche der Enthauptung Johannes d. T., Beispiele der gemalten Wappen am Gewölbe (Foto R. Lavička, 2012).

Abb. 6: Gotisches Türblatt aus Mělník, wohl aus der Stadtpfarrkirche d. hl. Peter und Paul stammend (Regionální muzeum/Regionalmuseum Mělník, Foto R. Šimůnek, 2008).

Abb. 7: Gotisches Türblatt aus Mělník, Detail der Ausschmückung (Foto R. Šimůnek, 2008).

Abb. 8: Vitice (Bez. Kolín), Glockenturm bei der Kirche der hl. Simon und Judas, gotisches Türblatt (Foto L. Veselý, 2019).

Abb. 9: Fragment des vom Nürnberger Buchdrucker Hieronymus Hölzel herausgegebenen Kalenders für das Jahr 1519. An seinen Seiten befinden sich die aus dem Klaudyáns Einblatt mit der Landkarte Böhmens übernommenen Wappen der böhmischen Adeligen. Es handelt sich um ein bemerkenswertes Beispiel des Herantretens zu den heraldischen Repräsentationen, als die Wappen, sogar mit Namen der konkreten Träger identifiziert, sekundär im unterschiedlichen Kontext ausgenutzt wurden, denn für den sie primär bestimmt waren. Infolge dessen haben sie ihre Bedeutung verloren und wurden zum heraldischen Dekor (Strahovská knihovna/Stiftsbibliothek Prag-Strahov, Best.-Nr. 568/zl.).

Abb. 10: Žirovnice (Serowitz, Bez. Pelhřimov/Pilgram), Burg, sog. Grüne Stube, Detail der gemalten Ausschmückung, gegen 1490. Die Wappen am Portalsturz an der Ostwand stellen ein beredtes Beispiel der nicht seltenen Situation dar, wenn man sie einerseits problematisch deutet (ja nur im Sinne ihrer Träger, geschweige vom Kontext, wodurch sie bereits da erschienen, wo sie sich befinden) und andererseits hat man Zweifel darüber, ob ihre heutige Gestalt dem ursprünglichen Zustand entspricht (im Laufe der Zeit mögen Übermalungen durchgeführt worden sein). Ob die Wappen die Sozialbindungen widerspiegeln, eine andere Bedeutung inne hatten oder ob es sich bloß um das heraldische Dekor handelte, kann man in ähnlichen Fällen kaum entscheiden (Foto Š. Kolářová, 2015).

Abb. 11: Mariánské Lázně (Marienbad, Bez. Cheb/Eger), Ruská Str. 44, Wohnhaus. Die Historismen des 19. Jahrhunderts verlängerten das Leben den Dekorativelementen vom mittelalterlichen Ursprung, die Inspiration setzte sich nicht nur in den Burgen und Schlössern, sondern auch in den Städten. Die Ausschmückung dieser Fassade zeigt eine bunte Mischung von „gotischen“ Türmchen, Erkern und Zinnen, wobei auch das Maßwerk, Wappenschilder oder angedeutete Kanonenkugeln nicht fehlen (Foto R. Šimůnek, 2023).

(Übersetzung Jindřich Noll)

HARRACHOVSKÉ HOSPODÁŘSKÉ DVORY

JAN ŽIŽKA

The Harrach Family Farmyards

The article describes the Harrach family farmyards and their transformation from the 18th to the early 20th century. The first part is devoted to the Harrach Baroque farmyards in the Jilemnice domain. Greatest attention is paid to the agriculturally most significant Sadová domain with the residential castle Hrádek u Nechanic. It is based on terrain research conducted by the National Heritage Institute during 2005–2011 and later partial research and documentation. It uses the maps and detailed descriptions of farmyards from 1863, 1899, and 1909. The first part shows the estimated condition of the farmyards in 1829 when the Harrachs bought the domain with the farmsteads. It then features partial rebuilding of the farmyards under Franz Ernst Harrach by the 1860s when his son Johann Nepomuk took over the administration of the domain. The main part is dedicated to the extensive transformation and modernisation of the farmyards under Johann Nepomuk, Count of Harrach, a significant agricultural expert, which was mostly carried out during 1884–1906. The article monitors the gradual development, the dates of which are recorded in archives, as well as the construction and architectural form of outbuildings, including their material aspect. Some farmhouses in the Želeč and Žinkovy domains are mentioned. In conclusion, the typology of farmhouses in the Sadová domain is summarised and compared to the similarly extensive development on the domains of other owners at the close of the 19th century.

Key words: farmyard – granary – barn – cow shed – stables – sheepfold – residential house – cheese factory – Johann Nepomuk, Count of Harrach – Jilemnice – Hřabačov – Sadová – Janov – Janatov – Petrovice – Staré Nechanice – Dohalice – Kunčice – Trnová – Mokrovousy – Boharyně – Zvíkov – Bílá Třemešná – Stejskal

Příspěvek přibližuje podobu a proměny harrachovských hospodářských dvorů od 18. do počátku 20. století. V první části se věnuje zejména harrachovským barokním dvorům na panství Jilemnice. Největší pozornost je věnována z hlediska zemědělského hospodářství nejvýznamnějšímu panství Sadová se sídelním zámek Hrádek u Nechanic. Vychází z terénního průzkumu prováděného v rámci výzkumného projektu NPÚ v letech 2005–2011 a pozdějších dílčích průzkumů a dokumentace. Využívá mapové podklady a podrobné popisy dvorů z let 1863, 1899 a 1909. Ukazuje předpokládanou podobu a stav dvorů v roce 1829, kdy Harrachové panství s připojenými statky koupili. Dále jsou charakterizovány dílčí úpravy dvorů za Františka Arnošta Harracha v 60. letech 19. století, kdy se správy panství ujímá jeho syn Jan Nepomuk. Stěžejní část je věnována rozsáhlé proměně a modernizaci dvorů panství realizovanou zejména v letech 1884–1906 za Jana Nepomuka hraběte Harracha, který byl kromě jiného významným zemědělským odborníkem. Sledována je postupná, archivně datovaná výstavba, stavební a architektonická podoba hospodářských budov, nebo jejich materiálová stránka. Připomenuty jsou některé hospodářské budovy na panstvích Želeč a Žinkovy. Závěrem je shrnuta typologie hospodářských budov na panství Sadová s připomenutím obdobně rozsáhlé výstavby na sklonku 19. století na panstvích jiných majitelů.

Klíčová slova: hospodářský dvůr – sýpka – stodola – kravín – stáje – ovčín – obytný dům – sýrárna – Jan Nepomuk hrabě Harrach – Jilemnice – Hřabačov – Sadová – Janov – Janatov – Petrovice – Staré Nechanice – Dohalice – Kunčice – Trnová – Mokrovousy – Boharyně – Zvíkov – Bílá Třemešná – Stejskal

<https://doi.org/10.56112/pp.2023.2.02>

Příspěvek k Projektu NPÚ Po stopách šlechtických rodů „Harrachové – vznešenost zavazuje“, 2023.

Hraběcí rod Harrachů vlastnil na konci 19. století v Čechách několik panství s více jak 40 hospodářskými dvory, ke kterým příslušelo 10 500 ha zemědělské půdy.¹⁾ Jejich podobu a proměny od 18. do počátku 20. století lze dobře ilustrovat na jednom z nejstarších rodových panství Jilemnice a zejména na z hlediska zemědělského hospodaření nejvýznamnějším rodovém panství Sadová. Dosud byla publikována pouze stručná charakteristika dvorů sadovského panství, a to s poněkud nepřesným datováním nejvýznamnějších hospodářských budov.²⁾

Základ českých držav hraběcího rodu Harrachů ležel v Podkrkonoší. Panství Horní Branná se Štěpanicemi došel v roce 1632 Otto Bedřich Hrabě Harrach od Albrechta z Valdštejna.³⁾ V roce 1701 rozšířil tuto nejstarší harra-

chovskou državu v Čechách Ferdinand Bonaventura hrabě Harrach koupí sousedního panství Jilemnice a spojil ji v jeden celek.⁴⁾

Zámecký areál v Jilemnici s pivovarem a hospodářským dvorem se rozkládá v severozápadní části města. Z jeho střední části vystupuje obytné nebo správní křídlo barokního pivovaru, s průjezdem brány do zámeckého areálu s bohatým vrcholně barokním portálem. Hospodářský dvůr příčně obdélný, do značné míry symetrické průjezdné dispozice zaujímá jeho západní část. Vstupní východní stranou se dvůr obrací k zámku, k němuž směřuje i jeho podélná osa. Brána do dvora umístěná po boku obytného křídla se nedochovala. Křídlo navazuje na dlouhou budovu chlévů a stájí uzavírající celou severní stranu. Ve středu jižní strany stojí mohutná sýpka a v jižní polovině

1) V. Kotyška, Úplný místopisný slovník Království českého. Praha 1895, s. 1248.

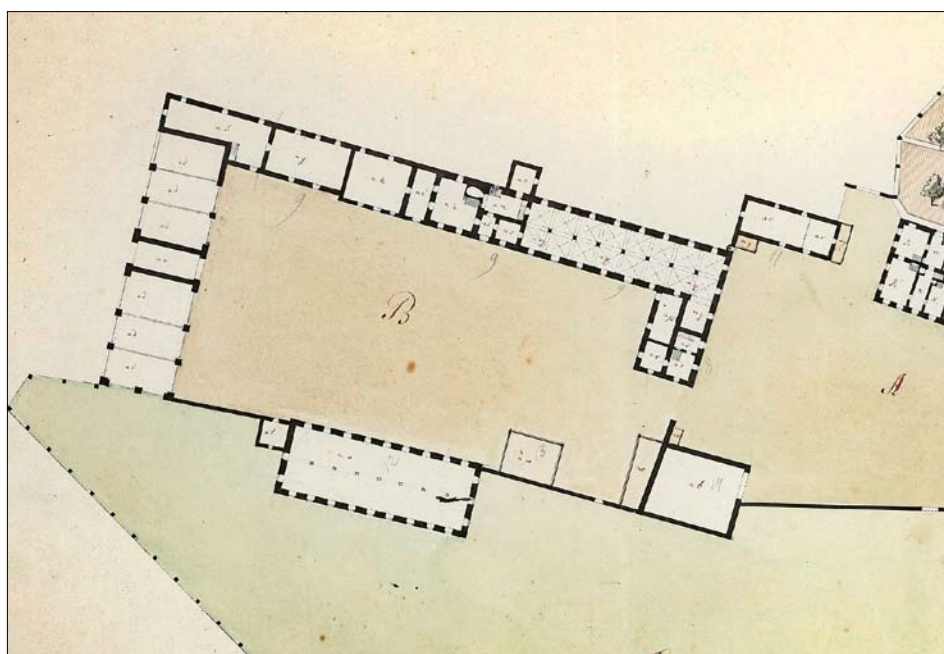
2) J. Žižka, Hospodářské dvory bývalých panství v Čechách. Praha: NPÚ 2018, s. 500–501. Zde další literatura.

3) J. Luštinec – P. Nosek – A. Rejha, Harrachové. Vznešenost zavazuje. Sychrov: NPÚ 2023, s. 49.

4) Tamtéž, s. 64.

Obr. 1: Jilemnice (okres Semily), průčelí sýpky (foto a kresby autor, není-li uvedeno jinak).

Obr. 2: Jilemnice, půdorys hospodářského dvora, výsek z plánu areálu zámku z roku 1850 (Krkonosské muzeum Jilemnice, reprofoto T. Siglová, viz pozn. 5).

ně západní strany stodola, která původně dosahovala až ke kravínu. Dispozice dvora byla v podstatě symetrická podle příčné osy, procházející středem sýpky.

Původní uspořádání dvora a dispoziční řešení jeho budov ukazuje půdorys celého zámeckého areálu s legendou prostorů, porízený v roce 1850.⁵⁾ Sýpka má typickou úpravu se středními dřevěnými sloupy, nesoucími průvlak podporující stropy. Zajímavé uspořádání měla severní budova chlévů a stájí. Její východní polovinu zaujímal dvoulodní prostor kravína zaklenutý poli zřejmě křížových kleneb. Od západní části s konírnou a stáji protažené voly jej oddělovala ve středu budovy umístěná velká světnice s kuchyní, přes vstupní síň a komoru na mléko propojená s kravínem. Krátké východní křídlo obsahovalo opět obytné prostory s komorami. Na západě dvůr uzavíraly dvě stodoly o jednom průjezdném mlatu, oddělené průjezdem brány.

Dobře dochovanou jednopatrovou sýpku, disponovanou na 9×3 osy se zaoblenými nárožími kryje valbová střecha. Ležaté obdélné okenní otvory mají pískovcová ostění profilovaná lištou, z pískovcových desek je proveden obklad soklu a vysazena mezipatrová římsa. Na výrazně profilované hlavní rímse se stejně jako na části nádvorní fasády dochoval červený nátěr. V soklu jsou dodatečně vytesány ležaté odvětrávací štěrbinny prostoru pod podlahou přízemí.

Dosud stojí jižní stodola pilířové konstrukce, spojená s prostorem průjezdu brány. Pilíře z kamenného zdiva zdobila v omítce provedená iluzivní šedě malovaná zrcadla s vykrojenými rohy. Dřevěné výplně nahradilo cihelné zdivo s větracími

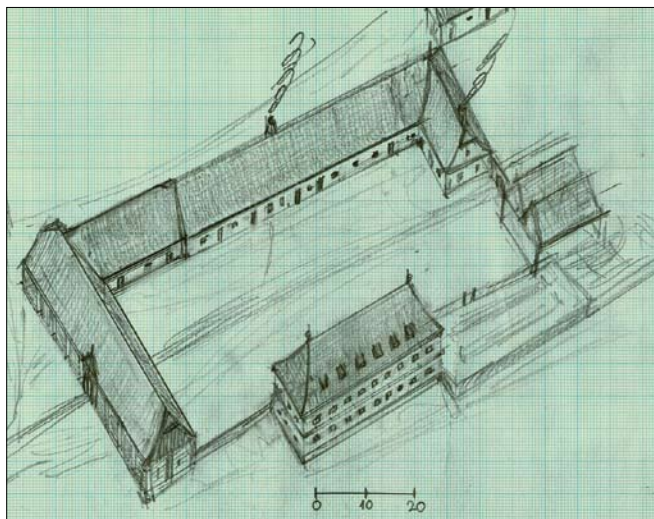
štěrbinami, zaklenuty byly i vjezdy na mlat. Dosud se z velké části dochoval portál brány s ostěním vyzděným z kvádrů, na které dosedá stlačený cihelný záklenek.

Okenní otvory na vnější fasádě vícekrát upravované budovy chléva a stájí stále rámuje pískovcová barokní ostění, profilovaná lištou.

Obrysy budov dvora, v podstatě v rozsahu odpovídajícím plánu z roku 1850, zachycuje situační plán zámeckého areálu, datovaný do let 1716–1717, na kterém je sýpka označena jako nová.⁶⁾ Výstavbu sýpky, případně celého

5) 1850, před: Plan des Starkenbacher Schlosses zu ebner Erde, datace: 1. polovina 19. stol., měřítko: vídeňský sáh, podpis: Anton Weber, zarámovaný, Krkonoské muzeum v Jilemnici, H1874, reprofoto. Za poskytnutí děkuji Krkonoskému muzeu v Jilemnici a J. Peštovi.

6) Situační plán jilemnického zámku, 1716–1717, Österreichische Staatsarchiv Wien, Allgemeines Verwaltungsarchiv (Oesta, AVA), familien archiv (FA) Harrach, fasc. 761.4. Za poskytnutí děkuji J. Peštovi.

Obr. 3: Jilemnice, rekonstrukční skica podoby hospodářského dvora.

dvora, lze tedy zřejmě klást nedlouho před rok 1716. Podoba barokního zámeckého areálu je zachycena na vedutě Jilemnice na Grauparově mapě z roku 1765.⁷⁾ Vcelku věrně je zde nakreslena patrová sýpka o devíti osách s valbovou střechou, stodola propojená s chlévy i na ně navazující východní obytné křídlo.

Datování do prvního desetiletí 18. století není v rozporu se stavebně architektonickým řešením sýpky. Autora návrhu, tedy stavitele sýpky, dosud neznáme. Pro Aloise Tomáše hraběte Harracha pracoval Johann Georg Aichbauer, nevlastní syn Kryštofa Dientzenhofera, doložený jako harrachovský stavitel až od roku 1725 a v roce 1729 stavbou kostela sv. Vavřince Jilemnici, nebo až v roce 1736 návrhem kostela ve Starých Křečanech.⁸⁾ O jeho případné práci pro Harrachy již ve druhém desetiletí 18. století však dosud nic nevíme. Nicméně zaoblená, odsazená nároží sýpky s výrazně profilovanou římsou, do značné míry odpovídají detailům aichbauerových kostelních staveb na panství.

Větší šířka sýpky, odpovídající třem okenním osám, není sice v první polovině 18. století běžná, nicméně známe třeba obdobně koncipované sýpky na schwarzenberských panstvích, postavené v prvním a druhém desetiletí 18. století P. I. Bayerem, nebo E. Marttinem.⁹⁾

Veduta z roku 1765 zachycuje také další dvůr panství Hrabačov, který stál nedaleko severovýchodní části města. Dvůr obdélné průjezdné dispozice má na severu budovu chlévů s obytnou částí, na východě stodolu o dvou mlatkách a menší stavbu na jihu. Tomuto uspořádání odpovídá i dvůr protáhlé obdélné dispozice, s delší osou východ – západ, zakreslený na stabilním katastru. Stodola a větší část jižního křídla je zde označena jako spalná, západní stranu uzavírala pouze zeď s branou. Z druhé východní brány po boku stodoly vybíhala cesta k malé cihelně v sousedství dvora.¹⁰⁾ Dvůr až na zbytek chléva zanikl, ale jeho část s východní branou, hlavní budovou s obytnými prostory a chlévem zachycuje nedávno publikovaná historická

fotografie.¹¹⁾ Půlkruhově sklenutá, pravoúhle rámovaná brána měla kamenné stojky ostění s masivními hlavicemi, ze kterých vybíhala archivolta ve vrcholu sepnutá kamenným klenákem. Na kamenné desce, osazené pod korunou brány, byl vytesán monogram EQCHR a letopočet 1750. Fasády dosud částečně dochované hlavní budovy členily lizénové rámy a štít polovalbové střechy zdobily převýšené oválné otvory, rámované v nárožích vykrajovanými šambránami po obvodu sepnutými klenáky. Vlevo na snímku vystupuje malá část stodoly pilířové konstrukce s roubenými výplněmi. Monogram ukazuje, že dvůr postavil nebo dokončil hrabě Arnošti Guido Harrach, který se panství ujal v roce 1749.¹²⁾ Zanikl i další dvůr panství Javorek, doplněný ovčínem a opět v sousedství stojící cihelnou.¹³⁾

Na Králověhradecku patřilo Harrachům od roku 1650 nevelké panství Stěžery. Sousední panství Sadová koupil v roce 1829 Jan Nepomuk Arnošt Harrach a v roce 1833 je spolu se statky Kunčice, Petrovice a Bílou Třemešnou daroval Františkovi Arnoštovi Harrachovi.¹⁴⁾ K panství a k připojeným statkům příslušela řada hospodářských dvorů, založených i postavených v 18. století za hraběcího rodu Schafgotschů, kteří postupně rozšiřované panství drželi od roku 1652 do roku 1788, i za dalších majitelů, manželů Tobiase a Johanny von Gräzenstein.¹⁵⁾

Dvory panství Sadová v době Schafgotschů, včetně později přikoupených a připojených statků, zachycuje I. vojenské mapování, revidované na počátku 80. let 18. století.¹⁶⁾ Kromě areálu zámku v Sadové jde zejména o významné dvory v bezprostředním okolí – v Mžanech, Mokrovousích, Dohalicích, dále ve Starých Nechanicích, Kunčicích, Petrovicích nebo u Trnové. Věrohodnost schématických půdorysů dvorů, zakreslených na I. vojenském mapě, není obecně velká. Nicméně některé ze sledovaných dvorů do značné míry odpovídají stavu zachycenému v roce 1841 na stabilním katastru.¹⁷⁾ Příkladem může být protáhlý, k jihu otevřený půdorys dvora v Petrovicích. Dobře lze sledovat také souvislosti urbanistické. U Sadové je zachycen systém přímých úseků v baroku vytyčených cest se stromořadím, spojující Sadovou, Dohaličky s kostelem a zámek v Dohalicích a dále cesta vedoucí od zámku v Sadové ke dvoru Mžany. Mezi Sadovou a Nechanicemi, jižně a západně od Nechanic zachycuje I. vojenská mapa poměrně rozsáhlou rybníční soustavu.¹⁸⁾

V roce 1788 koupili panství Sadová za 240 000 zlatých od hraběte Josefa Schafgotsche manželé Tobias a Johanna von Gräzenstein, kteří vzápětí, již kolem roku 1790, zahájili rozsáhlé úpravy panství a výstavbu nových hospodářských budov. Rozsah zvelebení panství ukazuje také zvýšení jeho ceny do roku 1787 na 380 000 zlatých.¹⁹⁾

11) J. Luštinec – P. Nosek – A. Rejha, o. c. v pozn. 3, fotografie na s. 100.

12) Tamtéž, s. 93–106.

13) Archivní mapy, o. c. v pozn. 10, tzv. císařský otisk stabilního katastru, 2279-I, Hrabačov, 1842.

14) DZV 758 L 11; 1092 K 29; 1140 G 27; 1190 F 5

15) DZV 125 O20; 235 F 25; 601 B 7, DZV 685 B 20.

16) I. vojenské mapování, Military Survey, Section 95, 112, Austrian State Archive/Military Archive, Vienna; © Laboratoř geoinformatiky Univerzita J. E. Purkyně – <http://www.geolab.cz>; © Ministerstvo životního prostředí ČR – <http://www.env.cz>.

17) Archivní mapy, o. c. v pozn. 10.

18) I. vojenské mapování, o. c. v pozn. 16.

19) DZV 685 B 20; 758 L 11; 1092 K 29; 1140 G 27; 1190 F 5. Paní Jo-

7) P. Vlček – P. zahradník a kol., Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách. Praha: Academia 2023, s. 15.

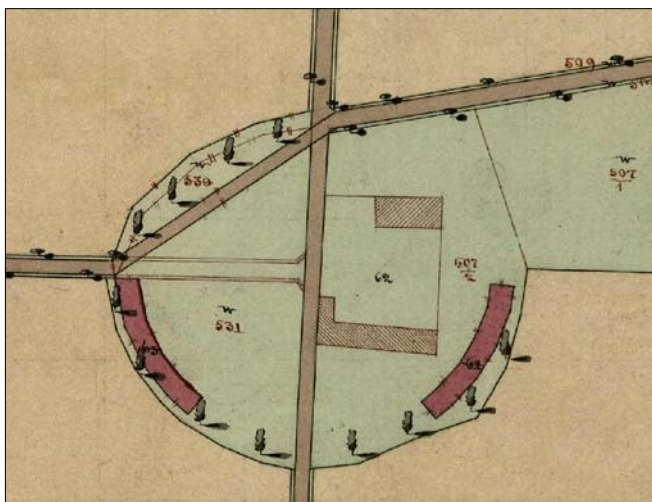
8) J. Luštinec – P. Nosek – A. Rejha, o. c. v pozn. 3, s. 96.

9) J. Žižka, o. c. v pozn. 2, s. 43–45.

10) Archivní mapy – <https://archivni.mapy.czuk.cz>, Císařský otisk stabilního katastru, Jilemnice, 1842.

Obr. 4: Janov (okres Hradec Králové), bývalé panství Sadová, dvůr v krajině.

Obr. 5: Lodín (okres Hradec Králové), dvůr na originále mapy stabilního katastru z roku 1841, reambulovaného v roce 1875.

Nejvýznamnější změnu v kulturní krajině přineslo vysušení zmíněných rybníků, především mezi Sadovou a Nechanicemi. Na nově získaných zemědělských pozemcích vznikla na počátku 90. let 18. století trojice nových dvorů. Jižně od Sadové u Mokrovous v ploše někdejšího rybníka „Starý“ byl postaven Johannenshof (Janov) nesoucí jméno stavebnice, jižně od Petrovic dvůr Janatov (Lodín) se stejnojmennou nově založenou ulicovkou a jižně od Nechanic vznikl hřebčín Stejskal, nesoucí jméno zaniklého rybníka.²⁰⁾ Na dvory navázaly dodnes existující přímé cesty s alejemi – nejdelší vedoucí od dvora Janov do Sadové je částečně zachycená již na mapě okolí Dohaliček z roku 1803.²¹⁾ Dvorem Janatov procházela přímá cesta vložená do prodloužené osy dvora v Petrovicích, vzdáleného zhruba

hanna, rozená Moravcová z Ostrova, pocházela z nevelkého panství u Zruče nad Sázavou. Manžel Tobias založil v roce u Ostrova zřejmě prosperující sklárnu, která mohla být jedním ze zdrojů příjmů pro koupi panství Sadová a jeho zvelebení.

20) Vysoušení rybníků na samém sklonku 18. století, díky kterému byla získána nová zemědělská půda, bylo na sklonku 18. století realizováno na více panstvích. Tehdy zanikla velmi rozsáhlá rybníční soustava na Poděbradsku, kde vznikl nově hřebčín Blato, nesoucí jméno někdejšího největšího rybníka v Čechách, hřebčín Havraňsko, nebo později dvůr Šumbor. Obdobně byly zrušeny rybníky na thunovském panství Žehušice u Čáslavi, kde byl kolem roku 1830 postaven monumentální dvůr Horka. Viz např. J. Žižka, o. c. v pozn. 2, s. 489.

21) P. Zahradník, Santini na opočenském a sadovském panství, Průzkumy památek VI, č. 1, 1999, s. 13.

ba 2,2 km. Nelze vyloučit, že ještě před koncem 18. století došlo k úpravám některých starších dvorů panství, postavených za hraběcího rodu Schaftgotschů.

František Arnošt hrabě Harrach tedy v roce 1833 získal rozsáhlé panství s řadou hospodářských dvorů a jejich počet ještě do roku 1854 navýšil přikoupením statků Stračova, Barchova a Zvíkova.²²⁾

Dispozice dvorů na panství v době před a kolem poloviny 19. století nám rámcově ukazují císařské otisky stabilního katastru, pořízené v roce 1841.²³⁾ Významným pramenem, který také v mnohém zachycuje starší podobu dvorů, je velmi podrobný popis panství z roku 1863.²⁴⁾ Lze předpokládat, že jej nechal pořídit hrabě Jan Nepomuk Harrach, kterého otec František Arnošt v letech 1860–1861 pověřil správou sadovského panství.²⁵⁾

Popis z roku 1863 dává jasnou a konkrétní představu o uspořádání dvorů, funkci, podobě a vybavení hospodářských budov. Podrobně uvádí rozměry budov, charakterizuje dispozice, materiál svislých konstrukcí, podobu zastropení, typy krovů nebo druhy krytiny a hodnotí stavební stav. Díky němu známe dispozice a funkci obytných budov s byty pro šafáře i čeled. Zejména ve dvorech, původně patřícím samostatným statkům, nacházíme kanceláře a úřednické byty. Obytné místnosti a kuchyně byly vybaveny většinou zděnými kachlovými, výjimečně železnými sporáky. Na obytné prostory různým způsobem navazovaly komory i stáje pro hovězí dobytek, mnohdy dělené na kravíny a teletníky. Ve všech dvorech stály stáje pro tažný dobytek a koně, někdy pod jednou střechou spojené s ovčínem. Obvodové zdi stájí a kravínů byly z velké části kamenné, zděné na hlínu. Jejich interiéry měly částečně podobu dvoulodních, někdy trojlodních klenutých prostorů. Typ klenby není vesměs zmíněn, pouze výjimečně v zaniklém dvoře v Dohalicích se dovídáme, že v kravíně nesly dvě řady sloupů křížové klenby. Některé kravíny, stáje a zejména ovčiny byly zastropeny dřevěnými záklopovými stropy, podporovanými průvlaky se sloupky. Stály zde také roubené budovy. Známe počet oken, vstupů, typy dla-

22) J. Luštinec – J. Tlustý – P. Nosek, o. c. v pozn. 3, s. 118.

23) Archivní mapy, o. c. v pozn. 10.

24) Národní archiv (dále NA), Fideikomisní spisy, sig. VII E 28, kart. 1017, Popis panství Sadová a statků Kunčice, Petrovice, Strašov a Velký Barchov, r. 1863.

25) J. Luštinec – J. Tlustý – P. Nosek, Jan Nepomuk hrabě Harrach, ze života českého kavalíra. Vrchlabí: Správa Krkonošského národního parku 2018, s. 39.

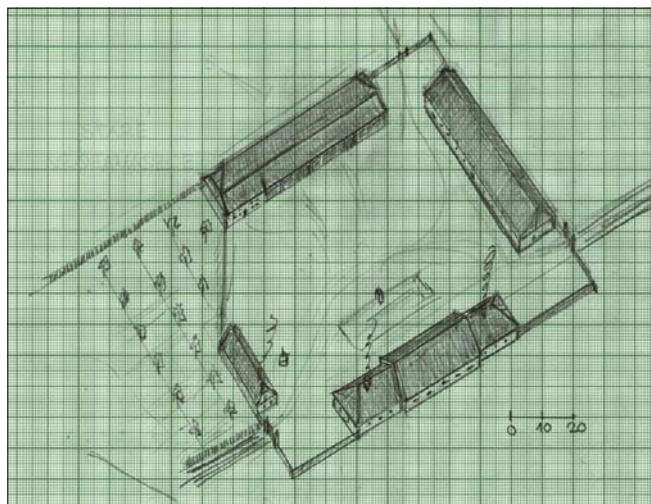
žeb, žlabů, vybavení komor na krmení. Krávy měly kamenné žlaby a kamenem dlážděná stání, koně dřevěné žlaby, žebřiny na seno a stání špalíkové dlažby. Zajímavý je jistě také počet ustájeného dobytka. Například v Mokrovousech, kde na kravín dokonce navazovala malá sýrárna, stálo téměř 90 krav a telat, ve stájích 12 párů tažných volů a pět párů tažných koní. V Petrovicích to bylo 60 krav, 6 párů volů a tři páry koní, třeba v Dohalicích pak 50 kusů krav a ve starých Nechanicích stálo 32 krav a 12 párů tažných koní. Ovčín v tomto dvoře byl určen pro 300 ovcí, ovčín petrovický pro 200 ovcí. K úřednickým bytům náležely malé chlévy. Velká část dvorů měla dva chlévy pro vepře, částečně spojené s kurníky v podstřeší. Stodoly, zpravidla o dvou nebo třech mlatech, z velké části pod jednou střechou spojené s menší patrovou sýpkou, byly z velké části zděné z kamene na hlínu, někde se zděnými pilíři s prkennými výplněmi, případně výjimečně s hrázděnými stěnami. Samostatná a největší sýpka panství o třech patrech a podlaží v podkroví stojí dodnes v sousedství zaniklého dvora v Dohalicích a druhá velká dvoupatrová sýpka stála v čele dvora v Trnové. Popsány jsou další stavby nutné pro provoz dvora, tedy sklepy na mléko, kolny, kůlny na nářadí, hnojiště, jímky na močůvku, studny a vůbec systém zásobování vodou. Nechybí zmínky o záchodech, někde zděných, jinde dřevěných. Zajímavou drobnou stavbou mohl být osmiboký záchod v Kunčicích. Charakterizováno je ohrazení dvorů a výběhů pro dobytek, které často tvořily dubové sloupky s rýgly s laťovými výplněmi z měkkého dřeva.²⁶⁾

Podrobnost popisu půdorysného uspořádání dvorů a jejich stavebně architektonické podoby z roku 1863, s přihlédnutím k zákresu na stabilním katastru, umožňuje vyslovit předpoklad, že v této době zde ještě stála řada hospodářských budov postavená v 18. století, respektive pocházela z doby před rokem 1829. Naznačují to mansardové střechy některých budov, charakter klenutých chlévů, podíl roubených konstrukcí i dřevěných trámových stropů. Pozůstatky hospodářských budov, vzniklých před rokem 1829, zachytil i současný rámcový průzkum dvorů. Předpokládanou podobu dvorů, pocházejících z 18. století a dochovanou až do poloviny 19. století, lze ilustrovat na následujících příkladech.

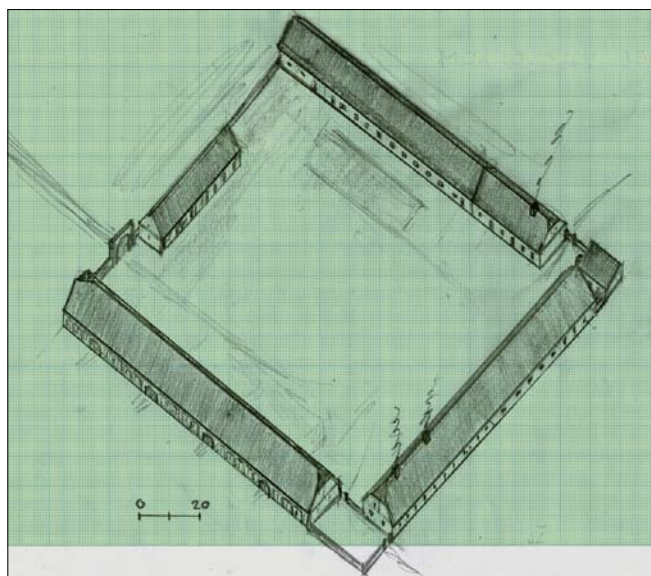
Dvůr Petrovice má dodnes protáhlou obdélnou, téměř osově symetrickou dispozici s osou ve směru sever jih, o rozměrech obrysu cca 94 × 132 m, zachycenou již na I. vojenské mapě. Východní stranu z podstatné části uzavírá a uzavírala budova obsahující kravín a stáje s obytným domem šafáře v jižním čele. Barokní zdívo se dochovalo dodnes. Opadávající omítka odhalila některé zazděné

Obr. 6: Sadová (okres Hradec Králové), pohled na stodolu z druhé čtvrtiny 19. století, zvýšenou v roce 1905.

Obr. 7: Staré Nechanice (okres Hradec Králové), rekonstrukční skica podoby hospodářského dvora v roce 1863.

Obr. 8: Mokrovousy (okres Hradec Králové), rekonstrukční skica podoby hospodářského dvora v roce 1863.

26) NA, o. c. v pozn. 24.

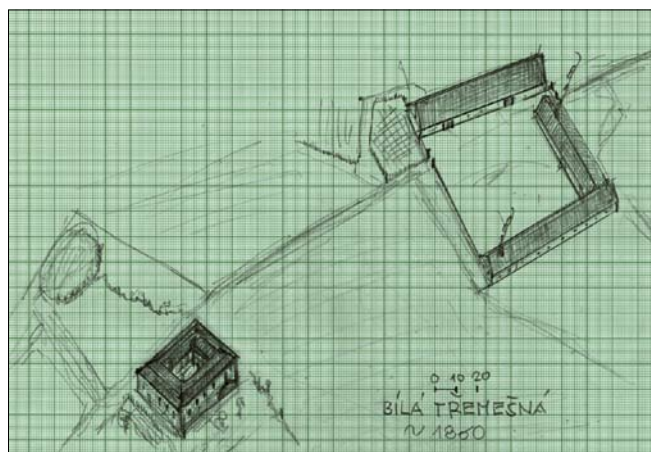
otvory v jiném rytmu, než mají pole mladší klenby. Severně, v linii východního křídla stál úřednický obytný dům. Proti-lehlou dlouhou stranu uzavíraly dvě stodoly svírající sýpku. Na severu stál ovčín s obytnou částí, jih uzavírala ohradní zeď s branou v ose.²⁷⁾

Pozoruhodné uspořádání měl dvůr ve Starých Nechanicích, s obdélným obrysem blízkým čtverci o straně cca 105 m. Budovy zaujímaly střední části stran a propojovaly je úseky ohradních zdí s dvojicí bran umístěných proti sobě, při severozápadní budově. Hlavní západní branou se přijíždělo do dvora. Cesta z východní brány, vybíhající podél zahrady, vedla k hřebčinu Stejskal. Na severozápadě stála osově symetricky uspořádaná budova, jejíž střední část zaujímal kravín půdorysně na obou stranách předstupující před dvě obytné části s bytem šafáře a ratejnou pod stranách. Nádvoří průčelí tak zdůrazňoval široký rizalit o 5 osách, ustupující obytné části byly čtyřosé. Na protilehlé straně přímo proti kravínu uzavírala dvůr stejně dlouhá stodola o dvou mlatech pod jednou střechou se sýpkou, přiléhající k východní perně. Budova měla ještě v roce 1863 jednotnou mansardovou střechu, kterou mohly mít původně i ostatní budovy. Na západě stála budova s dřevěnými stropy rozdělená na stáj pro tažné voly a ovčín a na východě u brány obytné stavení.²⁸⁾

Do roku 1863 si z velké části zachoval starší výstavbu století také dvůr Trnová nebo Trnava, který stál jižně od stejnojmenné obce v jižní části panství. Měl lehce nepravidelný čtvercový obrys o straně cca 135 m, orientovaný ke světovým stranám, schematicky zachycený na I. vojenské mapě a stabilním katastru. Ve středu severní strany stála v roce 1863 poměrně velká, stavebně pozoruhodná dvoupatrová sýpka, disponovaná na 9×2 osy. Druhé sýpkové patro bylo pod krovem zaklenuto. Tuto úpravu nelze vzhledem k zániku sýpky ověřit. Šlo zřejmě obdobnou úpravu pozoruhodného řešení, která se dochovala v sýpce šporkovského barokního dvora ve Stanovicích na panství Choustníkovo Hradiště.²⁹⁾ Při severní bráně, po západním boku sýpky, stál roubený čeledník. Zbytek jižní strany uzavírala od čeledníku mezerou oddělená dlouhá zděná budova stájí s poměrně velkou konírnou pro 24 koní, zastřešená mansardovou střechou. Stáje měly dřevěné záklopové stropy podporované dvěma průvlaky nesenými dřevěnými sloupy. Tyto konstrukce stropů, které se dochovaly až do demolice dvora v prvním desetiletí 21. století, ukazovaly, jak zřejmě vypadaly v popisech uváděné dřevěné stropy v některých dalších dvorech. Z mezery mezi

Obr. 9: Trnava (okres Hradec Králové), interiér chléva pro hovězí dobytek s dřevěnými záklopovými stropy.

Obr. 10: Bílá Třemešná (okres Trutnov), rekonstrukční skica hospodářského dvora zrušeného v 60. letech 19. století.

čeledníkem a stáji vystupoval z obrysu dvora k západu malý dvorek, ve kterém proti sobě stála dvojice drůbežníků. S jižní branou, umístěnou proti bráně severní při jihozápadním nároží, sousedil poněkud k jihu vysunutý dům správce a zahradníka, rovněž zastřešený mansardovou střechou. Zbytek jižní strany uzavíral ovčín o devíti osách opět s dřevěným záklopovým stropem. Na východě stála velká stodola o třech zřejmě neprůjezdných mlatech, vyzděná ze smíšeného zdiva. Budovy propojovalo dřevěné ohrazení s dubovými sloupky.³⁰⁾

Hospodářský dvůr Janov, postavený na počátku 90. let 18. století v ploše vysušeného rybníka, stojí jihozápadně od Sadové, se kterou jej spojuje převážně přímá cesta lemovaná zbytky stromořadí. Osa protáhlé obdélné dispozice o rozměrech obrysu 142×94 m je tedy natočena téměř o 45° k severovýchodu. Celou čelní severovýchodní stra-

27) Tamtéž.

28) Tamtéž.

29) J. Žižka, o. c. v pozn. 2, s. 416.

30) NA, o. c. v pozn. 24.

nu, obrácenou k Sadové, v roce 1863 uzavírala dlouhá budova, původně symetricky rozdělená na tři části, ukrytá v organismu dnešní dvoupatrové budovy. Střední, nejužší patrová část měla v přízemí průjezd brány, v patře obytné pokoje. Po portálu vjezdu s půlkruhovou archivolou sepnutou klenákem zbyly pouze kapsy ve zdivu. Obě boční stejně dlouhé části byly přízemní. Na západě to byly vesměs klenuté obytné prostory šafáře a čeledi. Východní část obsahovala především trojlodní konírnu, zaklenutou plackovými klenbami do pasů, vybíhajícími z válcových sloupů – pilířů vyzdřených z kusového kamene. Velkou část dlouhé severozápadní strany zaujímalá rozlehlá budova dvoulodního kravína, zaklenutého rovněž do válcových, tentokrát z cihel vyzdřených sloupů. Jihozápadní stranu v délce vnitřní vzdálenosti bočních budov uzavírala stodola, podle stabilního katastru spalné konstrukce. Tato, snad dřevěná stavba rámové konstrukce s bedněnými výplněmi, není v popisu dvora z roku 1863 zmíněna. Na východě, blíže ke stodole stála přízemní sýpka s vysokou sedlovou střechou. Budovy propojovaly úseky ohradních zdí – mezi kravínem a stodolou byla druhá brána.³¹⁾ Podobu dvora změnily mladší úpravy na sklonku 19. a počátku 20. století.

Neobyčejně pozoruhodnou stavbou byl s Janovem současný dvůr Janatov-Lodín, vložený do pastvin kruhového obrysu o průměru zhruba 120 m, jehož středem severojižním směrem procházela přímá cesta od dvora v Petrovicích. V jižní polovině kruhu zde proti sobě stály dvě budovy segmentového půdorysu, délkově odpovídající padesáti stupňovým výšečím. Vzhledem k vazbě na pastviny lze předpokládat, že šlo o ovčí dvůr s ovčínem s bytem ovčáka na jihozápadní straně a protilehlou stodolou. V pokročilé druhé polovině 19. století jej nahradil menší dvůr čtvercového půdorysu, vložený do východní poloviny kruhu, zbořený v roce 1924.³²⁾

Toto půdorysné uspořádání má v Čechách jediné analogie, a to na panství Křivoklát, kde především stojí dvůr Karlov kruhového obrysu s budovami postavenými na segmentovém půdorysu. Tento mimořádný dvůr nechal uprostřed pozemků, vzniklých po vykácení bukových lesů v 70. letech 18. století, postavit kníže Karel Egon z Fürstenberka. V první fázi zde proti sobě stál zřejmě ovčín a stodola. Na panství byly na tomto půdorysu částečně postaveny ještě dva další dvory Schubertov a Požáry.³³⁾

Stavební dějiny pozoruhodného dvora v Mokrovousech nejsou zcela jasné. Na I. vojenské mapě je dvůr zakreslen východněji, na druhé straně komunikace od severu od Dohalic, blíže potoku Bystřici.³⁴⁾ Podle stabilního katastru

Obr. 11: Petrovice (okres Hradec Králové), interiér kravína z poloviny 19. století.

ru se zhruba v těchto místech rozkládal rozsáhlý sad, ve kterém byl vymezen lichoběžný pozemek, obklopený úzkým pásem pastviny. Na jeho západní straně stál roubený obytný dům hlídače a podél a před ním obrys zaniklé delší budovy, kde se v roce 1863 nacházel velký mléčný sklep.³⁵⁾ Původní dvůr tedy mohl hypoteticky stát v těchto místech a na současné místo byl přeložen na sklonku 18., nebo počátku 19. století. Popis stodoly v roce 1863 konstatuje, že byla nedávno postavená. V úvahu tedy připadá možnost, že k dokončení dříve rozestavěného dvora došlo až za Františka Arnošta Harracha, tedy po roce 1833 do roku 1841, kdy je již celý dvůr zakreslen na stabilním katastru. Dnes jen částečně dochovaný dvůr téměř čtvercového obrysu o straně cca 110 m, se severovýchodním čelem obdobně jako Janov, se obracel k Sadové nebo Dohaličkám. Uprostřed stála navenek uzavřená pilířová kolna, brána po její západní straně odpovídala přímé cestě od Dohaliček. Protilehlou stranu jihozápadní uzavírala budova obsahující zejména úřednický a šafářův byt, různé skladovací komory a klenutou koňskou stáj. Jihovýchodní stranu uzavíral klenutý kravín s teletníkem s obytnými prostory pro čeled' na jižním konci. Na severozápadní straně stála výše zmíněná, nedávno „nově postavená čtyřlístková stodola“.³⁶⁾ Ve většině hospodářských dvorů v Čechách jsou obytné prostory v čele hospodářských budov situovány u vjezdových bran, v Mokrovousech byly odsunuty do zadní části dvora, tedy obrácené k jihu. Dvůr měl téměř dokonalé uspořádání z hlediska výhodného natočení jednotlivých hospodářských budov vůči světovým stranám, a to zejména z hlediska směru větrů a oslunění. Odvětrávání stodoly zesilovalo natočení proti severozápadním větrům a díky poloze kravína na jihovýchodě odváděl vítr zápach mimo dvůr. Funkční upořádání dvora, vhodně reagující na světové strany, nebylo na počátku 19. století příliš časté.

Sýpka v Dohalicích, stojící ve významné urbanistické poloze na ose a spojující zámek v Sadové s kostelem v Do-

31) Tamtéž.

32) Archivní mapy, o. c. v pozn. 10. Originál stabilního katastru

33) J. Žižka, o. c. v pozn. 2, s. 438–439.

34) I. vojenské mapování, o. c. v pozn. 16, 95.

35) NA, o. c. v pozn. 24.

36) Tamtéž.

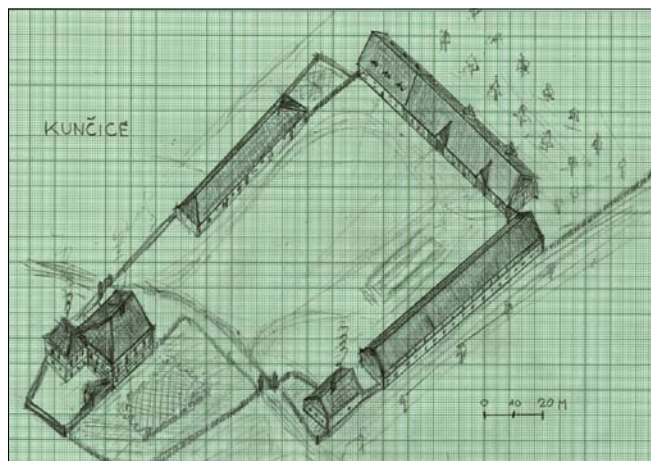
Obr. 12: Kunčice (okres Hradec Králové), pohled z krajiny na kravin.

Obr. 13: Kunčice, čelo stodoly.

halíčkách, vznikla zásadní stavební úpravou s přepatrováním budovy tvrže, respektive menší zámecké stavby. Opadané omítky odhalily velké zazděné okenní otvory původně dvoupatrové barokně upravené obytné stavby, která měla v roce 1752 mansardovou střechu.³⁷⁾ Obdobné zastřešení je výše zmíněno u několika budov v některých hospodářských dvorech, třeba ve Starých Nechanicích nebo Trnové. Konečná přestavba na třípatrovou sýpku je s určitou pravděpodobností kladena do roku 1825. Budovu, disponovanou na 6 × 1 okenní osu, kryje sedlová, valbami ukončená střecha, s dalším sýpkovým podlažím v podstřeší. Průčelí obrácené na jih k Dohaličkám ukončuje výrazně profilovaná římsa. Přízemí pokrývala omítková kvádrová bosáž, na kterou navazovaly bosované

37) L. Svoboda, Stavebně historický průzkum feudálního sídla v Dohaličkách, Průzkumy památek VII, č. 2, 2000, s. 91–98.

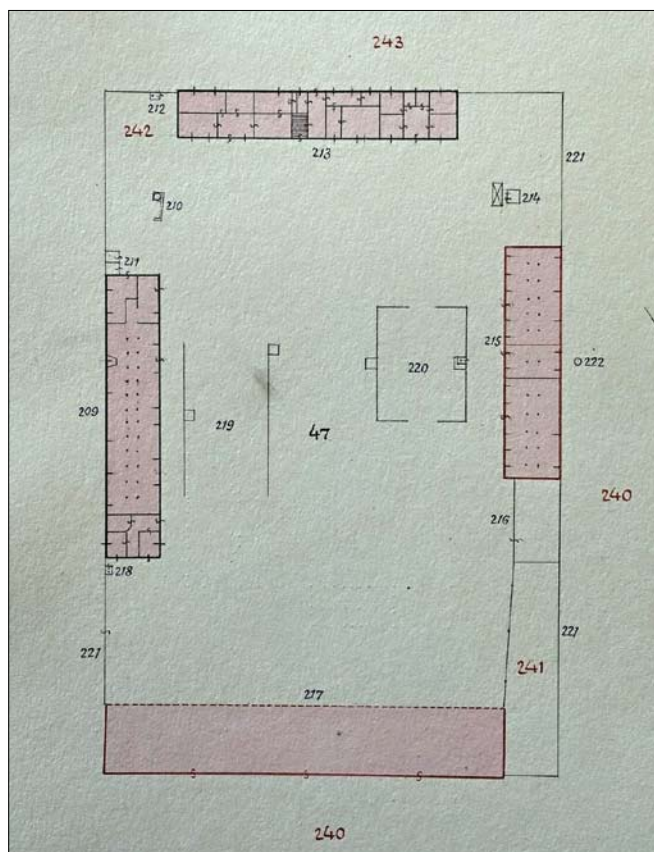

Obr. 14: Kunčice, rekonstrukční skica podoby hospodářského dvora na počátku 20. století.

kvádry rámuující nároží, podložené lizénami, propojenými pásovými římsami. Ležaté obdélné zamřížované sýpkové okenní otvory mají pískovcová ostění. Okna ve středu bočních fasád doplňovaly na po bocích slepé otvory rámované šambránami. Dřevěné trémové stropy podporují sloupky s průvlaky. Hospodářský dvůr, který se rozkládal východně od sýpky, zcela zanikl.

Další velká barokní dvoupatrová sýpka stojí na jihozápadní straně někdejšího dvora při zámku ve Stěžerách.

Jednodušší stavební řešení některých hospodářských budov ukazuje například popis staré stodoly dvora ve Zvíkově, spojené se sýpkou. V roce 1863 měla již zchátralá stodola částečně hrázděnou, částečně rámovou konstrukci s bedněnými stěnami a střechu kryly došky. Velký podíl roubených budov dokládají ještě císařské otisky stabilního katastru vesměs z roku 1841. Podrobnější rozsah a půdorysnou podobu roubených hospodářských budov ukazuje plán dvora se zámkem ve Stěžerách z roku 1787. Dvůr neobvyklého půdorysu „L“ s drobnou zámeckou stavbou v hlavním nároží, měl po celém obvodu hospodářské budovy. Zatímco dlouhá budova stájí a chlévů navazující na zámek byla zděná, kolmo k ní připojená stodola o třech mlatech měla v celém rozsahu roubené konstrukce. Na stodolu pak navazovalo dvoukřídlé seskupení menších roubených staveb, zřejmě převážně drobných chlévů pro vepře a drůbež. Jihozápadní stranu uzavírala výše zmíněná sýpka a kolmo na ni, směrem k zámku, oddělená branou, navazovala další roubená budova s výraznou obytnou částí s komorami.³⁸⁾

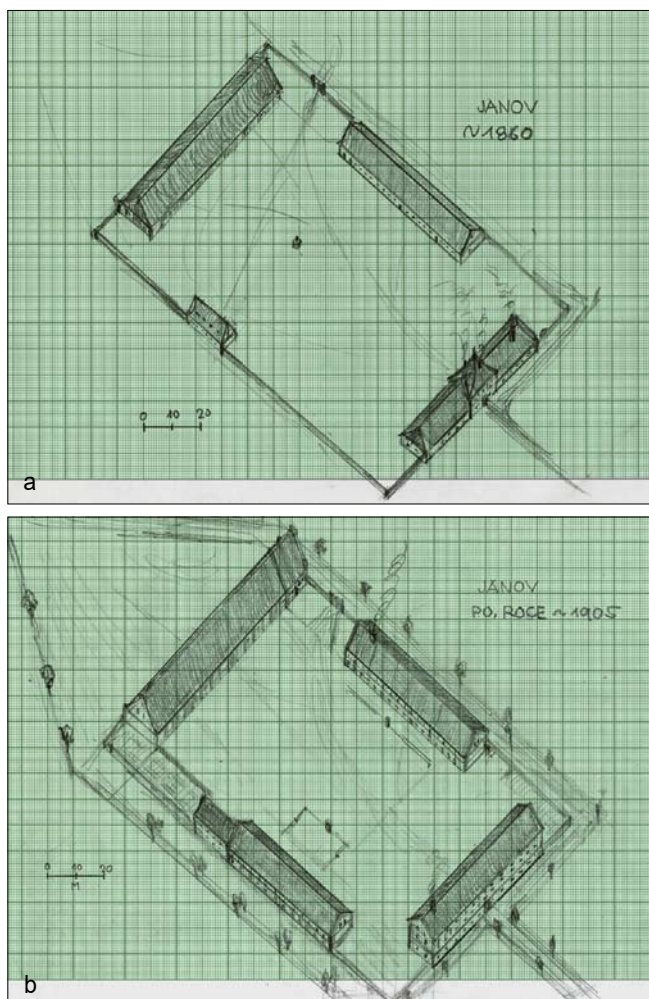
Obr. 15: Janov, půdorys dvora z roku 1909. Dole stodola, nahoře hlavní víceúčelová budova se sýpkovými patry, upravo kravín, vlevo stáje pro tažné voly (NA, o. c. v pozn. 58, reprofoto A. Nachtmannová).

Popis dvorů z roku 1863 a zejména průzkum některé dochovaných staveb současně dokládá postupné úpravy hospodářských dvorů po roce 1829, respektive kolem poloviny 19. století, realizovaných za Františka Arnošta Harracha. Skutečný rozsah těchto úprav, zejména po rozsáhlé modernizaci dvorů na sklonku 19. a počátku 20. století, kdy vznikla řada nových budov a po zániku některých dvorů, neznáme. Významnými stavbami byly nepochybně velké stodoly o třech a čtyřech průjezdných mlatech, v Sadové a Mokrovousích, v popisu 1863 uváděné jako nedávno solidně postavené.³⁹⁾ Dochovanou stodolu v Sadové, pilířové konstrukce s ustupujícími zděnými výplněmi, tedy s výrazným členěním peren vpadlými poli s vysokými větracími šterbinami a segmentově sklenutými vjezdy na mlaty, již v roce 1841 zachytil stabilní katastr. Stodola typologicky v podstatě odpovídá Joendlově vzorovému návrhu, publikovanému v roce 1828.⁴⁰⁾ Úpravy kolem poloviny 19. v Petrovicích dokládají příčné segmentové klenby do pasů, vybíhající z polopilířů, dodatečně vložené do ještě barokního zdiva kravína. Zřejmě do roku 1841 vznikl také někdejší ovčín, s fasádami členěnými segmentově sklenutými vpadlými poli. Určitou modernizaci chlévů ve dvorech dokládá i zmínka o třech obslužných chodbách, které se ve dvorech objevují až v polovině 19. století.⁴¹⁾

38) Za informaci a poskytnutí kopie plánu děkuji J. Peštovi. Viz J. Pešta – T. Siglová – T. Kincl, Stěžery, zámek č. 1. Stavebně historický průzkum. 2022, rkp.

39) NA, o. c. v pozn. 24. Podobu zaniklé stodoly v Mokrovousích ukazuje kresba z doby po roce 1866, publikovaná na oficiálních internetových stránkách obce Mokrovousy.

40) J. Žižka, o. c. v pozn. 2, s. 243.

Obr. 16: Janov: a – rekonstrukční skica podoby hospodářského dvora v roce 1863; b – rekonstrukční skica podoby hospodářského dvora v roce 1908.

Rozsáhlá a zásadní modernizace hospodářských dvorů panství Sadová je spojena s Janem Nepomukem hrabětem z Harrachu, s velkou osobností rodu, který kromě jiného vynikal znalostmi a schopností úspěšně vést zemědělské hospodářství.⁴²⁾ V roce 1856 se oženil s princeznou Marií Markétou z Lobkowicz a jako svatební dar dostal od otce Františka Arnošta Harracha panství Konárovice u Kolína se zámekem a trojicí dvorů.⁴³⁾ V Konárovicích již plně uplatnil a v praxi prověřil své znalosti hospodářských postupů. Vycházel z reformních zásad významného zemědělského odborníka Františka barona Horského, který se v roce 1862, když koupil panství Kolín, stal dokonce jeho sousedem.⁴⁴⁾ Rozšířil chov krav a vepřů, zaveden byl chov nových plemen ovcí, postaveny nové konírny, lihovar, obnovena vinice a významného rozvoje doznalo včelařství. V roce 1864 se konárovičskému velkostatku dostalo ocenění – vyznamenání na hospodářské výstavě.⁴⁵⁾ Stavebně architektonické úpravy hospodářských budov, typické pro dobu kolem poloviny 19. století, nejsou dnes v Konárovicích patrné. Reambulovaný stabilní katastr zachycuje některé změny realizované ve 3. čtvrtině 19. století.

41) Tamtéž, s. 177

42) J. Luštinec – J. Tlustý – P. Nosek, o. c. v pozn. 25, s. 36 – 39.

43) Tamtéž, s. 36.

44) Tamtéž, s. 36.

45) Tamtéž, s. 38–39.

Obr. 17: Janov, pohled ze dvora na otevřenou stodolu piliřové konstrukce, pocházející z roku 1888.

Obr. 18: Janov, detailní pohled na průčelí kravína postaveného v roce 1891.

Obr. 19: Janov, hlavní budova z konce 18. století v podobě po zvýšení v letech 1904–1905.

Pozoruhodná je kruhová nebo polygonální stavba žentouru, která přiléhá k perně stodoly.⁴⁶⁾ Žentoury se zejména u stodol poměrně vzácně objevují právě v 60. letech 19. století.⁴⁷⁾ Po předčasném úmrtí manželky v roce 1872 hrabě vzápětí Konárovice prodal.⁴⁸⁾

V letech 1860–1861 Jan Nepomuk z pověření otce Františka Arnošta převzal správu panství Sadová a připojených statků.⁴⁹⁾ V roce 1862 se panství Sadová stává fideikomisem a v roce je pořízen výše připomenutý popis dvorů panství.⁵⁰⁾

Popis z roku 1863 lze považovat také za podklad pro koncepci modernizace hospodářských budov, jejich stavebních oprav a úprav a vůbec zlepšení hospodářství. Nedlouho poté však postihla rozvíjející hospodářství těžká rána, která tuto modernizaci zpomalila nebo oddálila. Severovýchodní části panství, zejména Sadové, Mokrovous nebo Dohalic se dne 3. července 1866 přímo dotkla bitva u Hradce Králové.⁵¹⁾ V obcích kolem Sadové a v jejich okolí je rozestata řada pomníků padlých vojáků. K většímu poškození budov dvorů zřejmě nedošlo, nicméně vojáci dvory vyrabovali, porazili nebo odvedli téměř veškerý hovězí dobytek. Nepochybně obdobně skončili koně, vepři a drůbež a poškozena byla pole s dozrávajícím obilím.⁵²⁾

Některé dvory v 60.–70. letech zanikly. Nicméně důvodem zřejmě nemusely být, nebo nebyly škody v důsledku bitvy, ale určitá hospodářská koncepce.

46) Císařský otisk mapy stabilního katastru.

47) J. Žižka, o. c. v pozn. 2, s. 470. Dobře se dodnes dochoval třeba v bukovském Zámeckém dvoře na panství Nové Hradky v jižních Čechách.

48) T. Šimek a kol., Hradky, zámky, a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Východní Čechy. Praha: Svoboda 1989, s. 204.

49) J. Luštinec – J. Tlustý – P. Nosek, o. c. v pozn. 25, s. 36 – 39., s. 39.

50) Tamtéž, s. 18.

51) Tamtéž, s. 49. O bitvě u Hradce Králové, např. cs.wikipedia.org/wiki/bitva_u_hradce_kralove.

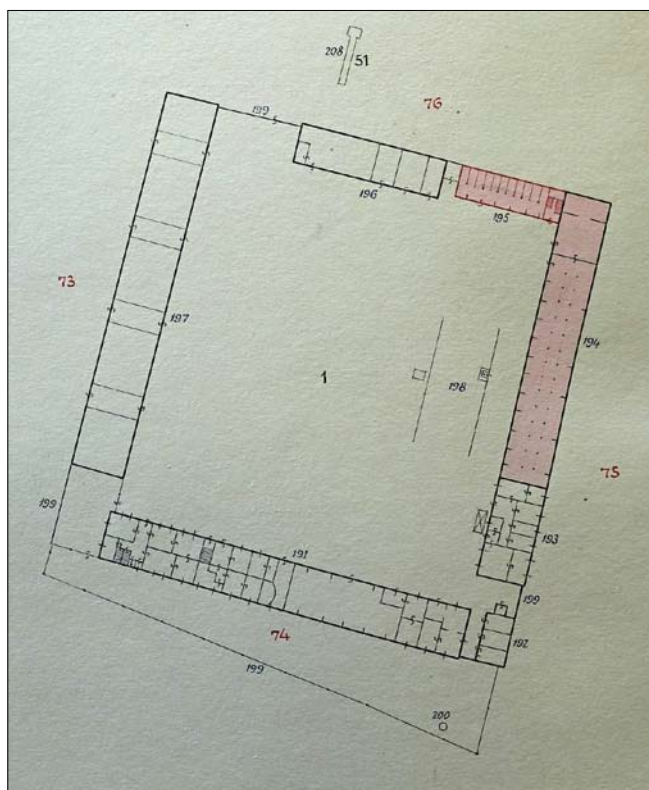
52) Tamtéž, s. 49.

V Bílé Třemešné, vzdálené od centra panství, došlo ke zrušení a rozparcelování dvora a zbořena byla i drobná zámecká stavba⁵³⁾ Zanikl dvůr Janatov-Lodín, složený ze dvou budov segmentového půdorysu, který nedlouho poté, nejpozději do roku 1875, nahradil menší dvůr čtvercového obrysu navázaný na přímé úseky cest. Jižní stranu tohoto malého dvora uzavírala budova teletníku s volárnou s dřevěnými záklopovými stropy, ke které kolmo přiléhalo obytné křídlo. Na severu stála stodola pilířové konstrukce s bedněnými výplněmi. Stavební podoba, kterou známe z popisu z roku 1899, naznačuje, že právě tento dvůr náležel mezi první hospodářské novostavby, realizované Janem Nepomukem.⁵⁴⁾ Dvůr upravený zřejmě na počátku 20. století, byl po pozemkové reformě ve 30. letech 20. století zbořen.

Rozsah stavebních úprav dvorů od 1863 do roku 1884, kdy se Jan Nepomuk po úmrtí otce plně ujímá zděděných panství, nelze přesněji vymezit. Kromě zmíněného Lodína lze, jak dále uvidíme, předpokládat třeba úpravy dvora v Kunčicích. Pro období od roku 1884, do počátku 20. století probíhaly postupné rozsáhlé stavební úpravy a modernizace dvorů, kterou dokládají a datují popisy – odhady panství z let 1899 a 1909.⁵⁵⁾ Popis z roku 1899 podává stručnější informace než popis z roku 1863, ale s důležitými údaji o podobě nových kravínů a stájí se stropy klenutými do traverz i nových stodol, tedy budov postavených převážně právě v 80. a 90. letech 19. století.⁵⁶⁾ Pro konkrétní dataci výstavby nebo úprav budov má zásadní význam přehled stavu k 12. 12. 1909, k datu úmrtí Jana Nepomuka, který uvádí i rozdíly ve stavu fideikomisu ve srovnání s rokem 1884.⁵⁷⁾ Z něho se také dovídáme o poslední velké stavební etapě, probíhající v letech 1904–1908, která se významně dotkla stodol a sýpek. Popisy dvorů ilustrují schematické půdorysy, rovněž pořizené při vypořádání dědictví po zemřelém hraběti Janu Nepomukovi v roce 1909.⁵⁸⁾

Většina hospodářských budov z doby Jana Nepomuka stojící ve dvorech dodnes umožňuje porovnat současný stav se stavem na počátku 20. století. Známe tedy dobu vzniku budov i jejich stavebně architektonickou podobu. Jan Nepomuk tedy nechal postupně stavebně upravovat a stavět nové velké kravíny, stáje pro tažný dobytek, koňárny, stodoly a sýpky. Radikálně však omezil chov ovcí, popis z roku 1899 se již o ovčinech nezmiňuje.⁵⁹⁾ Úpravy dvorů respektovaly stávající půdorysný rozsah a až na výjimky dosavadní skladbu budov po jejich obvodu.

Postupnou proměnu hospodářských budov pro celé období, kdy panství řídil a vlastnil Jan Nepomuk, tedy od 60. let 19. století do počátku 20. století, lze svým

Obr. 20: Mokrovousy, schematický půdorys dvora z roku 1909. Dole víceúhelníková budova, vpravo dům s navazujícím kravínem, vlevo stodola (NA, o. c. v pozn. 58, reprofoto A. Nachtmannová).

Obr. 21: Mokrovousy, kravín s obytným domem.

53) III. vojenské mapování, sekce 3855-2, z roku 1877, kde je již zakreslen rozparcelovaný dvůr.

54) NA, Fideikomisní spisy, sig. VII E 28, kart. 1026, Odhad panství

Sadová r. 1899, Originál stabilního katastru, reambulovaný v roce 1875, kde je již kromě starého zachycen nový dvůr – Archivní mapy, o. c. v pozn. 10. Nový dvůr Janatov zachycuje také III. vojenské mapování, sekce 3855-4, 1877.

55) NA, o. c. v pozn. 54; NA, Fideikomisní spisy, sig. VII E 28, kart. 1031, Budovy scházející, přibylé, opravené a opravu vyžadující na panství Sadová a přidružených statcích, r. 1909.

56) NA, o. c. v pozn. 54.

57) NA, o. c. v pozn. 55.

58) NA, Fideikomisní spisy, sig. VII E 28, kart. 1031, Plány ke spisu k odhadu z roku 1909.

59) NA, o. c. v pozn. 54.

Obr. 22: Sadová, kravín z roku 1899.

způsobem výjimečně a do určité míry ilustrovat na dnes zaniklém dvoře, který stál v Kunčicích. Dvůr se lišil od ostatních dvorů dodnes zachovanou budovou malého „zámku“ – panského domu s úřednickým bytem. Měl lehce lichoběžný obrys se stranami orientovanými ke světovým stranám, s delší osou ve směru západ-východ, rozměrů cca 112 × 95 m. Podoba popsaná v roce 1863 se shoduje se zázkresem na stabilním katastru. U severozápadního nároží vystupoval zmíněný úřednický dům s bytem šafáře, další úřednický dům stál při jihozápadním nároží. Většinu jižní strany dvora zaujímal budova postavená z „kamene na hlínu“, s kravínem a ovčínem s dřevěnými trámovými stropy. Na straně severní stála proti kravínu roubená konírna o pěti odděleních. Východní stranu uzavírala z kamene zděná stodola o třech mlatech s klenutými vjezdy, spojená na pod jednou střechou s na severu přiléhající přízemní sýpkou s podkrovím.⁶⁰⁾ V roce 1899 měl dvůr odlišnou podobu.⁶¹⁾ Na jihu stál kravín postavený ze smíšeného zdiva a zaklenutý klenbami do pasů, s půdní nadezdívkou. Fasády rytmizovaly opěrné pilíře odpovídající klenbním pasům. Na kravín navazovala volárna s konírnou a míchárnou, nově postavená ze smíšeného zdiva, zvýšeného o nadezdívkou seníkového podstřeší, zaklenutá do traverz, celkově podporovaných dvanácti litinovými sloupy. Stodolu, která ve dvoře stála v roce 1863, nahradila do roku 1899 stodola nová, pouze o dvou mlatech, která patřila k nejkrásnějším soudobým hospodářským stavbám svého druhu. Stodola vyzdřená ze smíšeného zdiva měla pilířovou konstrukci s plnými štíty s otvory s výplněmi z ozdobné cihelné mřížoviny, nárožími zesílenými na koso postavenými odstupněnými „gotickými“ opěráky. Úprava krajních peren o dvou polích se lišila od třech polí perny střední. Zatímco v krajních byly ve zdivu otvory dvou velikostí ve dvou úrovních nad sebou, pole střední perny měly velké vysoké otvory. Hvězdčovitě

skládaná cihelná mřížovina, vyplňující otvory, byla provedena z běžných, částečně přisekaných cihel. Nad vjezdy vystupovaly trojúhelné štítky s nakládacími otvory. Se stodolou byla pod jednou sedlovou střechou nadále spojena sýpka, zřejmě současně stavebně upravená, s podstřeším větraným vikýři.

Obě budovy – kravín zaklenutý nepochybně pruskými nebo segmentovými klenbami do pasů a stodola – byly vyzděny ze smíšeného zdiva zesíleného opěráky. Lišily se tak od hospodářských budov na panství nově postavených od sklonku 80. let 19. století, které byly zcela cihelné. Charakter konstrukcí, zejména kleneb a opěráků tedy naznačuje, že první přestavba dvora mohla proběhnout již v průběhu druhé poloviny 60. let, nebo v 70. letech 19. století. Až v roce 1905 došlo k přestavbě ovčína na volárnu s konírnou zaklenutou do traverz, která nahradila ovčín.⁶²⁾ Zřejmě v této době došlo také ke stavebně-architektonickému sjednocení budovy kravína a stájí do podoby s celistvě řešenou fasádou, která se dochovala až do jejího zániku.

V roce 1889 zahájila úpravy dvora Janov výstavba nové cihelné stodoly.⁶³⁾ Pilířová konstrukce má na vnější straně plně zděné výplně. Vnější fasády tak rytmizují lizény vytvořené vystupujícími pilíři, nesoucí výrazně profilovanou v omítce vytaženou římsu, ve vpadlých polích podporovanou konzolami. Severozápadní štít u boční brány dvora ukončoval štít s ozuby v patách a ve vrcholu, rámovaný ozubovými pásy a zdobený ve štuku povedeným harrachovským znakem. Tento jediný ve dvorech zachycený rodový znak, spolu s náročnějším provedením fasády naznačuje význam dvora v rámci panství. Dovnitř dvora se stodola obrací pouze rytmem pilířů bez výplní. V roce 1891 uzavřel velkou část dosud téměř nezastavěné jihovýchodní strany dvora nový kravín.⁶⁴⁾ Cihelná budova

60) NA, o. c. v pozn. 24.

61) NA, o. c. v pozn. 54.

62) NA, o. c. v pozn. 54; NA, o. c. v pozn. 55.

63) Tamtéž.

64) Tamtéž.

délkově disponovaná na 14 os je zastřešená sedlovou střechou. Nízké polopatro pícniku odděluje římsa vysazená z režných cihel, fasády ukončuje římsa konzolová. Římasy jsou vyskládané z běžných cihel bez použití tvarovek. Kravín má převýšené obdélné okenní otvory s vysazenými podokenními římsami a vysokými rovnými záklenky. Pícníkové polopatro větrají drobné otvory s gotizujícím ostěním profilovaným okosením. Interiér kravína je zastropen segmentovými klenbami do ocelových nosníků – každý nosník přímo podporuje dvojice litinových sloupů, jejichž hlavičky doplňují trojúhelné konzoly. Stavební činnost se do dvora vrátila ještě v roce 1904.⁶⁵⁾ Do roku 1905 se dosud většinou přízemní čelní budova s patrovou střední částí proměnila v mohutnou dvoupatrovou sýpku s obytnými a skladovacími prostory v přízemí. Římsa oddělující přízemí i římsa hlavní jsou opět režné cihelné, nároží rámuji lizény. Fasády rytmizují ležaté obdélné otvory s úzkými šambránami s v omítce naznačenými plochými záklenky. Až v letech 1908–1909 došlo k zásadní stavební úpravě starého kravína na severní straně dvora, přeměněného na volárnu – stáje pro tažný dobytek.⁶⁶⁾ Dostal obdobně vysoký pícník, opět oddělený cihelnou římsou, a zastropení klenbičkami do železných nosníků podporovaných jedním průvlakem, neseným sloupky.

Již v roce 1888 byl modernizován s využitím původního zdiva kravín v Boharyni, zvýšený o nadezdívku pícnikového podstřeší, oddělenou z režných cihel vysazenou římsou, jinak stavebně architektonicky odpovídající kravínu janovskému.⁶⁷⁾ Již rok před tím zde došlo k přestavbě konírny a volárny, zaklenuté klenbami do traverz podporovaných litinovými sloupky. V roce 1887–1893 uzavřely stranu dvora dvě dovnitř otevřené stodoly pilířové konstrukce.⁶⁸⁾ V roce 1896 došlo obdobným způsobem k přestavbě – modernizaci kravína v Mokrovousech v obvyklých dimenzích se shodně řešenými římsami. Původní klenby po vybourání nahradilo zastropení segmentovými klenbičkami do železných nosníků, podporované 28 litinovými

Obr. 23: Trnava, pohled na stodolu.

Obr. 24: Trnava, interiér stodoly s konstrukcí krovu.

sloupky. Přízemní část u kravína s kanceláří a čeledníkem přestavba hmotově nezměnila. Následující rok navázala na severní straně na kravín nová konírna opět s polopatrem pícniku a obdobně zastropená s deseti litými sloupky.⁶⁹⁾

Výstavba nových kravínů dosáhla z architektonického i typologického hlediska svého vrcholu v roce 1899. V tomto roce byl postaven kravín v Sadové pro sto kusů dobytka s přilehlou konírnou, který nahradil starší budovu, polohou ještě vázající na areál zaniklého zámku.⁷⁰⁾ Základní stavebně-architektonické řešení budovy s pícnikovým polopatrem, délkově disponované na 17 os, odpovídá dalším soudobým kravínům na panství. Cihelná a omítaná budova se soklem z pískovcových kvádrů má nízké patro pícniku, oddělené z režných cihel vysazenou „ozubovou“ římsou a fasády ukončuje jednoduše provedená římsa konzolová. Podélné fasády zde však rytmizuje troji-

65) Tamtéž.

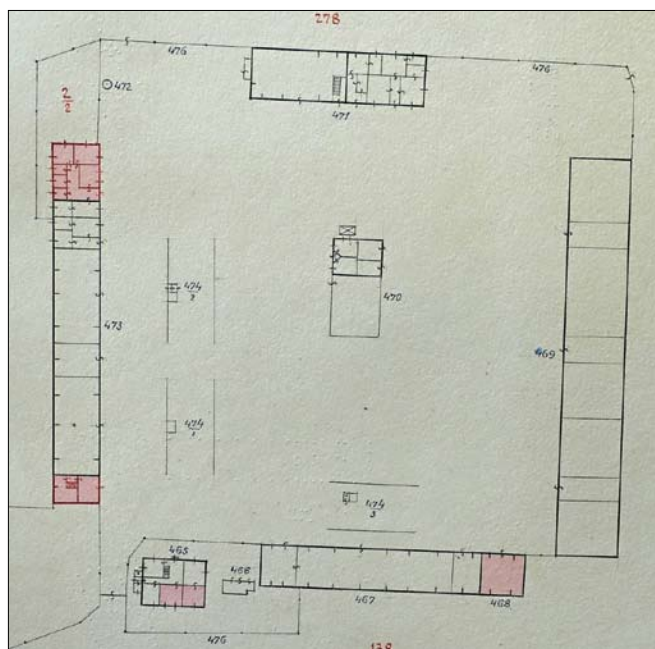
66) Tamtéž.

67) Tamtéž.

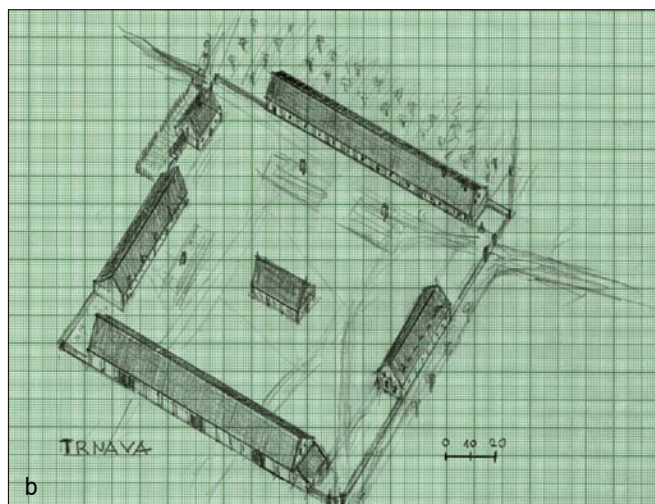
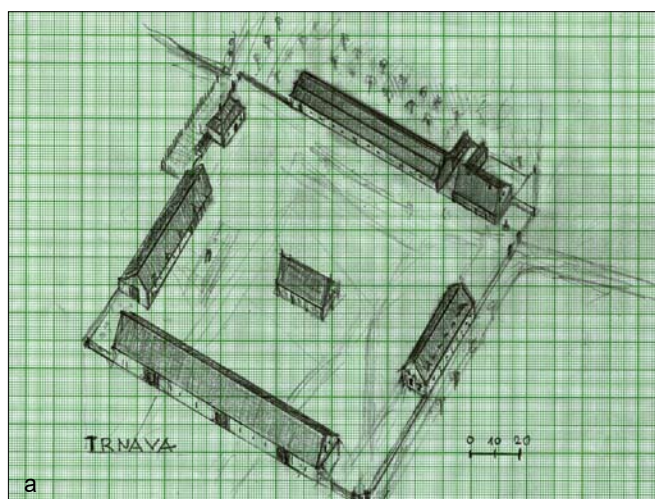
68) Tamtéž.

69) Tamtéž.

70) Tamtéž; NA, o. c. v pozn. 58.

Obr. 25: Trnava, schematický půdorys dvora z roku 1909. Nahoře sýpka s obytnými prostory v přízemí, vlevo kravín s obytnou částí, vpravo stodola, dole úřednický dům, stáj pro tažné voly a konírna (NA, o. c. v pozn. 58, reprofoto A. Nachtmannová).

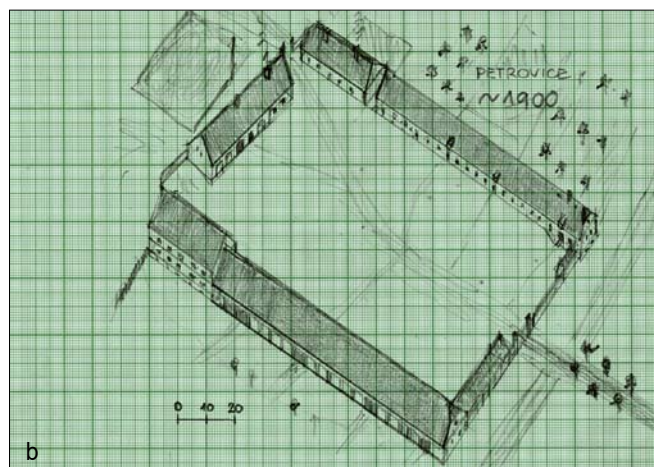
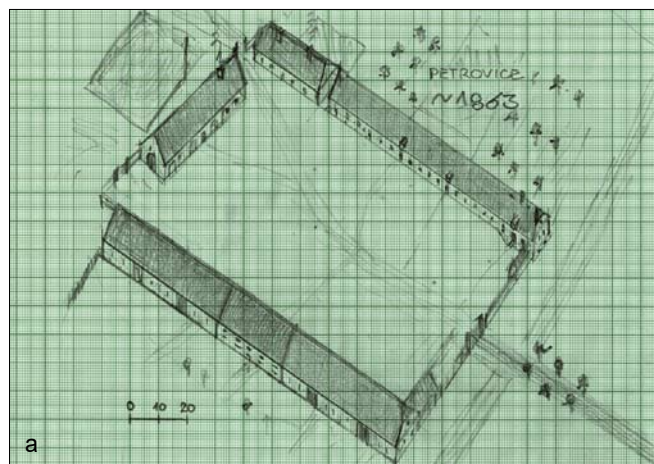

Obr. 26: Trnava: a – rekonstrukční skica podoby hospodářského dvora v roce 1863; b – rekonstrukční skica podoby hospodářského dvora na počátku 20. století.

ce jednoosých rizalitů s trojúhelnými štítky rámovanými římsou, na nádvoří straně s nakládacími otvory, ve štítech byly kruhové otvory. Od ostatních kravínů sadovský neodlišuje pouze tato úprava. Především měl jako jediný na panství příčné uspořádání stání dobytka, na nádvoří fasádě se projevující pravidelným střídáním okenních a dveřních otvorů.⁷¹⁾ Uspořádání odpovídá také odlišná úprava zastropení s podélnými průvlaky.

Jednodušší řešení, realizované zřejmě kolem roku 1900, bylo zvoleno u kravína v Trnové.⁷²⁾ Kravín s příslušenstvím dostal nadezdívku pískovcového podlaží, větrného otvory vyplněnými ozdobnou cihelnou mřížovinou. Fasády členily sdružené lizény. V interiéru zůstaly dřevěné záklopkové stropy, podporované průvlaky se sloupky. Na jižní straně vznikla současně nová konírna s obvyklým zastropením do železných konstrukcí. V rámci těchto úprav vznikl nový obytný dům a další obytné prostory v sýpce a při kolně.

Při obnově po požáru, realizované v letech 1905–1906,⁷³⁾ dostala stodola v Sadové nadezdívku oddělenou obvyklou, tentokrát pouze v omítce provedenou římsou a ukončenou režnou cihelnou římsou konzolovou. Nový vaznicový krov s ležatými stolicemi s věšadly nese sedlovou střechu pokrytou pálenými bobrovkami.

Obr. 27: Petrovice: a – rekonstrukční skica podoby hospodářského dvora v roce 1863; b – rekonstrukční skica podoby hospodářského dvora na počátku 20. století.

71) NA, o. c. v pozn. 55; NA, o. c. v pozn. 58.

72) NA, o. c. v pozn. 58.

73) NA, o. c. v pozn. 55; NA, o. c. v pozn. 58.

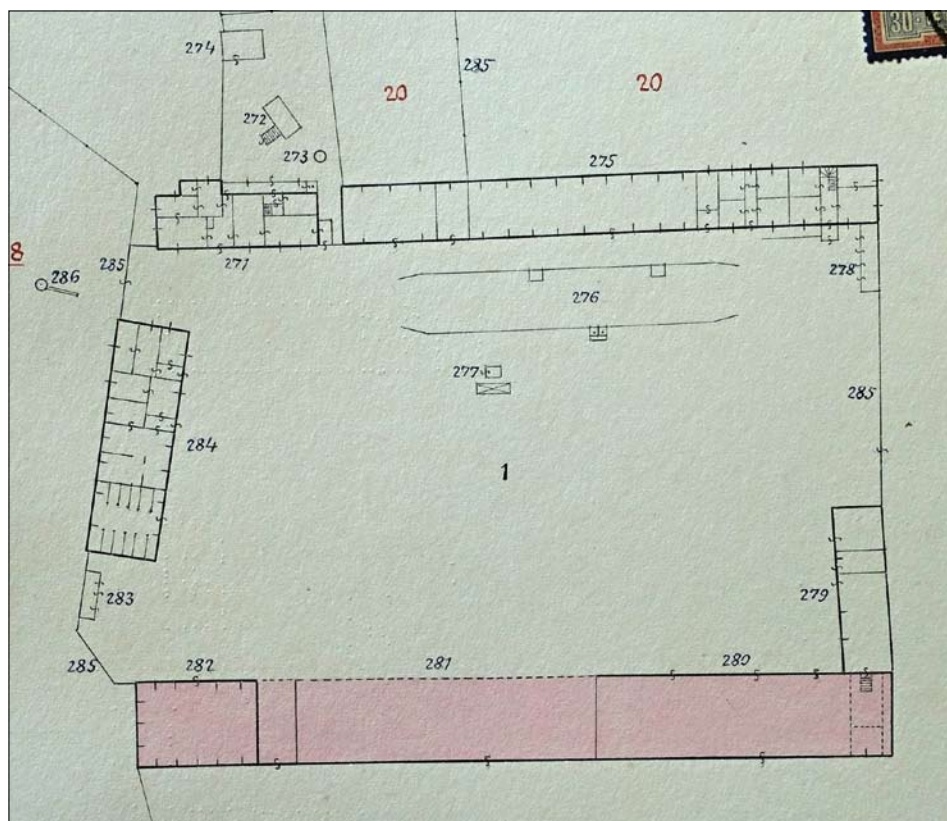
Ve dvorech v Kunčicích a Zvíkově byly postaveny nové stodoly, v návaznosti na starší stavby spojené pod jednou sedlovou střechou se sýpkou. Zatímco výše charakterizovaná stodola v Kunčicích stála již v roce 1899, novostavba ve Zvíkově pochází z roku 1905.⁷⁴⁾ Stavbu cihelné pilířové konstrukce kryje sedlová střecha s přesahy s profilovaným zhlavím krokví. Na vnější straně jsou v každém poli na vysokém soklu dva velké otvory, rámované pilířky, vyplněné ozdobnou, hvězdčovitě skládanou cihelnou mřížovinou. Vnitřní strana je – stejně jako v Janově – otevřená, bez výplní. Shodnou pilířovou konstrukci má navažující sýpka s vysokým soklem z pískovcových kvádrů. Její průčelí dělí čtveřice pilířů na tři pole – střední o jedné ose, boční o dvou okenních osách. Nižší druhé podlaží otevřené do krovu odděluje pásová římsa z režných cihel. Čela pilířů celé stavby zdobí zrcadla nahozená hrubou omítkou a obdobné omítky pokrývají fasády sýpky s hladkými šambránami kolem okenních otvorů se široce okoseným ostěním.

V roce 1896 změnila přestavba budovu s ovčínem ve Starých Nechanicích na konírnu a volárnu s typickými detaily fasád, zaklenutou do železných nosníků. Na samém konci 19. nebo počátku 20. století dostala novou podobu i stodola o dvou mlatech se sýpkou pod jednou střechou.⁷⁵⁾ Nadpraží vpadlých polí, členících fasády peren stodoly podporují konzoly, konzolová pro dvory typická je i hlavní římsa. Interiér větrají trojice štěrbin nad sebou, v každém poli sdružené do dvou dvojic. Fasáda sýpky má dnes jednoduchou novodobou architektonickou úpravu.

Před rokem 1899, možná již v 80. letech 19. století, se ovčín v Petrovicích stojící na severní straně dvora proměnil v konírnu a sýrárnu. V roce 1899, stejně jako v roce 1863, stály ještě dvě shodně řešené stodoly, svírající ve středu pod jednou střechou umístěnou sýpku.⁷⁶⁾

74) Tamtéž.

75) NA, o. c. v pozn. 54; NA, o. c. v pozn. 55. Dochovaná podoba stodoly se liší od stodoly popsané v roce 1899.

Obr. 28: Petrovice, schematický půdorys dvora z roku 1909. Dole stodola na čele vlevo s připojenou sýpkou, nahoře kravín a stáje s obytným a úřednickým domem, vlevo budova s konírnou a sýrárnou (NA, o. c. v pozn. 58, reprofoto A. Nachtmannová).

Obr. 29: Petrovice, průčelí sýpky z počátku 20. století.

Na počátku 20. století je nahradila nová cihelná stodola pilířové konstrukce s vnější fasádou členěnou plnými vpadlými poli s nadpražím, obdobně jako v Nechanicích podporovaným konzolami. Dovnitř dvora se obracela rytmem masivních pilířů s volnými poli bez výplní. Hlavní budově – sýpce v Janově – architektonicky odpovídá nová jednopatrová sýpka o pěti osách, s otvory s vysazenými

76) NA, o. c. v pozn. 24.

Obr. 30: Zvíkov (okres Hradec Králové), sýpka s částí stodoly, postavená v roce 1905.

Obr. 31: Staré Nechanice, stodola se sýpkou po úpravě na počátku 20. století.

s rovnými záklenky z omítky, přisazená k severními čelu stodoly. Fasádu dělí obvyklé, z cihel vysazené římsy.

Ke dvorům panství náležel také hřebčín Stejskal, založený na místě rybníka zřejmě již na sklonku 18. století. Dvůr zhruba čtvercového obrysu uzavírá na severu hlavní budova stájí pro chovné koně. Masivní lizény a štíty lemované pásy s ozuby členící její fasády ukazují na přestavbu v 80. letech 19. století. V roce 1897 doplnila hřebčín na východní straně nová jízdná, postavená na místě vepřína, a došlo k přestavbě a zvýšení obytného domu, s výraznými rizality.⁷⁷⁾ Někdejší kravský chlív na jižní straně nahradily menší koňské stáje. Hřebčín obklopovaly výběhy pro koně ohrazené dřevěnými ploty.

Na nejstarším harrachovském statku přímo ve Stěžerách, zřejmě díky někdejšímu majetkovému rozdělení,

stály dva hospodářské dvory. Kromě dvora u zámku se dochoval další větší dvůr lichoběžníkového obrysu na východním konci obce. Na stabilním katastru jsou všechny jeho budovy zděné. Výstavbě před rokem 1840 zřejmě odpovídá dlouhá budova kravína a stájí bez polopatra, uzavírající jeho severovýchodní stranu, s fasádami členěnými masivními lizénami. Fasády velké stodoly, stojící na jihovýchodě, člení vpadlá pole s pásy podloženými cihelnými konzolami, s přesahem střechy s profilovaným zhlavím krokví. Podoba stodoly, srovnatelná třeba se stodolou ve Starých Nechanicích, odpovídá výstavbě na počátku 20. století.

V roce 1879 koupil Jan Nepomuk hrabě Harrach panství Dolní Přím a následující roku zde zrušil pivovar uzavírající na severu dvůr, kde zřídil dodnes fungující sýrárnu.⁷⁸⁾ Otázkou je rozsah jím realizovaných úprav dalších hospodářských budov, které náleží k nejpozoruhodnějším hospodářským budovám v Čechách. Na jihu uzavírá dvůr velká cihelná dvoukřídlá a dvoupatrová víceúčelová budova, postavená na půdorysu nepravidelného „T“, s vyšším přízemím se stájovými a chlévovými a dalšími hospodářskými a obytnými prostory. Pultové vikýře, dochované v části sedlové valbami ukončené střechy, odpovídají dalšímu sýpkovému podlaží v podstřeší. Fasády ukončuje výrazně profilovaná

římsa, stejně jako ploché šambrány kolem okenních otvorů, opatřená červeným nátěrem. Ve zdivu k jihu vybihajícího křídla, které zřejmě nebylo nikdy dokončeno, se rýsují dvě vertikální stavební spáry se šmorci, ukazující na jeho postupnou výstavbu. Velké okenní otvory s kamenným ostěním v části přímo navazující na hlavní křídlo odpovídají obytným nebo správním prostorům. Stájové prostory jsou zaklenuty obdélnými poli vzdutých plackových klebeb do pasů, vybihajících z polopilířů, propojených pasy přístěnnými. K hlavnímu křídlu přiléhá z jihu další trakt s dřevěnými stropy. Na I. vojenském mapování je patrná protáhlá budova. Zákres na císařském otisku stabilního katastru z roku 1841 odpovídá stávajícímu půdorysu.

Stodola o třech průjezdných mlatech se segmentově sklenutými vjezdy a perny členěnými vpadlými poli,

77) NA, o. c. v pozn. 54; NA, o. c. v pozn. 55.

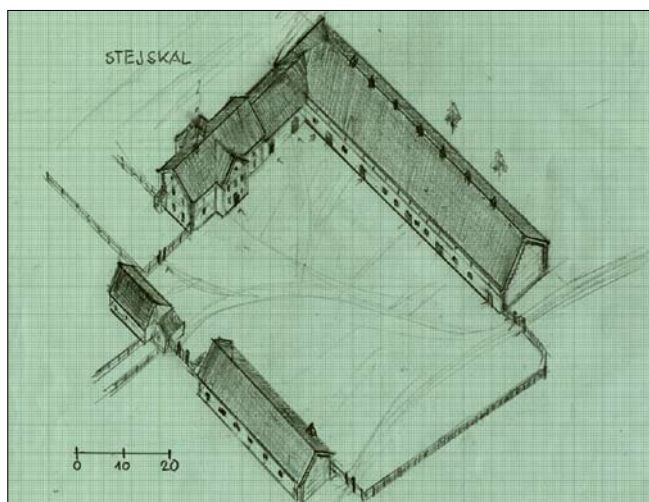
78) J. Luštinec – J. Tlustý – P. Nosek, o. c. v pozn. 25, s. 24, 39, 45.

kteřá uzavírá východní stranu dvora, náleží typologicky mezi stodoly z 20.–30. let 19. století, které známe ze Sadové nebo z Mokrovous. Poměrně z velké části dochované architektonické členění fasád ji však řadí mezi nejvýstavnější stavby svého druhu v Čechách. Západní průčelí, obrácené k zámku, štítová čela a východní fasády krajních peren měly jednotné architektonické řešení. Ze zalamaného soklu z pískovcových kvádrů vyrůstají široké čtvrtpilíře pokryté rustikou, s římsovými hlavicemi nesoucími stylizované kladí podložené ozubovým pásem. Střední větší část východní fasády pak člení lizenové rámy pokryté štukovou rustikou, na kterou navazují klenáky segmentových záklenků vjezdových otvorů na mlaty. Nad architrámem nasazeným na lizenové pásy ukončuje fasádu hladký pás pod přesahem střechy s profilovaným zhlavím krokvi.

Charakter víceúčelové budovy včetně vzdutých kleneb s přístěnnými pasy odpovídá některým velkým hospodářským stavbám v Čechách postaveným na počátku 19. století. Příkladem může být velká budova dvora ve Zvoleněvsi s obdobně zaklenutým kravínem v přízemí a sýpkovými patry, nebo některé budovy na clam-gallasovském panství Frýdlant.⁷⁹⁾ V roce 1811 koupil panství Jan Riedel a v roce 1815 jej zdědil jeho syn František, který je znám úpravami zámeckého okolí.⁸⁰⁾ Lze tedy předpokládat, že víceúčelovou budovu i stodolu nechali postavit právě Riedlové. Harrachovské úpravy, zřejmě z doby kolem roku 1900, zde na první pohled charakterizuje zejména nadezdívka stodoly, které ve štítech odpovídá pás vyplněný typickou hvězdčovitě skládanou mřížovinou.

Sňatkem v roce 1856 získává Jan Nepomuk Harrach také bývalá lobkowiczská panství Žinkovy na Klatovsku s deseti dvory a Želeč-Planá nad Lužnicí na Táborsku s dvanácti dvory.⁸¹⁾ Plně se jich zřejmě ujmá po úmrtí manželky v roce 1872. Na panství Žinkovy stálo několik pozoruhodných barokních dvorů, postavených někdy před polovinou 18. století hraběcími rody z Vrtby.⁸²⁾ Nepochybně zde, obdobně jako na jiných harrachovských panstvích, došlo ke zlepšení hospodaření spojené s určitými stavebními úpravami hospodářských budov. Ze stavební činnosti zřejmě vyniká úprava dvora Žinkovice, postaveného na půdorysu symetrického kosodélníka. Jedno barokní křídlo zde v 80. letech 19. století nahradila monumentální budova lihovaru se sýpkou, architektonicky obdobná sýpkám na sadovském panství.⁸³⁾ Upravován byl i dvůr trojúhelního půdorysu v Žinkovech. Nebyly zde však zachyceny budovy, které by stavebně architektonicky odpovídaly kravínům nebo stodolám na panství Sadová.

Na panství Želeč-Planá stála rovněž řada dvorů barokního původu. Relativně častá zde byla symetrická dispozice obdélního půdorysu s čelem uzavřeným ohradní zdí s branou. Některé hospodářské budovy měly v té době ještě spalné konstrukce. Barokní dvory doplnil před rokem 1850 nový dvůr Karolín, nesoucí jméno Karolíny z Lobkowicz, opět osově symetrické trojkřídlé dispozice, postavený na zeleném drnu.⁸⁴⁾ Podoba dvorů naznačuje

Obr. 32: Stejskal (Hradec Králové), rekonstrukční skica podoby chovného hřebčína na počátku 20. století.

různé dílčí úpravy z doby po roce 1872. Snad nejvýraznější budovy z této doby se dochovaly ve dvoře Podolí. Kravín s polopatrem s větracími otvory a trojúhelnými štítky má podobnou úpravu jako kravín v Sadové z roku 1899. Od roku 1902 vlastnil Želeč Janův syn Otto hrabě Harrach, který nechal významně upravit barokní dvůr Strkov u Plané, kde si nechal postavit nevelkou zámekovou stavbu.⁸⁵⁾

Vrátíme se na panství Sadová. Celkové půdorysné uspořádání dvorů na tomto panství se neodlišuje od typů dvorů, které známe z bývalých panství jiných významných rodů. Z typologického hlediska však stojí za připomenutí časté spojení stodoly s nevelkou sýpkou pod jednou sedlovou střechou. Jednopatrová sýpka navazuje na krajní pernu, nebo je sevřená dvojicí peren přiléhajících stolů. Toto uspořádání se zde udrželo i při úpravách na počátku 20. století. I když bezprostřední návaznost stodoly, ve které se skladovalo a mlátilo obilí se sýpkou je z funkčního hlediska poměrně výhodné, nejde vůbec o řešení běžné nebo časté. Obdobné stodoly se sýpkami známe z vrtbovských dvorů na panství Konopiště, postavených zřejmě ve 40. letech 18. století, nebo třeba z některých dvorů ze 2. třetiny 19. století. Připomenout lze například sousední panství Kinských Chlumeck nad Cidlinou, šternberské panství Častolovice, nebo chotkovské Nové Dvory. Vesměs jde o sýpky menší skladovací kapacity.⁸⁶⁾

Poměrně velké množství roubených hospodářských budov, dochovaných až do druhé poloviny 19. století, nacházíme na Hradecku i na sousedních panstvích Chlumeck nad Cidlinou nebo Smidary, tedy tam, kde byl nedostatek stavebního kamene.⁸⁷⁾

Za zmínku stojí barevné řešení fasád z první etapy výstavby harrachovských hospodářských budov. Nejlépe se barevnost z tohoto období podařilo zachytit na části vnější fasády stodoly v Sadové, postavené před nebo v polovině 19. století a zvýšené v letech 1905–1906. Pod opadávající vrchní omítkou se dochovala až po osekané vysazení původní římsy omítky z doby výstavby s bílým pačkem a červeným nátěrem. Zdá se, že masivní lizenó-

79) J. Žižka, o. c. v pozn. 2, s. 74, 75, 184, 402–403.

80) T. Šimek a kol., o. c. v pozn. 48, s. 95.

81) J. Luštinec – J. Tlustý – P. Nosek, o. c. v pozn. 25, s. 40, V. Kotýška, o. c. v pozn. 1, s., 1691.

82) J. Žižka, o. c. v pozn. 2, s. 57, 541.

83) Letopočet na štítu 1887

84) Archivní mapy, o. c. v pozn. 10, originál mapy stabilního katastru.

85) J. Luštinec – P. Nosek – A. Rejha, o. c. v pozn. 3, s. 172.

86) J. Žižka, o. c. v pozn. 2, s. 55–56, 257, 469.

87) Tamtéž, s. 71–72, 412–413, 505–506, 538–539.

Obr. 33: Dolní Přím (okres Hradec Králové), víceúčelová hospodářská budova.

Obr. 34: Dolní Přím, část vnější fasády stodoly.

vé rámy byly červené a v bílých plochách vpadlých polích se uplatňovaly červené šambrány kolem větracích šterbin. Výrazná červená barevnost fasád hospodářských budov tak mohla odpovídat barevnosti fasád v letech 1839–1854 postaveného Hrádku u Nechanic, a tedy vycházet i z barevnosti Harrachovského erbu.⁸⁸⁾

Kravíny a stáje upravované, nebo nově stavěné od 80. let 19. století do prvního desetiletí století dvacátého, mají tedy jednotné stavebně-architektonické řešení. Sjedenoceny jsou vertikální dimenze – vlastní kravín má výšku 400 cm, nadezdívka pícního polopatra 150 cm. Stavební úpravy stojících budov vesměs využily stávající většinou lomové nebo smíšené obvodové zdivo, výjimečně stropní konstrukce. Novostavby jsou prakticky v celém rozsahu

88) Hrádek u Nechanic, harrachovský erb – tři stříbrná paví pera v červeném poli.

hu provedeny z cihelného zdiva, cihelné jsou i doplňky – třeba nadezdívky pícníkových pater ke stávajícím budovám. Cihelné zdivo má vesměs poněkud nepřesnou polokřížovou vazbu, výplňové zdivo stodol pak vazbu vazákovou. Fasády rytmičují lehce převýšené okenní otvory s vysazenými vysokými rovnými záklenky. Polopatro s malými převýšenými otvory s okoseným ostěním má charakter vlysového pásu, mezi z režných cihel vysazeným „architrámem“ a hlavní konzolovou římsou. Římky jsou vždy vyskládány pouze z běžných, případně podle potřeby přisekaných cihel. Plochy pokrývala až na rezné, z cihel vysazené římsy omítka, štukové články byly provedeny výjimečně. Kravíny a chlévy mají vesměs zastropení širšími poli segmentových kleneb do ocelových nosníků, které přímo podporují dvojice zeleně natřených štíhlých litinových sloupků s hlavicemi s náběhy. Lokálně opadaná omítka v Janově naznačuje, že některé segmentové klenby byly vyklenuty z cihel na plocho, tedy v tloušťce pouze 7,5 cm.

Od podélného uspořádání stání dobytka v kravínech se odlišuje výstavný kravín v Sadové, s příčným uspořádáním stání, doloženým i plánem z roku 1909.⁸⁹⁾ Nicméně i v ostatních kravínech není podoba ustájení zcela jednoznačná. Světla šířka kravínů odpovídá minimální šířce nutné pro zřízení střední a dvou obslužných

chodeb při obvodových stěnách. Podle otisků lze předpokládat vyvýšené obvodové obslužné chodby. Běžnému řešení zde však neodpovídá poloha sloupků, které ponechávají neobvykle široký střední prostor mezi stáními. Hypoteticky lze tuto úpravu vysvětlit tím, že zde krávy měly tzv. volné ustájení se středním rejdištěm. Uvázání krav v tomto případě umožňovalo volnější pohyb, tedy lepší propracování, tedy zkvalitnění hnoje, který se vyvážel v delších intervalech, než při běžném ustájení. Sám hrabě se významem kvalitního hnojení zabýval a v roce 1856 dokonce napsal a vydal publikaci „O důležitosti hnoje“⁹⁰⁾ Větrání zajišťovala železná okna s větracími křídly

89) NA, o. c. v pozn. 58.

90) L. Loudil, Vývoj staveb pro živočišnou výrobu v letech 1750–1900 a stavební činnost ekonoma F. Horského, in: Vědecké práce Zemědělského muzea 20, Praha 1980, s. 143; J. Luštinec – J. Tlustý – P. No-

a ventilační průduchy s parníky na střechách. Kravíny měly železné dráhy pro navážení píce a vyvážení hnoje, v řezárnách byly vodojemy, zásobované vodovodem. Kravín v Sadové chránil hromosvod.⁹¹⁾

Z běžných, částečně přisekaných cihel byly provedeny i hvězdicovitě skládané mřížoviny, vyplňující zejména velké větrací otvory stodol. Na fasádách se zde střídají ostře hozené plochy nebo zrcadla rámovaná hladkými pásy. Svým způsobem výjimečné jsou velké stodoly pilířové konstrukce, kde na nádvoří straně zcela chybí výplně mezi pilíři.

Modernizace hospodářských dvorů a výstavba nových budov vyžadovala dostatek stavebního materiálu. Zřejmě ještě po polovině 19. století dodávaly cihly menší cihelny – jedna z nich stála u mlýnského náhonu západně od Dohaliček.⁹²⁾ V 70. letech 19. století vznikla zcela nová cihelna pod rybníkem severozápadně od dvora v Sadové, zachycená již na III. vojenské mapě z roku 1877 schematickou značkou kruhové pece. Nová kruhová pec, zakreslená i na reambulovaném originálu stabilního katastru, byla údajně postavena v roce 1882.⁹³⁾ Značky této cihelny „SC“ jsou dobře viditelné například na cihlách konzolové římsy nového kravína v Sadové, postaveného v roce 1899.

Bližší zkoumání by si jistě zasloužil původ železných a železných litých konstrukcí. Bratr Jana Nepomuka Alfréd hrabě Harrach vlastnil na svém panství železnou huť v Janovicích u Rýmařova, činnou ještě na sklonku 19. století.⁹⁴⁾

Velká pozornost byla věnována zásobování vodou, které zmiňují popisy z let 1863 a 1899.⁹⁵⁾ Dochovaná řada plánů z přelomu 19. a 20. století pak dokládá výstavbu nových vodovodů vedoucích do dvorů ze studní i vodních nádrží. Studna původního vodovodu se například dochovala nedaleko Mokrovous.⁹⁶⁾

sek, o. c. v pozn. 25, s. 47.

91) NA, o. c. v pozn. 55.

92) Archivní mapy, o. c. v pozn. 10, originál mapy stabilního katastru.

93) Kronika obce Sadová, oficiální internetové stránky obce Sadová.

94) V současné době zde probíhá výzkum železářství. Informace M. Matěje.

95) NA, o. c. v pozn. 55; NA, o. c. v pozn. 58.

Obr. 35: Sadová, detail fasády stodoly s patrnou úpravou ze druhé čtvrtiny 19. století s červeným nátěrem a nadezdívkou z roku 1905.

Obr. 36: Kunčice, interiér kravína.

Autora projektů hospodářských budov na panství Sadová, nebo jejich stavitele dosud neznáme. Hypoteticky by snad bylo možné uvažovat o podílu architekta Viktora Šmída, který navrhl pseudogotický kostel Nejsvětější Trojice v Suché nedaleko Sadové, který nechal v letech 1885–1887 postavit Jan Nepomuk Harrach. V úvahu by mohl připadat také stavitel J. Pošepný z Jilemnice, který stavbu kostela realizoval.⁹⁷⁾ Některé prvky, použité na hospodářských dvorech, například hvězdicovitě skládané cihelné mřížoviny, nalezneme i v selských usedlostech v jejich okolí, které naznačují působení místního stavitele.

96) Mokrovousy, oficiální internetové stránky obce.

97) P. Vlček – P. Zahradník a kol., o. c. v pozn. 7, s. 892.

Obr. 37: Podolí u Želče (okres Tábor), kravín.

Výstavbu kravínů a stájí na panství Sadová můžeme srovnat s rozsáhlou výstavbou budov pro ustájení dobytka na schwarzenberských panstvích za Johanna Adolfa knížete Schwarzenberga, přítele Františka Arnošta hraběte Harracha, nebo jeho syna knížete Adolfa. Soudobé budovy kravínů a další hospodářské budovy, stavěné od 80. let 19. století do prvního desetiletí 20. století, mají obdobné funkční uspořádání s podélným uspořádáním stání dobytka. Jejich architektonické řešení, provedené v kombinaci režného zdiva, případně omítky a režných z cihel vysazených prvků je však mnohem náročnější, zejména s důrazem na štítová průčelí. Fasády z dekorativního režného zdiva daly vznik pojmu „schwarzenberský sloh“. Zajímavá je jistě známá skutečnost, že schwarzenberské hospodářství vedl 36 let František Horský, který doporučoval budovat nenáročné objekty a z jehož názorů vycházel i Jan Nepomuk Harrach. Ale u Schwarzenbergů šlo kromě kvalitního hospodaření o víc – o reputaci „knížat mezi zemědělci“.⁹⁸⁾

V 70. letech 19. století nechal na svých, zejména středočeských panstvích, vybudovat desítky nových budov kravínů a stájí Jan II. kníže z Lichtenštejna. Budovy ve směr s příčným uspořádáním stání mají jednotné stavební řešení. Shodný je rozvrh a rozměry otvorů, nicméně jednotlivé budovy mají odlišné provedení fasád využívající místní materiály. A v řadě případů jde o řešení náročná, o fasády provedené v celém rozsahu buď z říčanské žuly, nebo z pískovce s řadou detailů. Opět zde máme hospodářské budovy vpravdě knížecí.⁹⁹⁾

Dekoratívni pojetí z cihel postavených hospodářských budov nacházíme i na menších statcích. A nemusíme chodit daleko. V samém sousedství sadovského panství v Barchůvku si v letech 1907–1909 nechal Václav A. Fischera postavit nový dvůr s cihelnými budovami s fasádami ukončenými „čabrákovým“ z cihel vysazeným ornamentem.¹⁰⁰⁾

Hospodářské budovy na panství Sadová odpovídaly nejmodernějším zásadám na ustájení. I když jejich jednotné architektonické řešení je něco jednodušší než třeba u schwarzenberských nebo lichtenštejnských staveb, rozhodně jde o neméně hodnotné hospodářské stavby. Lze předpokládat, že celou koncepci výstavby určil sám Jan Nepomuk hrabě Harrach, vzdělaný a zkušený zemědělský odborník, který také patřil k největším držitelům zemědělské půdy v Čechách. Všechny hospodářské budovy z tohoto období mají jedno i mnoho společného. Kromě kvalitního stavebního provedení zde výrazně vystupují svým způsobem prin-

cipy účelnosti spojené s určitou úsporností, danou především racionální koncepcí výstavby. Dá se tedy snad říci, že hrabě měl stále na mysli zásady, které razil František Horský a duch tohoto zemědělského odborníka zde, přiměřeně potřebám, „vanul“ i po dlouhých desetiletích.

Za provedení archivní rešerše děkuji paní PhDr. Aleně Nachtmannové, Ph.D.

ING. JAN ŽIŽKA – NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV,
ÚZEMNÍ ODBORNÉ PRACOVNÍSTĚ STŘEDNÍCH
ČECH V PRAZE
ZIZKA.JAN@NPU.CZ

PRAMENY

- Národní archiv, Fideikomisní spisy, sign. VII E 28, kart. 1017, Popis panství Sadová a statků Kunčice, Petrovice, Strašov a Velký Barchov, r. 1863.
- Národní archiv, Fideikomisní spisy DK, sign. VII E 28, kart. 1020, Odhad statku Barchov, Stěžery a Zvíkov, r. 1863.
- Národní archiv, Fideikomisní spisy, sign. VII E 28, kart. 1026, Odhad panství Sadová, r. 1899.
- Národní archiv, Fideikomisní spisy, sign. VII E 28, kart. 1031, Budovy scházející, přibylé, opravené a opravu vyžadující na panství Sadová a přidružených statcích, r. 1909.
- Národní archiv, Fideikomisní spisy, DK, sign. VII E 28, kart. 1031, Plány ke spisu k odhadu z roku 1909.
- Vojenské mapování, Military Survey, Section 95, 112. Austrian State Archive/Military Archive, Vienna. © Laboratoř geoinformatiky Univerzita J. E. Purkyně – <http://www.geolab.cz> © Ministerstvo životního prostředí ČR – <http://www.env.cz>
- Archivní mapy – <https://archivni-mapy.cz.uk.cz>. Ústřední archiv zeměměřictví a katastru.
- Kronika obce Sadová*, oficiální internetové stránky obce Sadová
- Mokrovousy*, oficiální internetové stránky obce Mokrovousy

98) J. Žižka, o. c. v pozn. 2, s. 113–116; J. Vybíral, *Století dědiců a zkladatelů*. Praha: Argo 1999, s. 100, 101.

99) J. Žižka, o. c. v pozn. 2, s. 110–111.

100) Tamtéž, s. 123.

LITERATURA

- Kotyška, V. 1895: Úplný místopisný slovník Království českého. Praha.
 Loudil L. 1980: Vývoj staveb pro živočišnou výrobu v letech 1750–1900 a stavební činnost ekonoma F. Horského. Vědecké práce Zemědělského muzea 20, Praha, s. 142–143.
 Luštinec, J. – Tlustý J. – Nosek, P. 2018: Jan Nepomuk hrabě Harrach, ze života českého kavalíra. Vrchlabí: Správa Krkonošského národního parku.
 Luštinec, J. – Nosek, P. – Rejha, A. 2023: Harrachové vznešenost zavazuje. Sychrov: NPÚ.

- Svoboda L. 2000: Stavebně historický průzkum feudálního sídla v Dohalicích, Průzkumy památek VII, č. 2, s. 91–98.
 Šimek T. a kol. 1989: Hrady, zámky, a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Východní Čechy. Praha: Svoboda.
 Vlček P. – Zahradník P. a kol. 2023: Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách. Praha: Academia (2. vydání).
 Vybíral J. 1999: Století dědiců a zakladatelů. Praha: Argo.
 Zahradník, P. 1999: Santini na opočenském a Sadovském panství, Průzkumy památek VI, č. 1, s. 5–20.
 Žižka J. 2018: Hospodářské dvory bývalých panství v Čechách. Praha: NPÚ (2. vydání).

DIE WIRTSCHAFTSHÖFE VOM GESCHLECHT HARRACH

Das Grafengeschlecht Harrach besaß zu Ende des 19. Jahrhunderts mehrere Domänen in Böhmen mit mehr als 40 Wirtschafts- oder Meierhöfen. Der Beitrag bringt die Gestalt und Umwandlungen der Harrachschen Höfe seit dem 18. bis Anfang des 20. Jahrhunderts nahe. Im ersten Teil widmet er sich vor allem den Höfen in der Domäne Jilemnice (Starkenbach, Bez. Semily). An der Frontseite des Starkenbacher Hofes steht ein stattlicher, wohl in den 1720er bis 1730er Jahren erbauter Kornspeicher. Der bedeutende Baumeister Georg Aichbauer möge am Hofaufbau beteiligt worden sein. Gegen 1750 entstand der Hof Hrabačov, dessen Teile in Blockbauweise ausgeführt sind.

Aus dem Blickpunkt der landwirtschaftlichen Ausnutzung war die Domäne Sadová in der Königgrätzer Region am bedeutendsten, die die Harrachs im Jahre 1829 gekauft haben. Die Erkenntnis der Höfe aus ihren Felduntersuchungen haben die Beschreibungen aus den Jahren 1863, 1899 und 1909 erheblich ergänzt. In der Zeit der Ankunft der Harrachs befanden sich in dieser Gegend sowohl mehrere Höfe barocken Ursprungs, die im 18. Jahrhundert vom Geschlecht Schaffgotsch erbaut worden waren, als auch die an Stelle der entwässerten Teiche von Johanna und Tobias von Gränzenstein erbauten Höfe. Die Hofgrundrisse registrierte im Jahre 1841 der Stabile Kataster und sie wurden im Jahre 1863 ausführlich beschrieben. Die Höfe in Petrovice von der länglichen Anlage, in Staré Nechanice und der Hof Trnava (Groß Petrowitz, Alt Nechanitz, Trnawa, alle Bez. Hradec Králové/Königgrätz) stammten wohl aus dem Barock. Manche von ihnen enthielten die Blockbauten, in mehreren Fällen hatten sie Mansarddächer, die Ställe waren mit Holzbalkendecken überdeckt. Aus dem Ende des 18. Jahrhunderts stammt der mächtige Hof Janov (Johannshof, KG Mokrovousy, Bez. Hradec Králové) mit dreiteiligem Gebäude und Tordurchfahrt an der Frontseite. Einen außerordentlichen Bau stellte der Hof Janotín mit einem Paar gegenüberliegende Gebäude über einem Segmentgrundriss dar. Franz Ernst Graf Harrach ließ bis Mitte des 19. Jahrhunderts mehrere neue Wirtschaftsbauten erbauen. Die Scheunen in Sadová und Mokrovousy nach dem Musterentwurf von J. P. Joendl ragen hervor. In Petrovice entstand ein neuer Schafstall und im Kuhstall wurden die Holzdecken durch Gewölbe ersetzt. An den Fassaden kam offenbar der rote Anstrich zur Geltung, der an die Farbigkeit des Schlosssitzes Hrádek bei Nechanice anschloss.

Im Jahre 1861 wurde der Domänenleitung der erfahrene Kenner der Landwirtschaft und ihrer Ökonomie Johann Nepomuk Graf v. Harrach anvertraut, außerdem ein Kenner von verschiedenen weiteren Disziplinen. Er erwarb bedeutende Erfahrungen am Gut Konárovice (Bez. Kolín), wo der bedeutende Spezialist im Bereich der landwirtschaftlichen Ökonomie Franz Horský ihn wesentlich beeinflusst hat. Die Wirtschaft wurde durch die Folgen der Schlacht bei Königgrätz am 3. Juli 1866, vor allem durch den Viehverlust beeinträchtigt. Immerhin wurden aber die Höfe instandgesetzt. Bis 1875 hat die Segmentgebäude im Hof Janotín der rechteckige Neubau ersetzt. Eine sukzessive Renovierung erfolgte am Hof in Kunčice (Bez. Hradec Králové), wo ein gewölbter Kuhstall mit Strebepfeilern an der Außenseite entstanden ist. Die gotisierenden Strebepfeiler verstärkten auch die Frontseiten der bemerkenswerten Scheune mit großen, mit sternförmig zusammengesetztem Ziegelgitterwerk ausgefüllten Belüftungsöffnungen. Wohl im Rahmen der neuen wirtschaftlichen Konzeption hat man

den vom Kern der Domäne entfernten Hof in Bílá Třemešná (Weiß Třemešna, Bez. Trutnov/Trautenau) aufgehoben.

Johann Nepomuk übernahm völlig die Herrschaft nach dem Ableben seines Vaters im Jahre 1884. Die von ihm vollzogene allmähliche Umwandlung der Höfe charakterisieren die mit schematischen Grundrissen begleiteten Beschreibungen aus den Jahren 1899 und 1909. Man führte massive bauliche Umgestaltungen durch – die Modernisierung der bestehenden Gebäude und vor allem zahlreiche Neubauten der Kuh- und Pferdeställe, Scheunen oder Speicher. Die Grundrisslösung der Höfe blieb unverändert. Im Jahre 1888 wurde der Kuhstall in Boharyně und im Jahre 1896 der in Mokrovousy (beide Bez. Hradec Králové) modernisiert. Die Veränderung des Hofes Janov begann 1888 mit dem Scheunenneubau, im Jahre 1891 folgte neuer Kuhstall. Erst in den Jahren 1904–1905 erwarb das massive Gebäude an der Hoffrontseite durch den Aufbau von zwei Kornbodengeschossen seine bis heute erhaltene Gestalt, und noch im Jahre 1908 wurde der Zugochsenstall adaptiert. Die Spitze unter den Wirtschaftsbauten zur Viehaufstallung stellte ohne Zweifel der Kuhstall in Sadová (Bez. Hradec Králové) aus dem Jahre 1899 mit Kapazität von 100 Kühen dar. Gegen 1900 und zu Beginn des 20. Jahrhunderts baute man in weiteren Höfen der Domäne. Der Kuhstall in Kunčice erhielt seine Endgestalt. Im Jahre 1905 entstand die neue, mit Kornboden verbundene Scheune in Zvíkov (Bez. Hradec Králové) mit Ausfüllungen aus dem dekorativen Ziegelgitterwerk. Die Scheunenneubauten mit Kornböden ersetzten ältere Bauten der Höfe in Petrovice und Staré Nechanice. Einer Modernisierung entwich auch nicht das Gestüt Stejskal, seit 1899 durch eine neue Reitschule ergänzt. Johann Nepomuk hat im Jahre 1879 die Herrschaft Dolní (Nieder-) Přím (Bez. Hradec Králové) gekauft, wo er kurz danach die Brauerei beim Schloss zu der bis heute im Betrieb stehenden Käserei adaptieren ließ. Den wirtschaftlichen Hof dominiert ein massives, im ersten Viertel des 19. Jahrhunderts über dem „T“ Grundriss erbautes Gebäude mit Stallungen im Erdgeschoss und zwei Kornböden. Die zeitgenössische Scheune mit reich gegliederten Fassaden wurde gegen 1900 adaptiert.

Die seit den 1880er Jahren bis zum ersten Jahrzehnt des 20. Jahrhunderts adaptierten oder neugebauten Stallgebäude für Kühe und weitere Nutztiere zeichnen sich mit einheitlicher architektonischer Lösung aus. Die Vertikalmaße sind vereinheitlicht – der eigentliche Kuhstall ist 400 cm, die Fütterungshalbgeschossaufmauerung 150 cm hoch. Bei den Adaptierungen der bestehenden Gebäude wurden sämtlich die existierenden vertikalen Konstruktionen aus Bruchstein- oder gemischtem Mauerwerk, seltener auch Deckenkonstruktionen ausgenutzt. Die Neubauten sind im vollen Ausmaß aus Ziegeln gemauert, auch die Ergänzungen, wie z. B. die Aufmauerungen der Fütterungshalbgeschosse auf älteren Bauten aus Ziegeln sind. Die Fassaden rhythmisieren leicht überhöhte Fensteröffnungen mit ausgesetzten hohen ebenen Sturzbogen, nur selten gliedern sie flache Risalite mit Dreieckgiebeln. Das Halbgeschoss mit kleinen überhöhten Öffnungen mit abgefasten Gewänden hat den Friesbandcharakter, zwischen dem aus Rohziegeln ausgesetzten „Architrav“ und dem Haupt-Konsolengesims. Die Gesimse sind aus den gewöhnlichen, ggf. zugehauenen Ziegeln ausgeführt. Die Oberflächen waren, mit Ausnahme der rohen aus Ziegeln ausgesetzten Gesimse, verputzt, Stuckde-

tails fanden sich selten vor. Die Ställe aller Art sind sämtlich mit breiteren Segmentgewölben zwischen Eisenträgern (Wiener Platzdecken), die auf den grün gestrichenen schlanken Eisengussssäulenpaaren mit Kapitellen und Kämpfern direkt liegen. Die Belüftung gewährleisteten Eisenfenster mit Lüftungsflügeln und die Luftabzüge mit Dampf-schloten auf Dächern. Die Kuhställe waren mit Eisengleisen zur Futterzufuhr und Mistabfuhr ausgestattet, in den Häckerlingskammern befanden sich die mittels Wasserleitung versorgten Wasserbehälter. Der Kuhstall in Sadová hatte seinen Blitzableiter.

Gemäß der Lage der Deckenträger stützenden Gussssäulen lässt es sich in einigen Kuhställen die Längsreihen-, sog. freie Aufstallung vom Vieh voraussetzen, die eine bessere Kotdurcharbeitung ermöglichte. Von der Längsreihenaufstallung vom Vieh in den Kuhställen unterscheidet sich der prächtige Kuhstall in Sadová mit der Querreihenaufstallung.

Aus den gewöhnlichen, zum Teil zugehauenen Ziegeln wurden auch die sternförmig gestalteten Gitterwerke zusammengesetzt, die vor allem große Scheunenbelüftungsöffnungen ausfüllten. An den Fassaden wechseln sich scharf beworfene Flächen oder Spiegel mit Umrahmung aus glatten Bändern. Ihrer Art außergewöhnlich sind große Pfeilerscheunen, deren Ausfüllungen an der Hofseite fehlen. Das Ziegelmateriale stammt überwiegend aus der neuen Ziegelei in Sadová.

Eine gewisse Modernisierung der Höfe ist zu Ende des 19. Jahrhunderts auch in weiteren Harrachschen Domänen Želeč (Zeltsch, Bez. Tábor) und Žinkovy (Schinkau, Bez. Pilsen-Süd) geschehen. In diesem Zusammenhang möge der Kuhstall in Podolí bei Želeč oder die neue Spiritusbrennerei im Hof Žinkovice erinnert werden.

Die Wirtschaftsbauten in der Domäne Sadová entsprachen den modernsten Grundsätzen der Aufstallung. Es lässt sich vermuten, dass der ausgebildete und erfahrene landwirtschaftliche Fachmann und auch zu den größten Grundbesitzern Böhmens zählende Johann Nepomuk Harrach allein die ganze Aufbaukonzeption bestimmt hat. Alle Wirtschaftsgebäude aus dieser Zeit haben vieles gemeinsam. Außer der qualitätsvollen baulichen Ausführung treten bei ihnen die Nutzbarkeitsprinzipien zusammen mit der gewissen Sparsamkeit hervor, die vor allem durch die rationelle Baukonzeption bestimmt war. Es lässt sich somit wohl konstatieren, dass Johann Nepomuk Graf Harrach immer die Grundsätze respektierte, die der landwirtschaftliche Spezialist Franz Horský geprägt hatte, und dass der Geist dieses Fachmanns, den Bedürfnissen angemessen, nach langen Jahrzehnten auch hier „schwebte“.

ABBILDUNGEN

Abb. 1: Jilemnice (Starkenbach, Bez. Semily), Speicherfassade (Fotos und Zeichnungen des Autors, falls nicht anders angeführt).

Abb. 2: Jilemnice Hof, Grundriss, Ausschnitt aus dem Plan der Schlossanlage, 1850, Krkonošské muzeum (Riesenberg-Museum) Jilemnice, Reprofoto T. Siglová (s. Anm. 5).

Abb. 3: Jilemnice, Hof, Rekonstruktionsskizze.

Abb. 4: Janov (Johannshof, KG Mokrovousy, Bez. Hradec Králové/Königgrätz), ehemalige Domäne Sadová, Hof in der Landschaft.

Abb. 5: Lodín (Bez. Hradec Králové), Hof, Original der Mappe des Stablen Katasters, reambuliert 1875.

Abb. 6: Sadová (Bez. Hradec Králové), Scheune aus dem 2. Viertel des 19. Jahrhunderts, Erhöhung 1905.

Abb. 7: Staré Nechanice (Alt Nechanitz, Bez. Hradec Králové), Wirtschaftshof, Massenrekonstruktionsskizze des Zustands im J. 1863.

Abb. 8: Mokrovousy (Mokrouvas, Bez. Hradec Králové), Wirtschaftshof, Rekonstruktionsskizze zum J. 1863.

Abb. 9: Trnava (Bez. Hradec Králové), Rinderstall, Inneres mit Holzbalkendecken.

Abb. 10: Bílá Třemešná (Weiß Třemešna, Bez. Trutnov/Trautenau), Rekonstruktionsskizze des in den 1860er Jahren aufgehobenen Hofes.

Abb. 11: Petrovice (Bez. Hradec Králové), Kuhstallinneres, Mitte des 19. Jahrhunderts.

Abb. 12: Kunčice (Bez. Hradec Králové), Scheune, Frontseite.

Abb. 13: Kunčice, Hof, Rekonstruktionsskizze des Zustands am Anfang des 20. Jahrhunderts.

Abb. 14: Kunčice, Kuhstall, Blick aus der Landschaft zu.

Abb. 15: Janov, Grundriss des Hofes zum J. 1909. Unten die Scheune, oben das Mehrzweckhauptgebäude mit Kornböden, rechts der Kuhstall, links die Zugochsenställe (NA/Nationalarchiv, s. Anm. 57).

Abb. 16: Janov, a – Rekonstruktionsskizze der Hofgestalt zum J. 1863; b – Rekonstruktionsskizze der Hofgestalt zum J. 1905.

Abb. 17: Janov, offene Pfeilerscheune aus dem J. 1888, Hofansicht.

Abb. 18: Janov, Kuhstall, erbaut 1891, Frontseite, Detailansicht.

Abb. 19: Janov, Hauptgebäude, Ende des 18. Jahrhunderts, Gestalt nach Erhöhung in den Jahren 1904–1905.

Abb. 20: Mokrovousy, Hof, schematischer Grundriss zum J. 1909. Unten das Mehrzweckgebäude, rechts das Haus mit anschließendem Kuhstall, links die Scheune.

Abb. 21: Mokrovousy, Hof, Kuhstall und Wohnhaus.

Abb. 22: Sadová, Kuhstall aus dem J. 1899.

Abb. 23: Trnava, Ansicht der Scheune.

Abb. 24: Trnava, Scheune, Inneres mit Dachstuhlkonstruktion.

Abb. 25: Trnava, Hof, schematischer Grundriss zum J. 1909. Oben der Kornboden mit Wohnräumen im Erdgeschoss, links der Kuhstall mit Wohnung, rechts die Scheune, unten das Beamtenhaus, Zugochsen- und Pferdestall.

Abb. 26: Trnava: a – Rekonstruktionsskizze der Hofgestalt zum J. 1863; b – Rekonstruktionsskizze der Hofgestalt zum Anfang des 20. Jahrhunderts.

Abb. 27: Petrovice: a – Rekonstruktionsskizze der Hofgestalt zum J. 1863; b – Petrovice, Rekonstruktionsskizze der Hofgestalt zum Anfang des 20. Jahrhunderts.

Abb. 28: Petrovice, Hof, schematischer Grundriss zum J. 1909. Unten die Scheune an der Frontseite mit dem angeschlossenen Kornspeicher, oben der Kuhstall und Pferdeställe mit dem Wohn- und Beamtenhaus, links das Gebäude mit Pferdestall und Käseret.

Abb. 29: Petrovice, Kornspeicherfront, Anfang des 20. Jahrhunderts.

Abb. 30: Žvíkov (Bez. Hradec Králové), Kornspeicher mit Scheunenteil, erbaut 1905.

Abb. 31: Staré Nechanice, Hof, Scheune mit Kornspeicher nach der Umgestaltung anfangs des 20. Jahrhunderts.

Abb. 32: Stejskal (KG Kunčice, Bez. Hradec Králové), Rekonstruktionsskizze der Gestalt des Gestüts anfangs des 20. Jahrhunderts.

Abb. 33: Dolní Přím (Unter Přím, Bez. Hradec Králové), Mehrzweck-Wirtschaftsgebäude.

Abb. 34: Dolní Přím, Scheune, Teil der Außenfassade.

Abb. 35: Sadová, Scheune, Fassadenteil mit deutlicher Gestaltung aus dem 2. Viertel des 19. Jahrhunderts mit Rotanstrich und Aufmauerung aus dem Jahre 1905.

Abb. 36: Kunčice, Kuhstallinneres.

Abb. 37: Podolí u Želče (Podol [b. Zeltsch], Bez. Tábor), Kuhstall.

(Übersetzung Jindřich Noll)

RENEŠANČNÍ SÝPKA SAMOTY HARAZIM U RÁJOVA NA ČESKOKRUMLOVSKU

FILIP FACINCANI

The Renaissance Granary of Harazim Hamlet near Rájov in the Český Krumlov Region

The article deals with the building development of a pre-White Mountain granary at Harazim Homestead (Český Krumlov Region) that was previously outside researchers' interests. Estimated in the late 16th and early 17th century, the granary's origin was confirmed by dendrochronology research and detection of sgraffiti blocks. The walls further showed stone and wooden traces of an earlier structure, perhaps for the same purpose.

Key words: rural architecture – Renaissance granary – vernacular architecture – Kouty Region – South Bohemia

Príspevek sa venuje stavebnému vývoji predbellohorské sýpky venkovské usedlosti Harazim (okres Český Krumlov), která zatím stála stranou badatelského zájmu. Předpokládaný vznik sýpky na přelomu 16. a 17. století byl potvrzen dendrochronologickým průzkumem a nálezem sgrafitového kvádrování. Ve hmotě sýpky se podařilo zachytit zděné a dřevěné reliktů ještě starší stavby, snad stejné funkce.

Klíčová slova: venkovská architektura – renesanční sýpka – lidová architektura – region Kouty – jižní Čechy

<https://doi.org/10.56112/pp.2023.2.03>

Obr. 1: Samota Harazim, k. ú. Rájov (okres Český Krumlov), jižní strana, pohled k severovýchodu. Vlevo stodola, vpravo sýpka (všechna foto F. Facincani, 2023, není-li uvedeno jinak).

ÚVOD

Samota Harazim spadá do katastrálního území vesnice Rájov (okres Český Krumlov), od níž je vzdálena necelých 1 km východním směrem. Situována je přímo při cestě z Českého Krumlova do Českých Budějovic, konkrétně 2 km jižně od Štěkře a zhruba 3 km jihozápadně od Krnína. Lokalita se tak nachází v jižní části oblasti zvané Kouty, která v povědomí stavebních historiků rezonuje jako region s mimořádnou koncentrací dokladů pozdně středověké a časně novověké venkovské zástavby.¹⁾ Usedlosti Harazim však zatím nebyla věnována téměř žádná badatelská pozornost. Aktuálním průzkumem byl potvrzen předbellohorský původ její téměř intaktně zachované sýpky. Současně byly zjištěny pozůstatky staršího objektu, který byl částečně začleněn do hmoty sýpky při její výstavbě krátce po roce 1600. Článek vychází z autorovy diplomové práce, jejíž některé závěry reviduje.²⁾

Obr. 2: Poloha samoty Harazim na mapě prvního vojenského mapování z 80. let 18. století; 1 – samota Harazim; 2 – vesnice Rájov; 3 – klášter Zlatá Koruna (zdroj: Laboratoř geoinformatiky Univerzity J. E. Purkyně; <http://www.geolab.cz>).

K historii dvora Harazim existuje samostatný článek založený na precizní archivní rešerši.³⁾ Z tohoto příspěvku proto můžeme učinit výtah, aniž bychom museli citovat jednotlivé písemnosti. Vzhledem k předmětu článku se při výčtu zmínek omezíme jen na období do poloviny 17. století. Toponymum Harazim je doloženo již ve třetí čtvrtině 16. století. Ovšem první písemná zmínka o usedlosti je ještě starší; pochází z *Pozemkové knihy zlatokorunského panství* ze zápisu k roku 1538, kde je uveden jistý *Severův dvůr nad Rájovem* („*Severonis curia supra Rayov*“). Dvůr je v té době v držení Jíry Severy, přičemž je oceněn na 62 kop grošů míšeňských. V roce 1559 prodává Jíra dvůr svému bratru Erazimu Severovi za 300 kop grošů mí-

šeňských. Ten umírá v roce 1569. Dvůr je tehdy oceněn na 372 kop grošů míšeňských a veden již jako „*Erasime Hof*“.⁴⁾ Odtud tradiční a dodnes užívaný název usedlosti Harazim. Ve stejném roce (1569) prodává nový majitel rájovské usedlosti čp. 22 Michael Bayer Frantovi z Rájova kus pole „...u Harazima, když se jde nahoru do Černice.“⁵⁾ Dvůr přebírá roku 1569 Erazimův syn Jíra Severa, a to v hodnotě 372 kop grošů míšeňských.⁶⁾ Dvůr, nadále vedený jako *Erazimův*, přebírá jeho syn Václav Severa. Ten umírá v roce 1620 a usedlost v hodnotě 500 kop grošů míšeňských přenechává synům Pavlovi a Urbanovi. Novým majitelem se stává starší Pavel, jenž svého bratra vyplácí.⁷⁾ Veden již není pod příjmením Severa, ale jako *Pavel Harazim*.⁸⁾ Umírá kolem roku 1640.

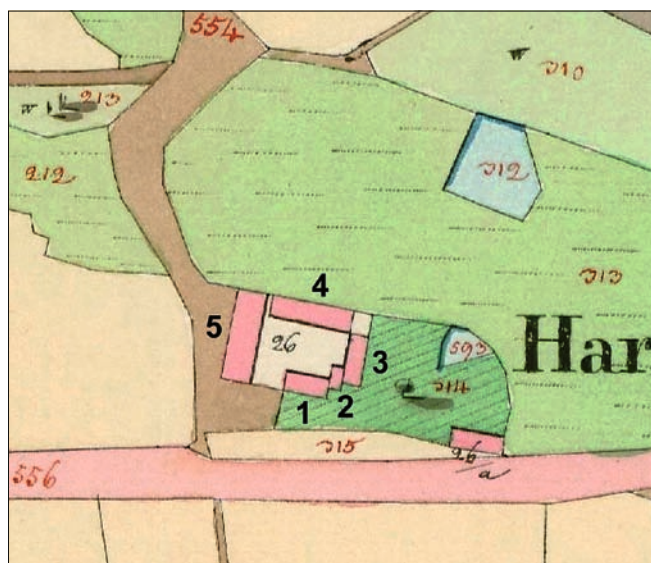
DISPOZICE USEDLOSTI A OBYTNÝ DŮM

Usedlost je příkladem tzv. čtyřstranného dvora. Jižní frontu tvoří patrová sýpka, vystavěná na obdélném půdorysu s hlavní osou ve směru západ – východ. Svým umístěním a siluetou dominuje zástavbě usedlosti. Východní frontu tvoří obytný dům, podélnou osou vystavěný v ose sever – jih. Svým jihozápadním nárožím přiléhá k severovýchodnímu nároží sýpky. Severní frontu tvoří chlév, postavený v ose západ – východ, a západní frontu stodola vystavěná v ose sever – jih. Hlavní brána usedlosti je situována v západní třetině jižní fronty, mezi stodolou a sýpkou. Usedlost je umístěna severně při cestě z Českých Budějovic do Českého Krumlova a východně od cesty do nedaleké Štětkře. Její vstup tak byl pravděpodobně vždy situován v její jihozápadní části jako dnes. K sýpce z jihu přiléhá novodobá přístavba garáže. Ze severu je hmota sýpky doplněna nízkými prasečími chlévy a novodobou přístavbou předsíně. K obytnému stavení byla ve druhé polovině 20. století přistavěna krytá nádvorní veranda. Usedlost je vystavěna ve svahu skloněném k severu.

Přízemní obytné stavení je trojdílné, s pravostrannou orientací (někdejší světnice se obracela dvojicí oken k jihu, tj. k silnici). Dům je zděný z lomového kamene, krytý sedlovou střechou a pultovou střechou nad přístavbou pokoje, sklenutého dvojicí stájových kleneb a vystavěného nad starším, valeně klenutým sklepem. Exteriér je sjednocen úpravami z první poloviny 20. století, tj. především novodobými průrazy trojdílných oken. Střední díl sestává ze segmentově klenuté síně a kuchyně ve své východní polovině. Severní díl je tvořen nyní třemi, původně dvěma komorami; jižní díl rozlehlou světnicí, dnes rozdělenou mladšími příčkami. Valeně klenutý sklep, nacházející se v sevření mezi jihozápadním nárožím obytného stavení a předsíní sýpky byl v průběhu 1., či ještě teoreticky 2. třetiny 20. století navýšen o přístavbu drobné místnosti,

přístupné z dnešního obývacího pokoje. Síní je klenuta mělkou segmentovou klenbou z cihel. Západní pokoj severního dílu domu je krytý betonovým stropem, východní pokoj severního dílu, kuchyně a celá někdejší světnice povalovým stropem. Místnost nad valeně klenutým sklepem je klenuta dvojicí cihelných stájových kleneb do traverzy.

Krov obytného stavení je vaznicový, zjevně s využitím většího množství starších prvků. Rubová strana segmentové klenby síně je ze severu ulámána, a dokládá tak posunutí dělicí příčky mezi síní a západním pokojem severního dílu domu směrem k jihu. Povalový strop kuchyně je vyzděn na mladší cihelnou podezdívku a současně zasahuje do torza z cihel zděného dymníku, zachovaného nad zdí mezi kuchyní a světnicí. V koruně zdiva při západní patě valeně klenby síně jsou zřetelné tři kapsy po masivních stropních trámech, které dokládají podobu zaniklého zastropení celého středního traktu — nad současným

Obr. 3: Samota Harazim na tzv. císařském otisku mapy stabilního katastru z roku 1840; 1 – renesanční sýpka; 2 – sklep (pozůstatek objektu staršího než sýpka); 3 – obytný dům; 4 – chlévy; 5 – stodola (Ústřední archiv zeměměřictví a katastru).

Obr. 4: Samota Harazim, jižní průčelí domu.

povalem kuchyně je také na koruně východní obvodové zdi zřetelná horizontální linie, indikující rub někdejšího stropu. Na západním líci koruny kamenné příčky mezi síní a kuchyní, a vystupující nad segmentovou klenbu síně, se navíc zachovaly fragmenty interiérové omítky, dokládající původní užití rovného trámového stropu pro střední díl. Pozůstatky interiérových omítek a stopy přiléhající malty jsou taktéž zachovány nad rovinou povalového stropu světnice při jižní štítové zdi, který vznikl současně s dymníkem v první polovině 60. let 19. století. V jižním štítu obytného stavení se původně uplatňovala dvojice oken, západní je dnes zazděné a na jeho místě se v exteriéru uplatňuje nyní prázdné kruhové zrcadlo. Z výsledků dendrochronologické analýzy Tomáše Kynclů vyplynulo, že povalový strop světnice byl zhotoven pravděpodobně v první polovině 60. let 19. století. Toto datum koresponduje i se štukovým datem 1863 na východním štítu sýpky, a v této době je tak nutné předpokládat rozsáhlé rekonstrukce usedlosti. V krovu nad světnicí byla druhotně použita krokev ze smrku káceného v letech 1736–1737.

PODOBA A DATAČE SÝPKY

Dvoupodlažní sýpka je kryta tupou sedlovou střechou a vystavěna z lomového kamene. Na omítkách se uplatňuje několik vrstev převážně bílého vápenného nátěru. Pod pultovou střechou garáže byly nalezeny fragmenty pásové výzdoby ve formě sgrafitového kvádrování (v rámci průzkumu pro potřeby památkové péče ve 2. polovině 20. století chybně interpretovaného jako psaníčkové sgraffito). Severozápadní nároží je oběma směry zpevněno skarpovitě zešíkmeným opěrákem z lomového kamene. Sýpka je v západním průčelí přístupná půlkruhově uzavřeným vjezdem s jednokřídlými vraty, při severovýchodním nároží je druhotně prolomen vchod, nyní chráněný novodobou předsíní. Záklenek západního vjezdu, vyzděný z lomového kamene, je lemován pozůstatky pasparty, která je s fragmenty kvádrování lépe zřetelná na historické fotodokumentaci. V obvodové zdi přízemí je několik větracích otvorů, z nichž je v interiéru zřetelná trojice střílnových oken současných se zdivem (v severní, jižní a východní stěně). Jedině severní z těchto otvorů nebyl zazděn, i tak se ale otevírá do prostoru pod pultovou střechou prasečích chlívků. V patře je západní zeď otevřena segmentově uzavřeným oknem s kovanou mříží a dřevěným parapetem, současným s výstavbou sýpky (viz dále).

Z přízemí do patra vedou dřevěné schody, usazené těsně při východní stěně s nástupem z jihu. Přízemí i patro jsou zastropeny trámovým stropem. V přízemí byly užity masivní trámy zhruba stejného profilu, v patře trámy variantních profilů, většinou menších. Jak přízemí, tak patro jsou kryty fošnami, pouze pro dvě západní travé stropu prvního patra bylo užito záklopu. Na předělu těchto trav se zachoval masivní profilovaný trojdílný trám zdobený na spodní straně jedním pletencem. Ve východní třetině severní stěny přízemí je zazděn a se stěnou slícován masivní trám, na který dosedá druhý a třetí stropní trám od východu. Tento trám je protějškem vylehčovacího oblouku zřetelného na fasádě sýpky; trám spolu s obloukem svědčí o pozici původního, dnes zazděného vstupu. Ve směru západ – východ je v severní polovině patra osazen

Obr. 5: Samota Harazim, západní průčelí sýpky.

Obr. 6: Samota Harazim, západní průčelí sýpky (foto H. Moc, 1987; fotoarchiv NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích).

Obr. 7: Samota Harazim, sýpka, pohled k jihovýchodu.

Obr. 8: Samota Harazim, detail sgrafitové výzdoby jižní fasády sýpky, dnes skryté pod střechou garáže.

jeden průvlakový trám, sloužící pro ukotvení táhel statického zajištění, patrných v exteriérovém zdivu západní a východní stěny.

Oba cihelné štíty jsou vyzděny druhotně, jak dokládá letopočet 1863 na východním štítu sýpky i jejich charakter. Pro současný vaznicový strop byla užita řada starších konstrukčních prvků. Jak stropní trámy přízemí, tak trámy patra a podstatná část konstrukčních prvků krovu pocházejí z doby výstavby současné sýpky po roce 1600. Dendrochronologický průzkum byl proveden v květnu 2022 Tomášem Kynclem.⁹⁾ Vzorky byly odebrány celkem z 10 konstrukčních prvků sýpky:

1. Patro, 3. stropní trám od západu (se záklopem bez pleťence) – borovice, datum skácení 1602/1603.
2. Patro, 5. stropní trám od západu (bez záklopu) – borovice, datum skácení 1601/1602.
3. Patro, parapet okna na západní straně – jedle, datum skácení 1593–1595.
4. Krov, 9. vazba od východu, jižní krokev, druhotně použitá – smrk, bez data.
5. a 6. Krov, 1. vazba od východu, severní krokev, druhotně použitá – jedle, datum skácení léto 1599.
7. Krov, 1. vazba od východu, jižní krokev, druhotně použitá – jedle, datum skácení 1598–1600.
8. Přízemí, strop, 1. stropní trám od východu, u schodů – borovice, datum skácení léto 1602.

9.–11. Přízemí, překlad pod stropními trámy na severní straně – dub, datum skácení 1582–1602.

12. Přízemí, strop, 3. stropní trám od východu – borovice, datum skácení 1592+.

13. Přízemí, překlad vstupu na západní straně s otvorem pro točnici vrat – borovice, datum skácení 1602/1603.

Většina z přesně datovaných prvků byla zhotovena ze dřeva káceného v letech 1599–1603. Sýpka tedy mohla vzniknout nejdříve v tomto roce, v úvahu je ale třeba vzít širší interval. Jeho délku nedokážeme přesně určit, nicméně je těžko představitelné, že by byl širší než jedno desetiletí. Sýpku pravděpodobně zbudoval Václav Severa.

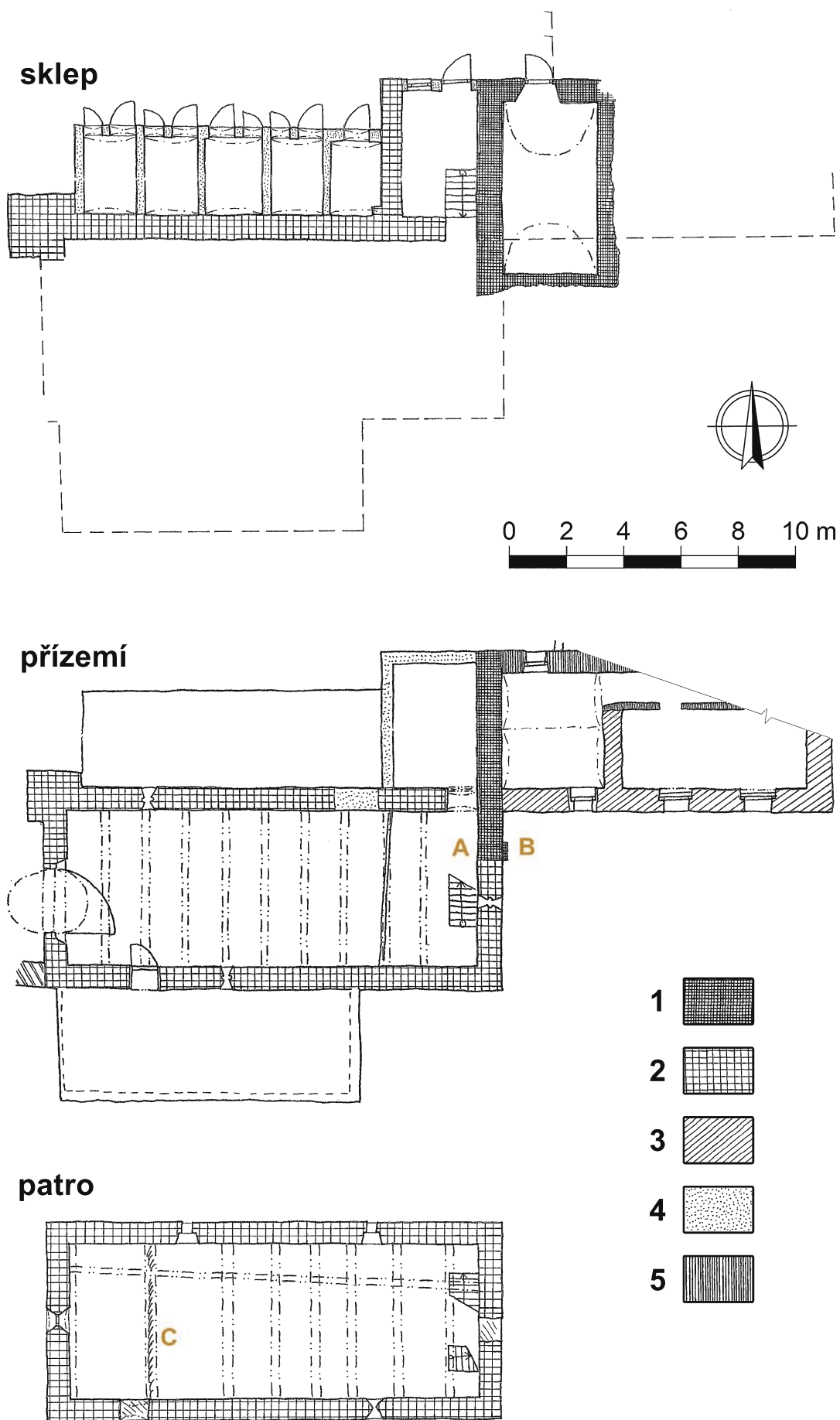
RELIKTY STARŠÍ STAVBY

Při průzkumu se podařilo zachytit relikty stavby, která předcházela existenci dnešní sýpky. K identifikaci tohoto objektu jsou nejzásadnější náleзовé situace na lících východní obvodové zdi sýpky. V interiéru je patrná výrazná stavební spára v místě nároží starší stavby. Na starším zdivu je dochována omítka, která jasně zabíhá do spáry. Je tak zřejmé, že zhruba severní třetina východní zdi patří staršímu objektu. S pomocí endoskopické kamery bylo zjištěno, že omítaný líc navazující na spáru pokračuje kolmo do jádra východní zdi sýpky minimálně do hloubky 40 cm. Necelých 30 cm severně od stavební spáry je v úrovni současné podlahy prvního patra patrné čelo zazděného trámu. S pomocí endoskopu bylo zjištěno, že se jedná o krokev. Sklon prvku jinou interpretaci nepřipouští. V hloubi zdiva byla zachycena i pozednice. Analogicky k této krokvi byl v narušeném severovýchodním koutě sýpky ve stejné úrovni zachycen druhý dřevěný konstrukční prvek, který lze dle sklonu taktéž považovat za krokev.

Náleзовé situace v interiéru korespondují s objevy učiněnými v exteriéru, v záhonu před štítovou zdí obytného domu. Zde byl zachycen úsek západovýchodně běžícího základového zdiva, který jasně navazuje na svislou stavební spáru v interiéru sýpky. Jihovýchodní nároží zaniklého objektu se podařilo s pomocí mělké sondy zjistit zhruba 15 cm pod povrchem terénu mezi první a druhou západní okenní osou obytného stavení. Všechny tyto náleзовé situace dokládají nejen existenci dnes z převážné části zaniklého obdélného objektu, ale především fakt, že tento odlišně situovaný objekt předcházel výstavbě dnešní hmoty sýpky.

Současný stav poznání tedy dovoluje uvažovat o existenci obdélného objektu, vystavěného podélnou osou ve směru sever – jih. Stávající sýpka se starším objektem evidentně nějakou dobu koexistovaly, jinak by nemohlo dojít k obezdění prvků staršího krovu při výstavbě dnešní sýpky. V opačném případě by byl starší krov odstraněn ještě před výstavbou dnešní sýpky. K zaniklému objektu patrně patřil i valně klenutý sklep při jihozápadním nároží obytného domu.

Otázkou zůstává interpretace polygonální korunní římsy, zřetelné nad pultovou střechou předsíně sýpky a nyní tvořící korunní římsu hmoty přístavby pokoje se stájovými klenbami. Polygonální římsa se nachází ve

Obr. 9: Samota Harazim, půdorysy sýpky: A – nároží starší stavby (viz obr. 14: 2); B – fragment ubourané zdi (viz obr. 19); C – zdobený průvlak (viz obr. 17).
 Stavební fáze: 1 – gotická, či renesanční, před rokem 1600; 2 – pozdně renesanční, do roku 1620; 3 – vrcholně barokní, pravděpodobně 30. léta 18. století; 4 – 2. polovina 19. století; 5 – po roce 1935 (zaměření a kresba F. Facincaní, 2023).

výšce, kde je nutné předpokládat korunu zdiva zaniklého objektu — zhruba 1 m severně od nároží sýpky římsa uskakuje a tento úskok se dále promítá do svislého ústupku, probíhajícího zhruba do výšky 1,5 m nad povrchem terénu v předsíni sýpky, a v posledním úseku se stáčejícího k severu (viz řez sýpkou). Polygonální římsa od úskoku pokračuje v preciznějším, pravděpodobně domodelovaném provedení dál k severu. Vzhledem k severní hranici valeně klenutého sklepa nelze ústupek považovat za severozápadní nároží zaniklého objektu, stejně tak je nepravděpodobné, že je minimálně jižní úsek polygonální římsy pozůstatkem původní římsy zaniklého objektu — pod krokvy, zazděnými ve východní stěně sýpky, se totiž nezachovaly žádné stopy po jejím odlámaní.

MLADŠÍ ÚPRAVY SÝPKY

I samotná sýpka prošla mladšími úpravami. Současný segmentově klenutý vstup při severovýchodním koutu je mladším zásahem, předcházejícím či souvisejícím se zánikem původního vstupu v severní stěně (viz níže). Západní špaleta současného vstupu je tvořena cihelnou plentou, stejně tak je rozsáhlá cihelná plomba zřetelná na protější východní stěně. Segmentový záklenek současného vstupu

je taktéž cihelný. Druhotné proražení současného vstupu při severovýchodním koutu dokládá taktéž pás základového zdiva sýpky, odhalený při vybrání terénu tak, aby podlaha sbíhala k novému komunikačnímu otvoru.

Původní vstup do sýpky, mimo západního vjezdu, lze předpokládat zhruba na předělu první a druhé třetiny délky severní stěny od východu. Při pohledu zevnitř jsou zde 2. a 3. stropní trám od východu usazeny na masivní vylehčovací trám, současný se zdivem sýpky, který je při pohledu zvenku protějškem vylehčovacího segmentového oblouku z lomového zdiva. Ten je zřetelný na místě destruovaného vrcholu pultové střešy prasečích chlívků a po opadání exteriérových omítek. Vazba interiérového vylehčovacího trámu a exteriérového oblouku indikuje existenci staršího vstupu právě zde, zhruba 2 m západně od současného vstupu. V místě předpokládaného vstupu se také mění struktura kamenného líce, což indikuje zazdívku většího otvoru. Konstrukční analogii k vylehčovacímu trámu (překladi niky vstupu) známe např. z pozdně gotické sýpky usedlosti čp. 1 v Modlešovicích u Strakonice.¹⁰⁾ Horizontálně uložený trám tedy nesloužil pouze jako podklad stropních trámů,¹¹⁾ nýbrž primárně plnil úlohu překladi vstupní niky. Je otázka, kdy k zániku původního vstupu a probourání nového vstupu došlo. Nejzazším impulzem mohlo být zřízení nového vstupu v severovýchodním koutu a následná přístavba předsíně a k ní přisazených prasečích chlívků.

Obr. 10: Samota Harazim, sýpka, severní stěna přízemí, pohled k severovýchodu. Stropní trámy spočívají na trámu, který patrně sloužil jako překladi niky dnes zazděného vstupu.

Obr. 11: Samota Harazim, sýpka, vynášecí pas na severní fasádě. Pas indikuje polohu zazděného vstupu v přízemí.

Obr. 12: Samota Harazim, sýpka, vstup v severovýchodním koutu přízemí, pohled k severu.

Současné schodiště z přízemí sýpky do patra je také evidentně odlišné od původního řešení. Dnešní průlez ze schodů do prvního patra je v ose sever-jih dlouhý zhruba 210 cm. Dříve byl ovšem kratší, což ukazuje otisk omítky v patře. Předchozí schodiště muselo být výrazně strmějším, případně byla komunikace zprostředkována žebříkem. Tomu by také odpovídala dvojice subtilních dřevěných kulatin zazděných do východní stěny sýpky v době její výstavby. Přestože jejich spojnice prochází horní třetinou střílnového okna, lze se vzhledem k jejich průměru a výšce nad terénem domnívat, že sloužily jako konzoly pro dřevěné police — analogické kulatiny jsou zhruba ve stejné výšce dochované i v severní stěně sýpky. Tušená police by dnes kolidovala se současným schodištěm, a tak lze i její pozůstatky považovat za doklad existence staršího, výrazně strmějšího přístupu z přízemí do patra.

Hypoteticky lze uvažovat, že kdysi byla nákladnější západní část patra sýpky (s pletencovým trámem a záklopovým stropem) oddělena od hospodářského zbytku dnes zaniklou příčkou.¹²⁾ Při severní stěně sýpky je totiž na podlaže zachována drážka, vymezená dvěma dřevěnými hranolkami. Je otázkou, jedná-li se o pozůstatek ukotvení původní příčky, anebo zbytek po mladším přičkování např. z 19. století.

ZÁVĚR

Již v rámci letmého průzkumu pro potřeby památkové péče byla sýpka v 70. letech 20. století zhodnocena jako objekt z přelomu 16. a 17. století, a to především na základě tehdy patrných fragmentů sgrafitové výzdoby. Nově se podařilo pod střechou novodobé přístavby najít relativně neporušený pás sgrafitové výzdoby, která byla považována za ztracenou, a upozornit na masivní pletencový trám v prvním patře. Díky velkému množství původních dřevěných prvků lze výstavbu sýpky přesně datovat do doby po roce 1603, širěji do první čtvrtiny 17. století. Z aktuálního průzkumu vyplynulo, že současná sýpka byla přistavěna ke staršímu objektu, snad také využívanému jako sýpka. Bezpečně dokážeme určit polohu obou jižních nároží této starší stavby. Její zánik souvisel s výstavbou obytného stavení, a to snad na přelomu první a druhé třetiny 18. století: jižní štítová zeď domu kontinuálně pokračuje k severovýchodnímu nároží sýpky, přičemž prochází prostorem někdejšího interiéru zaniklého objektu. Z něho se dochoval sklep.

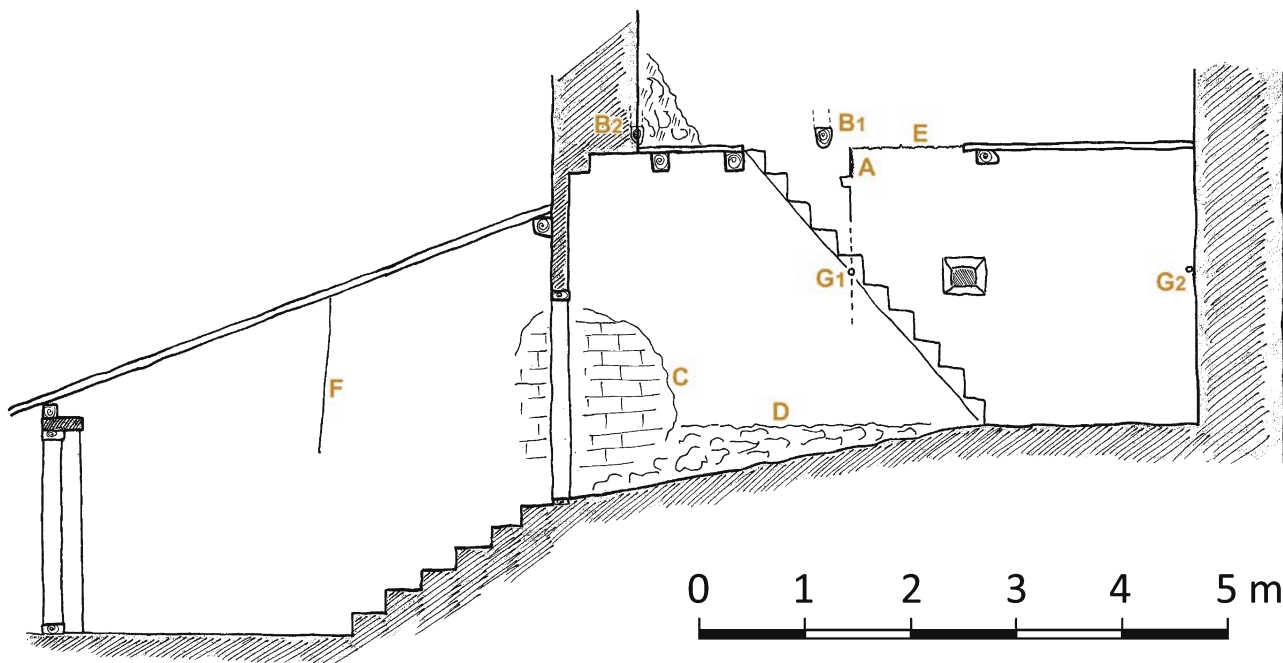
Sgrafitové kvádrování, užitě na harazimské sýpce, má své geograficky nejbližší analogie na opatství zlatokorunského

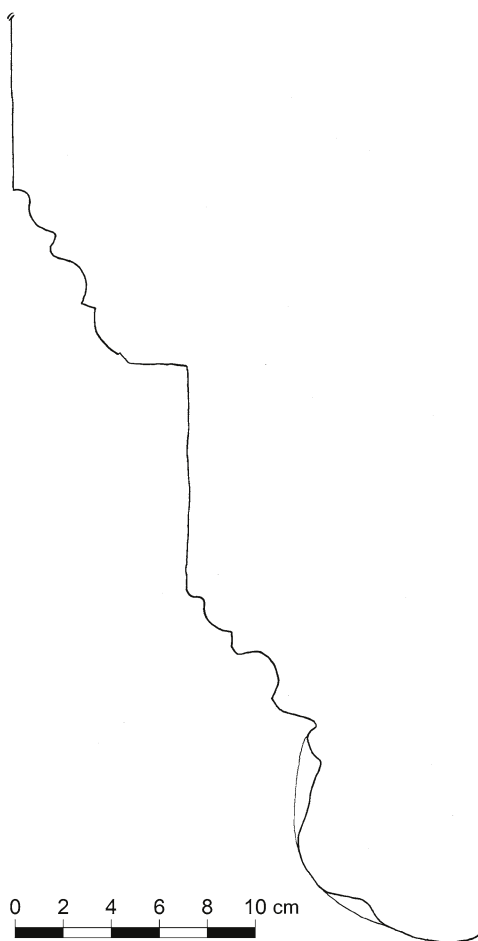
Obr. 13: Samota Harazim, sýpka, východní stěna patra: 1 – zazděná krokev 2 – nároží starší stavby; 3 – zazděné okno (foto J. Beránek, 2023).

Obr. 14: Samota Harazim, sýpka, relikt starší stavby patrný na východní stěně, na rozhraní patra a přízemí (detail situace na obr. 13): 1 – zazděná krokev 2 – nároží starší stavby (foto J. Beránek, 2023).

Obr. 15: Samota Harazim, sýpka, svislý řez vedený vstupem v severovýchodním koutu s pohledem na východní stěnu: A – stavební spára / jihozápadní nároží staršího objektu; B1, B2 – krokve krovy staršího objektu; C – cihelná plomba vzniklá v důsledku probourání současného vstupu v severovýchodním koutu; D – základové zdivo východní zdi sýpky, odkryté v důsledku odebrání terénu k vytvoření nakloněné roviny k novému vstupu; E – vodorovná interiérové omítky, značící rub zaniklé části podlahy prvního patra; F – svislý ústupek zdiva, probíhající od zlomu polygonální římsy; G1, G2 – dřevěné kulatiny, zazděné do zdiva východní stěny v době výstavby sýpky (zaměření a kresba F. Facincani, 2022–2023).

Obr. 16: Samota Harazim, sýpka, profil zdobeného průvlaku v patře (zaměření a kresba F. Facincani, 2023).

Obr. 17: Samota Harazim, sýpka, průvlak záklopového stropu v patře.

Obr. 18: Samota Harazim, sýpka, boční strana průvlaku záklopového stropu v patře.

Obr. 19: Samota Harazim, sýpka, fragment ubourané zdi v patě východní fasády – viz obr. 9: B.

Obr. 20: Samota Harazim, polygonální římsa nad střechou předsíně sýpky.

kláštera, na Malém konventu tamtéž a dále např. na měšťanských domech v Rybářské (čp. 36) a Dlouhé ulici (čp. 100) v Českém Krumlově. Již Václav Mencl¹³⁾ připomněl pro špýchar nedaleké rájovské usedlosti čp. 22 (u Homolků) sgrafito „...o velkých obdélných polích...“¹⁴⁾ a datoval je do doby kolem roku 1600. Výčet patrových špýcharů zdobených sgrafitovou výzdobou uzavřel připomínkou panského dvora *Plavnice* u Kamenného Újezda. Jak dokládají mladší fotografie (2013),¹⁵⁾ i zde se jedná o analogické jednoduché sgrafitové kvádrování jako na harazimské sýpce. Dle Mencla se v Plavnici užitý vzor objevuje v Českém Krumlově kolem roku 1600.¹⁶⁾ Ze zápisů *Stavebních deníků* zlatokorunského kláštera a dobového průzkumu Malého konventu je zřejmé, že tamní sgrafitové kvádrování bylo zhotoveno po roce 1611.¹⁷⁾ Pletencový trám má analogie v nedaleké Štěkři a dále v Českém Krumlově, v objektech na Náměstí Svornosti čp. 2 a 14.¹⁸⁾

Poměrně intaktně dochovaná sýpka harazimské poddanské usedlosti nastoluje otázku, nakolik byla svou podobou v rámci (mikro)regionu a daného sociálního kontextu výjimečná. V oblasti zvané Kouty se dochovalo hned několik usedlostí s náročnou kamennou architekturou z předbělohorské doby. V tomto ohledu není zkoumaná sýpka nijak výjimečná užitím a formou sgrafitové výzdoby. V okolních lokalitách (Černice, Opalice, Krnín, Radostice) se dochovala řada obytných i hospodářských staveb s analogickou, ba i mnohem náročnější sgrafitovou výzdobou.¹⁹⁾ Čím však harazimská sýpka vyniká i v mikroregionu Koutů, je forma záklopového stropu v patře. Pletencový trám vznikl zřejmě přímo pro objekt sýpky, případně pro jiný objekt totožného rozponu, což ale nepovažuji za pravděpodobné. K osazení trámu došlo současně s výstavbou sýpky. Pokud je mi známo, jedinou analogií je strop v obytné místnosti dvora čp. 1 v sousední vsi Štěkře.²⁰⁾ Průvlak je zde také zdoben pletencem a obdobně profilován. Záklopový strop se rovněž nachází v patrové místnosti, a to v objektu, který bychom na první pohled označili za sýpku: jedná se o patrový díl v samém týlu jinak přízemního obytného domu. Kvůli absenci archivní rešerše ale zatím nedokážeme blíže postihnout

sociální kontext dvora ve Štětkři. Dále je třeba zmínit obdobně profilované trámy (ale bez pletence) světnice domu velké poddanské usedlosti čp. 1 v sousedním Krníně.²¹⁾ Tyto příklady vyvolávají diskusi ohledně funkce patra harazimské sýpky. Zde uplatněný strop bychom očekávali spíše v obytné prostora, a nikoli hospodářské stavbě. Ostatně u domu ve Štětkři se analogický strop nachází v patře dílu, který na první pohled působí jako sýpka. Nelze tedy vyloučit polyfunkční charakter harazimské sýpky, způsob využití jejího patra ale nedokážeme blíže postihnout. K jejímu přízemí, přístupnému vstupem pro pěší a současně i vjezdem, shledáváme, právě co se týče komunikačního schématu, analogické řešení u (mnohem větší) hospodářské budovy usedlosti čp. 10 v nedalekých Opalčicích.²²⁾ V jejím štítovém průčelí se také nachází asymetricky umístěný vjezd.

Za trpělivost, zpřístupnění všech prostor a zápal děkuji předně spolunajíteli usedlosti Janu Boučkovi, za četné diskuse Lucii a Janu Beránkovým, Františku Išovi, a stejně tak za konzultace Ivanu Minářovi.

MGR. FILIP FACINCANI – NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV, GENERÁLNÍ ŘEDITELSTVÍ,
LILIOVÁ 219/5, 110 00, PRAHA 1
FACINCANI.FILIP@NPU.CZ, FILFAC@SEZNAM.CZ

POZNÁMKY

- 1) K předbellohorské architektuře regionu Kouty zejména J. Škabrada – S. Voděra, Jihočeská lidová architektura. České Budějovice 1986, s. 115–117; nejnověji J. Škabrada a kol., Lidová architektura v jižních Čechách. Brno 2021, např. s. 274–276. Zatím ale citelně schází komplexní průzkumy jednotlivých usedlostí; výjimku představuje J. Pešta, Usedlost čp. 1 v Krníně, Průzkumy památek IV, č. 2, 1997, s. 101–115.
- 2) F. Facincani, Stavebně-historický průzkum venkovské usedlosti Harazim čp. 29 v Rájově (obec Zlatá Koruna). Diplomová práce na Katolické teologické fakultě Univerzity Karlovy. Praha 2023, rkp.
- 3) A. Kubíková, Samota Harazim nad Rájovem – historický kamínek v dějinné mozaice, Výběr. Časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech 37, č. 1, 2000, s. 50–52.
- 4) K prodeji také J. Minářová, Dějiny Zlaté Koruny. Zlatá Koruna, Plešovice a Rájov v proměnách staletí. České Budějovice 2013, s. 456.
- 5) J. Minářová, o. c. v pozn. 4, s. 433.
- 6) Tamtéž, s. 456.
- 7) J. Minářová, o. c. v pozn. 4, s. 456 uvádí namísto Pavla Václava. Určitě se jedná o záměnu s otcem Pavla a Urbana, Václavem Severou. Statek v roce 1620 přebírá Václavův starší syn Pavel.
- 8) Tamtéž, s. 456.
- 9) Dendrochronologický průzkum byl financován z prostředků Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy.
- 10) J. Škabrada – S. Voděra, o. c. v pozn. 1, obr. 277.
- 11) Jak se domnívají J. Bloch – M. Špinarová, Usedlost Harazim čp. 29 – pletencový strop ve špýcharu. Nálezová zpráva, červen 2022, s. 3, rkp. uložen v archivu NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích.
- 12) J. Bloch – M. Špinarová, o. c. v pozn. 11, s. 6.
- 13) V. Mencl, Lidová architektura v Československu. Praha 1980.
- 14) Tamtéž, s. 159. Zde je zajímavé zmínit, že v roce 1773 patřili Václav Harazim (čp. 29) a Václav Homolka (čp. 22) k dvěma největším rájovským sedlákům, viz J. Minářová, o. c. v pozn. 4, s. 425. Užité sgrafitová výzdoba na obou objektech dokládá, že tomu tak bylo i dříve.
- 15) <https://www.hrad.cz/tvrz-plavnice>, foto P. Nožička, 2013.
- 16) V. Mencl, o. c. v pozn. 13, s. 159.
- 17) Rozbor zápisů ze Stavebních deníků a určení posloupnosti dvojí

- sgrafitové výzdoby viz F. Facincani, o. c. v pozn. 2, s. 61–63.
18) J. Bloch, Českokrumlovské stropy zdobené pletenci, Památky jižních Čech 5, 2014, s. 105–118.
19) Viz např. J. Škabrada – S. Voděra, o. c. v pozn. 1, s. 115–117.
20) F. Mareš – J. Sedláček, Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Krumlovském I. Okolí Krumlova. Praha 1918, s. 406.
21) J. Pešta, o. c. v pozn. 1, obr. 14.
22) J. Škabrada – S. Voděra, o. c. v pozn. 1, obr. 314.

PRAMENY A LITERATURA

- Bloch, J. 2014: Českokrumlovské stropy zdobené pletenci, Památky jižních Čech 5, s. 105–118.
Bloch, J. – Špinarová, M. 2022: Usedlost Harazim čp. 29 – pletencový strop ve špýcharu. Rkp. nálezové zprávy uložen v archivu NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích.
Facincani, F. 2023: Stavebně-historický průzkum venkovské usedlosti Harazim čp. 29 v Rájově (obec Zlatá Koruna). Diplomová práce na Katolické teologické fakultě Univerzity Karlovy. Praha, rkp.
Kubíková, A. 2000: Samota Harazim nad Rájovem – historický kamínek v dějinné mozaice, Výběr. Časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech 37, č. 1, s. 50–52.
Mareš, F. – Sedláček, J. 1918: Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Krumlovském I. Okolí Krumlova. Praha.
Mencl, V. 1980: Lidová architektura v Československu. Praha.
Minářová, J. 2013: Dějiny Zlaté Koruny. Zlatá Koruna, Plešovice a Rájov v proměnách staletí. České Budějovice.
Pešta, J. 1997: Usedlost čp. 1 v Krníně, Průzkumy památek IV, č. 2, s. 101–115.
Škabrada, J. a kol. 2021: Lidová architektura v jižních Čechách. Brno.
Škabrada, J. – Voděra, S. 1986: Jihočeská lidová architektura. České Budějovice.

DER RENAISSANCEZEITLICHE KORNSPEICHER IM WEILER HARAZIM BEI RÁJOV NAHE VON ČESKÝ KRUMLOV

Der Beitrag fasst die bisherige Erkenntnis der Bauentwicklung des Kornspeichers vom Gehof Harazim (Harasdin, Bez. Český Krumlov, Südböhmen) zusammen. Anhand der gefundenen Sgraffito-Quaderung und des Ergebnisses der dendrochronologischen Untersuchung wurde der Speicher überzeugend in die Zeit kurz nach 1600 datiert. Man hat gleichzeitig bewiesen, dass er zu einem älteren Objekt zugebaut wurde, von dem der tonnengewölbte Keller bis heute erhalten ist. Im Obergeschoss des Speichers befindet sich eine Holzbalkendecke mit einem dekorativen massiven Unterzugbalken. Eine Decke solcher Art ist im Kontext der Architektur der Untertanengehöfte außerordentlich. Das Vorhandensein eines Renaissancespeichers im Weiler Harazim ist aber keine Überraschung. In der nahen Umgebung (der Mikroregion „Kouty“) sind mehrere steinerne Wirtschafts- sowie Wohnbauten in den Untertanengehöften aus dem Spätmittelalter und der Frühneuzeit erhalten. Ihre Fassaden wurden oft mit der Sgraffitoausschmückung versehen.

ABBILDUNGEN

- Abb. 1: Weiler Harazim (Harasdin, KG Rájov/Rojau, Bez. Český Krumlov/Böhm. Krumau), Südseite, Blick nach Nordosten. Links die Scheune, rechts der Kornspeicher (alle Fotos F. Facincani, 2023, falls nicht anders angeführt).
Abb. 2: Situierung des Weilers Harazim, Mappe der Ersten Militärmappierung, 1780er Jahre: 1 – der Weiler Harazim; 2 – das Dorf Rájov; 3 – Stift Zlatá Koruna/Goldenkron (Quelle: Geoinformatik-Labor der J.-E.-Purkyně-Universität, <http://www.geolab.cz>).
Abb. 3: Der Weiler Harazim. sog. Pflichtabdruck der Mappe des Stablen Katasters, 1840: 1 – renaissancezeitlicher Kornspeicher; 2 – Keller (Rest nach einem älteren Objekt); 3 – Wohnhaus; 4 – Ställe; 5 – Scheune (Zentralarchiv für Geodäsie und Kataster).
Abb. 4: Der Weiler Harazim, südliche Hausfront.
Abb. 5: Der Weiler Harazim, Westseite des Kornspeichers.
Abb. 6: Der Weiler Harazim, Westseite des Kornspeichers (Foto H. Moc, 1987; NPÚ ÚOP/Nationalinstitut für Denkmalpflege, Facharbeitsstätte in České Budějovice, Fotoarchiv).

Abb. 7: Der Weiler Harazim, Kornspeicher, Blick nach Südosten.

Abb. 8: Der Weiler Harazim, Südfassade, Detail der Sgraffitoausschmückung, z. Z. unter dem Dach vom Zubau einer Garage verborgen).

Abb. 9: Der Weiler Harazim, Kornspeichergrundrisse: A – Ecke eines älteren Baus (s. Abb. 14: 2); B – Fragment einer abgerissenen Mauer (s. Abb. 19); C – der dekorierte Unterzugbalken (s. Abb. 17). Bauphasen: 1 – Gotik oder Renaissance, vor 1600; 2 – Spätrenaissance, bis 1620; 3 – Hochbarock, wahrscheinlich 1730er Jahre; 4 – 2. Hälfte des 19. Jahrhunderts; 5 – nach 1935 (Baufaufnahme und Zeichnung F. Facincani, 2023).

Abb. 10: Der Weiler Harazim, Kornspeicher, Nordwand im Erdgeschoss. Die Deckenbalken liegen auf einem Balken, der wohl als Sturzbalken der Nische vom heute verblendeten Eingang diente.

Abb. 11: Der Weiler Harazim, Kornspeicher, Nordfassade, Auftragegurtbogen. Der Gurtbogen indiziert die Lage des zugemauerten Eingangs im Erdgeschoss.

Abb. 12: Der Weiler Harazim, Kornspeicher, Erdgeschoss, Eingang in der Nordostecke, Blick nach Norden.

Abb. 13: Der Weiler Harazim, Kornspeicher, Obergeschoss, Ostwand: 1 – eingemauerter Sparren vom älteren Bau; 2 – Ecke des älteren Baus; 3 – verblendetes Fenster (Foto J. Beránek, 2023).

Abb. 14: Der Weiler Harazim, Kornspeicher, Ostwand, der zwischen dem Erd- und Obergeschoss deutliche Relikt von einem älteren Bau (s. Detail, Abb. 13): 1 – eingemauerter Sparren vom älteren Bau; 2 – Ecke des älteren Baus; (Foto J. Beránek, 2023).

Abb. 15: Der Weiler Harazim, Kornspeicher, Vertikalschnitt über den Eingang in der Nordostecke mit Ansicht der Ostwand: A – Baufuge/Südwestecke des älteren Objekts; B1, B2 – Dachsparren vom älteren Objekt; C – Ziegelpombe, infolge des Durchbrechens des heutigen Eingangs in der Nordostecke entstanden; D – Fundamentmauerwerk der östlichen Speichermauer, beim Geländeabbau für den Bau einer Rampe zum neuen Eingang freigelegt; E – Horizontallinie des Innenverputzes als Abdruck der Rückseite des verschwundenen Obergeschossfußbodenteils; F – vertikaler Mauerwerksabsatz, vom Bruch des Polygonalgesimses laufend; G1, G2 – die in das Ostwandmauerwerk eingemauerten Rundhölzer, aus der Bauzeit stammend (Aufnahme und Zeichnung F. Facincani, 2022–2023).

Abb. 16: Der Weiler Harazim, Kornspeicher, Obergeschoss, Unterzugbalken der Balkendecke, Profil (Abmessung und Zeichnung F. Facincani, 2023).

Abb. 17: Der Weiler Harazim, Kornspeicher, Obergeschoss, Unterzugbalken der Balkendecke.

Abb. 18: Der Weiler Harazim, Kornspeicher, Obergeschoss, Unterzugbalken der Balkendecke, Seitenansicht.

Abb. 19: Der Weiler Harazim, Fragment der abgebauten Mauer im Ostfassadenfuß – s. Abb. 9: B.

Abb. 20: Der Weiler Harazim, Kornspeicher, Polygonales Gesims über dem Söllerdach.

(Übersetzung Jindřich Noll)

KROV NAD PRESBYTÁŘEM KOSTELA NAROZENÍ PANNY MARIE V MILIČÍNĚ SÍLA TRADICE A NESNADNÉ PŘIJÍMÁNÍ KONSTRUKČNÍCH INOVACÍ

JAN VESELÝ – JAN KYPTA

Roof structure above the Presbytery of the Church of Our Lady's Nativity in Miličín – the Power of Tradition and Uneasy Adoption of Construction Innovations

The current roof of the Gothic Church of Our Lady's Nativity in Miličín (Benešov Region) was created after the town fire in 1644. While the new roof structure above the presbytery was built immediately after the disaster, the nave was roofed more than one hundred years later. The study is focusing with the earlier roof frame. It is especially interesting by using an anachronistic construction with long upward braces and a longitudinal axial frame, typologically going back to the Middle Ages. Here, however, it was combined with a very regressive type of short principals at the time the fully developed type of this construction prevailed in Bohemia. The red chalk assembly marking, not using the Roman numerals V and X, is rather interesting as well and continues the late medieval regional tradition.

Key words: Miličín – church – roof structure – short principals – assembly marking

Obr. 1: Miličín (okres Benešov), kostel Narození Panny Marie, pohled na faru a kostel od severu. Střechy kostela jsou kryty bobrovkami (Muzeum České Sibiře, archiv Aleny Ledinské, kolem 1940, www.ceskasibir.cz).

Dnešní podoba zastřešení vrcholně gotického kostela Narození Panny Marie v Miličíně vznikla po požáru městečka v roce 1644. Zatímco nový krov nad presbytářem vznikl ihned po katastrofě, kostelní loď dostala definitivní zastřešení až o více než sto let později. Článek je věnován staršímu krovu. Ten je zajímavý především užitím ve své době značně anachronické konstrukce s klasovými vzpěrami a podélným rámem v osově rovině, která patří typologicky ještě do středověku. Je však navíc kombinovaná s velmi regresivním typem ležaté stolice, a to v době, kdy již v Čechách převládá užití plně rozvinutého typu této konstrukce. Za pozornost stojí též tesařské značení rudkou, bez užití římských čísel V a X, které rovněž navazuje na pozdně středověkou regionální tradici.

Klíčová slova: Miličín – kostel Narození Panny Marie – krovová konstrukce – ležatá stolice – tesařské značení

<https://doi.org/10.56112/pp.2023.2.04>

ÚVOD

Kostel Narození Panny Marie v Miličíně dostal svoji dnešní podobu na samém konci 14. století (naposledy Kuthan 2011). Z této doby pocházely nepochybně též krovové konstrukce, které zanikly při požáru městečka 25. 7. 1644 (Teplý 1899, 81). Jejich podobu neznáme a nemáme téměř žádné indicie, podle kterých bychom je mohli rekonstruovat. Jediným pozůstatkem původního krovu nad presbytářem jsou negativy pozednice a patních částí trojice nejzápadnějších vazeb, které se zachovaly ve zdivu věže, jež vystupuje při štítě mezi lodí a presbytářem do půdního prostoru. Díky negativům dřevěných prvků alespoň víme, že se osová rozteč vazeb, která u dnešního krovu činí 1,19 m, shoduje s roztečí původní, přičemž sklon původní střechy kolem 65° byl rovněž víceméně zopakován. Také založení krovu na zdech s roztečí mezi pozednicemi, jež činí zhruba 8,6 m, se s původním řešením v zásadě shoduje. Naproti tomu nemáme pro starší podobu krovu nad lodí žádná vodítka. Na základě analogií můžeme pouze předpokládat, že střecha, která má dnes při šířce 12,33 m hřeben ve stejné výšce jako presbytář, a tedy výrazně menší sklon (57°), byla původně vyšší.

Obr. 2: Miličín, kostel Narození Panny Marie, zaměření kostela, podélný řez, výřez krovů (zaměření R. Zidek – V. Vejvodský – F. Skoda – J. Schmail(er?), 1946, archiv NPÚ ÚOP SČ Čech, inv. č. 178).

Obr. 3: Miličín, kostel Narození Panny Marie, krov nad presbytářem, celkový pohled od jihovýchodu (všechny snímky J. Veselý, 2023, není-li uvedeno jinak).

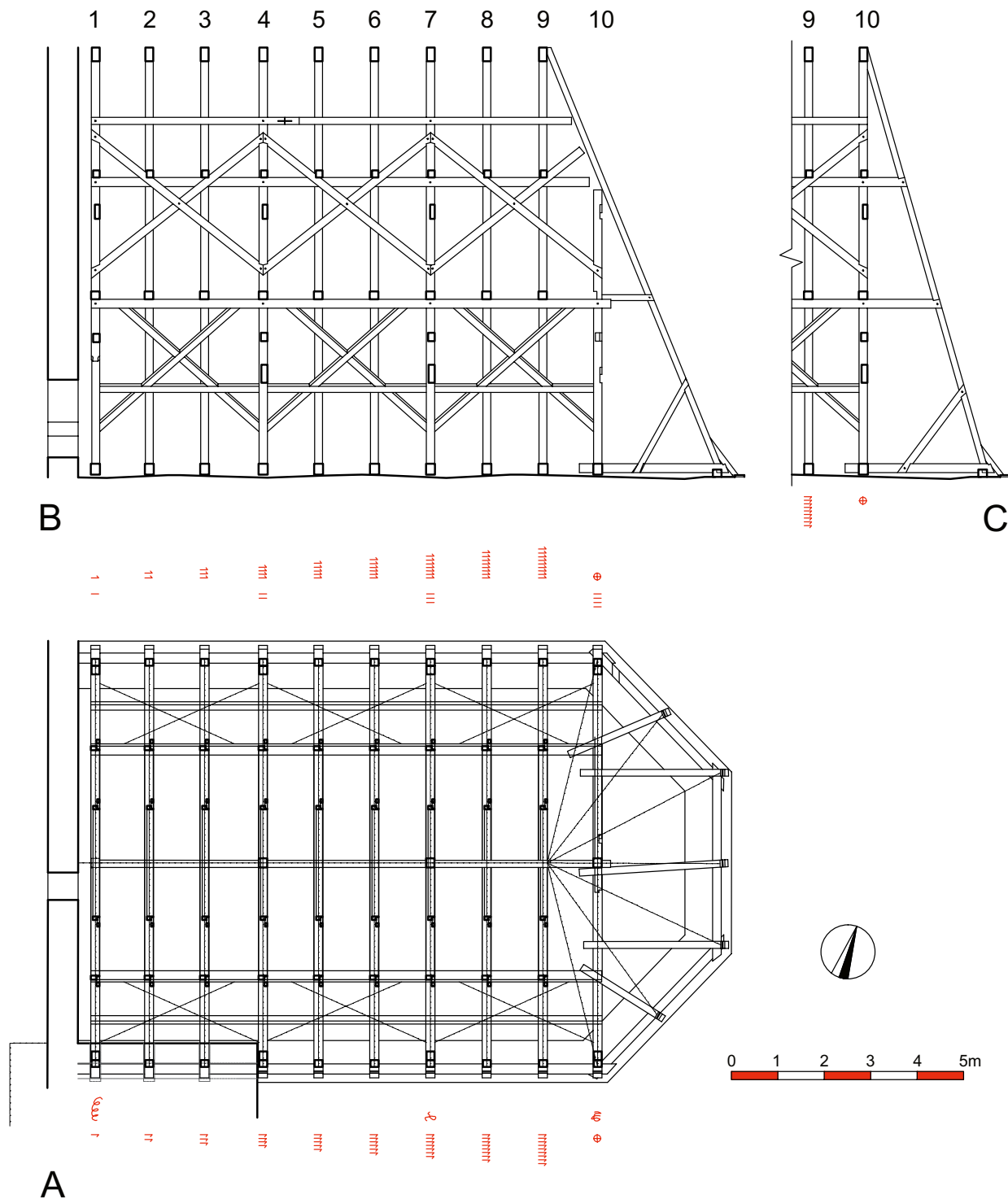
Z typologického hlediska má krov presbytáře výrazně archaičtější charakter než krov lodi, což nasvědčuje rozdílnému stáří. Tento předpoklad potvrzují výsledky dendrochronologické analýzy (Tomáš Kyncl, DedroLab Brno, 2023). Zatímco krov nad presbytářem byl vyroben z kmenů kácených v zimě 1644/1645 (odebráno deset vzorků ze všech částí konstrukce, z nichž se podařilo datovat sedm), kmeny pro výrobu krovu nad lodí byly káceny v zimě 1749/1750 (odebrány tři vzorky z různých částí konstrukce, z nichž se podařilo datovat jediný). Toto datum navíc koresponduje s vročením na sloupku páté plně vazby od západu. Zde je napsáno: W(ystavěn). K(rov).

TEN 21. IULI 1750. Je tedy zjevné, že presbytář dostal definitivní střechu bezprostředně po požáru, zatímco kostelní loď měla ještě sto let pouze střechu provizorní, nebo nebyla zastřešena vůbec.

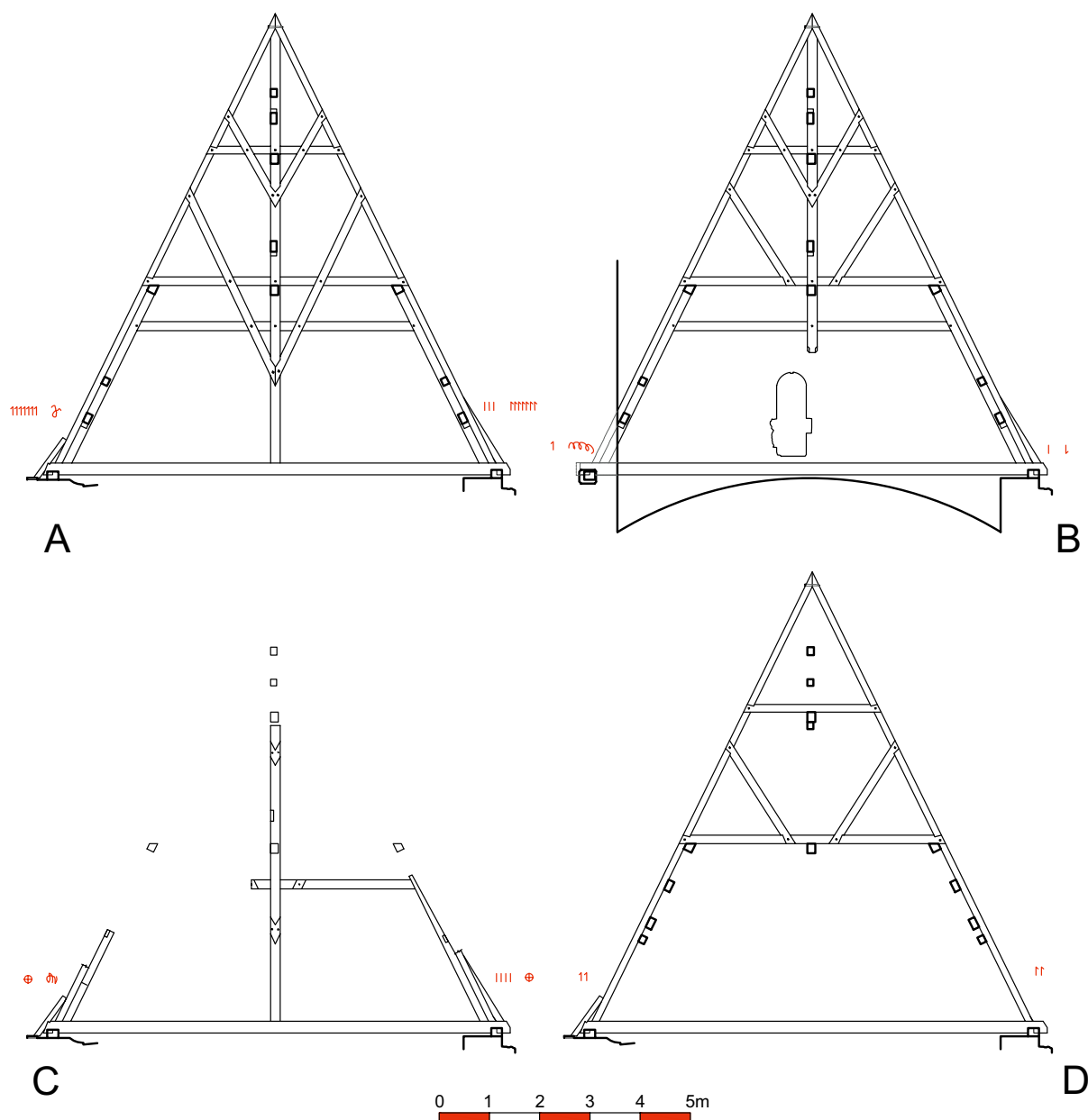
KROV PRESBYTÁŘE

Jak bylo zmíněno výše, krov presbytáře má poměrně archaický charakter. Základem je soustava typická spíše pro

pozdní středověk, tedy krokvní krov s dvojicí hambalků a vazným trámem v každé vazbě, doplněný o podélné vázání ve svislé rovině pod hřebenem střechy. Podélné vázání sestává ze sloupků, tří úrovní vodorovných ližin a ondřejských křížů. V plných vazbách jsou sloupky s hambalky a krokvemi propojeny klasovými vzpěrami ve dvou úrovních. Obdobu klasových vzpěr v úrovni prvního hambalku je užita i v mezilehlých vazbách, kde jsou však v důsledku absence středových sloupků redukovány

Obr. 4: Miličín, kostel Narození Panny Marie, zaměření krovu nad presbytářem: A – půdorys; B – podélný řez; C – rekonstrukce původního řešení konstrukce valby nad závěrem kostela. Červeně značení jednotlivých vazeb (zaměření a kresba J. Veselý, 2023; na podkladě starších plánů z roku 1946 (viz obr. 2) a projektové dokumentace pro opravu krovů od T. Kostohryze z roku 2009, archiv NPÚ ÚOP SČ, inv. č. 5339).

Obr. 5: Miličín, kostel Narození Panny Marie, zaměření krovu nad presbytářem – příčné vazby: A – kompletní plná vazba č. 7; B – plná vazba č. 1 s redukováným sloupkem podélného rámu a spodními klasovými vzpěrami; C – plná vazba č. 4 redukována v důsledku úpravy zvalbení; D – mezilehlá vazba č. 2. Červeně tesařské značení užitá na daných vazbách (zaměření a kresba J. Veselý, 2023).

na kratší vzpěry mezi hambalkem a krokvi. Zajímavé je, že úhel, který tyto vzpěry svírají s hambalkem, je oproti vzpěrám v plných vazbách o 8° menší.

Od středověkých vzorů se krov liší řadou detailů. Především jde o úspěšnější řazení, kdy jsou mezi dvěma plnými vazbami dvě mezilehlé vazby místo jedné. Základní trojúhelníky jednotlivých vazeb nemají patní vzpěry. Také podélný středový rám postrádá patní pásy mezi sloupky a vaznými trámy. Naopak tesařské detaily konstrukce jsou spíše konzervativní. Prakticky všechny spoje jsou plátové, většinou jednostranně rybinové, nekryté. Atypický je vrcholový spoj krokvi, které se stýkají na tupo na pokos (obr. 8) a jsou probity silným, vodorovně orientovaným dřevěným hřebem. Krokve jsou do vazných trámů začepované ve vzdálenosti 23 až 28 cm od konce. Na zhlaví vazných trámů nasedají námětky, přičemž podoba jejich uložení se na jižní a severní straně liší. Za pozornost

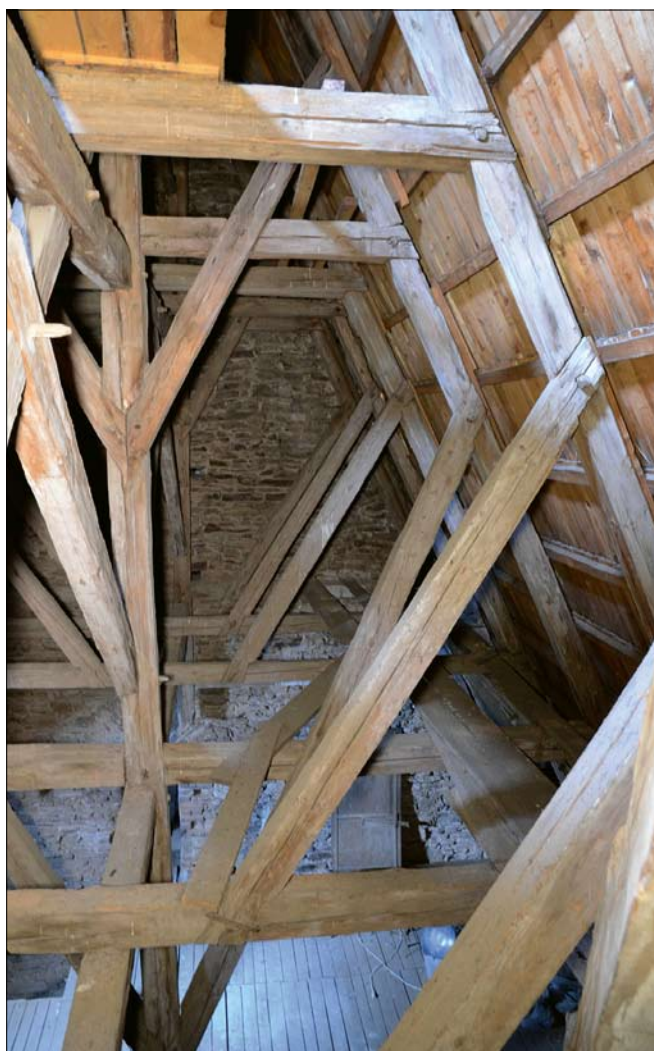
stojí řešení na jihu, kde jsou námětky do zkoseného zhlaví vazného trámu zadrápnuty (obr. 6a). Na vazné straně první vazby jsou poblíž spojů k vidění také vícenásobné závrtky svědčící o tom, že tato vazba sloužila zároveň jako šablona pro výrobu vazeb ostatních (obr. 12).

Tato soustava je ve spodní úrovni doplněna poměrně subtilní ležatou stolicí, jejíž podoba je však pro polovinu 17. století rovněž retardovaná. Chybí zde progresivní prvky: založení na podélných pětibokých prazích či vzhůru se rozšiřující sloupky. Rozpěra ležatých sloupků je posunuta o téměř tři čtvrtě metru pod první hambalek, a to bez zjevného důvodu. Zdaleka nejpozoruhodnější je však úplná absence pásek spojujících ležaté sloupky s těmito rozpěrmi. Podélné vázání stolice je již vcelku běžné. Na sloupcích jsou shora načepovány pětiboké ližiny podpořující odspodu první hambalky. Zhruba v polovině délky mezi vazným trámem a pětibokou ližinou jsou mezi sloup-

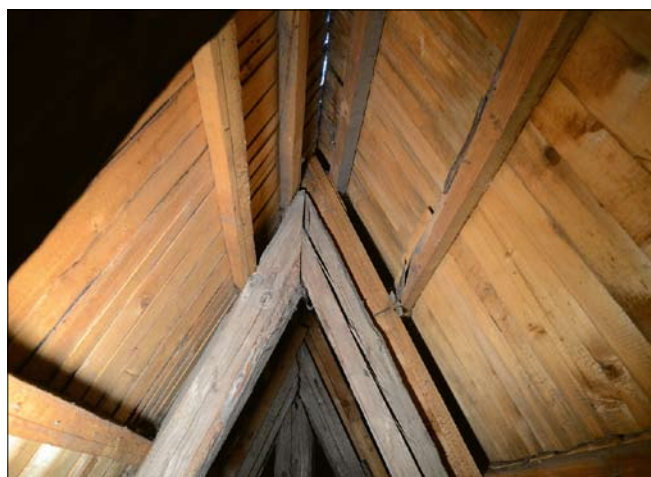
Obr. 6: Miličín, kostel Narození Panny Marie, krov nad presbytářem, detaily pat plných vazeb; a – jižní pata vazby č. 7 se zvláštní úpravou zhlaví vazného trámu pro zadrápnutí krátčete; sloupek plné vazby nese piktogram podobající se řeckému písmenu gama; b – severní strana vazby č. 4, sloupek nese římskou číslici II.

Ze středověkých zvyklostí vychází také tesařské značení. Značky jsou provedeny pouze rudkou. Vazby jsou číslovány od západu k východu. Číslo vyjadřují prosté řady čárek se zobáčky na jednom (většinou horním) konci – tedy bez užití římské číslice V (obr. 6). Vazba č. 10 je pak značena piktogramem v podobě křížku v kroužku (obr. 11, 13). Značky byly umístěny u spojů, většinou na obou vázaných prvcích, příp. jsou kresleny přímo přes spoj. Nevíme, zda absenci značek v některých místech můžeme

Obr. 7: Miličín, kostel Narození Panny Marie, krov nad presbytářem, průhled od severu v úrovni mezi prvním a druhým hambalkem. Zřetelně je vidět rozdílný sklon celé klasové vzpěry v plné vazbě č. 4 a zkrácených vzpěr v ostatních vazbách.

ky sousedních plných vazeb vloženy vodorovné rozpěry, přičemž sloupky s ližinou jsou provázány ondřejskými kříži. Pro spoje jsou u ležaté stolice užity jak čepy (pata a vrchol sloupku, příčné i podélné rozpěry), tak pláty (ondřejské kříže).

Obr. 8: Miličín, kostel Narození Panny Marie, krov nad presbytářem, detail vrcholového spojení krokví v mezilehlé vazbě. V pozadí je též patrný styk sloupku a krokví v plné vazbě. Sloupek je přiložen ke krokví natupo, bez dalšího propojení.

přičíst spíše špatné viditelnosti rudkové kresby na zaprášeném povrchu, nebo nedůslednosti tesařů. Jako kontramarky pro odlišení stran byly zřejmě využity zobáčky na čárkách značek – jsou orientovány doleva nebo doprava, ve většině případů podle levé nebo pravé strany vazby. Prvky podélného středového rámu jsou značeny piktogramy, které jsou buď na obou spojovaných prvcích poblíž spoje (obr. 11), nebo jsou provedeny přímo přes spoj. Vazby ležaté stolice mají vlastní značení, přičemž místo číslic užívají na jižní straně piktogramy a na severní straně čárky značící pořadí vazby stolice od západu. Na celé konstrukci je ve velké míře patrné orýsování pro výrobu spojů – osy prvků, obrysy dlabů atd., vše rovněž prováděné rudkou. Na řadě prvků se pak nacházejí číselné údaje provedené arabskými číslicemi; jedná se patrně nejen o značení délek a profilů trámů, ale i značení, pro jaký prvek byly určeny (nalezeno na vazném trámu, na krokvích a na podélné rozpěře ležaté stolice). Raritou je datovací nápis na spodním líci severní krokve vazby č. 5, který byl proveden zjevně ještě před sestavením konstrukce a je z větší části skrytý za rozpěrrou a ramenem ondřejského kříže ležaté stolice. Přechíst bylo možno pouze æ Leta Pa... (obr. 15).

Obr. 9: Miličín, kostel Narození Panny Marie, krov nad presbytářem, pohled od jihu na sloupek druhotně redukované plné vazby č. 10. Patrné je zkrácení příčné rozpěry ležaté stolice a prvky zvalbení nad závěrem. Zřetelné jsou nepřesnosti ve spojích patních vzpěr s nárožními krokvi.

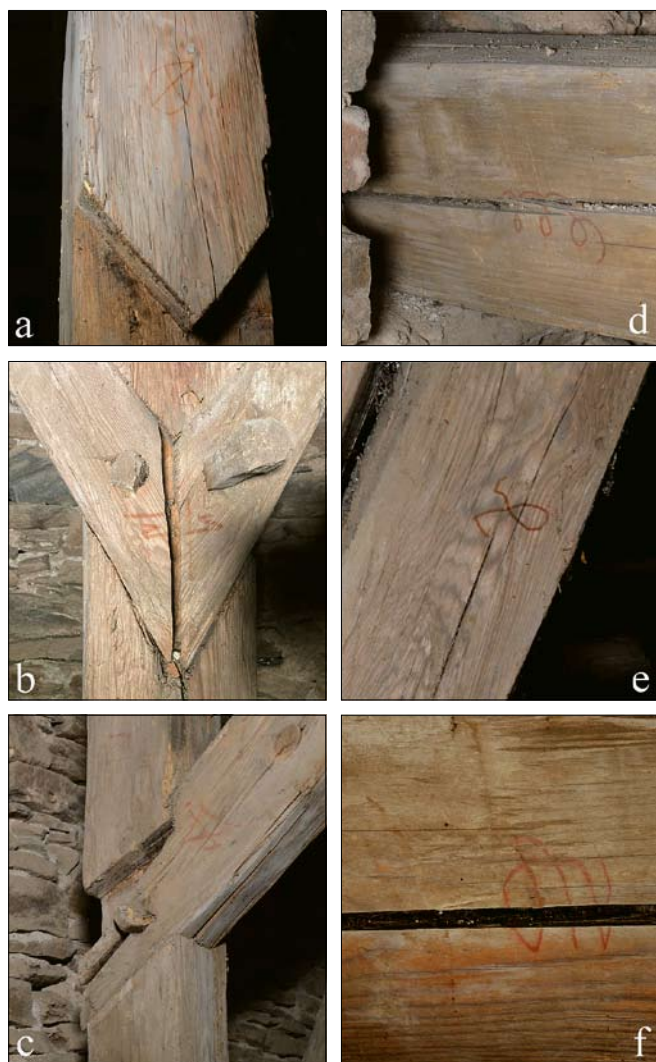

Obr. 10: Miličín, kostel Narození Panny Marie, krov nad presbytářem. Detail krokvi a patních vzpěr zvalbení nad závěrem. Patrné jsou nepřesnosti v plátovém spoji vzpěry a krátčat a prázdný dlab na vzdálenější krokvi.

Obr. 12: Miličín, kostel Narození Panny Marie, krov nad presbytářem, detail severního konce prvního hambalku na styku s krokvi. Patrné je jak tesařské značení rudkou, tak tři závrtky od nebozezu s plochým břítem, dokládající, že první vazba sloužila též jako vzorová vazba pro výrobu vazeb následujících.

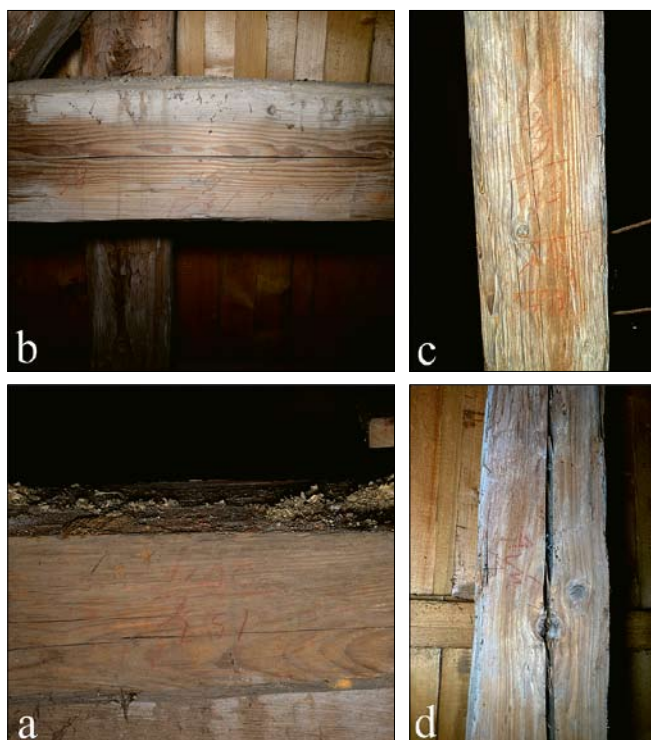
← Obr. 11: Miličín, kostel Narození Panny Marie, krov nad presbytářem, detail jižní paty plné vazby č. 10 se zvýrazněným tesařským značením rudkou. Na vazném trámu jsou jak pořadová značka základní vazby, tak pořadová značka – piktogram – vazby ležaté stolice.

Obr. 13: Miličín, kostel Narození Panny Marie, krov nad presbytářem, detaily rudkou kreslených tesařských značek ve formě piktogramů: a – sloupek vazby č. 10; b – styk sloupku a horních klasových vzpěr příčné vazby č. 1; c – značka na sloupku a diagonále ondřejského kříže podélného středového rámu; d až f – značky jižní strany rámu ležaté stolice v plných vazbách č. 1, 7 a 10.

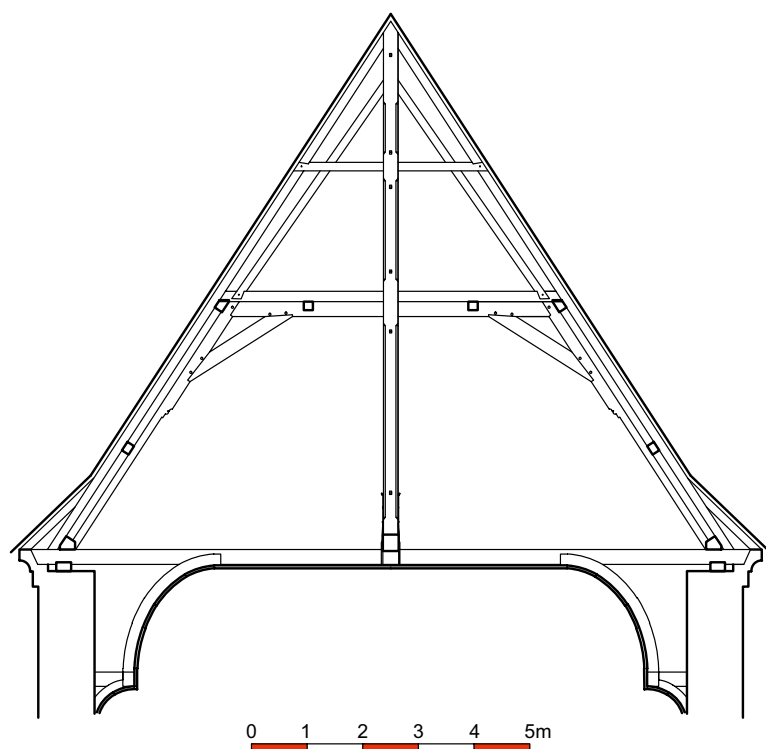

Obr. 15: Miličín, kostel Narození Panny Marie, krov nad presbytářem, rudkový datační nápis na spodním líci severní krokve vazby č. 7, překrytý z větší části rozpěrou a ramenem ondřejského kříže. V mezeře mezi prvky lze na místě přechíst ještě slovo „Páně“, letopočet však již nikoliv.

Obr. 14: Miličín, kostel Narození Panny Marie, krov nad presbytářem, detaily rudkou kreslených skupin čísel na různých prvcích krovu, značících pravděpodobně rozměry, příp. účel prvku: a – nápis při severním zhlaví vazného trámu plné vazby č. 7; b – nápis na podélné rozpěře ležaté stolice mezi vazbami č. 4 a 7 na severní straně; c – nápis na krokvi severovýchodní plochy valby; d – nápis na krokvi východní plochy valby.

Závěr kostela má formu pěti stran osmiúhelníku. Sedlová střecha je tu ukončena trojbokým zvalbením, které má ale k základnímu celku krovu zvláštní konstrukční vztah. Neobvyklé řešení má již patní rošt pro krokve zvalbení. Nejsou zde užita klasická, radiálně rozmístěná krátkata, začepovaná do vazného trámu poslední celé vazby. Patní trámy (krátkata) jsou v nárožích a v osové vazbě směřována víceméně rovnoběžně s podélnou osou krovu a pouze trámy pod středními krokvemi bočních polí zvalbení jsou orientovány šikmo. Jejich směr ale nevychází z půdorysného průmětu na ně dosedajících krokví. Tato krátkata jsou uložena o půl profilu výše než hlavní vazné trámy. Přes vazný trám vazby č. 10 jsou protažena dále k západu a jsou na něj nakampována. Zásadní je však skutečnost, že vrcholy krokví zvalbení se stýkají ve vrcholu vazby č. 9 základního krovu a konstrukce plné vazby č. 10 je kvůli tomu zredukována. Oproti kompletní sestavě plné vazby zde zůstal zachován jen vazný trám, středový sloupek a části sloupků a příčné rozpěry ležaté stolice. Na sloupku i příčné rozpěře jsou přitom patrné dlaby po spojení s ostatními prvky plné vazby. Sloupek je zakrácen ve výšce 5,9 m nad vazným trámem, kvůli čemuž jsou redukovány také navazující prvky středového podélného rámu, které by měly končit na odstraněné části sloupku. Také samotné krokve zvalbení vykazují anomálie. V patě jsou opatřeny cca 2 m dlouhými vzpěrami. Spoje vzpěr s krátkaty i krokvemi mají podobu nekrytých jednostranných rybinových plátů. Na všech krátkatech jsou v patřičném místě příslušné dlaby, u krokví ale dlaby nalezneme pouze na kratších prvcích v osách ploch zvalbení. Vzpěry jsou však na většině krokví přibity z boku na neoslabený profil,

Obr. 16: Miličín, kostel Narození Panny Marie, zaměření krovu nad lodí, příčný řez (kresba J. Veselý, 2023; na podkladě projektové dokumentace pro opravu krovů od T. Kostohryze z roku 2009, archiv NPÚ ÚOP SČ, inv. č. 5339)

Obr. 17: Miličín, kostel Narození Panny Marie, krov nad lodí, pohled od jihovýchodu.

ve vazbách s dlaby však právě dlaby zůstávají nevyužité. Vzpěry mají navíc dnes vyšší sklon, než pro který byly vyrobeny, spoje na krátkatech jsou tak o několik centimetrů rozevřené a pláty vzpěr musely být druhotně přitesány. Nesrovnalosti v úhlech spojů na prvcích zvalbení i hrubé odstranění větší části plné vazby č. 10 můžeme dát do souvislosti s rovněž neobvyklým umístěním vrcholu zvalbení, a to až na mezilehlé vazbě č. 9. Máme za to, že všechny tyto znaky svědčí o druhotném snížení sklonu valby.

KROV NAD LODÍ

Stručně se budeme věnovat rovněž krovu nad lodí. Ten nese nejenom střešní plášť, jeho vazné trámy slouží jako stropní trámy lodě. Rovná část podhledu je přibíjena přímo na jejich spodní líc a jsou k nim též kotveny ramenáty vysokého dvoustupňového fabionu. Krov je kroekvní, se dvěma úrovněmi hambalků a průběžnými vaznými trámy ve všech vazbách. Má podélné vázání ve formě plně rozvinuté ležaté stolice. Navíc je v osově rovině vybaven mo-

Předpokládáme, že v době vzniku krovu byla i vazba č. 10 provedena jako kompletní a krokve zvalbení se ve vrcholu opíraly o ni. Základní sklon krovu činí 64° . Východní plocha valby má dnes sklon 68° , při předpokládaném původním řešení by však činila 74° . Je pravděpodobné, že původně byla střecha presbytáře kryta šindelem (jako dnes), pro který takto výrazný sklon nepředstavoval problém. Víme však, že ještě kolem poloviny 20. století byly střechy kostela kryty bobrovkami. Pro nepřibíjenou krytinu byl s ohledem k poloze kostela a expozici silným západním větrům patrně sklon příliš veliký a muselo dojít ke vzniku dnešního řešení. Teoreticky mohla tato úprava proběhnout v roce 1750 v souvislosti se vznikem nového zastřešení kostelní lodí, příp. v roce 1877 či nejbližších letech následujících, kdy vznikl dnešní sanktusník a byly upravovány i některé dřevěné konstrukce ve věži. Původní krokve zvalbení i vazby č. 10 byly pro nové řešení příliš krátké, a proto byly vyrobeny a osazeny čtyři nové krokve. Tři z původních krokví pak bylo možné použít do osových vazeb ploch zvalbení, které jsou v důsledku pozice ve vrcholovém souběhu kratší. To vysvětluje přítomnost prázdných dlabů po plátech vzpěr pouze na této trojici krokví. Změna sklonu krokví také vedla k nutnosti změny sklonu patních vzpěr, což vedlo k jejich úpravám a k rozevření plátových spojů na krátkatech. Vzpěry byly také mezi vazbami evidentně zpřeházeny.

Obr. 18: Miličín, kostel Narození Panny Marie, krov nad lodí, detail věšadla plné vazby č. 13 s datovacím nápisem z roku 1750.

hutnými věšadly vynášejícími patní průvlak nad vaznými trámy. Ty jsou na průvlak všechny vyvěšeny kovanými třmeny, což je pochopitelné vzhledem k rozponu přes 11 m a zatížení podhledem. Věšadla, která se skládají ze dvou trámů obemykajících rozpěry ležaté stolice i oba hambalky, jsou vynášena dvojicí vzpěr, jež jsou téměř rovnoběžné s krokviemi a probíhají v prodloužení sloupků ležaté stolice. Vzhledem k rozvinutosti krovové soustavy překvapí použití plátových spojů v patě těchto vzpěr na spoji s prvními hambalky. Jednostranné rybinové pláty jsou užity také na styku druhých hambalků s krokviemi.

ZÁVĚR

Používání typologicky starších konstrukčních schémat v době, kdy už převládají pokročilejší konstrukční typy, není v případě krovů nic výjimečného. Zpravidla je však novotvar směsí starších a novějších tesařských zvyklostí. Tento jev lze demonstrovat právě na zastřešení presbytáře miličinského kostela. Jako další příklady mladších krovů v základě středověkých konstrukčních schémat s klasovými vzpěrami a ondřejskými kříži v podélném vázání můžeme uvést krov nad lodí kostela sv. Petra v Poříčí nad Sázkou (okres Benešov), nebo krov nad lodí kostela sv. Petra a Pavla v nepříliš vzdálených Petrovicích (okres Příbram)

obojí nepublikovaný průzkum autorů. V případě, že nová konstrukce vznikla po nenadálé katastrofě, mohla být do určité míry zopakována konstrukce původní. Takový scénář patrně nastal i v případě požárem vynucené výstavby krovu nad presbytářem kostela v Miličíně. Typologie konstrukčního jádra krovu, tesařský rukopis, typy spojů i archaický způsob tesařského značení odpovídají ještě lokální pozdně středověké tradici, tak jak ji známe například z krovů nad lodí kostela sv. Martina v Sedlčanech (Veselý – Kypta 2021) nebo krovu nad lodí kostela sv. Mikuláše v Nechvalicích (Veselý – Kypta 2022); (obojí okres Příbram). V rámci jádra konstrukce miličinského krovu je třeba upozornit na dva poměrně neobvyklé detaily, a tím je podoba styku krokví ve vrcholu vazeb a užití redukované podoby klasových vzpěr v mezilehlých vazbách.

Nejzvláštnější je však na sledovaném krovu podoba ležaté stolice. V polovině 17. století, po více než stovce let běžného užívání této konstrukce v krovech na celém území Čech, je nepochopitelná nejen subtilita konstrukce, ale zejména staticky krajně nevýhodné odsunutí rozpěry o tři čtvrtiny metru pod úroveň pětibokých ližin. Bizarnost řešení ještě podtrhuje absence ztužujících pásků lichoběžníkových rámců stolice. Nebýt jednoznačných výsledků dendrochronologické analýzy a dalších detailů, které potvrzují vznik konstrukce krovu náraz, tj. jako celku, mohli bychom se domnívat, že ležatá stolice byla vložena do staršího krovu později.

Pozoruhodná je také druhotná úprava sklonu zvalbení nad polygonálním závěrem, resp. charakteristika jeho původního řešení. Miličinský kostel patří svojí architekturou k širší skupině rožmberských jihočeských kostelů. Právě v jižní části našeho území se nachází řada velkých středověkých kostelů s mohutnými střechami, na jedné či více stranách zvalbenými. Pro tato zvalbení je charakteristický značný sklon, převyšující sklony základních ploch střech. Analogii k řešení, jaké měl původně miličinský presbytář, nalezneme například na kostele sv. Petra a Pavla v Nových Hradech (okres České Budějovice). Na polygonálním závěru tvořeném pěti stranami osmiúhelníku se vrchol zvalbení nachází nad středem spojnice nároží mezi rovnými bočními stranami presbytáře a zkosenými stranami trojbokého závěru. V této poloze se tudíž musí nacházet plná vazba. Sklon všech tří ploch valby je při tomto řešení i pohledově výraznější. Rešerši konstrukčních analogií miličinského řešení jsme zatím neprováděli ani neznáme publikované příklady, lze však očekávat, že při podrobnějším průzkumu se podobná řešení objeví. Předpokládáme ale, že budou patřit do staršího časového horizontu, tedy převážně do 16. století.

*Tato práce vznikla v rámci plnění výzkumného cíle NPÚ **Nemovité památky v ČR**, financovaného z institucionální podpory Ministerstva kultury ČR na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace.*

ING. ARCH JAN VESELÝ, MGR. JAN KYPTA, PH.D.

NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV, ÚZEMNÍ ODBORNÉ PRACOVNÍSTĚ STŘEDNÍCH ČECH V PRAZE,
SABINOVA 373/5, PRAHA 3

VESELY.JAN@NPU.CZ, KYPTA.JAN@NPU.CZ

LITERATURA

- Kuthan, J. 2011: Architektura v rožmberské doméně do počátku 15. století, in: M. Gaži ed., Rožmberkové. Rod českých velmožů a jeho cesta dějinami. České Budějovice, s. 374–385.
- Teplý, F. 1899: Paměti starožitného města Miličina a jeho okolí. Praha.
- Veselý, J. – Kypka, J. 2021: Středověké a raně novověké dřevěné konstrukce kostela sv. Martina v Sedlčanech se zvláštním zřetelem k pozdně gotickému krovu nad lodí, Průzkumy památek XXVIII, č. 2, s. 19–36.
- Veselý, J. – Kypka, J. 2022: Krovy nad lodí a presbytářem kostela sv. Mikuláše v Nechvalicích. Názevová zpráva uložena v archivu NPÚ ÚOP SC v Praze, rkp.

DER DACHSTUHL ÜBER DEM CHOR DER MARIA GEBURTSKIRCHE IN MILIČÍN DIE STÄRKE DER TRADITION UND DIE NICHT EINFACHE AUFNAHME DER KONSTRUKTIONSSINNOVATIONEN

Die heutige Gestalt der Überdachung der hochgotischen Kirche der Geburt Mariä in Miličín (Bez. Benešov) entstand nach dem Brande des Städtchens im Jahre 1644. Die dendrochronologische Analyse hat bewiesen, dass der neue Chordachstuhl gleich nach der Katastrophe entstanden war, während das Kirchenschiff seine definitive Überdachung erst um mehr als ein Jahrhundert später bekam. Der Beitrag widmet sich dem älteren Dachstuhl, der vor allem durch die Verwendung der in jener Zeit ziemlich anachronischen Konstruktion mit ährenförmigen Streben und der Stuhlwand in der axialen Ebene interessant ist. Eine solche Konstruktion gehört typologisch noch dem Mittelalter an. Sie ist darüber hinaus mit dem sehr regressiven Typ des liegenden Stuhls kombinierte, und zwar in der Zeit, in der in Böhmen die Verwendung des vollentwickelten Typs dieser Konstruktion überwog.

Der Sparrendachstuhl über dem Chor ist mit dem Kehlbalckenpaar und Binderbalcken in jeder Balkenlage erhalten, durch den Längsverband in der vertikalen Ebene unter dem First ergänzt. Der Längsverband besteht aus den Säulen, drei Ebenen der horizontalen Rähme und Andreaskreuzen. Die Säulen in den Bindergepärren sind mit Kehlbalcken und Sparren mittels ährenförmiger Streben in zwei Höhen verbunden. Eine Analogie der ährenförmigen Streben in der Höhe des ersten Kehlbalckens befindet sich auch in den Zwischengepärren, in denen sie infolge der Absenz der axialen Säulen auf kürzere Streben zwischen dem Kehlbalcken und Sparren reduziert sind. Der verhältnismäßig subtile liegende Stuhl stützt das ganze System, aber seine Gestalt erscheint für die Mitte des 17. Jahrhunderts retardiert zu sein. Die progressiven Elemente fehlen dabei, wie die Begründung auf fünf-eckigen Schwellen oder die nach oben erweiterten Säulen. Hingegen der Spannriegel der liegenden Stuhlsäulen ist ca. dreiviertel Meter unter den ersten Kehlbalcken verschoben, und zwar ohne deutlichen Grund. Am interessantesten ist aber die totale Absenz der Bänder zwischen den liegenden Säulen und diesen Spannriegeln. Zu ungewöhnlichen Erscheinungen der Dachstuhlentwicklung zählt auch die sekundäre Walmneigungssenkung über dem Chor, die zum bedeutenden Eingriff in das letzte Bindergepärre geführt hat.

ABBILDUNGEN

- Abb. 1: Miličín (Bez. Benešov), Kirche der Geburt Mariä, Pfarre und Kirche, Ansicht von Norden. Die Kirchendächer sind mit Biberschwanz gedeckt (Museum der Region „Böhmisches Sibirien“, Archiv von Alena Ledinská, gegen 1940, www.ceskasibir.cz).
- Abb. 2: Miličín, Kirche der Geburt Mariä, Bauaufnahme der Kirche, Längsschnitt, Ausschnitt der Dachstühle (Vermessung R. Zidek – V. Vejvodský – F. Skoda – J. Schmail[er?], 1946, NPÚ ÚOP [Nationalinstitut für Denkmalpflege] für Mittelböhmen, Archiv, Best.-Nr. 178).
- Abb. 3: Miličín, Kirche der Geburt Mariä, Dachstuhl über dem Chor, Ge-

samtansicht von Südosten (alle Fotos J. Veselý, 2023, falls nicht anders angegeben).

Abb. 4: Miličín, Kirche der Geburt Mariä, Chordachstuhl, Bauaufnahme: A – Grundriss; B – Längsschnitt; C – Rekonstruktion des ursprünglichen Lösung des Walms über dem Chorabschluss. Rot sind die Abbundzeichen der einzelnen Gesspärre dargestellt. (Vermessung und Zeichnung J. Veselý, 2023; aufgrund der älteren Pläne aus dem Jahre 1946 [s. Abb. 3] und der Planungsdocumentation für die Dachstuhlinsandsetzung von T. Kostohryz aus dem Jahre 2009, NPÚ ÚOP für Mittelböhmen, Archiv, Best.-Nr. 5339).

Abb. 5: Miličín, Kirche der Geburt Mariä, Chordachstuhl, Bauaufnahme – Balkenlagen: A – komplettes Bindergepärre Nr. 7; B – Bindergepärre Nr. 1 mit reduzierter Stuhlwandsäule und unteren ährenförmigen Streben; C – Bindergepärre Nr. 4, infolge der Walmumgestaltung reduziert; D – Zwischengepärre Nr. 2. Rot – Abbundzeichen einzelner Gepärre (Vermessung und Zeichnung J. Veselý, 2023).

Abb. 6: Miličín, Kirche der Geburt Mariä, Chordachstuhl, Fußdetails von Bindergepärren: a – südlicher Fuß vom Gepärre Nr. 7 mit besonderer Gestaltung des Binderbalkenkopfs nach Stichbalkenverklauung. Die Liegendesäule trägt ein dem griechischen Buchstaben Gamma ähnliches Piktogramm; nördliche Fuß vom Gepärre Nr. 4.

Abb. 7: Miličín, Kirche der Geburt Mariä, Chordachstuhl, Durchblick von Norden in der Höhe zwischen dem ersten und zweiten Kehlbalcken. Deutlicher Unterschied der Neigung der ganzen ährenförmigen Strebe im Bindergepärre und der verkürzten Streben in anderen Gepärren.

Abb. 8: Miličín, Kirche der Geburt Mariä, Chordachstuhl, Detail der Sparrenfügung im Zwischengepärre. Im Hintergrund auch deutliche Fügung der Säule und Sparren im Bindergepärre. Die Säule ist zu den Sparren stumpf angelegt, ohne weitere Fügung.

Abb. 9: Miličín, Kirche der Geburt Mariä, Chordachstuhl, das sekundär reduzierte Gepärre Nr. 10, Ansicht von Süden. Deutlich sind der verkürzte Spannriegel des liegenden Stuhls und die Walmelemente über dem Chorabschluss.

Abb. 10: Miličín, Kirche der Geburt Mariä, Chordachstuhl, Detail der Sparren und Fußstreben vom Walm über dem Chorabschluss. Deutliche Unge nauigkeiten in der Streben- und Stichbalkenverblattung, sowie die leere Blattsasse an dem Sparren im Hintergrund.

Abb. 11: Miličín, Kirche der Geburt Mariä, Chordachstuhl, südlicher Fuß vom Bindergepärre mit deutlich gemachter Rötelsbezeichnung zum Abbund. Am Binderbalken befinden sich sowohl das laufende Zeichen des Gepärres als auch das vom liegenden Stuhl (Piktogramm).

Abb. 12: Miličín, Kirche der Geburt Mariä, Chordachstuhl, Detailaufnahme des nördlichen Endes vom ersten Kehlbalcken in der Berührung mit dem Sparren. Deutlich sind sowohl die Rötelsbezeichnung als auch drei Spuren nach dem Holzbohrer mit flacher Schneide, die es belegen, dass das erste Gepärre zugleich als Musterbalkenlage für die Herstellung der nachfolgenden Gepärre gedient hat.

Abb. 13: Miličín, Kirche der Geburt Mariä, Chordachstuhl, Details der Rötelszeichen in Gestalt der Piktogramme: a – Gepärre Nr. 10; b – Fügung der Säule und der oberen ährenförmigen Streben im Gepärre Nr. 1; c – Zeichen an der Säule und Diagonale des Andreaskreuzes der axialen Stuhlwand; d bis f – Zeichen an der Südseite der Balken des liegenden Stuhls an den Bindergepärren Nr. 1, 7 und 10.

Abb. 14: Miličín, Kirche der Geburt Mariä, Chordachstuhl, Details der mit Rötels gezeichneten Zahlengruppen an verschiedenen Dachstuhlelementen, die wohl die Maße, bzw. Zweck des Elements ausdrücken: a – Aufschrift beim nördlichen Balkenkopf vom Binderbalken des Gepärres Nr. 7; b – Aufschrift an dem Riegel des liegenden Stuhls zwischen den Gepärren Nr. 4 und 7 an der Nordseite; c – Aufschrift am Sparren der nordöstlichen Walmfläche; d – Aufschrift am Sparren der östlichen Walmfläche.

Abb. 15: Miličín, Kirche der Geburt Mariä, Chordachstuhl, Rötels-Datierungsaufschrift an der Unterseite des nördlichen Sparrens vom Gepärre Nr. 7, größtenteils vom Riegel und Arm des Andreaskreuzes überdeckt. In der Fuge zwischen den Elementen lässt sich am Ort noch das Wort „Páne“ (= Domini), die Jahreszahl jedoch nicht lesen.

Abb. 16: Miličín, Kirche der Geburt Mariä, Bauaufnahme des Dachstuhls über dem Schiff, Querschnitt (Zeichnung J. Veselý, 2023, aufgrund der Planungsdocumentation für die Dachstuhlinsandsetzung von T. Kostohryz aus dem Jahre 2009, NPÚ ÚOP für Mittelböhmen, Archiv, Best.-Nr. 5339).

Abb. 17: Miličín, Kirche der Geburt Mariä, Dachstuhl über dem Schiff, Ansicht von Südosten.

Abb. 18: Miličín, Kirche der Geburt Mariä, Dachstuhl über dem Schiff, Detail vom Hängewerk des Bindergepärres Nr. 13 mit der Datierungsaufschrift 1750.

(Übersetzung Jindřich Noll)

OKRUŽÍ A MANŽETY PŘIPISOVANÉ VILÉMU SLAVATOVÍ Z MOBILIÁŘE ZÁMKU V JINDŘICHOVĚ HRADCI

VERONIKA PILNÁ

The Ruff and Cuffs Attributed to Vilém Slavata in Jindřichův Hradec Castle Furnishings

Seventeenth-century authentic parts of clothing are scarce both in the Czech and European context. They include the set of a collar, known as a ruff, and two cuffs that have remained at Jindřichův Hradec Castle. The set is ranked among famous textile relics and been exhibited many times because of its attribution. The article seeks to present these artefacts in view of historical tailoring and lacemaking technology. It provides a detailed description of the construction and technology solution of the two types of laces.

Key words: 17th century – ruff – cuffs – lace – lacemaking – bobbin lace – Jindřichův Hradec – historical fashion – historical clothing

Autentické oděvní součástky ze 17. století jsou vzácností v českém i evropském kontextu. Mezi ně patří také sada límce tzv. okruží a dvou manžet, které jsou uchovávány na zámku v Jindřichově Hradci. Sada jindřichohradeckých oděvních doplňků patří mezi velmi známé textilní památky a vzhledem k jejich přípisu byly mnohokrát vystaveny. Předkládaný text si klade za cíl přiblížit tyto artefakty z hlediska historické krejčovské a krajkářské technologie. Zabývá se podrobným popisem konstrukce tohoto kusu a technologickým řešením obou typů použitých krajek.

Klíčová slova: 17. století – okruží – manžety – krajky – krajkářství – paličkovaná krajka – Jindřichův Hradec – historická móda – historický oděv

<https://doi.org/10.56112/pp.2023.2.05>

Límeček lemovaný širokým skládaným pruhem zvaný okruží a manžety zdobené našívanou krajkou patří k typickým znakům vrcholné renesanční či manýristické módy druhé poloviny 16. století a počátku 17. století. Doplňoval oděvy mužů, žen i dětí z movitějších sociálních vrstev. Ozdobné skládání límce se objevilo již v německé módě před rokem 1550, ale bylo součástí košil a vznikalo technikou vřapování, kdy se řada drobných pravidelných záhybů sešívá k sobě. Sešití zmenší objem skládané plochy a sklady nechá do určité míry elastické. Pokud límeček zhotovený touto technikou má horní okraj ponechaný volně, pak se množství látky zkroutí a vytvoří malebné dekorativní záhyby. Zdá se, že s uzavřeným španělským *wamsem*¹⁾ a dámským živůtkem nebylo praktické, aby košile zabírala v celkovém vrstvení tolik místa, a tak se začaly límce vypracovávat zvlášť. Oddělení od košile umožnilo snazší údržbu, a z límců se tak staly v jejich nejdražší podobě velmi důmyslně vypracované oděvní kousky zdobené nákladnou krajkou. Finanční náročnost takového oděvního doplňku, krása krajky, spojitost s významným nositelem

pak způsobily, že některé příklady se nám dochovaly do současnosti, protože byly uschovány jako upomínka na konkrétní osobnost. Uchovávání oděvů nebo jejich částí se stalo fenoménem přinejmenším od středověku, kdy osobní textilie sloužily jako sekundární relikvie. Oděvy, pokrývky hlavy, rukavice či obuv se stávaly součástí chrámových pokladů společně s kosterními pozůstatky světců. V 16. a 17. století byly podobně ukádány oděvy panovníků nebo důležitých členů šlechtických rodin. Takovým příkladem je i sada límce typu okruží a dvou manžet s inventárními čísly JH2848, JH2849a a JH2849b z mobiliárního fondu zámku v Jindřichově Hradci,²⁾ které mají upomínat na Viléma Slavatu z Chlumu a Košumberka (* 1572 – † 1652), manžela dědičky jindřichohradeckého panství Lucie Otýlie z Hradce (* 1582 – † 1633). Oděvy byly jako memorabilia na zámku v Jindřichově Hradci zaznamenány již v prvních lokálních průvodcích a soupisech. Josef Novák v soupisu vydaném v roce 1901 zmiňuje řadu oděvů Rudolfa Černína, ale okruží a manžety nikoliv.³⁾ Předměty nebyly po znárodnění zapsány Národní kulturní komisí do tzv. černých knih, vyskytují se pod čísly 3773 a 3776 až v pozdějším inventáři označené jako vícenález při inventarizaci mobiliárního fondu z roku 1985.⁴⁾

Vilém Slavata jako český královský místodržící byl slavným bezprostředním účastníkem pražské defenestrace v roce 1618 a tuto událost popsal ve svých pamětech. Zde zmiňuje také uschování prostřeleného oděvu a okruží hraběte Martinice na památku: „tak ihned několik ran pořád z rozdílných ručnic z obojí strany, jak z oken paláců tak z těch naproti valům, dolů na ty oba pány se stalo, z nichž dvě na shrabe z Martinic přišly, jedna blízko hlavy po levé straně skrze obojek na způsob okruží sbíraný, a druhá nad levým ramenem skrze kanavácový plášť a právě pod ním skrze piccátillie při černé aksamitové sukničce naskrze prošly, a v tom každém kusu, jak v obojku tak i v plášti a y sukničce, po dvouch dosti velikých dírách učinily. Však dále skrz kabát karmazínový dokonce nepřišly a tělu jeho nic neuškodily, jakž toho na dotčených, obojku, sukničce a plášti, naschválě pro památku pilně schovaných.“⁵⁾ Svoje oblečení podrobněji nezmiňuje.

V rámci známé ikonografie z přelomu 16. a 17. století jsou doloženy případy s realistickým zobrazením reálných předmětů včetně oděvů.⁶⁾ Nabízí se tak porovnání dochovaných předmětů s obrazem na téma Zázračné zachránění místodržících Slavaty a Martinice při pražské defenestraci, který je součástí mobiliáře zámku v Telči pod inv. č. T1119a a podle aktuálních rozborů vznikl nejspíše po roce 1621.⁷⁾ Hlavním motivem votivního obrazu je pád Slavaty, Martinice a písaře Fabricia z oken druhého patra Ludvíkova paláce Pražského hradu obklopené alegorickými postavami a především postavou Panny Marie. Výjev je pojatý jako vyprávění a došlo zde ke schematizaci většiny prvků. Alegorické postavy a Panna Marie jsou zpodobněny v antikizujících tunikách, ale všechny reálné postavy jsou oblečeny do aktuální dobové módy sestávajícího z kompletního oděvu v černé barvě podle španělské módy s pláštěm i bílým okružím. Podle písmen, která odkazují na veršovanou legendu, by měla být postava označená H právě Slavatou, který společně s Fabrizioem mají skládané límce zachyceny ve stejném stylu, a to poměrně hustě nabírané, že to skutečně připomíná jemné plisování. Martinic zobrazený níže pak má tradičnější okruží s pravidel-

Obr. 1: Okruží připisované tradici Vilému Slavatovi, dnes státní zámek Jindřichův Hradec, inv. č. JH2848, stav 2021 (všechna foto V. Pilná, není-li uvedeno jinak).

Obr. 2: Detail plisování okruží, dnes státní zámek Jindřichův Hradec, inv. č. JH2848, stav 2021.

Obr. 3: Detail krajky okruží a zhotoveného modelu, stav 2023.

nými zaoblenými smyčkami. Manžety jsou však tvarově zcela odlišné, na obraze jsou namalovány v té době velmi oblíbené rovné manžety s mírným rozšířením směrem vzhůru. Votivní obraz s motivem defenestrace tak nehraje v ověření přípisu sady límce a manžet velkou roli, jelikož zjednodušení okruží na obraze dochovaný kus jen lehce připomíná a nelze vyloučit, že jindřichohradecké oděvní doplňky by autor obrazu interpretoval výtvarně odlišným způsobem.⁸⁾

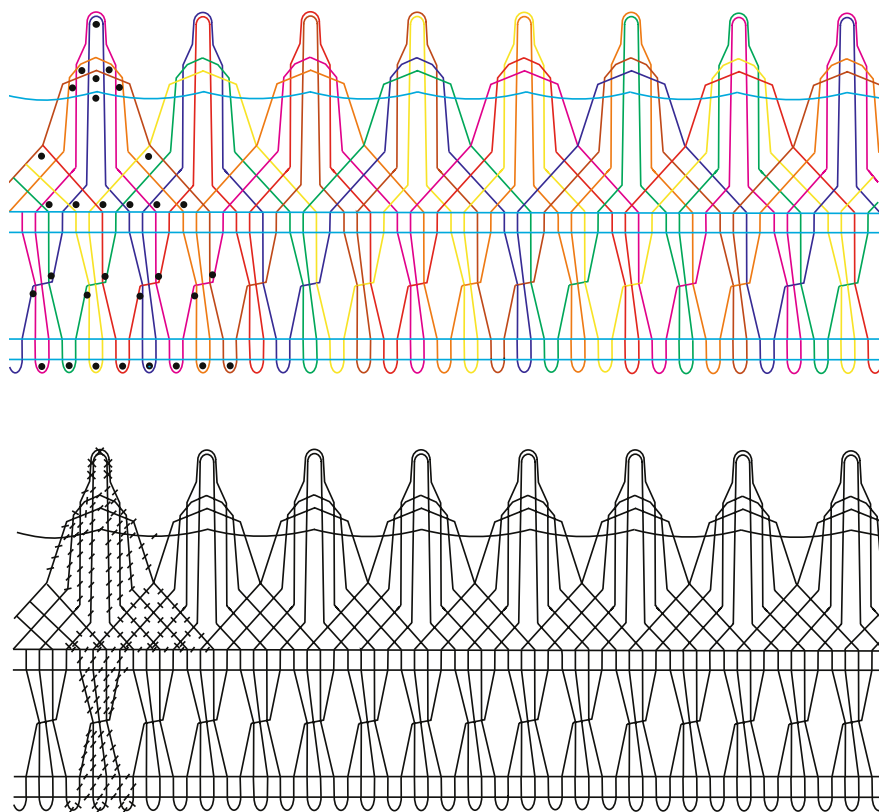
LITERATURA

Pro nástin literatury k tématu okruží a manžet připisované Vilému Slavatovi je třeba zaměřit pozornost jednak do oblasti věnující se historickému oděvu, tak mezi tituly věnující se vývoji krajkářství a soupisu památek či inventářů k zámku Jindřichově Hradci jako památkové lokalitě. V roce 2008 bylo okruží i manžety prezentováno na výstavě Valdštejn a jeho doba, ale nebylo společně s dalšími předměty zapůjčenými z památkových objektů zahrnuto do doprovodného katalogu, který byl koncipován jako výběrový.⁹⁾ Okruží s manžetami bylo zařazeno mezi prezentované předměty v rámci výstavy Podoba a příběh: Portréty renesanční šlechty, která byla otevřena mezi říjnem 2017 a únorem 2018.¹⁰⁾ Vzhledem k tomu, že se na našem území jedná o ojedinělé exempláře, jsou vybírány za oblíbený obrazový doprovod k textu o dějinách odívání. Fotografie sady okruží a manžet z Jindřichova Hradce posloužila jako ilustrace na příklad v knize Mezi tradicí a módou od Aleny Nachtmannové z roku 2012 a také v titulu Šaty chodící od Mileny Hajné z roku 2016.¹¹⁾ V roce 2018 byly publikovány souhrnné nejstarší inventáře zámku v Jindřichově Hradci. Historii mobiliáře včetně stavu textilií v raném novověku se věnovaly Eva Lukášová a Věra Smolová v edici Renesanční sídlo pánů z Hradce v nejstarších inventářích jindřichohradeckého zámku.¹²⁾ V této knize jsou prezentované dva původní inventáře, starší z roku 1604 a mladší z roku 1638, ale pro předkládanou studii časově myslitelný mladší záznam obsahuje jen textilní vybavení zámku, a to včetně několika součástí liturgického oděvu.¹³⁾

Problematické krajkářství a krajek v historickém vývoji obecně se v českém kontextu se zabývalo do současnosti několik autorek. V roce 2004 vyšla v technologické edici Řemesla – Tradice – Technika nakladatelství Grada kniha Krajkářství od Aleny Vodruškové a Ivy Proškové.¹⁴⁾ V textu autorky krátce nastínila historii krajkářství, historickým typům krajky a jednotlivým krajkářským oblastem včetně tradičního českého Vamberecka. V rámci edice Dějiny odívání byla zařazena specializovaná kniha Krajky, výšivky, stuhy, prýmký věnovaná obecněji různým výzdobným prvkům od Aleny Čechové a Anny Halíkové, kde jsou popisovány různé dekorativní techniky známé od pravěku až do roku 2000.¹⁵⁾ V roce 2004 se objevila publikace Dany Veselské zaměřená na popis krajek ze sbírek Židovského muzea v Praze, kde jsou připojené také technologické nákresy vzorů jednotlivých exemplářů a nejstarší datovatelný kus pochází z daru z roku 1608.¹⁶⁾ V roce 2008 pak Jitka Staňková zahrnula tuto textilní techniku do svého titulu Tradiční textilní techniky.¹⁷⁾ Lze říci, že česká literatura zasahující do tématu do historických krajek trpí nešvarem zaměňováním technologických označení různých

Obr. 4: Panoramatický mikrosnímek krajky okruží, stav 2021.

Obr. 5: Nákras raportu krajky okruží: nahoře – barevně odlišený průběh jednotlivých párů a polohy špendlíků, světle modré linie – svislé páry; dole – grafická podoba vzoru se zaznačeným počtem kroucení (autorka podvínku J. Kottová, grafická úprava V. Pilná).

druhů krajk. Pokud je krajka datována do 16. či 17. století, automaticky se stává „reticellou“, ač je zhotovena jinou technikou, v některých případech diametrálně odlišnou, jako je paličkování.¹⁸⁾ Takové určení se nevyhnulo ani soupravě okruží a manžet z Jindřichova Hradce: „Nákrčník a manžety z jemného běleného plátna, tvořené úzkým pruhem s řadou drobných dírek na sešňorování, do něhož je vložen velmi jemně navrapovaný kanýr, lemovaný paličkovanou krajkou typu „reticella“.“¹⁹⁾

Historický vývoj technologie je však nutný sledovat i ve světovém kontextu, především západoevropském. Ze západní Evropy k nám po celý raný novověk společně s módou pronikaly některé technologické novinky a výčet tematických publikací je mnohem bohatší. Výzkumný trend sledující tradiční rukodělné techniky, jejich popisy a vzory je možné sledovat v anglosaské literatuře zhruba od hnutí arts and crafts²⁰⁾ na konci 19. století, kdy se různí autoři obraceli do minulosti k načerpání tradičních vzorů a postupů pro umělecké řemeslo.²¹⁾ Tak vyšly v tomto období tituly jako v roce 1900 kniha Nevilla Jaksona pod názvem *A History of Hand-made Lace*, kde se věnoval historickému vývoji krajkářství, jednotlivým technikám a stylům od nejstarších dob.²²⁾

Z novější literatury se zaměřují na historické oděvy a krajky ve světovém kontextu jednak příručky určené pro sběratele a také technologické knihy popisující jednotlivé dochované kusy z pohledu historické technologie. Osmdesátá léta byla na literaturu věnovanou krajkářství v historickém pohledu poměrně bohatá. V roce 1982 Pat Earnshaw vydala dvě knihy na téma krajkářství *Lace in Fashion: From the Sixteenth to the Twentieth Centuries*

a slovník *A Dictionary of Lace*.²³⁾ V roce 1983 publikovala Santina Levey titul zaměřený na historii krajky pod názvem *Lace – The History*.²⁴⁾ O dva roky později následovala kniha Brigity Fuhrmann věnovaná paličkováným krajkám.²⁵⁾ Identifikaci historických typů krajky především pro specializované sběratelství se věnovala v roce 2001 Heather Toomer ve své knize *Antique Laces: Identifying Types and Techniques*.²⁶⁾ Tento titul podrobně popisuje jednotlivé typy krajk na základě jejich technologických specifik, které následně vkládá do historického kontextu. Od roku 2012 v různých intervalech zveřejňuje také Gilian Dye svoje praktické průvodce pro rekonstrukce starých typů paličkových krajk podle předloh z 16. a 17. století.²⁷⁾ V roce 2018 vyšel v německém jazyce katalog *Historische Spitzen* textilního muzea v St. Gallen.²⁸⁾ Různým drobným rukodělným technikám včetně historických krajk se věnuje dále na příklad sborník *Crafting textiles* editovaný Frances Pritchardovou z roku 2021.²⁹⁾ Letos v lednu pak končila výstava *Threads of Power: lace from the Textilmuseum St. Gallen* se stejnojmenným katalogem, který obsahuje také eseje od různých autorů k vývoji krajk a k několika velkým krajkářským tradicím.³⁰⁾

Nejvýznamnějším zdrojem pro porovnání technologických postupů uplatněných na límcích a dalších oděvních doplncích z období konce 16. a 17. století je čtvrtá kniha Janett Arnold z řady *Patterns of Fashion* z roku 2008.³¹⁾ Arnold v ní podrobně popsala řešení různých typů límců a řady okruží z významných evropských sbírek od Itálie po Skandinávii. Na tento styl publikací navázala Jenny Tiramani, která společně s kolektivem autorů vydala tři technologické knihy na téma oděvů 17. století.³²⁾ Tyto tři

tituly neobsahují popisy okruží, ale nachází se zde rozbor dochovaných paličkovaných krajek z jiných typů předmětů, často zhotovených v originálu z kovových nití.

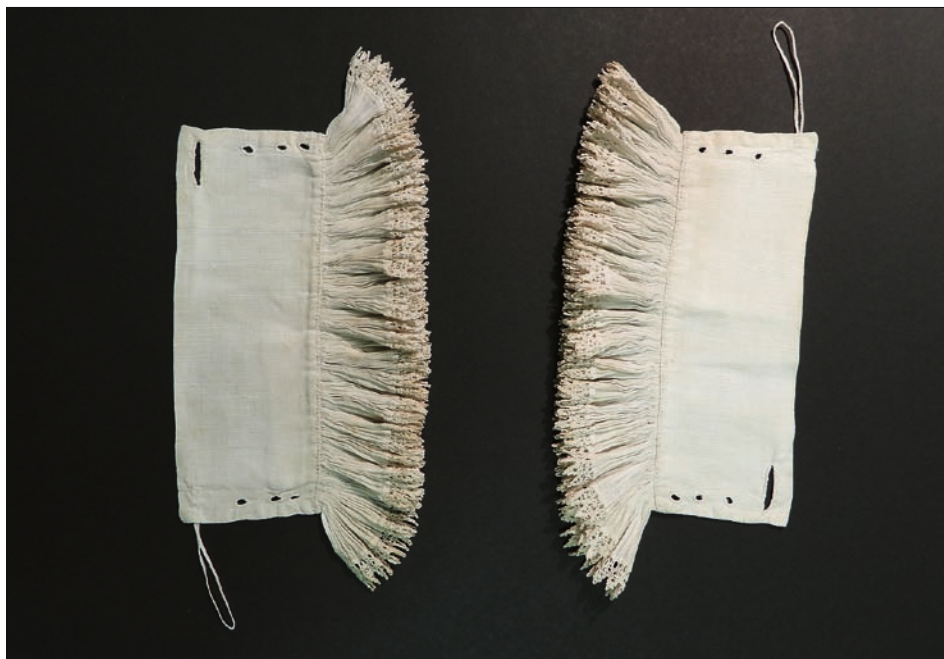
Ač je celý komplet okruží obecně známý a na zámku v Jindřichově Hradci v podstatě nepřetržitě vystavovaný, jeho popisy se omezují na konstatování, že se jedná o okruží s krajkou. Alena Nachtmannová používá k označení manžet označení z dobové mluvy *tacle* a relativizuje přepis Vilému Slavatovi, ale není zde prostor pro podrobnější popis této dochované sady oděvních doplňků.³³⁾ Milena Hajná se také nevyjadřuje k předmětům podrobně, jen v popise obrázku zmiňuje, že se jedná o okruží s paličkovanou krajkou a upozorňuje na spornou tradici připisování Vilému Slavatovi.³⁴⁾ V restaurátorské zprávě Heleny Kastlové z roku 2017 se uvádí, že „Okruží a manžety jsou zhotoveny z jemného lněného plátna, lemovaného paličkovanou krajkou typu *reticella*.“, čímž přeneseně a ne zcela přesně charakterizuje typ vzoru použitého pro paličkování zcela odlišnou dobovou technikou šité krajky.³⁵⁾

POSTUP PRŮZKUMU

Provedli jsme určení dostavy použité textilie pod digitálním mikroskopem a ověření textilní suroviny pod optickým mikroskopem.³⁶⁾ Určovali jsme základní textilně-technologický průzkum a dále jsme se zaměřili na použité krejčovské prvky. U krajky byla provedena analýza pomocí mikrosnímek a videa provedeného digitálním mikroskopem. Pomocí programu Zoner Photo Studio 17 jsme vytvořili pro větší přehlednost pomocí umělé inteligence panoramatické pohledy vzoru. Součástí průzkumu reportu krajky bylo také vyhotovení pokusných vzorků paličkovaných z více barev měkkých vyšivacích přízí a pokus vytvořit vzory v měřítku 1:1 z bílé nitě.

POPIS

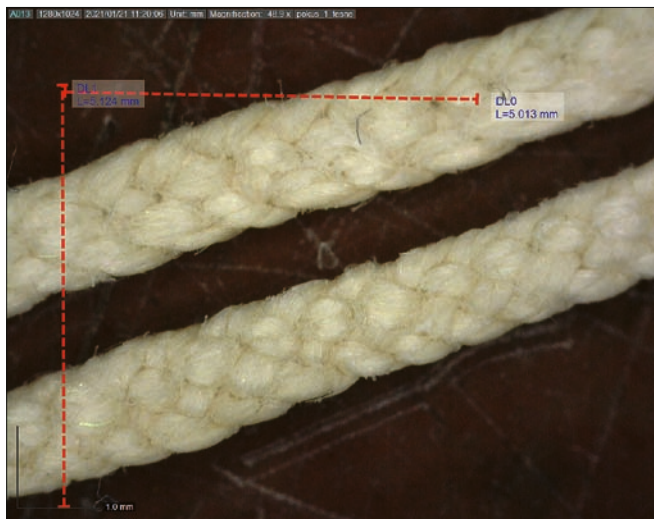
Základem okruží jsou dva stříhové díly v podobě obdélníků. Stříhový díl obepínající krk je střížen jako obdélník o rozměrech 46 cm na 7,3 cm.³⁷⁾ Jedná se o pruh lněného plátna o dostavě 18 na 16 nití na cm, zákrut nití osnovy i útku slabý ve směru Z.³⁸⁾ Tento základní konstrukční díl je zpracován přeložením z dvojitého materiálu, aby byl tvar lehce vyztužen. Na okraj, který při nošení směřoval vzhůru, je pak našit dekorativní plisovaný pruh, který vytváří charakteristickou siluetu tohoto typu límce. Dekorativní díl je dlouhý pravděpodobně 690 cm a široký 8,8 cm o dostavě 40 na 38 nití na cm, slabý zákrut nití osnovy i útku ve směru Z. Oba pruhy jsou k sobě spoje-

Obr. 6: Pár manžet tzv. *tacel* připisované tradici Vilému Slavatovi, dnes státní zámek Jindřichův Hradec, inv. č. JH2849a a JH2849b, stav 2021.

ny zřejmě následujícím postupem. Nejdříve byla našita plisovaná část zadním stehem k základnímu pruhu, následně byl základní pruh přehnut, prošit řadou pravděpodobně zadních stehů a na druhé straně zafixován pomocí obnitkovacího stehu.³⁹⁾ Na kratších stranách byly švové přídavky složeny dovnitř do vzniklého tunýlku a prošity obnitkovacím stehem. K zapínání je na základním pruhu obepínajícím v případě nošení krk vytvořená dvojice dírk a knoflík umístění blíže přeloženému okraji. Knoflík o průměru 1 cm dvojité perforovaný je lehce prohnutý, pravděpodobně našitý novodobě. Na základním pruhu je na kratším konci poblíž knoflíku ještě zašitá knoflíková dírka, původně obšitá smykovacím stehem, ale druhotně sešitá k sobě obnitkovacím stehem. Na okraji blíže plisovanému pruhu plátna jsou pak patrné u obou kratších stran ještě drobné kruhové dírký začištěné obnitkovacím stehem, které mohly sloužit k přichycení ozdobné tkanice k zavazování límce. Dekorativní pruh byl našíván již plisovaný, jelikož švy procházejí skrz hustě zhotovené sklady hluboké zhruba 3 mm. Stehy použité na všech místech jsou velmi jemné a jejich délka na líci se pohybuje kolem 0,2 cm. Plisovaný pruh je na vnějším okraji zakončen rolovanou záložkou širokou 0,2 cm prošitou obnitkovacím stehem. Stejným typem stehu je k okraji přichycena krajka. Od založeného okraje je v ploše plisování dochována řada dírek umístěných 0,8 cm od okraje, které sloužily pravděpodobně pro pomocnou niť. Šicí niť byla použita také lněná, dvounitná seskaná ze dvou pramenů ve směru Z do zákrutu S a na všech místech s viditelnými stehny na okruží i manžetách se jeví stejného typu.⁴⁰⁾

Vzhledem k tomu, že na okruží i na manžety jsou použity vzory krajky formované do špiček, které byly na přelomu 16. a 17. století velmi oblíbené, tak se na první pohled jeví, že na všechny tři kusy je použitý stejný vzorek, ale na okruží se nachází odlišný typ než na manžetách. Krajka našitá na okruží je široká celkově 2,2 cm a je zhotovena z jemné lněné nitě jednonitné v zákrutu S.⁴¹⁾ Technologicky

Obr. 7: Detail krajky manžet, šňůrky a zhotoveného modelu, stav 2023.

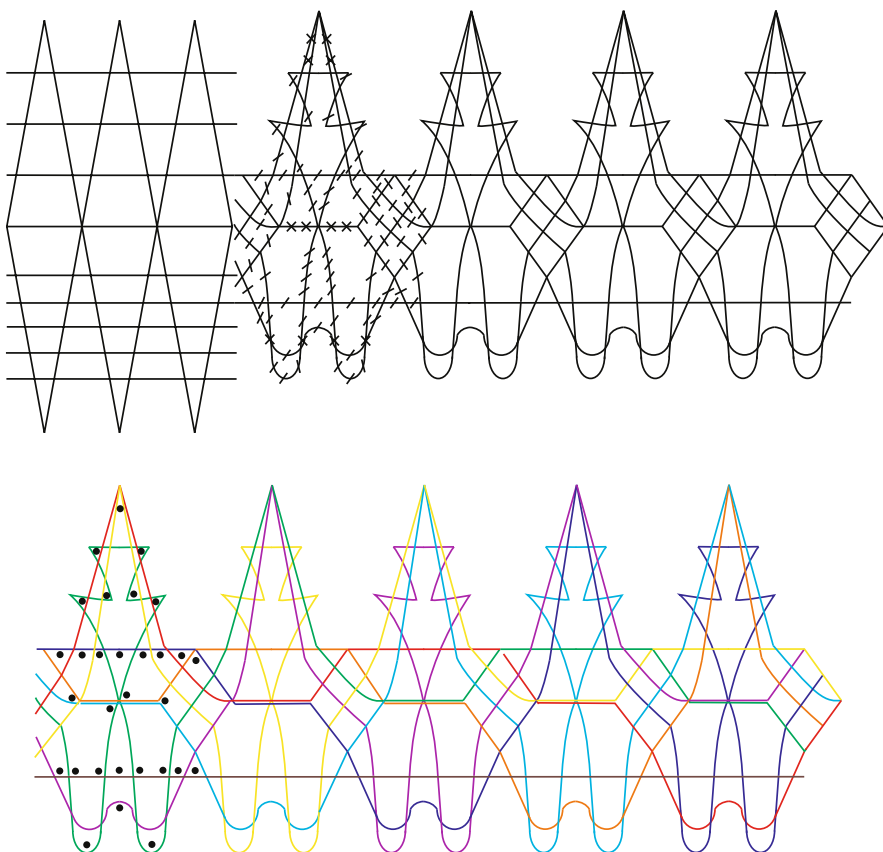
se jedná o paličkovanou krajkou pásového typu tvarovanou do ostrých špiček či zubů.⁴²⁾ Vzor je kombinací prostého kroucení páru paliček a řetízku, plátňového prohození a dírkové půdice. Nevyskytují se zde komplikovanější vazby. Jeho náročnost tkví v důmyslném střídání dvanácti párů, tj. dvojicí nití odvíjených z pracovních nástrojů tj. paliček.⁴³⁾ Celkový tvar drží pět tzv. svislých párů⁴⁴⁾ určující tři rovnoběžné linie, které ustalují tvar krajky. Ostatní potom v sedminásobném opakování tvoří jednotlivé špičky na volném zdobném okraji a očka na základním okraji krajky. (viz nákres č. 1) Historický vzor počítá s efekty, které se vytvoří vyšším napnutím některých částí pomocí silného zakroucení jednotlivých párů během práce krajčářky. Na kraje tak vzniká tvarový efekt na otvorech uprostřed základu jednotlivých dekorativních zubů, kdy vyšším napětím nití vyvolaným násobným kroucením se nitě obloukovitě prohnu směrem ven. Vnitřní pár v tomto místě odstupuje do stran a dolní špička se více rozevívá, což vytváří dojem oválného otvoru v tomto místě. Špičatý výběžek na horním okraji krajky je jednoduchý, jen z řetízku koncipovaný jako prosté očko přes špendlík. Pomocné špendlíky také pravděpodobně nebyly píchány do středu vazeb při prohození paliček, ale po prohození, protože v celé délce jsou i po natužení vazby uzavřené. Celkově krajka působí vzdušně, ale je velice pevná právě díky silnému skroucení všech párů během práce. Opticky je raport krajky rozdělený do dvou částí. Základem je pásový vzor, který místy napodobuje jednoduché šité ažury. Technologicky je v tomto místě velmi zajímavý způsob provázání jednotlivých sloupků, a to pomocí jediného páru, který prochází bez kroucení dalšími třemi. Na základní pás vzoru je pak připojena pasáž formovaná do trojúhelníkového zubu. Během práce se tak páry přelévají zleva doprava a současně vytvářejí obě vizuálně nesourodé části.⁴⁵⁾

Základním dílem obou manžet je pruh lněného plátna o šířce 5,8 cm, který je u kusu JH2849b dlouhý celkem 16,5 cm a kusu JH2849a (vystavované vpravo) 16,3 cm.⁴⁶⁾ Postup šití obou manžet se shoduje s okružím. Plisované pruhy byly našité na základní stříhové díly na jednom z delších okrajů, pak byl šev prošit z líce zřejmě zadním stehem. Následně se základní pruhy přehnuly a záložka se přichytila na rubové straně manžety obnitkovacím ste-

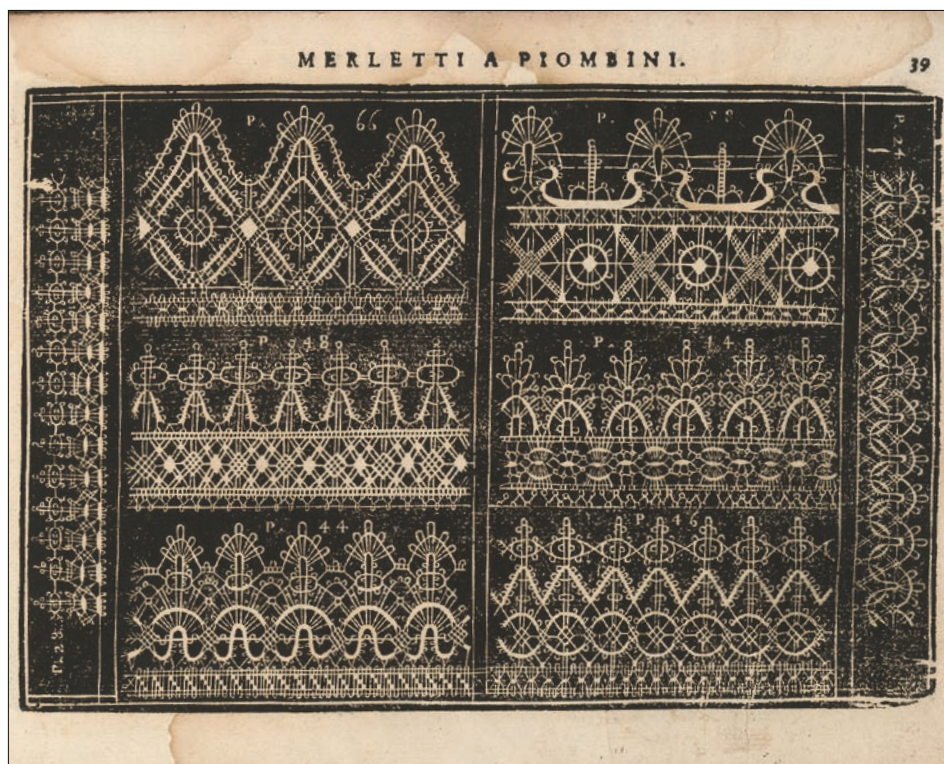

Obr. 8: Panoramatický mikrosnímek krajky manžet, stav 2021.

hem. Základní díly obou manžet mají při kratších okrajích zhotovené na obou stranách tři dírky o průměru 0,3 cm obšité obnitkovacím stehem. Je zajímavé, že obě manžety jsou vyhotoveny zcela totožně a na obou se v pravé části při pohledu z líce nachází 1,9 cm dlouhá knoflíková dírka obšitá rovněž obnitkovacím stehem jemnou bílou lněnou nití. Na levé straně je pak na obou manžetách z rubu přišita na půl přeložená jemná tkanice o celkové délce zhruba 10 cm, která je zhotovená rovněž z bílých lněných nití zřejmě technikou pletení na prstech.⁴⁷⁾ Jedná se o vzor široké tkanice z pěti smyček.⁴⁸⁾ Plátěné pruhy nabírané do manžet jsou široké v případě manžety vpravo 2,8 a vlevo 3 cm a oba dlouhé zhruba 145,5 cm. Pruh základní levé manžety (vpravo, JH2849a) je zhotoven z lněného plátna o dostavě 35 na 35 nití na cm a našitý plisovaný pruh rovněž z jemnějšího lněného plátna s dostavou 42 na 45 nití na cm.⁴⁹⁾ Lněná plátěná tkanina použitá na základní pruh pravé manžety (vlevo, JH2849b) má dostavu 31 na 34 na cm, k ní našitý dekorativní pruh 41 na 45 nití na cm. Všechny textilie použité na manžetách jsou zhotovené z lněných nití v lehkém zákrutu Z. Na vnější straně dekorativního pruhu je umístěna záložka vytvořená

Obr. 9: Návrh raportu krajky manžet: nahoře – základní geometrické pojetí vzoru a grafická podoba se značeným počtem kroucení; dole – barevně odlišený průběh jednotlivých párů a polohy špendlíků, hnědá linie – svislý pár (autorka podvínku J. Kottová, grafická úprava V. Pilná).

Obr. 10: Ukázka ze vzorníku Isabely Cataney Parasole z roku 1616. Dnes: Metropolitní muzeum, New York, inv. č. 19.51(1–46).

srolováním okraje o šíři 0,3 cm a k přehnutému kraji je přišita obnitkovacím stehem paličkováná krajka.

Jak již bylo uvedeno, na manžetách je použita krajka s odlišným raportem než na okružích. Charakterově se jedná o pásový vzor (tzv. pásková krajka) koncipovaný podobně do špiček či zubů, který je v protilehlé základové linii zakončen pomocí drobných oček. Krajka byla vyrobena v celkové šíři 1,4 cm z čistě lněné jednoduché nitě v zákrutu S.⁵⁰⁾ Celkově se na vzoru podílí osm párů. Jeden z nich umístěný blíže spodnímu okraji je určen jako svislý. Druhá opticky průběžná linie v horní části krajky je tvořená dvěma páry, které se za každým zubem pravidelně střídají. (viz nákres 2.) Zbýlých šest párů, které bychom mohli všechny označit jako vodící, v nepravidelném rytmu vyběhají do jednotlivých špiček tak, že se celý systém opakuje až po pěti zubech. Horní špička je tvořena jednoduchým očekem, po stranách má umístěné vždy dva ozdobné výběžky evokující pikotky, které jsou technologicky opět jen očkem z konkrétního páru.

ANALOGICKÉ PŘEDMĚTY

Jemného plisování vnějšího dekoračního pruhu nacházíme na košili Nilse Stura, která pochází z období před rokem 1567.⁵¹⁾ Stureho lněná košile byla opatřena 4 cm širokým ozdobným pruhem bez krajky, který byl však podobným způsobem silně skládán a všit do rovné části límce. Nejednalo se však o plisování jako na příkladu z Jindřichova Hradce, ale o jemné skládání, které bylo všito do límce obdobným způsobem, a okraj byl dále zafixován pomocí souvislé řady zadních stehů. Límce typu okružích vypracované samostatně se dále dochovaly např. ve dvou příkladech v Bavorském národním muzeu v Mnichově.⁵²⁾ Starší z nich je datováno mezi roky 1580 až 1600 a mladší do rozmezí 1590 až 1640. Obě jsou

vypracované s obdobně jemnými sklady, které zdánlivě připomínají plisování dochovaného kusu z Čech. Technologicky se však jedná o jemné sklady. V případě mladšího z Bavorských příkladů je zapínání řešeno podobně jako na jindřichohradeckém límci pomocí knoflíků, nicméně v tomto případě jsou použity dva. Ze známých dochovaných kusů jsou vizuálně i časově nejbližší příklady ze švédské Livruskamaren a Gallery of Costume, Platt Hall v Manchesteru.⁵³⁾ První ze zmíněných případů má na základním dílu našity tři dekorativní řasené pruhy, které jsou na vnějším okraji opatřené paličkovanou krajkou. Pruhy jsou na straně u základního dílu skládané, ale v ploše sklady drží hrany, a celá plocha tak působí plisovaně. Krajky použité na kus ze švédské Livruskamaren jsou několika vzorů, jeden je čistě pásový a sešitý s druhým zaobleným raportem s tulipánovými tvary umístěnými v jednotlivých obloučcích a třetí má hvězdovitý charakter.⁵⁴⁾ Manchesterský kus je obdobně silně nabíraný, v ploše ozdobného pruhu je plátno spíše hladké a na vnějším okraji má našitou také paličkovanou krajku se vzorem koncipovaným do obloučku. Vzor je technicky různorodější, na krajece je použita i plátňová vazba provedená z více párů paliček. Jemné plisování se pak dochovalo na límci, který už typologicky patří k charakteristickým tvarům raně barokní módy a dochoval se ve sbírkách Muzea Viktorie a Alberta.⁵⁵⁾ Límec datovaný kolem roku 1640 je proveden jako dvouvrstvý, dva jemně plisované pruhy lněného plátna jsou nabrány do úzkého základního dílu. Nabrání je však provedeno tak, že výsledný kus nemusí tvořit celý kruh na způsob okruží, ale obepíná krk jako komolý kužel. Janet Arnold dále uvádí ještě tři dochované okruží z různých evropských sbírek, ale charakterově jsou na nich méně blízké prvky.⁵⁶⁾

VYHODNOCENÍ PŘEDMĚTŮ

Vzhledem ke stáří okruží a obou manžet jsme předpokládali, že se v některých detailech mohou objevit i novodobé úpravy či správk. Pravděpodobně novodobý je knoflík našitý k zapnutí okruží, jelikož na analogických kusech jsou použity knoflíky oplétané nitěmi (viz výše). Vzhledem k tomu, že k zapínání okruží i manžet se někdy používalo pletených tkanic, je dále pravděpodobné, že smyčky na manžetách jsou vyrobeny později právě z tkanice původně určené k svázání manžet. Takové řešení naznačují řady dírek, které jsou po obou stranách manžet. Tkanice do takových otvorů byly provlékány přeložením na půl a protažením volných konců skrz vzniklou smyčku.⁵⁷⁾

Vzory obou typů krajece jsou geometrické a tvarovány do špiček, které byly na počátku 17. století stále oblíbené.

Obr. 11: Detail postav z votivního obrazu Zázračné zachránění místodržících Slavaty a Martinice při pražské defenestraci, po roce 1623. Dnes: státní zámek Telč, inv. č. T1119a (fotoarchiv NPU).

né.⁵⁸⁾ Nepodařilo se ztotožnit raporty jindřichohradeckých krajece s žádným z dochovaných nákresů, ale mezi vzory předkládané ve vzorníku Elisabety Parasole z roku 1616 nacházíme na straně 39 tři raporty a na straně 40 jeden, které mají v základu křížení ze čtyř „svazků“ použité na krajece z okruží.⁵⁹⁾ Na straně 39 se uprostřed vlevo nachází vzor v dolní části připomínající krajece z manžet. Starší vzorník Mattea Pagana obsahující předlohy použitelné pro paličkovanou krajku z roku 1559 charakterově blízké vzory nenabízí.⁶⁰⁾ Ač některé koncipoval autor předlohy tvary raportů na jedné straně do pravidelných zubů, jsou celkově mnohem jednodušší. Podobě časově blízký vzorník k předlohám Isabely Cataney Parasole i předpokládané době vzniku okruží vydal Matthias Mignerak v roce 1606.⁶¹⁾ Obsahuje také jeden vzor se základovým páskem tvořeným křížením ze čtyř „svazků“ použité na krajece okruží.⁶²⁾

ZÁVĚR

Příspěvek si vytýčil podrobněji popsat tři ojediněle dochované oděvní doplňky ze 17. století, které byly dosud prezentovány jen pro svou kulturně historickou hodnotu, a především dosud podrobněji nezkoumané dochované historické krajky. Z předloženého rozboru je patrné, že technologické provedení dochovaných kusů historického textilu je zajímavá „časová konzerva“ různých rukodělných technik a podrobný průzkum přináší řadu cenných poznatků k historickým textilním technikám. Na zdánlivě běžných prvcích dochovaných oděvů lze identifikovat dnes již sporadicky používané textilní techniky jako v případě šňůrky pletené na prstech, která se dochovala jen jako funkční součást manžet. Každý dochovaný kus je originál a popis jeho výrobního postupu a dalších technologických specifik pomáhá přiblížit způsob práce dobových výrobců

oděvů, ať už se jednalo o profesionální tvůrce či domácí výrobu. Podobně je tomu i v případě dvou raportů původních krajek, které v sobě reflektují, jak se podařilo zjistit, alespoň částečně prvky z dochovaných tištěných vzorníků pro ruční práce z počátku 17. století. Průzkum technologických specifik historických krajek z českých zemí napomáhá také při pochopení lokálních krajkářských tradic jako Vamberecko či Sedlecko, a je tedy zásadním zdrojem také pro etnografické studium pozdějších lidových krajek.⁶³⁾

Tento výsledek typu Jost vznikl v rámci výzkumného projektu „Vlákna paměti. Minulost a současnost vambereckého krajkářství“ id. č. DH23P03OVV022, financovaného z prostředků Ministerstva kultury – Program NAKI III – program na podporu aplikovaného výzkumu v oblasti národní a kulturní identity na léta 2023 a 2030.

MGR. VERONIKA PILNÁ – NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV, ÚZEMNÍ ODBORNÉ PRACOVNÍŠTĚ V PLZNI,
PREŠOVSKÁ 7/171, 306 37 PLZEŇ
PILNA.VERONIKA@NPU.CZ

POZNÁMKY

- 1) Wams – historické označení pánské kabátce, přejato z němčiny. Více př. L. Kybalová, *Dějiny odívání – Renesance*. Praha 1996; A. Nachtmannová, *Mezi tradicí a módou – Odívání v Čechách od renesance k baroku*. Praha: NPÚ 2012; V. Pilná, *Oděv v západních Čechách 15. až 17. století*, Plzeň: NPÚ 2018 apod.
- 2) Není to jediný památný oděv, který byl na Jindřichově Hradci uchováván. Již Josef Novák zmiňuje v roce 1901 konvolut rokokových oděvů Rudolfa Černína a příkrývku Kateřiny z Monfortu, okruží a manžety však ne. Více J. Novák, *Soupis památek historických a uměleckých*. Politický okres Jindřichovo-Hradecký. Praha 1901, s. 110.
- 3) Tamtéž.
- 4) Informace ze systému CastIS pro vedení základní evidence mobiliárních fondů Národního památkového ústavu, přístup z 18. 10. 2023. Tzv. „vícenález“ je označení pozdějšího nálezů předmětů uložených na památkovém objektu od doby převzetí státem, ale nezaevidovaných Národní kulturní komisí.
- 5) V. Slavata, *Paměti nejvyššího kancléře království českého Viléma hraběte Slavaty z Chlumu a z Košumberka ... od l. 1608 do 1619*. V. Jireček – J. Jireček edd., Praha 1866, s. 86.
- 6) Je známý příklad shody mezi závěti chrudimského měšťana Samuela Fontina a jeho votivním obrazem z chrudimského kostela Nanebevzetí Panny Marie. Více V. Pilná, o. c. v pozn. 2, s. 335–336.
- 7) Podrobně např. Š. Radostová ed., *Ad unicum I-2*. Praha: NPÚ 2018, s. 361–366.
- 8) Netno podotknout, že pokud by se jednalo skutečně o Slavaty dochované oděvní doplňky či dokonce spjaté s touto událostí, tak tento prvek mohl samozřejmě projít uměleckou licencí. Další dobový výjev defenestrace zhotovený rytcem Mathiasem Merianem v idealizované podobě pak ukazuje celou událost z interiéru a všichni tři defenestrování pánové mají na výjevu volně ložené límce, které byly v té době také velmi oblíbené. Viz J. P. Abelin, *Theatrum Europaeum 1618–1629*. Frankfurt 1635, s. 18 (<http://diglib.hab.de/periodica/70-a-hist-2f/start.html>).
- 9) E. Fučíková – L. Čepička, *Valdštejn a jeho doba*. Praha 2007. V katalogu jsou prezentovány př. jezdecké holinky, límec připisovaný Albrechtu z Valdštejna či opasek z Týna nad Vltavou, ale trabantská uniforma, oděv z Českého Krumlova a zmíněné okruží s manžetami nikoliv. Ve fotodokumentaci autorky z výstavního sálu jsou však zdokumentovány, jak byly předměty na místě prezentovány.
- 10) Doprovodný katalog k výstavě vyšel pod stejným názvem E. Lukášová – L. Hytha – O. Klapetková edd., *Podoby a příběhy: Portréty renesanční šlechty*. Kroměříž 2017.
- 11) A. Nachtmannová, o. c. v pozn. 1, s. 102; M. Hajná, *Šaty chodící – Každodennost a symbolika ve šlechtickém šatníku raného novověku*. České Budějovice 2016, s. 37.
- 12) E. Lukášová – V. Smolová, *Renesanční sídlo pánů z Hradce v nejstarších inventářích jindřichohradeckého zámku*. České Budějovice 2018.
- 13) Tamtéž, s. 51, 166–193.
- 14) A. Vondrušková – I. Prošková, *Krajkářství*. Praha 2004.
- 15) A. L. Čechová – A. Halíková, *Krajky, výšivky, stuhy, prýmky*. Praha 2004.
- 16) D. Veselská, *Krajky ze sbírek židovského muzea v Praze*. Praha 2004, s. 18–19. Nejstarší příklad krajky z roku 1608 ze sbírek Židovského muzea, původ: Pinkasova synagoga, paličková krajka z kovových nití, inv. č. ŽMP 012.678.
- 17) L. Baran – J. Staňková, *Tradiční textilní techniky*. Praha 2008, s. 91–102.
- 18) Reticela je jedním z typů šité krajky používané v 16. století. V české literatuře se obecně považuje za nejstarší druh krajky. Více A. L. Čechová – A. Halíková, o. c. v pozn. 15, s. 45; záměna např. u D. Veselské, o. c. v pozn. 17, s. 18–19.
- 19) E. Lukášová – L. Hytha – O. Klapetková edd., o. c. v pozn. 10, s. 56.
- 20) Umělecké hnutí zformované v Anglii přibližně mezi lety 1880 až 1920. Více A. Steven, *Hnutí historických řemesel*. Praha 1997.
- 21) Podrobně rozvádíme ve V. Pilná, *Dekorativní techniky 16. století a počátku 17. století*, in: *Textil v muzeu* 15, 2019, Brno, s. 5–6.
- 22) N. Jackson, *A History of Hand-made Lace*. London 1900. Zmiňuje též V. Pilná, o. c. v pozn. 22, s. 5.
- 23) P. Earnshaw, *Lace in Fashion: From the Sixteenth to the Twentieth Centuries*. Aylesbury 1982; týž, *A Dictionary of Lace*. Aylesbury 1982.
- 24) S. Levey, *Lace – A History*. Leeds 1983.
- 25) B. Fuhrmann, *Bobbin Lace: An Illustrated Guide to Traditional and Contemporary Techniques*. New York 1985.
- 26) H. Toomer, *Antique Laces: Identifying Types and Techniques*. Atglen 2001.
- 27) G. Dye, *Elizabethan Lace*. London 2009; týž, *Sixteenth and Seventeenth Century Bobbin Lace 1 – Gold and Silver Edgings*. London 2012a; týž, *Sixteenth and Seventeenth Century Bobbin Lace 2 – The Isham Samples and Other Linen Edgings*. London 2012 b; týž, *Sixteenth and Seventeenth Century Bobbin Lace 3 – Surface Decoration in Silk and Metal Thread*. London 2013; týž, *Sixteenth and Seventeenth Century Bobbin Lace 4 – Insertions and Borders*. London 2015; týž, *Introducing Bone Lace – A Beginner's Guide to Working Early Bobbin Lace*. London 2017.
- 28) R. O. Landini – T. Schoenholzer-Nichols – F. Sorber – A. Wanner edd., *Historische Spitzen, Die Leopold-Iklé-Sammlung im Textilmuseum St. Gallen*. Stuttgart 2018.
- 29) F. Pritchard ed., *Crafting Textiles*, Oxford – Philadelphia 2021.
- 30) E. Cormack – M. Majer edd., *Threads of Power: lace from the Textilmuseum St. Gallen*. New York 2022.
- 31) J. Arnold, *Patterns of Fashion 4 – The cut and construction of linen shirts, smocks, neckwear, headwear and accessories for men and women 1540–1660*. London 2008.
- 32) S. North – J. Tiramani edd., *Seventeenth-Century Women's Dress Patterns – book one*. London 2011; *titíž, Seventeenth-Century Women's Dress Patterns – book two*. London 2012; M. Braun – L. Costigliolo – S. North – C. Thorton – J. Tiramani, *Men's Dress Pattern 1600–1630*. London 2016.
- 33) A. Nachtmannová, o. c. v pozn. 1, s. 102.
- 34) M. Hajná, o. c. v pozn. 11, s. 37.
- 35) H. Kastlová, *Závěrečná restaurátorská zpráva – Okružní inv. č. HJ2848, Manžety – inv. č. JH2849, Chotíkov, 2017, rkp., s. 1.*
- 36) Původní průzkum byl zahájen v rámci přípravy na vystavení předmětů na hradě Velhartice v roce 2021, kdy byla kontaktována Mgr. Ivana Sieberová z Klatovského muzea. Průzkum však nebyl dokončen. Po získání podpory z projektu NAKI III se podařilo celé téma dokončit s restaurátorkou Jitkou Kottovou. Průzkum dochované materiálu provedla autorka článku, raporty krajek byly rekonstruovány Jitkou Kottovou.
- 37) Měřeno vždy ke švu, tj. bez záložky, která je skrytá ve švu. Míry uvádíme v centimetrech jak je to obvyklé v krejčovské praxi.
- 38) Určení textilní suroviny v roce 2021 provedla autorka společně s restaurátorkou Jitkou Kottovou.
- 39) Uvádíme pravděpodobný postup, ale u prošíání zadním stehem po přehnutí základního obdélníkového dílu nelze ověřit, jelikož nevidíme rubovou stranu švu.
- 40) Průměr nitě kolísá na měřených místech od 0,40 po 0,44 mm.
- 41) Průměr nitě kolísá na měřených místech od 0,207 do 0,297 mm.
- 42) Někdy se užívá také označení pásková krajka.
- 43) Základ paličkové práce jsou tzv. páry – tedy dvojice paliček s nitěmi. K vytvoření vazby paličkování potřebujete alespoň dva páry,

- tj. čtyři nitě, které se mezi sebou mohou provlékat a tím vytvářejí základní vazbu, která drží práci v požadovaném tvaru. Více k technologii paličkování L. Baran – J. Staňková, o. c. v pozn. 18, s. 91–102.
- 44) Vísavý pár je pár paliček, který ustaluje vzor. Nítě odvíjené z tohoto páru neprocházejí vzorem od kraje ke kraji, ale stále visí svisle z podušky (herdule).
- 45) Hodnocení raportu z části vychází ze slovního popisu experimentální výroby restaurátorky Jitky Kottové.
- 46) Lze je odlišit i podle správký na tkanici, ze které je vyrobeno očko na manžetě.
- 47) Tvz. finger loop braiding – lze přeložit jako pletení či splétání tkanic na prstech. Jedná se o starou techniku výroby kaniček různých průřezů od kulatých po ploché, kdy se tkanice vytváří pomocí proplétání dvojitých nití mezi sebou. Technika byla velmi oblíbená ve vrcholném středověku a raném novověku. Více E. Benns – G. Barrett, Tak v Bowes Departed, A 15th century Braiding Manual Examined. London 2019.
- 48) Tamtéž, s. 39.
- 49) Odlišnosti mezi rozbohem jednotlivých použitých tkanin jsou minimální. Předpokládáme, že se jednalo o totožný materiál.
- 50) Průměr nitě kolísá na měřených místech od 0,241 po 0,327 mm.
- 51) J. Arnold, o. c. v pozn. 31, s. 21.
- 52) Tamtéž, s. 27.
- 53) Tamtéž, s. 29.
- 54) Tamtéž, s. 79.
- 55) Tamtéž, s. 29.
- 56) Tamtéž, s. 28, 30–31.
- 57) V. Pilná, o. c. v pozn. 1, s. 55.
- 58) Podrobný rozbor dochovaných předloh pro ruční práce publikován ve V. Pilná, o. c. v pozn. 21, s. 5–6.
- 59) Dochovaly se dva exempláře, v Bibliothèque nationale de France a Metropolitan Museum of Art, pro názornost zde uvádíme plnou citaci pro oba exempláře – I. C. Parasole, Teatro delle Nobili et Virtuose Donne (...), Rome 1616. Dnes: Paříž, Bibliothèque nationale de France, sig. RESERVE 4-LH-119. Dostupné on-line: <http://catalogue.bnf.fr/ark:/12148/cb31057611j> (přístup 10. 4. 2019); týž, Teatro delle Nobili et Virtuose Donne (...), Rome 1616. Dnes: New York, Metropolitan Museum of Art, inv. č. 19.51(1–46). Dostupné on-line: <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/355100> (přístup z 5. 4. 2019)
- 60) M. Pagano, Le Pompe, opera nova nella quale si ritrovano varie, & diversi sorti di mostre. Venezia: Matteo Pagano 1558. Dnes: Paříž, Bibliothèque nationale de France, sig. A-D4. On-line: <https://catalogue.bnf.fr/ark:/12148/cb39317468r> (přístup 10. 4. 2019).
- 61) M. Mignerak, La Pratique de l'Aiguille, Paris: Jean Le Clerc 1605. Dnes Metropolitan Museum, New York, inv. č. 20. 50. 1(1–78). On-line: <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/354009> (přístup z 8. 8. 2019).
- 62) Tamtéž, s. 77; Pro nalezení analogií jsme dále zkoušely procházet digitalizované sbírky prostřednictvím portálu eSbírky nebo vyhledávač Metropolitanu muzea v New York, Rijksmuseum a Livrustkammaren, ale s negativním výsledkem. Dostupné on-line: <https://www.metmuseum.org/art/the-collection>; <https://samlingar.shm.se/>; <https://www.esbirky.cz/>; <https://www.rijksmuseum.nl/> (opakovaný přístup do 28. 8. 2023)
- 63) Získané informace budou využity nejen při prezentaci okruží a manžet na zámku v Jindřichově Hradci, ale krajčářské předlohy najdou využití aktuálně v krajčářském školství či při edukaci v oblasti historické módy v muzeích a na dalších památkových objektech.
- Dye, G. 2009: Elizabethan Lace. London: Clevedon Press.
- Dye, G. 2012a: Sixteenth and Seventeenth Century Bobbin Lace 1 – Gold and Silver Edgings. London: Clevedon Press.
- Dye, G. 2012 b: Sixteenth and Seventeenth Century Bobbin Lace 2 – The Isham Samples and Other Linen Edgings. London: Clevedon Press.
- Dye, G. 2013: Sixteenth and Seventeenth Century Bobbin Lace 3 – Surface Decoration in Silk and Metal Thread. London: Clevedon Press.
- Dye, G. 2015: Sixteenth and Seventeenth Century Bobbin Lace 4 – Insertions and Borders. London: Clevedon Press.
- Dye, G. 2017: Introducing Bone Lace – A Beginner's Guide to Working Early Bobbin Lace. London: Clevedon Press.
- Earnshaw, P. 1982a: Lace in Fashion: From the Sixteenth to the Twentieth Centuries. Aylesbury: Shire Publications.
- Earnshaw, P. 1982 b: A Dictionary of Lace. Aylesbury: Shire Publications.
- Fučíková, E. – Čepička, L. 2007: Valdštejn a jeho doba. Praha: Academia.
- Fuhrmann, B. 1985: Bobbin Lace: An Illustrated Guide to Traditional and Contemporary Techniques. New York: Dover Publication.
- Hajná, M. 2016: Saty chodící – Každodennost a symbolika ve šlechtickém šatníku raného novověku. České Budějovice: NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích.
- Jakson, N. 1900: A History of Hand-made Lace. London: Upcot Gill.
- Kastlová, H. 2017: Závěrečná restaurátorská zpráva – Okruží inv. č. HJ2848, Manžety – inv. č. JH2849, Chotíkov, 1 str.
- Kybalová, L. 1996: Dějiny odívání – Renesance. Praha: NLN.
- Landini, R. O. – Schoenholzer-Nichols, Th. – Sorber, F. – Wanner, A. edd. 2018: Historische Spitzen, Die Leopold-Iklé-Sammlung im Textilmuseum St. Gallen. Stuttgart: Arnoldsche.
- Levey, S. 1983: Lace – A History. Leeds: Routledge.
- Lukášová, E. – Hyfha, L. – Klapetková, O. edd. 2017: Podoby a příběhy: Portréty renesanční šlechty. Kroměříž: NPÚ ÚPS v Kroměříži.
- Lukášová, E. – Smolová, V. 2018: Renesanční sídlo pánů z Hradce v nejstarších inventářích jindřichohradeckého zámku. České Budějovice: NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích.
- Nachtmannová, A. 2012: Mezi tradicí a módou – Odívání v Čechách od renesance k baroku. Praha: NPÚ.
- North, S. – Tiramani, J. edd. 2011: Seventeenth-Century Women's Dress Patterns – book one. London: Victoria and Albert Museum.
- North, S. – Tiramani, J. edd. 2012: Seventeenth-Century Women's Dress Patterns – book two. London: Victoria and Albert Museum.
- Novák, J. 1901: Soupis památek historických a uměleckých v království Českém od pravěku do počátku XIX. století, XIV: Politický okres Jindřicha-Hradecký. Praha: Archoeologická komise.
- Pilná, V. 2018: Oděv v západních Čechách 15. až 17. století, Plzeň: NPÚ.
- Pilná, V. 2019: Dekorativní techniky 16. století a počátku 17. století, in: Textil v muzeu 15/2019, Brno, s. 5–16.
- Pritchard, F. ed. 2021: Crafting Textiles, Oxford – Philadelphia: Oxbow Books.
- Radostová, Š. ed. 2018: Ad unicum I–2. Praha: NPÚ.
- Steven, A. 1997: Hnutí historických řemesel. Praha: Svojtka a Vašut.
- Toomer, H. 2001: Antique Laces: Identifying Types and Techniques. Atglen: Schiffer Publishing.
- Veselská, D. 2004: Krajky ze sbírek židovského muzea v Praze. Praha: Židovské muzeum v Praze.
- Vondrušková, A. – Prošková, I. 2004: Krajčářství. Praha: Grada.

PRAMENY VYDANÉ

Slavata, V. 1866: Paměti nejvyššího kancléře království českého Viléma hraběte Slavaty z Chlumu a z Košumberka... od l. 1608 do 1619. V. Jireček – J. Jireček edd., Praha: knižecí arcibiskupské knihtiskárny za Rohlička a Sieverse.

ON-LINE:

Abelin, J. P. 1635: Theatrum Europeanum 1618–1629. Frankfurt. On-line: <http://diglib.hab.de/periodica/70-a-hist-2f/start.htm> (přístup z 25. 8. 2023).

eSbírky, projekt. On-line: <https://www.esbirky.cz/> (opakovaný přístup do 28. 8. 2023).

Livruskammaren, Stockholm. On-line: <https://samlingar.shm.se/> (opakovaný přístup do 28. 8. 2023).

Mignerak, M. 1605: La Pratique de l'Aiguille, Paris: Jean Le Clerc. Dnes Metropolitan Museum, New York, inv. č. 20. 50. 1(1–78). On-line: <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/354009> (přístup z 8. 8. 2019),

LITERATURA

Arnold, J. 2008: Patterns of Fashion 4 – The cut and construction of linen shirts, smoks, neckwear, headwear and accessories for men and women 1540–1660. London: MacMillan Publishers.

Baran, L. – Staňková, J. 2008: Tradiční textilní techniky. Praha: Grada.

Benns, E. – Barrett, G. 2019: Tak v Bowes Departed, A 15th century Braiding Manual Examined. London: Soper Lane.

Braun, M. – Costigliolo, L. – North, S. – Thorton, C. – Tiramani, J. 2016: Men's Dress Pattern 1600–1630. London: Victoria and Albert Museum.

Cormack, E. – Majer, M. edd. 2022: Threads of Power: lace from the Textilmuseum St. Gallen. New York: Bard Graduate Center.

Čechová, A. L. – Halíková, A. 2004: Krajky, výšivky, stuhy, prýmky. Praha: NLN.

Metropolitní museum, New York. On-line: <https://www.metmuseum.org/art/the-collection> (opakovaný přístup do 28. 8. 2023).

Pagano, M. 1558: Le Pompe, opera nova nella quale si ritrovano varie, & diversi sorti di mostre. Venezia: Matteo Pagano. Dnes: Paříž, Bibliothèque nationale de France, sig. A-D4. On-line: <https://catalogue.bnf.fr/ark:/12148/cb39317468r> (přístup 10. 4. 2019).

Parasole, I. C. 1616: Teatro delle Nobili et Virtuose Donne (...), Rome: Mauritio Bona. Dnes: Paříž, Bibliothèque nationale de France, sig. RESERVE 4-LH-119. On-line: <http://catalogue.bnf.fr/ark:/12148/cb31057611j> (přístup 10. 4. 2019).

Parasole, I. C. 1616: Teatro delle Nobili et Virtuose Donne (...), Rome: Mauritio Bona. Dnes: New York, Metropolitan Museum of Art, inv. č. 19.51(1-46). On-line: <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/355100> (přístup z 5. 4. 2019).

Rijksmuseum, Amsterdam. On-line: <https://www.rijksmuseum.nl/> (opakovaný přístup do 28. 8. 2023).

DIE HALSKRAUSE UND MANSCHETTEN AUS DEM MOBILIAR DES SCHLOSSES JINDŘICHŮV HRADEC, VILÉM SLAVATA ZUGESCHRIEBEN

Die authentischen Kleidungsaccessoires aus dem 17. Jahrhundert stellen sowohl im tschechischen als auch europäischen Kontext eine Seltenheit dar. Zu ihnen zählt auch der Satz einer Halskrause und zwei Spitzenmanschetten, die im Schloss Jindřichův Hradec (Neuhaus) aufbewahrt sind. Der Satz der Accessoires aus Jindřichův Hradec stellt sehr populäre Textildenkmal dar, die mit Rücksicht zu ihrer Zuschreibung vielfach ausgestellt wurden. Der vorliegende Text legt sich als Ziel diese Kunstgewerbezeugnisse aus dem Blickpunkt der historischen Schneider- und Spitzentechnologie näher zu bringen. Er befasst sich mit gründlicher Beschreibung der Konstruktion dieser Stücke und der technologischen Lösung beider verwendeten Spitzentypen.

ABBILDUNGEN

Abb. 1: Die Halskrause, laut Tradition an Vilém Slavata zugeschrieben, heute Staatliches Schloss Jindřichův Hradec (Neuhaus), Best.-Nr. JH 2848, Zustand 2021 (alle Fotos V. Pilná, falls nicht anders angegeben).

Abb. 2: Halskrause, heute Staatliches Schloss Jindřichův Hradec, Best.-Nr. JH 2848, Detail vom 2848, Zustand 2021 (alle Fotos V. Pilná, falls nicht anders angegeben).

Abb. 3: Halskrause, Detail der Spitze und des gefertigten angefertigten Modells, Zustand 2023.

Abb. 4: Halskrause, Panorama-Mikroaufnahme der Spitze, Zustand 2021.

Abb. 5: Halskrause, Skizze des Rapports der Spitze: oben – Farbenunterscheidung des Verlaufs einzelner Paare und Lage der einzelnen Stecknadeln, hellblaue Linien – vertikale Paare; unten – grafische Gestalt des Musters mit eingezeichneter Zahl von Verdrehungen (Autorin des Klöppelbriefs J. Kottová, grafische Gestaltung V. Pilná).

Abb. 6: Paar Manschetten-Handkrausen (sog. Tätzlein), laut Überlieferung an Vilém Slavata zugeschrieben, heute Staatliches Schloss Jindřichův Hradec, Best.-Nr. JH2849a, JH2849b. Foto Autorin, 2021.

Abb. 7: Detail der Spitze der Manschetten und des gefertigten Modells. Foto Autorin, 2023.

Abb. 8: Manschetten, Panorama-Mikroaufnahme der Spitze, Zustand 2021.

Abb. 9: Spitze der Manschetten, Skizze des Rapports: oben – geometrische Grunderfassung des Musters und grafische Gestalt mit der Zahl von Verdrehungen; unten – Farbenunterscheidung des Verlaufs einzelner Paare und der Lage der Stecknadeln; braune Linie – vertikales Paar (Autorin des Klöppelbriefs J. Kottová, grafische Gestaltung V. Pilná).

Abb. 10: Musterbuch von Isabela Catanea Parasole, 1616, Probe. Heute Metropolitan Museum New York, Best.-Nr. 19.51(1-46), OA – Open Access.

Abb. 11: Votivbild der Wunderrettung der Statthalter Slavata und Martinic beim Prager Fenstersturz 1618, nach 1623, Detail der Figuren. Heute Staatliches Schloss Telč, Best.-Nr. T1119a. Nationalinstitut für Denkmalpflege, Fotoarchiv.

(Übersetzung Jindřich Noll)

PRAŽSKÝ SOCHAŘ PETR PRACHNER (1744–1807) – JEHO STUDIJNÍ ZAHRAJNÍČNÍ CESTY A PODÍL NA VÝZDOBĚ NOVÉ MINCOVNY V PRAZE

KRYŠTOF LOUB

Petr Prachner (1744–1807), a Sculptor of Prague – His Study Travels Abroad and Contribution to the Decoration of the New Mint in Prague

The article deals with the study travels of the Prague sculptor Petr Prachner (1744–1807) to academies in Amsterdam, London, and Mannheim as well as his work in Vienna. Prachner's academic training and foreign experience were later reflected in his sculpture decoration of the New Mint in the Old Town of Prague. Not only do the archival sources help to restore the operation of the sculpture workshop of Petr's father Richard Jiří Prachner (1705–1782) in greater detail, but they also correct our perspective on Prague sculpture art of the second half of the 18th century.

Key words: Petr Prachner – Ignác František Platzer – Johann Prachner – Baroque – Classicism – Prague – sculpture – academies of art

Príspevok sa venuje studijným cestám pražského sochaře Petra Prachnera (1744–1807) na akademiích v Amsterdamu, Londýně a Mannheimu a také sochařovu působení ve Vídni. Toto akademické školení a zahraniční zkušenosti se pak odrazily i na jeho sochařském díle na Nové Mincovně na Starém Městě pražském. Archivní prameny tak pomáhají nejen detailněji rekonstruovat fungování sochařské dílny Petrova otce Richarda Jiřího Prachnera (1705–1782), ale také korigují náš pohled na sochařství druhé poloviny 18. století v Praze.

Klíčová slova: Petr Prachner – Ignác František Platzer – Johann Prachner – baroko – klasicismus – Praha – sochařství – umělecké akademie

<https://doi.org/10.56112/pp.2023.2.06>

Sochařství druhé poloviny 18. století v Praze může na první pohled budit dojem probádaného tématu. Význam si udržuje především monografie sochařské rodiny Platzerů od Zdeňky Skořepové,¹⁾ ale také mnohé práce Oldřicha Jakuba Blažička²⁾ a dalších autorů.³⁾ Při detailnější rešerši literatury si ale záhy uvědomujeme, že je situace mnohem komplikovanější, protože v dosavadním stavu poznání zůstává stále mnoho bílých míst. V Praze v druhé polovině 18. století tvořilo mnoho několikageneračních sochařských dílen. Jmenujme například Kabourky, Lederery, Šlancovské či Ublakery. Jejich zástupcům však můžeme připisat pouze několik málo děl, pokud vůbec nějaká. Podobně nedostatečně je poznána tvorba umělecké rodiny Prachnerů. Zatímco konvolut identifikovaných prací zakladatele dílny

v Praze usedlého Richarda Jiřího (1705–1782), původem z hornofalckého Gimpershausenu, je poměrně obsáhlý, situace s připsáním uměleckých zakázek jeho čtyřem synům (tři sochaři a jeden architekt), tj. Valentinovi (1731 – po 1810), Josefovi (1732–1791), Johannovi (1732–1786) a Petrovi (1744–1807), je spíše problematická.

V tomto článku se na základě poznatků učiněných v domácích i zahraničních archivech zaměřuji především na syna Petra. České (pražské) archivní prameny v mnohém osvětlují různé aspekty rodinného a společenského života sledovaného umělce, krom toho objasňují okolnosti vzniku sochařské zakázky na fasádě Nové Mincovny v dnešní Celetné ulici na Starém Městě pražském. V zahraničních archivech zachycené zmínky vypovídají mimo jiné o jeho studijních cestách a pobytech na několika evropských uměleckých akademiích.

Dvanáctiletá studijní cesta Petra Prachnera se zastávkami v Londýně a Mannheimu byla známa již Jaroslavu Schallerovi,⁴⁾ ale první původem český archivní doklad o londýnské zastávce zachytila až Taťána Bulionová-Kubátová.⁵⁾ Nalezla zmínku z roku 1770 ve sčítacích protokolech, učiněnou pravděpodobně podle ústní výpovědi Richarda Jiřího Prachnera, že byl jeho syn Petr na tovaryšské cestě od června roku 1764 a že se v roce 1770 zdržoval v Londýně. Tuto informaci ale můžeme nyní zařadit do sledu několika dalších zastávek v rámci Petrovy studijní cesty. Předkládaný článek se tak pokouší ve své první části na tento poznatek⁶⁾ navázat a rekonstruovat ve zřetelnějších obrysech podobu Prachnerovy studijní cesty mezi lety 1764–1779, během které postupně navštívil Amsterdam, Londýn, Mannheim a Vídeň. V druhé části je nastíněno, jakým způsobem se akademické školení propadlo do Petrova uměleckého projevu, a to na příkladu soch u vstupu do tzv. Nové Mincovny.

AMSTERDAM (1768–1769)

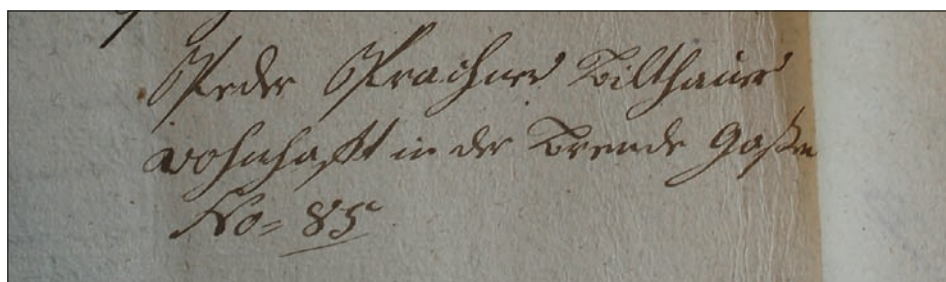
První známou zastávkou v rámci cest Petra Prachnera byl Amsterdam. To vyvrací předchozí domněnku o jeho prvotním působení v Mannheimu, odkud následně na podnět a snad podle vzoru sochaře Petera Antona von Verschafelta (1710–1793) odcestoval do Londýna.⁷⁾ Jméno *Petrus Prachner* se ve jmenném registru žáků místní kreslířské akademie objevuje s datem 1. listopadu 1768. Jako místo a datum narození uvedl Prachner, pravděpodobně vlastnoručně, *Prag 1746* (správně 1744; pozn. autor)⁸⁾ a jako svého mistra zaznamenal vlastního otce – *Richardus Prachner*, což by snad naznačovalo, že předchozí čtyři roky své cesty nebyl zapsán u žádného dalšího mistra či na akademii. Poslední kolonkou je pak datum, kdy oficiálně opustil tuto akademii – 1. dubna 1769.⁹⁾

Petr Prachner je ještě zmíněn v dokumentech finanční povahy, kdy nejspíše zaplatil poplatek pro registraci na akademii,¹⁰⁾ ve spisku o této akademii z roku 1768, kde jej najdeme v tzv. třetí třídě¹¹⁾ a ještě také v akademii tištěném dokumentu se seznamem žáků

z let 1766–1780.¹²⁾ Umělec sám pak ve své žádosti o funkci dvorního sochaře z 22. listopadu 1791 (obr. 1) uvedl, že v Amsterdamu strávil celkem 13 měsíců.¹³⁾ Zatímco tedy na akademii pobýval dle administrativních dokumentů pět měsíců, dalších osm měsíců cestoval pravděpodobně nejen po Amsterdamu, ale i po celém širším okolí. Zda navštívil i další sochařské dílny, nevíme.

Volba této umělecké instituce by se mohla zdát zářející. Oproti ostatním velkým evropským uměleckým akademiím byla *Stadstekenacademie* v Amsterdamu rozsahem spíše menší a její věhlas byl přehlušen zvuky jmény jiných evropských uměleckých vzdělávacích institucí. Podle matrik se také nejednalo o místo, které by bylo frekventované umělci z cizích zemí. V roce 1768 byl Prachner jediným z tehdy nastoupivších studentů, co nepocházel ze Spojených provincií nizozemských (10 studentů)¹⁴⁾ či Rakouského Nizozemí (1 student).¹⁵⁾ V letech kolem Prachnerova pobytu studovalo na amsterdamské kreslířské akademii podle matrik pouze několik málo studentů z jiných zemí. Jednalo se o Willema Josepha Laquyho z Brühl u Bonnu (pobyt na akademii 1765–1777), H. Hilsmana z Münsteru (1767–1769), Balthazara Bescheyho, narozeného v Londýně (pobyt na akademii v Amsterdamu 1767–1772) či Bonaventury Benucciho z Říma (1767–1775).

Důvod, proč si Prachner vybral zrovna tuto instituci jako svou zřejmě první akademickou zastávku, neznáme. Snad se nabízela jako možná zastávka v rámci jeho předchozí vandrovní cesty, která již trvala více než čtyři roky a procházela podle mého názoru minimálně částí dnešního Německa, ne-li také Francií a Itálií, a která bude následovat do Londýna. S předchozími úvahami o tom, že v Londýně nebyl Prachner zapsán jako student sochařství, ale jako obecně student umění, koresponduje právě jeho pobyt v Amsterdamu, neboť se jednalo o kreslířskou uměleckou akademii. Jejím ředitelem byl malíř Jacobus Buys (1724–1801), dalšími členy pak malíři Cornelis Ploos van Amstel (1726–1798), Pieter Louw (1725–1800), Reinier Vinkeles (1741–1816), architekt Jacob Otten Husly (1738–1796) či sochař Anthonie Ziesenis (1731–1801).¹⁶⁾ Jak probíhala výuka na této umělecké akademii, zobrazuje grafika z roku 1768 od Reinera Vinkelese (1741–1816), člena této instituce. Jsou na ni zachyceni žáci a další členové akademie, jak kreslí podle nahého mužského aktu ve spoře osvětlené místnosti.¹⁷⁾ Je tedy velmi pravděpodobné, že právě zde se Prachner naučil kreslířskému umění.¹⁸⁾ Byť si základy kresby jistě osvojil u svého otce či během své cesty do Nizozemska, teprve kreslířská akademie nabídla Prachnerovi možnost akademicky orientované výuky.

Obr. 1: Podpis Petra Prachnera v jeho žádosti o post dvorního sochaře; 22. 11. 1791 (Národní archiv Praha, ČG – Camerale, 1786–1795, sign. 41/31, karton č. 432).

Tento přístup Petra Prachnera k vlastnímu vzdělání naznačuje, že vášeň pro získání kreslířské dokonalosti, která je považována nejen za samostatnou a sběratelsky atraktivní disciplínu, ale také za nejdůležitější základ vzdělání všech budoucích umělců bez ohledu na to, na jaký obor se následně zaměří, nelze spojovat až se samotným závěrem 18. století, nýbrž s předchozím obdobím. Právě Amsterdam silně lákal začínající umělce, protože zde mohli shlédnout mnohé soukromé i veřejné umělecké sbírky. Zmiňme například výpověď Jacoba Matthia-se Schmutzera (1733–1811) o Johannu Georgovi Willem (1715–1808), který se také vypravil do Nizozemska, aby se seznámil s dílem Petera Paula Rubense (1577–1640).¹⁹⁾

Důvod, proč se Prachner na své cestě vypravil do Amsterdamu, můžeme také vysvětlit soudobou oblibou holandských mistrů 17. století. Zájem o toto umění reprezentuje pojem hollandismus, tedy obliba holandského umění, jakožto protiklad k nadcházajícímu neoklasicismu. Holandská krajinomalba a žánrové malířství 17. století se v pozdním 18. století opět dostává do popředí zájmu umělců a sběratelů. V Paříži byla znalost holandské malby rozšiřována grafikou hlavně díky již zmíněnému J. G. Willemu. O holandskou krajinomalbu se opírala tvorba Françoise Bouchera (1703–1770) či Thomase Gainsbourgha (1727–1788). Popularita se dočkala i ve Vídni, kde jako závěrečnou práci prezentoval Joseph Hickel (1736–1804), původem z České Lípy, portrét ve stylu Balthasara Dennera (1685–1749),²⁰⁾ či jak lze také vidět na skladbě děl na tehdejších vídeňských výstavách. Oblibu nizozemských předloh můžeme dále vidět v kreslířském díle Franze Xavera Wagenschöna (1726–1790), původem z Litíče u Trutnova, od konce 40. let 18. století zapsaného na dnešní Akademii výtvarných umění ve Vídni.²¹⁾

LONDÝN (1769–1772)

Posléze se vydal Petr Prachner do Londýna, kde byl na královské akademii zapsán jako student umění v roce 1770 a téhož roku získal stříbrné ocenění za blíže neznámou práci v basreliéfu. Již dříve byly publikovány nejen základní údaje o tomto studijním pobytu,²²⁾ ale také inspirační zdroje, konkrétně jak umění a návrhy Williama Chamberse (1723–1796) poznamenaly tvorbu Petra Prachnera i v dalších desetiletích 18. století.²³⁾ Přesto můžeme také Prachnerův pobyt v Anglii rozšířit o nové poznatky. Doba pobytu v Londýně trvala podle jeho vlastní zprávy dva a půl roku. To je dostatečně dlouhá doba, aby se umělec nejen poučil z anglického neoklasicismu a prošel mnohé tamní sbírky, ale také načerpal mnoho inspirací z nejnovějších uměleckých trendů. V Londýně se mimo samotnou *Royal Academy of Arts* nacházela například velmi slavná a veřejnosti přístupná sbírka vévody z Richmondu, kde mohli mimo jiné také studenti kreslit podle odlitků antických soch.²⁴⁾

Jak již bylo řečeno, Prachner získal na londýnské královské akademii umění stříbrné ocenění, jak bylo také publikováno v dobového tisku – „...and one (silver medal; pozn. autora) for a model of an accademy figure to Mr. Prachner...“.²⁵⁾ Udělení těchto cen proběhlo 14. prosince 1770 v budově Akademie v Pall Mallu, tedy již celý půlrok po nástupu Prachnera na místní akademii

(28. 6. 1770). Unikátním dokumentem, který pomáhá lépe pochopit nejen směřování akademie, ale také osobní apel na studenty a jejich povinnosti, je publikovaná veřejná řeč Joshuy Reynoldse (1723–1792), ředitele *Královské akademie umění v Londýně*, kterou pronesl u této příležitosti.²⁶⁾ Tomuto proslovu byl Petr Prachner jakožto oceněný student také přítomen. Reynolds ve své rozsáhlé řeči mluvil o nadřazenosti umění vůči pouhému řemeslu, překonávání samotné přírody, osvětlení pojmu „*Great Style*“, cvičení oka pro hledání perfektního stavu krásy atp. Pro nás je ale zajímavý způsob, jakým apeluje na své studenty umění, aby si nejprve osvojili mechanickou zručnost a omezili se na pouhou imitaci studovaného objektu.²⁷⁾ Těm, kteří se dostali přes tuto počáteční fázi uměleckého učení, ale doporučuje, aby se následně neomezovali pouze na slepé kopírování velkých umělců či samotné přírody, neboť pouhým kopírováním nikdy nevznikne velké dílo.²⁸⁾ Dále dle Reynoldse umělec nemá okouzlovat společnost svými kopiemi a imitacemi, nemá ani hledat chválu, ale naopak má kopiemi velkých mistrů zlepšovat ušlechtilost svých idejí a společnost má uchvátit svým talentem a představitostí.²⁹⁾

Z této zastávky si Petr Prachner odnesl nejen znalost soudobého anglické umění, ale také si v mnohém prohloubil poznání antických děl, které mohl poznat nejen prostřednictvím sádrových odlitků. Jistě i samotné akademické a teoreticky umělecké prostředí, jak lze vidět na příkladu *Discourses* od Joshuy Reynoldse, muselo za nechat v mladém zrajícím umělci velké stopy, jak nejen přemýšlet o umění samotném, ale také o sobě jakožto o umělci, tedy nejen řemeslníkovi, ale tvůrce krásného a v něčem „nadpozemského“.

MANNHEIM (1772–1775)

Poněkud záhadným a prozatím nepotvrzeným se zdál být pobyt našeho sochaře na akademii umění v Mannheimu.³⁰⁾ Tato akademie byla založena kurfiřtem Karlem Theodorem Falckým již v roce 1758.³¹⁾ Tehdy nesla jméno *Bildhauer-Akademie* a jejím vedením byl pověřen dvorní sochař Peter Paul von Verschaffelt,³²⁾ kterého na uvolněné místo dvorního sochaře po zemřelém Paulu Egellovi (1691–1752) povolal z Londýna kurfiřt již v roce 1752. Následně byla akademie v roce 1769 reformována a přejmenována na kreslířskou akademii (*Zeichnungsakademie*). Již v roce 1767 byla také zřízena sbírka antických odlitků v budově tamní akademie a v roce 1770 byly z nařízení kurfiřta všechny antické odlitky, nacházející se v Mannheimu a Düsseldorfu, přemístěny do budovy akademie v Mannheimu, aby sloužily jako studijní materiál pro malíře a sochaře zapsané na tamní akademii.³³⁾ Verschaffelt pak vedl akademii až do své smrti, tj. dvacet čtyři let. Díky svému školení nejprve v rodném Gentu, poté na královské akademii v Paříži, následně v Římě a v Londýně měl nejen velmi bohaté zkušenosti s akademickým prostředím, ale také poznal mnohé slavné umělce své doby a umělecké proudy.

Stejně jako na ostatních akademiích střední Evropy, i zde byla kresba základním prvkem výuky. Studenti různých ročníků byli umístěni kvůli kapacitě v jedné třídě dohromady. Na základě dochovaného písemného a obra-

zového materiálu lze rozeznat jednotlivé stupně výuky, což nám dává skvělý pohled do organizace tohoto institutu.³⁴⁾ Zatímco nově nastoupivší studenti začínali s kresbou ornamentů, květin atp., následovala rytecká třída a až ve třetí třídě se kopírovalo dle kreseb (často se jednalo o akty), které byly mnohdy vytvořeny profesory pro tyto učební účely.³⁵⁾ V poslední třídě se žáci zabývali kopírováním podle odlitků drobných modelů, jako jsou reliéfy, kameje a mince. Následovalo kreslení dle antických originálů a odlitků a až zcela na závěr přicházela kresba živého modelu.³⁶⁾ Jak poznamenala Barbara Grotkamp-Schepers, nejen skuteční „začátečníci“ navštěvovali místní akademii. Věhlas místní sbírky antických odlitků a také malířské galerie byl takový, že ji nejen za účelem zdokonalení se v umění navštěvovali zapsaní umělci, ale kvůli volnému přístupu do těchto sbírek neváhali přijet a zapsat se na akademii i zkušení umělci.³⁷⁾

Zmíněná sbírka odlitků podle antických soch patřila k nejskvělejším ve své době v německojazyčném prostoru.³⁸⁾ Její proslulost dosvědčují návštěvy nejen umělců, ale také teoretiků umění, spisovatelů a protagonistů osvícenství v Německu. V roce 1769 ji navštívil Johann Wolfgang von Goethe (1749–1832), který obdivoval především sousoší Láokoóna.³⁹⁾ Sbírkou navštívili také Johann Gottfried Herder (1744–1803), Friedrich Schiller (1759–1805), Wilhelm Heinse (1746–1803), Johann Kaspar Lavater (1741–1801), Christian Gottlob Heyne (1729–1812), Wilhelm von Humboldt (1767–1835) a mnozí další.⁴⁰⁾ Mezi zastoupenými díly se nacházel např. odlitek slavné bronzové sochy Chlapce s trnem (*Spinario*), originální mramorová římská kopie z prvního století našeho letopočtu podle neznámého hellénského bronzového originálu Opilá stařena (*Die trunken Alte* – dnes v glyptotéce v Mnichově), Satyr s klapáčkou na noze (*Satyr mit der Fußklapper*), skupina Castora a Polluxe (tzv. *San Indelfonso*) či Láokoón, portréty a busty antických učenců, jak se dozvídáme z maleb profesora na akademii von Leydensdorffa. Podle inventáře z roku 1731 víme, jaké sochy z někdejší sbírky kurfiřta Johanna Wilhelma Falckého (1658–1716) tvořily základ tohoto pozdějšího tzv. *Antikensaalu*. Jednalo se o přibližně 40 soch, nejméně 40 bust a jedna hlavice s akantovými listy umístěno do Antického sálu.⁴¹⁾ Tato sbírka byla posléze rozšiřována především o kresby profesorů akademie.

Zatímco J. Schaller⁴²⁾ zmiňuje, že na této akademii získal Petr Prachner zlaté akademické *praemium*, v publikované disertační práci Barbary Grotkamp-Schepers, jejíž částí jsou také přepisy studentských matrik, se toto jméno nevyskytuje. Mnoho světla nevnaší do celé problematiky ani dobový tisk. Ve *Wöchentliche Nachrichten von gelehrten Sachen auf das Jahr 1773* máme zprávu o tom, že druhé zlaté ocenění obdržel „Petr Brachner z Prahy“.⁴³⁾ Problémem ale je, že se zde referuje o akademii v saském Lipsku. Je ale patrné, že autor tohoto novinového příspěvku udělal chybu. Na počátku textu je uveden jako předseda „*Cammer-Präsident Graf von Nesselrod Excellenz*“. Tím je jistě míněn Karl Franz, hrabě Nesselrode (1713–1798), prezident dvorní komory, který byl protektorem akademie v Mannheimu mezi lety 1769–1776.⁴⁴⁾ Taktéž další dvě ocenění patří původem mannheimským umělcům – první zlaté *praemium* získal Heinrich Zinzenich⁴⁵⁾ a třetí Christian Müller.⁴⁶⁾

Dalším záchytným bodem je už zmiňovaná Prachnerova žádost o post dvorního sochaře. Dle vlastních slov strávil Prachner na akademii v Mannheimu dva a půl roku. Zda je důvodem absence jména Petra Prachnera neúplnost zmíněných přepisů studentských matrik či skutečnost, že se Barbara Grotkamp-Schepers omezuje primárně na malíře a rytce, o čemž svědčí již název její práce, není zřejmé. Problematické se ale jeví také to, že v jejích prepisech zapsaných studentů a získaných akademických oceněních v roce 1773 nefigurují ani samotný výše zmíněný Zinzenich a další umělci. Ať již je důvod pro absenci těchto jmen v publikaci Barbary Grotkamp-Schepers jakýkoliv či zda nejsou tamní archivní prameny kompletní, je zřejmé, že se také touto akademií bude nutno ještě dále detailněji zabývat. Přesto díky dochované žádosti Prachnera o post dvorního sochaře a zmíněnému novinovému příspěvku jsem přesvědčen, že Petr Prachner v Mannheimu byl a také že vyhrál zmíněné zlaté akademické ocenění.

Byť se ředitel akademie Peter von Verschaffelt tolik neangažoval v praktické výuce mladých studentů umění, vytvořil jako dvorní sochař falckého kurfiřta mnoho prací nejen pro sídelní město. Vedle von Verschaffelta působil v Mannheimu jako dvorní sochař od roku 1771 také Peter Simon Lamine (1738–1817), který se v roce 1771 vrátil ze svého stipendijního pobytu v Itálii. Poté co Prachner navštívil Amsterdam a Londýn, může se jeho zastávka v Mannheimu zdát na první pohled zbytečná, neboť po navštívení obou zmíněných předchozích akademií byl již zdatným umělcem. Přesto pravděpodobně díky věhlasu akademie a sbírek se rozhodl zavítat také sem.

KRÁTKÉ PRAŽSKÉ INTERMEZZO (1774)

Následně se Petr Prachner, byť pravděpodobně pouze na chvíli, nejspíše zastavil během své studijní cesty v Praze. Dne 16. června 1774 byl tomuto umělci vydán administrátorem od sv. Jiljí Theophilusem Starkem zachovací list, potvrzující jeho původ z řádného manželského svazku.⁴⁷⁾ Datum, kdy se Petr Prachner objevuje v Praze, je více než příznačné – právě v této době totiž počíná práce otce Richarda Jiřího a jednoho z jeho synů na oltáři Jezulátka v kostele Panny Marie Vítězné.⁴⁸⁾ Otázkou tedy zůstává, zda a jakým způsobem mohla krátká návštěva umělce v Praze, který postupně prošel již třemi evropskými akademiemi, poznamenat v tuto chvíli vznikající sochy pro významný oltář či zda snad byl sám Petr spoluautorem oltáře, jehož architektura byla navržena Ignácem Palliardim a kamenické práce vytvořil Josef Lauermann.

Národní galerie v Praze získala v letech 1995 a 1996 do svých sbírek dvě modelletta soch Panny Marie a sv. Josefa (inv. č. P 8796 a P 8802) pro zmiňovaný oltář Jezulátka. Na základě stylové komparace lze určit, zda v době od vyřezání drobnějších děl určených k prezentaci objednateli až po samotnou finální realizaci nedošlo k jistým změnám, které by snad mohly souviset s aktivním podílem Petra Prachnera, už akademicky poučeného sochaře. Rozdíly mezi postavami Panny Marie a sv. Josefa se totiž výslednou realizací v mnohém ještě prohloubily. Zatímco socha sv. Josefa zcela odpovídá barokním rysům, socha Panny Marie prozrazuje jiná východiska. Sochař poučenou formou zcela odlišně koncipoval tuto sochu. Mimo samotné

detaily i utváření tělesného kánonu již není poplatné předchozí době, což lze vidět u až válcovitě sevřeného objemu figury, což je tak typické pro řecké sochařství, ze kterého ostatně čerpal i anglický neoklasicismus 18. století.

Na tyto rozdíly poprvé upozornil Tomáš Hladík.⁴⁹⁾ Nejpokročilejší klasicistní rysy vykazuje samotná tvář Panny Marie.⁵⁰⁾ Pokud srovnáme tvář na modelettu Panny Marie a výslednou podobu zobrazení, je patrný jasně kvalitativní posun. Zatímco je tvář modeletta řezána mírně neuměle s nadměrně vyklenutým čelem a disproporčně velkou hlavou vůči celému tělu, finální provedení dostává ještě silnější antikizující nádech s příznačným zakulaceným obličejem, antikizujícím účesem vlasů a s až již tradičním částečným zahalením hlavy pláštěm, tedy zobrazení pocházející z římských bust a celofigurálních portrétů. Zatímco o autorském podílu otce Richarda Jiřího není na základě archivních pramenů pochyb, právě ona zmínka o „synu Prachnerovi“⁵¹⁾ otevírá možné otázky autorství. Dle mého názoru se nabízí Valentin, který otci Richardu Jiřímu pomáhal se zmíněnou zakázkou. Zatímco Josef Prachner se osamostatnil a žil v domě U Oštěpu v Dušní ulici,⁵²⁾ ze *Soupisu mužů na Starém Městě pražském* se dozvídáme, že Valentin žil a pracoval v dílně svého otce Richarda Jiřího v pražských Kotcích ještě v roce 1770.⁵³⁾ Právě to, že Valentin tak dlouho setrval v dílně svého otce, dává tušit jeho větší podíl v rodinném sochařském atelieru.

Na jak dlouho se Petr Prachner v Praze zastavil, či zda a jakým způsobem se podílel na dalších otcových realizacích, nedokážeme blíže určit. Ať již trvala pražská zastávka Petra Prachnera kratší či delší dobu, lze předpokládat, že se Petr Prachner se svým otcem a bratry podělil o své zkušenosti nabyté v zahraničí a pravděpodobně také o mnohé kresebné či grafické práce, které s sebou přivezl, což ostatně také mohlo znamenat v zažité dílně jistou obměnu výrazových prostředků a jistě se to také odrazilo mimo jiné i do výsledného provedení soch Panny Marie a sv. Josefa na oltáři Jezulátka v kostele Panny Marie Vítězné na Malé Straně.

VÍDEŇ (PO 1774 – PŘED 1779)

Další nové informace o cestách Petr Prachner přináší fond Jana Jakuba Quirina Jahna z Archivu Národní galerie v Praze. Ve svém drobném medailonu o duchcovském sochaři Ignáci Neuberovi, který cestoval do Vídně, Polska a také do Ruska, zmiňuje Jahn sochaře Petra Prachnera.⁵⁴⁾ Dle Jahnových zpráv se Ignác Neuber⁵⁵⁾ nejprve vyučil u duchcovského sochaře Franze Kühnela,⁵⁶⁾ následně se v roce 1776 přesunul do Prahy, kde ale nenašel žádnou práci, a proto odešel k Johannu Wilhelmu von Beyer (1725–1796) do Vídně. Následně se dostal do porcelánky ve Stuttgartu a poté se alespoň na chvíli usadil opět ve Vídni, kde spolupracoval na zahradních sochách z bílého mramoru v Schönbrunnu.⁵⁷⁾ Již tato informace je překvapivým novým zjištěním. K tomu Jahn připojil pro tento příspěvek ještě zajímavější informaci – „*Peter Brachner pracoval u tohoto mistra.*“⁵⁸⁾ Již od 19. století je známo, že na mramorových sochách v zahradách zámku Schönbrunn pracovali dva původem čeští sochaři – Ignác František Platzer a Philipp Jacob Prokop (1740–1814). Za-

tímco Prokop zůstal ve Vídni a dodával sochařské zakázky po celé habsburské monarchii,⁵⁹⁾ Platzer se následně vrátil zpět do Prahy.

Toto Platzerovo již druhé vídeňské angažmá v letech 1775–1777⁶⁰⁾ bylo v literatuře hodnoceno spíše negativně.⁶¹⁾ Je ale nutno se na něj podívat v kontextu jeho umělecké tvorby. Předtím než se vydal Platzer do Vídně, velmi úspěšně zhotovil práce pro jinou císařskou zakázku – sochařskou výzdobu v rámci přestavby komplexu Pražského hradu podle návrhu vídeňského dvorního architekta Niccola Pacassiho (1716–1790).⁶²⁾ Následuje popisované vídeňské intermezzo, během něhož Platzer podle von Beyerových návrhů vytesal sousoší Bruta a Lukrecie a dále sochy Herkula a Merkura, které byly ale přepracovány jeho synem Janem Nepomukem Josefem.⁶³⁾ Po návratu do Prahy je tento sochař pověřen další drobnou, nicméně významnou zakázkou, a sice zhotovením figurální složky pomníku jezuitského kněze a astronoma Josefa Steplinga pro pražské Klementinum z popudu samotné císařovny Marie Terezie.⁶⁴⁾ Návrh vytvořil právě výše zmíněný staroměstský malíř Jan Quirin Jahn a práce na podstavci, rostlinném dekoru a dalším se zhostil kameník Adam Friedrich Eigner (Aigner) (1746–1783).

Objasnění dalších zakázek českých sochařů pro vídeňský císařský dvůr je teprve úkolem budoucího výzkumu. I proto je Jahnem popsána informace o Prachnerově a Neuberově aktivitě v Schönbrunnu podstatná.⁶⁵⁾ Samotné téma úprav schönbrunnského parku není doposud náležitě zpracováno a zprávy o této problematice máme pouze kusé. To je nepochybně dáno také tím, že byla úprava zahrady hrazena ze soukromých financí císařovny, a tudíž neexistují kompletní archivní podklady.⁶⁶⁾

Jahn dále zmiňuje, že poté Neuber z Vídně odešel a opět se vrátil snad až o pár let později, kdy vyzdobil kamennými a štukovými ornamenty *Grotte zu Schönbrunn*.⁶⁷⁾ Bohužel i zde scházejí bližší informace, kterou z uměleckých zakázek má Jahn na mysli – tzv. *Brunnenhaus des Schönen Brunnens* vznikl již v roce 1770/1771, obelisk s grottou sice pak až v roce 1777, ale pokud byl Neuber až v roce 1776 v Praze, nezdá se ani tato varianta reálnou. Podle mého názoru můžeme datovat první Neuberův pobyt ve Vídni snad do roku 1777/1778, kdy se zde nacházel také Petr Prachner, což by odpovídalo době tesání velkých mramorových soch pro parter zámecké zahrady v Schönbrunnu. To by také korespondovalo s faktem, že se na těchto sochařských pracích muselo podílet více sochařů a pomocníků, než o kolika doposud víme.

USAZENÍ PETRA PRACHNERA V PRAZE A JEHO SOCHAŘSKÉ ZAKÁZKY

Petr Prachner se po více než jedno desetiletí dlouhých zahraničních cestách vrací do Prahy koncem 70. let 18. století. V této době nedokážeme, vyjma výše zmíněné zakázky oltáře Jezulátka, na základě archivních pramenů rekonstruovat osudy dílny Petrova otce Richarda Jiřího Prachnera, ve které snad také působil Petrův bratr Valentin. Lépe známe pouze dílo dalšího syna Johanna,⁶⁸⁾ přísežného pražského architekta a autora dvou nově nalezených plánů. Jedná se o návrh se signaturou I. P. na přestavbu fary již zbořeného kostela sv. Filipa a Jaku-

ba (obr. 2) v místech dnešního Arbesova náměstí z roku 1774⁶⁹⁾ a domu ve dvoře tehdejšího staroměstského špitálu sv. Pavla⁷⁰⁾ (obr. 3) z roku 1770.⁷¹⁾ Život a dílo Johanna Prachnera ale není tématem tohoto článku.

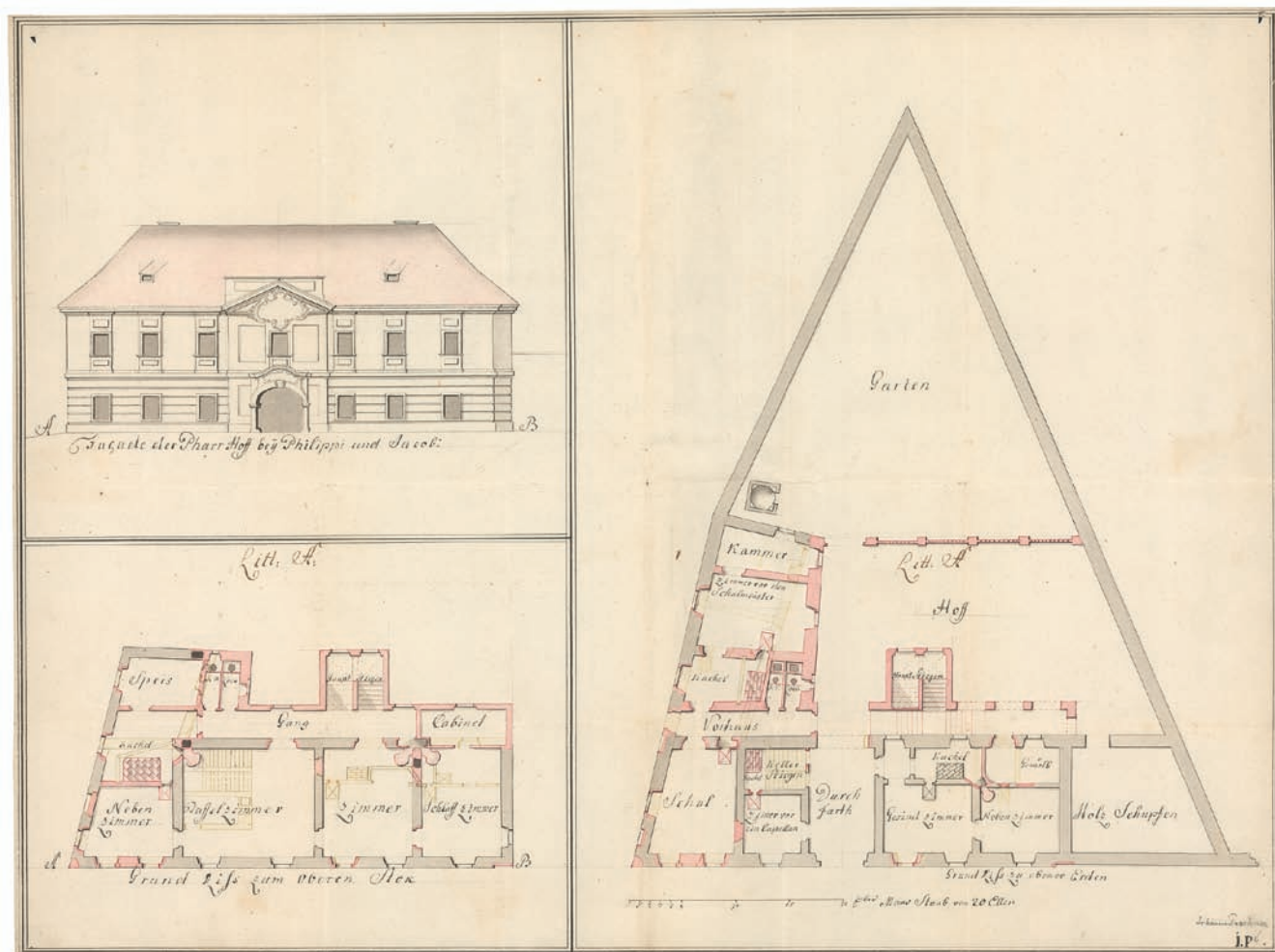
Snad kvůli nedostatku zakázek v otcově dílně si po svatbě (1779)⁷²⁾ zakoupil Petr Prachner vlastní dům ve dnešní Spálené ulici⁷³⁾ a stejného roku si také nechal vystavit znovu křestní list, pravděpodobně kvůli žádosti o městské právo.⁷⁴⁾ To mu bylo uděleno v roce 1781,⁷⁵⁾ kdy se mu také narodilo první dítě.⁷⁶⁾ Jediný syn Václav, který následně převezme po otcově smrti rodinnou dílnu, se narodil v roce 1784.⁷⁷⁾

Revizí matrik lze korigovat informace o zastoupení Petra Prachnera při křtech či svatbách jako kmotra či svědka.⁷⁸⁾ Mezi lety 1793 až 1795 se Prachner účastnil jako svědek svateb chirurga Michaela Müllera (1793), krejčího Františka Vejvody (1794) a loďaře Františka Xaveria Franze (1795) a křtu dcery kuchaře Franze Klementa (1795).⁷⁹⁾ Archivní průzkum by snad mohl také vést k lepší znalosti života daného umělce, včetně jeho socioekonomického postavení.

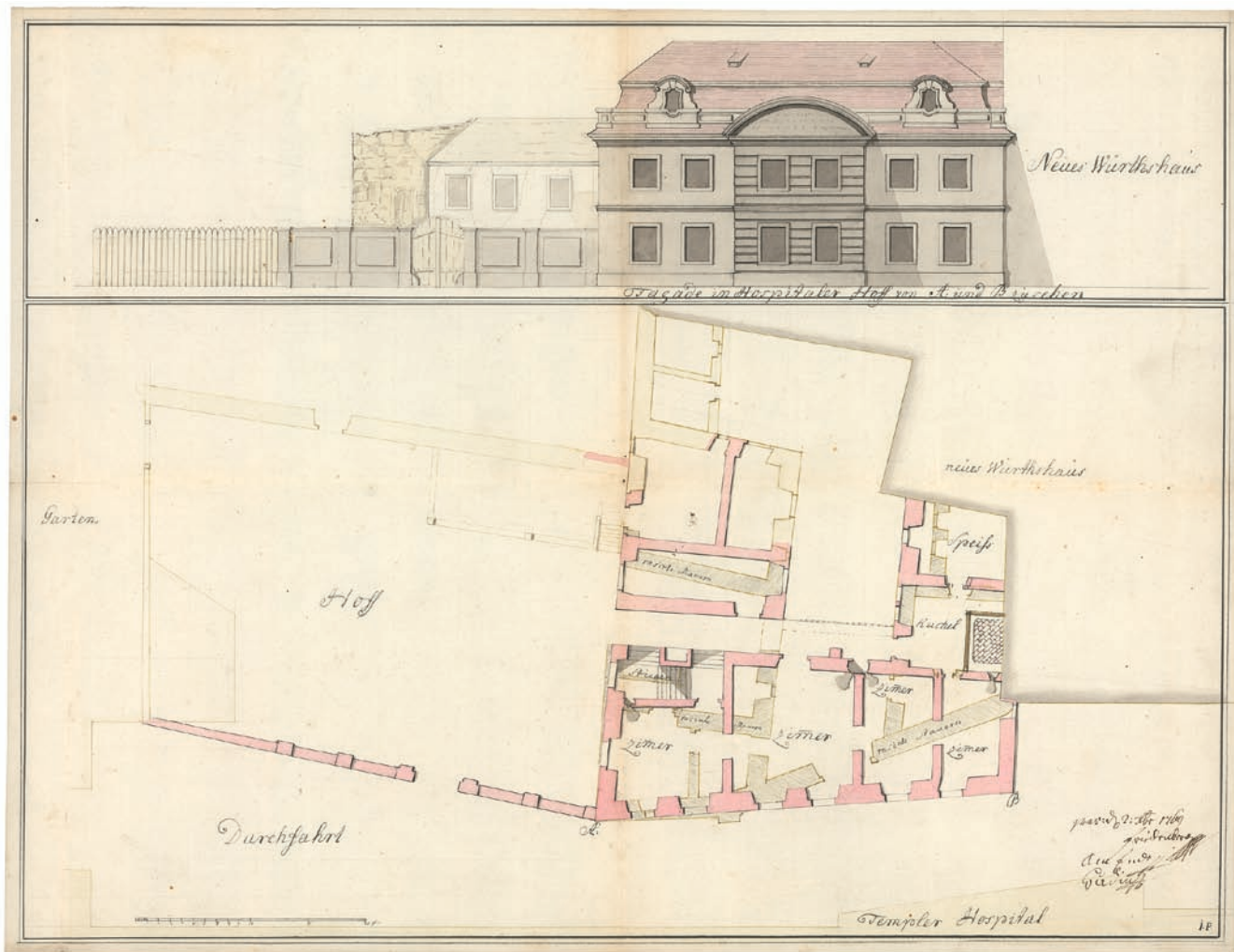
Na základě archivních pramenů můžeme také připsat Petrovi jeho první známou kamennou monumentální práci v Praze. Prozatím jsme znali jen takové Prachnerovy práce, které byly svým charakterem natolik specifické, že nebylo možné postihnout typické rysy Prachnerovy

tvorby. V jeho žádosti o post dvorního sochaře se mimo výčtu jím navštívených míst dozvídáme ještě jednu velmi důležitou informaci. Jedná se o sochařské dílo, které můžeme chápat jako jakousi „vizitku“ jeho práce v Praze, kterou by mohli úředníci a další osoby posuzující jeho žádost vidět a také docenit. Jedná se o sochy hlavního portálu tzv. Nové mincovny (Pachtovského paláce) v dnešní Celetné ulici na Starém Městě pražském (obr. 4). Tato informace je ale v rozporu s dosavadními publikovanými názory na tyto čtyři sochy (dvě hermovky a dva atlanti). Již Oldřich Jakub Blažíček bez pochybností uvádí jako autora čtyř mužských soch podepírajících balkon na straně do Celetné ulice Ignáce Františka Platzera, neboť jeho autorství máme archivně doloženo v roce 1759. Uvedené rozpory lze nicméně vysvětlit.

František Ignác Platzer skutečně vytvořil sochařskou výzdobu pro tehdy přestavovanou budovu Nové Mincovny, jak uvádí Blažíček a jak víme z účtů hradního stavebního písaře.⁸⁰⁾ Sochy, na které se dnes díváme, však nevykazují typické znaky platzerovské produkce. Blažíček si daný rozpor zdůvodnil tím, že oproti jiným zakázkám, kde se více podílela Platzerova dílna, vytesal tato díla sám mistr. Blažíček si všímá vyhnutí se „slohové manýře“, kvality provedení a vyzdvihuje „neslohovost“ modelace.⁸¹⁾ Čteme-li ale pečlivě zmíněné archivní prameny, zjistíme, že Blažíček popisoval sochy, jejichž podoba vznikla

Obr. 2: Johann Prachner, návrh fary kostela sv. Jakuba a Filipa na Smíchově z roku 1774 (Archiv hlavního města Prahy, Sběrka listin, sign. PPL I – 508/4).

Obr. 4: Staré Město pražské, palác Pachtů z Rájova / tzv. Nová Mincovna, dům čp. 587, severní fasáda. Ignác František Platzer, autor původní sochařské koncepce, 1759 – Petr Prachner, autor přepracované sochařské koncepce, po 1784 (Archiv Národní galerie v Praze, fond O. J. Blažíček, inv. č. 1045, Platzer (řezby, okruhy, různé aj.), karton 43).

o několik desetiletí později, přičemž pocházejí od Petra Prachnera. Objekt mincovny byl přestavěn na přelomu 50. a 60. let 18. století architektem Antonínem Kunzem († 1769).⁸²⁾ Z účtů také víme, že sochařskou část provedl Ignác František Platzer (1759), ale zobrazení zde byli čtyři horníci (*Bergknaben*), což také ikonograficky odpovídalo tehdejší funkci budovy.

Pravděpodobně v době změny funkce budovy v 1784 na vrchní Vojenské velitelství, doprovázené stavebními adaptacemi od profesora Hergeta (Zápisná kniha pražských stavitelů ale hovoří o Filipu Hegerovi), bylo také rozhodnuto o změně sochařské výzdoby. Ze čtyř havířů se tak stali dva, dle vlastního Prachnerova popisu, otroci („*Sklaven*“ – hermovky) a dva římsští hrdinové („*römische hel-*

den“ – atlanti), což více odpovídá poslání tehdy zde sídlícího úřadu. Tohoto úkolu se zhostil Petr Prachner, který původní čtyři sochy přetěsnil přímo na místě. Důvodem, proč udává právě tato sochařská díla, je fakt, že se jednalo o neobyčejně náročný technický úkol, neboť i profesor Herget pochyboval o tom, zda je možné již vsazené kamenné bloky přetěsňovat a sám je chtěl nechat vyměnit.⁸³⁾ Byť je kompozice soch a základní rozvržení postav určeno předchozí plastikou od I. F. Platzera, což lze také vidět na pohledu z ptačí perspektivy otištěném v *Památkách archeologických*,⁸⁴⁾ můžeme zde hovořit o práci Petra Prachnera.

Prachnerova změna programu byla velmi razantní a komplexní. Neomezil se pouze na úpravu těch částí soch, které nesou samotný ikonografický význam, nýbrž sochy kompletně přetvořil a zcela změnil stylovou podstatu díla, která ani v nejmenším neodpovídají platzerovskému směru. Vstup do budovy od té doby hlídají dvě sochy antikizujících hrdinů, kteří navazují na tradici atlantů Brokoffa a Brauna. Pohledem oba směřují přímo na osoby vstupující do budovy vojenského ředitelství. Pokud pomíne samotnou základní kompozici a silně akcentovaný kontrapost, který je jistě dán původní podobou od F. I. Platzera,⁸⁵⁾ zarážející je realistické sochařské provedení mužského těla, jehož svaly jsou napjaty pod tíhou balkónu, který podpírá (obr. 5). V tom se podle mého názoru projevilo Prachnerovo akademické školení na akademiích v Amsterdamu, Londýně a Mannheimu, kde stejně jako v dalších evropských akademiích bylo kreslení aktů a perfektní znalost lidské anatomie jedním ze základních předpokladů studia. Především pak partie rukou a až nepřirozeně vytočené paže hrdiny po pravé straně vstupu, kterými podpírá pouze zběžně otesané kameny, jsou bravurně zvládnuty s takovými detaily, jako jsou šlachy a žíly či realistické ztvárnění napínané či uvolněné kůže při specifických pohybech. Převládající neoklasicismus je také patrný na realistickém zobrazení antické zbroje, bot či na typu přilby. Detailnost tesání dotváří nejen velmi realistická tvář (obr. 6), ale také detaily jako zoomorfně pojaté zakončení jílece meče, přezka spínající hrdinův plášť či dynamicky působící vykasané rukávy haleny pod samotným krunýřem, které kontrastují s tuhými kovovými či koženými lvími hlavami nárameníků.

Detaily, které mohou představovat vodítko k předobrazům, jsou chocholy po stranách přilby, které se mění až v plameny a velmi naturalisticky stoupají vzhůru podél rukou. Stejně kvalitní je také pravá hermovka v podobě nahého staršího muže, který hledí směrem do ulice a podpírá hmotu balkónu pouze svou pravou rukou. I zde je hlavním a téměř jediným výrazovým prostředkem velmi kvalitně provedená draperie pláště přichycená páskem, který se vine přes hrud' zajatce, přičemž i zde můžeme vidět paralelu s akademickým školením, kdy mladí adepti kresby skicovali nahé akty, částečně zahalené výraznou draperií. Ve spodní partii hermy na pravé straně, kde tělo přechází do samotného pilastru, draperie pláště vystupuje a je svázána v partii podbřišku do umného velkého uzlu.⁸⁶⁾ Zpod něj pak již směrem k zemi pokračuje samotný pilastr s penízkovým motivem. Zatímco realismus mužského těla a napjaté muskulatury jsme pozorovali u předchozího hrdiny, nacházíme zde odlišný obličejový typ s mohutný-

Obr. 5: Staré Město pražské, palác Pachtů z Rájova, dům čp. 587. Pravý atlant podpírající balkon. Autor Petr Prachner, po 1784 (všechny snímky K. Loub, 2023).

Obr. 6: Staré Město pražské, palác Pachtů z Rájova, dům čp. 587. Tvář pravého atlanta podpírajícího balkon. Autor Petr Prachner, po 1784.

Obr. 7: Staré Město pražské, palác Pachtů z Rájova, dům čp. 587. Levý atlant podírající balkon. Autor Petr Prachner, po 1784.

Obr. 8: Staré Město pražské, palác Pachtů z Rájova, dům čp. 587. Pravá hermovka podírající balkon. Autor Petr Prachner, po 1784.

mi nadočnicovými oblouky, bohatými kudrnatými vlasy a mohutným obočím a vousem.

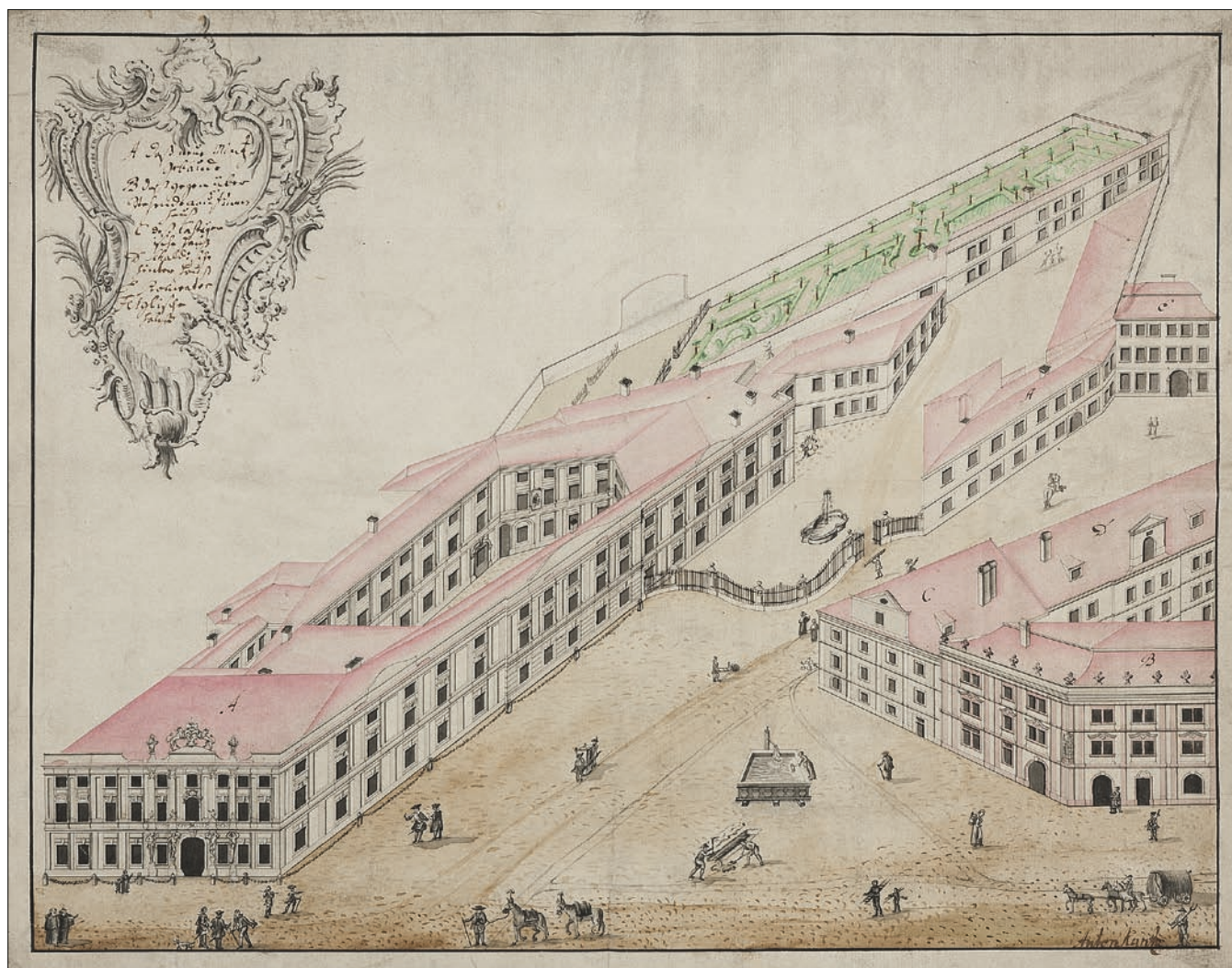
Druhé dvě sochy atlanta a hermovky na levé straně vchodu do budovy jsou ve své základní koncepci obdobné, přesto se zde nachází mnoho detailů, které obměňují celkový výraz, jako je přidržovaná sekera, jiný typ přilby či uniforma husarského střihu (obr. 7).

Nejeze sochař osvědčil řemeslnou zručnost zobrazením těchto náročných a možná i marginálních detailů, ale také vzbuzoval v pozorovateli jistý pocit nestability či balancování těchto atlantů podírajících těžký balkon. Tomuto pocitu jistě nahrává také další detail, a sice naskládání nesouměrných kamenných bloků pod vlysové pole architektonického kladí na místech, kde čtyři sochy podírají balkon. Samotné kamenné bloky tak suplují římsu kladí (obr. 8). Svou různorodostí, hrubým opracováním, ale i různými uměle vytvořenými prasklinami skutečně vzbuzují dojem, zda se celá stavba brzy nezhroutí pod bedry těchto atlantů.

Jisté podobnosti nalezneme na nedalekém paláci Hrzánů z Harrasova. Zde byl dodatečně snad koncem 18. století přistaven balkon směrem do Celetné ulice, který je podpírán dvěma hermovkami. Mnohé podobnosti jako je specificky uvázaný uzel draperií, vytočení nenosné ruky v bok, velmi dobře zvládnutá fyziognomie muskulatury či drobný detail u pravé sochy, kde je část draperie záměrně shrnuta, aby ukázala probíhající přízední římsu, vyvolávají otázku, zda tyto sochy nepocházejí ze stejné sochařské dílny či alespoň stejné doby.

Výzdoba fasády Nové Mincovny představuje mimořádně pozoruhodný příklad sochařské praxe, kdy došlo k tak zásadnímu přetváření soch, že byl jejich původní ráz zcela „smazán“, a to zásahem pouze o pár desetiletí pozdějším. Zatímco drobné změny atributů či mladší dodatky jsou relativně běžné, případů, jako je tento, není mnoho. Vystává zde tedy několik otázek. Kdo by měl být určen jako autor? Autor původních soch Ignác František Platzer a následně zcela přetvářeno Petrem Prachnerem? Či by měl být Prachner uveden jako autor povrchových úprav a detailů, zatímco Platzer autorem základní kompozice?

Pro historika umění jsou jako nejdůležitější archivní prameny uváděny účty, smlouvy, kroniky a další záznamy z doby vzniku popisovaného díla. Na příkladu Petra Prachnera a jeho rodiny jsem se pokusil ukázat, jakým způsobem lze obohatit výzkum sochařství a obecně umění druhé poloviny 18. století v Praze a v Čechách. Jednou z podstatných otázek je míra školení umělců z tehdejších Čech na uměleckých akademiích, které byly po roce 1750 zakládány ve střední a západní Evropě v hojném počtu. Je patrné, že nejen post-donnerovská vídeňská inspirace byla určující.⁸⁷⁾ To můžeme vztáhnout nejen na sochařskou výzdobu pražské Nové Mincovny, ale také na mnoho dalších soch v pražském prostředí. Prezentovaný příklad mnohé vypovídá o pluralitách produkce na rozhraní baroka a klasicismu. Vždyť i tak zkušený znalec jako Blažíček považoval za možné, že Platzer zde vytvořil neslohové dílo, což zpětně dokazoval jednak Platzerovou tvůrčí potencií a pak i osobním vkladem do vzniku díla.

Obr. 9: Anton Kuntz (signováno upravo dole), návrh přestavby paláce Nové Mincovny z roku 1757 nebo 1758 (Archiv Pražského hradu, Stará plánová sbírka, sg. 18, inv. č. 13; snímek O. Přibyl, 2011).

Otázkou zůstává, zda byla dlouholetá studijní cesta Petra Prachnera ve své době výjimkou, či běžnějším jevem. V současné době víme jen o několika málo umělcích, kteří podnikli dlouhodobější studijní cestu mimo prostor střední Evropy, přičemž navštívili více než jedno regionální centrum. Jmenovat můžeme alespoň původem české malíře Martina Ferdinanda Chvátala (Quadala) (1736–1811), Antonína Hickela (1745–1798), sochaře Jakuba Eberleho (1718–1783) či autorem tohoto článku nově objevený a doposud zcela neznámý skicář ze studijních cest po Itálii českého sochaře Leopolda Huebera (1702–1800).

Dalším bodem je také efektivnější zhodnocení soudobé literatury. Vedle Schallera bychom měli více pozornosti věnovat také pouze částečně publikovaným výpiskům J. J. Q. Jahna, dobovému tisku či mnohdy nevyužívaného popisu obyvatel Starého Města pražského z roku 1770.⁸⁸⁾ Klíčovým pramenem pro studium daného období jsou archivní prameny. To je dáno nejen bohatými dochovanými fondy, ale také skutečností, že při zásadním slohovém

obratu nelze spoléhat primárně na stylový rozbor. Sledované půlstoletí nevytváří dvě od sebe jasně oddělené slohové etapy, ale spíše plynulý přechod mezi barokní a nastupující neoklasicistní epochou. Z této doby v Praze nacházíme značné množství interiérových i exteriérových sochařských památek, které na své autorské určení stále čekají.

Radce Heisslerové, Kateřině Adamcové a Kataríně Beňové bych velmi rád poděkoval za cenné rady a poznámky k tomuto textu.

MGR. KRYŠTOF LOUB – STUDENT DOKTORSKÉHO STUDIA NA ÚSTAVU PRO DĚJINY UMĚNÍ FF UK, CELETNÁ 20, PRAHA 1
KRYSTOF.LOUB@FF.CUNI.CZ

POZNÁMKY

- 1) Z. Skořepová, O sochařském díle rodiny Platzerů. Praha 1957.
- 2) Výběrově: O. J. Blažiček, Sochařství baroka v Čechách. Praha 1958, s. 235–248; *týž*, Umění baroka v Čechách, Praha 1967, s. 140–177; O. J. Blažiček ed., Barok v Čechách. Výběr architektury, plastiky, malby a uměleckých řemesel 17. a 18. století. Praha 1973, s. 17–21; O. J. Blažiček – P. Preiss, Ignác Platzer. Skici, modely a kresby z pražské sochařské dílny pozdního baroka. Praha 1980; O. J. Blažiček, Sochařství pozdního baroka, rokoka a klasicismu v Čechách, in: Jiří Dvorský ed., Dějiny českého výtvarného umění II/2. Praha 1989, s. 711–740.
- 3) Výběrově: E. Poche, Sochařské kresby Platzerů, in: Umění. Sborník pro českou výtvarnou práci XV, 1943–1944/5–6, s. 231–242; M. Horyna, Barokní plastika ve sbírkách Muzea hlavního města Prahy. Praha 1973; P. Preiss, Souborné dílo umělců pražského rokoka v Horní Lužici, in: Sborník prací Filozofické fakulty Masarykovy University F 26–27, 1982–1983, s. 35–39; R. Prahl ed., Umění a Kultur zwischen den Epochen und Völkern. Prag 2000; J. Kroupa, Úvod, in: T. Petrasová – H. Lorenzová edd., Dějiny českého výtvarného umění III/1. Praha 2001, s. 15–27; R. Prahl ed., Umění náhrobku v českých zemích let 1780–1830. Praha 2004; P. Šámal, Pozapomenutý František Xaver Lederer, Umění LVII, 2004, s. 152–167.
- 4) J. Schaller, Beschreibung der königl. Haupt- und Residenzstadt Prag IV. Prag 1797, s. 280–281.
- 5) T. Bulionová-Kubátová, O sochaři Petru Prachnerovi, Umění XLI, 1993, s. 347–351, zde s. 349.
- 6) K. Loub, Nové poznatky o tvorbě a životě pražského sochaře Petra Prachnera (1744–1807), Průzkumy památek XXVI, č. 1, 2019, s. 73–84, zde s. 78.
- 7) Tamtéž, s. 77–78.
- 8) Je zajímavé zmínit, že právě toto datum narození zmiňovaly nejstarší medailony o Petru Prachnerovi, a je tedy možné, že právě toto datum uváděl již on sám.
- 9) Stadsarchief Amsterdam, Archief van het Bestuur der Stadstekenacademie (dále jen SAA) – Stads Tekken Academie, Ingemeen, sign. 43 A – Naamregister van tekneleden Met opgave van data van geboorte en sterven en van inkomen aan en uitgaan van de Tekken-Academie..., pag. 5. Viz <https://archieff.amsterdam/inventarissen/scans/265/1.41/start/0/limit/10/highlight/7> [vyhledáno dne 13. 10. 2022].
- 10) SAA – Stads Tekken Academie, Financiën, sign. 63 – Registers van ontvangsten en uitgaven, fol. F 30v. Viz <https://archieff.amsterdam/inventarissen/scans/265/6.3.1/start/20/limit/10/highlight/1> [vyhledáno dne 13. 10. 2022].
- 11) J. Husly, Redevoering over de lotgevallen van de Academie der Tekenkunst te Amsterdam..., Amsterdam 1768, s. 5.
- 12) SAA – Stads Tekken Academie, Ingemeen, sign. 43 – Naamlijsten effectieven of werkende leden N. B. Met vermelding bijdragen... 1743–1817, nepag. – <https://archieff.amsterdam/inventarissen/scans/265/1.40/start/0/limit/10/highlight/2> [vyhledáno dne 13. 10. 2022].
- 13) Národní archiv, České gubernium (dále jen NA, ČG) – Camerale, sign. 41/31, karton 432, nepag.
- 14) Dle studentských matrik se jedná o Abela de Saayera, Godefrida Pretersona, Jonese van den Broeka, Dirka Aalderse – všichni z Amsterdamu a Willema Tengela, Egberta van Drielsta, Josepha Marinkella, Isaaka Spaana a Cornelia Boyse z dnešního Nizozemska.
- 15) Jedná se o Josepha Trica z Bruselu.
- 16) J. Husly, o. c. v pozn. 11, s. 4.
- 17) Reinier Vinkeles, Afbeelding der TEEKEN ACADEMIE, vryto 1768, rozměry 34,6 × 39,1 cm, National Gallery of Art, Washington. Online: <https://www.nga.gov/collection/art-object-page.127890.html>.
- 18) Samotná kresba byla úhelným kamenem veškerého akademického vzdělávání. Ať přichozí studenti byli školeni v jiných oborech výtvarného umění, vždy museli projít jednotlivými kreslířskými třídami a vedle toho se také mohli vzdělávat v jiných oborech malby, kresby v plenéru, sochařství, ale také anatomii, antické literatuře atd. Oproti tomu praktická dodatečná znalost onoho odvětví výtvarného umění, kterému by se umělec dále rád věnoval, se spíše vyučovala v soukromých ateliérech akademie, které vedli pedagogové simultánně vedle výuky na akademii. Například v matrikách vídeňské akademie umění se často dočítáme, že byli umělci v kondici u některého z pedagogů, např. I. F. Platzer u Balthasara Ferdinanda Molla (1717–1785), což svědčí o tom, že vedle samotné akademické výuky se také jako tovaryši a pomocníci podíleli také na chodu dílen těchto umělců. K tématu kresby dle aktu v poslední době např. M. Knofler – P. Weiermair, Das Bild des Körpers in der Kunst des 17. bis 20. Jahrhunderts. Salzburg 2000.
- 19) Universitätsarchiv der Akademie der bildenden Künste Wien (dále jen UAAbKW), Verwaltungsakte 1766–1771, fol. 50r–50v.
- 20) Více k tomuto pojmu – M. Priester, Die „Taufe des Eunuchen“ und der Einfluss der niederländischen Kunst im deutschsprachigen Raum (ca. 1600–1800). Diplomní práce, Institut für Kunstgeschichte, Universität Wien, Wien 2013, rkp., s. 28–29.
- 21) Jedná se především do dnešní doby nereflektované kresby (doposud vedeny v inventářích jako anonymní) z Kupferstichkabinett, Akademie der bildenden Künste, Wien, inv. č. 4364, 4365, 4366, 26723, 2661 a 2695. Ke stále nově objevovaným dílům tohoto malíře například – L. Slaviček, Neznámé kresby Michelangela Unterbergera a Franze Xavera Wagenschöna, in: Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity, F, Rada uměnovědná č. 45, 1996, s. 103–120; T. Valeš, Neznámá skica Franze Xavera Wagenschöna, Opuscula historiae artium 60, č. 2, 2011, s. 140–147; J. Kronbichler, Unbekannte Zeichnungen und Gemälde von Franz Xaver Wageschön, in: J. Kroupa – M. Šeferidová Loudová – L. Konečný edd., Orbis artium: k jubileu Lubomíra Slavička. Brno 2009, s. 319–334. L. Slaviček, Franz Xaver Wagenschön, „Pictor Viennensis Austriae Discipulus P. P. Rubenius“ – Copia und Imitatione in seinem graphischen Werk, Barockberichte. Informationsblätter aus dem Salzburger Barockmuseum zur bildenden Kunst des 17. und 18. Jahrhunderts 11/12, 1995, s. 435–442.
- 22) Poprvé byly vydány přepisy studentských matrik včetně Prachnerova jména (avšak bez bližšího komentáře) již v 60. letech 20. století: S. C. Hutchison, The Royal Academy Schools 1768–1830, The Volume of the Walpole Society 38, 1960–1962, s. 123–191, zde s. 135.
- 23) K. Loub, o. c. v pozn. 6, s. 81, 83.
- 24) J. Kenworthy-Browne, The Duke of Richmond's Gallery in Whitehall, The Britist Art Journal X, č. 1, 2009, s. 40–49.
- 25) The Gentleman's Magazine vol. XL, London 1770, s. 588.
- 26) Jedná se o tzv. Discourse III. Kompletní edice a uvedená poznámkami – J. Burnet ed., The Discourses of Sir Joshua Reynolds. London 1842.
- 27) „... must be employed in the attainment of mechanical dexterity, and confined to the mere imitation of the object before him.“ – Tamtéž, s. 36.
- 28) „... when I recommended the diligent study of the works of our great predecessors; but at the same time endeavoured to guard them against an implicit submission to the authority of any one master however excellent... I will not add, that Nature herself is not to be too closely copied... must now be told, that a mere copier of Nature can never produce any great thing...“ – Tamtéž, s. 36–37.
- 29) „... instead of endeavouring to amuse the mankind with the minute neatness of his imitations, he must endeavour to improve them by the grandeur of his ideas; instead of seeking praise, by deceiving the superficial sence of the spectator, he must strive for fame, by captivating the imagination.“ – Tamtéž, s. 37.
- 30) O Prachnerově možném pobytu na této akademii naposledy K. Loub, o. c. v pozn. 6, s. 78.
- 31) K osobě Karla Theodora Falckého a jeho podpoře umění více B. Grotkamp-Schepers, Die Mannheimer Zeichnungsakademie (1756/69–1803) und die Werke der ihr angeschlossenen Maler und Stecher. Frankfurt am Main 1980, s. 8–14.
- 32) E. Hoffmann, Peter Anton von Verschaffelt. Hofbildhauer des Kurfürsten Carl Theodor in Mannheim. Dizertační práce, Philosophisch – Historische Fakultät der Ruprecht-Karls-Universität Heidelberg, Mannheim 1982 (2013), rkp.
- 33) Viz B. Grotkamp-Schepers, o. c. v pozn. 31, s. 20.
- 34) V roce kolem 1773 byli na akademii profesory H. C. Brandt, portrétní malíř, F. A. Leydensdorff, malíř historických scén a J. F. v. Schichten, také snad malíř historických scén, ale hlavně ředitel místní zámecké galerie. V době Prachnerova pobytu v Mannheimu byli na místní akademii zapsáni dle B. Grotkamp-Schepers tyto žáci: Matthias Gottfried Eichler, mědirytec, který v roce 1773 získal cenu akademie, Friedrich Müller, malíř a rytec, Franz Peter Kymli, malíř, Augustin Bernard Francoise Portois z Gentu, sochař (1777 první cena akademie), Franz Kobell, malíř a kreslíř z Mannheimu, Johann Christian Müller, místní sochař, Carl Matthias Enst, malíř a rytec a Heinrich Christoph Sitzenich, rytec z Mannheimu (druhá cena akademie v roce 1780) – viz B. Grotkamp-Schepers, o. c. v pozn. 31, s. 286.
- 35) To odpovídá také běžné praxi například na akademii výtvarných umění ve Vídni, kde se dochovaly velké konvoluty tohoto typu prací od profesorů, jako byli Jacob van Schuppen (1670–1751) či Jacob Matthias Schmutzer.

- 36) B. Grotkamp-Schepers, o. c. v pozn. 31, s. 67.
- 37) Tamtéž, s. 69.
- 38) Ke sbírce antických odlitků nejlépe D. Kocks – H. Meixner – J. Voss, Der Antikensaal in der Mannheimer Zeichnungsakademie. Mannheim 1984.
- 39) H. Meixner, „Ein Wald von Statuen“. Zur Wirkungsgeschichte des Mannheimer Antikensaals, in: D. Kocks – H. Meixner – J. Voss, o. c. v pozn. 38, s. 48–62, zde s. 52–53.
- 40) D. Kocks – H. Meixner – J. Voss, o. c. v pozn. 38, s. 7.
- 41) H. Meixner, o. c. v pozn. 39, s. 48.
- 42) J. Schaller, o. c. v pozn. 4, s. 280–281.
- 43) Wöchentliche Nachrichten von gelehrten Sachen auf das Jahr 1773 XXtes Stuck, Regensburg 1773, s. 162.
- 44) B. Grotkamp-Schepers, o. c. v pozn. 31, s. 284.
- 45) Autor minil Heinricha Sintzenicha (1752–1812), německého rytce, který po studiích na akademii v Mannheimu pobýval několik let v Londýně, kde se mimo jiné zapsal na tamní akademii umění – G. K. Nagler, Neues allgemeines Künstler-Lexicon oder Nachrichten von dem Leben und den Werken... Sechzehnter Band. München 1846, s. 455–457.
- 46) Tím je pravděpodobně míněn Johann Christian Müller, sochař z Mannheimu, který byl na akademii zapsán mezi lety 1772–1775. Viz B. Grotkamp-Schepers, o. c. v pozn. 31, s. 286.
- 47) Archiv hlavního města Prahy (dále jako AHMP), Sbírka listin, sign. PPL V – 17181/a.
- 48) Základní data a okolnosti vzniku K. Loub, Petr Prachner, pražský sochař na přelomu baroka a klasicismu. Bakalářská práce, Ústav pro dějiny umění FF UK, Praha 2017, rkp., s. 42–55. Možné přerušení studijní cesty se zastávkou v Praze předpokládal již O. J. Blažiček, Sochařství pozdního..., o. c. v pozn. 2, s. 740. Na něj navazoval a potvrzoval totéž Tomáš Hladík. Ten rozšiřuje pobyt Petra Prachnera v Praze na delší dobu, která se nemusela nutně omezit pouze se samotnou zakázkou pro řád karmelitánů. Srov. T. Hladík, Modelletto ve sbírkách Národní galerie v Praze, in: T. Sekyrka – V. Vlnas ed., Ars baculum vitae. Sborník studií z dějin umění a kultury: k 70. narozeninám prof. PhDr. Pavla Preisse, DrSc. Praha 1996, s. 310–316, zde s. 312.
- 49) T. Hladík, o. c. v pozn. 48, s. 311.
- 50) K. Loub, o. c. v pozn. 48, s. 50–51.
- 51) „D. Prachner Patre et Filio statuariis“ – viz K. Loub, o. c. v pozn. 48, s. 87.
- 52) Josef Prachner se ale záhy rozhodl změnit profesi a začal podnikat v pivovarnictví – Wirthschafts- und Kanzley-Kalender Auf das 1780 Jahr. Prag 1780; E. Šebesta, Popis obyvatelstva hlavního města Prahy z roku 1770. I. Staré Město. Praha 1933, s. 73.
- 53) E. Šebesta, o. c. v pozn. 52, s. 69.
- 54) Archiv Národní galerie v Praze (dále jako ANG), Jan Jakub Quirin Jahn, inv. č. 192 – Ignatz Neuber, nepag.
- 55) Jahn udává datum Neuberova narození den 9. ledna 1755. Ignatz Neuber byl tohoto data pokřtěn v duchcovském kostele jako syn Johanna Jacoba Neuber a jeho ženy Doroty. Svědky byli Ignác Reichman, Josef Schweiger a Margareta Lehmannová – Státní oblastní archiv v Litoměřicích, Sbírka matrik Severočeského kraje, farnost Duchcov, sign. 36/2, inv. č. 1659, pag. 176v.
- 56) Jahn k tomu ještě přidává poznámku, že se jedná o průměrného sochaře. Franz Kühnel byl synem místního sochaře Mathiase Kühnela.
- 57) Jahn bohužel neudává přesný rok, kdy byl Neuber v Schönbrunn, ale podle počátečního data 1776, kdy měl přijít do Prahy, předpokládám, že se jedná o dobu mezi lety 1777/1778.
- 58) „Peter Brachner arbeitete bey dem welchen Meister.“ – ANG, Jan Jakub Quirin Jahn, inv. č. 192 – Ignatz Neuber, nepag.
- 59) Více k tomuto sochaři – R. Zrůbek, Filip Jakub Prokop – řezbář a sochař, Umění XXXVII, 1990, s. 353–361.
- 60) Prvním bylo jeho studium na akademii ve Vídni (na akademii byl zapsán ke studiu v listopadu roku 1742 a ještě téhož měsíce vyhrál první cenu v sochařství s velmi vysokým počtem 31 hlasů). Více k Platzerově vídeňskému školení – Z. Skořepová, o. c. v pozn. 1, s. 39–43.
- 61) Viz O. J. Blažiček, Sochařství baroku..., o. c. v pozn. 2, s. 236, 246.
- 62) Literaturou jsou nejčastěji skloňována jeho monumentální sousoší gladiátorů, která lemují vstup na první nádvoří Pražského hradu, především pak modelletta těchto soch (dnes ve sbírkách kláštera Vyšší Brod) – O. J. Blažiček, Bozzetti I. F. Platzer a ve Vyšším Brodě, Památky archeologické, skupina historická 1, XLIII 1948, vyd. 1949, s. 87–88; viz O. J. Blažiček, Sochařství baroku..., o. c. v pozn. 2, s. 242; O. J. Blažiček – P. Preiss, o. c. v pozn. 2, s. 17–18.
- 63) B. Hajós, Schönbrunner Statuen 1773–1780. Ein neues Rom in Wien. Böhlau 2004, s. 3, 18, 24.
- 64) K Jahnovým návrhům Steplingova pomínku L. Slavíček, Knihy potřebné? Ikonografie, knihy emblémů a artifex doctus v Čechách na konci 18. století, in: B. Bukovinská – L. Slavíček ed., Pictura verba cupit. Sborník příspěvků pro Lubomíra Konečného. Praha 2007, s. 79–93.
- 65) Také Anne Mader-Kratky dle ústního sdělení považuje tuto novou skutečnost za podnětnou, neboť se zřejmě objevují stále noví umělci, kteří spolupracovali na umělecké výzdobě zahrady v Schönbrunn.
- 66) Neznámý dokument pochází opět z Archivu Akademie výtvarných umění ve Vídni již z roku 1774, ve kterém von Beyer popisuje finanční podmínky, ale také se vyjadřuje k jednotlivým sochařům, tedy i k Platzerovi – „... H. Platzer auch nicht mehr empfangen, welches ungefahr 15 Fl. betragt...“ – UAABKW, Verwaltungsakte 1774, fol. 26r.
- 67) „... Dann ging Neuber zu Franz Leutner wo er in Ornament meist arbeitete. Ferner zum Winatzer (nejasně čitelné – pozn. autora) da dieser die Grotte zu Schönbrunn so wohl die Verzierung in Stein als Stucko verfertigte. Nachdem er in Wien 5 ½ Jahre zugebracht...“ – ANG, Jan Jakub Quirin Jahn, inv. č. 192 – Ignatz Neuber, nepag.
- 68) Johann Prachner je v prostředí Prahy nejčastěji spojován se stavbou tzv. Primátorského zámku v Libni – V. Naňková – P. Vlček, Prachner, Johannes Joseph, in: P. Vlček ed., Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách. Praha 2004, s. 524.
- 69) AHMP, Sbírka listin, sign. PPL I – 508/4. Tato stavba a její autorství od Johana Prachnera byla doposud známá jen z fondu Archivu pražského arcibiskupství a podle Věry Naňkové a Pavla Vlčka se plány do dnešní doby nezachovaly. Viz V. Naňková – P. Vlček, o. c. v pozn. 68, s. 524.
- 70) K historii špitálu naposledy J. Katovská, Pražský špitál svatého Pavla. Příspěvek sociálně-charitativního zařízení v raném novověku, in: Pražský sborník historický 38, 2010, s. 7–52.
- 71) AHMP, Sbírka listin, sign. PPL I – 2417/1. Tuto Prachnerovu stavbu doposud neznáme. Dle zápisu v trhové knize z roku 1770 se jednalo o vlastní dům Jana Prachnera a vystavěl si ho přímo ve dvore špitálu – AHMP, Sbírka rukopisů, 1781–1784, sign. 4126, fol. 55r–56v.
- 72) A. Podlaha, Materialie k slovníku umělců a uměleckých řemeslníků v Čechách, Památky archeologické XXVIII/2, 1916, s. 34–57, zde s. 49.
- 73) K. Loub, o. c. v pozn. 48, s. 91–93.
- 74) AHMP, Sbírka listin, sign. PPL IV – 17181/b.
- 75) K. Loub, o. c. v pozn. 48, s. 91.
- 76) A. Podlaha, Materialie k slovníku umělců a uměleckých řemeslníků v Čechách, Památky archeologické XXXII/3–4, 1920–1921, s. 271–287, zde s. 286.
- 77) Tamtéž.
- 78) Antonín Podlaha vydal přepis pouze jednoho takového záznamu, a sice zapsání Prachnera jako svědka při křtu dítěte truhláře Rauhach v kostele Panny Marie v roce 1782; A. Podlaha, o. c. v pozn. 72, s. 50.
- 79) AHMP, Sbírka matrik, Nové Město, farnost Nejsvětější Trojice ve Spálené ulici, sign. TRS O1, 1784–1821, pag. 70; pag. 79; pag. 85 – Tamtéž, sign. TRS N1, 1784–1799, pag. 354.
- 80) Viz O. J. Blažiček, Sochařství baroku..., o. c. v pozn. 2, s. 240.
- 81) Tamtéž, s. 240.
- 82) P. Vlček a kol., Umělecké památky Prahy – Staré Město, Josefov. Praha 1996, s. 592. K přestavbě Kunze a Hegerem také J. Muk – M. Vlčímková, Čp. 581. Stavebně-historický průzkum. Praha 1963, rkp., s. 11–12 (uloženo v archivu NPÚ Praha).
- 83) „... selbst H. Ingenieur professor Herget zweifelte, und neue Steine einsetzen lassen wollte, und gleichwohl nach glücklichen Erfolg mir seinen Beifall nicht entziehen konnte.“ – NA, ČG – Camerale, sign. 41/31, karta 432, nepag.
- 84) A. Podlaha, Plány a kresby chované v kanceláři Správy Hradu pražského, Památky archeologické XXXII/3–4, 1920–1921, s. 165–201, s. 193, obr. 120.
- 85) Na perspektivním plánu A. Kunze spatřujeme nejen dvě hermovy a dvě sochy, ale také u těchto soch vidíme, že jedna podpírá balkon oběma rukama, zatímco druhá jen tou levou, což je stejné schéma soch jako nyní – zobrazení viz A. Podlaha, o. c. v pozn. 84, s. 193.
- 86) Podobný módní uzel nacházíme také například u Platzerových soch v Schönbrunn. Zde jej sochař ale zpodobnil mnohem plošněji, a tak bohužel v rámci celé sochy spíše zaniká.
- 87) V rámci mého výzkumu matrik vídeňské akademie bylo nalezeno několik set umělců a žáků z bývalého Českého království, kteří se do roku 1800 na tamní akademii zapsali. Oproti dřívějším předpokladům ale nyní zjišťujeme, že většina z nich pocházela z Čech, při-

čemž nejvíc umělců pocházelo z Prahy. Také tyto výstupy budou pravděpodobně v blízké době publikovány.

- 88) Vedle zmiňovaného staroměstského soupisu mužů (AHMP, Sbírka úředních knih a rukopisů, sign. 8112 a 8113), který publikoval E. Šebesta, o. c. pozn. 52, známe také soupis mužů Nového Města pražského ze stejného roku, jehož obsah je pouze částečně znám (tamtéž, sign. 7933). Malíři zapsanými v tomto rukopisu se zabývala R. Heisslerová. Představitelé malířské profese v soupisu obyvatelstva Nového Města pražského z roku 1770/1771, Cornova. Revue České společnosti pro výzkum 18. století XI/1, 2021, s. 41–61.

LITERATURA

- Blažiček, O. J. 1948 (vyd. 1949): Bozzetti I. F. Platzera ve Vyšším Brodě. Památky archeologické, skupina historická 1, XLIII, s. 87–88.
- Blažiček, O. J. 1958: Sochařství baroku v Čechách. Praha.
- Blažiček, O. J. 1967: Umění baroku v Čechách. Praha.
- Blažiček, O. J. ed. 1973: Barok v Čechách. Výběr architektury, plastiky, malby a uměleckých řemesel 17. a 18. století. Praha.
- Blažiček, O. J. 1989: Sochařství pozdního baroka, rokoka a klasicismu v Čechách, in: J. Dvorský ed., Dějiny českého výtvarného umění II/2. Praha, s. 711–740.
- Blažiček, O. J. – P. Preiss 1980: Ignác Platzer. Skici, modely a kresby z pražské sochařské dílny pozdního baroka. Praha.
- Bulionová-Kubátová, T. 1993: O sochaři Petru Prachnerovi, Umění XLI, s. 347–351.
- Burnet, J. ed. 1842: The Discourses of Sir Joshua Reynolds. London.
- Grotkamp-Schepers, B. 1980: Die Mannheimer Zeichnungsakademie (1756/69–1803) und die Werke der ihr angeschlossenen Maler und Stecher. Frankfurt am Main.
- Hajós, B. 2004: Schönbrunner Statuen 1773–1780. Ein neues Rom in Wien. Böhlau.
- Heisslerová, R. 2021: Představitelé malířské profese v soupisu obyvatelstva Nového Města pražského z roku 1770/1771, Cornova. Revue České společnosti pro výzkum 18. století XI/1, s. 41–61.
- Hladík, T. 1996: Modeletto ve sbírkách Národní galerie v Praze, in: T. Sekyrka – V. Vlnas ed., in: Ars baculum vitae. Sborník studií z dějin umění a kultury: k 70. narozeninám prof. PhDr. Pavla Preisse, DrSc. Praha, s. 310–316.
- Hoffmann E. 1982 (2013): Peter Anton von Verschaffelt. Hofbildhauer des Kurfürsten Carl Theodor in Mannheim. Dizertační práce, Philosophisch – Historische Fakultät der Ruprecht-Karls-Universität Heidelberg, Mannheim, rkp.
- Horyna, M. 1973: Barokní plastika ve sbírkách Muzea hlavního města Prahy. Praha.
- Husly, J. 1768: Redevoering over de lotgevallen van de Academie der Tekenkunst te Amsterdam. Amsterdam.
- Hutchison, S. C. 1960–1962: The Royal Academy Schools 1768–1830, The Volume of the Walpole Society 38, s. 123–191.
- Katovská, J. 2010: Pražský špitál svatého Pavla. Příspěvek sociálně-charitativního zařízení v raném novověku, in: Pražský sborník historický 38, s. 7–52.
- Kenworthy-Browne, J. 2009: The Duke of Richmond's Gallery in Whitehall, The Britist Art Journal X, č. 1, s. 40–49.
- Knofler, M. – Weiermair, P. 2000: Das Bild des Körpers in der Kunst des 17. bis 20. Jahrhunderts. Salzburg.
- Kocks, D. – Meixner, H. – Voss, J. 1984: Der Antikensaal in der Mannheimer Zeichnungsakademie. Mannheim.
- Kronbichler, J. 2009: Unbekannte Zeichnungen und Gemälde von Franz Xaver Wageschön, in: J. Kroupa – M. Šeferidová Loudová – L. Konečný edd., Orbis artium: k jubileu Lubomíra Slavička. Brno, s. 319–334.
- Kroupa, J. 2001: Úvod, in: T. Petrasová – H. Lorenzová edd., Dějiny českého výtvarného umění III/1. Praha, s. 15–27.
- Loub, K. 2017: Petr Prachner, pražský sochař na přelomu baroka a klasicismu. Bakalářská práce, Ústav pro dějiny umění FF UK. Praha, rkp.
- Loub, K. 2019: Nové poznatky o tvorbě a životě pražského sochaře Petra Prachnera (1744–1807), Průzkumy památek XXVI, č. 1, s. 73–84.
- Meixner, H. 1984: „Ein Wald von Statuen“. Zur Wirkungsgeschichte des Mannheimer Antikensaaus, in: D. Kocks – H. Meixner – J. Voss, Der Antikensaal in der Mannheimer Zeichnungsakademie. Mannheim, s. 48–62.
- Nagler, G. K. 1846: Neues allgemeines Künstler-Lexicon oder Nachrichten von dem Leben und den Werken... Sechzehnter Band. München.
- Naňková, V. – Vlček, P. 2004: heslo: Prachner, Johannes Joseph, in: P. Vlček ed., Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách. Praha, s. 524.
- Podlaha, A. 1916: Materialie k slovníku umělců a uměleckých řemeslníků v Čechách, Památky archeologické XXVIII/2, 1916, s. 34–57.
- Podlaha, A. 1920–1921: Materiál k slovníku umělců a uměleckých řemeslníků v Čechách, Památky archeologické XXXII/3–4, s. 271–287.
- Podlaha, A. 1920–1921: Plány a kresby chované v kanceláři Správy Hradu pražského, Památky archeologické XXXII/3–4, s. 165–201.
- Poche, E. 1943–1944: Sochařské kresby Platzera, in: Umění. Sborník pro českou výtvarnou práci XV, č. 5–6, s. 231–242.
- Prahl, R. 2000: Prag 1780–1830. Kunst und Kultur zwischen den Epochen und Völkern. Prag.
- Prahl, R. ed. 2004: Umění náhrobku v českých zemích let 1780–1830. Praha.
- Preiss P. 1982–1983: Souborné dílo umělců pražského rokoka v Horní Lužici, in: Sborník prací Filosofické fakulty Masarykovy University F 26–27, s. 35–39.
- Priester, M. 2013: Die „Taufe des Eunuchen“ und der Einfluss der niederländischen Kunst im deutschsprachigen Raum (ca. 1600–1800). Diplomní práce, Institut für Kunstgeschichte, Universität Wien. Wien, rkp.
- Schaller, J. 1797: Beschreibung der königl. Haupt- und Residenzstadt Prag, Band IV. Prag.
- Skořepová, Z. 1956: O sochařském díle rodiny Platzera. Praha.
- Slaviček, L. 1996: Neznámé kresby Michelangela Unterbergera a Franze Xavera Wagenschöna, in: Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity, F, Rada uměnovědná č. 45, s. 103–120.
- Slaviček, L. 2007: Knihy potřebné? Ikonografie, knihy emblémů a artefex doctus v Čechách na konci 18. století, in: B. Bukovinská – L. Slaviček edd., Pictura verba cupit. Sborník příspěvků pro Lubomíra Konečného. Praha, s. 79–93.
- Šámal, P. 2004: Pozapomenutý František Xaver Lederer, Umění LVII, s. 152–167.
- The Gentleman's Magazine 1770, vol. XL. London.
- Valeš, T. 2011: Neznámá skica Franze Xavera Wagenschöna, Opuscula historiae artium 60, č. 2, s. 140–147.
- Vlček, P. a kol. 1996: Umělecké památky Prahy – Staré Město, Josefov. Praha.
- Wirtschafts- und Kanzley-Kalender Auf das 1780 Jahr. Prag.
- Wöchentliche Nachrichten von gelehrten Sachen auf das Jahr 1773, XXtes Stuck. Regensburg.
- Zrůbek, R. 1990: Filip Jakub Prokop – řezbář a sochař, Umění XXXVII, s. 353–361.

PRAMENY

Edice

- Šebesta, E. 1933: Popis obyvatelstva hlavního města Prahy z roku 1770. I. Staré Město. Praha.

Elektronické zdroje

- Archív hl. města Prahy, Sbírka matrik, <http://katalog.ahmp.cz/praga-publica/permalink?xid=4D507A6A51E741C3846937F3245429C4>
- Archív hl. města Prahy, Sbírka matrik, <http://katalog.ahmp.cz/praga-publica/permalink?xid=56D7EA06A0D546C0945A88E-62449DEC1>
- Stadsarchief Amsterdam, Archief van het Bestuur der Stadstekenacademie – Stads Teken Academie, Financiën, <https://archief.amsterdam/inventarissen/details/265/path/6.3.1>
- Stadsarchief Amsterdam, Archief van het Bestuur der Stadstekenacademie – Stads Teken Academie, Ingemeen, <https://archief.amsterdam/inventarissen/details/265/path/1.40>
- Stadsarchief Amsterdam, Archief van het Bestuur der Stadstekenacademie – Stads Teken Academie, Ingemeen, <https://archief.amsterdam/inventarissen/details/265/path/1.41>
- Státní oblastní archiv v Litoměřicích, Sbírka matrik Severočeského kraje, <http://vademecum.soalitomereice.cz/vademecum/permalink?xid=09ddd7cea03b9b8d:4e496e4e:12216bae987:-78b6>

Nevydané prameny

- Archív hl. města Prahy, Sbírka listin, sign. PPL I – 508/4.
- Archív hl. města Prahy, Sbírka listin, sign. PPL I – 2417/1.
- Archív hl. města Prahy, Sbírka listin, sign. PPL IV – 17181/b.
- Archív hl. města Prahy, Sbírka listin, sign. PPL V – 17181/a.
- Archív hl. města Prahy, Sbírka rukopisů, 1781–1784, sign. 4126, fol. 55r–56v.
- Archív hl. města Prahy, Sbírka úředních knih a rukopisů, sign. 8112 a 8113.

Archiv NPÚ ÚOP Praha, J. Muk – M. Vilímková, Čp. 581. Stavebně-historický průzkum, Praha 1963, rkp., sign. P 26.
 Archiv Národní galerie v Praze, fon Jan Jakub Quirin Jahn, inv. č. 192 – Ignatz Neuber, nepag.
 Národní archiv Praha, fond České Gubernium – Camerale, sign. 41/31, karton 432, nepag.
 Státní oblastní archiv v Litoměřicích, Sbírká matrik Severočeského kraje, farnost Duchcov, sign. 36/2, inv. č. 1659, pag. 176v.
 Universitätsarchiv der Akademie der bildenden Künste Wien, Verwaltungsakte 1766–1771, fol. 50r–50v.
 Universitätsarchiv der Akademie der bildenden Künste Wien, Verwaltungsakte 1774, fol. 26r.

DER PRAGER BILDHAUER PETER PRACHNER (1744–1807) – SEINE STUDIENREISEN INS AUSLAND UND SEIN ANTEIL AN DER AUSSCHMÜCKUNG DER NEUEN MÜNZSTÄTTE IN PRAG

Während das Konvolut der Arbeiten des Prager Bildhauers Richard Georg Prachner (1732–1792) der Fachöffentlichkeit gut bekannt ist, seine Söhne Valentin (1731–nach 1810), Josef (1732–1791), Johann (1732–1792) und Peter (1744–1807) entgingen lange vor dem Forscheraugenmerk. Das wurde wahrscheinlich durch die Dominanz der Bildwerkstatt Platzer im Prager künstlerischen Leben und eine gewisse nicht einfache Kategorisierung der Kunst der zweiten Hälfte des 18. Jahrhunderts, sondern auch durch die Absenz von Archivquellen.

Schon vor einigen Jahren hat man anhand der Archivforschung die akademische Schulung Peter Prachners in London (1770) bestätigt. Dank den neu aufgefundenen Quellen wird es bekannt, dass Peter Prachner auch in der Akademie in Amsterdam (1768–1769) eingeschrieben war und die goldene Würdigung der Akademie in Mannheim (1773) gewonnen hat. Johann Jakob Quirin Jahn informiert auch davon, dass Peter Prachner zusammen mit Ignaz Neuber an bildhauerischer Ausschmückung des Schönbrunner Schlossgartens in der 2. Hälfte des 18. Jahrhunderts teilnahm. Die im Beitrag zitierten Archivquellen helfen auch der genaueren Identifikation des Anteils vom Sohn Valentin Prachner im Rahmen der Familienwerkstatt. Er war wahrscheinlich jener, der mit dem Vater Richard Georg am Auftrag des Jesuskindaltars in der Kirche Maria vom Sieg zusammenarbeitete. Die plötzliche stilistische Wendung der Figur Mariens am erwähnten Altar möge durch einen Kurzaufenthalt Peter Prachners in Prag bei seiner Reise aus Mannheim nach Wien beeinflusst worden sein, während dessen er dem Vater und den Brüdern sein Zeichnungsportfolio aus unternommenen Reisen gezeigt hat. Zwei unbekannte architektonische Pläne des Peters älteren Bruders Johann Prachner wurden auch im Archiv der Hauptstadt Prag gefunden; sie erweitern unsere Kenntnis des Werks dieses Prager Architekten der zweiten Hälfte des 18. Jahrhunderts.

Außer diesen wertvollen Informationen, die uns die künstlerische Mobilität, aber auch die Wirkung der Bildwerkstätten und Bauhandwerkzünfte in der zweiten Hälfte des 18. Jahrhunderts besser zu begreifen helfen, darf man Peter Prachner auch die bildhauerische Ausschmückung des Portals der Neuen Münzstätte in der Prager Celetná (Zeltner-) Gasse zuschreiben. Die Urheberschaft von Ignaz Franz Platzer stützt sich zwar an die Archivquellen, dank den neu gefundenen Unterlagen weiß man aber, dass mit der Änderung der Gebäudefunktion im Jahre 1784 auch die Überarbeitung der Skulpturen geschah, mit deren Durchführung in die heutige Gestalt bereits Prachner beauftragt wurde.

Schon Oldřich Jakub Blažiček setzte voraus, dass die Art, wie sich die Skulpturen aus dem typischen Schaffentyp der Platzerschen

Werkstatt ausschließen, durch das höhere Maß der Urheberschaft I. F. Platzers bestimmt ist. In der Tatsache ist diese ganz unterschiedliche Behandlung durch die Tatsache verursacht, dass die Skulpturen kurz nach 1784 von Peter Prachner im Rahmen der Umfunktionierung des Gebäudes überarbeitet wurden. Die Skulpturen sind im Gegensatz zum typischen Platzerschen Ausdruck stark überzeitlich bis mit einem akademischen Kanon und sind mit Sinn für Detail gehauen; das hätte auch von der Schulung Prachners in mehreren akademischen Schulen in Europa gezeugt, die den Nachdruck vor allem auf die akademische Zeichnung legte.

Der Autor bemühte sich im vorliegenden Beitrag mögliche neue Ausgangspunkte zu zeigen, den die weitere Forschung des betreffenden Zeitraums folgen möge. Vor allem aber die Notwendigkeit der gezielten und gründlichen Archivforschung kann uns nicht nur zum besseren Begreifen der behandelten Zeit führen, sondern sie kann auch die gewöhnliche Wertung der Kunst zwischen Barock und Klassizismus widerlegen oder revidieren.

ABBILDUNGEN

Abb. 1: Autograph Peter Prachners, Gesuch um den Hofbildhauerposten, 22. 11. 1791 (Nationalarchiv, Böhmisches Gubernium – Camerale, 1786–1795, Sign. 41/31, Karton Nr. 432).

Abb. 2: Johann Prachner, Entwurf für den Bau der Pfarre zu hl. Philipp und Jakob in Smíchov, 1774 (Archiv der Hauptstadt Prag, Urkundensammlung, Sign. PPL I – 508/4).

Abb. 3: Johann Prachner, Entwurf eines Hauses für den Hof des Spitals zur Bekehrung St. Pauli, 1770 (Archiv der Hauptstadt Prag, Urkundensammlung, Sign. PPL I – 2417/1).

Abb. 4: Prag 1-Altstadt, Nr.-Konskr. 587, Palais Pacht von Rayhofen/sog. Neue Münzstätte, Nordfassade. Ignaz Franz Platzer Autor der ursprünglichen bildhauerischen Konzeption – 1759 – Peter Prachner Autor der überarbeiteten bildhauerischen Konzeption – nach 1784 (Nationalgalerie, Archiv, Archivgut O. J. Blažiček, Best.-Nr. 1045, Platzer [Schnitzereien, Umkreis, Varia u. a.], Karton 43).

Abb. 5: Prag 1-Altstadt, Nr.-Konskr. 587, Palais Pacht von Rayhofen/sog. Neue Münzstätte. Der rechte balkonstützende Atlant. Peter Prachner, nach 1784 (Alle Fotos K. Loub, 2023).

Abb. 6: Prag 1-Altstadt, Nr.-Konskr. 587, Palais Pacht von Rayhofen/sog. Neue Münzstätte. Der rechte balkonstützende Atlant. Gesicht. Peter Prachner, nach 1784.

Abb. 7: Prag 1-Altstadt, Nr.-Konskr. 587, Palais Pacht von Rayhofen/sog. Neue Münzstätte. Der linke balkonstützende Atlant. Peter Prachner, nach 1784.

Abb. 8: Prag 1-Altstadt, Nr.-Konskr. 587, Palais Pacht von Rayhofen/sog. Neue Münzstätte. Die rechte balkonstützende Herme. Peter Prachner, nach 1784.

Abb. 9: Anton Kuntz (Signatur rechts unten), Entwurf für den Umbau des Palastes Neue Münze aus dem Jahre 1757 oder 1758 (Archiv der Prager Burg, Alte Plänesammlung, Sign. 18, Best.-Nr. 13; Foto O. Přibyl, 2011).

(Übersetzung Jindřich Noll)

DVĚ POZNÁMKY K ŽIVOTU A DÍLU GIOVANNIHO BATTISTY ALLIPRANDIHO

PAVEL ZAHRADNÍK

Two Comments on the Life and Work of Giovanni Battista Alliprandi

The article features one of the most prominent creators of Baroque architecture in Bohemia, the architect and builder Giovanni Battista Alliprandi. The first part deals with the terms and conditions of Alliprandi's activity for his very first significant employer in Bohemia, Count Herman Jacob Czernin von Chudenitz (including the contract signed by the architect and the count). The second, briefer part is dedicated to Alliprandi's work in Vienna; although it has not been unambiguously documented yet, it seems to be indicated by Prague and Viennese archival sources.

Key words: Baroque architecture – contract – Vienna – Count Czernin – Kosmonosy – Gold Sphere House – Official Richtersohn – General Damian Sickingen – fortification builder – Aulic War Council

Článek se zabývá jedním z předních tvůrců barokní architektury v Čechách, architektem a stavitelem Giovannim Battistou Alliprandim. První část pojednává o podmínkách Alliprandiho činnosti pro jeho prvního významného českého zaměstnavatele Heřmana Jakuba hraběte Černína z Chudenic (včetně edice smlouvy, kterou stavitel s hrabětem uzavřel). Druhá, stručnější část se zabývá problematikou Alliprandiho činnosti ve Vídni, která sice nebyla dosud jednoznačně doložena, ale již se pražské i vídeňské archivní prameny zdají nasvědčovat.

Klíčová slova: barokní architektura – smlouva – Vídeň – hrabě Černín – Kosmonosy – dům U zlaté koule – úředník Richtersohn – generál Damian Sickingen – fortifikační stavitel – dvorní válečná rada

<https://doi.org/10.56112/pp.2023.2.07>

Jednomu z předních tvůrců barokní architektury v Čechách, architektu a staviteli Giovannimu Battistovi Alliprandimu,¹⁾ i jeho jednotlivým stavbám již bylo věnováno více obsírnějších i stručnějších umělecko-historických prací, ačkoliv knižní monografie, jakou by si jistě zasloužil, mu dosud nebyla věnována. Tato nevelká materiálová studie si klade za cíl pouze upozornit na dva momenty týkající se architektovy činnosti, totiž jednak na podmínky (zčásti již dosavadní literatuře známé), za nichž pracoval u svého významného českého zaměstnavatele Heřmana Jakuba hraběte Černína, a to včetně edice zajímavé smlouvy, kterou s hrabětem uzavřel, jednak na problematiku jeho činnosti ve Vídni, která sice nebyla dosud jednoznačně doložena, ale již se dosud známé pražské i vídeňské archivní prameny zdají nasvědčovat.

K ALLIPRANDIHO ČINNOSTI U HRABĚTE ČERNÍNA

Skutečnost, že Alliprandi po více let pracoval pro Heřmana Jakuba hraběte Černína, je již po dlouhou dobu obecně známa. Víme, že pro hraběte projektoval a postavil tři novostavby (kapli Nejsvětější Trojice v Andělské Hoře, lovecký dům v Hoříně a kostel sv. Martina v Kosmonosích s loretou) a zhotovil projekty, zčásti realizované, zčásti nerealizované, k přestavbám a opravám stávajících budov (kostel sv. Václava ve Velké Černoci, zámek v Kosmonosích, kostel Nalezení sv. Kříže v Kosmonosích s piaristickou kolejí, zámek v Nejdku, zámek v Petrohradě, Černínský palác v Praze-Hradčanech s dalšími pražskými černínskými domy, zámek v Kysiblu, kostel sv. Filipa a Jakuba v Žihli).²⁾ Hlavním pražským sídlem hraběte Černína byl Černínský palác (čp. 101/IV) na Hradčanech, jenž ovšem v době, kdy Alliprandi vstoupil do hraběcích služeb, byl již v podstatě hotov, takže Alliprandimu připadly za úkol pouze práce menšího významu.

Do služeb Heřmana Jakuba hraběte Černína z Chudenic vstoupil Alliprandi v roce 1696. Dne 18. srpna toho roku byla uzavřena příslušná smlouva, podle které hrabě přijal Alliprandiho (který již pro něj pracoval od 20. června) na základě jeho žádosti do svých služeb jakožto svého architekta. Ve smlouvě jsou nejprve v šesti bodech takto vypočteny povinnosti, které hraběcí architekt bude mít:

1. Bude pilně a co nejlépe zhotovovat všechny potřebné plány;
2. bude dbát jak na okrasnost (Zierde) jednotlivých staveb, tak i na jejich trvanlivost a hospodárnost;
3. bude dohlížet na to, aby se staveb neúčastnilo přebytně a příliš velké množství pracovníků
4. a ty, kteří na stavbě budou zaměstnáni, bude pobízet k pilné práci;
5. bude také pečovat o to, aby všechny smlouvy, jež bude jménem hraběte uzavírat s jednotlivými řemeslníky buď on sám, anebo spolu s jinou osobou, byly pro hraběte užitečné a aby byly řádně plněny, přičemž při vymáhání řádného plnění smluv nebude brát na nikoho ohled, i když si tím leckoho znepřátelí, a vůbec bude dělat vše, co přísluší řádnému služebníkovu a architektu, i když to zde není výslovně uvedeno, a to ke spokojenosti a podle vkusu (Contento und Gusto) Jeho Excelence.
6. Posléze v posledním bodě se mu přikazuje, aby udržoval písemný styk s černínským vrchním úřadem, jelikož i když ohledně svého umění nebude záviset na nikom jiném než přímo na hraběti, přesto kvůli obstarávání materiálu a jiných potřeb se bude muset dorozumívat s vrchním úřadem a jeho prostřednictvím s úřady jednotlivých panství.

Neméně zajímavé informace přináší následujících šest bodů smlouvy, ve kterých jsou vyjmenovány tyto povinnosti, které bude naopak hrabě mít vůči Alliprandimu:

1. Hrabě mu bude platit – i když to nedělal žádnému z jeho předchůdců – ročně 600 zl., a to po 150 zl. čtvrtletně, přičemž za každé jídlo (Mahlzeit), které dostane, se mu srazí 15 krejcarů;

Obr. 1: Andělská Hora (okres Karlovy Vary), kaple Nejsvětější Trojice. Severovýchodní strana, pohled od vstupu do ohrazeného areálu kaple, stav 2023 (všechny snímky M. Míčka).

2. za čas od 20. června, kdy pobýval u hraběte či v jeho službách a přitom dostával stravu, dostane zvlášť odměnu ve výši poměrné části z ročního platu 400 zl.;
3. hrabě mu chtěl přidělit byt v Kosmonosích, ale protože Alliprandi naléhá na to, aby měl byt v Praze, hrabě mu poskytne byt (bez dřeva, světla atd.) v jednom ze svých domů, ale s tou podmínkou, že tím nijak neutrpí jeho služba, pro kterou mu budou poskytovány potřebné odvozy, a Alliprandi bude řádně čekat na hraběcí příkazy stejně, jako by bydlel v Kosmonosích;
4. bude dostávat potřebný papír, olůvko a jiné potřeby pro architektonickou činnost;
5. s vědomím hraběte smí časem přijímat zakázky od jiných kavalírů, ale pouze v okolí těch panství hraběte, na kterých se provádí nějaká stavba, na niž on dohlíží, aby se tak nevzdálil příliš daleko, v žádném případě pak nesmí opustit České království;
6. pokud by Alliprandi nechtěl ve službě pokračovat, má 6 měsíců před koncem roku službu vypovědět, a stejně tak má učinit hrabě, když už nebude jeho služby chtít.

Po uplynutí dvou let, 18. srpna 1698, byla smlouva pozměněna, a to tak, že byla zrušena klauzule o 15 krejcarech srážených za jedno jídlo a bylo stanoveno, že pro příště se Alliprandi smí v Praze i mimo Prahu stravovat u úřednického stolu; když bude u vrchnosti na venkově, bude u lokajské tabule dávana strava jeho chlapci a nadto má ročně dostávat z petrohradského panství jeden centnýř přepuštěného sádla (Schmaltz). Vrchnost mu také dovoluje, aby se napříště každý rok po dva měsíce, prosinec a leden, mohl podle vlastní chuti, aniž by tomu překážela služba u hraběte, svobodně zabývat tím, čím sám bude chtít.³⁾

Smlouva, kterou Alliprandi s hrabětem Černínem roku 1696 uzavřel a v níž se mimo jiné zavazoval, že bude

dbát na hospodárnost staveb a že bude také dohlížet na to, aby se staveb neúčastnilo přebytkem a příliš velké množství pracovníků, je v zajímavém protikladu s Alliprandiho korespondencí s děkanem pražské metropolitní kapituly Adamem Ignácem Mladotou ze Solopisk z roku 1705,⁴⁾ v níž Alliprandi, pověřený vypracováním (nakonec nerealizovaného) projektu na budovu kapitulního děkanství na Pražském hradě (čp. 37/IV), na výtku nákladnosti projektu sebevědomě odpovídal, že jeho jako architekta, nikoli zednického mistra, takovéto otázky vůbec nezajímají.⁵⁾ Alliprandi ovšem v tomto případě (na rozdíl od jeho postavení u Černínů) nebyl kapitulním stavitelem a vystupoval tu jen jako povoláný projektující architekt.

Zajímavé je také zdůraznění skutečnosti, že hrabě bude Alliprandimu vyplácet tak vysoký plat, jaký dosud nedostával žádný z jeho předchůdců. Z toho by mohlo vyplývat, že Alliprandi nastoupil do služeb hraběte Černína již jako zkušený, renomovaný stavitel; je ovšem také možné, že si Alliprandi hraběte získal kvalitou práce, kterou pro něj vykonal během dvou měsíců, jež předcházely podpisu smlouvy.

Hrabě používal Alliprandiho služeb i k nejružnějším komisím a dobrozdáním. Tak hned 27. července 1696, tedy v samých počátcích své služby, si Alliprandi spolu se dvěma černínskými úředníky a jindřichohradeckým primátorem prohlédli jindřichohradecký proboštský kostel Nanebevzetí Panny Marie a vyslovili se k obnově jeho interiéru, již jezuité, kteří kostel spravovali, právě začali provádět; Alliprandi se svými třemi druhy přitom navrhli, aby „pilastry či sloupy“, jakož i klenební pasy byly natřeny modře a žlutě, aby tak připomínaly jak modrou barvu Panny Marie, tak i modré a žluté barvy znaku Slavatů, dřívějších pánů Jindřichova Hradce.⁶⁾ Ve spisech černínského archivu nalézáme nadto více zpráv o plánech a nákresech, jež měl Alliprandi zhotovovat nejen pro Černínský palác, ale i pro další pražské černínské domy, aniž může-

Obr. 2: Kosmonosy (okres Mladá Boleslav), loreta u kostela sv. Martina. Jižní strana lorety s průhledem na kostel s kupolí, stav 2010.

me většinou rozpoznat, zda byly poté navrhované úpravy realizovány – tak 4. října 1697 informovali hraběte jeho úředníci o plánované úpravě hradčanského Starnbergovského domu, k níž stavitel (tj. Alliprandi) a vrchní polír (tj. Domenico Bossi) zhotovili plány všech podlaží,⁷⁾ zatímco 12. října 1700 černínský úředník Richtersohn sděluje hraběti, že Alliprandi ještě nezhotovil plány domu U zlaté koule (nacházejícího se naproti Starnbergovskému domu), jak mu to bylo nařízeno.⁸⁾

Přinejmenším po část doby, kdy působil v černínských službách, bydlel Alliprandi v těsném sousedství Černínského paláce na Hradčanech, a to ve výše zmíněném domě U zlaté koule, dnes neexistujícím, kde obýval druhé patro. Dovídáme se to ze sumárního extraktu z 9. května 1705, obsahujícího vyúčtování peněz, jež byly od svátku sv. Havla (16. října) roku 1699 do svátku sv. Jiří (23. dubna) roku 1705 vybrány na nájemném z tohoto domu. Uvádí se tu, že „p. Aldobrandi, hraběcí černínský stavitel, bydlel v horním patře U zlaté koule 3 celé roky a ještě půl roku a za tento byt – počítá-li se 32 zl. za rok – zůstal dlužen 112 zl.“⁹⁾ Nedatovaný plán domu U zlaté koule nás informuje o tom, že Alliprandiho byt v horním patře domu sestával z pokoje s kanceláří, kuchyně, dvou komor a záchodu, zatímco další byt v tomto patře, jež tvořily dva pokoje, kuchyň a komora, byl prázdný; předsíň a schody na půdu byly zjevně společné. Z dalších seznamů nájemníků domu U zlaté koule však zjišťujeme, že v době před svátkem sv. Havla roku 1699 Alliprandi v tomto domě ještě nebydlel,¹⁰⁾ takže tehdy zjevně obýval nějaký jiný z černínských domů. Dům U zlaté koule sice nebyl přímo majetkem hraběte, ale náležel správci Černínského paláce Janu Jindřichu Hennigsenovi, a hrabě tak jeho držbu kontroloval.

O dalších Alliprandiho pražských bytech však již nic nevíme. Ačkoliv 11. června 1709 Alliprandi získal měšťanské právo na Malé Straně¹¹⁾ a na Malé Straně vskutku bydlel, jak dokládají matriční zápisy o křtech jeho dětí z let 1704–1717,¹²⁾ nenáležel mu zde kupodivu žádný měšťanský dům, i když u jiných významných stavitelů bylo vlastnic-

tví domu spíše samozřejmostí. Tak z příznávací fassse tereziánského katastru z roku 1713, jež obsahuje jména všech majitelů malostranských domů, zjišťujeme, že v tomto roce vlastnili na Malé Straně své domy stavitelé či zedničtí mistři Jan Blažej Santini Aichel, Filip Spannbrucker, Tomáš Haffenecker, Kryštof Dientzenhofer a Antonio Lurago, kromě nich pak ještě Johann Fries a Georg Zeidler (resp. jeho dědicové), označení jako pouzí zedníci, Alliprandiho však mezi nimi nenalzáme¹³⁾ a nesetkáváme se s ním jako s majitelem domu ani v malostranských městských knihách. Slavný architekt tedy musel se svou početnou rodinou bydlet někde v nájmu, ať v nějakém měšťanském domě,

nebo u některého ze svých šlechtických stavebníků.¹⁴⁾

Nedovedeme přesně stanovit datum, do kterého roku Alliprandi setrval ve službách hraběte Černína, zdá se však, že pro něj pracoval zhruba do roku 1705 či 1706. O penězích, jež mu hrabě zůstal za jeho práci dlužen, se však jednalo velice dlouho, až do Alliprandiho smrti, a některé z písemností, jež přitom vznikly, Alliprandiho činnost pro hraběte Heřmana Jakuba blíže osvětlují.

Hrabě Heřman Jakub zemřel v roce 1710 a již v tomto roce, když bylo jednáno o jeho pozůstalosti, bylo konstatováno, že Alliprandi požaduje 1282 zl.¹⁵⁾ Dne 2. srpna 1714 sepsal hraběcí úředník Richtersohn jakýsi přehled o Alliprandiho činnosti pro hraběte Černína, v němž připomíná nám známou smlouvu z 18. srpna 1696 a její doplnění z 18. srpna 1698, načež sděluje, že Alliprandi memoriálem, který došel černínským úředníkům 8. června 1701, svoji službu vypověděl a požádal, aby mu – vzhledem k jeho pětileté službě pro hraběte – byla prominuta povinnost vypovědět službu s půlročním předstihem. Richtersohn poté dokládá, že příštího roku, 18. srpna 1702, již Alliprandi nedostal svoji pravidelnou mzdu, takže jeho výpověď byla zjevně aspoň k tomuto dni přijata. Přesto však i po 18. srpnu 1702 Alliprandi nadále vykonával pro hraběte Černína některé potřebné stavební práce a kreslil plány, ovšem již s právem pracovat zároveň podle libosti i pro jiné kavalíry. Richtersohn dosvědčuje, že mu hrabě přikazoval, aby Alliprandimu zaplatil tolik, kolik bude chtít. Alliprandi nyní požadoval už jenom 400 zl. ročně s jedním centným přepuštěným sádlu; nakonec však obdržel ve třech splátkách pouhých 318 zl. Alliprandi prý naléhal, aby mu byly dlužné částky zaplacený, ale zesnulý hrabě namítal, že „Alliprandi nezhotovil plány ke kosmonoské zámecké budově dokonale, takže se nepříjemně rozestupovala a Jeho Excelence povolala ke své službě stavitele Kaňku.“¹⁶⁾ Alliprandi měl dostat za čtyři roky 1600 zl. (z toho by vyplývalo, že pracoval pro hraběte Černína do roku 1705 či 1706), ale obdržel jen zmíněných 318 zl., takže má právo ještě na zbývajících 1282 zl.

O Alliprandiho požadavcích pojednával Richtersohn opět v dalším obšírném memoriálu z 22. června 1715, ve kterém připomíná, že během zmíněných čtyř posledních let Alliprandiho služby pro Černínův stavitel pracoval „zvláště na kosmonoském zámku a na zdejším pražském hradčanském domě.“ Alliprandi však ani tehdy požadované peníze neobdržel, takže se o jeho požadavcích znovu jednalo v roce 1720. V lednu toho roku totiž sám stavitel napsal další žádost, v jejímž úvodu se omlouval, že nepřichází osobně, jelikož v současnosti mu není možné přijet z Vídně do Prahy; i tentokrát požadoval 1282 zl., k tomu však ještě osm centnýřů přepuštěného sádla. Teprve po Alliprandiho smrti, 24. března 1720, však bylo nařízeno, aby Alliprandiho sirotkům a dědicům byla částka, která jim náleží, vyplacena.¹⁷⁾

ALLIPRANDIHO PŮSOBNÍ VE VÍDNI

Zatímco Alliprandiho činnost pro Černínův je již dlouho známou, nikdo zatím neuvažoval o architektonické možnému působení ve Vídni. Předem je nutno říci, že tuto otázku se ani nyní nepodařilo vyřešit, přesto se však pokusíme předložit některé doklady pro to, že tuto Alliprandiho činnost lze pokládat za nanejvýš pravděpodobnou.

Alliprandi, rodák ze záhadné lokality „Moschia“ (nacházející se zřejmě poblíž Laina v lombardské provincii Como), vstoupil ve Vídni, kde se usadil jeho otec i další příbuzní, 17. června 1685 do učení, a to k zednickému mistru Francescovi Martinellimu. Hlavním ručitelem byl sám Francesco Martinelli, vedlejšími ručiteli pak zedníci tovaryši Carlo Carloni a Johann Baptista Luges. Po třech letech, 13. června 1688, Martinelli svého učně z učení propustil, přičemž bylo zapsáno, že poplatek za vyučení byl řádně uhrazen.¹⁸⁾ Po vyučení zřejmě poměrně rychle z Vídně odešel, neboť již roku 1690 se s ním setkáváme ve východních Čechách, na stavbě kostela Narození Panny Marie na Chlumku u Luže, kde působil jako polír, zaznamenaný hned ve třech matričních zápisech.¹⁹⁾

Z dalších let nemáme žádný doklad o Alliprandiho stavitelské činnosti ve Vídni, ale četné zmínky, jež takovéto činnosti nasvědčují. První z nich pochází již z roku 1706. Toho roku, dne 24. ledna 1706, dvorní válečná rada ve Vídni sdělila dvorní komoře, že císař po smrti Jana Jiřího Mayera udělil Alliprandimu na jeho žádost úřad vrchního fortifikačního stavitele v Praze s obvyklým platem, a to se zřetelem na jeho vědomosti a schopnosti v civilní i vojenské architektuře, jakož i na to, „že se od základů vyučil zednickému řemeslu a jak zde, tak i v Praze a na mnoha jiných místech podal rozličnými dobře provedenými výtečnými stavbami dostatek důkazů [o svých schopnostech].“²⁰⁾ V citované zmínce o tom, že Alliprandi již

Obr. 3: Kosmonosy, zámek. Hlavní (východní) průčelí, stav 2010.

vystavěl významné budovy „jak zde (alhier), tak i v Praze a na mnoha jiných místech“, příslovce „zde (alhier)“ zjevně znamená Vídeň. O Alliprandiho vídeňských pobytech však máme mnoho zpráv i z pozdějších let.

V první řadě nás o jeho cestách do Vídně a z Vídně zpravují účty litomyšlského panství, z nichž se dovídáme, že v roce 1714 jel Alliprandi nejprve z Litomyšle do Vídně, poté se z Vídně vrátil do Litomyšle, načež odjel znovu do Vídně, z níž se vrátil do Drnholece; všechny tyto cesty byly vyúčtovány v měsíci srpnu. V dubnu 1715 jel Alliprandi z Vídně přes Drnholec do Litomyšle, v srpnu opět z Litomyšle do Vídně a v prosinci nejprve z Vídně do Litomyšle a hned poté zase zpět do Vídně. Také v červenci 1716 mu bylo zapláceno za cestu z Vídně do Drnholece, v září 1717 jel z Vídně přes Drnholec do Litomyšle, stejně tak v červenci 1718 jel z Vídně do Litomyšle a tutéž cestu vykonal v březnu 1719. I zemřít v Litomyšli přijel Alliprandi z Vídně, a to v březnu 1720.²¹⁾

Informace o vídeňských pobytech Alliprandiho máme však i odjinud. Tak ve zprávě, kterou čeští místodržící obdrželi 4. května 1714 od hejtmánů měst pražských ve věci jakéhosi zřízení záchodové stoly pro Pražský hrad, se uvádí, že „vrchní stavitel Allebrandi tu není přítomen a toho času se nachází ve Vídni,“²²⁾ a jak jsme viděli výše, i v lednu 1720, když žádal o doplacení pohledávek, jež měl u Černínů, se Alliprandi omlouval, že mu v současnosti není možné přijet z Vídně do Prahy.

Jiné zprávy o Alliprandiho vídeňských pobytech pak pocházejí z archivu vídeňské dvorní válečné rady. V dubnu 1717 generál Damian svobodný pán Sickingen, jenž byl tehdy zemským velitelem v Čechách, žádal vídeňskou dvorní válečnou radu, aby Alliprandimu nařídila, aby se vrátil do Prahy,²³⁾ což dvorní válečná rada neprodleně učinila;²⁴⁾ Alliprandi však požádal o dovolenou,²⁵⁾ kterou mu dvorní válečná rada 22. května 1717 poskytla.²⁶⁾ V následujícím roce, a to v srpnu 1718, však generál Sickingen znovu upozorňoval na skutečnost, že Alliprandi nadále setrvává ve Vídni, i když povolení k tomu již vypršelo,

takže je vzdálen z Prahy již dva roky a svůj plat vrchního fortifikačního stavitele v Praze pobírá spíše jako penzi, zatímco někdo jiný musí vykonávat jeho práci, a to bez sebemenšího platu. Sickingen proto žádal, aby byl Alliprandimu buď nařízen návrat, anebo aby byl jeho plat vyplácen tomu, kdo pracuje místo něj.²⁷⁾ V září 1718 Sickingen znovu ještě dvakrát urgoval, aby se Alliprandi bez otálení z Vídně vrátil;²⁸⁾ povolení k tomu, aby Alliprandiho vyzval k návratu do Prahy, mu bylo uděleno 7. září.²⁹⁾ Je tedy zřejmé, že přinejmenším v letech 1716–1718 Alliprandi trvale pobýval ve Vídni (byť jistě s kratšími výjezdy do Prahy nebo na své venkovské stavby),³⁰⁾ nikoli v Praze nebo jinde v Čechách.

Uvedené četné zmínky o Alliprandiho pobytech ve Vídni napovídají, že jeho architektonická či stavitelská činnost v sídelním městě monarchie musela být poměrně významnou, jelikož v případě takto častých a dlouhodobých pobytů rozhodně nemohlo jít o pouhé návštěvy u vídeňských příbuzných. Bohužel se však zatím nepodařilo nalézt žádné písemné prameny, které by nám o těchto Alliprandiho vídeňských aktivitách pověděly něco bližšího.

PHDR. PAVEL ZAHRADNÍK – HISTORIK ARCHITEKTURY A SOCHAŘSTVÍ
ZAHRADNIK-PAVEL@O2ACTIVE.CZ

POZNÁMKY

- 1) Příjmení architekta Alliprandiho je tu psáno s obvyklým barokním zdvojením souhlásek, tedy se dvěma písmeny „l“, jak se to již před delší dobou ujalo v české odborné literatuře, kde takto architektovo příjmení psala historička umění Věra Naňková, která se Alliprandimu od své disertační práce dlouhodobě věnovala a pro české dějiny umění jej znovu jakoby „objevila“. V dnešní Itálii, kde se toto příjmení stále vyskytuje, se však přirozeně píše ve tvaru „Aliprandi“, tedy s jedním písmenem „l“. S jedním „l“ psala ostatně příjmení architekta Alliprandiho a jeho příbuzných i starší rakouská odborná literatura, např. A. Hajdecki, *Die Dynasten-Familien der italienischen Bau- und Maurermeister der Barocke in Wien*, Berichte und Mitteilungen des Altertums-Vereines zu Wien 39, 1906, s. 1–83; O. Pollak, Aliprandi, Johann Baptist, in: U. Thieme – F. Becker edd., *Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart I*. Leipzig 1907, s. 291; L. Sailer, *Die Künstler Wiens I. Die Stukkateure*. Wien – München – Brunn 1943. Teprve v novějších německojazyčných biografických slovnících umělců, jak v novém vydání Thieme-Beckera (U. Thieme – F. Becker edd., *Allgemeines Künstlerlexikon. Die Bildenden Künstler aller Zeiten und Völker 2*. Leipzig 1986, s. 539–541), tak v Saurově slovníku (G. Meißner ed., *Allgemeines Künstler-Lexikon. Die bildenden Künstler aller Zeiten und Völker 2*. München – Leipzig 1992, s. 259–260) se již v hesle věnovaném architektu Alliprandimu píše jeho příjmení se dvěma „l“, což je ovšem způsobeno tím, že autorkou obou těchto hesel je česká historička umění Věra Naňková. Ostatní vídeňští příslušníci této rodiny jsou přítomni v uvedených slovnících vesměs nadále psáni s jedním „l“.
- 2) O těchto Alliprandiho stavbách nověji pojednávají tyto souhrnné práce, ve kterých jsou i odkazy na starší literaturu: V. N. (= V. Naňková), Alliprandi, in: P. Vlček a kol., *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*. Praha 2004, s. 19–23; M. Krumholz, Giovanni Battista Alliprandi, in: P. Macek – R. Biegel – J. Bachtík edd., *Barokní architektura v Čechách*. Praha 2015, s. 236–247; V. N. (= V. Naňková), Alliprandi, in: P. Vlček – P. Zahradník a kol., *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách* (2. rozšířené a přepracované vydání). Praha 2023, s. 22–25.
- 3) „Demnach Ihro hochgräfl. Excell. der hoch- und wohlgebohrne Herr, Herr Herman Jacob deß heyl. Röm. Reichs Graf Tschernin von und zu Chudienitz, Erbherr auf Petersburg, Gießhübl, Newdeckh etc., der Röm. Kay. Maytt würckhl. geheimber Rath, Cammerer, königl. Stadthalter, großern Landrechts Beysietzer und Obrister Landmarschal in König-

reich Böhmeim, den Gio. Batta Aliprandi auf sein vorgehendes geziemendes Anlangen in dero Diensten, und zwar zue dero selben unterschiedl. obhandenen Gebäuden vor einem Architectum auf- und angenommen, alß hat derselbe sich hiermit und in Crafft dieses anheischig gemacht zue Ihro hochgr. Excell. Diensten sich völlig zue appliciren, in specie aber und

1° benandtl. alle Abrieße, so Ihro hochgr. Excell. Ihme angeben werden oder von sonsten zue dero Diensten nöthig seyn möchten, fleißig und aufs Beste zue verfertigen: wie nit weniger

2do wie eines oder daß andere nach Beschaffenheit der Sache sowohl zuer Zierde, alß nach der Thaver am besten und aufs Würthschafflichste, ohne Verwerffung und übler Aufwendung der Unkosten, zue verfertigen seye, vorzueschlagen, dann

3° womit nicht etwa überflüssig und zue viel Arbeitheer angeleget werden möchten, gebührend zue beobachten, diejenige aber,

4^{io} so da nöthig und beyhanden zuer Arbeithe seyn werden, zue Anwendung ihres Fleißes anzuehalten und endlichen

5° in Baw-weesen alle Gedieng, die Ihro hochgr. Excell. durch Ihme selbstn allein oder mit Zueziehung eines andern mit denen Leüthen umb die Arbeithe zue veraccordiren und davor ein gewießes Zueschließen auftragen werden, jedesmahl aufs Genauweste und zue Ihro Excell. Nutzen einzuerichten oder im Fall, sie selbstn etwaß verdiengten, alles daßjenige, waß zue dero Nutzen immer seyn könnte, dero selbstn ohne Ansehung der Persohnen und mit Beyseithsetzung alles menschlichen Respects, wan Er auch schon dadurch bey deme, mit welchen solcher Gestaltdten genaw accordiret wurde, einige Feindtschafft verdienen oder Verdruß erweckhen sollte, getrewlich und also, wie Ihme seyn gewießen, zue Verschaffung Ihro Excell. Fromben und Nutzens verbinden thuet, an die Hand zue geben und in übrigen alles daßjenige, waß einen getrewen Bedienten und Architecto zuestehet und gebühret, ob es schon alhier specificè nicht exprimiret wierdt, treu, fleißig, ehrlich und aufrichtig zue observiren, und so viel an Ihme und Menschen möglich seyn wierdt, Ihro Excell. Contento und Gusto zue verschaffen. Gleich dann derselbe

6° zue obrigkeith. Nutzen und genehmbl. Diensten mit Ihro hochgräfl. Excell. Oberamt fleißig gutte und aufrichtige Correspondenz pflegen solle, weillen obgleich selbter so viel seyn Kunst belanget, von niemanden alß von Ihro hochgr. Excell. zue dependiren hat, dennoch wegen nützlicher Verschaffung der Materialien und anderer Notturfft, umb daß die Sach mit gnugsamer Überlegung nebst der Zierlichkeit auch beständig und würcklich beschehe, mit gemeltem Oberamt und durch selbtes mit Ihro Excell. herrschafflichen Ämtern sich zue verstehen unumbgänglich nöthig hat, dahero wann von dem Oberamt Ihme ichtwaß zue herrschaffl. Dienst erinnerlichen auferleget wurde, daß selbte auch angenehm annehmen solle, damit dardurch nach aller Möglichkeit Ihro hochgräfl. Excell. Bestes beförderet werde.

Für welche seine also versprochene und angelobte Diensts-Leistung 1mo hochgedacht Ihro hochgräfl. Excell. Ihme Gio Batta Aliprandi zum jährlichen Lohn und Kost, ungeachtet selbte es keinen von seinen Vorfahrern gegeben, auß dero Oberndt-Ambts Cassa assigniren sechs hundert Gulden, welche von unten gesetzten dato anzuereythen Ihme quartaliter à 150 fl. r. mit diesen Beobacht, daß wann selbter die Kost in natura genüßet, vor jede Mahlzeit fünfzehnen Kreitzer abzurechnen, zue reichen seyn werden: so viel

2do die vorgehende Zeit, so Er à dato deß zwanzigsten Juny bey Ihro hochgr. Excell. oder in dero Diensten zuegebracht und darbey den Unterhalt in natura genoßen hat, anbelanget, dafür wierdt Ihme zue einer Discretion die Bezahlung pro rata jährhr 400 fl. besonders beschehen.

3° Die Wohnung wolten Ihro hochgr. Excell. Ihme auf daß Liebste zue Coßmonoß assigniren, weillen aber Er so sehr darnach stehet, solche in Prag zue haben, wollen Ihro hochgr. Excell. auch Ihme hierinnfahls endtlichen condescendiren und solche bloße Wohnung ohne einigen andern erdenckhl. Servitien, alß Holtz, Licht und dergleichen, in einen von dero Häusern selbten außweisen laßen, jedoch mit dieser Condition, daß hierdurch dero Dienst, zu welchen Ihme die Reißgelegenheit ohne seinen Unkosten verschaffet werden wierdt, im Geringsten nichts praejudiciret werde, sondern Er selbten, sowohl alß were Er zue Coßmonoß, mit allen Fleiß und Embsigkeit nach Ihro Excell. gnädigsten Befehl und Belieben abwartten solle, maßen wiedrigens Ihro Excell. Ihme solche in dero praejuditum keinesweges gestatten wurden, noch sollen.

4° Waß zue Ihro hochgr. Excell. Diensten Er in der Architectur an Pappier, Bleyweiß oder sonsten nöthig haben wierdt, selbtes wierdt Ihme der Notturfft nach auß Ihro hochgr. Excell. Oberndt-Ambts Cassa auf gebührende darumben Anmeldung gereicht werden.

5° Wollen Ihro hochgr. Excell. Ihme auch nicht abgesprochen haben, daß Er jedoch mit dero Wießen und Bewielligung ohne geringsten

Praejudiz dero Dienste zue Zeiten sich einiges Reompens von einigen Gavaliren erwerben könne, jedoch dieses allein in der herumbliegen- der Gegend Ihro Excell. Herrschafften, auf welchen sie einigen Bau führen und Er Baumeister auch selbstn zuezuesehen hat, wordurch Er sich also von Ihro hochgr. Excell. Diensten nicht entferne und nicht in der Weithe umbziehe, dahero auser deß Königreichs Böhmeib sich in daß Geringste zue inpegniren nicht einfallen lassen solle.

Lezlichen wann Er Alliprandi diesen seinen Dienst nicht weither zue continuiren gedenchete, so solle Er sechsß gantze Monath vor Außgang deß Jahrs die Aufkündigung deß Diensts schuldig seyn, gleich dann Ihro hochgr. Excell., wann deroselben seine Dienste weitter nicht ge- fällig wehren, Ihme ein gleiches Andeütten zuelaßen geruhen wer- den.

Uhrkundt. seindt dieses Bestallungsbrieß zwey gleich lauthende un- ter denen respectivè hochgr. und gewöhnl. Pettschafften und eigen- händigen Unterschiefften gefertigte Exemplaria aufgerichtet und davon eines bey Ihro Excell. Oberampt aufbehalten, daß anderte aber (worunter daß jenige, waß Er Alliprandi hierauff, wie gedacht, von Quartal zue Quartal empfangen wierdt, jedesmahl ordentlich einge- zeichnet und vermercket werden solle) Ihme Alliprandi nach von Ihme abgelegter Eydespflicht zugestellt worden. So geschehen den acht- zehenden Augusti Anno sechzehnen hundert sechsß und neunzig.

LS. H. J. Gr. Tschernin.

LS. Gio Batta Alliprandi.

Auß herrschafft. Gnaden und geziehenden Ansuchen dieses Architect wierdt von heunth dato den 18. Aug. 1698 dieser Bestallungszettl fol- gender Gestaltden verbeßeret, alß nembl.

Die in P^{mo} 1mo in formalibus befindliche Clausul, daß wann selbter die Kost in natura genüßet, von jeder Mahlzeit 15 xr. abzuerrechnen kom- me, wierdt gänzlichen aufgehoben und also Er Architect ferners, wann Er bey der gnädigsten Herrschafft, es möge seyn in oder auser Prag, sich befinden wierdt, die Officir-Taffel frey und ohne einigen weitteren Abzug zuegenießen haben, also auch wann Er bey gnädigster Herr- schafft auf den Landt verharret, die Kost vor einen Buben bey der Lackhey-Taffel frey passiret und über dieses solle Ihme jährlichen ein Centner Schmalz von der Herrschafft Peterspurg gefolget werden, wobey nebenst auch von gnädigster Herrschafft bewilliget worden, daß Er künftighen jedes Jahr die zwey Monath Decembr. und Janu- arii nach seinen eigenen Belieben vor sich, ohne Hinderung gnädigster Herrschafft Diensten, frey anwenden könne und zue seiner Disposi- tion sich gebrauchen dörfte.

Übrigens aber bleibet dieser Eingangs weithleufftig beschriebene Con- tract in allen seinen Puncten, Clausulen und Verständtnuß in vollkom- menen Kräfteñ und von Neuens beederseits bestättiget. So geschehen. Horziner Jagerhauß den 18. Aug. A. 1698.

LS. H. J. Gr. Tschernin.

LS. Gio Batta Alliprandi. – Státní oblastní archiv (dále SOA) Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Ústřední správa (dále ÚS) Černínové – neuspořádané spisy – zaměstnanci.

- 4) Na tuto korespondenci (uloženou v Archivu Pražského hradu, Archiv pražské metropolitní kapituly, sign. CIX/7) jako první upozornila Milada Vilímková (J. Muk – M. Vilímková, Pražský hrad – Domy ve Vikářské ul. čp. 34–41. Stavebně historický průzkum. Praha 1965, rkp., s. 81–82.

- 5) „[...] weilen ein Architect sich umb derley Sachen, welche mit denen Mauermeistern pflegen verabgeredet und contrahiret werden, nichts zu bekümmern hat.“
- 6) SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Velkostatek Jindřichův Hradec, kart. 60.
- 7) SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, ÚS Černínové, fasc. 739.
- 8) Tamtéž, fasc. 80.
- 9) Tamtéž, fasc. 740: „Erstl. hat der H. Aldobrandi, Graf Tscherninischer Baumeister, in dem obern Stockh bey der goldenen Kugel 3 gantze Jahr und ein halbes gewohnet und für solche Wohnung, jährlich 32 fl. gerechnet, 112 fl. schuldig verbliben, hat sich an Ihro hochgräfl. Excell. dem H. Grafen Tschernin (tit.) beruffen, auch mir Recognition von sich geben und darauf ausgezogen.“
- 10) Tamtéž.
- 11) Archiv hlavního města Prahy, Sbírka rukopisů, sign. 570, fol. 52r–52v. Zápis o udělení měšťanství Alliprandimu vydal již A. Baum. Příspěvky ku životopisu některých v Praze druhdy činných stavitelů, kameníků a štukatůrů, Zprávy Spolku architektů a inženýrů v království Českém 16, 1881, s. 67.
- 12) A. Podlaha, Materialie k slovníku umělců a uměleckých řemeslníků v Čechách, Památky archaeologické 27, 1915, s. 161; týž, Materialie k slovníku umělců a uměleckých řemeslníků v Čechách, Památky archaeologické 34, 1924–1925, s. 258–259.

- 13) Národní archiv (dále NA), Tereziánský katastr, inv. č. 153.
- 14) Informace o tom, že Alliprandi vlastnil dům v Ostruhové (dnešní Nerudově) ulici, objevující se občas v literatuře, vznikla neporozu- máním údají Antonína Bauma, jenž však píše pouze o tom, že Alliprandi dům v Ostruhové ulici (jde zřejmě o čp. 244/III) vystavěl (A. Baum, o. c. v pozn. 11, s. 67).
- 15) SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Černínská hlavní po- kladna, kart. 20.
- 16) „Er Alliprandi hette die Abrisse zu dem Coßmonoßer Schloßgebew in der Prefection [!] nit fertigget, seindt einfolglich mit Verdruß außei- nandtergangen undt Ihro Excell. haben zu dero Bedienung dem Bau- meister Kanka genommen.“
- 17) SOA Litoměřice, ÚS lobkovických statků Mělník, kart. 177.
- 18) Wiener Stadt- und Landesarchiv, Landesarchiv (LA), Innungsbücher 63/13, s. 71. Na tento zápis poprvé upozornil A. Hajdeckí, o. c. v pozn. 1, s. 31.
- 19) SOA Zámorsk, Sbírka matrik Východočeského kraje, sign. 730, fol. 82r, 83r, 83v. Druhý a třetí z těchto matričních zápisů znal již V. V. Jeníček, Poslední Slavatovna košumberská 1633–1690. Praha 1940, s. 103.
- 20) „[...] daß er das Maurerhandtwerckh fundamentaliter gelehret und sowohl alhier, als zu Praag, auch villen anderen Orthen genuessambe Proben durch wohl geführte verschiedene vornehme Gebäu von sich gegeben [...]“ – NA, Česká dvorská komora I, kart. 819.
- 21) W. Schulz, Der Bau der Piaristenkirche in Leitomischl in den Jahren 1714–1730, Jahrbuch der k. k. Zentral-Kommission für Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale. Neue Folge II. 2, 1904, sl. 203–228 (sl. 208–209).
- 22) „[...] zumahlen aber der Oberbaumeister Allebrandi abwesendt undt sich zu dato in Wien befindet“ – NA, Stará manipulace, kart. 1853, sign. P 124/6.
- 23) Österreichisches Staatsarchiv (dále ÖStA), Wiener Hofkriegsrat, Band 507, fol. 552v.
- 24) ÖStA, Wiener Hofkriegsrat, Band 511, fol. 490r.
- 25) Tamtéž, fol. 573r.
- 26) Tamtéž, fol. 633v.
- 27) „Sickingen Baron General. Zeiget an, das der Pragerische Fortificati- ons Ober-Baumaister Aldobrandi sich über seine Erlaubnus in Wienn aufhalte und sein Solarium wie ein Pension genüesse und bereiths 2 Jahr abwesend seye, wo entgegen ein anderer dessen Dienste ohne geringsten Gagegenuß versehen müesse; bittet ermelten Aldobrandi eintweders hinein zu beordern, oder dem vor ihm dienenden eine Be- lohnung außzuwerffen“ – ÖStA, Wiener Hofkriegsrat, Band 517, fol. 1366v–1367r; viz též Band 521, fol. 815r.
- 28) Tamtéž, fol. 1452r–1452v; 1481v–1482r; viz též Band 521, fol. 896v.
- 29) Tamtéž, fol. 896v.
- 30) Tyto výjezdy z Vídně v uvedených letech dokládají jak výše zmíněné zprávy z účtů litomyšlského panství, tak i skutečnost, že 24. června 1717 bylo v Praze pokřtěno poslední Alliprandiho dítě, dcera Johana Sabina (A. Podlaha, 1915, o. c. v pozn. 12, s. 161).

PRAMENY A LITERATURA

- Baum, A. 1881: Příspěvky ku životopisu některých v Praze druhdy čin- ných stavitelů, kameníků a štukatůrů, Zprávy Spolku architektů a inženýrů v království Českém 16, s. 67.
- Hajdeckí, A. 1906: Die Dynasten-Familien der italienischen Bau- und Maurermeister der Barocke in Wien, Berichte und Mitteilungen des Altertums-Vereines zu Wien 39, s. 1–83.
- Jeníček, V. V. 1940: Poslední Slavatovna košumberská 1633–1690. Praha.
- Krumholz, M. 2015: Giovanni Battista Alliprandi, in: P. Macek – R. Biegel – J. Bachtík edd., Barokní architektura v Čechách. Praha 2015, s. 236–247.
- Muk, J. – Vilímková, M. 1965: Pražský hrad – Domy ve Vikářské ul. čp. 34–41, Stavebně historický průzkum. Praha, rkp.
- Naříková, V., 1986: Alliprandi, Johann Baptist, in: U. Thieme – F. Becker edd., Allgemeines Künstlerlexikon. Die bildenden Künstler aller Zeiten und Völker 2. Leipzig, s. 539–541.
- Naříková, V., 1992: Alliprandi, Giovanni Battista, in: G. Meißner ed.: Allgemeines Künstler-Lexikon. Die bildenden Künstler aller Zeiten und Völker 2. München – Leipzig, s. 259–260.
- Naříková, V. 2004: Alliprandi, in: P. Vlček a kol., Encyklopedie archi- tektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách. Praha 2004, s. 19–23

- Naříková, V. 2023: Alliprandi, in: P. Vlček – P. Zahradník a kol., Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách. Praha, s. 22–25 (2. rozšířené a přepracované vydání).
- Podlaha, A. 1915: Materialie k slovníku umělců a uměleckých řemeslníků v Čechách, Památky archaeologické 27, s. 161.
- Podlaha, A. 1924–1925: Materialie k slovníku umělců a uměleckých řemeslníků v Čechách, Památky archaeologické 34, s. 258–259.
- Pollak, O. 1907: Aliprandi, Johann Baptist, in: U. Thieme – F. Becker edd., Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart I. Leipzig, s. 291n.
- Sailer, L. 1943: Die Künstler Wiens I. Die Stukkateure. Wien – München – Brunn.
- Schulz, W. 1904: Der Bau der Piaristenkirche in Leitomischl in den Jahren 1714–1730, Jahrbuch der k. k. Zentral-Kommission für Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale. Neue Folge II. 2, sl. 203–228 (sl. 208–209).

NEVYDANÉ PRAMENY

- Archiv hlavního města Prahy, Sběrka rukopisů, sign. 570, fol. 52r–52v.
- Archiv Pražského hradu, Archiv pražské metropolitní kapituly, sign. CIX/7.
- Národní archiv, Česká dvorská komora I, kart. 819.
- Národní archiv, Stará manipulace, kart. 1853, sign. P 124/6.
- Národní archiv, Tereziánský katastr, inv. č. 153.
- Österreichisches Staatsarchiv, Wiener Hofkriegsrat, Band 507, fol. 552v.
- Österreichisches Staatsarchiv, Wiener Hofkriegsrat, Band 511, fol. 490r; 573r; 633v.
- Österreichisches Staatsarchiv, Wiener Hofkriegsrat, Band 517, fol. 1366v–1367r; 1452r–1452v; 1481v–1482r.
- Österreichisches Staatsarchiv, Wiener Hofkriegsrat, Band 521, fol. 815r; 896v.
- Státní oblastní archiv Litoměřice, Ústřední správa lobbokovických statků Mělník, kart. 177.
- Státní oblastní archiv Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Černínská hlavní pokladna, kart. 20.
- Státní oblastní archiv Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Ústřední správa Černínové – neuspořádané spisy – zaměstnanci
- Státní oblastní archiv Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Ústřední správa Černínové, fasc. 80; 739; 740.
- Státní oblastní archiv Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Velkostatek Jindřichův Hradec, kart. 60.
- Státní oblastní archiv Zámorsk, Sběrka matrik Východočeského kraje, sign. 730, fol. 82r, 83r, 83v.
- Wiener Stadt- und Landesarchiv, Landesarchiv (LA), Innungsbücher 63/13, s. 71.

ZWEI ANMERKUNGEN ZUM LEBEN UND WERK VON GIOVANNI BATTISTA ALLIPRANDI

Der Beitrag befasst sich mit der Persönlichkeit eines der hervorragenden Schöpfer der Barockarchitektur in Böhmen, dem Architekten und Baumeister Giovanni Battista Alliprandi, und legt sich als Ziel das Augenmerk auf zwei Momente im Bezug zur Tätigkeit des Architekten zu wenden. Der erste Teil behandelt die Bedingungen und einigen weiteren Umstände der Tätigkeit Alliprandis für seinen ersten bedeutenden böhmischen Auftraggeber Herman Jakob Grafen Czernin von Chudenitz und bringt auch den ganzen Text des umfangreichen Vertrags herbei, den der Baumeister mit dem Grafen abgeschlossen hat. Der zweite, kürzere Teil des Beitrags befasst sich mit der Problematik der Architekten- oder Baumeistertätigkeit Alliprandis in Wien, die bislang zwar noch nicht eindeutig belegt wurde, aber die Prager sowie Wiener Archivquellen, die seine häufigen und langen Aufenthalte in Wien bestätigen, zu beweisen scheinen.

ABBILDUNGEN

Abb. 1: Andělská Hora (Engelhaus, Bez. Karlovy Vary [Karlsbad]), Kapelle der Allerheiligsten Dreifaltigkeit. Nordostseite, Blick vom Eingang in die umfriedete Kapellenanlage hin (Foto M. Micka, 2023).

Abb. 2: Kosmonosy (Bez. Mladá Boleslav), Loreto bei der Kirche des hl. Martin. Südseite mit Durchblick zur Kirche mit Kuppel (Foto M. Micka, 2010).

Abb. 3: Kosmonosy, Schloss. Hauptfront (Ostseite) des Schlosses (Foto M. Micka, 2010).

Übersetzung Jindřich Noll

RECENZE

GÜNTHER BUCHINGER (HRSG.), DIE GOZZOBURG. DAS HAUS DES STADTRICHTERS IN KREMS.
St. Pölten: Verein für Landeskunde von Niederösterreich – Niederösterreichisches Landesarchiv 2022,
ISBN 978-3-901234-38-5; 344 stran, četné ilustrace a plány včetně barevných

Autoři jednotlivých kapitol: Gudrun Bajc, Franz Beicht, Günther Buchinger, Gerold Eßer, Michael Grabner, Lukas Groh, Peter Kopp, Gregor Kremser, Hanna A. Liebich, Paul Mitchell, Christian Nikolaus Opitz, Doris Schön, Helga Schönfellner-Lechner, Cristoph Tinzl, Steffen Wondratschek, Andreas Zajic, Hannes Zimmermann

Kolektivní monografie, na jejímž vzniku měla lví podíl čtveřice Günther Buchinger, Paul Mitchell, Doris Schön a Helga Schönfelder-Lechner, přináší vyčerpávající vyhodnocení víceletého multidisciplinárního výzkumu významné profánní stavby z 13. století – městského paláce kremžského rychtáře Gozza. Kniha představuje další výsledek systematické snahy rakouských odborníků různého zaměření doprovodit rehabilitaci významných památek také kolektivními vědeckými monografiemi, v čemž se jim dostává podpory z různých zdrojů. Ač nejde o výstupy v impaktovaných časopisech, sotva kdo pochybuje o dlouhodobém významu takových publikací.

Historie poznávání paláce sahá do 2. poloviny 19. století, kdy byla stavba považována profesorem zdejší reálky Johannem Strobem za babenberský hrad. Na sklonku 19. století identifikoval farář Anton Kerschbaumer v domě na náměstí Hoher Markt 11 Gozzovu kapli. Rozhodující krok v rozpoznání Gozova paláce učinil až roku 1915 historik Hans Plöckinger, člen rodiny vlastníci stavbu po dvě generace. V roce 1956 začala památková obnova, přičemž byla odkryta arkádová lodžie na průčelí obráceném do náměstí. Nedlouho nato se palácem zabýval významný rakouský badatel na poli středověkého urbanismu Adalbert Klaar, který sice mylně datoval počátky stavby do 11. století, poprvé však upozornil na analogie v prostředí italských radnic. Rané datování stavby souviselo s dlouho vládnoucími představami historiků měst z různých dílčích oborů o formování raných půdorysů tzv. rostlých měst s trojúhelníkovým náměstím již kolem roku 1000, což archeologie nikde neprokázala.

Generální obnova stavby doprovázená interdisciplinárním výzkumem byla zahájena roku 2005 a ukončena o dva roky později. Dílčí práce však proběhly ještě v následujícím desetiletí a přinesly zejména objev mimořádně kvalitních fresek v kapli sv. Jana a Kateřiny.

Do výzkumu se zapojila i archeologie, ale překvapivě (vzhledem k významu památky) nejenže nemohla být alespoň bodově zjištěna celková stratifikace lokality, ale dokonce byl pouze pod archeologickým dohledem strojně vytěžen dvůr 2. Na druhé straně je třeba vyzdvihnout rozsáhlý dendrochronologický průzkum (241 vzorků s dřevinou převahou smrku a jedle), z čehož 69,3 % se podařilo datovat.

První vývojové stádium představuje dvoukřídlá, ještě románská curia Kuenringů, k níž se vážou dvě obdélné stavby kolem středního dvora a izolovaná branská věž s pozdně románskými freskami s motivem z Jonášova biblického příběhu na západě.

Největší význam má stavební fáze z 2. poloviny 13. století, kdy byl objekt sídlem městského rychtáře Gozza. Šlo o muže nejasného, nejspíše však domácího původu, který patřil k vrstvě tzv. městské ministeriality ovládající klíčové pozice v rané fázi rakouských měst. K proměně rychtářství ve vysloveně městský úřad došlo v Dolním Rakousku až v poslední třetině 13. a na počátku 14. století. Gozzův vzestup byl spjat s mocenskými změnami po vymření Babenberků, zejména s nástupem Přemysla Otakara II., jehož pád přečkal bez úhony; rychtářství se vzdal patrně v 1. polovině 80. let 13. století a dožil patrně v klášteře Zwettl po roce 1288. Úřad nezastával zcela souvisle, občas ho drželi jeho příbuzní. Dům v Kremži zakoupil či pronajal roku 1248. V 50. letech 13. století zahájil jeho přestavbu, v rámci jejíž první etapy vyniká jednopatrová sálová stavba s arkádovou lodžii v přízemí při náměstí Hoher Markt, která se dochovala téměř v úplnosti. Tento stavební útvar má řadu analogií v městských severoitalských palácích, zejména pak ve formě s jednolodním víceosým portikem. V patře se nacházel plochostropý sál dendrochronologicky datovaný do 50. let 13. století. Rané gotice s analogiemi v dolnorakouských kláštorech odpovídají i kamenické články. Z našeho prostředí lze připomenout skromnější lodžii (trojice arkád do náměstí) výstavného městského domu čp. 1198 na Masarykovo náměstí v Jihlavě (Samek 1999, 74).

V sále se z větší části dochovala i soudobá fresková znaková výzdoba, mj. jsou zastoupeny znaky království českého, markrabství moravského, pánů z Trnavy, z Fulštejna, ze Švamberka (?), a Bruna ze Šaumburka. Znak s motivem černého hřebene pod černým a červeným a zlatým pruhem přířklí Helga Schönfellner-Lechner a Günther Buchinger pánům z Boskovic. Podobný motiv, ovšem ve stříbrné barvě hřebene v červeném poli, však lze beze vší pochyby spojit až s pravděpodobnými staviteli boskovického hradu, bratry Archlébem a Oldřichem doloženými až na samém sklonku 13. století. Nelze dokázat, že šlechtici píšící se po Boskovicích v prvních dvou třetinách 13. století, byli ze stejného rodu, resp. používali též znak. Je pravděpodobné, že Jimram z Boskovic vynořující se z anonymity roku 1222 byl totožný s Jimramem z Medlova, předkem pánů z Pernštejna (Mlateček 2022, 49–53). Je zarážející, že autoři analýzy příslušné znakové galerie se ani nepokusili o základní rešerši týkající se počátků rodu erbu hřebene.

Gozzovo obydlí se nacházelo v traktu spojujícím na východní straně sálovou stavbu se zadním románským jádrem. Na východním okraji areálu byla vybudována kaple sv. Jana a Kateřiny, slohově náležející přelomu rané a vrcholné gotiky. Z kaple se dobře dochoval drobný vysunutý chór a řada dalších detailů v lodi, zejména jde o sedile pod slepými arkádami po obvodu. Předpokládá se sklenutí žebrovou klenbou vycházející z přízedních pilířů na centrální svorník, k čemuž je snesena řada analogií. Podlahu kryly keramické dlaždice s reliéfní výzdobou se specifickými, především zvířecími motivy; bylo rozlišeno 18 specifických typů „Gozzoburg“; 11 typů má analogie v dolnorakouském klášteře v Altenburku. Hlavním motiv freskové výmalby představuje legenda o sv. Kateřině.

Kolem roku 1270 byl v zadní části areálu postaven nový, podélně orientovaný dvoupatrový palác s věžovi-

tu nástavbou na východní straně. Celkem byl členěn na čtyři místnosti a vybaven zděným záchodovým rizalitem. Pozornost si zaslouží kompletně dochované soudobé dveře z železných destiček, uložené v městském muzeu. Ze sídlištní vrstvy v přízemí se podařilo získat soubor typické dolnorakouské keramiky reprezentované zlomky přehnutých okrajů hrnců, plochých pokliček a jedním fragmentem pokličky duté-kónické. Kolekci je kladena do poslední třetiny 13. století, čemuž neodporuje nález feniku Rudolfa I. (1276–1282). Předmětná keramika by z typologicko-morfologického hlediska mohla být i mladší. Tehdy byla zbořena severnější románská budova a nahrazena užší novostavbou.

Co se týče vývojové etapy z poslední třetiny 13. století, k mimořádným objevům patří fragmenty freskové výzdoby v prvním patře věže. Výmalba, jejíž některé části dosud nebyly odkryty, se dochovala v plné barevnosti. Zatímco spodní úroveň výzdoby měla charakter rostlinné dekorace, v horní úrovni, zčásti poškozené renesanční klenbou, bylo možné rozpoznat vysoce kvalitně provedený cyklus maleb s dominantním motivem zápasu římského císaře s Antikristem. Najdeme zde i motiv Deesis, proroka Eliáše, průvodu Požehnaných nebo pekla. Zatímco Gertrud Blaschitz v řadě studií spojila výmalbu ještě s dobou Přemysla Otakara II., přičemž v bitevní scéně shledává odraz snahy tohoto krále dosáhnout na římskoněmecký trůn, autor příslušné stati v recenzované monografii, Christian Nikolaus Opitz, datuje fresky až do doby po Přemyslově smrti, kdy se politická situace v rakouských zemích zcela změnila (s. 214 s příslušnými citacemi). Opitz považuje tyto fresky i výmalbu kaple za dílo jedné dílny, přičemž lze uvažovat o souvislosti se skriptorem kremžských domínkáňů (tzv. Kremžská bible z let 1280–1290). Místnost patrně sloužila reprezentativním účelům, setkáním kremžských meliores v pozdní fázi Gozzova aktivního života.

Stavba zadního paláce se spojuje s rozšířením samosprávných orgánů rozvíjejícího se města, přičemž Gozzo sám byl v letech 1280–1282 rychtářem. Jeho sídlo nabylo nyní výrazně reprezentativního rázu, což se odrazilo ve zmínce ve známé Rýmované kronice tak řečeného Otakara z roku 1298. Zastavěnou plochou 1800 m² je srovnatelné s paláci předních vídeňských rodin 13. století, např. Haimonů (1900 m²).

Asi mezi lety 1330–1350 se objekt dostal do zeměpanských rukou, přičemž se stal městským „hradem“. Snad bychom měli hovořit spíše o paláci, neboť fortifikační prvky byly silně potlačeny, resp. směrem do města v podstatě neexistovaly. Následovaly další dílčí zásahy a úpravy. Již kolem roku 1360 byla před kaplí dočasně vložena obdélná budova. Výraznější úpravy a dostavby proběhly v pozdním 15. století, kde je zde opakovaně doložen pobyt císaře Fridericha III. Ve východní části byla vestavěna kruhová schodišťová věž, na západě vybudován nový trakt s jídelnou nad kuchyní v sousedství. Dále byly upraveny některé komunikační koridory, vložena řada nových portálů a oken. Ve freskové výzdobě se opět objevují erby.

Pozdně gotická etapa byla poslední, která sledovala vývojovou linii elitního sídla. Jeho prodej městu Krems Maxmiliánem I. roku 1503 přinesl zpočátku jen mírnou degradaci rozdělením na dva obytné měšťanské domy. S touto etapou souvisejí dochované historické krovky. Zá-

padní část (Margarethenstraße 14) upravil po roce 1506 jako své sídlo městský rychtář a radní Michael Polt, který nechal v prvním patře vybudovat kolem dvora arkádový ochoz. Obdobně vložil o něco později dva nové trakty kolem východního dvora domu nyní Hohe Markt 11 Christoph Pichler. Stavební zásahy pokračovaly i v dalších stáletích. Nejhorší dopad měla přestavba domu Hoher Markt 11 za účelem nájemního bydlení po roce 1824, kdy vestavbou příček a přepatrováním včetně kaple došlo k rozsáhlému poškození kamenických prvků.

Po přestavbě v letech 2005–2019 v někdejší komplexu středověkých budov sídlí spolkový památkový úřad, detašované pracoviště pro Dolní Rakousko. Část má pronajatou Vyšší odborná škola, v přízemí se nachází restaurace. Znakový sál slouží kulturním a přednáškovým akcím.

Kniha je vybavena analytickými plány a trojrozměrnými hmotovými rekonstrukcemi jednotlivých fází. Po-

známkový aparát sice dodržuje přírodovědný princip s náležitým soupisem použité literatury, avšak odkazy jsou umístěny pod čarou a nenarušují plynulé čtení textu. Práce představuje významný přínos rakouského stavebněhistorického a uměleckohistorického bádání k poznání špičkové profánní architektury vrcholného středověku ve střední Evropě.

Rudolf Procházka

LITERATURA

- Mlateček, K.* 2022: Šlechtické rody pánů z Boskovic a pánů z Kunštátu, in: M. Ott – M. Malachová – R. Malach eds., Boskovice 1222–2022, Boskovice, s. 49–64.
Samek, B. 1999: Umělecké památky Moravy a Slezska 2, J–N. Brno.

Z ODBORNÉHO TISKU

PRŮZKUMY PAMÁTEK V ODBORNÉM TISKU ZA ROK 2022

MONOGRAFIE

- Ammerer Gerhard (ed.)**, Čechy – Morava – Vídeň: Kulturní dějiny stravování v dlouhém 19. století / Almanach s recepty. Jindřichův Hradec, Znojmo, Muzeum Jindřichohradecka, Jihomoravské muzeum ve Znojmě, p. o., 205 s. *Almanach s tradičními česko-rakouskými recepty seznamuje s výsledky projektu, jehož cílem bylo postihnout kulturní transfery ve stravování v letech 1750 až 1918.*
- Aschenbrenner Martin**, Zámky okresu Česká Lípa. Česká Lípa, Martin Aschenbrenner, 316 s. *Autor na základě archivního výzkumu popisuje dějiny a architektonický vývoj zámeckých objektů v okrese Česká Lípa.*
- b.a.**, Střelské Hoštice v proměnách času. Střelské Hoštice, Obec Střelské Hoštice, 132 s. *Dějiny obce*
- Babík Michal, Brokešová Daniela, Fajstauerová Hana, Macháčková Hana, Schmidtová Dominika**, Jičín v dějinách a plno otazníků. Jičín, Regionální muzeum a galerie v Jičíně, 469 s. *Publikace netradičním způsobem představuje zajímavé kapitoly z dějin Jičína.*
- Báchor Evžen**, Sbírkové včelí úly. Praha, Národní zemědělské muzeum, s. p. o., 722 s. *Publikace se věnuje katalogizaci včelích úlů ve sbírkách NZM, které jsou uloženy v depozitech muzea na zámku Kačina. Cílem je určit typy jednotlivých úlů, jejich původ, stáří a použití se zaměřením na jejich autora.*
- Bažantová Eva**, Kominíci. Část jihočeská. Tábor, Kominické muzeum, 252 s. *Dějiny kominíků a kominických cechů a živností, údržba kominů*
- Belšíková Šárka, Binder Ivo (eds.)**, Posvátné umění v nesvaté době: České sakrální umění 1948–1989. Olomouc, Muzeum umění Olomouc, Ústav pro studium totalitních režimů, 294 s. *Příspěvek k poznání role výtvarného umění v bohoslužebném prostoru křesťanských církví v době totalitního režimu.*
- Bílková Jitka, Bláhová Věra, Čapková Ludmila, et al.**, Lomnice nad Popelkou: historie školství. Lomnice nad Popelkou, město Lomnice nad Popelkou, 317 s. *Autorky knihy popisují dějiny školek, škol a odborných škol v Lomnici nad Popelkou od 16. století až po současnost.*
- Binder Milan, Kovář Daniel**, Pětidomí. Jak se zrodila a jak vyrostla jedna československá periferie. České Budějovice, Milan Binder, 180 s. *Dějiny a proměny městské čtvrti*
- Bock Jiří**, Liberecké hospody do konce c.k. monarchie. Liberec, Jiří Bock, 152 s. *Autor na základě archivního výzkumu popisuje dějiny pohostinství a pivovarnictví v Liberci od 17. století až do konce monarchie v roce 1918.*
- Boháčková Ilona, Skrbek Miloš**, Zapomenutá vůně střílného prachu. Kolín, Regionální muzeum v Kolíně, p. o., 398 s. *Katalog ke stejnojmenné výstavě prezentuje vývoj palných zbraní od prvních pokusů se střelným prachem až do poloviny 19. století.*
- Bubal Jan, Cogan Miroslav, Jakoubčová Vladimíra, et al.**, Turnov – město drahých kamenů: tradice trvající již 7000 let. Turnov, Muzeum Českého ráje v Turnově, 114 s. *Knihla dokumentuje dějiny těžby a zpracování drahých kamenů v Turnově a jeho okolí od pravěku až do současnosti.*
- Bukovský Jindřich**, Mlýny na potoce Stružka. Lhenice, Městys Lhenice, 75 s. *Dějiny mlýnů, mlýnářských rodin a provoz v mlýnech na Bezdravském potoce (Stružce).*
- Cikán Martin, Lišková Lenka, Tlustá Lucie, Tuma David (ed.)**, Panelový boom a bytový šum v Plzni. Plzeň, NPÚ, ÚOP v Plzni, 320 s. *Kritický katalog výstavy s názvem „Panelový boom a bytový šum v Plzni“ zpracoval autorský kolektiv Martin Cikán, Lenka Lišková, Lucie Tlustá a David Tuma (ed.). Výzkumný tým Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Plzni, se ve své terénní činnosti zaměřil na bytovou sídlištní architekturu a urbanistický vývoj Plzně mezi lety 1945–1989. Publikace představuje výsledky archivní rešerše a fotodokumentace bytových domů a občanské vybavenosti vč. průzkumu uměleckých děl ve veřejném prostoru plzeňských sídlišť a obytných souborů.*
- Ciompová Helena**, Heinrich Strehblow. Nový Bor, Sklářské muzeum Nový Bor, 61 s. *Autorka publikace mapuje působení významného německého výtvarníka a malíře Heinricha Strehblowa, který v letech 1907 až 1929 vedl ve funkci ředitele Odbornou sklářskou školu v Novém Boru.*
- Černá Jarmila**, Dobronice u Bechyně 1222–2022. Dobronice u Bechyně, Obec Dobronice u Bechyně, 252 s. *Dějiny obce*
- Daňbujanová Anna, Lacina Lubor**, Bedřichov: příběh vesnice v horách. Liberec, Obecní úřad v Bedřichově, prostřednictvím nakladatelství Roman Karpas RK, 136 s. *Knihla popisuje na základě pramenového výzkumu dějiny sklářské obce Bedřichov v Jizerských horách od jejího založení v roce 1602 až do současnosti.*
- Doležal Jakub, Joza Petr, Karlíček Petr**, Flaška: 150 let od založení ústecké sklárny. Ústí nad Labem, Muzeum města Ústí nad Labem, p. o., 206 s. *Publikace seznamuje s historií ústecké sklárny a technologiemi výroby obalového skla.*
- Egert Jaroslav**, Pivovary Českého ráje: historie a současnost. Modřišice, Presstar, 333 s. *Knihla popisuje dějiny a současnost pivovarů a pivovarnictví v oblasti Českého ráje.*
- Golánová Petra, Hlava Miloš**, Keltové pod Pálavou. Mikulov, Regionální muzeum v Mikulově, p. o., 107 s. *Knihla věnuje se Keltům v oblasti Pálavy. Přináší stručné obecné informace o životě Keltů, přibližuje jednotlivá naleziště v oblasti, dějiny výzkumu, typické produkty keltských řemeslníků i jednotlivé nejvýznamnější nalezené artefakty.*
- Gregor František, Strašák Luděk**, Barokní klenot nad Oslavou. Náměšť nad Oslavou, Městské kulturní středisko, 56 s. *Informace o historii a sochařské výzdobě mostu.*
- Hais Rudolf**, O výrobě skla a jeho historii. Tanvald, Vydavatelství ČSS, 346 s. *Knihla se zabývá dějinami sklářské výroby.*
- Heilek Erwin, Suske Ronny, Häusi-Kuhn Brigitta, ed.**, Těžký život našich předků v nevolnictví a poddanství. Jablonné v Podještědí, Renata Franclová, 89 s. *V knize autoři shromáždili excerpta z matrik, pozemkových knih a kronik, dokládající všední život obyvatel tzv. „horních vsí“ na vyvýšenině východně od Mimoně. Excerpta zahrnují období od 16. do počátku 19. století.*
- Hoch Aleš**, Zmizelá Třebíč: výpověď archeologie k dějinám města. Třebíč, Městské kulturní středisko, 223 s. *Výsledky archeologického výzkumu historického centra v letech 2020–2022.*
- Hochel Marian**, Pamatují Napoleona (I). Struktury umělecké (re)prezentace Napoleona Bonaparta a osobnosti jeho doby. Praha, Národní památkový ústav, 264 s. *První díl knihy Pamatují Napoleona je volným pokračováním knih Zrcadlo moci a Třináctá komnata Napoleonova, analyzujících formování obrazu Napoleona Bonaparta v umění a odraz napoleonské epochy ve fondech hradů a zámků České republiky. Knihla se vedle Napoleonovy (re)prezentace zaměřuje rovněž na další významné osobnosti Napoleonovy doby, které přitahovaly pozornost umělců v různých evropských zemích a zůstaly spjaty také s českým prostředím.*
- Horáček Jaroslav, Rozkocová Ivana**, Podještědský lidový oděv v proměnách času: publikace k 50. výročí souboru Horačky. Český Dub, Folklorní soubor Horačky, 617 s. *Knihla se věnuje popisu a historii lidového odívání v Podještědí.*
- Hrbáčková Veronika (ed.)**, Ze svatého koutu světnic: Lidové podmalby na skle ze sbírky Muzea a galerie v Prostějově. Prostějov, Muzeum a galerie v Prostějově, p. o., 238 s. *Katalog zachycuje kompletní kolekci podmaleb na skle od konce 18. století do začátku 20. století a zhodnocuje historii a vznik této unikátní sbírky a rovněž celoživotní práci konzervátorky Olgy Kosíkové, která ji více než 30 let systematicky restaurouje.*

- 28. Hubař František ed.,** Pamětnice roprachtické. Roprachtice, vydala obec Roprachtice z iniciativy Roprachtického okrašlovacího spolku, 256 s. *Kniha se zabývá dějinami a vlastivědou obce Roprachtice. Obsahuje bohatou fotografickou dokumentaci.*
- 29. Chudárek Zdeněk a kol.,** Konventní kostel v Plasích a jeho románový portál. Praha, Národní památkový ústav, 255 s. *Tato kolektivní monografie předcházela záměr připravit sborník z konference věnované románskému portálu v západním průčelí plaského konventního kostela. Konference plánovaná na 12. března 2020 byla na poslední chvíli odvolána s ohledem na vypuknutí pandemie Covid. Přepřevybrané příspěvky z pohledu medievistiky, restaurování a památkové péče od renomovaných českých odborníků, které měly na konferenci zaznít, tvoří jádro této publikace.*
- 30. Janák Martin, Mercová Markéta,** Terče kroměřížských ostrořtelců. Kroměříž, Muzeum Kroměřížska, 239 s. *Publikace představuje na sedmdesát dřevěných malovaných terčů kroměřížských ostrořtelců.*
- 31. Jerie Petr,** Libštát 700 let: 1322–2022 : historie a současnost libštátských domů pana Petra Jerie. Libštát, Městys Libštát, 399 s. *Kniha obsahuje dějiny libštátských domů a jejich obyvatel. Součástí je bohatá fotografická dokumentace.*
- 32. Juřík Pavel,** Dělostřelecký polygon – Velký depot. Barokní dělostřelecká střílnice u Týna nad Vltavou + příloha plán střílnice. Týn nad Vltavou, MCKV Týn nad Vltavou a Město Týn nad Vltavou, 99 s. *Dějiny a podoba areálu barokní střílnice*
- 33. Jůzlová Jana, Kadlec Miloš,** Rohanové: raději zemřít nežli se poddat. Praha, Euromedia Group, 183 s. *Autoři knihy čtenáře seznamují s historií rodu Rohanu.*
- 34. Kalábová Lenka, Radostová Šárka (eds.), Konečný Michal, Macurová Zuzana, Michalová Zdeňka, Krontorád Matěj (co-eds.),** Ad unicum. Umělecká díla z liechtensteinských sbírek Národního památkového ústavu I/3 – od gotiky k manýrismu. Praha, NPÚ, generální ředitelství, 408 s. *Edice Ad unicum nabízí netradiční pohled na umělecká díla od gotiky k manýrismu z mobiliárních fondů státních hradů a zámků ve správě Národního památkového ústavu. Aktuální svazek je věnován malířským a sochařským dílům od středověku k manýrismu z původem liechtensteinských sbírek na Moravě. Úvodní studie přibližuje historii sběratelské činnosti knížat z Liechtensteinu. Osudy těchto uměleckých kolekcí v poválečné době ilustrují publikované archívni dokumenty, které čtenáři mohou zprostředkovat dramatické momenty snah o záchranu devastovaných sídel a jejich mobiliáře.*
- 35. Karpas Roman, Bílková Líbuše, Biman Stanislav et al.,** Kniha o Liberci. Liberec, Roman Karpas RK, 784 s. *Kniha je třetím rozšířeným a doplněným vydáním mapujícím dějiny města Liberec od jeho vzniku až do roku 2020. Obsahuje bohatý obrazový materiál.*
- 36. Kasnerová Dagmar, Liščáková Daniela,** Stožice. Historie a současnost. Stožice, Křepice, Libějovické Svobodné Hory. Stožice, Obec Stožice, 147 s. *Dějiny obce*
- 37. Kašparová Anna, Slovik Radomír, Šfovičková Petra, Voít Petr,** Slepi svědkové doby. Liberec, Severočeské muzeum v Liberci, 349 s. *Kniha vznikla jako katalog stejnojmenné výstavy v Severočeském muzeu v Liberci. Obsahem však katalog převyšuje, protože obsahuje rozsáhlé studie o dějinách knižní vazby v Čechách v 16. století. Součástí je také medailonek prof. PhDr. Bohumila Nusky CSc 1932.*
- 38. Kesner Tomáš,** Železnobrodské sochy, pomníky a pamětní desky: (obrazový průvodce městem). Železný Brod, Městské muzeum v Železném Brodě, [63] s. *Kniha je obrazovým průvodcem městem po jeho sochách, pomnících a pamětních deskách. Jedná se o druhé doplněné vydání.*
- 39. Kocourek Jaroslav,** Český ráj: ráj na zemi. Mladá Boleslav, Kultura města Mladá Boleslav a.s. – Infocentrum Mladá Boleslav, 576 s. *Kniha je populárně-naučnou publikací, která provádí čtenáře po památkách Českého ráje. Kniha je vybavena bohatou obrazovou dokumentací.*
- 40. Kolář František, Koudelová Jana, Kaniová Petra, Rosová Romana, Prix Dalibor, Stabrava Pavel, Zezula Michal,** Život uvnitř města. Ostrava, NPÚ, ÚOP v Ostravě, 351 s. *Publikace se výběrově zabývá typologií zástavby a kulturou bydlení v historických městech moravskoslezského pomezí. Po vymezení pojmu moravskoslezské pomezí a shrnutí základních východisek vzniku měst následují hlavní kapitoly věnované zkoumaným typům obydlí. Jejich výběr byl podmíněn informačním potenciálem výsledků nedávno provedených stavebněhistorických průzkumů a záchranných archeologických výzkumů.*
- 41. kolektiv autorů,** Do muzea s Jakubem. Český Těšín, Muzeum Těšínska, p. o., 75 s. *Publikace pro děti, která slouží zároveň jako pracovní sešit, koncipovaná jako průvodce expozicí Příběh Těšínského Slezska.*
- 42. kolektiv autorů,** Svědectví archeologie o tzv. cikánském táboře v Le-tech. Brno, Muzeum romské kultury, s. p. o., 128 s. *Publikace přináší odpovědi na otázky o tzv. cikánském táboře v Letech u Písku, získaných kombinací nedestruktivních archeologických metod a odkryvů.*
- 43. Komínková Pavlína, Novák Marek, Koudelka Milan (eds.),** Moravské Švýcarsko Jindřicha Wankla. Blansko, Muzeum Blanenska, p. o., 391 s. *Katalog je průvodcem expozicí Obrazy z Moravského Švýcarska; druhá část je věnovaná překladu rukopisu Jindřicha Wankla, na kterou navazuje reedice Wanklových knih Obrazy z Moravského Švýcarska.*
- 44. Koneš Petr,** Trhové Sviny. Poutní kostel Nejsvětější Trojice. Klenot českého baroka. České Budějovice, Město Trhové Sviny v nakladatelství Veduta, 48 s. *Dějiny poutního místa a architektura a symbolika kostela s ambitem*
- 45. Košelj Michal,** Alexander František Kotler: * 31. 10. 1872 Petrohrad, Rusko, † 1. 5. 1953 Turnov, Československo : skoro zapomenutý gemolog světového významu s turnovskými kořeny, který ovlivnil další vývoj kamenářského průmyslu. Turnov, Muzeum Českého ráje v Turnově, 55 s. *Kniha se zabývá životem a činností Alexandra Františka Kotlera, který vedle obchodování se stal významným českým mineralogem a gemologem.*
- 46. Košťálová Jana,** Příběh vizovického pečiva. Zlín, Muzeum jiho-východní Moravy ve Zlíně, p. o., 179 s. *Publikace pojednává o současné i historické podobě fenoménu vizovického pečiva.*
- 47. Koukalová Šárka (ed.),** Letní rezidence Pražanů. Černošice a vilová architektura 19. a 20. století. Praha, NPÚ, generální ředitelství, 496 s. *Reprezentativní publikaci Letní rezidence Pražanů, Černošice a vilová architektura 19. a 20. století připravoval a vydal Národní památkový ústav v rámci institucionálního výzkumu DKRVO a za finanční podpory města Černošice. Kniha je součástí ediční řady o významných vilových lokalitách v blízkosti Prahy. Navazuje tak na monografii Letní rezidence Pražanů, Dobřichovice a vilová architektura 19. a 20. století, která vyšla v roce 2013 (2. vydání 2016). Publikace je věnovaná historickému vývoji a umělecko-historickému zhodnocení villegiatury v Černošicích, nejvýznamnějším příměstském letovisku hlavního města Prahy.*
- 48. Kovář Daniel, Štifter Jan,** Náchod. Osm století na kopci. České Budějovice, Jan Štifter, 161 s. *Dějiny obce*
- 49. Krsek Martin (ed.),** Paměti z karantény. Válka, odsun, normalizace versus Covid 19. Ústí nad Labem, Muzeum města Ústí nad Labem, p. o., 268 s. *Kniha sebraných vzpomínek završující projekt představující průkopnický pokus hledání cesty, kterou se muzeum snažilo pokračovat v kontaktu s veřejností i po svém nuceném uzavření nabídnutím povzbudivě náplně do omezených životů seniorů izolovaných v bytech strachem z neznámé nákazy.*
- 50. Kříž Jaroslav, Barus Martin, Bubal Jan,** Turnov. Praha, NLN, 470 s. *Kniha vychází v edici nakladatelství Lidových novin „Dějiny českých, moravských a slezských měst. Obsahuje dějiny města Turnova v rozmezí let 1272 až 2022.*
- 51. Kučová Věra, Bukovičová Olga,** Světové dědictví a česká republika / World Heritage and the Czech Republic. Praha, NPÚ, generální ředitelství, 311 s. *Hlavním cílem této knihy je prezentace tématu světového dědictví na území České republiky. Její první vydání v roce 2018 se setkala s velkým zájmem, a protože právě v letech 2019–2021 znamenala Česká republika čtyři úspěšné přírůstky, je druhé, aktualizované a doplněné vydání logické. Kniha se snaží vysvětlit světové dědictví obecně, včetně výkladu hlavních pojmů, které jsou při jeho ochraně a rozvíjení hodnot používány.*
- 52. Kupec Martin, Šindelář Vladimír, Třeštík Martin,** Milevsko fotografované tehdy a teď 2. Milevsko, Milevské muzeum Milevsko, 263 s. *Dějiny města v kontextu historických fotografií*
- 53. Kypta Jan, Marounek Jiří,** Terénní stopy obléhání hradů v husitském století. Praha, NPÚ, ÚOP středních Čech v Praze, 295 s. *Kniha zhodnocuje výsledky dlouhodobého archeologického výzkumu dobývaných hradů v České republice. V centru zájmu stojí terénní relikty, které souvisejí s činností obléhatelů v pozdním středověku. Ostatní druhy archeologických pramenů (např. střílna a zbraně) jsou ponechány stranou pozornosti. Hlavní výzkumnou metodou je povrchový průzkum terénních relikty, které se dochovaly v lesním prostředí v okolí obléhaných hradů.*
- 54. Lukuvka Luděk,** Strossova vila. V Liberci, Severočeské muzeum v Liberci, 75 s. *Kniha popisuje architekturu a historii Strossovy vily v Liberci, kterou navrhl architekt Thilo Schoder ve dvacátých letech 20. století pro libereckého podnikatele Franze Strosse.*
- 55. Luštinec Jan,** Lokálka Martinice v Krkonoších – Jilemnice – Rokyt-nice nad Jizerou: historie dráhy. Martinice v Krkonoších, Spolek železniční historie Martinice v Krkonoších, 163 s. *Kniha pojednává*

o dějinách krkonošské tratě z Martinic v Krkonoších do Rokytnice nad Jizerou.

56. **Malíř Jan**, Anna Marie Františka Sasko-Lauenburská a její rod mezi Čechami a Evropou: příspěvek k dějinám barokní doby. Zákupy, Římskokatolická farnost – děkanství Zákupy, 203 s. Kniha je souborem odborných textů o životě a působení Anny Marie Františky Sasko-Lauenburské, velkovévodkyně toskánské.
57. **Matula Richard**, Sbírka a historie Muzea loutkářských kultur v Chrudimi. Chrudim, Muzeum loutkářských kultur v Chrudimi, 395 s. Publikace v osmi kapitolách detailně seznamuje se sbírkovým fondem nejstaršího loutkářského muzea v Čechách a s jeho historií.
58. **Matura Jaroslav**, Libštát 700 let: (1322–2022): na starých pohlednicích ze sbírky pana Jaroslava Maturovy. Libštát, Městys Libštát, 212 s. V knize jsou publikovány staré pohlednice Městysu Libštátu ze sbírky Jaroslava Maturovy.
59. **Mencl Václav**, Dějiny evropské architektury III. Praha, NPÚ, ÚOP středních Čech v Praze, 304 s. Po předchozích dvou dílech – Umění starověkých říší a Umění antického světa – vychází třetí svazek Mencilových Dějin evropské architektury obsahující Středověké umění evropského Západu. Začíná karolínskou renesancí a uměním otomským s podtitulem Polarita moci ve svaté říši římské (9.–10. století) a pokračuje Uměním románským s upřesněním Svítání z Cluny (11.–12. století).
60. **Merglová Pánková Lenka**, Josef Škorpil (1856–1931): Příběh plzeňského muzejníka a jedné muzejní sbírky. Plzeň, Západočeské muzeum v Plzni, p. o., 283 s. Životní příběh architekta Josefa Škorpila odehrávající se na pozadí vzniku a budování Uměleckoprůmyslového muzea v Plzni. Součástí publikace je i popis historie zdejší sbírky keramiky, kterou Josef Škorpil založil.
61. **Micholinová Dagmar, Setunská Gabriela**, (Ne)tušené souvislosti – 10 let dobrodružství vápna a písku. Praha, Národní památkový ústav, 44 s. Publikace shrnuje 10 let činnosti projektu (Ne)tušené souvislosti, který byl realizován v letech 2011 až 2020 technologickou laboratoří Národního památkového ústavu. Cílem projektu bylo představit památky jinak, než je obvyklé. Ukázat, že památky jsou postaveny z unikátních stavebních materiálů, které mají svoje zvláštní kouzlo a zaslouží si naši ochranu.
62. **Navrátil Ivo**, Pod záštitou svatého Floriána: 150 let dobrovolného hasičského sboru v Semilech. Semily, Muzeum a Pojizerská galerie Semily, 151 s. Kniha je věnována 150 letům působení dobrovolného hasičského sboru v Semilech.
63. **Nový Aleš, Nová Eva, Urbani Roman, Koch Tomáš, Vybíral Zdeněk**, Mistři cechů oděvních. Tábor, Husitské muzeum v Táboře, 207 s. Kniha vznikla jako doprovodná publikace k výstavě Mistři cechů oděvních, kterou organizovaly společně Husitské muzeum v Táboře a Danar – spolek pro historii a řemesla.
64. **Nový Petr, Braunová Helena**, Riedel: sklo, trendy, inovace : užitkové, dekorativní, luxusní a osvětlovací sklo firmy Jos. Riedel a jejich předchůdců (1752–1945). Jablonec nad Nisou, Muzeum skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou, 540 s. Monografie se zabývá dějinami sklářské firmy Josef Riedel v Polubném.
65. **Nový Petr, Nováková Kateřina Nora, Hrušková Kateřina, Polanec Jaroslav, Braunová Helena, Havlíčková Dagmar**, Snění o budoucnosti: design československého skla a bižuterie 1948–1989. Jablonec nad Nisou, Muzeum skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou, 387 s. Monografie se zabývá dějinami sklářství a bižuterie v Československu v letech 1848 – 1989.
66. **Oesterreicher Jiří, Lavička Roman, Krninský Vladimír**, Kostel na konci světa. O minulosti obce Rapšach a jejího kostela. Rapšach, Obec Rapšach, 119 s. Architektura a dějiny kostela, farnosti a obce.
67. **Ott Matěj, Malachová Markéta, Malach Roman (eds)**, Boskovice 1222–2022. Boskovice, Muzeum regionu Boskovicka, p. o., 271 s. U příležitosti 800 let od první písemné zmínky o Boskovicích vznikla kniha rekapituluující historii města až do současnosti; syntéza rozdělená do pěti chronologických celků, v níž je důraz kladen na zastoupení témat reprezentujících všechny aspekty dějin Boskovic i jejich obyvatel.
68. **Ourodová-Hronková Ludmila, Trmalová Olga**, Portrétní miniatury ve sbírkách Národního památkového ústavu, územní památkové správy v Českých Budějovicích. České Budějovice, NPÚ, ÚOP v Českých Budějovicích, 480 s. Fotograficky bohatě vybavená kniha je výsledkem dlouhodobého výzkumu cca dvou set padesáti malovaných portrétních miniatur, které jsou dnes součástí mobiliáře a obrazových sbírek státních hradů a zámků ve třech krajích – Plzeňském, Jihočeském a na Vysočině (Červená Lhota, Český Krumlov, Hluboká, Horšovský Týn, Jaroměřice nad Rokytou, Jindřichův Hradec, Kladruhy, Kozel, Manětín, Náměštl nad Oslavou, Plasy, Rožmberk, Telč a Třeboň). Katalogová část přináší upřesněné a často nově zjištěné informace o kolekci 182 děl.
69. **Palme Harry**, Kamenický Šenov a jeho Starý hřbitov: pomníky a lidé pod nimi pochovaní, jak vypadali, jací byli, čím se živilí a kde bydleli. Kamenický Šenov, město Kamenický Šenov, 835 s. Druhé vydání rukopisu Heinricha Palmeho, ve kterém popisuje hřbitov v Kamenickém Šenově a osudy lidí zde pohřbených.
70. **Panoch Pavel, ed.**, Hřbitovy zmizelých: průvodce po sudetských hřbitovech východních Čech: Podkrkonoší. Pardubice, Univerzita Pardubice, 293 s. Kniha je průvodce po hřbitovech v Podkrkonoší.
71. **Pavelec Petr, Gaži Martin, Hajná Milena (edd.)**, The Nobility of the Czech Lands on the Chessboard of European Diplomacy. České Budějovice, NPÚ, ÚPS v Českých Budějovicích, 824 s. Bohatě obrazově vybavená kolektivní monografie se zabývá diplomatickými aktivitami šlechty v dlouhém časovém období od středověku po druhou polovinu 20. století. Jejimi protagonisty jsou zejména příslušníci šlechtických rodů, kteří vlastnili panství na území českých zemí a alespoň po část svých životů vystupovali v roli zástupců vyšších politických mocí. Jsou zde interpretovány životní osudy a diplomatické mise především těch osobností, jež po sobě zanechaly nejen významný otisk v politické historii, ale i umělecké, architektonické, písemné či osobní památky. Částečně odlišná českojazyčná varianta knihy vyšla v roce 2020 pod názvem Ve znamení Merkura. Šlechta českých zemí v evropské diplomacii.
72. **Pavlíková Marta, Sellnerová Alena, Salavová Mirka**, Architektura Ústí nad Labem 1900–1945. Ústí nad Labem, NPÚ, ÚOP v Ústí nad Labem, 240 s. Cílem knihy je nastínit srozumitelnou formou na příkladu devadesáti vybraných realizací alespoň ve zkratce stavební vývoj Ústí nad Labem mezi lety 1900 až 1945, během kterého se průmyslové a obchodní město přeměnilo v moderní velkoměsto a kulturní centrum regionu. V katalogové části jsou zastoupeny existující, ale také již zaniklé sakrální, školní, kulturní, sportovní i administrativní budovy, bankovní a obchodní domy, zdravotnická zařízení, technické stavby, ale i firemní a komunální sídliště nebo luxusní sídla ústecké vyšší třídy. Čtenář se může seznámit s díly významných tvůrců patřících mezi dobou architektů, ale také s realizacemi místních architektů a stavitelů, jejichž práce utvářely a formovaly charakter ústecké městské zástavby.
73. **Pixová Jaroslava**, Když Vltava zpívala. Od Lipovska po Zvíkov. Putim, Blanice, 324 s. Objekty a místa v okolí řeky.
74. **Pixová Jaroslava**, Když Vltava zpívala. Od Týna po Rejsíkov. Putim, Blanice, 269 s. Objekty a místa v okolí řeky.
75. **Purmová Alena**, Liberecká textilka v proměnách času. Liberec, [Střední průmyslová škola textilní v Liberci], 80 s. Kniha je věnována dějinám Střední průmyslové školy textilní v Liberci, která byla založena roku 1852.
76. **Razím Vladislav**, Středověká opevnění českých měst. 1. díl – výklad. Praha, NPÚ, ÚOP středních Čech v Praze, 495 s. První díl souboru přináší souhrnné kapitoly, které se zabývají základními, nejdůležitějšími tématy výzkumu středověkých městských opevnění. Po úvodu, který se věnuje hlavně postupům a stavu výzkumu, následují kapitoly o úlohách opevněných měst v průběhu středověku, o vývoji a struktuře středověkých měst ve vztahu k jejich hradbám, o stavební podobě a vývoji jednotlivých součástí opevnění, o výstavbě hradeb a jejich obraně, o otázkách proveniencí a místě českých městských opevnění v evropském středověku.
77. **Rydygr Zdeněk**, Děkanský kostel sv. Fabiána a Šebestiána v Zákupce. Zákupy, Římskokatolická farnost – děkanství Zákupy, 81 s. Kniha pojednává o architektuře a stavebním vývoji děkanského kostela sv. Fabiána a Šebestiána v Zákupce.
78. **Řičánková Alena**, Kostely v kouři komínů: sakrální architektura na Liberecku, Jabloncku a Frýdlantsku kolem roku 1900. Liberec, Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Liberci, 247 s. Kniha pojednává o sakrální architektuře na Liberecku, Jabloncku a Frýdlantsku na přelomu 19. a 20. století.
79. **Seifertová Racková Eliška, Slavík Jiří**, Nejstarší měšťanské domy východních Čech. Josefov, NPÚ, ÚOP v Josefově, 207 s. Kniha se zabývá dosud poněkud opomíjeným tématem nejstarší architektury měšťanských domů. Snahou autorů je shrnout dosavadní poznání a prostřednictvím četných příkladů popsat a přiblížit nejstarší vývojovou etapu obytné městské zdaně zástavby na území východních Čech. Publikace nemá ambici postihnout celý dochovaný fond, ale spíše sledovat principy výstavby a uspořádání domů a jejich vývoj. Studium pramenů podpořené terénním výzkumem vedlo mimo jiné k identifikování učeň-čelové prostory – kontoru – nacházející se v přízemí hloubkových troj-

dílných domů a užívané jako obchodní, jednací, výrobní a někdy i skladový prostor.

80. **Schneedorf Stanislav**, Příběhy šumavských křížků podruhé. Nejen ze zaniklých osad na česko-bavorském pomezí. Volary, Stanislav Schneedorfer, 165 s. *Obnova drobných sakrálních památek v kontextu jejich historie*
81. **Slaviček Jan, Kohoutek Jiří, ed.**, Krkonoše a jejich lidé v běhu času: prameny, paměť, interpretace ve 20. století. Praha, Historický ústav Akademie věd České republiky, 315 s. *Kniha pojednává o obyvatelstvu Krkonoš ve 20. století.*
82. **Stöhrová Pavla**, Zlaté řemeslo. Odborný katalog ke stejnojmenné výstavě konané od 24.5. do 18.9.2022 v Technickém muzeu v Brně. Brno, Technické muzeum v Brně, 262 s. *Katalog prezentuje výzkum zlatnických artefaktů, které tvoří nejceennější kolekce našeho kulturního dědictví.*
83. **Strakoš Martin, Rosová Romana**, Architekt Camillo Sitte (1843–1903) a jeho tvorba na Ostravsku. Ostrava, NPÚ, ÚOP v Ostravě, 256 s. *Kniha mapuje působení vídeňského architekta a urbanisty Camilla Sitteho (1843–1903) v průmyslovém prostředí Ostravska v letech 1893 až 1903. V úvodní části představuje Sitteho jako tvůrce a myslitele reflektujícího problémy tehdejšího vídeňského centra monarchie a ukazuje jeho práce v širším kontextu Vídně i českých zemí. Ústřední část knihy analyzuje Sitteho projekty pro obce tehdejšího Ostravska i další vývoj zástavby jím utvářených lokalit, nyní se nacházejících na území města Ostravy.*
84. **Strejček Pavel**, Gablonz a.n.: katalog odznaků Jablonec nad Nisou a okolí 1870–1945. Jablonec nad Nisou, [Pavel Strejček], 218 s. *Kniha je katalogem odznaků, medailí a plaket Jablonce nad Nisou od roku 1870 do roku 1945.*
85. **Šimurda Jakub**, Příběh lesa – devět století krkonošských hvozdů. Vrchlabí, Správa Krkonošského národního parku, 32 s. *Obsahem knihy je vývoj hospodaření v Krkonoších za posledních 200 let.*
86. **Šindelář Jiří**, Rožmberská hrobka. Příběh hledání. Mladá Vožice, Naše historie z.s., 205 s. *Dějiny a průzkum rodové hrobky Rožmberků v klášteře Vyšší Brod*
87. **Štemberka Otto, Zahradník Pavel**, Cesty Vlachů: mysterium Antonia z Florencie: středověké rukopisy z počátku osídlování Krkonoš, Jizerských hor, Lužických hor a Jeseníků. Vrchlabí, Green Mango, s.r.o., ve spolupráci se sdružením Trutnov – město draka, 213 s. *Kniha obsahuje studie k tzv. Vlašským knihám a edici Wroclawské vlašské knihy, která také popisuje cesty Antonia z Florencie do Lužických hor, Jizerských hor, Krkonoš a Jeseníků za účelem hledání nerostů a drahokamů.*
88. **Šternová Petra**, Krýšem krážem Turnovem: průvodce po stavbách stavitele Vladimíra Krýše. V Liberci, Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště, 32 s. *Kniha provádí čtenáře po stavebních realizacích architekta Vladimíra Krýše v Turnově.*
89. **Šustr Milan, Mikule Stanislav**, Santiniho hvězda. Polníčka, Tváře, 93 s. *Fotografická publikace zachycuje Kostel sv. Jana Nepomuckého na Zelené Hoře.*
90. **Uhlíř Jan, Mašek Jaroslav, Kacálek Bohuslav, Strnad Jan**, Železný Brod: fotografie, pohlednice, tiskoviny a jiné sběratelské zajímavosti: 1850–1950. Železný Brod, město Železný Brod, 143 s. *Kniha je obrazovou publikací Železného Brodu v letech 1850 až 1950 obsahující dobové pohlednice, fotografie a dokumenty.*
91. **Uličná Lenka**, Tajemství půdy. Poznejte výjimečné nálezy z českých a moravských synagog. Praha, Židovské muzeum v Praze, 111 s. *Publikace představuje židovský zvyk zvaný geniza, tedy nařízení odkládat opotřebované náboženské texty a rituální předměty na místo, kde se mohly samovolně rozpadnout; obvykle tímto prostorem byla půda synagogy.*
92. **Vaculík Jaroslav**, Šerm kordem po francouzsku jako vznešené umění a zábava šlechty. Kroměříž, NPÚ, ÚPS Kroměříž, 171 s. *Kniha je rozdělena do dvou částí. V první je podrobně popsána historie francouzské národní školy šermu od jejich počátků až po dobu největší slávy. Druhá praktická část se věnuje základním technikám francouzské školy šermu a může být chápána i jako učebnice pro začátečníky. Jednotlivé studie jsou doplněny bohatým obrazovým doprovodem a přehledem vybrané literatury.*
93. **Vávra Jaroslav**, Libštát 700 let (1322–2022). Libštát, městys Libštát, 76 s. *Publikace je vydána u příležitosti 700 let od první zmínky o městyse Libštátu a obsahuje jeho historii a vlastivědu.*
94. **Veselý Jan (ed.), Nachtmannová Alena, Kypta Jan**, Od sedláka po domkáře. Vesnické obydlí Petrovicka a Nechvalicka v 17. až 19. století s důrazem na roubené stavby. Praha, NPÚ, ÚOP středních Čech v Praze, 207 s. *Kniha prezentuje výsledky výzkumu historických oby-*

ných staveb zemědělských usedlostí v malém regionu na pomezí jižní a středních Čech. Předmětem zájmu se stal málo úrodný region kolem městečka Petrovice, ležící stranou větších hospodářských center i dálkových komunikací. Výzkum byl motivován stále se zintenzivňujícím trendem demolování starých obytných staveb. Mezi dokumentovanými objekty převládají domy roubené. Hlavní východisko výzkumu představuje podrobný stavebněhistorický průzkum spojený s pořízením měřic-ké a fotografické dokumentace.

95. **Wimmerová Daniela, Lukš Libor**, Kaplice 765. 765 let od první písemné zmínky o Kaplici. Kaplice, Město Kaplice, 198 s. *Dějiny města.*
96. **Zíma Karel**, Dějiny Velkého Ratmírova. Od příchodu prvních osadníků po začátek 21. století. Jindřichův Hradec, Rain tiskárna s.r.o., 125 s. *Dějiny obce.*
97. **Žáková Lucie, Thun Tomáš**, 150 let muzejnictví v Moravské Třebové: 150 vyprávění o předmětech. Moravská Třebová, Kulturní sužby města Moravská Třebová – Městské muzeum, 199 s. *Kniha, která vznikla u příležitosti 150. výročí muzejnictví v Moravské Třebové, představuje historii muzea a jeho sbírkotvornou činnost.*
98. 100 let fotbalu v Jablonci nad Jizerou: 1922–2022. Jablonec nad Jizerou, Sokol Jablonec nad Jizerou, 43 s. *Publikace popisuje 100 let dějin fotbalu v Jablonci nad Jizerou.*
99. 160 let Sokola Turnov: 1862–2022. Turnov, Tělocvičná jednota Sokol Turnov, 56 s. *Publikace zachycuje 160 let činnosti Tělocvičné jednoty Sokol Turnov.*

ČASOPISY A SBORNÍKY

100. Jak vypadaly Pardubice za Pernštejnů, ZKPP 9–10/2022, s. 331–333. *Krátký příspěvek k dějinám města Pardubice a jejich podobě ve vybraném období.*
101. **Adamcová Helena**, Obnova pomníku v Košťálkově a jeho odhalení, VSDJT č. 34, 2022, s. 205–207. *Průběh obnovy pomníku padlým na území zaniklé obce.*
102. **Adamcová Kateřina**, Proměny hlavního průčelí Richtrova domu jako příklad vztahu památkové péče k dědictví své vlastní minulosti, ZPP 2022/3, s. 331–340. *Článek přináší zamyšlení nad aktuální praxí průzkumu barevnosti fasád historických objektů, a to i na základě zkušenosti získané při realizaci průzkumu tohoto typu na hlavním průčelí tzv. Richtrova domu na Malém náměstí v Praze na Starém Městě.*
103. **Adamovič Jiří, Podroužek Kamil**, Provenience pískovcových kamenů použitých na stavbu kostela a zámku v Zahofanech, PP 1/2022, s. 23–48. *V rámci projektu NAKI Hortus Montium Mediorum byla zjišťována provenience pískovců použitých pro stavební prvky kostela Nejsvětější Trojice v Zahofanech. Pro jejich srovnání s pískovci z možných zdrojových lokalit bylo využito optické mikroskopie, rentgenové difrakční analýzy, elektronové mikroskopie, héliové pyknometrie a rtuťové porozimetrie.*
104. **Adler-McKean Jack**, Historické hluboké žesťové nástroje z okolí Vltavy: Micháلكova ventilová ofíklejda, Výběr 4/2022, s. 249–267. *Vývoj žesťových nástrojů na počátku 19. století, popis nástroje.*
105. **Andrš Pavel**, Proměna Karlovarska v souvislosti s ukončením těžby podniku Jáchymovské doly, ZA 2022 [XIII], s. 161–174. *Národní podnik Jáchymovské doly byl těžební důlní podnik, specializovaný na těžbu uranové rudy. Výhradním vlastníkem podniku byl československý stát. Pod svým původním označením Jáchymovské doly podnik existoval od roku 1946 až do roku 1962, kdy byl přeměněn na účelovou organizaci a prošel likvidací. Článek poukazuje na provázanost krajiny a jejího vývoje s existencí těžby uranu.*
106. **Augustín Milan**, Hodně pramenů, málo vody. Před 140 lety byla otevřena vodárna v Karlových Varech, ZA 2022 [XIII], s. 70–81. *Obzvláště suché roky 1875 a 1876 donutily městskou radu vybudovat první karlovarskou vodárnu. V době svého vzniku se jednalo pouze o úpravnu vody, která zásobovala město filtrovanou vodou z řeky Ohře. Do provozu byla uvedena v roce 1882.*
107. **Augustínková Lucie**, Hotel Gambrinus (dům č.p. 37) – krátkodobá dominanta náměstí v Moravské Ostravě, Ostrava 36, s. 259–289. *Dějiny a stavební vývoj domu.*
108. **Augustínková Lucie**, Zámek v Bolaticích, VLS 1–2, s. 38–40. *Příspěvek mapující osudy zámku v Bolaticích.*
109. **Baránek Daniel**, Transformation of the Jewish Space in Kolín, 1848–1921, JB 2022/1, s. 63–99. *Studie zkoumá na příkladu židovské komunity v českém Kolíně fenomén mizení hranic židovského ghetta po*

- zrovnoprávnění židů v polovině 19. století a rozebírá faktory, jež ovlivňovaly tehdejší demografickou dynamiku židovské společnosti.
- 110. Barta Milan,** Památky a SNB – zájem, či nezájem?, ZPP 2022/1, s. 38–46. Československá Bezpečnost v letech 1948–1989, jedna z hlavních opor komunistického režimu, její přístup k památkám odrážející postoje vládnoucí stranické elity a témata, kterým se věnovala – patřící po zcizených památkách
- 111. Bártík Petr,** Majetkoprávní vývoj domu čp. 165 na Velkém náměstí v Hradci Králové v 17.–19. století, VSH 2022, s. 131–144. Příspěvek k majetkoprávním otázkám 17.–19. stol. na příkladu historie domu čp. 165 na Velkém náměstí v Hradci Králové. Jedná se o řadový měšťanský dům vedle radnice, s renesančním rozvrhem a konstrukcemi včetně klebeň a klasicistní úpravou průčelí. Kvalitní prvek západní fronty Velkého náměstí dotvářející prostředí jeho dominantu.
- 112. Bartilla Stefan,** Prague – The City of Drawers, Umění 2022/4, s. 406–416. Salvador Dalí Prahu nikdy nenavštívil. V horním rohu malby Antropomorfní kabinet z roku 1936 (Kunstsammlung Nordrhein-Westfalen, Düsseldorf) však výjev z Prahy nalezneme, konkrétně jde o Anglickou ulici na pražských Vinohradech, nedaleko náměstí Míru s kostelem sv. Ludmily.
- 113. Bartlová Milena, Šosová Jitka,** Autenticita: kritický pojem konstrukce nového kánonu českých dějin moderního umění, Umění 2022/4, s. 354–365. Studie je analýzou diskurzu soustředěného v 80. až 90. letech 20. století v českém prostředí kolem pojmu autenticita.
- 114. Bartoš Ladislav,** Kdy(ž) v Praze hořelo, aneb co víme a co nevíme o velkém požáru staroměstského bloku Sixtova domu, DĚS 2022, s. 75–82. Od roku 2018 probíhá operativní průzkum a dokumentace několika objektů v domovním bloku tvořícím jižní frontu Staroměstského náměstí, dotčených přestavbou na hotel. Jedná se zejména o domy č. p. 553 (Sixtův dům), 556 (U černého slunce), 547 (U Kamenného ptáka) a několik dalších objektů. Příspěvek je zaměřen na jedno z badatelských témat, spojující některé nálezkové situace ve všech uvedených domech.
- 115. Bartoš Ladislav, Černý Adam, Knotová Kateřina, Piskáčková Anna, Sodomková Anna,** Stavebněhistorické a operativní průzkumy a dokumentace provedené NPÚ v roce 2021, SP 2022/2, s. 180–188. Soupis stavebněhistorických a operativních průzkumů a dokumentace realizovaných pracovníky NPÚ v Praze v roce 2021.
- 116. Bartůšek Václav,** Prameny k dějinám piaristické koleje v Rychnově nad Kněžnou v Generálním archivu piaristů v Římě v první až třetí čtvrtině 18. století, OHP 2022/1–2, s. 79–106. Piaristickou kolej nechal vybudovat Norbert Leopold Libštejnský z Kolovrat počátkem 18. století. Torzo původní stavby je chráněné jako kulturní památka.
- 117. Batková Petra,** Bibliografie sborníků a výročních zpráv Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště Ostrava, Památky MaS 1, s. 122–145. Bibliografie sborníků NPÚ ÚOP Ostrava.
- 118. Bečková Kateřina,** Stavební oběti velké vody v Karlíně, ZSP 2022/3, s. 5–9. Velká povodeň Prahy v roce 2002 a její dopady na pražský Karlín, zaplavený do výšky tří metrů, a jeho architektury, včetně té, památkově chráněné.
- 119. Beková Martina,** Tvrz Nový Vamberk nalezena, OHP 2022/1–2, s. 49–64. Tvrz zvanou Nový Vamberk vybudoval Václav Zachariáš mladší z Pašiněvsi, který odkoupil část vambereckého dědictví od Kateřiny z Chrustu r. 1542. Tzv. Nový Vamberk stál severně od Vamberka na návrší nad pravým břehem Zdobnice. Neobývaná tvrz se stala hospodářským objektem a posléze zcela zanikla.
- 120. Bělina Pavel,** Kolínsko a Kutnohorský ve válečných dějinách do konce 19. století, SSH 2/2021, s. 11–25. K osídlení a politickým dějinám sledovaného regionu – válečné konflikty, válečná tažení a další bojové akce v jednom z nejstarších trvale osídlených území.
- 121. Bělohlávek Tomáš, Ichová Lenka,** Restaurování a digitalizace. Archiv a knihovna ŽMP dokončily společný projekt, Roš Chodeš 2021/1, s. 17. Zpráva o dokončení projektu digitalizace, restaurování a ochrany manuskriptů a vzácných tisků archivu a knihovny Židovského muzea v Praze.
- 122. Beneš Pavel,** Vlastivědná procházka do Ondřejova a okolí. Představení krajiny Plaska v kontextu evropských klášterních krajín, VSP 2022/1, s. 19–22. K památkám, pamětihodnostem a zajímavostem lokality severního Plzeňska v souvislosti s dějinami kláštera Plasy.
- 123. Beneš Pavel,** Zázračný obraz Krista Salvátora z Chrudimi, VSP 2022/3, s. 13–16. Obraz patří k tzv. „Svatým tvářím“ (Volto santo), tedy ikonám s reprezentačním vyobrazením Kristovy tváře, které upřeně hledí na pozorovatele. Obraz inspirovaný vzorem z Lateránské baziliky v Římě namaloval neznámý český malíř koncem 16. století. Obraz je od roku 1648 uctíván jako zázračný (milostný). Proslul jako poutní ikona děkanského chrámu v Chrudimi.
- 124. Beneš Zdeněk, Rypka Luboš,** „Slibte mi, že u nás nebudete alespoň rok vystupovat“ aneb Malá historie jednoho archeologického orchestru, ASC 2022/1, s. 265–271. V roce 2022 vydává své již druhé dlouhohrající CD alternativní hudební uskupení Typ Skršín, které je již od počátku úzce spjato s archeologií. Jelikož členům kapely samochvála nesmrdí a jsou si vědomi určitého přínosu pro dějiny milovaného oboru, je předložen zhuštěný text o historii ansámblu.
- 125. Beran Petr,** Cihelny na Chebsku, ZA 2022 [XIII], s. 92–103. Příspěvek mapující vznik a rozmach cihlen na Chebsku, popis cihlen v jednotlivých lokalitách.
- 126. Beranová Jana,** Z muzejních depozitářů. Pohlednice divadelního představení Jan Výrava chrastekého Kroužku mládenců a dívek, CHLV 3/2022, s. 16–20. Příspěvek k historické pohlednici ochotnického spolku.
- 127. Biegel Richard, Bachtík Jakub,** Stanovisko Klubu Za starou Prahu k restaurování Braunových portálů Clam-Gallasova paláce, ZSP 2022/2, s. 4–8. Oprávněná snaha zabránit odstraňování historických nátěrů kamenných plastik a architektonických článků „až na kámen“ a současně i nespokojenost se snahou chránit významná kamenosochařská díla, očištěná „na kámen“ nátěrem, jak bylo běžné u barokních plastik.
- 128. Bílek Karol,** Sobotecké hospody a hospůdky, Od Ještěda k Troskám 2022/2, s. 72–79. Stravovací zařízení v Sobotce v Českém ráji.
- 129. Bílková Alžběta, Paukert Václav,** Památky lidové architektury a rok 2021 v Pardubickém kraji, PamátkyVČ 3/2022, s. 92–95. Památkové obnovy lidové architektury realizované v Pardubickém kraji v roce 2021.
- 130. Binder Filip,** Kulturní a vědecký transfer mezi českými zeměmi a Evropou na příkladu našich nejstarších krajinářských parků a jejich tvůrců, HiAp 2022, s. 28–53. Příspěvek pojednává o nejstarších krajinářských parcích vytvořených na konci 18. a na počátku 19. století v českých zemích a na jejich příkladu ukazuje zahraniční vlivy z oblasti kultury a přírodních věd, které hrály důležitou úlohu při jejich vzniku.
- 131. Bláha Radek, Slavík Jiří,** Ozvučnicové nádoby v kostele sv. Havla v Rychnově nad Kněžnou, AVČ 23/2022, s. 219–236. Článek dokumentuje 20 částečně zachovaných ozvučnicových nádob objevených při průzkumu krovu gotického kostela.
- 132. Boháčová Ivana, Dvořák Vojtěch,** Hmotová rekonstrukce raně středověkého opevnění a jeho vývoje. Proměny fortifikačních prvků 9.–11. století ve výpovědi pramenů z někdejší Císařské konírny Pražského hradu a přilehlého dvora, AR 2022/2, s. 241–274. Autoři představují rekonstrukční 3D model vývoje raně středověké fortifikace, zachycující postupné proměny opevnění centrální lokality od poslední třetiny 9. století do počátku 12. století. Výhodiskem rekonstrukce různých konstrukčních typů jsou relikty opevnění centrální části Pražského hradu, zachycené záchranným archeologickým výzkumem v 80.–90. letech 20. století na severní hraně hradčanského ostrohu.
- 133. Boldan Kamil,** Krumlovský Mistr dvou stylů. K počátku renesanční knižní vazby v Čechách, Umění 2022/1, s. 58–75. Autor na základě 21 podchycených kolků identifikoval celkem 35 knižních vazeb zhotovených doposud přehlíženým Mistrem dvou stylů zhruba v rozmezí let 1494–1520.
- 134. Bolýuk Oleh, Pohunek Jan,** Religious Objects in František Řehoř's Ethnographic Collection: An Analysis of Wooden Works of the Byzantine Rite, NV 2022/2, s. 75–92. This article presents results of the analysis of various artifacts from the collection of Czech ethnographer František Řehoř, which is housed in the National Museum in Prague. Our historical and artistic analysis concerns religious objects that were collected in the former Kingdom of Galicia and Lodomeria during the last quarter of the nineteenth century. The oldest collectible works of art, representing the Eastern Byzantine Christian Rite, date from the eighteenth century. An attempt to reconstruct the original purpose and appearance of valuable artifacts is proposed.
- 135. Borovec Petr,** Procházka po pardubických klikách, zámcích a klepadlech (aneb dveře v hledáčku fotoaparátu). Úvodní článek k fotoseriálu, ZKPP 1–2/2022, s. 39–45. Fotoseriál se zabývá zajímavými příklady uměleckého řešení dveřních detailů.
- 136. Borovec Petr,** Procházka po pardubických klikách, zámcích a klepadlech (anebo dveře v hledáčku fotoaparátu). Část 2. Úvod opět všeobecný, ZKPP 5–6/2022, s. 189–191. Fotoseriál se zabývá zajímavými příklady uměleckého řešení dveřních detailů.
- 137. Borovec Petr,** Procházka po pardubických klikách, zámcích a klepadlech (aneb dveře v hledáčku fotoaparátu). Část 3, ZKPP 7–8/2022, s. 230–233. Fotoseriál se zabývá zajímavými příklady uměleckého řešení dveřních detailů.

- 138. Bouda Jiří**, Nové nálezy držadel očílek na jižním Plzeňsku, JiPl 2022, s. 149–152. Příspěvek k archeologickým nálezům na jižním Plzeňsku.
- 139. Bouda Jiří, Hus Miroslav, Omelka Martin, Řebounová Otakara, Šneberger Jiří**, Archeologický výzkum u kostela sv. Vavřince ve Vřčení (okres Plzeň-jih), AH 2022/2, s. 687–717. Příspěvek shrnuje poznatky ze záchranného archeologického výzkumu ve Vřčení (okr. Plzeň-jih) v letech 2018 až 2019. Výzkum byl vyvolán přístavbou nových učeben k areálu stávající základní školy v těsné blízkosti kostela sv. Vavřince. Zjištěný relikt zaniklé barokní hřbitovni zdi dělí zkoumanou plochu na dvě části. Severní částí dominuje objekt středověké vápenné jámy. V jižní části, na ploše raně novověké části zaniklého hřbitova, bylo zdokumentováno 38 pohřbů v anatomické poloze, celkem 27 dospělých a 11 nedospělých jedinců; odhadnuto šest mužů, sedm žen a jeden indiferentní jedinec. Z plochy zaniklého raně novověkého hřbitova byla rovněž získána pohřební výbava tvořená třinácti novověkými devocionáliemi (sedmi náboženskými medailkami a šesti latinskými křížky) a jedním oděvním doplňkem – knoflíkem. V kontextu hrobů číslo 5 a 30 se našel soubor 62 drobných mincí. Výzkum kromě zjištění intaktně dochovaných středověkých a raně novověkých situací může přispět k pochopení duchovního světa jedince v období baroka v malé vesnici na západě Čech.
- 140. Boukal Jan**, Páni z Říčan do roku 1420. Studie k počátkům rodu erbu trojlistu, SAZ 10/1, s. 9–53. Příspěvek zaměřuje pozornost na počátky rodu a jeho prudký vzestup v průběhu 13. a 14. století. Situace v rodě zejména v průběhu 14. a na počátku 15. století vzhledem k značnému množství členů rodiny vedla k opuštění původních sídel, přičemž poslední tečkou v tomto směru je ztráta hradu v Říčanech.
- 141. Brandejs Pavel**, 165 let od propůjčení dolové míry Alžběta ve Žďárkách, RK 2022/64, s. 36–38. Počátky dolové činnosti v pohraničí u Hronova.
- 142. Brandejs Pavel**, Sté výročí uzavření žďarecké Vileminy, RK 2022/65, s. 34–37. Historie těžby ve žďarecko-strouženském uhelném revíru.
- 143. Bravermanová Milena, Dehnerová Hana, Šovar Veronika**, Archeologické textilie z Olomouce, Křížkovského 10, AH 2022/1, s. 347–362. Při archeologickém výzkumu v ulici Křížkovského č. o. 10 v Olomouci byl v roce 2015 nalezen soubor textilií. Útržky tkaniny, tkanice a šňůrky pochází z vrstvy suťového násypu z druhé poloviny 16. století z prostoru zaniklého ženského kláštera u sv. Jakuba. Celkem bylo nalezeno 33 fragmentů hedvábné textilie se zbytky kovových nití, utkané technikou lampas. Celkovou podobu vzoru látky se nepodařilo zjistit, dochovaným ústředním motivem je pták připomínající labuť sedící pod stromem, jehož kmen má v dolní části osekane větve, v koruně lístky a dvě velké šišťce. Podle analogií je možné látku z Olomouce interpretovat jako textilií pocházející z Itálie a datovat do poslední třetiny 14. až počátku 15. století. Šlo o tkaninu luxusní, vzhledem k nálezu v blízkosti kláštera se zřejmě původně jednalo o část církevního roucha nebo textilie sloužící při bohoslužbě. Nelze vyloučit ani pozdější druhotné využití textilie.
- 144. Broda Zdeněk, Kolbinger Dalibor**, Učitel a průkopník moravské archeologie František Myklík, AMS 22/2022, s. 164–170. Život a archeologické působení Františka Myklicka.
- 145. Brož Petr**, Šéfredaktor Adolf Srb (1850–1933), SZČMP 2022, s. 32–45. Tento článek se zaměřuje na ucelený a podrobnější popis biografie a mnohostranné činnosti Adolfa Srba, významného rokykanského rodáka a čestného občana města, vlastence a aktivního bojovníka za česká národní a politická práva.
- 146. Břicháček Pavel**, Příspěvek k poznání osídlení středního paleolitu v Plzeňské pánvi a jejím nejbližším okolí, AzČ 2022/1, s. 5–13. Střední paleolit na Plzeňsku.
- 147. Břicháček Pavel, Metlička Milan**, Depot zlomků předmětů a ingotů suroviny z mladší doby bronzové z Potína (okr. Tachov), AzČ 2022/1, s. 78–89. K významnému depotu v okrese Tachov.
- 148. Bublíková Jiřina**, Revitalizace prostoru valu a lipové aleje v areálu zámku v Novém Městě nad Metují, PamátkyVČ 3/2022, s. 75–77. Krátká zpráva k revitalizaci bezprostředního okolí zámku v Novém Městě nad Metují.
- 149. Bukačová Irena**, Dostavba východního ambitu, VSPI 2022/1, s. 9–18. K projektu unikátní dostavby východního ambitu. Šlo především o dostavbu východního ambitu a obnovu areálu v Mariánské Týnici dle původního návrhu architekta Jana Blažeje Santini-Aichla, posílení ochrany památek a jejího zabezpečení výstavbou ambitu, který areál stavebně uzavře.
- 150. Bukačová Irena**, Stále živé memento, VSPI 2022/2, s. 18–21. Lidice a jejich stále živý odkaz.
- 151. Bukačová Irena**, Výročí Lidového domu v Kralovicích, VSPI 2022/3, s. 16–18. K výročí lidového domu v Kralovicích, který je již sto let kulturním centrem dění ve městě. Veřejnosti slouží od roku 1922 a od té doby se na jeho scéně vystřídaly ochotnické spolky, vystoupení hudebních, tanečních a jiných uskupení, soutěže, plesy či setkávání občanů.
- 152. Bukačová Irena**, Jan Blažej Santini a rok 2023, VSPI 2022/4, s. 9–12. K výročí 300 let od úmrtí slavného českého architekta italského původu.
- 153. Bukovská Jana**, Nové nemovitě kulturní památky v Plzeňském kraji, PamátkyZČ 2/2022, s. 114–122. Podrobnější údaje k nově prohlášeným nemovitým kulturním památkám v Plzeňském kraji.
- 154. Bureš Jiří, Pavlíková Marta**, „Hoši od Zborova aneb první mezi padlými“ – legionářské symboly, kultura a výtvarné umění v meziválečné pomníkové architektuře v Ústeckém kraji, MC 2022/1–2, s. 69–82. K pomníkové architektuře s důrazem na legionářské motivy.
- 155. Burgert Pavel**, Dílna na výrobu broušené industrie kultury s lineární keramikou v Sobčicích u Hořic, ASČ 2022/1, s. 79–102. Předložený text se zabývá analýzou veškerého archeologického materiálu z někdejšího výzkumu, přičemž těžiště zájmu leží v souboru dílenského odpadu broušené industrie. Dokládá, že se jedná o chronologicky vůbec nejstarší dosud publikovaný materiál tohoto druhu z Čech, řadící se do nejstaršího stupně kultury s lineární keramikou (dále LNK, 5500/5400–5100/5000 cal BC).
- 156. Burianová Veronika, Jílková Kristýna, Kuneš Petr, Havlík Míka Martin**, Průzkum opaxitové kachlové fasády hotelu Grand v Pardubicích, ZPP 2022/4, s. 589–596. Článek představuje výsledky průzkumu, který proběhl v rámci přípravy obnovy opaxitové kachlové fasády někdejšího hotelu Grand, dnes obchodně-administrativního centra Grand v Pardubicích.
- 157. Bušek Michal**, In Search of Books Missing from the Prague Jewish Community Library, JB 2022/1, s. 101–113. Studie předkládá výsledky úsilí pracovníků Knihovny ŽMP při dohledávání ztrát z předválečné knihovny Židovské náboženské obce v Praze a podává přehled úspěšných návratů nalezených tisků do ŽMP za posledních několik let.
- 158. Cachová Tereza**, Restaurovaná mozaika na kostele sv. Šimona a Judy v Dolíně, PSČ 2/2022, s. 71–72. Krátká zpráva o restaurování mozaiky, která je považována za dílo Viktora Foerster (1867–1915).
- 159. Cejpová Miroslava**, Tvrziště v Holčicích, okres Pardubice, AVČ 23/2022, s. 191–210. Článek obsahuje popis tvrziště, jeho historii, popis tvrziště ve vlastivědné literatuře a vyhodnocení archeologického výzkumu.
- 160. Cenkova Pavla, Homola Aleš**, Konec secesního snu. Obytná výstavba v Brně-Husovicích v letech 1919–1925, ZPP 2022/3, s. 371–384. Příspěvek zachycuje budování zón obytné výstavby v brněnské čtvrti Husovice ve 20. letech 20. století jako laboratorní vzorek procesů formování moderní společnosti, které se odrážejí v podobě stavebních útvarů jejich životních prostorů.
- 161. Cermanová Iveta**, Under the Pressure of the Enlightened State: Changes in the Burial Customs of Prague Jews during the Reign of Joseph II, JB 2022/2, s. 31–72. Studie rozebírá na základě nově nalezeného archivního materiálu z Národního archivu ČR a Archivu ŽMP dopady pohřebních reforem Marie Terezie a Josefa II. v českém židovském prostředí a zejména Praze a představuje zásadní proměny židovských pohřebních zvyklostí, k níž v důsledku těchto reforem došlo.
- 162. Cermanová Iveta**, Moše Jisrael Landau. Před 170 lety zemřel významný pražský učenec, tiskař a vydavatel, Roš Chodeš 2021/5, s. 10–11. Život a práce významného pražského učenice, tiskaře a vydavatele Moše Jisraele Landau (1788–1852)
- 163. Cigánek Radim**, Obnovená Svatoprokopská Sáza, PBL 2022/3, s. 28–30. K projektu obnovy svatoprokopského poutního areálu na Sázavě – zpřístupnění veřejnosti doposud nepřístupných prostor; záchranné práce na torzu gotického trojlodí s věží, obnova fary, vznik infocentra a multifunkčního sálu atd.
- 164. Cihla Michal, Smerád Matouš, Tryml Michal**, Portál domu čp. 630/I U Zlatého prstenu v Týnské ulici na Starém Městě pražském, ČSPS 2022/2, s. 65–73. Podrobná dokumentace a následná analýza stop po opracování kamenných kvádrů portálu domu U Zlatého prstenu a bezpečná evidence tří fází jeho kamenického opracování v gotice, v 15. století a v roce 1609.
- 165. Čilečková Vendula**, Novinky v české gastronomické literatuře před 2. světovou válkou. O vývoji nových druhů kuchařských knih a proměnách tohoto žánru mezi lety 1900–1938, NV 2022/1, s. 86–110. Kromě určitého vymezení se vůči tradičním kuchařským knihám je tedy cílem této studie poukázat na příkladu pečlivě vybraných českých kuchařských knih z daného období na vývojové změny, které se odehrály v tomto žánru, ať už hovoříme o vzhledu, obsahu, nebo zaměření knih.

- Zároven pak ukázat, že vývoj kuchařských knih po roce 1900 byl do jisté míry reakcí na zájem veřejnosti o nové formy stravování, ale vznikající kuchařky ovlivňovaly způsob stravování obyvatelstva na našem území i nadále.*
- 166. Cínková Veronika,** Restaurování oltáře Panny Marie z kostela Nanebevzetí P. Marie v Chrudimi, *PamátkyVČ* 3/2022, s. 85–88. *Krátká zpráva k restaurování oltáře, významné pozdně gotické památky z let 1490–1500.*
 - 167. Crkal Jiří, Derner Kryštof,** Románský vstupní portál a nejstarší stavební fáze zaniklého kostela sv. Petra a Pavla v Novém Sedle nad Bílinou, *PPŽ* 2022, s. 47–67. *Nové Sedlo nad Bílinou jedno z mnoha sídel, která se stala obětí těžby hnědého uhlí v Podkrušnohorské pánev. Území, kde se tato ves nacházela, je dnes skryto hluboko pod výsypkou hnědouhelného lomu Jan Šverma. Dodnes ze vsi zůstaly zachovány pouze románský vstupní portál z kostela sv. Petra a Pavla nacházející se v lapidáriu v sueteru chomutovské radnice a také několik drobných sakrálních památek rozmístěných po několika místech našeho regionu.*
 - 168. Cukr Jiří,** O rodu Fellnerů z Feldegg, *OT* roč. 33, č. 65/2022, s. 4–10. *Příspěvek k osudům šlechtického rodu v Česku.*
 - 169. Cukr Jiří,** K neobvyklému původu osady Holečkov na Netolicku, *OT* roč. 33, č. 66/2022, s. 20–24. *Okolnosti vzniku osady, urbanismus sídla.*
 - 170. Čapský Martin, Čapská Veronika,** Krev v kalichu, víno v číši. K sociální praxi a materialitě zbožnosti utrakvismu, *ČCH* 120/2022 2, s. 335–369. *Studie zaostřuje pozornost na kališnickou zbožnou praxi a její proměny v průběhu 15. a 16. století. Posun badatelské optiky pomáhá otevřít dosud nezkoumané problémy. Nejdůležitější z nově nastolovaných otázek se týkají materializace a zbožné praxe podávání většího množství vína laikům.*
 - 171. Čechová Blanka,** Rožmberská bibliotéka – zámecká lékárna. Příběh treboňského domu č. p. 118, *VSDJT* č. 34, 2022, s. 128–144. *Historie domu, stavební vývoj.*
 - 172. Čechura Martin, Menšík Petr, Bláhová Olga, Vatansever Attila,** Ojedinelý nález knižní spony ze Soběslavi, okr. Tábor, *AzČ* 2022/1, s. 122–129. *Knižní spona ze Soběslavi – pokus o interpretaci, typologické zařazení.*
 - 173. Čechura Martin, Svitavská-Svobodová Helena, Prach Jindřich, Bureš Jan, Matějková Ivona,** Příspěvek palynologického výzkumu rašeliníšť pro archeologické poznání Plzeňské pánve, *AzČ* 2022/1, s. 103–121. *Příspěvek se věnuje rašeliníštím z pohledu archeologického výzkumu a jeho specifík.*
 - 174. Čermák Zdeněk,** Statické zajištění a obnova hradu Kost, *PamátkyVČ* 3/2022, s. 62–65. *Krátká zpráva k technicky a technologicky poměrně náročné akci.*
 - 175. Černý Jaroslav,** Na promenádu do Lázní svaté Markéty, *OT* roč. 33, č. 66/2022, s. 28–33. *Příspěvek k historii lázní.*
 - 176. Červený Jaroslav,** Havlíkův tiskař František Procházka, *KM* 2/2022, s. 7–10. *Článek kutnohorského publicisty Jaroslava Červeného z r.1933 doplněný o pasáže autora původního textu pro časopis Typografia „Kutnohorští knihtiskaři a tisky“ z roku 1925.*
 - 177. Čiháková Jarmila,** Opevnění jižního a východního obvodu raně gotického předchůdce dnešní Malé Strany, *SP* 2022/2, s. 86–157. *Ne početné nálezy situace dokumentované archeologickými a stavebněhistorickými výzkumy jsou podkladem pro rekonstrukci průběhu, stavební podoby a periodizace zděného opevnění nového města pod pražským hradem z poloviny 13. století a jeho dalších úprav realizovaných do doby jeho zániku ve 2. polovině 14. století.*
 - 178. Činčala Robert,** Co nového na Karlově Hrádku?, *Hláška* 2022/1, s. 14. *K aktuálnímu vývoji průzkumu lokality.*
 - 179. Čistáková Viktoria, Beneš Zdeněk, Nagyová Dominika,** Nový pohled na staré nálezy – předměty z hrobů ze starší doby římské z Prahy-Vinohrad, *ASČ* 2022/1, s. 143–169. *Revize poznatků k hrobovému celku z Prahy-Vinohrad, který se nachází v tzv. staré sbírce Oddělení pravěku a antického starověku Národního muzea.*
 - 180. Čistáková Viktoria,** Nový nález bronzové apliky z doby římské ze sídliště Vrbová Lhota, okr. Nymburk, *ASČ* 2022/2, s. 355–361. *Krátký článek se zaměřuje na komplexní vyhodnocení tohoto pro naše území neobvyklého artefaktu, a to jak z hlediska typologicko-ikonografického, tak i z hlediska funkčního.*
 - 181. Čížek Oldřich,** Motoráčky z Pardubic, *VLPK* 2022/1, s. 8–12. *Sbírka historických motorových vozů v Pardubicích.*
 - 182. Čizmář Ivan, Křivánek Roman, Popelka Miroslav,** K poznání charakteru a rozsahu oppida Staré Hradisko (okr. Prostějov) na základě nedestruktivních prospekčních metod a dálkového průzkumu, *AR* 2022/2, s. 180–202. *Aplikací moderních nedestruktivních metod*
- byly na moravském oppidu Staré Hradisko upřesněny a doplněny stávající poznatky o osídlení na ploše západně od opevnění.*
- 183. Daňhelová Pavlína,** Nový archeologický depozitář v Rymnicích na Kroměřížsku, *AMS* 22/2022, s. 216–222. *Obnova hospodářského dvora z 18. století v Rymnicích, archeologický dohled a vytvoření velkokapacitního archeologického depozitáře pro okres Kroměříž.*
 - 184. Daniček Jiří,** Mít nějaký názor. Expozice o historii německých obyvatel českých zemí v Ústí nad Labem, *Roš Chodeš* 2021/2, s. 8–9. *Stálá expozice Muzea města Ústí nad Labem zachycující a dokumentující historii německy mluvících obyvatel českých zemí.*
 - 185. Daniček Jiří,** Symboly a texty. Vychází mimořádná kniha o jihočeských židovských hřbitovech, *Roš Chodeš* 2021/2, s. 14–15. *Monografie „Židovské hřbitovy na jihu Čech“ věnovaná historii a podobě židovských hřbitovů v jižních Čechách.*
 - 186. Daniček Jiří,** Znovuootevření. Rekonstrukce plzeňské Velké synagogy dokončena, *Roš Chodeš* 2021/5, s. 9. *Zpráva o dokončení rekonstrukce Velké synagogy v Plzni, jejím slavnostním zasvěcení a zpřístupnění veřejnosti.*
 - 187. Daniček Jiří,** Kamenice nad Lipou. Městečko plné památek, kde žili také Židé, *Roš Chodeš* 2021/8, s. 10. *Historie židovského osídlení v Kamenici nad Lipou, židovská čtvrť, synagoga a židovský hřbitov.*
 - 188. Daniček Jiří,** Městečko Spálené Poříčí. Málo známé židovské památky nedaleko Plzně, *Roš Chodeš* 2021/10, s. 11. *Historie židovského osídlení Spáleného Poříčí, židovská čtvrť, synagoga a židovský hřbitov.*
 - 189. Daniček Jiří,** Stará synagoga. Obnova vzácné freskové výmalby ve Velkém Meziříčí, *Roš Chodeš* 2021/10, s. 19. *Zpráva o dokončení restaurování freskové výzdoby ženské galerie Staré synagogy ve Velkém Meziříčí, příprava restaurování freskové výmalby v hlavní lodi synagogy.*
 - 190. Daniček Jiří,** Kámen a vzpomínka. Slavnostní odhalení v Dobré Vodě Lipnické na Vysocině, *Roš Chodeš* 2021/11, s. 15. *Rodina Heleny Šmolkové, hostinské, obchodnice a vyhlášené kuchařky z Dobré Vody Lipnické – odhalení Kamenů zmizelých připomínajících členy rodiny zavražděné během holokaustu.*
 - 191. Daniel Kovář,** Některé zaniklé epigrafické památky Českých Budějovic doložené sekundárními prameny, *SaRP* 2/2022, s. 533–559. *K zaniklým epigrafickým památkám.*
 - 192. Davidová Tereza,** Středověké osídlení na Skalkově, *PBL* 2023/4, s. 14–16. *Ke středověkým nálezům, které zpřesňují dataci osídlení Skalkova.*
 - 193. Davidová Tereza, Červenka Milan,** Nový nález sekery z doby kamenné pod Velkým Blaníkem, *PBL* 2022/3, s. 5–6. *K novému archeologickému nálezu. Popis, typologie, zařazení.*
 - 194. Dědková Jelena,** Nové nemovitě kulturní památky v Karlovarském kraji, *PamátkyZČ* 2/2022, s. 122–124. *Podrobnější údaje k nově prohlášeným nemovitým kulturním památkám v Karlovarském kraji.*
 - 195. Dienstbier Jan,** Opomíjené středověké malby v někdejší druhém patře zámku Žirovnice, *ZPP* 2022/3, s. 341–354. *Příspěvek upozorňuje na dosud nerestaurované nástěnné malby ve druhém, dnes z většiny sneseném patře zámku Žirovnice.*
 - 196. Diviš Jan,** Paleolit Poodří, *AMS* 22/2022, s. 30–81. *Paleolitické lokality objevené v širším okolí Fulneku a v širším okolí Bílovice k roku 2020. Seznamy, jež obsahují názvy lokalit, počty nálezů, dobu, kulturu a rok objevu.*
 - 197. Dlouhý Michal,** Smrt parašutisty Bohuslava Kouby na četnické stanici Kutná Hora, *KM* 2/2022, s. 15–18. *K tragické události z období okupace v Kutné Hoře.*
 - 198. Dobeš Miroslav, Límberský Petr, Papac Luka, Velemínský Petr, Ernée Michal,** Objekt se třemi kostrovými pohřby z přelomu středního a mladšího eneolitu z Vliněvsí, okr. Mělník, *ASČ* 2022/1, s. 103–122. *Polykulturní naleziště ve Vliněvsi bylo v různých chronologických a tematických souvislostech již mnohokrát podrobně zpracováno. Studie se podrobně zabývá objektem se třemi kostrovými pohřby z přelomu středního a mladšího eneolitu.*
 - 199. Dolejší Martin,** Protinacistický odboj komunistů v Čelákovicih v letech 1939 – 1945, *SAZ* 10/1, s. 83–100. *Příspěvek se věnuje tématu, které je v odborné literatuře značně frekventované – komunistickému protinacistickému odboji. Přestože lze nalézt celou řadu kvalitní literatury o odbojové činnosti komunistů a ilegální práci Komunistické strany Československa na celostátní úrovni i v některých regionech, ke komplexnějšímu zpracování v případě Čelákovic ještě nedošlo.*
 - 200. Dolejší Kateřina, Mlčák Leoš,** Stavební dějiny proboštů na Svatém Kopečku a jeho umělecká výzdoba do roku 1784, *StrM* 52, s. 106–133. *Sakrální areál na Svatém Kopečku u Olomouce patří k nejnavštěvovanějším poutním místům na Moravě. V příspěvku je pozornost za-*

- měřena na postupný růst, proměny a umělecké vybavení rezidenčních budov svatokopeckého probošství.
- 201. Doležal Miloš,** Nezničitelný Max. Před 130 lety se ve Vídni narodil český malíř Maxim Kopf, Roš Chodeš 2021/1, s. 13–13, 23. Život a tvorba malíře Maxima Kopfa.
- 202. Doležal Miloš,** Milý Bondy! Jako Ondy! O Vítězslavu Bondym, příteli Jaroslava Haška na Lipnici, Roš Chodeš 2021/3, s. 8–10. Vítězslav Bondy, lipnický obchodník, výrobce lihovin, vydavatel pohlednic a zasloužilý požárník – židovský soused a přítel Jaroslava Haška.
- 203. Doležal Miloš,** Pozdní host aneb krásná Helena. Příběh židovské kelnerky Heleny Šmolkové z Vysočiny, Roš Chodeš 2021/4, s. 10–13. Helena Šmolková (1882–1967), život a životní osudy majitelky hostince v Dobré Vodě Lipnické.
- 204. Doležal Miloš,** Vysočina, Kaliště, aneb, Do hospody u silnice vpadl hořící meteorit, Roš Chodeš 2021/7, s. 10–12. Vesnice Kaliště s rodným domem Gustava Mahlera, další významní rodáci, obyvatelé a návěšníci obce Kaliště.
- 205. Doležal Miloš,** Venkovský lékař. Osmdesát let od smrti Siegfrieda Löwyho, Kafkova strýce, Roš Chodeš 2021/10, s. 8–10. Život a práce venkovského lékaře Siegfrieda Löwyho, strýce spisovatele France Kafky.
- 206. Doležal Miloš,** Max Eisler. Česko-rakouský historik umění, pedagog a sionista, Roš Chodeš 2021/12, s. 8–9, 11. Život a dílo česko-rakouského historika umění Maxe Eislera (1881–1937), rodáka z Boskovic a osudy jeho rodiny.
- 207. Dostálová Martina, Prázová Iveta,** Kostel Zvěstování Páně v Ličně a epigrafický katalog náhrobníků, OHP 2022/1–2, s. 133–148. Příspěvek k dějinám a stavebnímu vývoji kostela Zvěstování Páně, který byl pravděpodobně postaven v 2. polovině 14. století v gotickém slohu. Je však možné, že stavba nahradila původní dřevěnou svatyni. Hranice areálu kostela jsou dány průběhem ohradní zdi vymezující plochu hřbitova, který se rozkládá kolem kostela. Areál tvoří kostel a ohradní zeď s jednou hlavní a jednou boční vstupní branou.
- 208. Dragoun Bohumír, Hostinský Jiří,** Ostění z hradu Vamberk (okr. Rychnov nad Kněžnou), ČSPS 2022/2, s. 93–97. Nález druhotné zažďených architektonických článků ostění ve sklepech domu čp. 91 ve Vělké ulici ve Vamberku z let 1515 až 1550 pocházející z místního hradu, z doby, kdy Vamberk získali bratři Bohuslav a Karel z Chrasťu.
- 209. Dragoun Bohumír, Šindelář Jiří,** Zlato z Orlických hor, PN 2022, s. 101–103. Příspěvek popisuje historii nálezů zlatých předmětů v regionu a pokusy těžby zlata v regionu Orlických hor.
- 210. Dreslerová Dagmar, Venclová Natálie, Demján Petr, Kyselý René, Matoušek Václav,** Did they leave or not? A critical perspective on the beginnings of the La Tène period in Bohemia, AR 2022/4, s. 505–537. Odešli nebo ne? Kritický pohled na počátky doby laténské v Čechách.
- 211. Drnovský Pavel,** Vrchnotenská sídla vázaná na vodní tok při řece Bystřici na západním Králověhradecku pohledem metod nedestruktivní archeologie, AH 2022/1, s. 39–63. Předmětem studie jsou sídla založená ve vazbě na vodní tok. Konkrétně se jedná o skupinu lokalit nacházejících se v povodí řeky Bystřice. Pozornost je věnována devíti sídlům, která bylo možné lokalizovat a jejichž stav umožnil realizovat nedestruktivní archeologický průzkum. Důležité výsledky byly získány geofyzikálním průzkumem vybraných lokalit, který přinesl poznatky o rozsahu, podobě a struktuře sídel.
- 212. Drnovský Pavel, Bek Tomáš, Beková Martina,** Archeologické nálezy militarií z okolí hradu Potštejna ve východních Čechách jako doklady jeho trojího dobývání v letech 1339, 1399 a 1432/1433, AH 2022/1, s. 83–125. Studie se věnuje nálezům pocházejícím z detektorové prospekce okolí hradu Potštejna ve východních Čechách. Byl získán objemný soubor tvořený zejména hroty šípů a projektily palných zbraní. Na základě koncentrace militarií v rámci hradního kopce lze určit charakter dobývání a stanovit směry útoků na hrad. Obtížněji řešitelná je vazba získaných militarií na konkrétní historickou událost. Dle historických záznamů byl hrad obléhán celkem třikrát: roku 1339, 1399 a v průběhu let 1432–1433. Jako nejpravděpodobnější se jeví spojení nálezů s dobýváním hradu východočeskými husity na přelomu let 1432 a 1433.
- 213. Drnovský Pavel, Sůvová Zdeňka,** Novověké skelety hospodářských zvířat ze Semonice u Jaroměře, ASČ 2022/2, s. 527–550. Studie se věnuje souboru zvířecích kostí ze dvanácti objektů, které byly zkoumány v rámci záchranného výzkumu během výstavby dálnice D11 v úseku mezi Smřicemi a Jaroměří na Králověhradecku ve východních Čechách (obr. 1). Na rozdíl od dalších objektů, kde byly registrovány ojedinělé archeozoologické nálezy, se tyto vybrané situace liší tím, že zde byly přítomny početné nadprůměrné soubory zvířecích kostí, včetně kompletních skeletů domácích kopytníků.
- 214. Drnovský Pavel, Unger Jiří,** Nádobkové kachle ze 14. století z hradu Kost v severovýchodních Čechách. Příspěvek k počátkům užívání kachlů na šlechtických sídlech, AH 2022/2, s. 731–744. Studie se věnuje souboru kamnářské keramiky, který byl objeven při záchranném výzkumu na hradě Kost (Čechy). Kolem je tvořena zlomky baníkovitých kachlů s prodlouženým hrdlem, které se vyznačují aplikací zelené glazury a specifickou keramickou hmotou. Na základě nálezu kontextu a datace zbylých nálezů jsou tyto fragmenty kachlů určeny do období první poloviny 14. století a pocházejí z nejstarší fáze hradu. Zařazení nálezů je ve shodě s analogickými tvary kachlů z německojazyčných oblastí. Soubor představuje doklad užití netypického tvaru nádobkových kachlů v českém prostředí a též dokládá přítomnost kamnového tělesa v kontextu šlechtického sídla v první polovině 14. století.
- 215. Droberjar Eduard,** Spony typu Langton Down ve středoevropském barbariku, ASČ 2022/2, s. 347–354. V obsáhlém souboru spon z doby římské, pocházejícím z detektorové prospekce na germánském sídlišti ve středoevropských Tuletech, je malým fragmentem zastoupen zajímavý typ západořímské (galořímské) spony – s vinutím v trubici, s ostrým zalomením páskového lučičku a s prolamovaným zachycovačem – označený jako Langton Down.
- 216. Droberjar Eduard, Snitilý Pavel, Citterbard Jakub,** Sídlíště ze starší doby římské v Záluží u Čelákovic, ASČ 2022/1, s. 171–202. Sídlíště ze starší doby římské v Záluží u Čelákovic – k záchrannému výzkumu vyvolanému stavbou rodinného domu, který provedlo Muzeum Čelákovice.
- 217. Drtikolová Kaupová Sylva, Vytlačil Zdeněk, Kováčiková Lenka, Látková Michaela, Poláček Lumír, Velemínský Petr,** Stav izotopových výzkumů stravy, rezidenční mobility a zemědělského hospodaření populace Velké Moravy (9.–10. století), AR 2022/2, s. 203–240. Příspěvek souhrnně představuje a propojuje výsledky dosavadních izotopových studií populace Velké Moravy, především obyvatel mikulčické aglomerace, zaměřených na rekonstrukci stravy, migraci, ale i způsobů zemědělského hospodaření ve sledované oblasti.
- 218. Drvola Karel,** Železárenské podnikání Adalberta Lanny v Kladně a ředitel Vojtěšské huti Julius Jacobi, PZB 39, s. 13–45. Významnou součástí podnikání Adalberta Lanny st. (1805–1866) v Kladně se stala výstavba a provozování Vojtěšské huti. Hlavní osobností Vojtěšské huti se stal její pozdější ředitel Julius Jacobi (1831–1889).
- 219. Dufková Alena,** Z muzejních depozitářů. Předměty spolku Kosů chrudimských, CHLV 5/2022, s. 18–20. K zajímavým předmětům z depozitáře spolku.
- 220. Dumková Jana,** Restaurace a penzion Na Krásné vyhlídce, Od Ještěda k Troskám 2022/2, s. 33–36. Penzion Na Krásné vyhlídce – známý turistický cíl v Českém ráji.
- 221. Dvořáčková Soňa, Bernat Jiří,** Příspěvek k poznání středověkého opevnění bývalého benediktinského kláštera v Sázavě, ASČ 2022/2, s. 461–471. K záchrannému archeologickému výzkumu, který v prostoru bývalého kláštera proběhl v souvislosti s realizací projektu „Obnova svatoprokopského poutního areálu na Sázavě“ z let 2018–2021.
- 222. Dvořáčková Soňa, Dvořáček Daniel,** Opevněná lokalita v k. ú. Dobré Pole u Vitic (okr. Kolín), ASČ 2022/1, s. 257–261. Na podzim 2021 narazila S. Dvořáčková při běžné procházce v lese mezi obcemi Svatbín, Brník (okr. Praha-východ) a Dobré Pole (okr. Kolín) na opevněný areál na návrší nad údolím Chotýšského potoka (obr. 1). Ukázalo se, že jde o dosud archeologicky nepoznanou lokalitu. Následně provedli autoři tohoto článku společně s kolegy J. Bernatem (ÚAPPSC), J. Koudelkou a J. Kališem povrchový průzkum lokality. Koncem roku 2021 pak geodet T. Dvořáček zaměřil celkem čtyři profily opevnění v lépe zachované jihozápadní části areálu.
- 223. Dvořák Luděk, Škabrada Jiří, Šnejd Daniel, Tykal Roman,** Mirkovice čp. 1. K osudu nejstaršího známého vesnického domu v Česku, PamátkyJČ 1/2022, s. 148–156. Historie usedlosti od roku 1988, osud zachráněné roubené konstrukce.
- 224. Dvořák Miloš,** Farnost Volčívov od první zmínky v roce 1366 do roku 1848, VSDJT č. 34, 2022, s. 116–124. Historie farnosti.
- 225. Dvořáková Anna,** Budova bývalé německé reálky a její slavnostní sál, OAS 20/2022, s. 159–162. Vznik reálné školy v Olomouci z let 1871–1875, její slavnostní sál a jeho restaurování.
- 226. Ebel Martin,** Kapucínské dřevěné podlahy v panském domě čp. 128 zvaném Ohrazenice v Ratibořských Horách, PP 1/2022, s. 117–120. V patře panského domu Ohrazenice v Ratibořských Horách jsou zachovány dva typy dřevěných podlah. Ukázalo se, že se jedná o varianty, které sice vycházejí z tehdy oblíbených tzv. kapucínských podlah, avšak v řadě detailů posouvají vývoj dál.

- 227. Egert Jaroslav**, Penzionát Králíček, Od Ještěda k Troskám 2022/2, s. 42–49. *Historie ubytovacího zařízení v Kacanovech poblíž Turnova, které funguje dodnes.*
- 228. Ehrlich Marek**, Zámecký park v Červeném Dvoře, ZPK 2022/2, s. 8–12. *Zámecký park v Červeném Dvoře nedaleko Českého Krumlova patří díky svým krajinářským a architektonickým hodnotám ke kulturním památkám významným i za hranicemi jižních Čech. Je přístupný celoročně a prochází jím přírodně-historická naučná stezka.*
- 229. Eigner Jan, Michálek Jan, Červený Aleš**, Nové předneolitické nálezy v širším okolí Horažďovic (horní a střední Pootaví), AzČ 2022/1, s. 14–31. *K předneolitickým nálezům.*
- 230. Erbanová Eva**, Národní podnik Pozemní stavby České Budějovice – prefabrikace rodinných domků v Jihočeském kraji, JSH 91/2022, s. 131–145. *Historie prefabrikace po 2. světové válce v Česku, prefabrikace v jižních Čechách, prefabrikované rodinné domy stavěné podnikem Pozemní stavby ČB.*
- 231. Extermann Grégoire, Zapletalová Jana**, The Hvězda Summer Palace in Prague, the Villa Trivulzio in Rome, and Giovanni Maria Stella, Umění 2022/4, s. 366–382. *Letohrádek Hvězda v Praze, vila Trivulzio del Salone v Římě a Giovanni Maria Stella.*
- 232. Fák Jiří**, Nová expozice v Křimicích, VSPI 2022/2, s. 10–11. *Příspěvek o muzeu, které má expozici věnovanou pokladům z půd.*
- 233. Fák Jiří**, 70 let muzea v Mariánské Týnici, VSPI 2022/2, s. 11–14. *Sedmdesátiletou existenci muzea v Mariánské Týnici připomíná i stejnojmenná výstava výběrem unikátních předmětů, které během uplynulých let muzeum získalo do svých fondů. Kolekce pohlednic, fotografií nebo tiskovin, také předměty z domácností, dobové oděvy, nábytek, stejně jako obrazy, knihy či archeologické nálezy, přibližují sedm dekad muzejních akvizic.*
- 234. Fák Jiří**, Nové pohlednice ve sbírce muzea, VSPI 2022/4, s. 16–18. *K nově získaným pohlednicím do sbírky muzea Mariánská Týnice.*
- 235. Faltíčko Josef**, „Primus Silesiss induxit Scholas Pias“. Stavební dějiny piaristické koleje s kostelem Navštívení Panny Marie v Bílé Vodě u Javorníku, Jesenicko 23, s. 5–19. *Nejstarší dějiny koleje i kostela a peripetie stavby nového kolejišního kostela.*
- 236. Faltýnek Karel, Hlubek Lukáš**, Kolekce archeologických nálezů z Doubravice (okr. Šumperk), AMS 22/2022, s. 82–94. *Nálezové okolnosti souboru, popis a rozbor keramických nálezů a analýza nalezeného okovaného kola.*
- 237. Fantysová Matějková Jana**, „S'en puis parler plus clément“. Guillaume de Machaut jako dvorský úředník a básník na dvoře Jana Lucemburského (ca 1323–1346), ČCH 120/2022 3–4, s. 541–606. *Francouzský básník a hudební skladatel Guillaume de Machaut († 1377), kterého prameny papežského dvora zmiňují jako klerika, člena domácnosti, almužníka, notáře a sekretáře českého krále Jana Lucemburského – znovuobjeven a zkoumán je především v zahraničí, kde se stal v posledních desetiletích předmětem badatelského boomu jak z hlediska literárního, tak i muzikologického. Velkou otázkou však je, do jakého kontextu či perspektivy lze Machautovo působení na Janově dvoře zasadit.*
- 238. Fencel Pavel**, Četnické stanice v letech 1918–1939 na území současného okresu Prachatic, ZS roč. 29, 2022, s. 187–216. *Historie četnictva, historie sborů na území okresu, přehled četnických stanic, seznam jmen četníků v letech 1918–1939.*
- 239. Fetterová Dagmar**, Zámek a park v Břežanech, ZPK 2022/3, s. 8–12. *Obnovení odkazu původních zahrad a parku. Nová zahrada je dělena na dvě části. Menší meditační zahrada se stupňovitými ochozy pro sezení je umístěna v sevřeném prostoru parku. Forma hlavní zahrady potvzuje hlavní osu zámku. Je přirozeně spojena s velkou zámeckou oborou.*
- 240. Fleková Klára, Kypta Jan**, Gotické kachle ze zámku ve Vrchotových Janovicích, ASČ 2022/2, s. 473–479. *Předmětem článku je soubor zlomků gotických kachlů, nalezených při archeologickém výzkumu zámku ve Vrchotových Janovicích (okres Benešov) v letech 2004–2006. Sondy položené v interiéru i exteriéru hlavní zámecké budovy přinesly velké množství nálezových situací vypovídajících o jejím složitém stavebním vývoji ve středověku i novověku. Výzkum vedl Vladimír Brych (1961–2021), který připravoval souhrnnou publikaci, tu však bohužel nestihl dokončit.*
- 241. Fomín Jiří**, Rudolfínské sluneční hodiny s planetními hodinami a gregoriánským kalendářem. Neznámý přístroj Erasma Habermela, SP 2022/2, s. 66–76. *Koncepce vzácného přístroje od dvorního hodínáře Rudolfa II., dnes součástí inventáře zámku Rájec nad Svítavou, odráží dobu vrcholícího zájmu o astronomii, astrologii a nástupu gregoriánského kalendáře.*
- 242. Fröhlich Jiří**, Archeologické nálezy v kronikách okresu Písek, Výběr 1/2021, s. 3–14. *Přepisy vybraných kronikářských zápisů.*
- 243. Fröhlich Jiří**, Dvůr Kračice (Purkratice) u Písku a okolní rybníky, Výběr 2/2021, s. 131–135. *Historie hospodářského dvora.*
- 244. Fröhlich Jiří**, Archeologické nálezy z jihočeských rybníků, Výběr 4/2021, s. 249–254. *Příspěvek přináší přehled nálezů.*
- 245. Fröhlich Jiří**, Středověké zlatodoly u Voltýřova, Výběr 2/2022, s. 98–101. *Příspěvek k nálezům po důlní činnosti.*
- 246. Fröhlich Jiří**, K podobě výpustných potrubí rybníků purkratické rybníční soustavy, NspHČ 2022, s. 9–18. *K technickému řešení detailů konstrukce rybníční soustavy.*
- 247. Frolík Jan**, Pozapomenuté výročí. 100 let Družstva na záchranu hradu Košumberka, CHLV 6/2022, s. 3–4. *Článek mapuje snahy o záchranu zříceniny hradu ve 20. století.*
- 248. Frolík Jan, Musil Jiří, Sedláčková Michaela, Vepřeková Jana**, Skromný dům nebo bohatě vybavená domácnost? Vývoj nemovitosti č. p. 39/1 v Chrudimi – Filištinské ulici, AH 2022/2, s. 453–501. *Archeologický výzkum ve Filištinské ulici v Chrudimi zkoumal především dvorky za jednotlivými domy. Do plochy domů vstoupil pouze v případě č. p. 39/1s gotickými počátky. Zástavba byla rekonstruována jako vývoj od dřevěné stavby s lochem, s kamennou výstavbou v pokročilém 14. století a s nejméně dvěma následnými mladšími úpravami. Obsah odpadních jímek ukazuje na bohatě vybavenou domácnost již během 14. století s vrcholem v první polovině 17. století. Podle nálezů můžeme určit, že ve 14. století nemovitost obýval švec.*
- 249. Futtera Ladislav**, Reprezentace dětských opatroven v českých zemích v letech 1832–1849, ČCH 120/2022 1, s. 81–104. *Článek analyzuje způsoby reprezentace těchto institucí ve veřejném prostoru na příkladu opatroven v Praze Na Hrádku, v Mladé Boleslavi a v České Lípě.*
- 250. Gája Robert, Veverka Lukáš**, „Nový“ Karlín: ohlédnutí za nedávnými proměnami památkově chráněné pražské čtvrti, ZSP 2022/3, s. 13–19. *Plošně památkově chráněný Karlín po povodních 2002 a jeho nenávratná proměna doprovázená ztrátou památkově chráněných budov a budov vykazujících památkové hodnoty.*
- 251. Gaží Martin, Krejčí Aleš**, Památkářským elémem na jihočeském krajském středisku konce šedesátých a počátku sedmdesátých let 20. století, PamátkyJČ 1/2022, s. 117–130. *Rozhovor s osobností české památkové péče.*
- 252. Gelnar Michal**, Drobná středověká hrnčířská figurální plastika z úpatí hradu Tolštejn (věnováno tolštejnologovi Janu Štikovi), DVZ 2022/1–2, s. 75–80. *K nálezům v okolí hradu.*
- 253. Gersdorfová Zlata**, Mizející svět – drobná zahradní architektura v Plzni-Bezovce, PamátkyZČ 2/2022, s. 109–113. *Cílem tohoto příspěvku je představit drobnou architekturu ukrytou v zahradách ve vílové čtvrti v Plzni-Bezovce, která vznikala v době před druhou světovou válkou a stejně tak jako dochované vily je součástí architektonického dědictví.*
- 254. Geršlová Dagmar, Hájek Václav, Javorský David, Kotrba Petr, Lavička Roman, Šálková Kateřina**, Z nejvýznamnějších oprav a restaurování na jihu Čech, PamátkyJČ 1/2022, s. 177–187. *Výběrový přehled obnovených památek.*
- 255. Glombová Jana**, Proměny a revitalizace parku u baziliky Navštívení Panny Marie ve Frýdku, Těšínsko 2, s. 89–102. *Poutní areál s kostelem Navštívení Panny Marie ve Frýdku, historie parku a průběh jeho revitalizace v roce 2021.*
- 256. Grúzová Anna**, Vztah tištěné a rukopisné produkce modlitebních knih 18. a 19. století. Na příkladu variantních názvů „Rajskérůž“, ČL 2022/109 2, s. 195–219. *Modlitební knihy představovaly jeden z nejpopulárnějších artiklů náboženské literatury 18. a 19. století, čemuž nasvědčuje množství titulů české i zahraniční provenience, četnost vydání i formy zpracování. Nabízí se proto otázka, zda se jednalo o přejímaná a přetiskovaná vydání, nebo zda se v závislosti na několika proměnných obsahové výrazněji lišily. Rukopisná a tištěná kniha se v rámci textové kultury vzájemně ovlivňovaly. Předkládaná studie se zaměřuje primárně na studium těchto vazeb.*
- 257. Hájek Václav**, Konzervace zříceniny Karlova Hrádku u Purkarce, PamátkyJČ 1/2022, s. 131–136. *Průběh prací v rámci celkové obnovy areálu zříceniny, popis hradu.*
- 258. Hajná Eva**, Renovace vnitřních prostor barokní kaple na starém hřbitově v Třebenicích, ČG 2022/2, s. 27. *Průběžná periodicky se opakující péče o interiér barokní kaple na hřbitově v Třebenicích, postavené v letech 1689 až 1696 podle projektu Giulia Broggia.*
- 259. Halátek Dalibor**, Kostel Nejsvětější Trojice ve Fulneku a jeho generální rekonstrukce, Památky MaS 1, s. 99–104. *Průběh generální obnovy kostela Nejsvětější Trojice, který je s přílehlým klášterem jednou s nejvýznamnějších památek Moravskoslezského kraje.*

- 260. Halátek Dalibor**, Spolek Kostel svatých Janů v Opavě, Památky MaS 1, s. 113–114. Spolek Kostel svatých Janů – jeho aktivity, cíle a vize při obnově kostela.
- 261. Hálková Helena**, Italská škola v Dačicích, VSDJT č. 34, 2022, s. 174–178. *Historie školy pro děti uprchlíků z jižních Tyrol, soupis žáků.*
- 262. Hamžuka František**, Zpracování železa ve středověké Chrudimi, CHVS 2022/26, s. 95–108. *Záchraný archeologický výzkum z r. 2002 domu čp. 90/1 ve Štěpánkové ulici v Chrudimi. Zvláštní pozornost je věnována nálezům objektů spojených s kovářskou či hutnickou výrobou.*
- 263. Hanáčková Marcela**, The First Steps of Socialist Realism in Czechoslovakia. A Long Visit by Soviet Architects in 1946–1947 and the Czechoslovak Response, Umění 2022/1, s. 19–37. *Počátky socialistického realismu v Československu. Dlouhá návštěva sovětských architektů na přelomu let 1946–1947 a reakce jejich československých protějšků.*
- 264. Hansová Jarmila, Bloch Jiří**, Takzvaný zámek Ohrazenice čp. 128 v Ratibořských Horách z přelomu 18. a 19. století. Příspěvek k poznání panského domu schwarzenberského horního rady, PP 1/2022, s. 97–116. *Příspěvek k dějinám a stavebnímu vývoji panského domu čp. 128 u hráze bývalého rybníka Ohrazenice v Ratibořských Horách, který v havarijním stavu koupil r. 2008 nový majitel a s neuvšedním úsilím jej s cílem pro památkovou autenticitu opravuje.*
- 265. Hanzl Lukáš**, Hradiště na Bažantím vrchu v Sedleci u Karlových Varů, Nspjč 2022, s. 19–22. *Krátký příspěvek k lokalitě hypotetického hradiště.*
- 266. Hanzlíček Tomáš**, Obnova dlažby v poutním kostele sv. Jana Nepomuckého, ZPP 2022/2, s. 296–298. *Obnova dlažby poutního kostela sv. Jana Nepomuckého na Zelené hoře jako součást obnovy areálu poutního místa architekta Jana Blažeje Santiniho.*
- 267. Hanzlíková Hana**, Budova čp. 2 v areálu zámeckého pivovaru v Jindřichově Hradci, DĚS 2022, s. 103–111. *Zámecký pivovar v Jindřichově Hradci představuje jeden z nejvýznamnějších českých souborů staveb tohoto typu. Naše hodnocení se z jeho areálu zabývá budovou Starého pivovaru č. p. 2. Zde nejceněnější části vznikly v jednom stavebním období v 16. století a za přímé účasti italského stavitele. Radikálním zvratem v organizmu domu byly zásadní, ale dlouhodobé opravy a stabilizace po požáru z počátku 18. století. Probíhaly zřejmě až do období klasicismu. Poslední významnou etapou vývoje stavby je období 19. století, kdy byl modernizován provoz. Informace o tomto časovém úseku čerpáme z dochovaných plánů. Stavebně historický průzkum proběhl v r. 2008 a mohl tak dokumentovat stav objektu, provozních zařízení, ještě před zhoubným požárem budovy v r. 2011. Zasažena byla hlavně rozsáhlá horní a podkrovní patra s trámovými stropy na dřevěných sloupech, mohutné konstrukce krovů a autenticky dochované technologické prvky provozu.*
- 268. Hartmann Ivo**, Příčiny vzpoury vězňů v Nápravně výchovném ústavu ministerstva vnitra Minkovice v roce 1968, Fontes Nissae 2022/1, s. 2–19. *Vzpouřa vězňů v NVÚ Minkovice ze společensko-politického pohledu. Role médií, vliv amnestie nastoupivšího prezidenta.*
- 269. Havelka Jan**, Zlatá éra hostinců na Česko-dubsku. Od Ještěda k Troskám 2022/2, s. 37–41. *Historie pohostinství v Podještědí v 19. až 20. století.*
- 270. Havelka Jan, Miloš Peter**, Geofyzikální průzkum opevněných přemyslovských center na Moravě, AH 2022/1, s. 7–37. *Cílem práce je prezentovat výsledky nedestruktivního průzkumu, především geofyzikální prospekce, sedmi vybraných mladohradištních center na Moravě: Brno – Staré Zámky, Dolní Věstonice – Vysoká zahrada, Drnholec, Rokytka, Spythněv, Stavenice a Sudoměřice. Příspěvek představuje nově získané poznatky o struktuře osídlení a fortifikačních systémech, sumarizuje dosažené výsledky a dává je do souvislosti s fakty známými ze starších archeologických průzkumů a výzkumů. Na všech lokalitách byl v maximálním možném rozsahu proveden magnetický průzkum. Při průzkumu fortifikací byl dodatečně aplikován georadarový průzkum a ERT. Na lokalitách s vhodnými podmínkami byly uskutečněny povrchové sběry. V rámci dálkového průzkumu byly ze zemědělsky využívaných poloh analyzovány ortofotosnímky. U lokalit situovaných v lesním prostředí byla využita data z laserového skenování.*
- 271. Havlice Jiří, Militká Lenka, Tomášek Martin**, Dopady kůrovce – kalamity na archeologické dědictví v lesním prostředí s příklady poškozených či zničených archeologických památek v jižních Čechách, ZPP 2022/4, s. 523–528. *Příspěvek shrnuje problematiku ochrany archeologického dědictví na zalesněných územích s intenzivní plošnou těžbou dřeva a následným zalesňováním, snaží se navrhnout dílčí řešení a dále předkládá několik konkrétních příkladů narušených lokalit z jednoho z nejohroženějších regionů v rámci České republiky, kterým jsou jižní Čechy.*
- 272. Havrda Jan, Podliska Jaroslav**, Raně středověké opevnění Prahy. Archeologické nálezy z let 2002–2016 z Malé Strany, ASČ 2022/2, s. 381–436. *K archeologickým výzkumům na katastru Malé Strany z let 2002–2016, kdy na jihozápadním okraji opevněného areálu postupně proběhly různé velké terénní akce, realizované archeologickým pracovištěm Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Praze. Zmíněné akce se uskutečnily převážně na jižním svahu hradčanského návrší, jižně a západně od Malostranského náměstí. Některé nové poznatky o raně středověkém opevnění této části pražské sídelní aglomerace.*
- 273. Havrda Jan, Taibl Pavel, Tryml Michal**, Archeologický výzkum na zahradě Anežského kláštera v Praze. K poznání předlokačního osídlení severovýchodní části Starého Města, SP 2022/2, s. 2–39. *Vyhodnocení archeologických výzkumů probíhajících na klášterní zahradě od 60. let 20. století eviduje pro dobu před založením kláštera v letech 1231–1232 pouze řídce periferii jejího pozemku, současně bylo příležitostí prezentovat předlokační lokalitu v blízkém okolí a ve zkratce načrtnout postup osídlování staroměstských říčních teras.*
- 274. Heckmann Irmhild**, Exil ve vlasti. Pražské roky posledního pasovského knížete-biskupa Leopolda Leonharda z Thun-Hohensteinu, SP 2022/1, s. 122–155. *Pražské roky posledního pasovského knížete-biskupa Leopolda Leonharda z Thun-Hohensteinu.*
- 275. Hejný Lukáš**, Muzealizace stavebního truhlářství, MVP 2022/1, s. 3–13. *Příspěvek je věnován základnímu seznámení s truhlářským řemeslem a jeho díly, procesu a možnostmi transferu stavebního truhlářství a jednotlivých jeho složek do muzejního prostředí, jeho muzealizaci, a dále pak možnostem jeho prezentace v tomto prostředí.*
- 276. Hendrychová Soňa, Dvořáčková Soňa, Laval Filip, Neustupný Zdeněk, Sommer Petr**, Nové poznatky ke středověkému stavebnímu vývoji klášterního kostela sv. Prokopa v Sázavě, AH 2022/1, s. 173–185. *Příspěvek přináší informaci o nových poznatcích ke středověkému stavebnímu vývoji kostela sv. Prokopa v Sázavském klášteře. Pod podlahou krypty pod východním závěrem kostela byl objeven základ neznámé přímé zdi. Na západním okraji nedostavěného gotického kostela byla odkryta situace související s přerušením stavby ve 14. století.*
- 277. Henke Václav**, Obnova Dittrichova mauzolea v Krásné Lípě, DVZ 2022/1–2, s. 89–98. *K obnově hrobky jedné z nejvýznamnějších přemyslovských rodin severu Čech, která je dílem slavného německého architekta Julia Carla Raschdorffa – pro svého otce ji nechal postavit Carl Dittrich.*
- 278. Heřmanová Lada**, Exkurz do symboliky novověké hrobové výbavy na příkladu nálezů devocionálií z výzkumu kostela sv. Michala v Libkovicích z let 2019 a 2020, AzČ 2022/1, s. 130–142. *Úvod do problematiky novověké hrobové výbavy.*
- 279. Hingar Darius**, Zajímavost z Muzea Českého granátu, ČG 2022/4, s. 14–15. *Václav Kosina, starosta, učitel a ředitel školy a obnovitel poválečného muzea v Třebenicích a jeho rozsáhlá archivní pozůstalost, kterou muzeum získalo od Kosinových potomků žijících v Londýně.*
- 280. Hirsch Jan**, Zvon z kostela Nejsvětější Trojice ve Stranně (1614), PPŽ 2022, s. 83–87. *Zvon z kostela Nejsvětější Trojice ve Stranně z roku 1614. O jeho původu a akvizici do muzejní sbírky. Zdrojem informací o památce nejsou jen archiválně uložené v SOkA Chomutov v Kadani. Velkou vypovídací hodnotu má sbírkový předmět sám o sobě, zejména nápisy a erby na něm.*
- 281. Hlásek Daniel, Čapek Ladislav, Světlík Ivo**, Hrad nebo pravěké hradiště? Stávající znalosti o lokalitě Velešín – Kamenná věž (okr. České Budějovice), AVJČ 35/2022, s. 41–81. *Popis lokality, přehled dosavadních výzkumů, výsledky výzkumu v roce 2018, výsledky analýz, seznam nálezů.*
- 282. Hlava Miloš**, K počátkům Státního archeologického ústavu: Adenda et corrigenda, ASČ 2022/1, s. 49–68. *Tento článek je primárně věnován konstituování Státního archeologického ústavu, jakkoliv ani situace na ministerstvu školství a národní osvěty nezůstává nepovšimnuta.*
- 283. Hlava Miloš**, Posudky Bezpečnostní služby (Sicherheitsdienst) na české prehistoriky. Ke konstituování Badatelské rady pro pravěk (Forschungsrat für Vorgeschichte) v letech 1940–1942, ASČ 2022/1, s. 69–78. *Posudky vypracované v letech 1940 a 1941 Bezpečnostní službou na české prehistoriky v souvislosti s jejich zamýšleným členstvím v Badatelské radě pro pravěk tvoří jen nepatrnou epizodu z dějin protektorátní archeologie. Přesto jde o epizodu navýsost zajímavou.*
- 284. Hlava Miloš**, Disertační práce Hanse Vajnera o pravěkém a časně historickém osídlení Prahy z roku 1938, ASČ 2022/2, s. 307–324.

Článek se věnuje absolventské práci Hanse Vajnera, která pojednává o pravěké a časně historické osídlení území Prahy (Vajner 1938). Práce vznikla ve 30. letech 20. století v rámci Pravěkého semináře Německé univerzity v Praze, kde byli v té době pouze ve dvou případech autory disertačních prací muži-studenti.

- 285. Hlava Miloš**, Státní ústav pro archeologii a dějiny umění – reálná koncepce z roku 1945? Kapitola z dějin Státního archeologického ústavu, ASČ 2022/2, s. 325–340. Hlavní téma tohoto článku tvoří koncepční návrhy Zdeňka Wirtha, jako kontextuální rámec je jim předloženo shrnutí organizačních proměn, jimiž Státní archeologický ústav prošel do svého přerodu v Archeologický ústav nově založené Československé akademie věd na přelomu let 1952 a 1953.
- 286. Hlinka Soběslav**, Říční lázně v Potštejně, PN 2022, s. 49–56. Lázně v Potštejně zřízené Okrašlovacím spolkem s dlouholetým předsedou Janem Urbanem Jarníkem. Příspěvek k historii lázní i jejich úpadku.
- 287. Hlobil Ivo**, O výzkumu a autentičnosti tovačovského quattrocenta, ČSPS 2022/2, s. 98–109. Quattrocento v Českých zemích a portál tovačovského zámku; rekapitulace stavu poznání.
- 288. Hodač Jindřich, Zemánková Anna, Řáda Tomáš**, Ortofota z historických leteckých snímků – specifikum tvorby a možnosti využití, DĚS 2022, s. 117–126. K možnostem využití.
- 289. Hofman Marek, Kačerová Jana**, Výroba dopravních prostředků v českolipské vagonce, Bezděz 31/2022, s. 71–83. Článek si klade za cíl navázat na text, vydaný v předcházejícím roce ve sborníku Bezděz 30/2021, který představil historii a vývoj českolipského závodu. Pokračování je zaměřeno na výrobu veškerých dopravních prostředků v českolipské vagonce od 20. let minulého století až do roku 1996, kdy vagónku zakoupila první zahraniční společnost Deutsche Waggonbau.
- 290. Holeček Jan**, Filiální kostel sv. Marka v Těchobuzi ve světle nových poznání, DĚS 2022, s. 155–172. Drobný filiální kostelík sv. Marka v Těchobuzi poblíž Pelhřimova je příkladem venkovské sakrální stavby s mimořádně vrstevnatými dějinami, které se na první pohled zcela skrývají. Dosavadní umělecko-historické poznatky, nejkomplexněji popsané v soupise památek z roku 1906 a částečně ve zprávách KSSPPOP v Českých Budějovicích ze 70. let měly kostel za gotický, za první poloviny 14. století, a přisuzovaly mu pouze jednu větší barokní přestavbu na konci století 17. století. Podrobný stavebně-historický průzkum však odhalil přinejmenším další dvě vrstvy pozdně gotické, jednu pozdně renesanční, dokonce tři barokní a další dvě v průběhu 19. století. Ty všechny poměrně dobře dokumentují charakter vztahu místního patronátu k farnosti, respektive svatostánku.
- 291. Holeček Kajetán**, Bohemian Jews in Poznań after 1541: Merchants, Rabbis and Exiles, JB 2022/2, s. 5–30. Studie osvětluje na základě studia pražských a poznaňských městských knih migraci a mobilitu Židů mezi Čechami a polskou Poznaň po vyhnání Židů z Čech roku 1541.
- 292. Holoubek Ladislav, Sklenář Michal**, Hugo Doskočil – kněz a „diecézní konzervátor“ v Hradci Králové. Příspěvek k proměnám církevní a státní péče o sakrální památky v první polovině 20. století, ZPP 2022/1, s. 55–64. Hugo Doskočil (1875–1961) patří k osobám, které v první polovině 20. století dlouhodobě a úspěšně propojovaly církevní kariéru s působením v profánním prostředí. Po celé meziválečné období zastával funkci státního konzervátora pro okres Hradec Králové, čile korespondoval a osobně intervenoval ve prospěch památkové péče a odborného přístupu.
- 293. Holubec Stanislav**, České a polské Krkonoše 1945–1963: mezi ochranou přírody a modernizací, ČCH 120/2022 3–4, s. 777–833. Článek se chce zaměřit na analýzu turisticko-ochranného vývoje krkonošského pohorí na obou stranách hranice v prvních dvou desetiletích po roce 1945. V úvodu je zmíněn dopad událostí tzv. velkých dějin na obě strany hor: zánik třetí říše, odsun německého obyvatelstva, osídlování obyvatelstvem českým, resp. polským a nastolení režimů sovětského typu. Příspěvek si klade otázku, jak se na obou stranách hor projevovale poválečné poplášťování, resp. počesťování hor, destrukce turistických infrastruktur a jejich modernizace, případně výstavba nových, zpřístupňování hor turistům, vnímání environmentální destrukce a s ní spojené snahy hory ochraňovat vrcholící na obou stranách zřízením národních parků v letech 1959, resp. 1963.
- 294. Holý Zdeněk**, Transparentní povrchové úpravy na mobiliáři ze dřeva, ZPP 2022/4, s. 596–602. Cílem článku je upozornit na význam originálních povrchových úprav historického nábytku, které jsou nositelem důležitých informací o daném kusu mobiliáře, jeho dataci, provenienci, technické a estetické kvalitě, a na potřebu jejich zachování při restaurátorských zásazích.
- 295. Honys Vít**, Umělecký význam kostela sv. Barbory u Zahrádek u České Lípy, MC 2022/1–2, s. 21–34. Areal původně renesančního kostela spojeného s Markétou z Lobkovic se nachází na vyvýšenině, stranou mimo současnou obec. Sestává z přístupového schodiště se sochařskou výzdobou, samostatné zvonice, kostela s hrobkou, hřbitovem a ohradní zdí. Jedná se o poměrně autenticky dochovanou ukázkou venkovské sakrální architektury se zajímavým půdorysem i stavebním vývojem.
- 296. Horáček Martin**, Světové dědictví UNESCO – mezi výjimečností a reprezentativností, ZPP 2022/2, s. 149–162. Příspěvek reflektuje poselství Úmluvy o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví a ideu Seznamu světového dědictví, připomíná klíčové náležitosti tvorby Seznamu a komentuje některé sporné momenty doprovázející jeho existenci.
- 297. Horák Petr**, Několik příkladů krovů s podobnou konstrukcí na venkovských domech v okrese Ústí nad Orlicí, PamátkyVČ 3/2022, s. 96–106. K zajímavým objektům nechráněných nemovitých památek určených k demolici, do nichž byl autorovi umožněn přístup – krokvní krovů hambálovské soustavy.
- 298. Hosnedl Antonín, Solpera Jan**, Záhadná Příkopa, Výběr 4/2022, s. 213–233. Historie terénního útvaru po zakládání rybníku.
- 299. Hosnedl Jan**, Naučná stezka Bohumila Konečného, VSPI 2022/2, s. 15–17. Naučná stezka vede krajem spjatým s pobytem a tvorbou Bohumila Bimby Konečného, významného malíře a ilustrátora zejména dobrodružných knih a časopisů pro mládež, foglarovek apod., v okolí obce Liblín a soutoku řek Berounky a Střely.
- 300. Houdek J.**, Třebenické mlýny, ČG 2022/4, s. 16. Na potoce zvaném Modla, na úpatí Českého středohoří, bylo postaveno v minulosti 16 mlýnů, z toho na středním toku Modly, v obvodu města Třebenice, 6 mlýnů, které příspěvek popisuje.
- 301. Houšková Daniela, Tomíček Tomáš**, Hrad Pecka. Nové poznatky z oprav východní části severní terasy, ČSPS 2022/1, s. 1–29. Výsledky stavebně-historických průzkumů a archeologického výzkumu doprovázejících opravu východní části severní terasy hradu Pecka.
- 302. Houšková Kateřina, Kracík Matyáš**, Nově prohlášené nemovité kulturní památky na území hl. m. Prahy v roce 2021, SP 2022/1, s. 168–172. Soupis nově prohlášených nemovitých kulturních památek v Praze v roce 2021.
- 303. Houšková Kateřina, Kracík Matyáš, Schránilová Anna**, Architektura pražského metra v 80. letech, ZPP 2022/3, s. 401–420. Třetí díl minisérie o architektuře pražského metra se tentokrát věnuje úsekům uvedeným do provozu v 80. letech 20. století.
- 304. Hrachová Hana**, Město Rokycany v roli patrona kostela sv. Jana Křtitele v Čížkově do roku 1714, JiPl 2022, s. 106–148. Příspěvek k dějinám města Rokycany.
- 305. Hrdina Martin**, „...mluviti ze stanoviska ne národního, ne politického, ale čistě estetického“ Kritika v Literárním odboru Umělecké besedy v letech 1864–1874, MH 12, 1/2021, s. 9–45. Cílem této studie je podat komplexní obraz o literární kritice na půdě pražské Umělecké besedy v prvních deseti letech fungování spolku. Předmětem pozornosti jsou jak formy, kterých posuzování nové české literární produkce nabývalo v činnosti literárního odboru, tak průběžná reflexe kritiky coby instituce literárního života.
- 306. Hruška Jakub**, Bývalá kaple sv. Antonína Paduánského a sv. Floriána v Třeštině, SSOAŠ 13/2022, s. 65–67. Pártání po osudech třeštinské kaple.
- 307. Hrušková Jana**, Výstavba a rekonstrukce okresních silnic na Kdyňsku v 1. polovině 20. století, ZA 2022 [XIII], s. 104–119. K rozvoji lokální infrastruktury počátkem 20. století.
- 308. Hunčovský Tomáš**, Martin Grejnar z Veverí a Mysletína a jeho „krátké“ působení na Lhenicku, ZS roč.29, 2022, s. 133–148. Životopis nobilitovaného rožmberského úředníka, okolnosti získání panství, osudy statku po smrti Martina Gejnara.
- 309. Hůrka Martin**, Dendrodota z kostela a tvrze ve Vyšehořovicích, SAZ 10/2, s. 139–142. Dendrochronologická datování aktuálně provedená na dvou historických stavebách ve Vyšehořovicích umožnila s velkou mírou pravděpodobnosti zpřesnit dobu výstavby věže kostela (konec 30. let 14. století) a mladší brány tvrze (patrně kolem či po roce 1567).
- 310. Hušťák Pavel, Švácha Hynek**, Sázava – nové doklady sídelní aglomerace z doby středohradištní, PBL 2022/1, s. 6–8. Ke zpřesnění datace osídlení lokality na základě výsledků záchranného archeologického výzkumu vyvolaného výstavbou komunikace a nových RD, který prováděla na jihozápadním okraji města Sázava archeologická společnost Pueblo o.p.s.
- 311. Chmelíř Václav**, K podobě původní tvrze ve Veselí u Janovic, Hláška 2022/3, s. 43–46. Zámek ve Veselí (okr. Klatovy) se dnes nachází ve zříceninách. Jedná se pohledově o pseudogotickou stavbu z 19. století, prameny však uvádí doklady o existenci zdejšího panského sídla

jíž od středověku. Tudíž se objevuje otázka, jaký je vztah mezi dnes (již jen zčásti) stojícím zámekem a v minulosti připomínaným objektem.

- 312. Chmelíř Václav, Anderle Jan,** Méně známé druhé panské sídlo v Červeném Hrádku u Plzně, *Hláška* 2022/4, s. 59–61. *K historii panského sídla vzniklého v 18. století ve vrchnostenském dvoře. Pozůstatky tohoto dvora lze dosud rozpoznat v zástavbě vsi Červený Hrádek.*
- 313. Chotěbor Petr,** Stromová síň zámku v Bechyni, *ČSPS* 2022/4, s. 193–208. *Výsledky posledního průzkumu tzv. Stromové síně zámku Bechyně; popis, kamenické opracování; seznam kamenických značek, analogie, datování; Stromová síň v Bechyni v odborné literatuře.*
- 314. Chudárek Zdeněk,** Areál poutního kostela sv. Jana Nepomuckého na Zelené hoře – 50 let památkové péče, *ZPP* 2022/2, s. 284–295. *Rekapitulace 50 let péče o poutní kostel sv. Jana Nepomuckého na Zelené hoře; lidé, projekty, realizace.*
- 315. Chupík František, Belšík Ondřej,** O záchraně a novém zpřístupnění paláce hradu Helfštýna, *Památky MaS* 1, s. 83–98. *Cílem příspěvku je přiblížit vnitřní postoje NPÚ a teoretickou argumentaci, která reflektuje na stavební zásah provedený v letech 2017–2020 na paláci hradu Helfštýna nedaleko Lipníka nad Bečvou.*
- 316. Chvála Jiří,** Zaniklé pardubické firmy na výrobu zařízení pro mlýny, *ZKPP* 9–10/2022, s. 325–329. *Příspěvek mapuje historii specializovaných výrobních firem J. Hübner & K. Opitz, Machaň a spol., Jos. Prokop synové TMS, obnovený Prokop – mlýnské stroje. K počátkům industrializace na Pardubicku.*
- 317. Chvála Jiří,** Barokní sýpka ve Starém Hradišti u Pardubic, *ZKPP* 11–12/2022, s. 366–369. *Budova obilní sýpky (čp. 97) stojí na jihovýchodním okraji obce vedle méně frekventované komunikace, a ač se jedná o poměrně velkou budovu, není povědomí o její existenci obecně příliš rozšířeno. Sýpka je v držení soukromých vlastníků a objekt stále slouží jako rovnopodlažní sklad ke skladování různého zboží.*
- 318. Chvojka Jiří,** Nález zlaté mince od Pašic, *Výběr* 3/2022, s. 198. *Příspěvek přináší popis nálezu.*
- 319. Chvojka Ondřej,** Depot žebíř ze závěru starší doby bronzové od Drahonice (okr. Strakonice), *VaV* 2022/12, s. 3–12. *Lokalizace a nálezy okolností, popis nálezu, vyhodnocení analýz, interpretace nálezu.*
- 320. Chvojka Ondřej, Fröhlich Jiří, John Jan,** Bronzová kovadlinka ze střední doby bronzové ze Zlivic, okr. Písek, *AVJČ* 35/2022, s. 83–92. *Lokalizace nálezu, nálezy okolností, popis a výsledky analýz.*
- 321. Chvojka Ondřej, John Jan, Král Vlastimil, Menšík Petr, Průchová Erika, Nožínová Soňa, Beneš Jaromír,** Mohylový hrob z počátku mladší doby bronzové u Předních Ptákov (okr. Strakonice), *AVJČ* 35/2022, s. 93–110. *Lokalizace nálezu, nálezy okolností, popis a výsledky analýz.*
- 322. Jan Schindler, Ludvík Seko, Zuzana Drahotová,** Umění měnící proměny. Konverze Zengerovy trafostanice na muzeum umění v Praze, *ERA* 21 2022/4, s. 14–19. *Ve významné poloze v centru Prahy, na ulici Klárov hned naproti Starým zámeckým schodům, vznikla po rozsáhlých stavebních úpravách z původní Zengerovy transformační stanice nová galerie současného umění: Kunsthalle Praha. Trafostanice tu v 30. letech 20. století nahradila ještě předchozí budovu Bruských kasáren a kombinovala tehdy umírněnou klasicistní fasádu s moderně industriálním vnitřkem.*
- 323. Jančo Milan,** Pátrání po oponách. Synagogální textilie z Vinohradské synagogy ze sbírek ŽMP, *Roš Chodeš* 2021/2, s. 13–13. *Identifikace synagogálních opon, pláštů na Tóru a polštáře používaných ve Vinohradské synagoze ve sbírce textilií Židovského muzea v Praze, v souboru textilií „z depožitáře“.*
- 324. Jančo Milan, Aaron Pollak.** Muž, jenž dal světu krabičku na sirky, *Roš Chodeš* 2021/5, s. 18. *Život a práce Aarona Pollaka, vynálezce krabičky na sirky, rodáka z vesnice Všeřadice na Berounsku, kam – do místní synagogy – věnoval dvě synagogální opony dochované ve sbírce textilií Židovského muzea v Praze.*
- 325. Jandáček Václav,** Povodeň v Karlíně – vzpomínka statika, *ZSP* 2022/3, s. 10–12. *Asanace v pražské čtvrti Karlín po povodních 2002 a asanace podložené častokrát pouze ne zcela věrohodným posudkem statika.*
- 326. Jandáček Václav,** Nekrolog za zahradu usedlosti Turbová, *ZSP* 2022/3, s. 20–23. *Usedlost Turbova a výstavba obytných domů v její zahradě znamenající její definitivní zánik.*
- 327. Jankulíková Alžběta,** Stopy železniční kolonie v Nymburce, *PSČ* 1/2022, s. 39–58. *Článek se věnuje železniční kolonii v Nymburce – okolnostem jejího vzniku, původní podobě, proměnám v průběhu 20. století i perspektivě další existence jejích dnešních pozůstatků.*
- 328. Janouch Ladislav,** Obnova drobných sakrálních památek na Čes-
- kolipsku a Litoměřicku provedená Mgr. ak. sochařem Davidem Janouchem, *Bezděz* 31/2022, s. 163–170. *V českolipském a litoměřickém regionu a jejich okolí proběhla v posledních deseti letech obnova a restaurování některých drobných sakrálních objektů, které prováděl Mgr. ak. sochař a restaurátor David Janouch.*
- 329. Jarošek Radim, Šádek Jan,** Felixkapelle neboli kaplička sv. Antonína Paduánského v Bartošovicích, *Poodří* 1, s. 61–66. *Historie kapličky v Bartošovicích.*
- 330. Jelínková Andrea,** The Publishing Practice and Reading Culture of Moravian Jews in the Second Half of the Eighteenth Century, *JB* 2022/1, s. 33–61. *Studie podrobně zkoumá produkci moravské hebrejské tiskárny v 18. století a rozkrývá dosud nezkoumaný vztah mezi vydavatelskou strategií a čtenářskými schopnostmi moravských Židů.*
- 331. Ježek Josef,** Mikroskopická analýza vybraných nožů z doby bronzové z Plzeňského kraje, *AzČ* 2022/1, s. 90–102. *K průzkumu bronzových nálezů.*
- 332. Jindra Martin,** Válečný osud zvonů. (Rekvizice zvonů T. G. Masaryka a Mistra Jan Hus ze sboru Mistra Jakoubka ze Stříbra), *Podbrdsko* 2022/29, s. 155–168. *Bronzové zvony byly dle nařízení z r. 1942 odvezeny většinou do Německa. Poválečné pátrání a úspěšné navrácení do příbramského kostela Církve československé (husitské).*
- 333. Jiráková Dana,** Nemovitě kulturní památky prohlášené v Královéhradeckém kraji v roce 2021, *PamátkyVČ* 3/2022, s. 107–115. *Seznam nově prohlášených nemovitých kulturních památek v Královéhradeckém kraji v roce 2021.*
- 334. Jiránek Tomáš,** Centrální lázeňský park v Poděbradech – investice do kultury prostředí se vždy vyplatí, *ZPK* 2022/4, s. 46–50. *Nejstarší část parku vznikla na místě bývalého panského sadu podle návrhu architekta Františka Jandy. Postupně byl rozšiřován a dnes je oblíbeným místem procházek a relaxace nejen lázeňských hostů. Kromě vzrostlých stromů a tvarovaných keřů se v parku nachází i květinové záhony, květinové hodiny s trpaslíkem, který odbíjí čas na muchomůrku, sochařská výzdoba, fontány a především kolonáda prof. Libenského nad pramenem minerální vody.*
- 335. Jirásek Václav,** K výročí 60 let od konce Dolu Pětiletka ve Starém Sedloňově, *RK* 2022/64, s. 38–41. *Těžba černého uhlí na Trutnovsku v Jestřebích horách.*
- 336. John František,** Zvon a křtitelnice v Dačicích. K autorství a výzdobě pozdně gotických kovolijevských památek, *VSDJT* č. 34, 2022, s. 47–59. *Popis předmětů, ikonografie výzdoby.*
- 337. John Jan, Erban-Kočergina Julie, Kocina Jan,** Z východního Srbska do jižních Čech aneb Původ mědi eneolitické sekery z Mastné (okr. Jindřichův Hradec), *NspHČ* 2022, s. 23–26.
- 338. Jonová Jitka,** Církevní památková péče ve druhé polovině 20. století se zaměřením na olomouckou arcidiecézi, *ZPP* 2022/1, s. 47–54. *Péče o církevní památky na území Olomoucké arcidiecéze v letech 1949 až 1989, kdy po listopadu a změně politické situace v Československu byla zřízena diecézní komise pro sakrální umění, jako je poradní komise ordináře v oblasti péče o umělecké sakrální památky*
- 339. Jozefacka Anna, Mahler Luise,** Reading Picasso in Munich and Prague in 1922, *Umění* 2022/2, s. 156–172. *Interpretace Picassa v Mnichově a Praze v roce 1922.*
- 340. Jürgens Martin,** A crowd of mercurial globules: Microscopic Examination as a Precursor to Etching Daguerreotypes in 1839 and 1840, *Umění* 2022/3, s. 265–278. *„Shluk rtuťových kapek“. Mikroskopické pozorování jako předstupeň leptání daguerotypií v letech 1839–1840.*
- 341. Jurigová Alena,** Artikule železničního cechu novoševcovského z roku 1597: příspěvek k dějinám cechovníctví v městečku Železnici, *Z Českého ráje a Podkrkonoší* 2022/35, s. 76–96. *Nové písemnosti v SOkA Jičín osvětlují cechovní život v Železnici na Jičínsku.*
- 342. Kabeláčová Petra,** Ohlédnutí za výstavou 120 let muzea v Rumburku, *DVZ* 2022/1–2, s. 108–109.
- 343. Kabeláčová Petra,** Archeologický výzkum na Lužickém náměstí v Rumburku v roce 2022, *Mandava* 2022, s. 14–22. *Záchraný archeologický výzkum v roce 2022 odhalil základy nejstarších objektů a pozůstatky lidské činnosti v centru Rumburku.*
- 344. Kadlec Antonín, Kovář Miroslav, Macek Petr,** Nález nástěnné malby v kostele Všem Svatých v Litoměřicích, *MC* 2022/1–2, s. 5–20. *Kostel představující jednu z dominant jadra města byl barokně přestavěn počátkem 18. století Octaviem Broggiem. V kostele je zachováno středověké zdivo starší stavby, která kostelu předcházela. Během obnovy střešního pláště byly v roce 2021 objeveny neočekávané středověké nástěnné figurální malby.*
- 345. Kadlec Gustav,** Znaky na podstavcích soch na dašickém náměstí,

- ZKPP 1–2/2022, s. 35–38. Tři barokní sochy, představující sv. Václava, sv. Barboru a sv. Norberta (zakladatele premonstrátského řádu), stojí na severní straně dašického náměstí. Na podstavcích prvních dvou jsou vytesány znaky zadavatelů díla, třetí (sv. Norbert) má v ozdobné kartuši pouze prázdný štít.
- 346. Kadlec Gustav**, Znak Jiřího Adelsbacha z Damsdorfu, ZKPP 3–4/2022, s. 118–120. Ke znaku prvního pardubického hejtmána (od roku 1563) Jiřího Adelsbacha z Damsdorfu, pocházejícího ze starého slezského rodu, původně žijícího v okolí Svídnice.
- 347. Kadlec Gustav**, Matyáš Levhartický z Levhartic, ZKPP 5–6/2022, s. 184–186. Významný pardubický měšťan zastávající na panství místo důchodního písaře, pohřbený v kostele sv. Jana Křtitele. Jeho mramorová náhrobní deska byla při výměně kostelní dlažby roku 1881 vyjmuta z podlahy a v roce 1903 umístěna na vnější straně zdi, kde zůstala až do devadesátých let, kdy byla přenesena do lapidária městského muzea.
- 348. Kadlec Gustav**, Dva náhrobky rytířů ze Sulic ve Slepoticích, ZKPP 7–8/2022, s. 225–228. K náhrobkům Slepotických ze Sulic, českého rytířského rodu pozdního středověku a raného novověku, který vymřel po polovině 17. století.
- 349. Kadlec Gustav**, Působení Gerštorfů z Gerštorfu na Pardubicku, ZKPP 9–10/2022, s. 303–307. Příspěvek seznamuje s historií šlechtického rodu Gersdorffů z Gersdorffu pocházejícího původně z Lužice a jeho působením na Pardubicku.
- 350. Kadlec Gustav**, Thunové a Choltice, ZKPP 11–12/2022, s. 363–366. Příspěvek k historii šlechtického rodu.
- 351. Kaláb Jiří, Bryol Radek**, Transfer dřevěné stodoly ze Skaličky, Památky MaS 1, s. 73–82. Stodoly a jejich vývoj, špaletové stodoly, stodola ve Skaličce a její transfer.
- 352. Kamenář Jan**, Kutnohorská místní dráha firmy M.B.Teller, KM 1/2022, s. 18–20. Ke vzniku a historii kutnohorské místní dráhy, kterou firma M. B. Teller napojila oba své cukrovarny na státní železnici.
- 353. Kanáková Ludmila, Trampota František, Dreslerová Gabriela, Nosek Vojtěch, Přichystal Antonín**, Proto-Neolithic settlement feature for leather processing. Analysis of the Epi-Lengyel lithics from Drnholec, South Moravia, AR 2022/3, s. 346–380. Časné eneolitický objekt na zpracování kůže. Analýza epilengyelské šitápané industrie z Drnholce.
- 354. Kaniová Petra, Kolář František, Koudelová Jana, Rosová Romana, Stabrava Pavel**, Archeologický výzkum reliktů středověké architektury v městské památkové rezervaci Nový Jičín, VSN 72, s. 118–125. Poznatky z 1. fáze archeologického výzkumu a stavebněhistorického průzkumu domu č. p. 91/7 na Křižkově ulici v městské památkové rezervaci Nový Jičín.
- 355. Karliček Petr**, Stručné dějiny povrlské kovárny (čp. 27/2), PÚV 25/2022, s. 2–7. Příspěvek popisuje historii souboru budov lidové architektury.
- 356. Kasík Stanislav**, O znaku města Jilemnice, Z Českého ráje a Podkrkonoší 2022/35, s. 97–129. Historie městského znaku, pečeti a praporu města Jilemnice.
- 357. Kasl Filip, Sokol Petr**, Příspěvek k poznání zázemí hradu Věžka u Plzně. Fortifikace a komunikace v blízkém okolí hradu, AH 2022/2, s. 625–653. V blízkém okolí hradu Věžka jsou dochovány terénní reliktů, kterým nebyla dosud věnována pozornost, případně je jejich dosavadní interpretace nejistá. Starší výzkumy přinesly několik nálezů, jejichž pozoruhodná interpretace byla následně literaturou přejímána (nález tzv. převoznického kamene označujícího místo středověkého převozu, hráz středověké říční přehrad). Archeologická sondáž v okolí hradu v kombinaci s povrchovým a detektorovým průzkumem a se studiem písemných pramenů je pokusem o jednoznačnější interpretaci terénních reliktů i starších nálezů. Získané poznatky se týkají nejen lokalizace a způsobu překonávání řeky v blízkosti hradu, ale i zabezpečení hradu proti obléhání a jeho uplatnění v praxi.
- 358. Kasný Filip, Křišťal Petr, Štefl Jindřich**, Depot srpů a nově zjištěné hradiště (?) u obce Kluky na Mladoboleslavsku, ASČ 2022/1, s. 133–141. K nálezu, který dne 23. května 2021 ohlásil amatérský spolupracovník Muzea Mladoboleslavsko - soubor bronzových artefaktů, které zachytil pomocí detektoru kovů a bez narušení je ponechal v zemi. Následující den byl depot vyzvednut pracovníky archeologického oddělení Muzea Mladoboleslavsko a uložen tamtéž pod přírůstkovým číslem 141/2021.
- 359. Kasl Nikola, Dryáková Kateřina**, Dobrovolnictví a spolupráce s místními komunitami na památkových objektech pod správou NPÚ, ZPP 2022/3, s. 447–454. Studie představuje fenomén dobrovolnictví na památkových objektech pod správou NPÚ a stručnou historii dobrovolnických aktivit v oblasti památkové péče na našem území.
- 360. Kavčáková Alena**, Původní plán malíře Georgese Karse a F. V. Mokrého na uspořádání pražské výstavy École de Paris (1931), Umění 2022/4, s. 417–440. Dosud nepovšimnuté části korespondence z fondu F. V. Mokrý v Literárním archivu Památníku národního písemnictví a fondu Georges Kars v Archivu Národní galerie v Praze podávají svědectví o intenzivní snaze Františka Viktora Mokrého, v letech 1925–1929 komisaře nové Alšovy výstavní síně Výtvarného odboru Umělecké besedy usilujícího o internacionální přesahy jejího výstavního programu, aby byla v Praze péči spolku uspořádána výstava prací Georgese Karse, malíře žijícího a tvořícího v Paříži.
- 361. Kessler Vojtěch**, Děti v konzumu, racionaci a propagandě válečné obuvi, ČL 2022/109 4, s. 403–425. Příspěvek se pokouší zodpovědět zodpovědět otázku, jak byly děti vtaženy do prvoválečné ekonomiky a využívány k šetření a racionaci. Zamýšlí se nad rolí školy a popisuje prolínání každodenního života a stále se měnící legislativy v kulisách první světové války, a to na příkladu výroby obuvi a vztahu k ní.
- 362. Kessler Vojtěch, Šrámek Josef**, Legacy of the one-armed commander in the shadow of the red star: the conservation of burial monuments from the Austro-Prussian War in Hradec Králové between 1948 and 1989, ZPP 2022/1, s. 17–30. Příspěvek sleduje fungování Spolku pro udržování válečných památek na bojišti královéhradeckém, který byl na počátku 50. let na základě zákona č. 68/1951 Sb. o dobrovolných organizacích a shromážděných zrušen a rozpuštěn, v (polo) ilegálním režimu, na profesní a personální zasíťování bývalých členů v rámci více či méně oficiálních struktur legální památkové péče a strategie jejich působení.
- 363. Kinkorová Radka**, Bezpečnostní situace na Domažlicku v letech 1945–1947, ZA 2022 [XIII], s. 135–145. Příspěvek k poválečnému vývoji a politicko společenským událostem na Domažlicku.
- 364. Kitzler Petr**, Z Královských Vinohrad kolem světa a zpět. K životu a dílu malíře Josefa Kitzlera, SP 2022/1, s. 28–47. První novodobý text, který přináší spolu s bohatou obrazovou přílohou dosud neznámé informace o dnes téměř zapomenutém malíři Josefu Kitzlerovi, jehož obrazy inspirované exotickou Jižní Afrikou vzbuzovaly v meziválečném Československu značnou pozornost.
- 365. Klír Tomáš, Kypka Jan, Marounek Jiří**, Zaniklá středověká ves Horní Lhotka u Kourřimí, PSČ 2/2022, s. 1–12. Článek prezentuje výsledky geodeticko-topografického průzkumu zaniklé středověké vsi Horní Lhotka u Malotic (okres Kolín) a také rozbor jejího sídelně-historického kontextu.
- 366. Kobetič Pavel**, Vznik Průmyslového musea pro východní Čechy v Chrudimi, CHLV 2/2022, s. 3–7. Příspěvek se věnuje historii Průmyslového musea pro východní Čechy založeného v roce 1892, které navázalo na činnost Muzejní společnosti (1865).
- 367. Koblasa Pavel**, Lhota a Hradiště. Pohled do patrimoniální minulosti dvou katastrálních obcí na Novobystřickém vrchovině, JSH 91/2022, s. 146–152. Dějiny dvou sídel mezi Číměří a Novou Bystřicí, přehled usedlostí a jejich majitelů.
- 368. Koblasa Pavel**, Alodiální panství Nová Bystřice v držení podnikavé hraběnky Marie Antonie z Clary-Aldringenu, VSDJT č. 34, 2022, s. 72–78. Historie panství po vymření Slavatů, hospodářská situace panství.
- 369. Koblasa Pavel**, Lčovický statek a záhadný hrabě Charles de Rey, ZS roč. 29, 2022, s. 149–154. Životopis šlechtice a jeho osudy na jihu Čech.
- 370. Koblasa Pavel**, Knížecí zámek v Kardašově Řečici v soudních odhadech c.k. zemského soudu v Praze, OT roč. 33, č. 65/2022, s. 12–15. Stručná historie panství, panské budovy v obci.
- 371. Koblasa Pavel**, Žili na jednotě „V odměnách“ u Spolí, OT roč. 33, č. 65/2022, s. 21–22. Vývoj osídlení v lokalitě.
- 372. Koblasa Pavel**, Rozvoj městyse Suchdola nad Lužnicí, OT roč. 33, č. 65/2022, s. 56–60. Vývoj obce do počátku 2. světové války.
- 373. Koblasa Pavel**, Stopy rodiny Esterházy v Českém království, OT roč. 33, č. 66/2022, s. 12–14. Osudy šlechtického rodu v Česku.
- 374. Koblasa Pavel**, Panská sídla v majetku Evžena Jaromíra hraběte Černína z Chudenic, OT roč. 33, č. 66/2022, s. 47–49. Přehled vlastněných držav.
- 375. Koblasa Pavel**, Bývalý dvůr Naděje u Klece, Výběr 1/2021, s. 53–56. Historie obce a panského hospodářského dvora.
- 376. Koblasová Han**, Schwarzenberský knížecí hostinec v Lomnici nad Lužnicí, OT roč. 33, č. 66/2022, s. 50–52. K historii domu.
- 377. Kocina Jan**, Středověká keramická hlava koníka z Kostelní Radouň, VSDJT č. 34, 2022, s. 5–11. Popis nálezové situace, interpretace nálezů.
- 378. Kocinová Gabriela**, Nálezy devocionálií ze zaniklého farního hřbitova u kostela sv. Jana Křtitele v Kardašově Řečici, VSDJT č. 34,

- 2022, s. 12–27. *Historie kostela, popis záchranného archeologického průzkumu, katalog nálezů, zhodnocení souboru.*
- 379. Kocourek Tomáš,** Oldřich II. z Rožmberka. Husitské mládí a přechod k Zikmundovi Lucemburskému, JSH 91/2022, s. 5–22. *Okolnosti přechodu Oldřicha II. z husitské strany na stranu Zikmunda Lucemburského, životopis šlechtice.*
- 380. Kočár Petr, Kočárová Romana, Lanta Martin, Novák Jan,** Rekonstrukce lesní vegetace České republiky v zemědělském pravěku a raném středověku na základě archeoantrakologických dat, PA 2022, s. 311–368. *Cílem studie je rekonstruovat lesní vegetaci České republiky v období zemědělského pravěku (neolitu, LnK, cca 7600 BP) až raného středověku (800 BP) na gradientu nadmořských výšek od 140 do cca 500 m n. m. pomocí antrakologických dat z archeologických lokalit – ARV (antrakologický rekonstruovaná vegetace).*
- 381. Kočí Petr,** Obnova konstrukce krovu a výměna střešní krytiny kostela Nejsvětější Trojice v Novém Městě nad Metují, PamátkyVČ 3/2022, s. 73–75. *Krátká zpráva k celkové obnově střechy a krovu kostela v 2018.*
- 382. Kohout Ivan, Bušek Michal,** Návrat ztracených knih. Spolupráce Židovského muzea se zahraničními univerzitami, Roš Chodeš 2021/11, s. 19–20. *Identifikace 39 knih z původní knihovny Židovské náboženské obce v Praze v katalozích tří zahraničních univerzit a jejich návrat do knihovny Židovského muzea v Praze.*
- 383. Kohoutek Zdeněk,** Kostel ve Starém Městě u Bruntálu, původně v Bruntálu?, AMS 22/2022, s. 95–100. *Historický vývoj kostela a průběh jeho záchranného a zjišťovacího výzkumu.*
- 384. Kokošková Věra,** Reklama v předválečných Přesticích, PZH 2022/2, s. 12–18. *Různé druhy poutačů a reklamy měly odjakživa přilákat koupěchtivé zákazníky.*
- 385. Kolbinger Dalibor, Schenk Zdeněk,** Vlastivědní pracovníci a archeologové Moravské brány, přílehlých Oderských vrchů a Záhoří (I), AMS 22/2022, s. 171–215. *Nejstarší generace vlastivědných pracovníků (historiků) regionu v 18. a 19. století.*
- 386. Kolda Jindřich,** „Zhruba jedna třetina je v pořádku“. Fara v Šonově u Broumova a její stavební historie (1782–2022), PamátkyVČ 3/2022, s. 26–45. *Článek řeší stavební historii pozdně barokní fary v Šonově na Broumovsku od jejího vzniku v roce 1782 do současné doby, zejména na základě archivního materiálu.*
- 387. Kolda Vlastimil,** 725 let od první písemné zmínky o kostelu sv. Mikuláše v Českých Budějovicích, Výběr 3/2022, s. 177–188. *Popis středověké listiny, popis pečeti, překlad listiny.*
- 388. Kolínská Martina,** 100. výročí vzniku sousoší Babička s dětmi, RK 2022/64, s. 30–34. *Sousoší Babička s dětmi od Otty Gutfreunda v Babiččině údolí poblíž České Skalice, jeho iniciace, realizace a současnost.*
- 389. Konečný Michal,** Kniže Josef I. Adam ze Schwarzenbergu 1722 – (1782) – 2022, OT roč. 33, č. 65/2022, s. 1–3. *Stručný životopis šlechtice.*
- 390. Konečný Michal,** Kniže Jan Nepomuk I. ze Schwarzenbergu 1742 – (1789) – 2022, OT roč. 33, č. 66/2022, s. 1–3. *Stručný životopis šlechtice.*
- 391. Korený Rastislav, John Jan,** Nové nálezy raně středověkých esovitých záušnic a závaží na Příbramsku, AVJČ 35/2022, s. 195–209. *Lokalizace a popis předmětů, výsledky analýz.*
- 392. Koritenská Barbora,** Příklady vývoje školních budov ve 20. století v Jihočeském kraji, JSH 91/2022, s. 265–298. *Vývoj školních budov ve 20. století na příkladech v jižních Čechách, popisy a historie vybraných budov.*
- 393. Körnerová Chládková Michaela,** Jindřichohradecké řemeslnické cechy a jejich řády XII. část, VSDJT č. 34, 2022, s. 40–46. *Historie cechů ve městě.*
- 394. Körnerová Chládková Michaela,** Přechislování domů v Jindřichově Hradci v roce 1827. II. část. Vajgarské předměstí a Nežarecké předměstí, VSDJT č. 34, 2022, s. 160–169. *Edice dokumentu k přechislování domů ve městě z roku 1827.*
- 395. Košťová Nikola a kol.,** Raně středověké pohřebiště v Přezleticích (okr. Praha-východ), PA 2022, s. 183–255. *Text se věnuje prezentaci výsledků výzkumu raně středověkého pohřebiště, více než 60 pohřbů a jednoho kruhového objektu. Popsána je nálezová situace, antropologický stav pozůstatků i archeologické nálezy a také analýza ekofaktů*
- 396. Kotěšovec František,** Obecná škola v Husinci. 1. část, ZS roč. 29, 2022, s. 155–160. *Příspěvek k historii školy.*
- 397. Kotěšovec František,** Návštěva Pošumaví korunním princem Rudolfem v červenci 1871, Výběr 4/2021, s. 280–284. *Životopis šlechtice, odraz návštěvy v dobových písemnostech.*
- 398. Kotrba Petr,** Obnova historické budovy školy ve Vimperku, Památ-
- kyJČ 1/2022, s. 136–140. *Průběh prací v rámci celkové obnovy.*
- 399. Koudelová Jana,** Dřevěné konstrukce historických staveb pohledem památkové péče – nástin přístupů a hodnot ve světle dnešní reality, Památky MaS 1, s. 63–73. *Připomenutí známých stanovisek a zásad v péči o stavební památky se zaměřením na historické dřevěné konstrukce.*
- 400. Koudelová Jana,** Sborník Národního památkového ústavu v Ostravě, Památky MaS 1, s. 119–122. *Ohlédnutí za končící tradicí vydávání sborníku Národního památkového ústavu v Ostravě.*
- 401. Koukalová Šárka, Svoboda Stanislav,** Tvorba architekta Františka Roitha v letovisku Černošice, PSČ 1/2022, s. 12–25. *Příspěvek se zabývá tvorbou významného architekta Františka Roitha v Černošicích, který zde projektoval tři letní vily ve stylu moderny s pokrokovými průdory.*
- 402. Koutová-Švédová Jarmila, Beran-Cimbůrková Petra,** Výzkum kaple sv. Mikuláše Tolentinského a sakristie sv. Václava v Bělé pod Bezdězem, ASČ 2022/2, s. 493–513. *Při hloubení sond v prostoru kaple sv. Mikuláše Tolentinského, sakristii a za závěrem kostela sv. Václava došlo k odhalení starších zdí gotické fáze kostela, pozůstatků pohřebiště a vrstev obsahujících materiál datovaný do období vrcholného středověku, novověku a mladších období.*
- 403. Kováčik Peter, Pavelka Jan, Hořínková Andrea,** Rádl z pozdní doby bronzové z Opavy, AR 2022/2, s. 155–179. *Předmětem příspěvku je objev dvou dubových rádel z pozdní doby bronzové v Opavě, náležící slezské fázi kultury lužických popelnicových polí*
- 404. Kovář Daniel,** Řetězy na česobudějovické radnici – ozdoba nebo ochrana před bouří? Nad jedním detailem ze Zornových vedut města z 19. století, ČSPS 2022/2, s. 119–124. *Řetězy na radnici v Českých Budějovicích, ochrana budovy a města před požáry způsobenými blesky v průběhu 19. století.*
- 405. Kovář Daniel,** Pohoří v Novohradských horách – příklad zrodu sídelních struktur v lesní divočině, JSH 91/2022, s. 23–83. *Vývoj sídla v souvislosti s hospodářským rozvojem buquoyského panství.*
- 406. Kovář Daniel,** Archivní zmínka o odlití zvonu pro kostel v Deštné z poloviny 16. století, VSDJT č. 34, 2022, s. 125–127. *Zpráva o vzniku zvonu.*
- 407. Kovář Daniel,** Zaniklá cihelna u Todně na Trhosvinensku, Výběr 3/2021, s. 221–227. *Historie cihelny.*
- 408. Kovář Daniel,** Těžba rašeliny v letech 1841–1881 u vsi Lhotky na Trhosvinensku (okr. České Budějovice), Výběr 4/2021, s. 272–279. *K historii těžby.*
- 409. Kovář Daniel,** Zaniklé poutní místo svatě Rozálie u Čížkrajce na Trhosvinensku, Výběr 2/2022, s. 102–109. *Historie zaniklého kostela, lokalizace.*
- 410. Kovář Miroslav,** Zapomenuté pozůstatky románské a gotické fáze výstavby kostela sv. Bartoloměje v Libčicích nad Vltavou. Příspěvek ke katalogu románské a gotické architektury v Čechách, ČSPS 2022/3, s. 129–167. *Doklady románské a gotické fáze výstavby kostela sv. Bartoloměje v podobě četných architektonických článků dochovaných v jeho areálu; rozbor a srovnání s analogickými články z kostelů v Čechách, druhotné užití středověkých architektonických článků v barokních stavbách.*
- 411. Kovář Miroslav, Musílek Martin,** Domy s věží v Praze. Ke středověké zástavbě a dataci objektů čp. 400 až 403 v Rytiřské ulici ve světle nejnovějších výzkumů, SP 2022/2, s. 158–179. *Výsledky nových výzkumů jednoho bloku domů na Havelském městě v Praze, původně patrně opatřených věžemi, přináší nový pohled na dataci zjištěných architektonických článků, díky němuž dospívají autoři k závěru, že domy s věžemi vyrůstaly někdy v širším období kolem poloviny 13. století a že se na jejich výstavbě alespoň zčásti podílela lokální stavební huť.*
- 412. Kovářik Viktor,** Restaurování sochy sv. Judy Tadeáše ze Staré plaské cesty, VSPI 2022/4, s. 18–25. *Příspěvek ke komplexnímu restaurování sochy sv. Judy Tadeáše na výsoce kvalitní a zajímavé barokní plastiky, která dotvářela tradiční prostředí poblíž myslivny Rouda. Dnes poblíž frekventované silnice Plzeň – Karlovy Vary.*
- 413. Kovářik Viktor,** Morový sloup se sochou Panny Marie s Ježíškem (Madonny plzeňské) na náměstí Republiky v Plzni a jeho restaurování v letech 2020–2021, PamátkyZČ 2/2022, s. 99–105. *Popis, okolnosti vzniku a restaurování díla značného významu.*
- 414. Kovářik Zdeněk, Chadim Daniel,** Kaple Panny Marie v kostele Petra a Pavla v benediktinském klášteře v Rajhradě, PP 2/2022, s. 89–100. *Článek pojednává o Mariánské kapli v areálu benediktinského kláštera v Rajhradě.*
- 415. Kracík Pavel,** Údajný nález zazděného lidského skeletu na hradě Pecka (okr. Jičín). Interpretace neobvyklé nálezové situace na zákla-

- dě výsledků folkloristického výzkumu, ČSPS 2022/1, s. 30–51. *Legenda o nálezu zazděného lidského skeletu na hradě Pecka a snaha o vysvětlení jednoho dlouhodobě tradovaného příběhu, bez reálného – písemného – základu.*
- 416. Kracík Štorkánová Veronika, Vicherková Veronika, Bauerová Pavla, Hemelík Martin, Rohanová Dana,** Vesmírné i pozemské poselství mozaik Saura Ballardiniho. Záchrana a restaurování mozaiky „Člověk dobývající nové horizonty vesmíru“ a hledání nových perspektiv pro historické mozaiky v ČR, SP 2022/1, s. 76–115. Pojednání o uměleckých dílech Saura Ballardiniho v technice mozaiky na území české republiky s akcentem na mozaiku inspirovanou slavnou zlatou plaketou z vesmírných sond Pioneer 10 a 11 nabízí hluboký vhled do restaurátorské praxe i neobyčejného osudu umělce plného protikladů v běhu dějin 20. století.
- 417. Krajíc Rudolf, Pták Martin, Kovář Daniel, Šindelář Jiří,** Karlův hrádek u Purkarce – projekt archeologického výzkumu, AVJČ 35/2022, s. 219–240. Výzkumy v rámci záchraný kulturní památky, historie lokality, dokumentace hradu.
- 418. Král Vlastimil,** Drobné archeologické akce, provedené ve Vodňanech v letech 2016 a 2017, VaV 2022/12, s. 19–34. Stručná historie opevnění Vodňan, okolností výzkumu, interpretace výsledků.
- 419. Králová Soňa,** Archeologické nálezy z areálu opavského zámku, ČSZM 2, s. 120–145. Výsledky záchranného archeologického výzkumu tzv. Müllerova domu v Opavě.
- 420. Krček Jakub, Zeman Lubomír,** Kostel sv. Václava v Radošově. K peripetiím stavebního procesu na západočeských panstvích bádenských markarabat, PamátkyZČ 2/2022, s. 3–28. Článek se zabývá okolnostmi výstavby kostela sv. Václava v Radošově, realizované v letech 1755–1758 pod patronací majitele panství Ostrov, bádenského markraběte Ludvíga Georga. Vychází ze stavebněhistorického průzkumu objektu, ovšem akcentuje pouze tu stavební fázi, kdy na místě staršího zbořeného kostela vzniká pozdně barokní novostavba.
- 421. Krčmář Luděk,** Uctívání sochy a obraz v expozici Muzea církevního umění plzeňské diecéze v Plzni, SZČMP 2022, s. 5–25. Muzeum církevního umění plzeňské diecéze prezentuje ve své expozici řadu mimořádně cenných uměleckých děl sakrálního umění. Mezi těmito vystavenými předměty se nachází i několik výjimečných soch a jeden obraz, kterým byla navíc prokazována i mimořádná úcta věřících v poutních místech či místech zvláštní zbožnosti, či je možné takovou úctu podle určitých indicií hypoteticky předpokládat. Tento příspěvek si klade za cíl představit tato díla jako předmět zbožné úcty věřících, poutníků a procesí ve svém původním svatostánku.
- 422. Krčmář Luděk, Krucký Marian, Marounek Jiří,** Ostroh u Stupna jako neznámá opevněná poloha nebo hříčka přírody?, Hláška 2022/1, s. 6–8. Krátký příspěvek k terénní situaci v severovýchodním sousedství Všenic, již na katastrálním území obce Stupno (okr. Rokycany), která nápadně připomíná pozůstatky opevněného sídla. Lokalita byla zachycena v rámci prospekce výstupů z dat leteckého laserového mapování 5. generace.
- 423. Krejčí Marek,** Josef Pošmourný – architekt v soukolí doby, ZPP 2022/1, s. 31–37. Článek se zaměřuje na osobnost architekta-památkáře Josefa Pošmourného, který byl nespravedlivě vězněn počátkem 60. let 20. století
- 424. Kreuz Petr,** Pokus o magické zneužití hostie a jeho vyšetřování v Nymburce roku 1630, SSH 2/2021, s. 59–82. Představu o zneužití konsekrované hostie původně spojované se Židy, vnesl do čarodějnické démonologie a následně i do evropských čarodějnických procesů domínován a inkvizitor Heinrich Kramer/Institoris (asi 1430–1505). Před soudem královského města Nymburka proběhl v předbělohorské době na české poměry velmi vysoký počet kouzelnických procesů. Celkově lze v letech 1558–1617 zaznamenat 23 soudních řízení týkajících se kouzelnictví.
- 425. Krofta Tomáš,** Doklady lidských aktivit v pohoří Brdy do konce středověku, ASC 2022/1, s. 215–255. Tento příspěvek navazuje na článek, který se věnoval potenciálu výzkumu krajiny pohoří Brdy z archeologického hlediska a zdůraznil některé význačné okruhy, které udávají výjimečnost této oblasti. Článek vycházel z přednášky proslavené v roce 2017 na konferenci Brdy – krajina, historie, lidé v prostorách Podbrdského muzea v Rožmitále pod Třemšínem. Předložený soupis si klade za cíl uvést veškeré dosud známé lokality z pohoří Brdy. Zahrnuté jsou lokality uvedené v dosavadní literatuře, v dostupných nepublikovaných pracích a/nebo vstoupily do systému Archeologická databáze Čech (ADC), resp. Archeologická mapa ČR (AMČR), 2 které spravují Archeologické ústavy AV ČR v Praze a v Brně.
- 426. Krsek Martin,** Secesní glóbus ze střechy banky převzalo muzeum, PÚV 25/2022, s. 16–17. Příspěvek popisuje sejmутí plastiky glóbu ze střechy historické budovy čp. 60/6 v Ústí n. Labem.
- 427. Krumlovský Tomáš,** Předsunutá jižní bašta hradu Český Sternberk (III.), PBL 2022/3, s. 7–11. Jižní předsunutá bašta hradu Český Sternberk, tzv. „hladomorna“, je součástí důmyslného opevňovacího systému, který byl vybudován na přelomu 15. a 16. století nejvyšším zemským sudím Petrem Holickým ze Sternberga a dokončen jeho synem Janem. K problematice pokračování třetí.
- 428. Krusová Alena, Syrová-Anýžová Zuzana,** Data památkové péče pro účely ÚAP, UUR 5, s. 45–53. Článek podává základní informace o památkových informačních systémech, jejich historii a datové struktuře.
- 429. Křivská Alena,** Pozapomenutá středověká listina a její přínos k dějinám Trutnova a obcí v jeho okolí, RK 2022/64, s. 8–11. Pergamenová listina z roku 1379 o užívacím právu ke dvěma zpachtovaným pozemkům.
- 430. Křivská Alena,** Pozapomenutá středověká listina a její přínos k dějinám Trutnova a obcí v jeho okolí (dokončení), RK 2022/65, s. 9–12. Pečetí šlechticů ke středověké listině z roku 1379, historie šlechtických rodů.
- 431. Křížová Alena,** Autoři krojových vyobrazení z Čech, Moravy a Slezska v kompendiu „Kronprinzenwerk“, NV 2022/2, s. 5–24. Popud k vytvoření některých prací o geografických a hospodářských poměrech a specifičnosti etnik obývajících rozsáhlé území střední a jižní Evropy vyšel přímo z císařského dvora. Jedním z takových počínů se stalo monumentální vlastivědné kompendium Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild.
- 432. Kubíková Anna,** Manželky a děti českokrumlovských knížat ze Schwarzenbergu, OT roč. 33, č. 66/2022, s. 4–11. Přehled vybraných osobností rodu Schwarzenbergů.
- 433. Kubů František,** Osudy pošumavských zámeků od Bílé hory do současnosti. IX. Kunderatice, ZS roč. 29, 2022, s. 51–86. Lokalita, popis zámku a parku, historie zámku a přilehlého sídla.
- 434. Kubů František, Zavřel Petr,** Revizní výzkum Zlaté stezky, ZS roč. 29, 2022, s. 13–24. Historie výzkumu Zlaté stezky, výsledky výzkumu z let 2018–2021, výhled výzkumu v dalších letech.
- 435. Kuča Karel,** Slavná lázeňská města Evropy – dlouhá cesta na Seznam světového dědictví, ZPP 2022/2, s. 197–203. V červenci 2021 bylo na Seznam světového dědictví UNESCO zapsáno jako nová světová památka 11 lázeňských měst v 7 evropských státech s názvem Slavná lázeňská města Evropy (Great Spa Towns of Europe). V České republice jsou to Františkovy Lázně, Karlovy Vary a Mariánské Lázně.
- 436. Kuča Karel,** Sídla zaniklá v letech 1945–1989 a jejich památkový potenciál, ZPP 2022/4, s. 509–522. Tématem článku je dosud opomíjená problematika ochrany cenných archeologických situací v intravilánech sídel zaniklých v letech 1945–1989.
- 437. Kučerová Marie,** Kriminalita ve vybraných příměstských obcích města Plzně na přelomu 19. a 20. století, SZČMP 2022, s. 46–55. Cílem této studie je především představit trestní knihy jako cenný doklad trestněprávní praxe v závěrečném období Rakousko-uherské monarchie. Navíc doplňují poznatky získané z jiných zdrojů, například matrik a kronik.
- 438. Kučová Věra,** K půlstoletí přijetí Úmluvy o ochraně světového dědictví, ZPP 2022/2, s. 127–148. Článek připomíná význam této mezinárodní Úmluvy o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví a poukazuje na široké spektrum mezinárodní spolupráce, která je na ní založená.
- 439. Kučová Věra, Kroupová Petra,** Světové dědictví a jeho rekonstrukce: ohrožení autenticity, či posílení identity?, ZPP 2022/2, s. 163–178. Rekonstrukční činnosti a ochrana autenticity z hlediska mezinárodních chart a dokumentu, relevance pro českou památkovou péči, český překlad Varšavského doporučení o obnově a rekonstrukci památek světového dědictví jako dokumentu
- 440. Kučová Věra, Pešout Pavel, Tomášek Martin,** Spolupráce Národního památkového ústavu a Agentury ochrany přírody a krajiny ČR při ochraně přírodního a kulturního dědictví, ZPP 2022/4, s. 487–495. Předkládaný článek se snaží poukázat na fakt, že ochrana památek, přírody a krajiny má dlouhou společnou historii, kdy byla po dlouhou dobu dokonce institucionálně propojena.
- 441. Kundračíková Barbora, Parkmann Fedora,** Photo: Science: Art History. Mutual Interactions in the Era of a New Universalism, Umění 2022/3, s. 259–264. Fotografie, věda a dějiny umění. Vzájemné interakce v době nového univerzalizmu.
- 442. Kursová Lucie, Kováčiková Lenka,** Interpretace zvířecích kosterních pozůstatků z hradu v Ústěku, AH 2022/2, s. 655–663. Článek pojednává o nálezu kosterních pozůstatků 56 kostí skeletu samice skokana hnědého (*Rana temporaria*) a tří kostí ptáka bez bližšího taxono-

mického zařazení. Z kontextu vyplývá, že kosterní pozůstatky plnily funkci symbolu zajišťujícího ochranu stavby před deštěm, nebo obecněji vhodnější klimatické podmínky při stavbě věžového schodiště. I při vědomí nejednoznačnosti kosterních pozůstatků jako obětiny se domníváme, že náš model je nejpravděpodobnějším vysvětlením předložené ho nálezu.

- 443. Kyncl Josef, Ryšánek Radek, Tobolková Alena,** Dendrochronologie: Metoda OSM. Zkušenosti s použitím při průzkumu vybraných uměleckých památek ze dřeva, PP 1/2022, s. 49–62. Článek je shrnutím principu dendrochronologické metody OSM a dlouholetých zkušeností s jejím využitím při průzkumech uměleckých děl. Na příkladu několika vybraných uměleckých památek vyrobených ze dřeva shrnuje jednoznačný význam a výsledky této jedinečné neinvazivní metody pro určení datace a provenience uměleckých děl.
- 444. Kypta Jan, Laval Filip, Marounek Jiří, Neustupný Zdeněk,** Středověké fortifikace mezi Lomcem a Třebonínem u Čáslavi, PSČ 2/2022, s. 37–49. Předmětem článku jsou tři středověké fortifikace ležící jihozápadně od Čáslavi. Lesem pohlcená sídla jsou u krajiny snadno identifikovatelná podle výrazných reliktů obvodového opevnění.
- 445. Kypta Jan, Marounek Jiří, Militká Lenka,** Nové poznatky o obléhání hradu Zvíkova, ASČ 2022/2, s. 453–459. Článek předkládá nejen detailní plán terénních reliktů, ale publikuje i soubor artefaktů získaných při detektorovém průzkumu.
- 446. Kyselý René, Peške Lubomír,** New discoveries change existing views on the domestication of the horse and specify its role in human prehistory and history – a review, AR 2022/3, s. 299–345. Nové objevy mění představy o domestikaci koně a upřesňují jeho roli v lidských dějinách.
- 447. Laněk Bohuslav,** Varhany z 18. století v Kostelech Prachaticka, ZS roč.29, 2022, s. 245–291. Popis vybraných varhan.
- 448. Laněk Bohuslav,** Varhany v kostele Rozeslání sv. apoštolů v Dubu u Prachatic, ZS roč.29, 2022, s. 293–300. Stručná historie kostela, popis varhan.
- 449. Laněk Bohuslav,** Varhany ve farním kostele Nejsvětější Trojice v Bohumilicích, ZS roč.29, 2022, s. 301–310. Stručná historie kostela, popis varhan.
- 450. Langová Alžběta,** Židovští lékaři v léčebně na Košumberku před druhou světovou válkou, CHVS 2022/26, s. 147–180. Židovská komunita v Luži. Osudy čtveřice židovských lékařů a lékařek z léčebny Košumberk od 30. let 20. stol.
- 451. Lánská Veronika,** Zajímavý nález unikátního pečetiidla, CHLV 2/2022, s. 19–20. Popis a okolnosti nálezu.
- 452. Laštůvková Pavla,** Obnova barokního vybavení kostela Nanebevzetí Panny Marie v Nedelištích, PamátkyVČ 3/2022, s. 70–73. Krátká zpráva k obnově kostela.
- 453. Lavička Roman,** Kostel sv. Mikuláše v Boru u Tachova v období středověku. Zaniklá svatyně a nekropole rodu Švamberků, proměna věže v průběhu staletí, PP 2/2022, s. 5–28. Studie přináší na základě rozboru pozůstatků stavby a někdy i opomíjených písemných a ikonografických pramenů nové poznatky o vzhledu a vybavení zmizelého středověkého farního kostela sv. Mikuláše v Boru u Tachova.
- 454. Lavička Roman, Hansová Jarmila,** Špitály ve Vyšším Brodě. Historické stavby v kontextu několikasetletých dějin charity a památkové péče druhé poloviny 20. století, PamátkyJČ 1/2022, s. 27–54. Vývoj špitálů ve městě, historie špitálských budov ve 20. století.
- 455. Leblová Marta,** Kameny zmizelých v Jindřichově Hradci v letech 2018 až 2022, VSDJT č. 34, 2022, s. 180–190. Medailony osob, které mají ve městě kámen zmizelého.
- 456. Lehner Jan,** Opravy kostela Panny Marie Sněžné v Rokycanech za totality v kontextu církevní politiky a lokální administrace věcí církevních, SZČMP 2022, s. 64–80. S pokračujícím totalitárním režimem Komunistické strany Československa (KSČ) (1948–1989) bylo ve městech mnoho nepřehlédnutelných příkladů zanedbané zástavby včetně církevních staveb. Údržba a ochrana církevních památek byla součástí agendy nechvalně známého Úřadu pro věci církevní, který byl zřízen zákonem č. 217/Sb. ze 14. října 1949. Na základě dochovaných zdrojů se příspěvek v tomto kontextu pokouší o náčrt chronologického vývoje oprav kostela Panny Marie Sněžné v Rokycanech za období působení P. Pavla Grimmiga a později P. Jaromíra Rýznera.
- 457. Lejsek Ludvík,** Mostecké nouzové bankovky, PoHn 2022/6, s. 26–28. Nouzové bankovky z let 1914–1919.
- 458. Lemberka Marek,** Městské právo v Třeboní, VSDJT č. 34, 2022, s. 28–39. Přehled městských privilegií.
- 459. Lenderová Milena, Halata Martin,** Jak strávit exil. Francouzský král Karel X. na Pražském hradě, ČCH 120/2022 1, s. 37–77. Studie se zaměřuje na pražský exil posledního korunovaného francouzského krále Karla X. Karel X. byl jediným francouzským králem, který kdy do českých zemí zavítal. Navíc – vedle Napoleona III. – zůstává jediným francouzským panovníkem, který po smrti spočinul mimo teritorium Francie. Snahy přemístit ho z gorického „Saint-Denis exulantů“ do skutečného Saint-Denis, pařížské baziliky, nekropole francouzských panovníků, jsou (zatím?) bezvýsledné.
- 460. Levý Václav,** Ves Kamenná ve 14. století, Výběr 1/2022, s. 3–11. Historie tvrze a přilehlého sídla.
- 461. Líbal Patrik,** Antonínové Fricové – čeští a světoví stavitelé a architekti. Z Hříškova do Nuslí, z Nuslí až do Seattle, ČSPS 2022/4, s. 221–240. Život a dílo architekta Antonína Fric st. A Antonína Fric ml.
- 462. Líbal Patrik,** Damian Pešan, spolupracovník Josipa Plečnika a spoluvůdce Pražského hradu. K 135. výročí jeho narození, SP 2022/1, s. 156–160. Život a dílo Damiana Pešana, k 135. výročí jeho narození.
- 463. Líbor Petr, Stráník Daniel,** Archeologický výzkum rybníka Obořák, VSP 2022/3, s. 21–25. Příspěvek k archeologickému výzkumu rybníka z r. 2021 vyvolaného jeho rekonstrukcí. Archeologický výzkum rybníka se soustředil na prostor hráze a jejího okolí, kde se nacházelo množství dřevěných konstrukčních prvků hráze. Dendrochronologickou analýzou bylo zjištěno, že koryto výpustě je zhotoveno z jedlového dřeva skáceného v roce 1674/75, zatímco záklop, rovněž jedlový, byl datován do roku 1753/54. Do stejné doby, přesně do roku 1754/55 se podařilo datovat také ze dna vytažený oboustranně odříznutý špalek dubového trámu. Rovněž dubová pilota z hráze byla vytesána ze dřeva skáceného mezi lety 1741 – 1758.
- 464. Limburský Petr, Vělová Lucie, Půlpánová-Reszczyńska Agnieszka, Košťová Nikola,** Tyčinkové náramky v hrobech únětické kultury v Čechách, AR 2022/3, s. 405–425. Tyčinkové náramky z pohřebiště starší doby bronzové ve Vlněnsi a z dalších pohřebišť a hrobů únětické kultury v Čechách, milodar určený pro dětské hroby.
- 465. Limová Dita,** Slavná lázeňská města Evropy – památka světového dědictví, ZPK 2022/4, s. 34–38. Slavná lázeňská města Evropy (The Great Spa Towns of Europe) je nadnárodní památka světového dědictví UNESCO, do které patří 11 lázeňských měst v sedmi evropských zemích, mezi nimiž jsou i Karlovy Vary, Mariánské Lázně a Františkovy Lázně, získalo titul světového dědictví UNESCO. Rozhodl o tom Mezivládní Výbor světového dědictví dne 24. 7. 2021 na svém 44. zasedání v Číně ve městě Fuzhou.
- 466. Limová Dita,** Úmluva o zachování nemateriálního kulturního dědictví versus Úmluva o ochraně světového dědictví, ZPP 2022/2, s. 179–184. Článek se zabývá porovnáním dvou mezinárodních právních nástrojů z oblasti kulturní agendy UNESCO – Úmluvy o světovém kulturním a přírodním dědictví z roku 1972 a Úmluvy o zachování nemateriálního kulturního dědictví z roku 2003. Jeho cílem je seznámit čtenáře s postupy, kterými přispívají k identifikaci, ochraně, dokumentaci a prezentaci dvou důležitých segmentů kulturního dědictví.
- 467. Lipenská Kristina,** Proměny sochařské výzdoby kašny v zahradách Pavlínina dvora v Šumperku, SM 108, s. 39–43. Kašna před muzeem a její výzdoba jako příklad migrace uměleckých děl ve veřejném prostoru.
- 468. Lipský Zdeněk, Kupková Lucie, Chromý Pavel, Kučera Zdeněk, Brůha Lukáš, Janík Tomáš, Potůčková Markéta, Štefanová Eva,** Zaniklé krajiny Česka, ZPP 2022/4, s. 496–508. Článek představuje řešení a výsledky projektu „Dědictví zaniklých krajin: identifikace, rekonstrukce, zpřístupnění.“ zpracovávaného v letech 2018–2022 v rámci programu NAKI II Ministerstva kultury České republiky. Cílem projektu je na modelových příkladech identifikovat a přiblížit typy tradičních kulturních krajin, které zanikly během dynamických změn, jež probíhaly v české krajině a ve společnosti od konce 18. století.
- 469. Lozoviuk Petr,** Veselka v Šumici. Komunitní aktivita zanikajícího světa české enklávy (1. část), NV 2022/1, s. 24–41. K banátským svaatebním obřadům v Šumici – specifické enklávě Čechů v Banátu. Srovnání různých etnografických zpráv, úvod do problematiky studia života „krajánů“, tedy mimo vlastní etnické území žijících příslušníků určitého národa.
- 470. Lozoviuk Petr,** Veselka v Šumici. Komunitní aktivita zanikajícího světa české enklávy (2. část), NV 2022/2, s. 25–38. Druhá část příspěvků k banátským svaatebním obřadům v Šumici – specifické enklávě Čechů v Banátu. Srovnání různých etnografických zpráv, úvod do problematiky studia života „krajánů“, tedy mimo vlastní etnické území žijících příslušníků určitého národa.
- 471. Lukáš Hlubek,** Kolekce raně novověkých kachlů z areálu kláštera Hradisko (okres Olomouc), AH 2022/1, s. 323–345. Předložený článek se zaměřuje na vyhodnocení kolekce raně novověkých kachlů, které pocházejí z plochy prvního nádvoří kláštera Hradiska u Olomouce. Kamnářské výrobky byly získány během záchranného archeologického

- výzkumu provedeného v letech 1995–1996. Konvolut tvoří celkem 167 fragmentů kachlů. Na čelních vyhlávacích stěnách se podařilo identifikovat celkem 19 různých výzdobných motivů. Mezi náměty jednoznačně dominuje ornament, méně jsou zastoupeny architektonické, fantaskní a heraldické motivy. Pro zařazení souboru jsou nejdůležitější zlomky kachlů s erbem hradiského opata Fridricha Valentina Schinala, včetně letopočtu 1654, což umožňuje tyto nálezy klást zejména do druhé poloviny 17. století.
- 472. Lunga Radek,** Anonymní zvon z roku 1610 v Radeníně – reprezentativní dílo Lukáše Gleixnera z Jihlavy, Výběr 2/2021, s. 77–86. Historie zvonu, popis zvonu, přepis nápisu.
- 473. Lutovský Michal a kol.,** Terénní výzkumy Ústavu archeologické památkové péče středních Čech v roce 2021, ASČ 2022/2, s. 551–588. Přehled přínášející základní informace o celkem 100 terénních výzkumech, které pod vedením archeologů z ÚAPPSC proběhly v roce 2021 na katastrálním území 81 obcí ve Středočeském kraji, v jednom případě pak i na okraji hl. m. Prahy. Snahou přitom bylo zveřejnit všechna pozitivní zjištění; vedle rozsáhlejších odkrytů tu lze proto nalézt i drobné akce zachycující kupříkladu jen fragment kulturní vrstvy či blíže nedatovanou pravěkou situaci. Z pochopitelných důvodů nejsou do přehledu zahrnuty stovky akcí s negativním výsledkem.
- 474. Macků Pavel,** Využití dronů v archeologii a památkové péči jako nástroj monitoringu a dokumentace kůrovcové kalamity na příkladu Kraje Vysočina, ZPP 2022/3, s. 455–463. Příspěvek shrnuje čtyřletý sběr fotografických dat z dálkově řízených systémů (UAS – Unmanned Aerial System, dále jen dron) a letounu v Kraji Vysočina z archeologických lokalit, kulturní krajiny, ale i z památkově hodnotných areálů a z prostředí kulturních památek v urbanistickém prostředí, kde jsou letecké práce s tímto typem záznamového zařízení z hlediska legislativy ČR a EU poměrně složité.
- 475. Mach Jiří,** Pověsti v časopise Od kladského pomezí, PN 2022, s. 89–95. Příspěvek informuje o jednom z významných sborníků regionu – Od kladského pomezí a vybírá z něho několik pověstí.
- 476. Macháček Pavel,** Příběh kaple sv. Antonína v Travné, Jesenicko 23, s. 113–119. Osudy poutní kaple sv. Antonína v Travné.
- 477. Majer Josef, Rajm Ladislav, Lenk Antonín,** Myslivna v Horuších, VLPK 2022/3, s. 20–21. Bývalá klášterní budova byla využívána jako obydlí správce lesa.
- 478. Málek Vlastimil,** Znovuzrození zapomenutého sochařského díla Emila Schwantnera a Johanna Bartosche v Trutnově-Studenci, RK 2022/65, s. 16–17. Rekonstrukce a přemístění kříže v Trutnově-Studenci.
- 479. Malina Ondřej, Urban Michal,** Nové poznatky o jáchymovském důlním vodohospodářství, ZPP 2022/2, s. 238–251. Na základě vyhodnocení detailních leteckých laserových snímků (LLS) a terénního průzkumu článke prezentuje pozůstatky minimálně 14 vodních příkopů o souhrnné délce téměř 22 km, které se soustřeďovaly hlavně kolem dolů Svornost, Vysoká jedle, Eliáš a Helena Huber / Josef, a další stovky metrů vodních cest, které byly vyraženy v podzemí.
- 480. Marxová Alice,** Razítka, signatury, štítky. Rozhovor s Michalem Buškem o pátrání po uloupených knihách, Roš Chodeš 2022/1, s. 6–7, 16. Knihovna Židovského muzea v Praze, historie knižního fondu a vyhledávání knih a tisků uloupených během nacistické okupace.
- 481. Marxová Alice,** Tajemství půdy. Katalog o nálezech z českých a moravských synagog, Roš Chodeš 2021/5, s. 16. Katalog k výstavě „Tajemství půdy“ informující o průzkumu geniz umístěných na půdách českých a moravských synagog a předmětech opatřených jménem Boží v genizách odložených zde k postupnému samovolnému rozpadu a zániku.
- 482. Marxová Alice,** Rabín Oplatka z Libně. O prapradědovi spisovatele Avrahama B. Jehošuy, Roš Chodeš 2021/7, s. 9. Životní osudy rabína Jicchaka Oplatky z Prahy Libně, který se v roce 1848 přestěhoval do Jeruzaléma; stopy rabína Oplatky v Jeruzalémě.
- 483. Marxová Alice,** Hvězděné nebe. Výstava o textilní továrně rodiny Sochorových v GASK, Roš Chodeš 2021/8, s. 14–15, 18. Historie předválečné textilní firmy Sochor ze Dvora Králové nad Labem a čestí výtvarníci spolupracující s firmou – předmět výstavy GASK v Kutné Hoře.
- 484. Marxová Alice, Mazal Tomáš,** Port Arthur. O náhodském hostinci, jeho historii a geniu loci, Roš Chodeš 2021/1, s. 8–9. Roman Josefa Škvoreckého Zbabeleci a hostinec Port Arthur fungující v nezměněné podobě interiéru od roku 1904.
- 485. Mařík Antonín,** Vývoj domovního majetku Karlových Varů v letech 1788–1850, ZA 2022 [XIII], s. 59–69. Vývoj domovního majetku Karlových Varů na základě inventářů movitého majetku města z let 1788–1850 uložených ve fondu Archivu města Karlovy Vary.
- 486. Mařík Tomáš,** Příspěvek k dataci opevněného objektu „Na zámečku“ k.ú. Vížka (okr. Tachov), Hláska 2022/1, s. 4–6. Pokus o časové zařazení blíže neznámé stavby zaniklé požárem a doložené povrchovým sběrem z roku 2020.
- 487. Mašterová Katarína,** Svätý Vít, chrám národa. Nevydaná publikace Josefa Sudka, Umění 2022/2, s. 208–227. Rekonstrukce nevydané monografie o chrámu sv. Víta s fotografiemi Josefa Sudka uskučená díky dochovaným předtiskovým fotografiím označeným čísly a dalšími informacemi o plánované sazbě.
- 488. Matásek Karel,** Bibliografie sborníku Památky západních Čech 2011–2021, Památky ZČ 2/2022, s. 137–145. Památky západních Čech byl název periodického sborníku, jehož první svazek vydalo plzeňské územní pracoviště NPÚ na konci roku 2011.
- 489. Matěj Miloš, Ryšková Michaela, Zezula Michal, Anlauf Ondřej, Koláček Lubomír, Radim Kravčík, Mišanec Radek, Peška Marek,** Stavebně historický a archeologický výzkum dolu Gabriela/UNRRA/Mír v Karviné, PP 2/2022, s. 51–88. Studie představuje architektonický i technický vývoj dolu v historických souvislostech na základě výběru nejdůležitějších archivních a ikonografických pramenů a na pozadí geologických podmínek, způsobů dolování a vývoje technologie.
- 490. Matoušek Václav,** (Nejen) „lesní město“ Kersko. Vznik a prvá dvě desetiletí existence rekreačních vilo-chatových kolonií ve středním Polabí, SAZ 10/2, s. 99–126. Předmětem studie je rekreační vilo-chatová výstavba na katastru obce Hradištko na Nymbursku. Jedná se o dvě soustavy soukromých rekreačních objektů. Studie je součástí dlouhodobého neformálního projektu zkoumání počátků rekreačních vilových a chatových kolonií v okolí Prahy ve druhé polovině 19. a v prvních desetiletích 20. století.
- 491. Mattiello Lucia, Beran-Cimbůrková Petra,** Hrob kultury se šňůrovou keramikou z Horoměřic, okr. Praha-západ, ASČ 2022/1, s. 123–131. V říjnu 2019 započaly v Horoměřicích (okr. Praha-západ) zemní práce pro stavbu autodráhy. Projekt počítal s navýšením terénu, neprováděla se tudíž skrývka zeminy v ploše a sledovány byly jen výkopy pro základové pasy. V severním základovém pasu byl zachycen hrob kultury se šňůrovou keramikou, který je předmětem tohoto příspěvku.
- 492. Matula Richard,** Okolnosti založení Muzea loutkářských kultur v Chrudimi, CHVS 2022/26, s. 181–201. Okolnosti vzniku specializované pamětové instituce ve městě Chrudim.
- 493. Mazal Tomáš,** Neznámá z Venezie. Tajemný příběh z přeloučského židovského hřbitova, Roš Chodeš 2021/4, s. 14. Historie židovského hřbitova v Přelouči a významní i neznámí židé na něm pohřbení.
- 494. Mazal Tomáš,** Koruna krále Davida. Z libeňské synagogy na Hráz Věčnosti a potom do Washingtonu, Roš Chodeš 2021/12, s. 10–11. Osudy koruny krále Davida ze svatozátku synagogy v Libni a její putování ze synagogy k Bohumilu Hrabalovi a Arnoštu Lustigovi, z Prahy do Washingtonu, kde se její stopy ztrácí.
- 495. Méhešová Olga,** Vzácné album fotografií koncernu Thonet-Mundus, Valašsko 1, s. 11–13. Příspěvek o unikátním historickém albu koncernu Thonet-Mundus, datovaném do doby kolem roku 1930. Snímky dokumentují na 66 výrobních, provozních a bytových objektů, na území Zlínského kraje jsou zmapovány Bystřice pod Hostýnem, Halenkov, Holešov, Koryčany a Vsetín.
- 496. Měchura Petr,** Kašna na druhém nádvoří Pražského hradu opět kompletní, ČSPS 2022/2, s. 110–118. Obnova Kohnovy, též Leopoldovy kašny na Pražském hradě, které se vrátila kovová ozdoba v podobě císařského orla odstraněná jako symbol Habsburské monarchie v roce 1918.
- 497. Melichar Jaroslav Berka,** Ronovci – záhady a zajímavosti, Mandava 2022, s. 23–35. Interpretace a porovnání erbovních vyobrazení Ronovců a městských znaků Šlukovska.
- 498. Menoušková Dana,** Obrácení Šavla – sv. Pavla na reliéfním kachli z Uherského Hradiště, Otakarovy ulice. K výtvarným a technologickým aspektům málo obvyklého kachlového reliéfu, AH 2022/1, s. 309–322. Reliéfní ztvárnění apoštola Pavla se na českých, moravských a slezských kachlích neobjevuje často. V gotice, respektive pozdní gotice se setkáme se zobrazením tohoto světe ve dvojici se svatým Petrem. Reliéf z Uherského Hradiště, Otakarovy ulice, ale zobrazuje jinou scénu z Pavlova života. Motiv Obrácení bývá řazen mezi nejznámější a nejzobrazovanější pavlovská témata a na kachlových reliéfech se prosazuje až s nástupem renesance a s vydatnou podporou grafických předloh. Na našem území byl ale tento námět doposud identifikován pouze na dvou místech. Možnými příčinami tohoto stavu, výtvarnými a technologickými aspekty kusu a ikonograficko-prostorovými vazbami uherskohradištské kachlové produkce se zabývá předkládaná stať.

- 499. Miczková Andrea**, Zámecký park v Nové Horce a jeho minulost, současnost a budoucnost, Poodří 1, s. 45–51. *Príspevok k histórii zámku a parku a jeho súčasnej revitalizácii.*
- 500. Michálek Jan**, Mohylové pohřebiště a sídliště ze starší doby bronzové u Vodňan a Radčic, okres Strakonice (Archeologické výzkumy na stavbě silnic I/20 a I/22 v letech 1994–1996), AzČ 2022/1, s. 32–77. *Práce se věnuje nálezkovým lokalitám ze starší doby bronzové u Vodňan a Radčic v okrese Strakonice.*
- 501. Michálek Jan, Hiltcher Tomáš, Hlášek Daniel, Chvojka Ondřej, Fröhlich Jiří, John Jan, Král Vlastimil, Pták Martin**, Nové nálezy kovových a dalších předmětů z doby halštatské a laténské, dokumentované v jižních Čechách v letech 2017–2020, AVJČ 35/2022, s. 111–188. *Príspevok prináša katalog lokalit a nálezů.*
- 502. Mikeš Vladimír**, Některé z problémů obnovy zaniklých sídel na Broumovsku: limity výstavby a paměť krajiny, ZPP 2022/4, s. 584–588. *Cílem článku je ukázat různé přístupy k obnově zaniklých sídel na území České republiky, a to zejména na příkladu dvou obcí v Chráněné krajinné oblasti Broumovsko.*
- 503. Mikota Petr**, Šlechtická sídla Malovců na panství Osek po třicetileté válce, Hláška 2022/2, s. 20–22. *K šlechtickým stavebním aktivitám po třicetileté válce.*
- 504. Mikota Petr**, Stříbrné doly u Losině v 16. století, NspjČ 2022, s. 27–52. *Losinou jako součást šternberského majetku při Radyni roku 1561 odkoupili Kokořovci, kteří začali v okolí těžit stříbro. Koncem 16. století obnovil zpustlé doly Vilém z Rožmberka. Pro malý výtěžek, byly doly záhy opuštěny. Na počátku 18. století byla těžba přibližně na 50 let obnovena.*
- 505. Mikota Petr**, Petr Rožmberský badatel, spisovatel, editor, redaktor (1952–2019), DĚS 2022, s. 9–10. *Průřez rozsáhlým dílem významného badatele, který se podílel na zrodu Dějin staveb. Více než 400 článků s celkovým rozsahem téměř 5000 stran z několika oborů archeologie, historie, onomastiky, kastellologie, stavebněhistorických průzkumů, dějin techniky atd.*
- 506. Mikota Petr, Neuvirt Miroslav**, Osady skautů táborníků na řece Stře, DĚS 2022, s. 49–60. *Po první světové válce se v masovém měřítku rozvinula hnutí, která přiváděla širokou veřejnost do přírody. S tím bylo spojeno i zřizování ubytovacích kapacit. Ty se využívaly od stanů a jednoduchých přístřešků k samostatným chatám i chatovým koloniím. Príspevok se zabývá koloniemi chat, které budovali členové tzv. Skautů táborníků.*
- 507. Mikulcová Anežka**, Obnova pianu nobile a restaurování hlavního sálu zámku Veltrusy, ZPP 2022/1, s. 77–87. *Předkládaný text reflektuje závěrečnou etapu zámecké obnovy SZ Veltrusy ukončenou v polovině roku 2021, jejíž náplní byly především restaurátorské práce v interiérech.*
- 508. Mikule František**, Křížek u Kobrů, Od Ještěda k Troskám 2022/4, s. 56–62. *Křížek u cesty v okrajové části Lomnice nad Popelkou.*
- 509. Mikulec Roman, Hlavica Michal, Repka Dominik**, Archaeological Evidence of Independent Iron Production from the 9th-Century Rural Settlement on Bořítov (Blansko District, Czechia), AH 2022/2, s. 763–794. *Archeologické doklady nezávislé produkce železa z venkovské osady 9. století v Bořítově (okres Blansko).*
- 510. Mikulík Josef**, K historii kostela ve Stříteži nad Ludinou, OV 1–2, s. 1–16. *Historie kostela ve Stříteži nad Ludinou a jeho předchůdci.*
- 511. Miller Jaroslav**, Exilové síť: Komunikace Přemysla Pittra a Františka Váni, ČČH 120/2022 1, s. 125–156. *Text studie se pokusí naznačit různorodost spolupráce uvnitř českého exilu a míru vzájemného proslovování jednotlivých aktérů a institucí na rozboru a komparaci dochované korespondence dvou představitelů české politické emigrace po roce 1948, totiž Františka Váni (1916–1994) a Přemysla Pittra (1895–1976).*
- 512. Minář Ivan**, Dědictví Buštěhradské dráhy v Kralupech nad Vltavou, PSČ 1/2022, s. 26–38. *K trati Buštěhradské dráhy z Kladna do Kralup z let 1855–1856, která byla první uhelnou dráhou v Čechách.*
- 513. Míšek Karel**, Záchrana kostela Nanebevzetí Panny Marie v Doubici, Mandava 2022, s. 130–139. *Klasicistní kostel se nachází na vyvýšenině ve středu obce. Byl vystavěn v letech 1811–1814. V 60. letech 20. stol. došlo vlivem špatné údržby k částečnému zřícení věže. Od roku 1975 začala postupná záchrana kostela. V roce 1988 nově vysvěcen.*
- 514. Mlčák Leoš**, Baltazar Weintritt a jeho malířská výzdoba dřevěných empor farních kostelů v Horním Městě a Rýmařově, ČSZM 2/71, s. 174–183. *Patrové malované empory ve farních kostelech sv. Maří Magdalény v Horním Městě a sv. Michaela v Rýmařově.*
- 515. Mojsl Antonín**, Hostince na turnovském náměstí za Rakouska-Uherska, Od Ještěda k Troskám 2022/2, s. 4–13. *Historie stravovacích zařízení v Turnově s fotografickou dokumentací.*
- 516. Moravec Jaroslav**, Z venkovské tvrze až k císařskému dvoru. Střípky z „epochální cesty“ Kaplířů ze Sulevic patnáctým stoletím, ČG 2022/4, s. 28–31. *Rod Kaplířů ze Sulevic, významné postavy rodu, jejich životy a činy.*
- 517. Moravec Zbyněk**, Archeologické nálezy na Landeku ve 2. polovině 19. století, Památky MaS 1, s. 3–15. *Landek patří mezi nejvýznamnější archeologické lokality na Ostravsku a ve 20. století zde proběhlo několik archeologických výzkumů. Cílem článku je prezentace zpráv o jednotlivých nálezech.*
- 518. Moravec Zbyněk, Moravcová Irena**, Střípky z ostravské archeologie, MVP 2021/1, s. 77–80. *Článek popisuje online projekt „Střípky z ostravské archeologie“, kterému se podařilo umístit v soutěži Zlatý mamut v roce 2022*
- 519. Morávková Jana**, Nerealizované stavby Církve československé v Dolanech, OAS 20/2022, s. 185–194. *Plánovaná stavba zvonice a sboru.*
- 520. Morávková Lenka**, Hospůdky na Lomnicku za první republiky. 1. část, Od Ještěda k Troskám 2022/2, s. 24–29. *Historický přehled hospod v Lomnici nad Popelkou a okolí.*
- 521. Morawetz Michal**, Vznik Českých Velenic a hledání jejich názvu, VSDJT č. 34, 2022, s. 92–105. *Rozvoj oblasti města od poloviny 19. století, historie vzniku města, průběh připojení Vitorazska k Československu.*
- 522. Mrvík Vladimír Jakub**, Triviální školství v kouřimském kraji v první polovině 19. století – sociální a ekonomické poměry, SSH 1/2021, s. 27–52. *Príspevok má povahu sondy do paměti triviálních škol, jejich učitelů a žáků na vybraném regionu severní části Kouřimského kraje, tedy oblasti mezi Prahou a Kolínem a řekami Sázavou a Labem.*
- 523. Mrvík Vladimír Jakub**, Snahy (nejen) knížecího rodu Lichtenštejnů o těžbu stříbra ve Stříbrné Skalici, SAZ 10/2, s. 67–97. *Tématu dějin rudného revíru ve (Stříbrné) Skalici se především ve 20. století věnovala řada montánních odborníků i regionálních badatelů, ale až na místního kronikáře Václava Wurma doposud žádný z nich neprostudoval bohatý aktový materiál fondu Velkostatek Kostelec nad Černými lesy (čili spisy správy černokosteleckého panství), ale i Václav Wurm tyto spisy vytyžil jen letmo, navíc bez citací pramenů. Tento aktový materiál přitom přináší zásadní a doposud nikde nepublikované informace o těžbě v období baroka.*
- 524. Mudra Aleš**, Neznámé pozůstatky hlavního oltáře kolegiálního kostela na Vyšehradě z doby kolem roku 1600?, SP 2022/1, s. 116–121. *Dvě vynikající dřevorezby představující sv. Petra a sv. Pavla, zakoupené v roce 2021 Muzeem hlavního města Prahy ze soukromého majetku, otevírají otázky po svém původu, objednatelích a autorech v souvislosti s kulturními a společenskými proměnami Prahy na přelomu 16. a 17. století.*
- 525. Müllerová Hana**, Rok 1848 ve vzpomínkách rodiny Štěpánkovy, SSH 2/2021, s. 83–114. *Obsah deníků národopisného sběratele Františka Štěpánka se zřetelem na události roku 1848.*
- 526. Musil Jan**, Soubor pozdně středověkých kachlů z Kateřinského předměstí v Chrudimi (Koželušská čp. 108/III), AVČ 23/2022, s. 237–255. *Článek popisuje nález komorových a nádobkových kachlů z konce 15. až 16. století.*
- 527. Musil Jan, Zavoral Tomáš**, Zpráva o záchranném archeologickém výzkumu v trase obchvatu Slatiňan, CHVS 2022/26, s. 39–93. *Největší záchranný archeologický výzkum na Chrudimsku (2018–2021) doložil osídlení od neolitu do doby stěhování národů. Zároveň potvrdil souvislý pravěký vývoj i na území jižně a jihovýchodně od Chrudimi.*
- 528. Nachtmannová Alena**, Vybavení kláštera v Sedlci v poslední fázi jeho existence. Inventář z roku 1784, PSČ 2/2022, s. 50–64. *Předmětem příspěvku je soupis cenného movitého majetku kláštera z roku 1784, který představuje poslední momentku z doby existence kláštera zrušeného v roce 1783 z rozhodnutí císaře Josefa II.*
- 529. Neckařová Dobroslava**, Obnova krovů a střech věží kostela Zvěstování Panny Marie ve Šternberku, Památky MaS 1, s. 110–113. *Drobná zpráva o rekonstrukci krovů a střech věží kostela Zvěstování Panny Marie ve Šternberku.*
- 530. Nečas Radovan, Novotný Martin, Všianský Dalibor**, Ultramarín – výrazný pigment tradiční lidové architektury (panonského typu domu), NV 2022/2, s. 39–51. *Jedním z typických barevných odstínů uplatněným u našich lidových staveb je modrá. Ve studii je na příkladech názorně ukázáno, jak kombinace fyzikálně-chemických metod aplikovaných pro studium historických omítek spolu se znalostmi materiálového inženýrství vhodně doplňuje etnologické znalosti o důležitých poznatky.*

- 531. Nešporová Olga**, Role sborů pro občanské záležitosti v rozšiřování občanských pohřebních obřadů, ČL 2022/109 3, s. 275–298. Cílem této studie je poukázat na významnou roli sborů pro občanské záležitosti v rozšiřování občanských pohřbů a ustavení jejich podoby v české části Československé republiky v letech 1950 až 1989.
- 532. Nguyen Michal**, Obraz šlechty v sylabech českých hradů a zámků z období normalizace, HiAp 2022, s. 54. Studie se věnuje tvorbě obrazu šlechty a jejího života v období normalizace a sleduje strategie a narativy, které pro prezentaci urozených jedinců používal komunistický režim v bývalém Československu.
- 533. Nitra Tomáš**, Kostel Božicho Těla v Gutech, celková obnova po požáru v roce 2017, VLS 1–2, s. 56–57. Průběh obnovy vyhořelého dřevěného kostela v Gutech.
- 534. Nohovcová Ladislava**, Omnipol a Škodovy závody, ZA 2022 [XIII], s. 120–134. Omnipol byl založen v roce 1934 jako obchodní divize plzeňských Škodových závodů, v té době fungoval jako obchodní společnost a to mu v podstatě zůstalo až do devadesátých let.
- 535. Nováčková Anna, Káňáková Ludmila, Zeman Tomáš**, Identification of workshop activities by use-wear analysis: Antler processing at Zlechov-Padělky (South Moravia) in the Late Roman period, AR 2022/1, s. 84–109. Traseologická identifikace dílenských aktivit. Zpracování parohoviny na sídlišti Zlechov-Padělky (okr. Uherské Hradiště) v pozdní době římské
- 536. Novák Jakub**, Mizející krajina Šternberska, Moravskobrounska a Dvorceka, ZPP 2022/4, s. 573–583. Příspěvek si klade za cíl seznámit s výsledky nedestruktivní povrchové prospekce, během které byly sledovány dominantní typy objektů charakteristické pro aktivity člověka na sledovaném území v minulosti.
- 537. Novák Petr**, Státní archivní inspektorát v českých zemích (1919–1941), SARP 1/2022, s. 205–265. Příspěvek k dějinám institucionálního archivnictví.
- 538. Nováková Zuzana**, Ušit Machoňově budově staronový kabát nebylo jednoduché, VLPK 2022/1, s. 24–25. Rekonstrukce pláště budovy Oblastního ředitelství pošt a telegrafů. Původní návrh architekta Ladislava Machoně.
- 539. Novotná Dana**, Známa neznámá Dukla v Dolních Věstonicích, DĚS 2022, s. 70–74. „Dukla“ je neoficiální název základny archeologického ústavu v Dolních Věstonicích. Zatímco nálezy učiněné na katastru obce a v okolí jsou světově proslulé, o dějinách „Dukly“ donedávna nebylo nic známo, což bylo způsobeno i tím, že obec byla jako čistě německá celá předsídlena. Objekt byl součástí okrsku novokřtěnců, kteří dostali vymezené místo před branou a zdá se, že i po jejich vyhnání a opuštění celého areálu zůstalo fyzicky zachováno více budov, než bylo dosud známo.
- 540. Novotná Markéta**, K historii kaple sv. Jana, Pavla a Václava v Bezdružicích, PamátkyZČ 2/2022, s. 29–43. Drobné památky na území okresu Tachov většinou nemají dochované prameny k jejich vzniku a osudům. Článek seznamuje s jednou z výjimek, kaplí sv. Jana, Pavla a Václava, situovanou na okraji Bezdružic.
- 541. Novotný David**, Fama nihil est celerius aneb O nálezech pokladů v Chrudimi v 17. a 18. století, CHVS 2022/26, s. 3–38. Článek se zabývá okolnostmi nálezů neurčeného pokladu v lese poblíž Chrudimi v roce 1686 a dalším nálezem mincí v témže městě (dům číslo popisné 10/II) roku 1740.
- 542. Novotný René**, Nové poznatky k migraci kladsko-slezských katolíků a počátkům německé kolonizace na pardubickém panství (1763–1800), VSH 2022, s. 27–91. Příspěvek k dějinám pardubického panství.
- 543. Nusek Jindřich**, K návštěvám korunního prince Rudolfa ve Vlašimi (II.), PBL 2022/1, s. 15–18. Korunní princ Rudolf navštívil zámek Vlašim dvakrát, v letech 1878 a 1879. Těmto jeho návštěvám je věnována část zámecké expozice. Pokračování.
- 544. Nusek Jindřich**, K otázce talmberského zámeckého „divadla“ ve Vlašimi, PBL 2022/4, s. 14–16. Zámek Vlašim – k otázce pozoruhodného divadla z poloviny 19. století s originální tapetovou výzdobou.
- 545. Nusek Jindřich**, K podobě kostela sv. Petra a Pavla ve Zdislavicích v 80. letech 17. století, PSČ 2/2022, s. 65–70. Článek připomíná dva klíčové stavební plány z rodového archivu Auerspergů ve vídeňském Haus-, Hof- und Staatsarchiv, které zachycují půdorys kostela sv. Petra a Pavla ve Zdislavicích k roku 1868. Příspěvek sleduje zejména vývoj kostela po požáru z května 1699 a snaží se v současné podobě nalézt prvky původní raně barokní novostavby.
- 546. Nusek Jindřich**, Návštěvy korunního prince Rudolfa a úpravy zámku a Obory ve Vlašimi, PSČ 1/2022, s. 74–87. Článek připomíná význam plánovaných návštěv korunního prince Rudolfa pro úpravy zámku Vlašim a knížecí Obory v éře Carlose Auersperga. Text připomíná i předměty ze sbírek Muzea Podblanicka související s plánovanými návštěvami.
- 547. Nyklíčková Marie**, Záhady šonovské tvrze, RK 2022/64, s. 13–16. Hypotéza o možném umístění tvrze ze 14. století v Šonově na Broumovsku.
- 548. Nyklíčková Marie**, Strážci na severovýchodním pomezí Čech, RK 2022/65, s. 6–9. Strážní systémy a etymologické souvislosti s názvy obcí na Náchodsku.
- 549. Olivová Lucie**, Čínské dřevorezy na stěnách veltruského zámku, PSČ 1/2022, s. 1–11. Článek se věnuje čínským dřevorezům zakomponovaným do tapet v tzv. malém kabinetu a v pokoji se špalíry na veltruském zámku. Nepohlíží na ně pouze jako na ukázkou čínského umění, nýbrž objasňuje jejich místo v rámci rokokového interiéru.
- 550. Orna Jiří, Dudková Veronika, Šneberger Jiří, Wasik Bogusz**, Radiouhlíkové datování jako možnost identifikace předklášterního osídlení v Plasích, AH 2022/1, s. 151–172. Studie se zabývá možností datování pohřebišť v případech absence jakýchkoli psaných pramenů.
- 551. Otrádovec Josef**, Erwin Müller a jeho grafika, ČG 2022/3, s. 22. Malíř německé národnosti Erwin Müller, působící do konce II. světové války a jeho obraz a grafiky zachycující Třebenic.
- 552. Otruba Ivar, Popelínský, Tomáš**, Mendelovy zahrady, ZPK 2022/2, s. 22–26. Výukové a účelové zařízení Mendelovy Univerzity v Brně, které bylo založeno prof. Ing. Augustem Bayerem v roce 1938 na ploše dvou hektarů. K rozšíření plochy areálu došlo v roce 1967 na stávajících 11 hektarů. Areál je rozčleněn do pěti tematických částí.
- 553. Panáček Jaroslav**, Dvorec (Dvořec) neboli Kasary, ČSPS 2022/3, s. 168–182. Manský dvůr Dvorec (Dvořec) poprvé zmiňovaný v roce 1455 a Jaroš Karas ze Dvorce; nové zjištění o jeho vlastnících a proměnách.
- 554. Panáček Jaroslav**, Závěš ze Stružnice – první Klinštejn, Bezděz 31/2022, s. 9–23. Nejznámějším členem ronovské větve pánů z Klinštejna byl Závěš ze Stružnice, známý jako majitel nejstarší šlechtické pečeti s českým opisem. Vzhledem k takto projevenému vztahu k českému jazyku, k jeho sporu s řádem německých rytířů a rodovému původu byl také hypoteticky ztotožněn s autorem nejstarší české rýmované kroniky, známým pod jménem Dalimil.
- 555. Panáček Jaroslav**, O Jiljově (a Nevdanově) ještě jednou, Bezděz 31/2022, s. 143–147. K nedořešené otázce skutečné lokalizace Jiljova, známého pouze z predikátů. Přestože bylo před dvaceti lety jeho umístění do okolí Holan odmítnuto, ukazuje se, že pochybnosti přetrvávají.
- 556. Panáček Jaroslav**, Obraz sv. Vincence Ferrerského z farního kostela sv. Petra a Pavla v České Lípě, Bezděz 31/2022, s. 157–162. Zájemcem o dějiny i mnoha obyvatelům České Lípy je známa již dostatečně popsaná historie zaniklého farního kostela sv. Petra a Pavla, který stával na dnešním Škroupově náměstí a podlehl rozebrání na stavební materiál po dvou velkých celoměstských požárech v letech 1787 a 1820. O jeho stavební podobě dnes kromě ikonografie vypovídají pouze architektonické články, uchovávané v lapidáriu Vlastivědného muzea a galerie v České Lípě. Z jeho vnitřního vybavení kromě starších popisů bylo donedávna známo pouze torzo náhrobku připisovaného Zikmundu Berkovi z Dubé a Lípě. Před několika lety však byl objeven v soukromé sbírce v České Lípě obraz, který byl součástí původního mobiliáře farního kostela.
- 557. Pánková Markéta**, Dějiny Národního pedagogického muzea a knihovny J. A. Komenského v Praze – počátky a současnost české pedagogické instituce (1892–2021), SSH 1/2021, s. 91–111. V tomto příspěvku se čtenáři mohou seznámit s téměř stořícetiletou historií instituce, která se jako jediná v České republice zabývá dějinami školství od samého počátku své existence.
- 558. Pankowská Anna**, Význam histotafonomie a terénní antropologie při rekonstrukci pohřebního ritu kultury se šňůrovou keramikou na Moravě, AR 2022/4, s. 462–478. Cílem studie je na příkladu pěti hrobů z období kultury se šňůrovou keramikou zjistit, v jakých podmínkách se těla mrtvých nacházela či jak byla posmrtně upravena.
- 559. Panochová Ivana**, Stavební obnova vnějšího pláště Langerovy vily ve Svitavách 2019–2021, PamátkyVČ 3/2022, s. 83–85. K opravě poškozeného vnějšího pláště Langerovy vily, bývalého sídla svitavského podnikatele Julia Langeru z roku 1892, kterou v letech 2019–2020 realizovalo město Svitavy.
- 560. Pařík Arno**, U Polácků v Rychnově. Odhalení prvních Kamenů zmizelých v Okresním městě, Roš Choděš 2021/6, s. 8–10. Židovské rodiny z Rychnova nad Kněžnou deportované do Terezína a následně do vyhlazovacích táborů, položení Kamenů zmizelých trvale připomínajících jejich tragické životní osudy.
- 561. Pařízková Čevonová Jana, Pařízek Marek**, Nádvoří královského

- paláce hradu Zvíkova před Marchettiho rekonstrukcí v osmdesátých letech 19. století, *PamátkyJČ* 1/2022, s. 3–26. *Shrnutí poznatků o romantizující rekonstrukci ochozu středověkého hradu, ikonografie nádvíří.*
- 562. Paterová Vladimíra,** Obnova hřbitovní kaple v Lanžově, *PamátkyVČ* 3/2022, s. 68–70. *Krátká zpráva k záchraně významné regionální památky, hřbitovní kaple Nejsvětějšího srdce Ježíšova v Lanžově, který byl v roce 2019 prohlášen kulturní památkou.*
- 563. Pátra Milan,** Obnova objektu sýpky v areálu zámku v Žirči, *PamátkyVČ* 3/2022, s. 81–83. *K obnově barokní sýpky nacházející se v areálu památkově chráněné původní raně barokní rezidence jezuitů v Žirči.*
- 564. Patka Milan,** Staroměstský orloj: podivně pozměněné tváře a detaily na nové „kopii“ Mánesova kalendária, *ZSP* 2022/1, s. 8–14. *Kopie Mánesova kalendária pražského orloje, která měla nahradit sešlou Čilovu poválečnou kopii, nerespektující Mánesův originál se stala spíše zesměšňující variací na toto slavné umělcovo dílo.*
- 565. Pátra Milan,** Sádrové odlitky zvonů ve Výtvarné sbírce Oblastního muzea Praha-východ, *SAZ* 10/1, s. 101–108. *Ve Výtvarné sbírce Oblastního muzea Praha-východ se nachází soubor 28 kusů sádrových odlitků prvků ze zvonů bývalého brandýského okresu. Úkolem bylo zjistit, zda se nejedná o rekvírované zvony z druhé světové války, a pokud ano, ze které obce pocházejí.*
- 566. Pavlík Jiří,** Překlady dvou listin vztahujících se k počátkům Ronova nad Doubravou, *CHLV* 3/2022, s. 12–16. *Článek se věnuje pramenům k počátkům Ronova nad Doubravou.*
- 567. Pazderová Alena,** Analýza činnosti papežského nuncia na císařském dvoře v Praze Cesare Speciana v roce 1595, *SaRP* 2/2022, s. 302–405. *Cesare Speciano, italský římskokatolický duchovní, biskup v Novare a Cremoně a papežský nuncius ve Španělsku a u císařského dvora v Praze. Byl jedním z duchovních, kteří byli žáky sv. Karla Boromejského, původně byl jeho zástupcem na papežském dvoře. Příspěvek se věnuje jeho diplomatické činnosti v Praze.*
- 568. Pelcová Simona, Matušková Martina,** Státní oblastní archiv v Plzni v roce 2021, *ZA* 2022 [XIII], s. 175–182. *Statistika, bibliografie, přednášková činnost. Mezinárodní den archivů, výstavy archiválií, konference, semináře, odborná setkání, publikace.*
- 569. Pelech Petr,** Českobudějovická vila Egona Heskyho, *Výběr* 1/2022, s. 19–29. *Osudy rodiny Heskych, historie domu, stručný životopis Fritze Reichela.*
- 570. Pešout Adam,** Historie těžby kamene v hrásti Blaníků (III.), *PBL* 2022/1, s. 11–14. *Třetí pokračování příspěvku o historii povrchové těžby kamene.*
- 571. Pešta Jiří,** Odpustkový list papeže Benedikta XIV. z roku 1755 pro římského poutníka Jiřího Hlasivce z Příbrami, *Podbrdsko* 2022/29, s. 7–53. *Při rekonstrukci domu v Jungmannově ulici v Písku byl v roce 1965 nalezen odpustkový list pro Jiřího Hlasivce. V roce 2019 byl list zrestaurován a uložen ve sbírce Miscelanea ve Státním archivu v Písku.*
- 572. Pichnerová Anna,** Franz Schneider a bolzanovci v litoměřickém alumnátu, *MH* 12, 1/2021, s. 47–61. *Studie se zabývá léty, která budoucí bolzanovský kněz a Bolzanův spolupracovník Franz Schneider strávil coby alumnus v litoměřickém učilišti, tehdejší středisku katolického osvěcenství. Sleduje obzvláště reformní snahy vedoucích činitelů semináře: biskupa Josefa Františka Hurdálka a druhého představeného Josefa Michaela Fesla.*
- 573. Pilná Veronika,** Liturgické textilie v mobiliářích památkových objektů Plzeňského kraje, *PamátkyZČ* 2/2022, s. 44–59. *Příspěvek se zaměřuje na výskyt liturgického textilu, tzv. parament, v mobiliářních fondech státních památkových objektů ve správě NPÚ na území Plzeňského kraje.*
- 574. Placaková Marianna,** Emancipation Despite Circumstances: The Prague Spring, (Dis)engagement on the Art Scene and the Emergence of Feminist Consciousness among Women Artists, *Umění* 2022/4, s. 383–405. *Emancipace navzdory okolnostem. Pražské jaro, (ne)angažovanost na výtvarné scéně a vznik feministického vědomí výtvarných umělkýř.*
- 575. Plávek Aleš František,** Historické variace tvrže Bílý Újezd na Litoměřicku, *OT* roč. 33, č. 66/2022, s. 15–19. *Historie a vývoj tvrže.*
- 576. Plešmíd Stanislav, Foud Karel,** Roubený dům Rokycanska na příkladech z Dobřiva a Kařizku, *PP* 2/2022, s. 100–114. *Lidový dům Rokycanska v podhůří Brd – dispozice, tvarosloví, materiály a prvky, které jej odlišují od jiných venkovských staveb v Plzeňském kraji. Konkrétní příklady, datování.*
- 577. Podestát Václav,** Dudák Bíba má pamětní desku, *VSPI* 2022/4, s. 9. *V Dolní Bělé byla slavnostně odhalena pamětní deska známému dudákovi Františku Bíbovi, který hrával pro radost i T. G. Masarykovi a E. Benešovi. Stalo se tak u příležitosti 140. výročí jeho narození.*
- 578. Podhorský Jan,** Pohřebiště v Nesvěticích (okres Most). Výzkum z let 1984–1988 a 2013–2020, *AH* 2022/1, s. 221–246. *Příspěvek z předběžné formě shrnuje archeologické bádání na lokalitě Nesvětic (okr. Most), kde bylo dosud (k roku 2020) odkryto 1 480 hrobů, které lze na základě doprovodných nálezů datovat do období od počátku 11. do konce 13. století, a dvě sakrální stavby. Archeologický výzkum zde realizoval nejprve Vladimír Brych v letech 1984–1988, následně mezi roky 2013 a 2015 Petr Čech s Michalem Soukupem a od té doby dosud již jen Petr Čech. V důsledku těžby uhlí se stav lokalitě mezi oběma výzkumnými etapami výrazně proměnil, a každá tak dokumentuje její odlišnou podobu. Teprve budoucím zpracováním se snad podaří obě provázat do celistvosti.*
- 579. Podlešák Jiří,** Historie výstavby kostela sv. Františka z Assisi na Studánce, *Mandava* 2022, s. 36–44. *Překlad pamětního spisu zazděného v podstavci hlavního oltáře varnsdorfského kostela na Studánce o okolnostech vzniku tohoto kostela.*
- 580. Pokorný Pavel,** Liberecký zajatecký tábor v první světové válce, *Fontes Nissae* 2022/1, s. 20–39. *Studie o jednom z prvních a největších zajateckých táborů 1. světové války poblíž Liberce, o dopadech na místní obyvatelstvo.*
- 581. Polách Jaroslav,** Nová kolekce jihočeských kovových náboženských medailonů, *AVJČ* 35/2022, s. 241–270. *Katalog nálezů, vyhodnocení kolekce.*
- 582. Polách Jaroslav,** Nové nálezy přeslenů z Křemžské kotliny I. Výběr 2/2021, s. 116–124. *Popis nástroje, soupis lokalit a nálezů.*
- 583. Polách Jaroslav,** Nové nálezy přeslenů z Křemžské kotliny II. Výběr 3/2021, s. 191–206. *Příspěvek přináší zhodnocení a dataci nálezů.*
- 584. Pospíšil Aleš,** Kutná Hora- zlatá éra stříbrného města, *ZPP* 2022/2, s. 269–283. *Článek popisuje vývoj památky světového dědictví Kutná Hora v posledním desetiletí (2011–2021) a navazuje na podobně zaměřený článek, který autor publikoval na stránkách časopisu Zprávy památkové péče v roce 2011.*
- 585. Prix Dalibor, Všečeková Zuzana,** Rytíři z Volfemberka jako donátoři na nástěnné malbě v kostele sv. Petra a Pavla v Borovsku, *PP* 1/2022, s. 3–22. *Příspěvek se věnuje nedávno odkrytému fragmentu středověkých nástěnných maleb v raně gotickém presbytáři kostela sv. Petra a Pavla v Borovsku v okrese Benešov. Poměrně kvalitní malba zachycuje tři klečící rytíře na východní části jižní stěny. Dobře dochovaný štít s erbovní figurou vztýčeného vlka dovoluje zobrazení postav spojit s rytířským rodem z Volfemberka, držícím Borovsko doložené v letech 1364–1395.*
- 586. Profantová Naďa, Militká Lenka, šámal Zdenek,** Lipany (okr. Kolín) v raném středověku: výpověď prospekce s detektory kovů, *ASČ* 2022/2, s. 363–380. *V roce 2016 byl zahájen projekt vedený Národním památkovým ústavem, jehož náplní byl především nedestruktivní archeologický výzkum na katastrálním území obcí Lipany a Vitice (obr. 1). Hlavním cílem bylo sice hledání hmotných pozůstatků spojených s významným vojenským střetnutím z husitských válek z roku 1434, dosavadní terénní průzkum však přinesl i řadu archeologických nálezů výrazně starších, datovaných do různých období pravěku.*
- 587. Procházka Rudolf a kol.,** K otázce vývoje a rozšíření pokliček a tzv. pokliček-misek v keramických okruzích střední Evropy ve středověku, *PA* 2022, s. 257–310. *Vznik a vývoj pokličky v českých zemích ve 12.–14. století jako součást transformace středoevropské keramiky*
- 588. Provaz Lukáš,** Rodokmen Tellerů, Laschů a Denhofů, *KM* 1/2022, s. 16–17. *Genealogický přehled zprehledňující komplikované rodinné vazby mezi potomky a příbuznými Michaela B. Tellera (1803–1869).*
- 589. Provaz Lukáš,** Střípky z archivu (XIII) – Kde je Charlie, *KM* 4/2022, s. 15–16. *Příspěvek o netradičním bedecku po Československu vydaném ředitelství Životní pojišťovny Fénix v Praze v roce 1934 s názvem: „Kde je Charlie?“*
- 590. Příkazská Petra,** Sbírká Karla Tutsche – průběžná zpráva o průzkumu, *MVP* 2021/1, s. 81–88. *Článek se zabývá sbírkou Karla Tutsche, kterou v roce 2021 převzala Galerie moderního umění v Hradci Králové.*
- 591. Ptáček Vojtěch,** Ovocnictví na Jílovsku ve 20. století, *SAZ* 10/2, s. 129–135. *K vývoji oboru v lokalitě Jílovska a Dolnobřežanska.*
- 592. Pták Martin,** Sestavit se dá. Klišem však nedrží. Příběh jedné polozapomenuté „hradištní“ zásobnice od Paračova (okr. Strakonice), *AVJČ* 35/2022, s. 211–218. *Historie výzkumu středověkého sídliště U Luhů, nálezové okolnosti a popis nálezu zásobnice, datace.*
- 593. Pujmanová Magdalena,** Příběh věnování v knize: legionář a odbojář Alois Fürbacher, *Bezděz* 31/2022, s. 55–69. *Pátrání po autorech dvou věnování v knize Marie Pissingerové – příběh legionáře a odbojář*

ře Aloise Fürbachera.

- 594. Půlpán Marek, Hošek Jiří, Půlpánová-Reszczyńska Agnieszka, Ondráčková Lenka,** Sekery s raménky z Krušných hor. K solitérním nálezům z doby halštatské z hor a kopců Českého masivu, AR 2022/1, s. 3–66. *Tématem článku jsou železné sekery s raménky nalezené v letech 2016–2017 na katastrech obcí Drmaly a Vysoká Pec (okr. Chomutov, severozápadní Čechy).*
- 595. Putík Alexandr,** Pátrání po jménech. Genealogická databáze českých židovských rodin v ŽMP, Roš Chodeš 2021/4, s. 18–19. *Zpráva o projektu, jehož cílem bylo shromažďovat genealogické a biografické informace a na jejich základě rekonstruovat pro období 16. až 18. století vybrané židovské rodiny z Prahy a několika venkovských židovských náboženských obcí z Čech.*
- 596. Putík Alexandr,** Samuel Steinerherz. Výročí narození i úmrtí (16. prosince 1857 – 16. prosince 1942), Roš Chodeš 2021/12, s. 14–15. *Život a dílo profesora Německé Karlo-Ferdinandovy univerzity v Praze, Samuela Steinerherze.*
- 597. Radová Lucie,** Nová krajinná památková zóna Žatecká chmelařská krajina, ZPP 2022/2, s. 261–268. *Článek přináší základní charakteristiku tohoto území a jeho sídel, jeho památkových hodnot a nastiňuje jeho historický vývoj, který byl významně poznamenán společenským vývojem ve druhé polovině 20. století.*
- 598. Rákosová Zora,** Václav Josef Skalník a jeho vliv na utváření Mariánských Lázní, ZPK 2022/4, s. 54–58. *Se soustavnou prací v Mariánských Lázních začal Skalník roku 1818. Vypracoval plán terénních a sadových úprav, v jehož centru se nacházel park, kolem kterého pak komponoval zástavbu. Na Skalníka upomínají jak názvy několika mariánskolázeňských veřejných prostranství, tak upravená rodinná hrobka či dva pomníky situované v centrální části tohoto města. Skalníkovu jméno nese také jím vytvořený sad v Karlových Varech.*
- 599. Ramešová Michaela, Vopálenský Michal, Kumpová Ivana, Valach Jaroslav,** Průzkum obrazu korunované Panny Marie s Ježíškem z muzea v Telči a souvislosti jeho vzniku, PP 1/2022, s. 63–80. *Příspěvek k průzkumu deskového obrazu korunované Panny Marie z muzea v Telči, jedinečně dochované regionální památky deskového malířství dosud ne zcela objasněné proveniencí, která pochází z doby okolo r.1500.*
- 600. Rampley Matthew,** Architektura v regionech. Metoda, hodnocení a topografický impuls, Umění 2022/1, s. 92–105. *Článek, historiografická reflexe jisté tradice českých dějin umění a architektury, se zaměřuje na analýzu tradice lokálních dějin architektury, jež v mezinárodním měřítku nemá obdoby, pokud jde o množství publikací o dějinách architektury krajských měst, městeček a regionů napsaných kvalifikovanými badateli.*
- 601. redakce,** Bibliografie Sborníku Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích 2007–2019, PamátkyVČ 3/2022, s. 167–178. *Bibliografie Sborníku Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích, který vycházel v letech 2007–2019.*
- 602. redakce,** Bibliografie Sborníku Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Josefově 2010–2021, PamátkyVČ 3/2022, s. 178–183. *Bibliografie Sborníku Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Josefově Monumenta vivent, který vycházel v letech 2010–2021.*
- 603. Rejchová Renata,** Internacionální fragmentarizace kosterních pozůstatků z žárových hrobů (experiment), Nspjč 2022, s. 53–102. *Popis experimentu.*
- 604. Rejzek Jan,** Vzestup moci Berků z Dubé v neklidných dobách 15. století, 2. část, Bezděz 31/2022, s. 23–42. *Historie rodu Berků z Dubé – pokračování.*
- 605. Renčín Miloslav,** Švabinského chata na Kozlovském kopci, VLPK 2022/1, s. 26–30. *Historie turistické chaty a rozhledny na Kozlovském kopci, které vznikly díky iniciativě Klubu českých turistů v České Třebové.*
- 606. Richter David,** Chrudimská stopa v Knížkách nálezů soudu zemského a komorního z první poloviny 16. století, CHLV 5/2022, s. 6–10. *K dějinám Chrudimi prostřednictvím písemných pramenů 16. století.*
- 607. Richter David,** Bibliografie příspěvků k dějinám východních Čech v periodických publikacích vydávaných východočeskými institucemi v roce 2021, VSH 2022, s. 153–160. *Bibliografie příspěvků k dějinám východních Čech v periodických publikacích vydávaných východočeskými institucemi v roce 2021.*
- 608. Richter David,** Městské nemovitosti a jejich význam pro nižší šlechtu v krajském městě ve druhé polovině 16. století – chrudimská sonda, CHVS 2022/26, s. 109–145. *Tématem předkládané studie je nemovitá vlastnictví nižší šlechty v Chrudimi v letech 1550–1600, kon-*
- krétněji držba budov uvnitř města a na předměstích.*
- 609. Roubíčková Dita (ed.),** Z odborného tisku. Průzkumy památek v odborném tisku za rok 2021 – výběrová bibliografie.
- 610. Rozkošná Blanka,** Pohřební kočár na židovském hřbitově v Jindřichově Hradci, PamátkyJČ 1/2022, s. 141–147. *Popis kočáru, popis restaurování.*
- 611. Rožmberský Petr,** Sídlo panské v Čeminech, Hláska 2022/1, s. 8–11. *Ves Čeminy (okr. Plzeň-sever) u Města Touškova bývala samostatným feudálním statkem. Slovy uvedenými v názvu příspěvku začíná popis čeminského sídla vrchnosti pořízený v rámci odhadu roku 1658 – otázky k historii a stavebnímu vývoji panského sídla Čeminy.*
- 612. Rožmberský Petr,** Seznam zámků a hradů v Čechách z první poloviny 16. století, Hláska 2022/1, s. 14–15. *Ve Státním oblastním archivu Třeboň je uložen Seznam měst, městeček, zámků, kanovníckých kostelů a klášterů a počty farních kostelů a vsí v Království českém. Popis zajímavého pramene.*
- 613. Rožmberský Petr,** Malovice a Málkovice, Hláska 2022/2, s. 22–28. *Pokus o prezentaci historie vesnic Malovice a Málkovice z okresu Tachov, spadající pod obec Bor, jejichž názvy byly v minulosti často zaměňovány se stejnojmennými lokalitami v jiných okresech.*
- 614. Rožmberský Petr,** Mlýn u kamenného mostu u Plané sídlem šlecht, Hláska 2022/3, s. 33–35. *V roce 1580 žaloval Jiřík Rabicar z Rabic „a na mlýně u kamenného mostu u Plané“ (okres Tachov) na Mikuláše Šerntyngara s Šerntyngu a v Nové Vsi za to, že mu roku 1577 půjčil jeden a půl džberu kaprů, které mu dosud nevrátil a nedopltil. Uvedené „sedění“ Jiříka Rabicara se stalo impulsem ke vzniku tohoto příspěvku.*
- 615. Rožmberský Petr,** Zapomenuté sídlo Příšov, Hláska 2022/4, s. 52–54. *Příspěvek dokládá někdejší přítomnost panského sídla ve vsi Příšov (okr. Plzeň-sever) ležící na Všerubském potoce, asi 9 km vzdušnou čarou na severozápad od středu města Plzně.*
- 616. Rožmberský Petr,** Emfyteutické prodeje mlýnů a hospod na panství Lnáře, JiPl 2022, s. 3–23. *K majetkovým poměrům na panství Lnáře.*
- 617. Rožmberský Petr, Mikota Petr,** Rejstřík sborníků Dějiny staveb 2000 – 2022, DĚS 2022, s. 217. *K obsahům sborníků Dějiny staveb v příslušném období.*
- 618. Rybáček Tomáš,** Svobodní zednáři v Plzni a na Plzeňsku, PZH 2022/2, s. 19–25. *První zmínky o zednářské lóži v Plzni pocházejí z roku 1765. Její historie, vývoj a významní členové.*
- 619. Rybařík Václav,** Kamenosochařská výzdoba z 20. století v interiérech pražských staveb, ZSP 2022/1, s. 30–35. *Kamenosochařská díla 20. století uplatňující se na průčelích budov a v omezenější míře také při výzdobě interiérů některých významnějších staveb Prahy – soupis kamenosochařských děl 20. století v Praze.*
- 620. Rybařík Václav,** Základní a jiné pražské památné kameny, ZSP 2022/3, s. 24–37. *Základové kameny veřejných staveb, ale i památníků Prahy, jejich soupis a popis. Upozornění na zvláštnosti, jakým je základní kámen z hradu Krakovce při Husově sboru na Vinohradech.*
- 621. Řeháček Jan,** Kostel sv. Martina ve Slatiňanech, VLPK 2022/1, s. 7. *Historie římskokatolického kostela ze 13. století ve Slatiňanech.*
- 622. Řeháček Jan,** Pernštejnská vodárna v Srchu, VLPK 2022/3, s. 19. *Podzemní vodárna v Srchu pochází z roku 1515 a od roku 2001 je na seznamu kulturních památek.*
- 623. Řeháček Jan,** Meteorologický sloupek na Masarykově náměstí v Přelouči, VLPK 2022/4, s. 15. *Meteorologický sloupek z roku 1914 s barografem a Lambrechtovým tlakoměrem. Zrestaurován byl v roce 2016.*
- 624. Řeháček Karel,** Per aspera ad astra? Houževnatý boj Marie Lábkové ze splnění snu, SZČMP 2022, s. 56–63. *Příspěvek k dějinám ženského emancipačního hnutí – podnikatelský příběh Marie Lábkové a jejího boje za vydavatelskou koncesi.*
- 625. Řeháček Karel,** Likvidace konfiskovaných peněžních ústavů a podniků na Plzeňsku a Karlovarsku po roce 1945, ZA 2022 [XIII], s. 145–160. *Článek se věnuje průběhu a výsledkům likvidace peněžních konfiskátů na Plzeňsku a Karlovarsku po skončení druhé světové války.*
- 626. Řeřicha David,** Volha byl náš přístav, Od Ještěda k Troskám 2022/2, s. 14–23. *Hostinec Volha v Železném Brodě jako místo setkávání.*
- 627. Řezáč Miroslav, Schmidtová Dominika, Havlíková Markéta, Hošek Jiří, Trnka Jan,** Trny přezek doby stěhování národů z Kozojed-Dřeviče (okr. Rakovník) a Kozojed u Žlunic (okr. Jičín), ASČ 2022/1, s. 203–214. *K součástkám přezek z doby stěhování národů z Kozojed-Dřeviče (okr. Rakovník) a Kozojed u Žlunic (okr. Jičín), kterým dosud nebyla věnována pozornost a které rozšiřují dosavadní nálezy*

fond trnů se zoomorfním motivem zvířecích hlaviček doby stěhování národů u nás.

- 628. Říčanová Alena, Zeman Jaroslav**, Vila jako prototyp. Drážďanská kancelář Lossow & Kühne a „typizované projekty“ vilové architektury na severu Čech, ZPP 2022/1, s. 65–76. *Příspěvek sleduje tvorbu drážďanského ateliéru Lossow & Kühne, jehož četné realizace najdeme také na území severních Čech, mimo jiné i díky existenci jediné pobočky ateliéru mimo Německo, otevřené v roce 1925 v Liberci.*
- 629. Říhová Ivana**, Zajímavé objevy při rekonstrukci strakonického hradu, Výběr 1/2022, s. 49–50. *Zpráva o objevech v interiéru hradu.*
- 630. Říman Slavomír**, Riegrova chata na Kozákově, Od Ještěda k Troskám 2022/2, s. 55–58. *Turistická chata na vrchu Kozákův v Českém ráji.*
- 631. Sajt Jiří Z.**, Staré cesty Českým rájem. II, Valdštejnsko a Hruboskalsko, Z Českého ráje a Podkrkonoší 2022/35, s. 11–37. *Staré cesty a stezky spojovaly od pradávna hrady a další sídla v kraji.*
- 632. Salavová Mirka**, Válečné osudy sbírky umění Augusta Švagrovského, MC 2022/1–2, s. 63–68. *August Švagrovský, mecenáš a sběratel, přední osobnost obrozeného života v Roudnici nad Labem v 2. polovině 19. století. Jeho cenná sbírka obrazů se stala jedním ze základů fondu Galerie moderního umění v tomto městě.*
- 633. Sankot Jiří**, Z historie zámeckých zahrad a parku v Dolní Lukavici. JiPl 2022, s. 24–80. *K zámeckým zahradám.*
- 634. Sankot Jiří**, Příběh židovské rodiny Adlerových z Chlumu, PZH 2022/1, s. 6–11. *Článek se věnuje členům obchodnické rodiny Adlerových, která podnikala v různých koutech monarchie. Během holocaustu všichni zahynuli.*
- 635. Sankot Jiří**, Pod pokličkou památkové péče, PZH 2022/4, s. 3–9. *Přehledová stať o péči státu o nemovité kulturní památky, druhy kulturních památek, městské památkové zóny, Evropské architektonické a archeologické dědictví, Seznam světového dědictví UNESCO. Její odraz na Přešticku.*
- 636. Sedláčková Hedvika a kol.**, Číše s choboty v kontextu gotického a renesančního skla v Čechách a na Moravě, AR 2022/2, s. 275–290. *Skleněné číše s choboty, prakticky nepoužitelné, tvoří nečetnou skupinu mezi nálezy skla ve střední Evropě 15.–17. století. Příspěvek je věnován zejména novým nálezům ze sídlištních lokalit v České republice.*
- 637. Schubert Alfréd**, O nedoceněné součásti interiéru historických staveb. Původní keramické obklady, PP 1/2022, s. 121–139. *Článek se zabývá převážně staršími keramickými obklady středních Čech. Je zmíněn i vývoj hygienických potřeb.*
- 638. Sidenberg Michaela**, Facing History: Portraits in the Visual Arts Collection of the Jewish Museum in Prague, JB 2022/2, s. 73–95. *Portréty ze Sbírky vizuálního umění Židovského muzea v Praze.*
- 639. Sirovátka Roman, Prostředník Jan**, Archeologické výzkumy v ulicích Skálava a Na Sboře v centru Turnova: domy čp. 74 a 73, Z Českého ráje a Podkrkonoší 2022/35, s. 187–206. *Výsledky dvou záchranných archeologických výzkumů z let 2014 a 2021.*
- 640. Skalová Martina**, Kaplička v Kornaticích, její původ a patroni, SZČMP 2022, s. 26–31. *Příspěvek věnovaný kapličce stojící na návsi v Kornaticích. O jejím historickém původu nevíme vůbec nic. Není znám letopočet, kdy a kým byla postavena, zda například stojí na místě, které by mělo zvláštní význam už od středověku, a dokonce není znám ani patron, světec či ochránce, kterému byla v minulosti zasvěcena. Místní obyvatelé začali pátrat po původu kapličky až počátkem 21. století a jejich badatelské úsilí skončilo neúspěchem.*
- 641. Skarupsky Petra**, The Battle of Grunwald in Prague: The Reception of the 1959 Exhibition of Polish Painting in Czechoslovakia, Umění 2022/1, s. 76–91. *Bitva u Grunwaldu v Praze. Recepce výstavy polského malířství v Československu v roce 1959.*
- 642. Sklenář Karel**, Karel Brantl a počátky výzkumu hradišť v Čechách, ASČ 2022/1, s. 7–48. *V roce 2021 uplynulo 220 let od Brantlova narození, 150 od úmrtí – to jsou jubilea dosti okrouhlá na to, aby konečně i emu byla věnována pozornost nejen jako nadšenému a pracovitému kreslíři hradů (ten už svůj okruh zájemců má), ale také jako archeologovi, který vlastně rozšířil svůj hlavní, kastelologický zájem na nejstarší hrady bez typických kamenných zřícenin, tolik lákajících romantiky.*
- 643. Sklenář Karel**, „Předpotopní nádoba vlenecká“. První pokus o důkaz paleolitického osídlení Čech, ASČ 2022/2, s. 279–306. *Od 16. století jsou na území Čech zaznamenávány movité archeologické nálezy. Některé z nich, ačkoli ve své době nebudily velkou pozornost, nabyly význam v kontextu dějin vědy a dnes jsou opakovaně připomínány – například žárové hroby nalázané K. J. Bienenem z Bienenberka při okrajích Hradce Králové ve druhé polovině 18. století. Jiné, ačkoli se svého času těšily značnému zájmu, jsou dnes naprosto zapomenuty.*
- K těm druhým patří „předpotopní nádoba vlenecká“, ve třetí čtvrtině 19. století považovaná mnohými za první paleolitický nálezy v Čechách.*
- 644. Skrbková Linda**, Politické procesy 50. let – kauza bratří Červenkové a spol., Fontes Nissae 2022/1, s. 40–53. *Politický proces s bratry Jaroslavem a Přemyslem Červenkovými, Jiřím Drápalíkem a Vojtěchem Hrdličkou, jeho důsledky a rehabilitace odsouzených v 90. letech 20. století.*
- 645. Slabý Lukáš**, Goticko-renesanční a renesanční kachle z raně novověkého vesnického prostředí: nálezy z Bořeňovic (okr. Benešov), ASČ 2022/2, s. 481–491. *K souboru kamnářské keramiky získanému formou povrchového sběru ze dvora čp. 12 v roce 2021, který obsahoval celkem 52 zlomků a byl převzat pracovníky Muzea Podblanicka a zapsán do sbírky pod přírůstkovým číslem 9/21.*
- 646. Slabý Lukáš**, Příspěvek k poznání historie lokality Chvojen (okr. Benešov) ve 14. a 15. století na základě písemných pramenů, ČSPS 2022/4, s. 209–220. *Revize starších hypotéz o vývoji osídlení a vrchnostenského sídla na Chvojně a analýza písemných pramenů obohacujících a pozměňujících dosavadní názory na historii Chvojna ve 14. století.*
- 647. Slabý Lukáš**, Dolní Posázaví jako krajina válek (I.), PBL 2022/2, s. 17–18. *Romantická krajina Dolního Posázaví z pohledu historie a válečných konfliktů.*
- 648. Slabý Lukáš**, Dolní Posázaví jako krajina válek (II.), PBL 2022/3, s. 18–21. *Romantická krajina Dolního Posázaví z pohledu historie a válečných konfliktů – historie lokality, díl druhý.*
- 649. Slabý Lukáš**, Zámek Konopiště v prvních letech vlastnictví Františkem Ferdinandem d'Este – proměny interiéru jako odraz životních změn, ZPP 2022/3, s. 355–370. *Studie na základě analýzy plánové dokumentace a zámeckých inventářů přináší rekonstrukci vnitřního uspořádání zámku Konopiště (okr. Benešov) a jeho proměny během prvních let vlastnictví Františkem Ferdinandem d'Este (po roce 1887).*
- 650. Slabý Lukáš**, Hrad Kožlí. Historie lokality na základě písemných pramenů a její současný stav, PSČ 1/2022, s. 59–73. *Obsahem studie je v první řadě soupis historie hradu Kožlí (okres Benešov) od středověku do novověku na základě revize starších názorů a analýzy písemných pramenů. Problematika současného stavu zachování, ochrany a prezentace.*
- 651. Sládek Miloš**, ...den sváteční budeš světit! Četnost nedělních bohoslužeb, stav far a velikost farností na Slánsku a Rakovnícku roku 1713, PZB 39, s. 1–10. *K problematice četnosti bohoslužeb v pobělohorském období zdaleka není jen otázkou využití kostelů, případně trávení času o nedělích a svátcích – k systematickému a cílenému působení katolické církve na všechny vrstvy obyvatel pobělohorských Čech.*
- 652. Slavík Jiří**, Hrad Vizmburk. 50 let od zahájení archeologického výzkumu, PamátkyVČ 3/2022, s. 50–57. *Historie archeologického výzkumu zříceniny hradu Vizmburk.*
- 653. Smetana Jiří**, Kamenná broušená sekerka se svislým ostrím z Radobyčic (okr. Plzeň-město), NspHČ 2022, s. 103–106. *K zajímavému archeologickému nálezu z lokality v okrese Plzeň-město.*
- 654. Smetana Jiří**, Pravěk u křižovatky, PZH 2022/3, s. 10–11. *Archeologický průzkum u obce Borovy přinesl zlomky z mladší až pozdní doby kamenné.*
- 655. Smetanová Jaroslava**, Nepolitická spolková činnost v Blovicích od 2. poloviny 19. století do roku 1945, JiPl 2022, s. 91–105. *K historii Blovic od poloviny 19. století.*
- 656. Smola Lukáš**, Bibliografie ročenky Circulus Cubitanus, PamátkyZČ 2/2022, s. 146–147. *Circulus Cubitanus byla ročenka územního odborného pracoviště NPÚ v Lokti. Vyšla pouze dvě čísla v letech 2018 a 2019.*
- 657. Smolová Věra**, Škola na Svaté Hoře (nejen pro muzikanty), SSH 1/2021, s. 13–26. *Vzhledem ke každodenním bohoslužbám potřebovali jezuité zajistit na Svaté Hoře trvalou přítomnost varhaníka, ale i zpěváků. Proto se rozhodli založit pro chlapce svatohorskou školu, v níž by se zpěváci zvaní musurguli mariani (služebníci Mus) kromě běžných předmětů učili hudbě. V pramenech je svatohorská škola poprvé doložena k roku 1650.*
- 658. Smutný Vlastislav**, Historie železniční stanice Medlešice od roku 1884 do roku 1946, VLPK 2022/3, s. 3–8. *Železniční stanice Medlešice na trati Pardubice – Havlíčkův Brod v zápisích správců medlešického nádraží.*
- 659. Smyčka Václav**, Centrum židovského spiknutí. Starý židovský hřbitov a život jednoho mýtu, Roš Chodeš 2021/6, s. 14–15. *Starý židovský hřbitov v Praze, místo vyhledávané turisty od konce 18. století i zdroj konspiračních teorií, v literatuře 19. a 20. století.*
- 660. Solpera Jan**, Staňkovský rybník aneb voda, ryby, chaty, ale také

- bunkry a osnaté dráty, JSH 91/2022, s. 171–264. *Historie rybníka, popis rybníka a jeho technického zařízení.*
- 661. Solpera Jan**, Cesta k pramenům Hamerského potoka, Výběr 3/2021, s. 155–172. *Počátky stavby Nové řeky, historie zaniklého potoka.*
- 662. Sommerová Kateřina**, Muzeum na zámku Lemberk, část 1. – Kdo? Proč? A Jak?, Bezděz 31/2022, s. 43–54. Článek pojednává o vzniku malého muzea na zámku Lemberk, které je na první pohled svým obsahem zvláštní – člověk se pozastaví především nad lidovým malovaným nábytkem, lidovými soškami i obrázky či zemědělským náčiním a nástroji ke zpracování lnu. Na základě osobností tehdejších majitelů zámku Lemberk je pak v článku nastíněna úvaha, kdo je nebo není původcem této sbírky.
- 663. Soukup Michal B.**, Bitva u Mostu – obraz Hanse von Aachen?, PoHn 2022/6, s. 20–23. *Historie obrazu, popis obrazu, informace o domnělém autorovi.*
- 664. Staněk Libor**, Farní kroniky uložené ve Státním okresním archivu Strakonice – jejich rozbor a obsah, Výběr 2/2022, s. 75–88. *Přehled farních kronik, analýza obsahu kronik.*
- 665. Staněk Vlastimil**, Bibliografie sborníků a výročních zpráv Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště Olomouc, Památky MaS 1, s. 145–155. *Bibliografie sborníků NPÚ ÚOP Olomouc.*
- 666. Stanieková Andrea**, O smírčích křížích a kamenech nejen na území Moravskoslezského kraje a na Těšínsku, Památky MaS 1, s. 105–109. *Příspěvek mapující původ, výskyt a stav smírčích křížů na území Moravskoslezského kraje a na Těšínsku.*
- 667. Starcová Marcela**, Na stálé adrese. Archeologický ústav v Letenské ulici čp. 123, ZPP 2022/1, s. 109–114. *Dějiny a architektura budovy Archeologického ústavu AV ČR; současná podoba budovy ústavu po rekonstrukcích, které následovaly po povodních v roce 2002.*
- 668. Starý Marek**, Rod Koučů z Kouče a rytířský statek Veselice, Z Českého ráje a Podkrkonoší 2022/35, s. 38–75. *Studie o historii rodu, který je svázán se statky v Domousnici a Veselici.*
- 669. Steinová Iva**, Židovský hřbitov v Kolodějích nad Lužnicí, Památky JČ 1/2022, s. 55–75. *Vyhodnocení a interpretace výzkumu hřbitova, historie hřbitova, přehled pohřbených rabínů a židovských rodin.*
- 670. Steinová Iva, Vladařová Petra**, Židovská rodina Brock/Brok z Vodňan ve světle dochovaných náhrobků a písemných pramenů, VaV 2022/12, s. 47–75. *Popis náhrobního kamene, překlad nápisů, historie židovského osídlení ve Vodňanech, genealogické vazby, stručné medailony vybraných členů rodiny.*
- 671. Storchová Lucie**, The Jewish War, God's Wrath and the Most Unfortunate People: Representations of the Jews and Judaism in Late Sixteenth-Century Protestant Literature in the Bohemian Lands, JB 2022/1, s. 5–31. *Studie sleduje a rozebírá na základě mnoha dobových textů, jak psali protestantští učenci o první židovské válce a zničení Jeruzaléma a jak byl tento příběh aktualizován ve vztahu k Židům v českých zemích po roce 1550.*
- 672. Stránská-Vareková Zuzana**, Vysoká u Javorníku čp. 1. Zájezdní hostinec v kontextu založení vesnice, Památky VČ 3/2022, s. 3–25. Článek se zaměřuje na plošný průzkum vesnice ve Vysoké u Javorníku, přičemž využívá nejen dochovaných archivních pramenů, ale také poznatků dendrochronologického datování dřevěných prvků v konstrukci. Hlavní část příspěvku je věnována průzkumu objektu zájezdního hostince čp. 1.
- 673. Streubel Michal**, Smírčí kameny Pelhřimovska z kresebné sbírky MUDr. Leopolda Fritze, VSP 28/2022, s. 13–18. *Popis a vyobrazení čtyř křížových kamenů z Pelhřimovska z pozůstalosti jihlavského lékaře.*
- 674. Streubel Michal, Bach Miloš**, Smírčí kříže a kameny okresu Benešov (II.), PBL 2022/1, s. 9–10. *Drobné památky, kamenné monolity, jejichž hlavním výtvarným motivem je kříž – k smírčím křížům Benešovska, pokračování.*
- 675. Streubel Michal, Bach Miloš**, Smírčí kříže a kameny okresu Benešov (III.), PBL 2022/2, s. 14–16. *Drobné památky, kamenné monolity, jejichž hlavním výtvarným motivem je kříž – k smírčím křížům Benešovska, část třetí.*
- 676. Stuchlá Pavla**, K vývoji symboliky města Vodňan, VaV 2022/12, s. 77–84. *Vývoj a historie městských symbolů, popis městské pečeti, znaku, vlnky starosty.*
- 677. Stuchlá Pavla**, Vodňanské drobnosti k počátkům úcty Panny Marie Svatodušské, uváděné kopie obrazu Salus populi Romani v kostelíku sv. Ducha u Vlachova Březí, VaV 2022/12, s. 105–136. *Historie kostela, počátky kostela v dochovaných pramenech, vývoj kostela, vybavení.*
- 678. Suchánek Pavel, Horáková Tereza, Čobanová Hana**, Povrchové úpravy několika dřevěných barokních soch v Olomouci a na Svatém Kopečku ve světle archivních pramenů, PP 1/2022, s. 81–96. *Cílem článku je interpretace výpovědi některých pramenů za účelem interpretace problematiky specifických povrchových úprav barokních sochařských děl v období raného novověku. Studie uvádí vesměs nedochované práce štajfířů Johanna Philippa Hieberta a Antona Mullera na základě dochovaných smluv a účtů.*
- 679. Sůvová Zdeňka, Kočár Petr, Kočárová, Romana, Cymbalak Tomasz**, Archaeozoological and archaeobotanical findings from the excavations at Národní Avenue in Prague, SP 2022/2, s. 40–65. *Proměny konzumačních strategií obyvatel jednoho novoměstského domovního bloku na základě výsledků environmentální části záchranného archeologického výzkumu na ploše nové multifunkční budovy DRN.*
- 680. Svoboda Milan**, Prof. PhDr. Bohumil Nuska, CSc., a výzkum historické knižní vazby, Fontes Nissae 2022/2, s. 32–69. *Rozhovor s filozofem, kunsthistorikem, bývalým pracovníkem muzea a významným badatelem v oblasti historické knižní vazby.*
- 681. Svoboda Stanislav**, Středočeská a dolnorakouská hřbitovní kultura na příkladu vývoje hřbitovů coby specifických fenoménů historické krajiny, SAZ 10/1, s. 55–80. *Studie vznikla jako rozšíření kapitoly disertační práce Hřbitovy na Nymbursku a Poděbradsku, nejen jako místa paměti, kde byla pozornost primárně soustředěna na hřbitovy okresu Nymburk. Cílem práce bylo ověřit, zda hřbitvo mohl/může být v krajině vnímán jako významný krajinný prvek, případně zda se skrze své přírodní, kulturní a historické charakteristiky stal krajinným fenoménem, popřípadě ve kterých fázích vývoje.*
- 682. Svobodová Jitka, Kudláček Slavomír**, Dvě zapomenuté hradební bašty na Chrudimsku, jako součásti parazitní obytné stavby. Výběr z nově navrhovaných památek v Pardubickém kraji, Památky VČ 3/2022, s. 116–122. *Ke dvěma příkladům dokládajícím existenci široké palety stavebních podob a variací využívání středověkých městských opevnění. Oba objekty byly v roce 2020 navrženy k památkové ochraně.*
- 683. Šámal Petr**, Josef Mánes a architektonický dekor Prahy 19. století, SP 2022/1, s. 2–27. *Mohutný rozkvět stavebního dekoru v pražském a českém prostředí v období historismu zásadním způsobem ovlivnil slavný malíř Josef Mánes, přičemž některé z jím užitých dekorativních typů se staly prvními realizacemi svého druhu nejen v Čechách, ale i ve střední Evropě.*
- 684. Šavřda Vladimír**, Skvost lidové architektury – „Barochů“ mlýn u Zahorčic, Výběr 2/2021, s. 125–130. *Příspěvek k historii mlýna.*
- 685. Šimek Pavel, Kohlová Jana, Borusík Pavel**, Systém sídelní zeleně a lázeňská krajina Františkových Lázní, ZPK 2022/4, s. 38–43. *Pro ustanovení funkčního systému zeleně ve Františkových lázních je nutné pochopit historické vazby ploch zeleně, průběh a motivaci pro jejich vznik. Podrobnou zprávu o vývoji parků a lesoparků města podává Stavebně historický průzkum památky zahradního umění Františkovy lázně – lázeňské parky, terapeutické krajiny (Křesadlová, Zeman, Prekop, 2018). Možnost využití územní studie byla schválena dne 26.11.2018 a dne 3.1.2019 byla zapsána do evidence územně plánovací činnosti.*
- 686. Šimůnek Michal, Kostlán Antonín**, „Dům Tellerů“ Michael B. Tiller (1803–1869) a jeho pokračovatelé mezi Prahou a Kutnou Horou, KM 1/2022, s. 3–15. *Historie propojených židovských rodin Tellerů, Laschů a Denhofů spjatých v 2. polovině 19. a 1. polovině 20. století s historicky cennou budovou obecně nazývanou Tellerův cukrovar.*
- 687. Škobrtal Milan, Škobrtal Zlámalová Aneta, Krátký Vít, Petráček Pavel**, Průzkum malby Zvěstování Panny Marie v poutním chrámu ve Staré Vodě u Libavé pomocí bezpilotní helikoptéry, Památky MaS 1, s. 16–33. *Příspěvek shrnuje dosavadní poznatky získané v průběhu výzkumného projektu NAKI II. Bezpečné snímání historických objektů pezpilotními helikoptérami, jenž se zaměřuje na dokumentaci těžce přístupných částí interiéru památek.*
- 688. Škvrňák Jan**, Hrabě z Hardeggu a hrad Děvín, Bezděz 31/2022, s. 137–140. *K interpretaci lokality Devin z roku 1260 jako hradu v severních Čechách – řešení, které zná rakouská historiografie z okolí německy mluvící šlecht v okruhu Přemysla Otakara II.*
- 689. Šlajnsa Jiří**, 600. výročí Bitvy u Mostu roku 1421. A Pražany jest porazil, PoHn 2022/6, s. 16–20. *Jedna z husitských bitev pod vedením Jana Želivského měla podrobit Most jako poslední katolickou baštu.*
- 690. Šlancarová Věra, Staněk Pavel, Holubová Zuzana, Přichystal Antonín**, Příběh o Tristanovi. Středověký kadlub z Panenské ulice v Brně, AH 2022/1, s. 373–386. Článek pojednává o nálezu kamenného kadlubu z Panenské ulice v Brně, který je unikátní především svým motivem. Ústřední postavou matrice je rytíř na koni se štítem a kopím, evokující postavu sv. Jiřího, ale ve skutečnosti jde patrně o turnajovou scénu s odkazem na rytířské eposy. Kadlub byl nalezen na

- dně raženého sklípku při suterénu patrně obytné stavby v blízkosti městské hradby. Je vyroben z opuky křídového stáří a jeho datace byla stanovena na základě archeologické nálezuové situace a ikonografického rozboru na přelom 13. a 14. století. Na základě analýzy středověkých hradišských eposů soudíme, že motiv na kadlubu mohl být inspirovaný literární produkci té doby. Článek je zaměřen především na rozbor ikonografie a možných literárních předloh samotného motivu.
- 691. Šlězová Taňa,** Nové nálezy při restaurování středověké nástěnné malby v klášterním kostele Nanebevzetí Panny Marie v Polici nad Metují, *PamátkyVČ* 3/2022, s. 47–50. K restaurování jedné z nejstarších dochovaných nástěnných maleb v Královéhradeckém kraji v roce 2021.
- 692. Šmíd Miroslav, Limburský Petr,** Věci se mají trochu jinak aneb Jak vytvořit téma bez závěrů, *AR* 2022/1, s. 141–152. Odpověď na polemiku F. Trampoty a P. Květiny (2022) ve věci navržené chronologie kultury s nálevkovými poháry.
- 693. Šnejd Daniel, Špinarová Michaela, Šťastná Gabriela,** Konfrontace hodnot zaniklých a zanikajících sídel v oblasti tzv. širšího pohraničí jižních Čech s jejich novou či plánovanou výstavbou, *ZPP* 2022/4, s. 529–543. Na příkladech několika jihočeských lokalit autoři sledují, do jaké míry se jejím prostřednictvím daří chránit památkové, urbanistické a archeologické hodnoty zaniklých a zanikajících sídel v oblasti tzv. širšího pohraničí jižních Čech.
- 694. Šopák Pavel,** Železobetonové mosty v Bruntále a Nových Heřminovech, *SBM*, s. 97–101. Příspěvek k historii železobetonových mostů ve Slezsku.
- 695. Šopák Pavel,** Palác svobodných pánů z Berečka v Opavě, *ČSZM* 2, s. 216–225. Otazníky nad dosud zcela opomíjenou barokní budovou čp. 385 v Jánské ulici, která byla odstarněna při „modernizaci“ staré Opavy na konci 19. století.
- 696. Šopák Pavel,** Sochař Engelbert Kaps v Domašově nad Bystřicí, *ČSZM* 2/71, s. 184–187. Franzelova hrobka na komunálním hřbitově v Domašově nad Bystřicí.
- 697. Špačková Jana,** Jak lidské ruce, hlavy i srdce zastavily zhoubný úmysl času, *DKČ* 3, s. 4–7. Článek se zabývá činností Spolku Za zachranu kláštera sv. Františka z Assisi ve Voticích a popisem restaurovaných uměleckých děl.
- 698. Špačková Lenka,** Rodina Weinerova a proměny kožedělné výroby v Klatovech v 19. a 20. století, *ZA* 2022 [XIII], s. 82–91. Příspěvek k historii kožedělné výroby na Klatovsku.
- 699. Španihel Samuel,** Vývoj valašskomeziříčského náměstí dle archeologického výzkumu, *Valašsko* 2, s. 12–14. Výsledky archeologického výzkumu v roce 2022 na náměstí ve Valašském Meziříčí.
- 700. Šplíchalová Jana,** The Stories behind New Acquisitions in the Collections of the Jewish Museum in Prague, *JB* 2022/2, s. 97–113. Příběhy nových přírůstků k problematice šoa ve sbírkách Židovského muzea v Praze.
- 701. Šrejberová Jitka,** Přeshraniční projekt Umění pozdního středověku v hornické oblasti Krušnohoří: informace o projektu, *PPŽ* 2022, s. 69–81. Cílem přeshraničního projektu Umění pozdního středověku v hornické oblasti Krušnohoří tak bylo na platformě společné hornické minulosti krušnohorského regionu potvrdit historickou sounáležitost české a saské části jako jednoho kulturně-sociálního prostoru.
- 702. Šrek Robert,** Stavební rozvoj Karlovy Studánky ve druhé polovině 19. a na počátku 20. století Část III., *ČSZM* 1/71, s. 37–56. Architektura sloužící k ubytování, hospodářským a společenským účelům.
- 703. Štědra Milan,** Pyskočelská kaplička sv. Prokopa, *PBL* 2023/4, s. 20–21. Výklenková kaplička sv. Prokopa byla postavena v 1. polovině 18. století, pravděpodobně na místě starší obdobné drobné sakrální stavby. Kaplička stojí při staré cestě, tvořící až do 19. století jedinou přímou spojnici Sázavského kláštera s Prahou. Po této cestě byly mimo jiné v roce 1588 převáženy ostatky sv. Prokopa do Prahy. V kapličce býval obraz sv. Prokopa malovaný na dřevě, kopie údajně zázračného obrazu z roku 1638, který je uložen v Sázavském klášteře. Při obnově kapličky na konci 20. století byl na rubu obrazu objeven nápis, který uvádí, že jej nechal zhotovit v roce 1798 farář z nedalekých Pyskočel, Wáclaw Karafyát.
- 704. Štefl Jindřich, Šreinová Blanka,** Nové nálezy kamenných sekeromlatů ve sbírce Regionálního muzea v Teplicích, *ASČ* 2022/2, s. 341–345. K nálezů dvou kamenných sekeromlatů v Zabršanech z let 2016 a 2017 – popis, rozbor, typologické zhodnocení.
- 705. Štětina Jan,** Černá Hora. Stavební vývoj hradu a zámku, *DěS* 2022, s. 127–154.
- 706. Štětina Jan, Vrla Radim,** Hrad, tvrz a zámek v Žeranovicích, *PP* 2/2022, s. 29–50. Kdejinám a stavebnímu vývoji hradu, tvrze a později zámku v Žeranovicích.
- 707. Štorková Jana,** Výběr z kulturních památek nově prohlášených v letech 2019–2021, *PamátkyJČ* 1/2022, s. 157–176. Výběrový přehled nových památek.
- 708. Šulc Jaroslav,** Městečko Brandýs nad Labem kolem poloviny 16. století ve světle nejstarší městské pamětní knihy a urbáře z roku 1553, *SAZ* 10/2, s. 9–66. Článek je příspěvkem ke studiu urbanizace českých zemí v raném novověku. Věnuje se historickému, právnímu, ekonomickému, sociálnímu a urbanistickému vývoji poddanského a následně komorního městečka Brandýs nad Labem na počátku raného novověku, jeho správě a pragmatické písemné kultuře. Shrnuje rovněž aktuální poznatky ke středověké historii lokality.
- 709. Šulista Vojtěch, Preusz Michal,** Zaniklá ves Březová Lhota u Berouna, *AH* 2022/1, s. 247–262. Na katastru obce Chrustenice byl lokalizován areál zaniklé vesnice Březová Lhota. Jde o ves založenou na počátku 14. století a zaniklou nejspíš během třicetileté války v první polovině 17. století. Studie přibližuje vývoj zapomenuté vesnice a držitele jednotlivých usedlostí před třicetiletou válkou, zároveň uvádí dochované informace o zániku vsi a relokaaci v novou Lhotu u Berouna. V rámci prvního nedestruktivního průzkumu areálu zaniklé vsi bylo provedeno geodetické zaměření reliktů jednotlivých parcel a staveb, které byly podrobně popsány a funkčně zařazeny. Sociálně-ekonomická interpretace následně přispívá k odhadu maximální velikosti usazených rodin a množství tažného či chovného dobytka.
- 710. Šumberová Radka, Zápotocký Milan,** Kultura nálevkovitých pohárů na silničním obchvatu Kolína (39./38.-35./34. stol. před Kr.). Sídelní síť mikroregionu a ohrazení typu dlouhých mohyl na východě středních Čech, *PA* 2022, s. 45–133. Studie analyzuje nálezy fond kultury nálevkovitých pohárů získaných během výzkumu na trase silničního obchvatu města Kolína v l. 2008–2010
- 711. Švábová Klára,** Obnova vnitřních prostor a dvora měšťanského domu čp. 6 v Sobotce, *PamátkyVČ* 3/2022, s. 77–81. V roce 2018 započaly práce na obnově nemovitě kulturní památky, domu čp. 6 v městské památkové zóně v Sobotce opravou západní a jižní fasády. Roku 2019 pokračovaly práce na dvorní fasádě, poté se přesunuly do interiéru, kde pokračovaly i v roce 2020 a částečně také 2021.
- 712. Švácha Rostislav,** Dvojnásobné výročí architekta Aloise Dryáka, *ZSP* 2022/1, s. 36–41. Život a dílo architekta Aloise Dryáka (1872–1932), spoluzakladatele Společnosti architektů (1919) a dlouhodobého člena Klubu Za starou Prahu.
- 713. Švec Jiří,** Rekonstrukce vchodového objektu „Krok“ tvrže Bouda (udržování tradice a popularizace československého opevnění), *PamátkyVČ* 3/2022, s. 88–90. Krátká zpráva k rekonstrukci vchodového objektu dělostřelecké tvrže Bouda, která se součástí československého opevnění budovaného v letech 1936–1938.
- 714. Švec Jiří,** Opevněné lokality v katastrech obcí Pěšice, Štěnec a Srbsce (okr. Chrudim a Ústí n. Orlicí) s přihlédnutím k sídelnímu vývoji v širší oblasti Vraclavska do poloviny 13. století, *PamátkyVČ* 3/2022, s. 122–139. K opevněným sídlům Vraclavska – seznam lokalit, opevněných tvrží.
- 715. Tichánek Jiří,** Kresby a epigrafické památky jeskyní v Čechách a na Slovensku, *AMS* 22/2022, s. 101–136. Příspěvek se zabývá jeskynní malbou a epigrafickými památkami na stěnách Býčí skály a jeskyní Na Špičáku a také v dalších jeskyních na Slovensku.
- 716. Tichánek Jiří,** Hrádek u Metylovic (okr. Frýdek-Místek), *AMS* 22/2022, s. 137–140. Zamyšlení nad obdobím osídlení Hrádku, drobné archeologické nálezy.
- 717. Tluchoř Jan,** První etapa zachrany Hrnčířova mlýna v Českém Meziříčí, *PamátkyVČ* 3/2022, s. 65–67. Krátká zpráva k zachraně mlýna, který byl v roce 2019 prohlášen kulturní památkou.
- 718. Tluchoř Jan, Slavík Jiří,** Lidově klasicistní prvky v severovýchodních Čechách – ves Křivice, *PP* 2/2022, s. 114–130. Lidově klasicistní výzdoby průčelí jsou ve východních Čechách pozoruhodným, přitom však ohroženým a nepříliš dokumentovaným prvkem zděných vesnických staveb. Jejich poznávání od počátku 2. poloviny 20. století příliš nepokročilo. Proto byl v rámci probíhajícího výzkumného úkolu NPÚ DKRVO v letech 2017 a 2018 zpracován plošný průzkum v obci Křivice.
- 719. Tlustá Lucie,** Vybrané parky založené v bývalých lomech na území města Plzně, *PamátkyZČ* 2/2022, s. 60–83. Cílem práce je představit na několika příkladech přístupy autorů k řešení takových úprav a sledovat mezi nimi možné rozdíly v kontextu doby, jejich vzniku.
- 720. Tolarová Irena,** Obnova Lochotinského parku v Plzni, *ZPK* 2022/1, s. 16–22. K úpravě parku, který dlouhodobě vyžadoval celkovou obnovu vegetace i infrastruktury parku. Problémem bylo i nevyřešené hospodaření se srážkovou vodou.
- 721. Tomišková Kateřina,** Památník Zámeček, *VLPK* 2022/2, s. 25–26.

- Nová budova muzejní expozice v Pardubicích vznikla revitalizací bývalého nacistického popraviště a vzbuzuje protichůdné názory.*
- 722. Topinka Jiří,** Rozvoj živnostenského pokračovacího školství v českých zemích po roce 1883, SSH 1/2021, s. 53–59. Příspěvek k organizované výstavbě živnostenského (učňovského) školství, která byla zahájena v roce 1883.
- 723. Topinka Jiří,** Sbírka vysvědčení Státního okresního archivu Beroun, SSH 1/2021, s. 63–74. K zajímavé sbírce těchto dokumentů ve Státním okresním archivu Beroun, která čítá kolem jedné stovky dosud neinventarizovaných vysvědčení z let 1786–1950.
- 724. Topinka Jiří,** Městské spořitelny na Podbrdsku v době monarchie, Podbrdsko 2022/29, s. 82–108. Článek se zabývá městskými spořitelny z 19. stol., jejich historií, hospodařením a vkladateli.
- 725. Trampota František a kol.,** The Late Migration Period Cemetery at Drnholec (Břeclav District, Czech Republic), PA 2022, s. 135–181. Autoři prezentují část pohřebiště pozdní doby stěhování národů z Drnholce, z polohy Pod sýpkou (okr. Břeclav), kde bylo v letech 2016–2017 prozkoumáno sedm hrobů.
- 726. Trampota František, Květina Petr,** Trampoty s chronologií nálevkovitých pohárů, AR 2022/1, s. 134–140. V diskusním příspěvku polemizujeme s nově navrženou chronologií kultury s nálevkovitými poháry na základě modelace radiokarbonových dat z především pohřebních lokalit, kterou představili M. Smíd et al. (2021).
- 727. Trefný Martin,** Předběžná zpráva o záchranném archeologickém výzkumu na kopci Lhota, k. ú. Kocourov u Medvědic v Českém středohoří, MC 2022/1–2, s. 83–95. Základní informace o záchranném archeologickém výzkumu.
- 728. Trnka Robert, Ježek Josef,** Eneolitická výšinná sídliště na k. ú. Nebřeziny a Kaznějov, okr. Plzeň-sever, NspjČ 2022, s. 115–122. Článek přináší informace o dvou nových zjištěních, týkajících se eneolitických výšinných sídlišť jihozápadních Čech. Na již dříve známé lokalitě na k. ú. Nebřeziny byl zaregistrován v literatuře dosud nepopsaný valovitý útvar. Lokalitu tak patrně můžeme považovat za opevněné výšinné sídliště (resp. hradiště). Stopy dosud neznámého eneolitického osídlení byly nově zaregistrovány také na ostrožnovitém výběžku terasy Kaznějovského potoka na k. ú. Kaznějov.
- 729. Trnková Zuzana,** Viktor Foerster, autor obrazu Ukřížování na bočním oltáři v kapli Panny Marie Bolestné v Pelhřimově, VSP 28/2022, s. 71–76. Dějiny a vnitřní vybavení kaple, okolnosti vzniku obrazu Ukřížování na oltáři svatého Kříže.
- 730. Trojan David,** Kourímský děkanát. Jeho struktura a topografie farního kléru v době předhusitské, SARp 1/2022, s. 9–204. K dějinám kourímského děkanátu.
- 731. Tryml Michal,** Jeden flútek český, SP 2022/2, s. 77–85. Nekvalitní náhražková mince z husitských časů byla nalezena v hrobě na pohřebišti kostela sv. Benedikta v pozici obolu mrtvých u skeletu, jehož radiokarbonové datování bylo stanoveno až mezi roky 1466–1644, a výrazná časová prodleva mezi ražbou mince a pohřbem tak otevírá řadu otázek.
- 732. Tuma David,** Venkovská škola v Těchonicích jako doklad vývoje školství na Horažďovicku, PamátkyZČ 2/2022, s. 84–97. Článek se zabývá vývojem školství a s ním související výstavbou školních budov v období od 18. do 19. století se zaměřením na oblast Horažďovicka.
- 733. Tůmová Jaroslava,** Do Sázavy za svatým Prokopem, DKČ 3, s. 8–10. Článek se zabývá novým prohlídkovým okruhem Sázavského kláštera věnovaným sv. Prokopu.
- 734. Turek Milan,** Zapomenutý předchůdce Bacha pocházel z Čech, Bezděz 31/2022, s. 149–155. V Žitavě se o skladateli Andreasi Hamerschmidtovi vyjadřují jako o Orfeovi. V roce 2011 ke 400. výročí narození dokonce na jeho počest uspořádali několik akcí. Nejvýznamnější z nich bylo setkání hudebníků na téma barokní hudby. U příležitosti výročí jeho narození odhalili na hřbitově u kostela Svatého Kříže v Žitavě ztracený náhrobek. Byl jedním z nejvýznamnějších představitelů protestantské chrámové hudby XVII. století, v generaci po Heinrichu Schützovi a před Johannem Sebastianem Bachem a ve své době v Evropě jeden z největších hudebníků.
- 735. Tykal Roman,** Kaple a socha sv. Jana Nepomuckého v Příchovicích, PZH 2022/1, s. 19–20. Kaple se zvoničkou je od roku 2006 prohlášena kulturní památkou.
- 736. Tykal Roman,** Socha sv. Jana Nepomuckého v Dožicích, PZH 2022/3, s. 8–9. Socha pochází z roku 1742, v 90. letech 20. století byla restaurována, dnes je silně narušena větráním kamene.
- 737. Tykal Roman,** 200 let budovy staré školy v Měčině, PZH 2022/4, s. 13–15. Budova školy je od roku 1964 na seznamu nemovitých kulturních památek. V roce 2012 prošla rekonstrukcí, dnes slouží jak k soukromému bydlení, tak veřejnosti ke konání různých akcí.
- 738. Uhlářová Martina,** Archeologický výzkum Knížecího domu v Jablunkově. Ke stavebním proměnám objektu a poznání každodennosti novověké domácnosti, Těšínsko 2, s. 65–88. Výsledky záchranného archeologického výzkumu, analýza stavební historie a architektonických souvislostí objektu.
- 739. Uhlíková Kristina, Sklenář, Michal,** Instrumentalizace památkové péče v českých zemích v druhé polovině 40. a v 50. letech 20. století, ZPP 2022/1, s. 3–16. Státní památková péče po roce 1945 a úloha státu při ochraně rozsáhlého památkového fondu, která se razantně proměnila nejen ve smyslu vlastnických vztahů, ale také vzhledem k nárokům kladeným na uchovávání kulturního dědictví, jeho prezentaci a vytrávení památek nového typu.
- 740. Uliěná Lenka,** Why Display Sacred Trash: the 'Secrets in the Attic' Exhibition, JB 2022/2, s. 115–120. Výstava „Tajemství půdy“ – jeden z hlavních výstupů projektu Židovského muzea v Praze na zpracování a prezentaci nálezů z půd českých a moravských synagog.
- 741. Úlovec Jiří,** Zámek v Obytcích v roce 1770, ZA 2022 [XIII], s. 53–58. Zámek ve stejnojmenné obci v okrese Klatovy. Dochovaná podoba je výsledkem renesanční a barokní přestavby a dalších úprav. Turz a pozdější zámek sloužil jako centrum panství, které patřilo nejprve rodu Obyteckých z Obytec, po nich Kocím z Dobře, pánům z Gutštejna, Trauttmansdorffům a Thunům. Posledním významným majitelem se stal řád maltézských rytířů. Zámecký areál je od roku 1964 chráněn jako kulturní památka.
- 742. Unger Jiří,** Přehled archeologických výzkumů Regionálního muzea a galerie v Jičíně za rok 2021, Z Českého ráje a Podkrkonoší 2022/35, s. 207–228. Archeologické výzkumy v Jičíně.
- 743. Uškrt Miroslav,** Příběh jedné kačerovské chalupy, PN 2022, s. 27–38. Příběh jedné chalupy z Kačerova u Zdobnice.
- 744. Valentová Ivana,** Příběhy štíteckých domů – 3. část, SSOAS 13/2022, s. 68–72. Z historie objektu staré věznice.
- 745. Valeš Tomáš,** The Drawing Work of Johann Christoph Handke (1694–1774): New Observations, New Attributions, Umění 2022/2, s. 193–207. Kreslířské dílo Jana Kryštofa Handkeho (1694–1774). Nové postřehy a nová připsání.
- 746. Valešová Barbora,** Mariazell a jeho obliba u jihomoravských poutníků v 18. století, NV 2022/1, s. 42–70. Mariazell – mariánské poutní místo, kde od středověku hledali a dodnes hledají útěchu věřící z mnoha koutů Evropy. Mezi ně patřili i poutníci z Moravy, jejichž přítomnost nám do dnešních dní dokládají knihy zázraků. Nespornou atraktivitu Mariazell jako cíle poutníků můžeme vidět také v legendickém spojení poutního místa s Moravou v osobě markraběte Vladislava Jindřicha, resp. s Čechami a sv. Václavem.
- 747. Válka Miroslav,** Lidová kultura Haliče v dílech českých národopisců a publicistů 19. století. Příspěvek k česko-ukrajinským kulturním kontaktům, NV 2022/1, s. 5–23. Etnická a náboženská specifika Haliče spolu s přírodními podmínkami se odrazily v kulturní sféře, která pestrostí svých projevů zaujala první badatele a sběratele lidových tradic z řad domácích autorů i cizích vědců, kteří krajem projížděli a své poznatky publikovali ve svých cestopisných dílech a článcích v dobových časopisech.
- 748. Valová Eliška,** Nakažlivé nemoci a jejich oběti v Litomyšli v „dlouhém“ 19. století, VSH 2022, s. 93–128. Článek mapuje demografické struktury obětí dle jednotlivých epidemií (neštovice, cholera, tyfus apod.) v Litomyšli v letech 1785–1914.
- 749. Vandrovcová Jitka,** Obnova nebo likvidace Velkého Tábora?, Výběr 3/2022, s. 169–176. Příspěvek k okolnostem zrušení Velkého Tábora a jeho snahy o obnovu po druhé světové válce.
- 750. Vandrovcová Jitka, Vandrovcová Lenka,** Lipová alej v Klokotech, Výběr 1/2022, s. 51–55. Historie aleje.
- 751. Vaníček Vratislav,** Nevěsta Dobrava a obrácení knížete Měška (genealogické, politické a transformační aspekty), ČCH 120/2022 2, s. 307–334. Sňatek princezny Dobravy s knížetem Měškem I. nám umožňuje určitý průřezový pohled do společenství a zázemí obou partnerských panovnických dvorů v období zlomových událostí v 60. letech 10. století ve střední Evropě. Soudobé a časově blízké prameny přinášejí řadu poznatků, které jsou dále rozšiřovány výsledky komplexních archeologických výzkumů; v jejich komparaci nám Dobrava a Měšek mohou personifikovat určité vývojové fáze kulturní a mocenské konsolidace obou raně středověkých států.
- 752. Varhaník Jiří,** K otázce původní podoby hradní kaple na Buchlově, DĚS 2022, s. 61–69. Blíží se poznání vzrovného ran gotického prostoru, právem přičítaného buchlovské hradní kapli, vyvolalo kdysi dokonce záměr její rekonstrukce, k níž naštěstí nedošlo. Srovnání s ostatními známými kaplemi přemyslovských hradů vede k určitým pochybnostem, které připouštějí možnou alternativní interpretaci stavebního

vývoje této mimořádně pozoruhodné části hradu.

- 753. Varhaník Jiří**, Několik poznámek k hradní kapli na Bezdězi, DĚS 2022, s. 91–102. Výjimečné řešení raně gotické bezděžské hradní kaple právem vyvolávalo intenzivní zájem odborné literatury. Je proto více než zarážející, že v novějších pracích, věnujících se tomuto tématu, byl ignorován příspěvek významného francouzského autora, který předložil pozoruhodné srovnání bezděžské kaple a nevelkého kostela sv. Jana v portugalském Santarému, opatřeného v chórové partii ochozem v tloušce zdiva. Vedle toho je třeba zdůraznit otázku rozsahu doplňků a výměn architektonických článků při rekonstrukci kaple na počátku 20. století, již dosavadní literatura věnovala jen zcela nedostatečnou pozornost.
- 754. Varhaník Jiří**, Zaniklá střílna na hradě Bubnu, DĚS 2022, s. 112–116. Oboustranně špaletovaná střílna parkánové bašty měla poměrně nevelkou průstřednici přibližně čtvercového tvaru a její vnější špalety se mírně rozevíraly směrem ven, přičemž parapet prudce klesal přibližně pod úhlem 45°. Úsek zdiva nad střílnou i s překlady, kryjícími její vnější špaletu a mírně stoupajícími dovnitř, však zanikly ještě před opravou v roce 1991, kdy bylo zaniklé zdivo opětovně dozděno přibližně na předchozí úroveň, výrazně zkomoleně. Průstřednice totiž byla nápadně zvýšena a opatřena vodorovným překladem z jediného velkého plochého kamene. O necelých sedm let později tento nový překlad již na svém místě nebyl. V roce 2008 došlo k havárii zdiva, při níž se zřítilo severní nároží parkánové bašty a v roce 2013 se zřítíl zbytek jejího zdiva.
- 755. Vařeka Pavel, Mattová Sabina, Netolický Petr, Preusz Michal**, Komunitní archeologie na Plzeňsku. Výzkum v obci Myslinka (okr. Plzeň-sever), AzČ 2022/1, s. 143–149. Závěry z archeologického průzkumu lokality v okrese Plzeň-sever.
- 756. Vařata Ondřej**, Z historie české menšiny v Teplicích nad Metují v letech 1922–1938, RK 2022/65, s. 19–22. Česká menšina v původním Weckelsdorfu, menšinová škola, vznik českých spolků.
- 757. Vařata Ondřej**, Česká menšina v Zálesní Lhotě od konce 19. století do roku 1938, Z Českého ráje a Podkrkonoší 2022/35, s. 160–184. Studie o národnostních poměrech v malé vsi Zálesní Lhota na Jilemnicku.
- 758. Vašíčková Petra**, Polozapomenutý architektonický poklad z periferie města, ZKPP 5–6/2022, s. 170–172. K historii funkcionalistické bytového domu č.p. 562 na Trojici, který svým umístěním na industriální periferii v západní části města dosud unikl větší pozornosti, a unikl by možná dál, nebýt současného společenstva vlastníků, které chce na unikátnost objektu upozornit.
- 759. Vazač Jakub, Vazač Jan**, Zámek v Kalištích u Humpolce, Hláška 2022/4, s. 55–58. Obec Kaliště se nachází zhruba 8 km severozápadně od města Humpolce, v bývalém okrese Pelhřimov, v severozápadní části Kraje Vysočina. Podle nemnoha zmínek stával v kalištském vrchnostenském dvoře zámek, jemuž se věnuje tato práce.
- 760. Vazač Jakub, Vazačová Jaroslava**, Údajně opevnění u osady Švihov u Zruče nad Sázavou, Hláška 2022/2, s. 17–19. Práce se zabývá teoretickou charakteristikou útvaru považovaného za pozůstatek opevnění na ostrohu zatopeném při stavbě hráze vodárenské nádrže Švihov v 60. letech 20. století.
- 761. Vazač Jakub, Vazačová Jaroslava, Vazač Jan**, Lovecký zámček Annaburg u Herálce, Hláška 2022/1, s. 1–4. Pokus o přesnou lokalizaci záměčku, která dosud nebyla nikde uvedena.
- 762. Večera Jan**, Marginálie ke stavební podobě jádra hradu Bukova (okr. Žďár nad Sázavou), Hláška 2022/4, s. 49–52. Předkládaný příspěvek si klade za cíl zveřejnění drobného stavebního detailu, který může napomoci při úvahách o zpřesnění stavebního vývoje jihovýchodní partie jádra hradu Bukova, tedy z pozice příchodního (od obce Střítež) čelní strany hradu.
- 763. Velfl Jan**, 200 let březohorského dolu Marie, chloubu habsburské monarchie i symbolu největší důlní katastrofy, Podbrdsko 2022/29, s. 182–199. Příspěvek se zabývá historií dolů na stříbro a olovo v Březových Horách, osvětluje tamní báňské školství v 19. století, technický pokrok důlní těžby díky využití parního stroje a také důlní tragédii z roku 1892. Zmiňuje též současné využití areálu.
- 764. Velímský Filip**, Archeologický výzkum při adaptaci bývalé ZŠ J. A. Komenského v Kutné Hoře – Na náměstí, KM 3/2022, s. 8–11. Průběh a výsledky archeologického výzkumu lokality.
- 765. Veverka Lukáš**, Zabetonování Keltové na Závisti, ZSP 2022/1, s. 4–7. Kontroverzní projekt prezentace archeologické lokality Závist a její Akropole s nejstaršími doloženými kamennými stavbami, ohrožující jak lokalitu, tak i chráněné přírodní prostředí, v němž se lokalita nachází.
- 766. Veverka Lukáš**, Odbor Klubu Za starou Prahu při městském osvětovém sboru v Kutné Hoře. I. část – od založení do konce 20. let 20. století, ZSP 2022/1, s. 42–57. 100 let od založení kutnohorského odboru Klubu Za starou Prahu, historie, význační členové, činnost a úspěchy při ochraně architektonických památek Kutné Hory.
- 767. Veverka Lukáš**, Odbor Klubu Za starou Prahu při městském osvětovém sboru v Kutné Hoře. II. část, ZSP 2022/2, s. 27–37. 100 let od založení kutnohorského odboru Klubu Za starou Prahu, historie, význační členové, činnost a úspěchy při ochraně architektonických památek Kutné Hory.
- 768. Veverka Lukáš**, Odbor Klubu za starou Prahu při Klubu přátel umění v Mladé Boleslavi, ZSP 2022/3, s. 38–44. 100 let od založení mladoboleslavského odboru Klubu Za starou Prahu, historie, význační členové, činnost a úspěchy při ochraně architektonických památek Mladé Boleslavi.
- 769. Vích David, Fomín Jiří**, Nález slunečních hodin z hradu v Brandýse nad Orlicí, AH 2022/1, s. 363–371. Při archeologickém výzkumu hradu v Brandýse nad Orlicí byla objevena polovina skládacích slunečních hodin archeologizovaná někdy v první polovině 16. století. Hodiny byly vyrobeny v Norimberku rodinou Tucherů.
- 770. Vinter David**, Málo známé nejstarší dějiny Kopanin (dokončení), RK 2022/65, s. 24–27. Historie obce Kopaniny, majitelé panství.
- 771. Višek Zdeněk**, Architekt Josef Hoffmann a Dům hostů Poldiny hutě v Kladně, DKČ 1, s. 18–19, 21. Článek se věnuje životu architekta J. Hoffmanna a jeho nejvýznamnější stavbě na Kladně.
- 772. Vitner David**, Málo známé nejstarší dějiny Kopanin, RK 2022/64, s. 26–30. 420 let od první písemné zmínky o Kopaninách, dnes součástí Chvalovic. Průběh slezských válek v 18. stol. v kraji.
- 773. Vlčková Alena**, Bydlení na vsi, PZH 2022/4, s. 10–12. Vily postavené v obci Štěnovice od konce 19. stol. do 40. let 20. století přispívají k různorodosti zástavby a reprezentovaly postavení původních majitelů.
- 774. Vobejda Libor, Samek Jakub**, K historii jedlových výpustí z Metelského a Dřemlinského rybníka, VaV 2022/12, s. 35–46. Stručná historie rybníkářství na Vodňanskú, dendrochronologické datování zbytků trubních propustí, interpretace výsledků.
- 775. Vojtková Eva**, Několik staveb Karla Biefela na Hukvaldském panství, SSOKFM 17, s. 14–31. Významné stavby stavitele Karla Biefela na Hukvaldském panství, kde působil v letech 1846–1858.
- 776. Vojtková Eva**, Příspěvek k stavebním dějinám Jablunkova od konce 18. století do počátku 20. století, ČSZM 2, s. 175–200. Studie charakterizuje původní typy domů a zástavbu města z daného období na vybraných příkladech domů a dochovaných stavebních plánů.
- 777. Vokurka Michal**, Rybníky perspektivou environmentálních dějin. Od obecných otázek k vybraným příkladům ze sasko-lauenburských panství, HiAp 2022, s. 9–27. Studie sleduje téma rybníků pohledem environmentálních dějin, díky nimž lze využít bohaté badatelské tradice a zároveň tematizovat nové otázky spojené s vodním hospodářstvím, prevencí rizik spojených s vodou a zacházením s rybami. Stranou není ponechána ani problematika údržby rybníků a jejich okolí, zejména břehů a náhonů.
- 778. Volfová Eva, Žižka Jan**, K podobě a proměnám kostela sv. Jakuba Většího v Želenicích, PSC 2/2022, s. 13–36. K historii a stavebním proměnám románského kostela, jehož hlubší zkoumání umožnila celková obnova realizovaná v roce 2013.
- 779. Vomačka Petr**, Ruiny Božích muk a křížů na východě Pardubického kraje. 3. díl, VLPK 2022/4, s. 2–7. Přehled s fotodokumentací, historií a lokací.
- 780. Vondrovský Ivo**, Theodor Stradal, zapomenutý rumburský rodák a varnsdorfský geometr, DVZ 2022/1–2, s. 81–88. Život a dílo Theodora Stradala.
- 781. Vondrovský Ivo**, Varnsdorfská jatka, Mandava 2022, s. 45–74. Historie objektu jatek ve Varnsdorfu, zal. 1898.
- 782. Vondrovský Ivo**, Jiholužická železnice ve Varnsdorfu, Mandava 2022, s. 75–96. Příprava, průběh stavby (1872–1874) a provoz Jiholužické státní dráhy z Mittelherwigsdorfu (DE) přes Varnsdorf (CZ) do Eibau (DE).
- 783. Vondrovský Václav, Krivánek Roman, Bumerl Jiří, Pták Martin, John Jan, Průchová Erika, Krejčí Jaroslav, Prokop Vladimír, Hlásek Daniel**, Výzkum jihočeských neolitických lokalit v roce 2021, AVČ 35/2022, s. 27–39. Dílčí výsledky výzkumu neolitických komunit na jihu Čech, postup prací, výsledky analýz.
- 784. Vorlíček Tomáš**, Kostel sv. Petra a Pavla v Křemýži v souvislostech architektonické tvorby na duchcovsko-litvínovském panství Valdštejnů, MC 2022/1–2, s. 35–48. Jde typologicky o první kostel v regionu s tzv. vtaženou průčelní věží. Autorství stavby není potvrzené, ale je připisováno M. A. Canevallemu se vši pravděpodobností, a to na základě dobových souvislostí a zejména kvůli užití principů shodných na jeho v té době realizovaných stavbách. Canevalle se na duchcovsko-litvín-

- novské panství dostává z mnichovohradištska na konci 17. stol. spolu s A. J. Valdštejnem po smrti J. B. Valdštejna a J. B. Matheye.
- 785. Vostrovská Ivana, Kočár Petr, Kočárová Romana, Muigg Bernhard, Urbanová Kristýna,** Organické nádoby na vodu ze studny kultury s lineární keramikou v Mohelnici, okr. Šumperk, AR 2022/4, s. 435–461. Cílem příspěvku je analyzovat a vyhodnotit unikátní dřevěná vědra ze studny kultury s lineární keramikou z lokality Mohelnice – U Cukrovaru v okrese Šumperk.
- 786. Vošahlík Arnošt,** 100 let historie jednoty Československé obce legionářské, Podbrdsko 2022/29, s. 220–234. Jubilejní článek k činnosti legionářských organizací na Příbramsku od r. 1920.
- 787. Vošta Karel,** Do třetice k cínové křtitelnici v chýnovském kostele, Výběr 4/2021, s. 288–294. Popis křtitelnice, přepis nápisů, zhodnocení předmětu.
- 788. Vošta Karel,** Pomníky lesmistra Františka Tredla z počátku 19. století u Meziříčí a Borotína, Výběr 1/2022, s. 30–37. Popis pomníků, ikonografie.
- 789. Vošta Karel,** Židovský hřbitov v Prudicích u Tábora, Výběr 3/2022, s. 147–157. Popis hřbitova, historie místa, významné náhrobky.
- 790. Vrabelová Renata, Svoboda Petr,** Reflexe mezinárodní architektury v československých funerálních stavbách, ZPP 2022/3, s. 385–400. Studie průřezově mapuje českou a částečně také slovenskou funerální architekturu a zasazuje ji do celosvětového, a především evropského kontextu.
- 791. Vrbová Pavla,** O dvou nadačních domech na Malé Straně a rodinách Dausků a Palliardi, ZSP 2022/1, s. 15–29. Dvě pražské rodiny, Dauskovi a Palliardi, které se věnovaly charitativní činnosti a na dobročinné účely odkázaly svůj majetek včetně domů.
- 792. Vrla Radim,** Nové objevy na hradě Starém Světlově, DĚS 2022, s. 83–90. V rámci záchranných prací, probíhajících zde v prostoru zřícenin hradního paláce, byly dokumentovány doklady složitějšího stavebního vývoje objektu i další cenné stavební detaily (interiérové a exteriérové omítky, barvené maltové podlahy, vřetenové schodiště a podobně).
- 793. Vybíral Zdeněk, Žalud Zdeněk,** Proměny konfesijní identity Tábora na přelomu středověku a novověku – obtíže výzkumu, Husitský Tábor 2022, 27, s. 83–127. Historický vývoj konfese na území Tábora, ozvěny husitství v pobělohorské době.
- 794. Vyšohlíd Martin,** Soubor dýmek z archeologického výzkumu zaniklé usedlosti čp. 3 v Praze-Michli, ASČ 2022/2, s. 515–526. Shrnutí výsledků plošného archeologického výzkumu, který probíhal od srpna 2020 do ledna 2021 na parcelách ppč. 1250/1, 1319/1, 1322 a 1323 při Michelské ulici v Praze-Michli (nové parcely ppč. 1322/13 až 1322/17).
- 795. Wagnerová Věra Adéla,** Diárium kláštera v Polici nad Metují z let 1704–1710 – významný pramen k dějinám polického konventu, VSH 2022, s. 5–25. Práce se věnuje analýze pramene, konkrétně se jedná o „Diárium polického kláštera“. Popisuje ho zejména po stránce kodikologické, diárium je tak rozebráno po stránce vnější i vnitřní. V práci jsou obsaženy i ukázky textu s překlady. Součástí práce je také zařazení diaria do historického kontextu, kdy je v práci podán stručně obraz o působení benediktinů v Polici nad Metují s důrazem na 18. století.
- 796. Waisser Pavel,** Nástěnné malby v kapli Thurnovského paláce hradu Lipnice, ČSZM 2, s. 167–174. Renesanční nástěnné malby s christologickými motivy, jež byly odkryty v souvislosti se stavebními úpravami gotického sálu.
- 797. Waldmannová Marcela, Hanzlíček Tomáš,** Mozaiková dlažba z klášterů Plasy a Hradiště. Sonda do cisterciácké materiálové kultury, ASČ 2022/2, s. 437–452. Od roku 2015, kdy byla naposledy publikována mozaiková dlažba z areálu kláštera Plasy (Kamenická 2015), proběhlo pod vedením spoluautorky předkládaného článku několik etap zjišťovacích záchranných archeologických výzkumů v okolí tamní sýpky s tzv. Královskou kaplí (Kožíšek – Kašák 2018; Sístek 2020), které přinesly významné množství nových tvarů této dlažby, již se v areálu stále nedaří zachytit in situ. Z toho důvodu bylo přistoupeno k novému zpracování plaských dlaždic – sestavení kompletního katalogu tvarového zastoupení.
- 798. Waldmannová Marcela, Sístek Václav, Šneberger Jiří,** Kaple svatého Bartoloměje při klášterní bazilice Nanebevzetí Panny Marie v Plasích – příspěvek archeologického výzkumu k datování její výstavby, DĚS, s. 191–200. Aktuální archeologický výzkum odhalil východní, západní a část severní zdi zaniklé kaple sv. Bartoloměje při severním křídle transeptu kostela Nanebevzetí Panny Marie, baziliky někdejšího cisterciáckého kláštera Plasy. Překvapivá je zejména podoba exteriéru torz obvodových zdí, naprosto odlišná od ostatních poznatých částí kostela. Západní zeď byla založena v místě staršího pohřbu.
- 799. Waska Karel,** Nejstarší dokumenty z baňky farního kostela v Chelčicích, VaV 2022/12, s. 85–104. Překlady dokumentů uschovaných v kostele.
- 800. Weger Jan,** František Hauff (1803–1889), KM 2/2022, s. 3–4. Redakčně zkrácená a jazykově upravená verze článku Jana Wegera „Havlíčková expedice Slovana v Kutné Hoře“ z roku 1933 a přehled rodinných vazeb Františka Hauffa, přítele Karla Havlíčka Borovského.
- 801. Weininger Ruth Jochanan,** O ptačím zpěvu, básních a hrachu. Stýl jehrezeit rabína Barucha Jakoba Placzka, Roš Chodeš 2021/10, s. 23. Život a dílo posledního moravského zemského rabína Barucha Jakoba Placzka (1834–1922).
- 802. Weiss Tomáš, Kalianková Kateřina, Slavík Martin, Mareš Jakub, Maříková-Kubková Jana, Válek Jan,** Metody měření vlhkosti v historickém zdvu s příklady využití na archeologických areálech pod III. nádvořím Pražského hradu, ZPP 2022/1, s. 88–96. Článek přibližuje využití metod (odporové, elektromagnetické, tepelných pulzů, využívající reaktivní barvivo, infračervené termografie nebo tenzometrie) k monitoringu přítomnosti vody ve stavebních konstrukcích s důrazem na jejich využití v památkové péči; shrnuje na jednom místě jejich principy, výhody, nevýhody a možnosti jejich vzájemné kombinace.
- 803. Wilder Kelley,** Photographs, Science, and the Expanded Notebook, Umění 2022/3, s. 279–289. Článek se zabývá fotografiemi a vědeckými zápisky a prosazuje koncept rozšířeného zápisníku, jímž objasňuje vzájemné vlivy fotografické a vědecké praxe na počátku 20. století, kdy fotografii intenzivně využívala celá řada vědeckých oborů.
- 804. Wittlich Filip,** Od výstav ke sbírci. Výstavy Uměleckoprůmyslového muzea v Praze v letech 1905–1939 a vznik fotografické sbírky, SP 2022/1, s. 48–75. Výstavy Uměleckoprůmyslového muzea v Praze v letech 1905–1939 a vznik fotografické sbírky.
- 805. Wodecki Pavel, Beroušek Miroslav,** Paleolitické nálezy z Otice a Dolních Životic ?, AMS 22/2022, s. 141–145. Nové nálezy z Kamené hory v Oticích a nálezy v Dolních Životicích – hodnocení nálezů.
- 806. Wolfová Eva,** Pecínov (okres Rakovník), nástin historického vývoje krátkého úseku pražské silnice, DĚS 2022, s. 201–216. Osada Pecínov byla součástí Nového Strašecí od svého počátku, na sklonku 16. století. Postupně se rozvinula zejména podél trasy frekventované silnice vedoucí z Prahy do Rakovníka a dále na západ. V Pecínově, spravovaném v 16. a 17. století městskou kanceláří, se vybíralo hlavně clo a prováděla se jen ta nejnútnejší údržba silnice. Osada, poddanská ves podřízená poddanskému městu křivoklátského panství, patrně dobře prosperovala a začala se proto dynamicky rozrůstat zejména v 18. a 19. století. Postupně došlo i ke spojení se sousedním Rynholcem (panství smečenské). Osídlení vznikalo a rostlo zpočátku zcela živelně, alespoň tomu nasvědčovala jeho urbanistická osnova. Novodobý vývoj byl násilně přerušen objevem strategických surovin v podloží, lupku a žárudzdorných jílovců, počátkem 40. let 20. století. Zanikl Pecínov, silnice, vesnice, zahrad a polností, nastal ve 2. polovině 20. století v souvislosti s těžbou cenných surovin povrchovým způsobem. Zástavba se likvidovala v 5 etapách od r. 1964 do r. 1974.
- 807. Zaoral Roman,** Reálné mzdy obyvatel královských měst na Moravě: Olomouc, Brno a Znojmo v letech 1540–1620, Husitský Tábor 2022, 27, s. 128–165. Porovnání životních nákladů v moravských královských městech s dalšími městy v Evropě, životní náklady v raném novověku.
- 808. Závěská Daniela,** Orlickoústecký betlém Františka Štancla ze sbírek Národního muzea. Tradice stavění betlému v rodině Jiřího a Zory Štanclových, NV 2022/2, s. 93–104. Rozsáhlý betlém orlickoústeckého malíře betlémů Františka Štancla, který byl v roce 2018 přijat byl do sbírek Etnografického oddělení Národního muzea. Souvislosti, kontext tradice, okolnosti vzniku.
- 809. Zavřel Petr,** Zajímavý nález nádoby z doby stěhování národů z Beřounska ve sbírkách muzea ve Vodňanech, AVJČ 35/2022, s. 189–193. Historie vzniku sbírky, popis a interpretace nálezu.
- 810. Zavřel Petr,** Nález nádoby z doby stěhování národů ve sbírkách muzea ve Vodňanech, VaV 2022/12, s. 13–18. Historie vzniku sbírky, popis a interpretace nálezu.
- 811. Zelenka Antonín, Trnka Robert,** Pozdně bronzové a pozdně halštatské sídliště v poloze Draha/Slatkov, NspjČ 2022, s. 123. Příspěvek shrnuje dosavadní poznatky o osídlení z mladšího zemědělského pravěku v poloze Draha/Slatkov na k. ú. Horní Bříza, okr. Plzeň-sever. Ty byly získány převážně formou povrchových sběrů, dále zhodnocením několika archeobotanických vzorků a záchranným archeologickým výzkumem naoraného objektu. Zjištění autoři zasazují do kontextu u okolních lokalit.
- 812. Zeman Lubomír,** Obnova litinového přístřešku nad peronem horního nádraží v Karlových Varech, PamátkyZČ 2/2022, s. 105–108.

Od roku 2015 do roku 2018 probíhala v Karlových Varech rekonstrukce železniční stanice Karlovy Vary. Přestože byla budova téměř 75 let v provizorním a značně zanedbaném stavu, byla cenným dokladem historického vývoje Karlových Varů.

- 813. Zeman Lubomír, Lázeňské dědictví na Seznamu světového dědictví UNESCO, PamátkyZČ 2/2022, s. 124–126.** Dne 24.7.2021 byl zapsán na Seznam světového kulturního a přírodního dědictví kulturní statek Slavná lázeňská města Evropy. Sériový nadnárodní statek sestává z jedenácti komponent ze sedmi evropských zemí.
- 814. Zezula Michal, Kravčík Radim, Krul Martin, Lenart Jan, Malina Ondřej, Martinec Petr,** Brownfield, nebo historická krajina? Digitální model reliéfu krajiny zaniklé Karviné a jeho interpretace, ZPP 2022/4, s. 544–572. Studie vychází z analýzy digitálního modelu reliéfu katastrálního území Karviná-Doly, ve kterém se nacházelo město Karviná, jehož zástavba byla v důsledku poddolování ve druhé polovině 20. století takřka beze zbytku asanována. Cílem byla identifikace dochovaných pozůstatků obytné zástavby, industriálních areálů a dopravní infrastruktury zaniklého města a také geomorfologických útvarů souvisejících s těžbou uhlí a jeho zpracováním.
- 815. Zidek Martin,** Nový stavební zákon a památková péče, ZPP 2022/3, s. 421–446. Článek představuje nový stavební zákon, který byl publikován pod č. 283/2021 Sb.
- 816. Zidek Martin, Tupý Michal, Kvasnička Milan,** Judikatura k ochraně kulturního dědictví v územním plánování ve vazbě na nový stavební zákon, UUR 1, s. 53–60. Článek se zabývá problematikou územního plánování z hlediska zájmů státní památkové péče v současné judikatuře.
- 817. Zilynskyj Bohdan,** Poslední ročník Kralovického obzoru (1942), VSPÍ 2022/3, s. 19–21. K dějinám listu, který vycházel od r.1905 a jehož výroba byla c. a k. rakousko-uherskou vládou zakázána v r.1915. Po první světové válce vycházel list nepřetržitě v letech 1920–1942, kdy bylo jeho vydávání pozastaveno především z ekonomických důvodů.
- 818. Zlámál Tomáš,** Olomoucké středověké předměstí Bělidla z pohledu archeologie, AH 2022/2, s. 503–530. Předkládaný text se věnuje doložím středověkého osídlení Bělidel, původně olomouckého předměstí, které bylo ve 20. letech 16. století obehnané novou městskou hradbou a stalo se tak součástí města. Přináší přehled záchranných archeologických výzkumů prováděných v tomto prostoru, přičemž se podrobněji věnuje zejména výzkumu, který probíhal v souvislosti s výstavbou polyfunkčního domu č. 5 v Sokolské ulici v letech 2015 a 2016.
- 819. Zubík Martin,** Zemská sféra nad městem, PUV 25/2022, s. 13–15. Článek mapuje historii domu čp. 60/6 v Ústí nad Labem.
- 820. Žahour Jiří,** Eggenberská a schwarzenberská knižní sbírka ve světle archivních pramenů a provenienčního průzkumu českokrumlovské zámecké knihovny, PamátkyJČ 1/2022, s. 76–115. Historický vývoj zámecké knihovny, vyhodnocení provenienčního průzkumu.
- 821. Žakovský Petr, Bárta Patrick, Hošek Jiří, Šteffl Jindřich,** Nález vrcholně středověkého dlouhého meče na Lipské hoře, ČG 2022/2, s. 23. V roce 2018 bylo náhodně na svahu Lipské hory u Třebenic objeveno částečně zdeformované torzo zbraně, kterou lze jednoznačně interpretovat jako dlouhý meč z průběhu 14. až počátku 15. století.
- 822. Žemlička Josef,** Nec in pontibus, nec in castris edificandis. Počátky a konce jedné veřejné zátěže raných Čech, ČSPS 2022/2, s. 74–92. Břemena vázaná k hradům, cestám a mostům v 11. a 12. století v Čechách.
- 823. Žouželka Zbyněk,** Zámek Žádlovice v letech 1918–1945 ve světle návštěvní knihy, SM 108, s. 15–26. Příspěvek k historii zámku a k dění na zámku v letech 1918–1945.
- 824. Županič Jan,** Úřednická šlechta rakouského císařství, SARP 2/2022, s. 406–532. K proměně šlechty v rámci existence Rakouského císařství – nový typ šlechty.
- 825. Žurek Karel, Vykoukalová Dagmar, Malenda Kamil,** K stavebním dějinám hřbitovní kaple v Rokytnici u Přerova, SSOAP 30/2022, s. 7–36. Stavební dějiny hřbitovní kaple rodu Eichhoff včetně soupisu náhrobníků se jmény zesnulých.
- 826. Žurek Pavel,** Geneze sakrálních památek v Horním Údolí, ČSZM 2, s. 147–166. Příspěvek mapuje vznik sakrálních památek v Horním Údolí.

ZKRATKY ZPRACOVANÝCH ČASOPISŮ A SBORNÍKŮ

- AH :** Archaeologia historica, 47/1, 2. Brno, Masarykova univerzita. (zprac. Milan Jančo, Bronislava Mollerová)
- AHUSO :** Acta Historica Universitatis Silesianae Opaviensis, 15/2022. Opava, Slezská univerzita, Filosoficko-přírodovědecká fakulta, Ústav historických věd. (zprac. Vanda Svobodová)
- AMS :** Archeologie Moravy a Slezska, 22/2022. Kopřivnice, Hulín, Kroměříž, Odry, Tišnov, Česká archeologická společnost. (zprac. Vanda Svobodová)
- AR :** Archeologické rozhledy, 74/1–4. Praha, Archeologický ústav AV ČR. (zprac. Milan Jančo)
- ASČ :** Archeologie ve středních Čechách, 26/1–2. Praha, Ústav archeologické památkové péče středních Čech. (zprac. Milan Jančo, Bronislava Mollerová)
- AVČ :** Archeologie východních Čech, sv. 23/2022. Hradec Králové, Muzeum východních Čech v Hradci Králové. (zprac. Irena Nováková)
- AVJČ :** Archeologické výzkumy v jižních Čechách, Jubilejní svazek k 60. narozeninám PhDr. Michala Lutovského, 35/2022. České Budějovice, Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích. (zprac. Jakub Drozda)
- AzČ :** Archeologie západních Čech, sv. 18/2022. Plzeň, Západočeské muzeum. (zprac. Milan Jančo, Bronislava Mollerová)
- Bezděz :** Bezděz, Vlastivědný sborník Českolipska, sv. 31/2022. Česká Lípa, Vlastivědný spolek Českolipska. (zprac. Bronislava Mollerová)
- ČCH :** Český časopis historický, The Czech Historical Review, 2022/1–4, ročník 120. Praha, Historický ústav AV ČR, v. v. i. (zprac. Bronislava Mollerová)
- ČG :** Český granát, Zpravodaj Občanského sdružení Český granát a Městského úřadu v Třebenicích, roč. 2022. Třebenice, Občanské sdružení Český granát. (zprac. Milan Jančo)
- ČL :** Český lid, Etnologický časopis, 109/1–4. Praha, Etnologický ústav AV ČR. (zprac. Bronislava Mollerová)
- ČSPS :** Časopis Společnosti přátel starožitností, Recenzovaný časopis pro historickou vlastivědu a národní kulturní dědictví, sv. 130/2022. Praha, Společnost přátel starožitností s podporou Ministerstva kultury. (zprac. Milan Jančo)
- ČSZM :** Časopis Slezského zemského muzea, Vědy historické série B, 70/2, 71/1, 2. Opava, Slezské zemské muzeum. (zprac. Vanda Svobodová)
- DěS :** Dějiny staveb, Sborník příspěvků z konference Dějiny staveb, roč. 2022. Plzeň, Petr Mikota. (zprac. Bronislava Mollerová)
- DKČ :** Dědictví Koruny české, Časopis ochránců a přátel našeho kulturního dědictví, sv. 31/2022. Praha, Spolek Karel IV. (zprac. Irena Nováková)
- DVZ :** Děčínské vlastivědné zprávy, Sborník pro vlastivědu Děčínska a Šluknovska, sv. 32/2022. Děčín, Oblastní muzeum v Děčíně. (zprac. Milan Jančo, Bronislava Mollerová)
- ERA 21 :** ERA 21, O architektuře víc! – More on Architecture!, sv. 1–6/2022. Brno, Era Média, s. r. o. (zprac. Milan Jančo, Bronislava Mollerová)
- Fontes Nissae :** 2022/1–2. (zprac. Martina Sanetníková)
- HiAp :** Historia aperta, sv. 48/2022. Hradec Králové, Univerzita Hradec Králové. (zprac. Milan Jančo)
- Historica :** Revue pro historii a příbuzné vědy, roč. 13, č. 1/2022. (zprac. Vanda Svobodová)
- Hláška :** Hláška, Zpravodaj Klubu Augusta Sedláčka, sv. 33/2022. Plzeň, Klub Augusta Sedláčka. (zprac. Milan Jančo, Bronislava Mollerová)
- Hlučínsko :** Hlučínsko, Vlastivědný časopis Muzea Hlučínska, 12/ 1, 2. Hlučín, Muzeum Hlučínska. (zprac. Vanda Svobodová)
- HO :** Historica Olomucensia, Sborník prací historických LIII, 63–2022. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci. (zprac. Vanda Svobodová)
- Husitský Tábor :** Husitský Tábor, 2022, 27. Tábor, Husitské muzeum. (zprac. Jakub Drozda)
- CHLV :** Chrudimské vlastivědné listy, 1–6/2022. Chrudim, Regionální muzeum v Chrudimi. (zprac. Milan Jančo, Irena Nováková)
- CHVS :** Chrudimský vlastivědný sborník, sv. 26/2022. Chrudim, Regionální muzeum v Chrudimi. (zprac. Martina Sanetníková)
- JB :** Judaica Bohemiae, sv. 57/2022. Praha, Židovské muzeum v Praze. (zprac. Milan Jančo)
- Jesenicko :** Jesenicko, Vlastivědný sborník, 23. Jeseník, Státní okresní archiv. (zprac. Vanda Svobodová)
- JSH :** Jihočeský sborník historický, 91/2022. České Budějovice, Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích. (zprac. Jakub Drozda)

- KM** : Krásné město, časopis přátel Kutné Hory, 2022/1–4. Kutná Hora, Město Kutná Hora. (zprac. Bronislava Mollerová)
- Mandava** : Mandava, Vlastivědné čtení z Varnsdorfu a šluknovského výběžku, Ročenka Kruhu přátel muzea Varnsdorf 2019–2020, 2022. Varnsdorf, Kruh přátel muzea Varnsdorf. (zprac. Martina Sanetníková)
- MC** : Monumentorum custos 2021, Časopis pro památky severozápadních Čech, roč. 2022. Ústí nad Labem, Univerzita Jana Evangelisty Purkyně a Národní památkový ústav, územně odborné pracoviště v Ústí nad Labem. (zprac. Milan Jančo, Bronislava Mollerová)
- MH** : Marginalia Historica, roč.12, 1/2021. Praha, Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, katedra dějin a didaktiky dějepisu. (zprac. Bronislava Mollerová)
- MVP** : Muzeum: Muzejní a vlastivědná práce, sv. 60/2022. Praha, Národní muzeum. (zprac. Milan Jančo)
- NsphjČ** : Na stopě (pre)historii jihozápadních Čech, 5, Sborník přátel k životnímu jubileu Jana Anderleho, roč. 2022. Plzeň, Ing. Petr Míkota. (zprac. Milan Jančo, Bronislava Mollerová)
- NV** : Národopisný věstník, Bulletin d'éthnologie, sv. 39 (81) /2022. Praha, Česká národopisná společnost, z. s., za grantové podpory Akademie věd České republiky, v. v. i. (zprac. Milan Jančo, Bronislava Mollerová)
- OAS** : Olomoucký archivní sborník, 20/2022. Opava, Olomouc, Zemský archiv, Státní okresní archiv. (zprac. Vanda Svobodová)
- OHP** : Orlické hory a Podorlicko, Přírodou, Dějinami, Současností, Sborník vlastivědných prací, sv. 29/2022. Rychnov nad Kněžnou, Muzeum a galerie Orlických hor. (zprac. Milan Jančo, Bronislava Mollerová)
- OJKT** : Od Ještěda k Troskám, Vlastivědný sborník Českého ráje a Podještědí, 2022/1–4. Turnov, Paměť Českého ráje a Podještědí, z. s. (zprac. Martina Sanetníková)
- Ostrava** : Ostrava, Příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska, 36. Ostrava, Statutární město Ostrava. (zprac. Vanda Svobodová)
- OT** : Obnovená tradice, roč. 33, č. 65–66, 2022. České Budějovice, Historický spolek Schwarzenberg v Českých Budějovicích. (zprac. Jakub Drozda)
- OV** : Oderské vrchy, Vlastivědný zpravodaj, XXXVII/1–2, 3–4. Spálov, Vlastivědný kroužek Oderských vrchů. (zprac. Vanda Svobodová)
- PA** : Památky archeologické, 113/2022. Praha, Archeologický ústav AV ČR. (zprac. Milan Jančo)
- Památky MaS** : Památky, Morava a Slezsko, 4/2022. Praha, Národní památkový ústav. (zprac. Vanda Svobodová)
- Památky. Západní Čechy** : Památky, Západní Čechy, 2/2022. Praha, Národní památkový ústav. (zprac. Milan Jančo, Bronislava Mollerová)
- Památky. Východní Čechy** : Památky, Východní Čechy, 3/2022. Praha, Národní památkový ústav. (zprac. Bronislava Mollerová)
- Památky. Jižní Čechy** : Památky, Jižní Čechy, 1/2022. Praha, Národní památkový ústav. (zprac. Jakub Drozda)
- PBL** : Pod Blaníkem, Vlastivědný časopis Benešovska, Vlašimska, Voticka, Českého Meránu a Dolního Posázaví, sv. 26 (48)/2022. Vlašim, Podblanické ekocentrum ČSOP a Muzeum Podblanicka. (zprac. Milan Jančo, Bronislava Mollerová)
- PN** : Panorama, Z přírody, historie a současnosti Orlických hor a podhůří, sv. 30/2022. Dobré, Eva Kučerová, SEN, Hlinné ve spolupráci s městskými úřady v Dobrušce, Opočně a Rokytnici v Orlických horách, obecními úřady v Dobřem a ve Skuhrově nad Bělou a zapsaným spolkem LIBRI v Dobřem. (zprac. Milan Jančo, Bronislava Mollerová)
- Podbrdsko** : Podbrdsko, 2022/29. Příbram, Státní oblastní archiv v Praze, Státní okresní archiv Příbram, Hornické muzeum v Příbrami, Městské muzeum Sedlčany. (zprac. Martina Sanetníková)
- PoHn** : Pod Hněvinem, Historií a přírodou Mosteck. Časopis Oblastního muzea v Mostě, 2022/6. Most, Oblastní muzeum a galerie v Mostě. (zprac. Martina Sanetníková)
- Poodří** : Poodří, Časopis obyvatel Horní Odry, 25/1, 2. Ostrava, Společnost přátel Poodří. (zprac. Vanda Svobodová)
- PP** : Průzkumy památek, XXVIII/1, 2. Praha, NPÚ, ÚOP STC v Praze. (zprac. Bronislava Mollerová)
- PPŽ** : Památky, příroda, život, Časopis Oblastního muzea v Chomutově, sv. 54/2022. Chomutov, Oblastní muzeum. (zprac. Milan Jančo, Bronislava Mollerová)
- PSČ** : Památky středních Čech, Časopis Národního památkového ústavu, Územního odborného pracoviště středních Čech v Praze, 2021/1, 2. Praha, NPÚ, ÚOP STC v Praze. (zprac. Bronislava Mollerová)
- PÚV** : Příspěvky k ústecké vlastivědě, sv. 25/2022. Ústí nad Labem, Muzeum města Ústí nad Labem. (zprac. Irena Nováková)
- PZB** : Posel z Budče, Sborník Sládečkova vlastivědného muzea v Kladně, 39. Kladno, Sládečkovo vlastivědné muzeum v Kladně. (zprac. Bronislava Mollerová)
- PZČ** : Památky západních Čech, sv. 8/2021. Plzeň, Národní památkový ústav, Územní odborné pracoviště v Plzni. (zprac. Milan Jančo, Bronislava Mollerová)
- PZH** : Pod Zelenou Horou, Vlastivědný sborník jižního Plzeňska, 2022/1–4. Přeštice, Města Nepomuk a Přeštice. (zprac. Martina Sanetníková)
- RK** : Rodným krajem, Vlastivědný sborník kraje Aloise Jirásky, Boženy Němcové a bratří Čapků, 2022/64.65. Červený Kostelec, Červený Kostelec. (zprac. Martina Sanetníková)
- Roš Chodeš** : Roš Chodeš, Věstník židovských náboženských obcí v Českých zemích a na Slovensku, sv. 84/2022. Praha, Federace židovských obcí v ČR. (zprac. Milan Jančo)
- SARP** : Sborník archivních prací, č.1, 2/2022. Praha, Odbor archivní správy Ministerstva vnitra. (zprac. Milan Jančo)
- SAZ** : Studie a zprávy, Historický sborník pražského okolí, 10/1, 2. Praha, Státní okresní archiv Praha-východ, Státní okresní archiv Praha-západ, Státní okresní archiv Kladno, Státní okresní archiv Nymburk, Oblastní muzeum Praha-východ, Regionální muzeum v Jílovém u Prahy, Městské muzeum Čelákovice. (zprac. Bronislava Mollerová)
- SBM** : Sborník Bruntálského muzea, 2021–2022. Bruntál, Bruntálské muzeum. (zprac. Vanda Svobodová)
- SM** : Severní Morava, Vlastivědný sborník, 66/108. Šumperk, Vlastivědné muzeum. (zprac. Vanda Svobodová)
- SP** : Staletá Praha, 38/1–2. Praha, Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v hlavním městě Praze. (zprac. Milan Jančo)
- SS** : Slezský sborník, Acta Silesia, CXX/1, 2. Opava, Slezské zemské muzeum. (zprac. Vanda Svobodová)
- SSH** : Středočeský sborník historický, 1, 2/2021, ročník 47. Praha, Státní oblastní archiv v Praze. (zprac. Bronislava Mollerová)
- SSOAFM** : Sborník Státního okresního archivu Frýdek-Místek, 17. Frýdek-Místek, Státní okresní archiv. (zprac. Vanda Svobodová)
- SSOAP** : Sborník Státního okresního archivu Píseň, 30/2022. Píseň, Státní okresní archiv. (zprac. Vanda Svobodová)
- SSOAŠ** : Sborník Státního okresního archivu Šumperk, 13/2022. Šumperk, Státní okresní archiv. (zprac. Vanda Svobodová)
- Střm** : Střední Morava, Vlastivědná revue, 52. Olomouc, Memoria. (zprac. Vanda Svobodová)
- SZA** : Sborník Zemského archivu v Opavě, 2022. Opava, Zemský archiv v Opavě. (zprac. Vanda Svobodová)
- SZČMP** : Sborník Západočeského muzea v Plzni, Historie, sv. 22/2022. Plzeň, Západočeské muzeum v Plzni. (zprac. Milan Jančo, Bronislava Mollerová)
- Těšínsko** : Těšínsko, Vlastivědný časopis, 65/2. Český Těšín, Muzeum Těšínska. (zprac. Vanda Svobodová)
- Umění** : Umění, Časopis Ústavu dějin umění Akademie věd České republiky – Journal of the Institut of Art History Czech Academy of Sciences, sv. 70/2022. Praha, Ústav dějin umění Akademie věd České republiky, v. v. i. (zprac. Milan Jančo, Bronislava Mollerová)
- UUR** : Urbanismus a územní rozvoj, sv. 25/2022. Brno, Ústav územního rozvoje. (zprac. Irena Nováková)
- Valašsko** : Valašsko, Vlastivědná revue, 48/1, 49/2. Vsetín, Muzeum regionu Valašsko. (zprac. Vanda Svobodová)
- VaV** : Vodňany a Vodňansko, 2022, 12. Vodňany, Městské muzeum a galerie Vodňany. (zprac. Jakub Drozda)
- VCP** : Vodní cesty a plavba, Časopis pro ekologické, ekonomické a technické aspekty vodní dopravy a vodních cest v ČR, Evropě a na jiných kontinentech, roč. 2022. Praha, Plavba a vodní cesty. (zprac. Milan Jančo)
- VLKP** : Vlastivědné listy Pardubického kraje, 2022/1–4. Pardubice, Sdružení přátel Pardubického kraje. (zprac. Martina Sanetníková)
- VLS** : Vlastivědné listy Slezska, 48/1–2. Opava, Matice slezská. (zprac. Vanda Svobodová)
- VSDJT** : Vlastivědný sborník Dačicka, Jindřichohradecka a Třebońska, č. 34, 2022. Jindřichův Hradec, Muzeum Jindřichohradecka. (zprac. Jakub Drozda)
- VSH** : Východočeský sborník historický, sv. 41/2022. Pardubice, Východočeské muzeum v Pardubicích. (zprac. Milan Jančo, Bronislava Mollerová)
- VSN** : Vlastivědný sborník Novojičínska, 72. Nový Jičín, Muzeum Novojičínska. (zprac. Vanda Svobodová)
- VSP** : Vlastivědný sborník Pelhřimovska, 28. Pelhřimov, Muzeum Vysočiny Pelhřimov. (zprac. Irena Nováková)

- VSPI** : Vlastivědný sborník, Čtvrtletník pro regionální dějiny severního Plzeňska, sv. 32/2022. Mariánská Týnice, Muzeum a galerie severního Plzeňska. (zprac. Milan Jančo, Bronislava Mollerová)
- VST** : Vlastivědný sborník Třeště a okolí, 2022. Třešť, Muzejní spolek v Třešti. (zprac. Irena Nováková)
- Výběr** : Výběr, Časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech, 1–4/2021. České Budějovice, Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích. (zprac. Jakub Drozda)
- Výběr** : Výběr, Časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech, 1–4/2022. České Budějovice, Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích. (zprac. Jakub Drozda)
- ZA** : Západočeské archivy, 2022 [XIII]. Plzeň, Státní oblastní archiv v Plzni. (zprac. Vanda Svobodová)
- Zálesí** : Zálesí, Měsíčník pro kulturu, historii, sport a společenský život, 59. Humpolec, Městské kulturní a informační středisko. (zprac. Irena Nováková)
- ZCRP** : Z Českého ráje a Podkrkonoší, vlastivědná ročenka, 35. Semily, Státní oblastní archiv v Litoměřicích – Státní okresní archiv Semily, Státní oblastní archiv v Zámruku – Státní okresní archiv Jičín, Regionální muzeum a galerie v Jičíně, p. o. (zprac. Martina Sanetníková)
- ZKP** : Zprávy Klubu přátel Pardubicka, 2022. Pardubice, Klub přátel Pardubicka. (zprac. Milan Jančo, Bronislava Mollerová, Martina Sanetníková)
- ZPK** : Zahrada – park – krajina, sv. 32/2022. Praha, Společnost pro zahradní a krajinářskou tvorbu. (zprac. Milan Jančo, Bronislava Mollerová)
- ZPP** : Zprávy památkové péče, sv. 82/2022. Praha, Národní památkový ústav. (zprac. Milan Jančo)
- ZS** : Zlatá Stezka, Sborník Prachatického muzea, roč. 29, 2022. Prachatic, Prachatické muzeum. (zprac. Jakub Drozda)
- ZSP** : Za starou Prahu, Věstník Klubu Za starou Prahu, sv. 52 (23) /2022. Praha, Klub Za starou Prahu. (zprac. Milan Jančo)

REJSTŘÍK LOKALIT

Adamov (okres Blansko).....	43
Annaburg (okres Havlíčkův Brod).....	761
Banát (Rumunsko).....	469, 470
Bartošovice (okres Nový Jičín).....	329
Bechyně (okres Tábor).....	185, 313
Bedřichov (okres Jablonec nad Nisou).....	17
Bělá pod Bezdězem (okres Mladá Boleslav).....	402
Benešov – Chvojlen (okres Benešov).....	646
Benešovsko (oblast).....	674, 675
Beroun.....	724
Bezděz (kres Česká Lípa).....	753
Bezručice (okres Tachov).....	540
Bílá Voda (okres Jeseník).....	235
Bílina (okres Teplice).....	704
Bílovec (okres Nový Jičín).....	196
Bílý Újezd (okres Litoměřice).....	575
Blovce (okres Plzeň-jih).....	655
Bohdaneč (okres Kutná Hora).....	410
Bohumilice (okres Prachatic).....	449
Bolatice (okres Opava).....	108
Bor – Málkovice (okres Tachov).....	613
Bor – Malovice (okres Tachov).....	613
Bor u Tachova (okres Tachov).....	453
Borotín (okres Tábor).....	788
Borovsko (okres Benešov).....	585
Borovy (okres Plzeň-jih).....	654
Bořitov (okres Blansko).....	509
Boseň (okres Mladá Boleslav).....	220
Boskovice (okres Blansko).....	67, 206
Brandýs nad Labem (okres Praha-východ).....	708
Brandýs nad Orlicí (okres Ústí nad Orlicí).....	769
Brandýsko.....	565
Brdská rovina (pohoří).....	425
Brno.....	330, 690, 801, 807, 552
Brno – Husovice.....	160
Broumov (okres Náchod).....	475, 502
Bruntál.....	383, 694
Břasy – Stupno (okres Rokycany).....	422

Březnice (okres Příbram).....	724
Březno – Stranná (okres Chomutov).....	280
Březová Lhota (okres Beroun).....	709
Březové Hory (okres Příbram).....	763
Buchlov (okres Uherské Hradiště).....	752
Buštěhrad (okres Kladno).....	777
Býčí skála (okres Blansko).....	715
Bystřice pod Hostýnem (okres Kroměříž).....	495
Čáslavsko (okres Kutná Hora).....	444
Čechy jižní (oblast).....	185
Čechy střední (oblast).....	473
Čelakovice – Záluží (okres Praha-východ).....	216
Čelákovice (okres Praha-východ).....	199
Čeminy (okres Plzeň-sever).....	611
Černá Hora (okres Blansko).....	705
Černošice (okres Praha-západ).....	47, 401
Červený Dvůr (okres Český Krumlov).....	228
Česká Lípa.....	2, 249, 289, 556
Česká Skalce (okres Náchod).....	388
Česká Třebová (okres Ústí nad Orlicí).....	605
České Budějovice.....	9, 191, 230, 387, 404, 569
České Meziříčí (okres Rychnov nad Kněžnou).....	717
České Velence (okres Jindřichův Hradec).....	521
Českokubsko.....	26
Českolipsko.....	328
Českomoravská vrchovina (oblast).....	474
Český Dub (okres Liberec).....	269
Český Krumlov.....	133, 820
Český ráj.....	19, 39
Český Šternberk (okres Benešov).....	427
Český Těšín (okres Karviná).....	41
Čichtice (okres Strakonice).....	670
Čiměř (okres Jindřichův Hradec).....	367
Čížkov (okres Plzeň-jih).....	304
Čížkrajce (okres České Budějovice).....	409
Cheb.....	125, 423
Chelčice (okres Strakonice).....	799
Chlum (okres Plzeň-jih).....	634
Choltice (okres Pardubice).....	350
Chrast (okres Chrudim).....	126
Chrudim.....	123, 126, 166, 219, 248, 262, 366, 492, 526, 541, 606, 608, 658, 682
Chřibská (okres Děčín).....	22
Chvalkovice (okres Náchod).....	770, 772
Chýnov (okres Tábor).....	787
Dačice (okres Jindřichův Hradec).....	261, 336
Dašice (okres Pardubice).....	345
Dehtáře (okres České Budějovice).....	783
Děpoltovice (okres Karlovy Vary).....	777
Deštná (okres Jindřichův Hradec).....	406
Dobrá Voda Lipnická (okres Havlíčkův Brod).....	190, 203
Dobronice u Bechyně (okres Tábor).....	16
Dobřív (okres Rokycany).....	576
Dolany (okres Olomouc).....	519
Dolín (okres Kladno).....	158
Dolní Bělá (okres Plzeň-sever).....	577
Dolní Bečkovice – Vlněves (okres Mělník).....	198, 464
Dolní Břežany (okres Praha-západ).....	239, 591
Dolní Hbity (okres Příbram).....	786
Dolní Lukavice (okres Plzeň-jih).....	633
Dolní Posázaví.....	647, 648
Dolní Věstonice (okres Břeclav).....	539
Dolní Žitovice (okres Opava).....	805
Domašov nad Bystřicí (okres Olomouc).....	696
Domažlice.....	363
Domousnice (okres Mladá Boleslav).....	668
Doubice (okres Děčín).....	513
Doubravice (okres Šumperk).....	236
Drahonice (okres Strakonice).....	319
Drnholec (okres Břeclav).....	353, 725
Druztová (okres Plzeň-sever).....	357
Dub (okres Prachatic).....	448
Dvorce (okres Bruntál).....	536
Dvůr Králové nad Labem (okres Trutnov).....	483
Dvůr Králové nad Labem-Žireč (okres Trutnov).....	563
Dvůr Skalkov (okres Benešov).....	192

Františkovy Lázně (okres Cheb)	435, 685	Konstantinovy Lázně-Potín (okres Tachov)	147
Frýdek-Místek	255	Kornatice (okres Rokycany)	640
Frýdlant (okres Liberec)	78	Koryčany (okres Kroměříž)	495
Fulnek (okres Nový Jičín)	196, 259	Kost (okres Jičín)	174, 214
Guty (okres Frýdek-Místek)	533	Kostelec nad Černými lesy (okres Praha-východ)	523
Halenkov (okres Vsetín)	495	Kostelní Radouň (okres Jindřichův Hradec)	377
Halič	747	Košumberk (okres Chrudim)	247
Helfštýn (okres Přerov)	315	Kouřim (okres Kolín)	730
Hluboká nad Vltavou (okres České Budějovice)	104	Kouřimsko	522
Holečkov (okres Prachatice)	169	Kozákov (okres Semily)	630
Holešov (okres Kroměříž)	495	Kozojedy (okres Jičín)	627
Holice (okres Pardubice)	159	Kozojedy (okres Rakovník)	627
Holičky (okres Jindřichův Hradec)	298	Kožlí (okres Benešov)	650
Holubice (okres Praha-západ)	410	Krakovec (okres Rakovník)	620
Horažďovicko (oblast)	229	Královéhradecko (oblast)	211, 362
Horní Břiza (okres Plzeň-sever)	811	Kralovice (okres Plzeň-sever)	151, 817
Horní Lhotka u Malotic (okres Kolín)	365	Kralovice-Mariánská Týnice (okres Plzeň-sever)	149, 233, 234
Horní Město (okres Bruntál)	514	Kralupy nad Vltavou (okres Mělník)	512
Horní Údolí (okres Jeseník)	826	Krásná Lípa (okres Děčín)	277
Horoměřice (okres Praha-západ)	491	Krkonoše	81, 85, 87, 70
Horušice (okres Kutná Hora)	477	Kroměříž	30, 183
Hořovice (okres Beroun)	724	Krušnohoří (oblast)	701
Hradec Králové	111, 292, 362, 590	Křemýž (okres Teplice)	784
Hrádek u Metylovic (okres Frýdek-Místek)	716	Křivice (okres Rychnov nad Kněžnou)	718
Hradiště nad Jizerou (okres Mladá Boleslav)	797	Křtiny (okres Blansko)	43
Hradištko (okres Nymburk)	490	Kundratice (okres Klatovy)	433
Hranice na Moravě (okres Přeov)	801	Kutná Hora	176, 197, 352, 483, 584, 588, 686, 764, 766, 767, 800
Hříškov (okres Louny)	461	Kutná Hora-Sedlec (okres Kutná Hora)	528
Hronov (okres Náchod)	475	Kutnohorský (oblast)	120
Hruboskalsko	631	Kyselka-Radošov (okres Karlovy Vary)	420
Hukvaldy (okres Frýdek-Místek)	775	Lanek	517
Husinec (okres Prachatice)	396	Lanžov (okres Trutnov)	562
Jablonec nad Jizerou (okres Semily)	98	Lčovice (okres Prachatice)	369
Jablonec nad Nisou	78, 84	Lemberk (okres Liberec)	662
Jablunkov (okres Frýdek-Místek)	738, 776	Lety (okres Písek)	42
Jáchymov (okres Karlovy Vary)	105, 479	Lhenice (okres Prachatice)	308
Jaroměř-Semonice (okres Náchod)	213	Lhenicko (okres Prachatice)	13
Jaroměř-Josefov (okres Náchod)	602	Lhota (okres Praha-západ)	765
Javorník-Vysoká (okres Ústí nad Orlicí)	672	Lhotka (okres České Budějovice)	408
Jeseníky	87	Libčice nad Vltavou (okres Praha-západ)	410
jeskyně Na špičáku (okres Jeseník)	715	Liberec	35, 54, 75, 78, 551, 580, 628, 644, 680, 10
Jičín	4, 742	Libkovice (okres Most)	278
Jihočeský kraj	6, 244, 251, 254, 379, 392, 397, 501, 581, 707	Liblín (okres Rokycany)	299
Jilemnice (okres Semily)	55, 356	Libštát (okres Semily)	31, 58, 93
Jílové u Prahy (okres Praha-západ)	591	Lično (okres Rychnov nad Kněžnou)	207
Jindřichův Hradec	267, 393, 394, 455, 610	Lidice (okres Kladno)	150
Jizerské hory	87	Lipnice (okres Havlíčkův Brod)	796
jižní Čechy (oblast)	271, 693	Lipnice nad Sázavou (okres Havlíčkův Brod)	202
jižní Morava (oblast)	217	Lísek (okres Žďár nad Sázavou)	762
jižní Plzeňsko (oblast)	138	Liteň – Dolní Vlečné, okres Beroun	643
Kacanovy (okres Semily)	227	Litoměřice	344, 572
Kaliště (okres Pelhřimov)	204, 759	Litoměřicko	328
Kamenice nad Lipou (okres Pelhřimov)	187	Litomyšl (okres Svitavy)	748
Kamenický Šenov (okres Česká Lípa)	22, 69	Ljiljov (okres Česká Lípa)	555
Kamenná (okres České Budějovice)	460	Lnáře (okres Strakonice)	616
Kaplice (okres Český Krumlov)	95	Lomnice nad Lužnicí (okres Jindřichův Hradec)	376
Kardašova Řečice (okres Jindřichův Hradec)	370, 378	Lomnice nad Popelkou (okres Semily)	8, 508, 520
Karlhaus (okres České Budějovice)	178	Losiná (okres Plzeň-město)	504
Karlova Studánka (okres Bruntál)	702	Luže (okres Chrudim)	450
Karlovarsko (oblast)	194, 625	Lužické hory	87
Karlovy Vary	435, 485, 812, 106	Lysá nad Labem (okres Nymburk)	424
Karlův hrádek (okres České Budějovice)	417	Malíkovice (okres Kladno)	410
Karviná	814, 489	Mariánské lázně (okres Cheb)	435, 598
Kařízek (okres Rokycany)	576	Mariazell (Rakousko)	746
Kaznějov (okres Plzeň-sever)	728	Martinice v Krkonoších (okres Semily)	55
Kdyně (okres Domažlice)	307	Měčín (okres Plzeň-jih)	737
Kladno	218, 512, 771	Metly (okres Strakonice)	774
Kladruby (okres Tachov)	152	Meziříčí (okres Tábor)	788
Klatovy	698	Milevsko (okres Písek)	52
Klec (okres Jindřichův Hradec)	375	Milín (okres Příbram)	786
Klokoty (okres Tábor)	750	Minkovice (okres Liberec)	268
Kluky (okres Mladá Boleslav)	358	Mirkovice (okres Český Krumlov)	223
Kolín	109, 710	Mladá Boleslav	249, 768
Kolínsko (oblast)	120	Mladý Smolivec (okres Plzeň-jih)	736
Koloděje nad Lužnicí (okres České Budějovice)	669	Mohelnice (okres Šumperk)	785
Konopiště (okres Benešov)	649	Morava (oblast)	270, 330, 558

Moravská Třebová (okres Svitavy).....	97	Praha 1-Malá Strana	177, 272, 667, 791
Moravskoslezský kraj.....	40	Praha 1-Nové Město	679
Moravský Beroun (okres Olomouc).....	536	Praha 1-Staré Město	102, 114, 127, 164, 273, 411, 564, 731, 804
Most.....	457, 663, 689	Praha 2-Vinohrady	112, 179, 323, 364, 462, 487, 620
Myslinka (okres Plzeň-sever).....	755	Praha 2-Vyšehrad	524
Náchod.....	475, 484	Praha 4-Michle	794
Náchodsko	548	Praha 4-Nusle.....	461
Nalžovské Hory-Těchonice (okres Klatovy)	732	Praha 5-Košíře.....	274, 326
Náměšť nad Oslavou (okres Třebíč)	21	Praha 6-Liboc	231
Nebřeziny (okres Plzeň-sever).....	728	Praha 8-Karlín.....	118, 250, 325
Neděliště (okres Hradec Králové).....	452	Praha 8-Libeň.....	482, 494
Něchov (okres České Budějovice).....	48	Prostějov	27
Nesvětlce (okres Most).....	578	Protivín (okres Písek)	783
Nová Bystřice (okres Jindřichův Hradec)	368	Pručice (okres Tábor)	789
Nová Horka (okres Nový Jičín).....	499	Přelouč (okres Pardubice).....	493, 623
Nové Heřminovy (okres Bruntál)	694	Přeštice (okres Plzeň-jih).....	384, 635
Nové Město nad Metují (okres Náchod)	148, 381, 475	Přezletice (okres Praha-východ)	395
Nové Sedlo nad Bílinou (okres Chomutov)	167	Příbram.....	332, 724, 786
Nový Bor (okres Česká Lípa).....	15, 22	Příchovice (okres Plzeň-jih)	735
Nový Jičín.....	354	Příšov (okres Plzeň-sever)	615
Nymburk.....	327, 424	Ptákovice (okres Strakonice).....	321
Obytce (okres Klatovy)	741	Purkarec (okres České Budějovice)	257
okres Benešov.....	193	Purkratice (okres Písek).....	243
okres Beroun	809, 810	Pyskočely (okres Praha-východ)	703
okres Český Krumlov.....	582, 583	Radčice (okres Strakonice).....	783
okres Písek	242	Radenín (okres Tábor).....	472
okres Prachatice	238, 434, 447	Radobyčice (okres Plzeň-město).....	653
okres Příbram.....	391	Rájec nad Svitavou (okres Blansko)	241
okres Strakonice.....	664	Rajhrad (okres Brno-venkov)	414
Olomouc.....	143, 200, 225, 338, 665, 745, 807, 818	Rakovnicko	651
Olomouc – Klášterní Hradisko	471	Ralsko (okres Česká Lípa).....	23
Opava	260, 403, 419, 695	Rapšach (okres Jindřichův Hradec)	66
Orel-Tři Bubny (okres Chrudim)	451	Ratibořské Hory (okres Tábor).....	226, 264
Orlická přehrada (okres Písek).....	73	Rokycany.....	304, 456, 724
Orlické hory (pohoří).....	209	Rokytnice (okres Přerov)	825
Orlickoústecko (oblast).....	808	Rokytnice nad Jizerou (okres Semily)	55
Osek (panství).....	503	Ronov nad Doubravou, okres Chrudim	566
Ostrava.....	83, 107, 117, 518	Roprachtice (okres Semily).....	28
Ostrov (okres Karlovy Vary)	777	Roudnice nad Labem (okres Litoměřice).....	632
Otice (okres Opava).....	805	Rousínov (okres Česká Lípa)	22
Paračov (okres Strakonice).....	592	Rožmitál pod Třemšínem (okres Příbram).....	786
Pardubice... 100, 135, 136, 137, 156, 181, 316, 346, 347, 349, 538, 542,	601, 721, 758	Rumburk (okres Děčín).....	342, 343
Pašice (okres České Budějovice)	318	Rychnov nad Kněžnou	116, 131, 560
Pavlovské vrchy (oblast).....	20	Rýmařov (okres Bruntál).....	514
Pecínov (okres Rakovník).....	806	Říčany (okres Praha-východ)	140
Pecka (okres Jičín)	301, 415	Sázava (okres Benešov).....	163, 221, 276, 310, 733
Pelhřimov	673, 729	Sedlec (okres Karlovy Vary).....	265
Petrohrad (Rusko).....	45	Semily.....	62
Písek.....	571	Skalička.....	351
Planá – Vížka (okres Tachov).....	486	Slánsko.....	651
Planá (okres Tachov)	614	Slatiňany (okres Chrudim).....	527, 621
Pláně – Ondřejov (okres Plzeň-sever)	122	Slepotice (okres Pardubice)	348
Plasy (okres Plzeň-sever)	29, 122, 152, 550, 797, 798, 275, 412	Sobčice (okres Jičín)	155
Plešnice (okres Plzeň-sever).....	754	Soběslav (okres Tábor)	172
Plzeň.....	60, 186, 413, 421, 568, 624, 719, 720, 534	Sobotka (okres Jičín)	128, 711
Plzeň-Červený Hrádek	312	Spálené Poříčí (okres Plzeň-jih)	188
Plzeň-Bezovka.....	253	Spolí (okres České Budějovice)	371
Plzeň-Křimice	232	Srch (okres Pardubice).....	622
Plzeňsko	618, 625	Staňkov (okres Jindřichův Hradec).....	660
Plzeňsko (oblast)	146, 153, 173, 331	Stará Boleslav (okres Praha-východ).....	410
Podblanicko (oblast).....	570	Stará Voda (okres Olomouc).....	687
Poděbrady (okres Nymburk).....	334	Staré Hradisko (okres Prostějov)	182
Podhradí (okres Zlín).....	792	Staré Hradiště (okres Pardubice).....	317
Podještědí	26	Staré Město pod Landštejnem (okres Jindřichův Hradec).....	101
Pohoří na Šumavě (okres České Budějovice).....	405	Stožice, Křepice, Libějovické Svobodné Hory (okres Strakonice).....	36
Police nad Metují (okres Náchod).....	691, 795	Strakonice	629
Polubný (okres Jablonec nad Nisou)	64	Straky (okres Nymburk).....	424
Pootaví (oblast).....	229	Stráž nad Nežárkou (okres Jindřichův Hradec).....	661
Potštejn (okres Rychnov nad Kněžnou)	212, 286	Struhařov – Bořeňovice (okres Benešov)	645
Povrly (okres Ústí nad Labem).....	355	střední Čechy (oblast)	637, 681
Prachatice.....	175	Střelské Hoštice (okres Strakonice).....	3
Praha 115, 124, 161, 201, 241, 249, 282, 283, 284, 285, 302, 303, 322,	339, 360, 416, 537, 567, 596, 619, 620, 638, 641, 683, 700, 712	Střítež nad Ludinou (okres Přerov).....	510
Praha 1-Hradčany	132, 410, 462, 487, 496, 802	Studenec (okres Semily).....	757
Praha 1-Josefov	121, 157, 162, 205, 382, 480, 481, 595, 659	Suchdol nad Lužnicí (okres Jindřichův Hradec).....	372
		Sulejovice (okres Litoměřice).....	516
		Svatá Hora (okres Příbram).....	657

Svitavsko	779	Veselí, okres Klatovy	311
Svitavy	559	Veselice (okres Mladá Boleslav)	668
Sychrov (okres Liberec)	33	Věžka (okres Plzeň-sever)	357
Sluknov (okres Děčín)	497	Vimperk (okres Prachatice)	398
Šonov (okres Náchod)	386, 547	Vitice-Dobré Pole (okres Kolín)	222
Štěnovice (okres Plzeň-jih)	773	Vitice-Lipany (okres Kolín)	586
Šternberk (okres Olomouc)	529, 536	Vizmburk (okres Trutnov)	652
Štíty (okres Šumperk)	744	Vizovice (okres Zlín)	46
Šumava (okres Český Krumlov, Prachatice)	80	Vlachovo Březí (okres Prachatice)	677
Šumperk	467	Vlašim (okres Benešov)	543, 544, 546
Švihov (okres Kutná hora)	760	Vltavotýnsko (okres České Budějovice)	74
Tábor	749, 793	Vodňany – Radčice (okres Strakonice)	500
Těchobuz (okres Pelhřimov)	290	Vodňany (okres Strakonice)	418, 500, 676, 774
Těchonín (okres Ústí nad Orlicí)	713	Volfířov (okres Jindřichův Hradec)	224
Telč (okres Jihlava)	599	Voltýřov (okres Příbram)	245
Teplice	704	Votice (okres Benešov)	697
Teplice nad Metují (okres Náchod)	756	Vraclavsko (oblast)	714
Tismice (okres Kolín)	410	Vrbová Lhota (okres Nymburk)	180
Todně (okres České Budějovice)	407	Vrčeň (okres Plzeň-jih)	139
Tolštejn (okres Děčín)	252	Vrchotovy Janovice (okres Benešov)	240
Toužim (okres Karlovy Vary)	777	Vsetín	495
Tovačov (okres Přerov)	287	Všeradice (okres Beroun)	324
Travná (okres Jeseník)	476	východní Čechy (oblast)	79, 129, 333, 607
Trhové Sviny (okres České Budějovice)	44	Vysoká Pec (okres Chomutov)	594
Trojany u Mladotic (okres Plzeň-sever)	463	Vysoká Pec-Drmaly (okres Chomutov)	594
Trutnov	429, 430, 475, 478	Vyšehořovice (okres Praha-východ)	309
Třeбенice (okres Litoměřice)	258, 279, 300, 551, 727, 821	Vyšší Brod (okres Český Krumlov)	86, 454
Třebíč	24	Zabrušany (okres Teplice)	704
Třeboň (okres Jindřichův Hradec)	171, 458	Zahorčice (okres Strakonice)	684
Třemošnice-Podhradí (okres Chrudim)	682	Zahořany (okres Litoměřice)	103
Třešť (okres Jihlava)	205	Zahrádky (okres Česká Lípa)	295, 553
Třeština (okres Šumperk)	306	Zákupy (okres Česká Lípa)	56, 77, 777
Tulln (okres) Rakousko	681	západní Čechy (oblast)	488, 656, 813, 153, 194, 573
Turnov (okres Semily)	12, 45, 50, 88, 99, 515, 639	Zdislavice (okres Benešov)	545
Týn nad Vltavou (okres České Budějovice)	32	Zdobnice – Kačerov (okres Rachnov nad Kněžnou)	743
Údrč (okres Karlovy Vary)	777	Zelená hora (okres Žďár nad Sázavou)	314
Uherské Hradiště	498	Zlechov (okres Uherské Hradiště)	535
Ústeckoorlicko	779	Zlivice (okres Písek)	320
Ústecký kraj (oblast)	154	Znojmo	807
Ústí nad Labem	18, 49, 184, 426, 819	Zvíkov (okres Písek)	445
Ústí nad Orlicí	297	Zvíkovské Podhradí (okres Písek)	561
Úštěk (okres Litoměřice)	442	Žádlovice (okres Šumperk)	823
Valašské Meziříčí (okres Vsetín)	699	Žatecko	597
Valdštejnsko	631	Žďár nad Sázavou	266, 89
Vamberk (okres Rychnov nad Kněžnou)	119, 208	Žďárky (okres Náchod)	141, 142
Varnsdorf (okres Děčín)	579, 780, 781, 782	Zelenice (okres Kladno)	778
Velešín (okres České Budějovice)	281	Železnice (okres Jičín)	341
Velké Meziříčí (okres Žďár nad Sázavou)	189	Železný Brod (okres Jablonec nad Nisou)	38, 90, 626
Velké Svatoňovice (okres Trutnov)	335	Žeranovice (okres Kroměříž)	706
Velký Ratmírov (okres Jindřichův Hradec)	96	Žirovnice (okres Pelhřimov)	195,
Veltrusy (okres Mělník)	507, 549		

KOLEKTIV AUTORŮ: MILAN JANČO, BRONISLAVA MOLLEROVÁ, IRENA NOVÁKOVÁ,
ZDEŇKA PROKOPOVÁ, MARTINA SANETRŇÍKOVÁ
EDITOR: DITA ROUBÍČKOVÁ

Nabídka titulů vydaných Národním památkovým ústavem, územním odborným pracovištěm středních Čech v Praze

Tituly z naší produkce si můžete objednat a pouze přímo zakoupit na adrese: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště středních Čech, Sabinova 5, pošt. schr. 45, 130 11 Praha 3, e-mail: nesmerakova.hana@npu.cz, tel. 724 959 208 (publikace nezasíláme), nebo na webové adrese www.npu.cz/e-shop. Zde při zaslání poštou se k ceně publikací připočítává poštovné. Publikace naleznete také v prodejně a infocentru NPÚ Na Perštýně 12, Praha 1.

Středověká opevnění českých měst, 1. díl, Výklad **Vladislav Razím**

Praha, NPÚ ÚOP SČ, 2022, 496 s., bohatá obrazová dokumentace, ISBN: 978-80-88339-12-0 1 250 Kč

Do rukou čtenáře se dostává první díl knihy, kterou Národní památkový ústav vydával z praktických důvodů postupně v letech 2019–2022 (3. díl – katalog pro území Moravy a Slezska 2019, 2. díl – katalog pro území Čech 2020, 1. díl – výklad – systematický souhrn 2022).

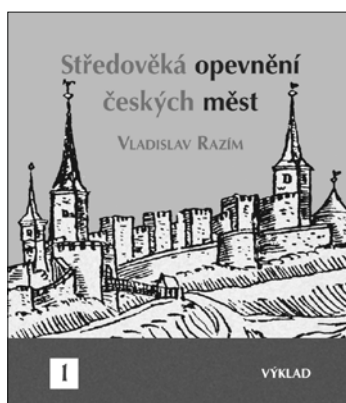
První díl přináší souhrnné kapitoly, které se zabývají základními, nejdůležitějšími tématy výzkumu středověkých městských opevnění. Po úvodu, který se věnuje hlavně postupům a stavu výzkumu, následují kapitoly o úlohách opevněných měst v průběhu středověku, o vývoji a struktuře středověkých měst ve vztahu k jejich hradbám, o stavební podobě a vývoji jednotlivých součástí opevnění, o výstavbě hradeb a jejich obraně, o otázkách provenience a místě českých městských opevnění v evropském středověku. Nechybějí ani krátké přehledy o postupném zániku městských opevnění v průběhu 16. – 19. století, o zásadách památkové péče od poloviny 19. století dodnes a o potřebách dalšího zkoumání. Všechny kapitoly jsou doprovázeny bohatými obrazovými přílohami různého druhu a původu, které se doplňují se zobrazeními katalogových děl a v neposlední řadě poskytují také srovnání se zahraničním materiálem.

Knihla se pokouší splnit dlouhodobý badatelský dluh, který vynikal zvláště při srovnání s bohatou historií výzkumu a prezentace středověkých hradů. Je určena především zájemcům o historická města a středověkou fortifikační architekturu, může však být přitažlivá i pro další milovníky historie a jejich hmotných odkazů.

Středověká opevnění českých měst, 2. díl, Čechy **Vladislav Razím**

Praha, NPÚ ÚOP SČ, 2020, 1152 s. (2 svazky), bohatá obrazová dokumentace. 978-80-88339-03-8 2 000 Kč

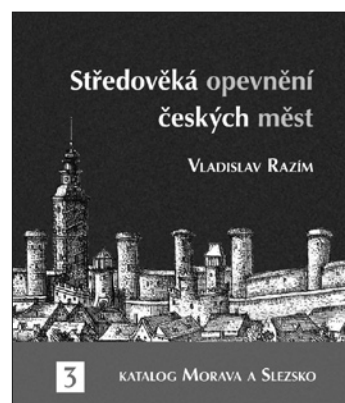
Druhý svazek knihy kromě přehledu dějin, popisu a nástinu stavebněhistorického vývoje hradeb v jednotlivých městech se hesla katalogu skládají z historických a současných plánových, obrazových a fotografických příloh, které z velké části dosud nikdy nebyly publikovány. Poprvé lze v katalogu nalézt také plánky s vyznačením k dnešku dochovaných, různě rozsáhlých zbytků opevnění každého města. Katalog tak poskytuje zejména komplexní představu o celkovém charakteru a stavebních proměnách uvedených městských fortifikací ve středověku (asi do poloviny 16. století) a zároveň ulehčuje dnešnímu zájemci nalézt jejich pozůstatky v často složitém a nepřehledném organismu městské zástavby. Mezi celkem 172 lokalitami dvou-svazkového katalogu Čech však najdeme také města, v nichž se z hradeb nad dnešní úrovní terénu nic nedochovalo, ale jejich existence je doložena prameny. Další poznatky z výzkumu jednotlivých opevnění budou využity v prvním, souhrnném dílu v rámci srovnávacího studia.

Středověká opevnění českých měst, 3. díl, Morava a Slezsko

Praha, NPÚ ÚOP SČ, 2019, 504 s., bohatá obrazová dokumentace. 978-80-88339-03-8 1 200 Kč

Třetí, závěrečný svazek knihy – katalog pro území Moravy a Slezska. Kromě přehledu dějin, popisu a nástinu stavebněhistorického vývoje hradeb v jednotlivých městech se hesla katalogu skládají z historických a současných plánových, obrazových a fotografických příloh, které z velké části dosud nikdy nebyly publikovány. Poprvé lze v katalogu nalézt také plánky s vyznačením k dnešku dochovaných, různě rozsáhlých zbytků opevnění každého města. Katalog tak poskytuje zejména komplexní představu o celkovém charakteru a stavebních proměnách uvedených městských fortifikací ve středověku (asi do poloviny 16. století) a zároveň ulehčuje dnešnímu zájemci nalézt jejich pozůstatky v často složitém a nepřehledném organismu městské zástavby. Mezi celkem 88 lokalitami katalogu Moravy a Slezska však najdeme také města, v nichž se z hradeb nad dnešní úrovní terénu nic nedochovalo, ale jejich existence je doložena prameny. Další poznatky z výzkumu jednotlivých opevnění budou využity v prvním, souhrnném dílu v rámci srovnávacího studia.

Terénní stopy obléhání hradů v husitském století **Jan Kypta – Jiří Marounek**

Praha, NPÚ ÚOP SČ 2022, ISBN 978-80-88339-14-4 900 Kč

Knihla zhodnocuje výsledky dlouhodobého archeologického výzkumu dobývání hradů v České republice. V centru zájmu stojí terénní relikty, které souvisejí s činností obléhatelů v pozdním středověku. Ostatní druhy archeologických pramenů (např. střílivo a zbraně) jsou ponechány stranou pozornosti. Hlavní výzkumnou metodou je povrchový průzkum terénních relikvů, které se dochovávají v lesním prostředí v okolí obléhaných hradů.

Terénní stopy činnosti obléhatelů, které se dochovávají na území České republiky, jsou v evropském kontextu unikátní po kvantitativní i kvalitativní stránce. Nemají srovnání co do celkového počtu dochovaných příkladů. Unikátní jsou i jednotlivé lokality. Nikde jinde v Evropě se nedochovaly středověké vojenské tábory srovnatelné s areály u hradů Bechyně, Sion a Nový hrad (Praha 4). Středověké obléhací pevnosti jsou známy i z jiných evropských regionů (např. ze středního Německa), české příklady jsou přesto mimořádné.

ISSN 1212-1487

9 771212 148002

38>